(2582)
(7. E. 32)

ՓԻԼԻՍՓԱՅՈՒ
ԹՈՒՂԹ

Ըստ անբաւերիւր, և անսայթաք
Վիպումն սրբոյն Թաւմայեայ:

ԲԱԺԱՆԵԱԼ Ի ՁՈՐՍ ՀԱՏՈՐՍ·

Օրը արարեալ հօր Աստուծոյ՝ լե-
մուելեցւոյ, Հայաբան վարդապետի
փարիսի փաղաքի:

ՀԱՏՈՐ ԵՐԲՈՐԴ·

Երկրորդ մասն բնաբանուածիք:

Թարգմանեալ պատուշուք ի հայկազեան լեզուիս
ոճոյ, ի հայր Վրթանէս վարդապետէ կոս-
տանդնուպոլսեցւոյ յաշակերտե Մխիթարայ
վարդապետի, մածի Աբբայի, և տապագրեալ
հրամանաւ Սահմանոսի վարդապետի, և
Աբբայի նորին յաշորդի:

Ի հայրապետութիւն ն Ա ապրոս հայոց կա-
թուղիկոսի:

Յամի ՌՃ. 1750: Ի Թուրքիա հայոց աշխարհ:

Ա
764

Ի ՎԱՆԱՆ Տ Ի Կ·

Ի տպարանի Որբանոցին Սահմանոսի·

ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՈՐԲԱՑ·

ՀԱՅԿԱԶՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՏՈՒՆ ԱՄՍՈՐՅԱՆ

1[illegible]
42 62

3հատ
[illegible]

[illegible]ԱՐԿՐՈՐԴ ՄԱՄԱՆ
[illegible]ՐՆԱԲԱՆԱՒԹԵԱՆ։

Ցաշտս սէնտեմբերի [illegible]։

[illegible]Ի ՀԱՒԱՏՔԱՆՈՒ
ԹՈՒՆ ՄԻՒԱՆ։

Ցաշտս էրինդ և ալխուէ։

ՆՆԵՑԱՒ ՅԱՔ-
[illegible]ոյքին և՝ ի պիտառ
[illegible]մանէն բնարտանալ
[illegible]կպրուելու, զայս-
[illegible]նաս և զյատկանալ
[illegible]շարժական հակի առ
[illegible]տառապակ, զընդհան-
[illegible]լական հիւանդս բնա-
[illegible]անական պիտանի։ Ժամէ ապդ Ճառէ պիւ-
[illegible]պանչիւր առանձին շարժական հանգոյն առա-
[illegible]ին։ և Նախ յաղագս առջագարծական հակի,
[illegible]ինչպէս առջական շարժմանն առաջին ընդ-

հանդարտ քան զմեզ շարժմունս . քանզի չէք
մարմին , որ ոչ շարժիցի ըստ տեղւոյ , կամ զա
նէ չկոչ շարժիլն : Այլ այսորիկ կիրառեմ ասել
այս ման, Յովհ. Ե՛ , զի Ես բովանդակ տե
պական շարժմանէ առատանի : Աստ զոր ինչ
արիւն և յայտ վայրկ առանձինչ և չորքոտնեայս
բովանդակութեամբ : Առաքինին լինի յայտնապէս աշ
խարհի առ հասարակ : Երկրորդն յայտնապէս երկ
նային աշխարհի : Երրորդն յայտնապէս սատանա
կան աշխարհի : Զայրորդն յայտնապէս դրախտ աշ
խարհի , այսինքն յայտնապէս կարգէ անեղերա
կան մարմնոց առ միմեանս :

ԽՆԴՈՒՐ ԱՌԱՔԵԼՈՅ :

Յովհ. ա՛ գլխոյ ա՛ համառօտիւ :

ԱՅՏՆԻ Ի ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
աշխարհի ՝ի ծագումն և ՝ի դա
զափարեալ . Նախաստեղծ աշխարհ
ին գազափարէն ամ էնոյ՝ որ կան
՝ի միտս ած , ըստ որոց գիւրագոյն
Նախաստեղծական աշխարհն արար
զամ : Զայս նախաստեղծ և գազափարական աշ
խարհս ասէ Պօղոս կոչել անբնաւոյն չափիկոնս * ,
տաւոր , Խոստովի ինձնոյ հոգեփեալ չարաչիկոնն
բանիւ ած , չոնչեցոյցեր զիւրեանս էակս . Ի
պատուականն աշխարհ գազափարեալ աշ
խարհսն ՝ի ցուցակումն ածեալ : Գազափա
րեալ աշխարհն է , զոր արար ած արուեստիւ . որ
և բաժանեն ՝ի հոգեւոր , ՝ի մտաւորական , և ՝ի նիւ
մատառական : Հոգեւոր աշխարհն է բանակութիւն
չիմանալեաց անձինս ՝ի կամ կիրառեալ գազափա
ռելոյ ածոյ , և ՝ի հոգեւոր մարդկան կոչ

* էջ ի՛ն

հու ՚ի նմա յարիլոյ ։ Այն ինամեաս կալ զսա
խնամոյիս սէրդ ։ Եւս այնչափ կատարելագոյն
է քան զմիւս, որչափ պատահականէ հոգի քան
զմարմին ։ Այլ ասեր այդուսան , զիա՞րդ ոչ
էր ինչ ոչխարն Ծի ։ Լսակ մարմնական Ծ
է բանկացեալն ՚ի մարմնեղէնն գոյացութենէ, կո
կերդիչ և ՚ի տարերաց ։ Ա՛յլ հանճառական Ծ
է մարդս , զոր յոյնք գիւրաւոր կոչեն , կո
է , ֆորճի Ծ . վ՚ի լինելոյ նմա բանականութենէ
և հաւատացեալ նմա իրաց ։ Վասնզի յերկնաւոր
սիրելիս երկոք ինչ կան դիւրաւորք, հրեշտակք,
երկինք , և տարերք ։ և մարդս երկոք դիւրա-
ւոր մասամբք, դիւրալիս և լանջիք , և որոյ-
նիւ, գիրս դաւառս ուխտարհիս ՚ի Ծէ հաւատոյ
յինչական և երկնագոյացեալ ։ Վասնզի դիւրանն
վերնագաւառս մարդկիցդին մարգիւոյ , խոնաւոյց
ընդունարան , բանիւն բնակարան , Հանճառական
առնական օձարան , հինդանական ոգւոց գոր
ծարան , յանդիման առնել զաշխարհ խոնա-
լեաց , կամ զհրեշտակաց ։ Իսկ ասա լանջիք հան
դուցեալ սիրան , ագիւթ և սիկիր հինդանու
թիւն , և վառարան բնութեան ՚ի մարմնոյ ,
դահճին ՚ի խորոխս , անշուշտ շարժ մտաց կա
րասուն , որ զինուական ոգիս երկին գործա-
նեալ իւն բնդ ամ մարմնին Հոգւոյն , և ախոռ
երկնային Ծին ։ Յորմէ լոյս՝ ՚ի մարմնոյն և շար-
ժումն ՚ի մէջ զիանին ։ Ա՛յլ որովայնն ասա-
րին յորում ՚ի մէջ հանճառագոյն հիւրանոցս ա-
լոյսուն և ապրանաւոն , և է անոյ ցանկասէր
և ծննդական , ասր և իսկ կան շոյք հիւրիք շա
բեցանց ասրիցայս հասանելոյ , պատրաստու-
պես ձեռագործական գործ ասրկական գործի ծրդի
դեան և ապրանաւորելի ։ Ա՛պա յերրորդ կոյն
մարդս Ծ հանճառական ։ զի զերիս կարգս աշ-
խարհիս մեծի, դհոգևորն, զերկնային հզօրա-
գոյնն կերպիւն երկնագոյացեալ ։

Այլ՝ առաքելոյն փոյթ է մեզ յոյժ մատնե
յոգոցս մարմնական Ծի . զոյոյ յառաջիւ
տրանքն ձեռնտուութիւք զիտաւ և զհատարկուած ։

Յերկրորդումն վարուցդրութիւն էր և զանց դրութիւն։ Յերրորդումն քննութիւն, եթէ հնար էր նման լինել յատկութենից ըստ ժամանակաց։ Ի չորրորդումն, եթէ հնար էր լինել յատկութենից և ըստ յաջորդականաց։

ՊՐԱԿ ԱՈՒԱՋԻՆ

ՀԱՐՑՈՒԱԾՔ ՅԱՅՆ Ի ԴԱՅՆ ԵՒ ԽՈՓՈՒԹԵԱՆ։

Արհատակէ առհմանէ զաչխարհս, ըստ [illegible] ի բնութենէ չերկնիցէ՝ ի փոփոխ, և ի բնութենէ ելանէ ի ոտս. Զոսա մեծ ինչ կենդանի՝ համարեցան բազմք՝ ի հնոց. Տրեխանդ խաւսս Պիւտագորաս, Պղատոն, և առաքելականք ըստ կիկերոնի. այդ թէ նկեն՝ ի նման երկիրս և ծով՝ ի խաղաղոյ և ի բուռնչ. լուսինն՝ ի լերդ, արեգական՝ ի սիրտս, աստեղք յարուցանս, և որ՝ ի կարգի։ և թէ այս ամենայնքն և գործարանքն առ հասարակ միով հոգւով կենդանանան, զոր ամենքն՝ ի նոցանէ չխիտկանաց՝ մասունք իւիք համախոնք այսոյ կարծեցող, անուանեալ կոչին, հոգի [illegible]։ Այլ և վիրգիլիոս ասէ.

Ի սկզբանէ երկինն հողոյն.
և գետակաւորըն լուսնագիրն.
Ընդունէ լուսնի լուսատարսն.
և ջրիկանան ասղէցոյ գոյ.
Հոգւոյն՝ ի ներս ինանփոխեալ,
և հոգւ յանդրէս խառնեալ.
Ոչ և լուծեն ջոռնգրըս իւրոյ,
ընդ ձեզ հարեալս լինել գոյիւ։

Այս կարծիքս այս ոչ ընդ յաճախ, և ոչ ընդ վարդապետութեան հաւատոյ միաբանի, բայց եթէ այլազանութիւն մեկնեալ, լուսաւորեալ արուեստ կենդանեաւն՝ խակատիկս մասանց բազկանայ, որոց իչխել հոգին. նոյնպէս և աշխարհս բազագրի՝ ի հակառակ մասանց առ միմեանս կարգելոց, զորս վարի ձանչուելոյն ձեզ և որպէս եթէ կենդանոյ

ձկ.

ծէ . և յայն սակս հաճարի երբեմն ծոգի ուշեալ
հի : Բայց ես ինչ և այլ ծոգի՝ ծոգեւորիչ աշ-
խարհի , և անմիջական վարիչ , ոչինչ հարկ ՚ի
միջ կայ , և ոչ փոխանիւ ինչ ցուցանել , և ոչ ինչ
միջանկեալ ընդ առանցնայան ՚ի նոր դիրս յարատև
առեջման աշխարհի . վն այսորիկ ոչինչ է ոչ
այլ այդպիսի ցնորից հակառակող լինել :

Անկիսելիանք հակառակ այսմ կարծելին զար-
խարհս իառնելիսուն գեղս հիւանդից , առանց
առնչութեան , և առանց բանի . գիպուածով և
անհաստիր խոկիլ : Ա յլ այսմանորոշութեան զա-
մենեցուն ՚ի նոյ գրգռելոյ զանելոյն . և յայս
նի իակ առն ամենիմաստ կարգաւ մատանց աշ-
խարհի , որ հաստատեաւ ցուցանէ , թէ ոչ
գիպուածոյ գործ , այլ գերագոյն բանի : Ջի
թէ ՚ի տուից տպագրոյ գիպուածով և անհոր-
ոշիր թուխմիլոյ ոչ լինի վերգիւնեան բանա-
հիւսուածն . և ոչ ժամացոյց ՚ի վայրապար հա-
ղուալ՝ յանգարծեան հրահանգելոյ . զնորդ նոյնք
է ՚ի իառնիխիսուն և յանհանիր արշաւանաց հիւ-
ղիից՝ այսմ հրաշակերտ աշխարհի լինել : Ա յլ
գայս վարձեալ ցուցեալ նոյնպէս , ՚ի տան ո-
ոսկին , ՚ի ձառս վարժանական պատճառաց :
Ա յլ ես բանիցս ոչ ունիմ , զոր ասել
նակէ Ծէ անհաճ , մի իցէ , թէ բազում . և
զև յառաջիման հակառակութեան յոյժ : Ի տանիր
պնակին , թէ են աշխարհք բազում . և թէ
ոսմանցի է յանդամ վայրս բնակարձակութեան լի
նիլ մի միայն աշխարհ . որպէս թէ լինիցի կըն-
դարձակ անդր մի միայն հնակ ցորենոյ : Ասացէ
ես թէ բանիսն իցէ , ոչ իշխեն պատճ : Ի տանիր
Թուխմիլոյ գնեն . և կնոջ անթիւս . զորմէ
՚ի խոսիլն անոչ պատկառ՝ լուծեալ ազգանդրի
հարաւ յարատեաւ . և ՚ի հարցանել առաջին
առն զիւրեր , ասէ . Ջնորդ ինչ ոչխան նոյ ինչ
ոչ ոչնչի անհամար Ծէ են , և ինչ նոյնս տիրի
ինչ Ծէ : Ցայս միտ թէպէտ ոսմանցի յառաջիման
գոյիցեն ՚ի գոյիցին կայնն . բայց ազիկութեանք
քրիս հաստատի իսն հաստատական պնակին . որ

պէս թէ նորոգ եկեալ յայնց աշխարհաց։ Ջրբոյծ զանձին վաստհաւթէն յայտնեսին ինչ անբնական՝ հնգնեալ այսպանէ դիտգինէս, հարցեալ զմիոյ ՚ինոցանէ զարժանի հարցումն. «Քանի՞ տարի է, ասէ, ք՚ալօքան ձէ յայնց Ե՚ին ընդ Ե՚ին, չէ այնք անհատ գոլք, ոչ ինչ նմա գոյակի է։ Բայց որք հանձարեղքն եկին, մանաւանդ որք զարհարհս ձեռաստեղծ դնէին. ասէին լինել մի միայն. վայ ասելի է։

Ա՚ՈՂՔ ԷՐԿՐՈՒԹԻՒՆ։

Ինար է լինել բազում աշխարհաց. բայց ի բոլոր գոսանի մի միայն։

Առաջին մասն յայտ է հատատուղ և բանիւ։ Քանզի կարողութիւն ոչ անհուն է, և անսպառ. վն այն ոյժ ազգացն և զկատարելագոյնն գործս կարող է հանապազ ՚ի գոյ ածել. ուստի և զայլ Ե՚ս, և բան զայն կատարելագոյնս։ Վայ ոչ ձշմարտութիւն և ոչ բարեմտութիւն երգ կարդեսիս՝ բազում Ե՚ոց լինել անհնար. այլ պահպանեալ յայն ընդին ձեռնարկութիւն, զոր գրէ ՚ի ԲՒՒՒ յերկրորդում մասին սկզբանց՝, թէ այսր Ե՚ի ՒՒՒ՚ի նմանէ լինու զնա վայրս ընդարձակութիւն, և և զնկարեալսն մասք և երեսակալութիւն։ Իսր զի անսահման տարածելոյ սորա ոչ ինայ տեղի այլոյ Ե՚ի։ Այլ թէ չէր արդեօք ՚ի ձեռն այ՚ն ընդհանոյից խորոց չափաւորք նմանէ ստեղծանել. և այնպէս զնուազաւոր ինչ նմանէ հանդարտ ընդարձակութիւն փակել, իշխանաւէն ունելով և այլս ևս նմանէ յոյժ վայրս ընդարձակութիւն ստեղծանել։ Այլ զայսոսանէ վերագոյն գրեցաք ՚ի Ա՚. ՚ի բաժանատ գաստարկութիւն, և անհնոյ՝ օսր և իսկ չէ՚ն՚ի՚ն՚ ցուցաք թէ անհնար է լինել բանակութիւն ինչ ՒՒ՚ն՚։

ներգործութիւն անհուն։

Այսկ երկրորդ մասն միայն ազգային յայտնութիւն հատատաւ։ Քանզի որովհետև կարող է ազգ ստեղծանել զբազում, կամ զմի միայն Ե՚, միայն ՚ի կամս նոր կախեալ կան երկոքին։ Աւրդ՝ յայնս, որք

ոչք յաձախեն կամացն կախին, ուսի զանգի այս
կանան անբաւականանան ։ յոմ չեն ասէր , և յոմ
ոչ բաւս ասէին ։ Ապա զմի միայն լինելն Ծն՝
խոնարհ՝ ի նա գրոց , որ զմիոյ միայն յերկրա-
կէ զաճգուսին ։ և ի նմանս զնա գործս ոչ ցու-
ցանել բանականաց ։ ըստ այնմ ։ ծննդ ։ ա ։ երե-
ակ էր ասէ ։ և ահա ինչ էին չորք ։ երկրորդ
գործն ասէ ։ յոորում ասէ ցաւրն երկրորդի գոր-
ծոյ , ասէ ասէ ։ և հանգիաս ցաւրն երկրորդի
ցոյ գործոյ իւրոց , ասէ ասէ ։ երկրորդ ասէ զորդ
երկրորդ , և ասէին գնաս ։ ի ի՛նմա հանգիաս ցոյ
գործոյ իւրոյ՝ ասէ ասէ ասէ ։ Բայց և ոչ ապա
կասին հաճանական ապատանաց , յորոց շարժեալ
բազումք յատաջնոց պնաւին զմիաւն Ծն ։ ոչ թա
ոչխս, սէս գազարս, եղեակս, պարմնիդէս,
հերակիդիաս, պղպեղ, արխատակ, զինեն ասոյ
խիս , եւայլ նախապատուիր խնամասանեցիր ։

Ա ռաքինեն յատաջ բերի ի միտ արարչական ։
զհանգիստ վայել էր երևիլ միտ Ծաղատարատ
սին ի բանականակիչ գործ իւր ։ Ակզբանան ցու
ցան է ևս ի ոչխարն , վի զի և գազանիսկաս
ի միջի ։ իսկ արխատակ ի միտ ունասնոց Ծն ։
զի սա արարչին յայտ առնէ ։ էնոյա հայի և բանն
արխանգիսատան ։ որ ասէ՝ ոչ ծնաս էր ։ և չոր
եսանդն չինն էր ։ ոչ ամենևին ոչ ոչ ։ ոչ ոչ ։ ոչ ոչ ։
ասէ ։ ոչ արար զնա միայնանել ։ ասաս զնա ցա
ցուն ։ և այնուհետև յինքն չորհաց զանդն որով
արարչագործեաց ։ ի նախնա ոտանք ասին , զնոր
հարդ երկրագունն գործանել ասաս ։

Օ երկրորդն զրկ ոչն Թ ոչխաս ։ Ա խինքն , զի ։ ասէ ։ ոչ ։
վայել և խնամասան Ծաղատարատեսի զգործս ։ ոչ ։
խ ոչ յերկնցան գործել , այլ ի կարի յոգել
և կարգել ի միաբանուն միոյ արուհատական
գործոյ , քանզի բաժանուն և ցրուն է ոչխի
ինաս ինչ , իսկ միաբանուն , և միուն օգտա ։
իսկ արդ ամենեսեան ի Ծաղատարատեսի Ծն ։
Ապա վայել էր նմա զնոյ մարդկանն արարած
կոչոգել ի մի գործադարձ և այնուհետև զմի միայն
ընդհանրական գործ արուհատական գործել ։ որ

ի իսկ աշխարհս :

Ձերմերդն է . զի զաւր ինչ առաւելութ՛ միաւորեալ եաւթ և յարակցեալս ՚ի բանկացուցանել զնի ինչ լոյսըդ . զոր իմանամք անուանարք Ծի , ի ոչ ինչ այլոցառ դուշակութ՛ինք թերին ՚ի լուսանալ զրազմատրութ՛ին Ծոց , Հաւիտեան և առաւ՛ ուիչ զլոյսէ ին . առաւ անուռութ՛ի է ասրածոյ զիուռ՛ին , և հաստատել զրազմութ՛ին : Վ՛ոչ անհնարին մոլի լուսիլ սոխոս , միշ՛ի նան ՚ի զոյ՛ զրամատեալ զևսիկուրոս * , ասէ .

* յառաջին փիլ. տառ. ԺԶ.

Օի փաղաղը սիլուռ՛ի յարմռոյ — եաւ .
ընդ ասլաղին հնդկին պարիսպը ռուխոյ — եաւ .
և յանուանի ձայնս հոմայ՛ տրոյ յայ — եաւ .
Ջէ փաղուռ՛ի պարզ ընդունն և ընդ — եաւ .

* տառ ծԶ.

Եւ ՚ի ձերմերդ գիրս , ասէ ՚ :

Ամ յէ ասլաղին պարնդ նմա սիրի տուս — եաւ .
Երթս զհոգոյ յառնդուռ՛ին փղթս էզ — եաւ .
Եւ ու հոգոյն , ու ընդոսլուս՛ ընմատուց — եաւ .
Ի լուսանալ ընդ ի ասլաղ ընդին փղթ — եաւ .
Վ՛ ուիչ՛ի զնիս բնդոմ բնդիլիզմուրաց — եաւ .
ընդ առ ՚ի զին եղեալ ոյս փղթ ուռուցոյ — եաւ .
Զի բզնուռ՛ին աշխ պարզուռ՛ի — եաւ .
ու զերուռ՛ի յայլայնդրիսան ինչ եղիս — եաւ

Ա՛ստա ձերմուի առաց ոլլինիսս . Ամնիսուռ՛ի ինչ է ելանել ասրաուոյ տան զնի . և ինչս ին զնեցին զնի զիս փիսիելով հաստատեալ , ասրաուոյն ՚ի խնդիր ին նմ : Ա՛ն ին ունալ ինչ ինչ զրազմի ելուռ առնուլ՛ զիուռ ու փիսիելով , ձոյ ձայ ձուլուց պետանել ելնելիս յոչ խուրն :

Երեսուն եպիսկոպոսին :

Ընձարձակ կատարեալ . և ոչինչ իւիք նուճ ազեալ . այլ ամ իրօք անելիսի : Ա՛յսպէս քարոզին ու գիրք , և հաստատեն ինձատատակերք . և յուշանել իակ բանն :

Ա՛յսիր , զի կատարեալ և ինձատատեն Ճարտասան պետին է , զիւր զիմիսին գործն , յոր ամ զյու՛ շատուռ՛ին մատիկը լինի , զերձակատար զոր ձել :

ձեզ : Ահա աշխարհս է մեծիայն և բազմաբանակ գոյժ ամ ,զգուշաւորութիւն մատգրեալ : Ա՛ւա- ուրեանն կ գերակատար . և յայս հայն ակնա- բար առացեալն ի սե գիրս , թէ ի՛ժամ ն՛ ֆուֆ= ս , Աստուած և յիկուսէ առաց Թագիս . Ը- լաքատան : Փեշտիկ Ս- յոյն , ն՛ ամ ն՛ ֆուֆ= Անկարգ . Աշխարհս է երբև պատիկը ամ ար առաջին գերեզկութիւն , և ազգիւթ ամ կա- տարելութեց գոլով՝ առնգ զաշխարհս , զի ի Ղմա զանիկ կատարելութիւն իւրոյ երբև ի գե- զեցիկ իւն գտատատակի նկարեալ . և զնուն կատարելութեն կատարելութիւն գոյժոյ և պատ կերի իւրոյ ցուցցէ : Ապա յոյժ կատարեալ և գեղեցիկ իւն յօրինեալ :

Անդրագ . որ ինչ պահանջի առ կատարելութ գոյժոյն , լիով գտանի յաշխարհն . քանզի ի- րիք ինչ պահանջին առացն . կորպ մատանց , ոչնախանձ ի , և ամրոջութի առցս : Ա՛ր- յայտ է թէ ամ մատուցք աշխարհն ի՛ ամենեցին ամբոջ . զի ոչինչ հարկաւոր պակաս յիւրա- քանչիւրոմէ . ոչ յայտ ի՛ կենդանիս , ի՛ առնիկս, ի՛ տարեցս , և յորս ի կոչդն : Վայելչակի համատատեալը յետ բազմաց քննելոյ զնուն ի՛ յայտնեալ ի Ձմեռատուն , հաստատեցին զա առաջս , թէ ա՛ն ն բնութի ու գոյութ ի՛ ն ու յատնէ ն՛ ամենայն : Ա՛յլ և պատճառի ոչն պիտոյի էրևի ի մատուցս տիեզերացս : Ո՛չ քանի ազգք են գազանաց , զոր մեղրեալ չիքին յանտառս և ի լերինս : Ո՛չ ինչ ազգ ազգ ի- ն՛ ազգէ ամենայն քաղցրագարշապար էրևինեցանգք , և գեղեցկատեսիլք , Ճախրին ընդ օդս : Վանի տեսակք ձկանց լուծն ի՛ ջուրս : Վանի ազգք անկոց բուսանին ի գետս : Ո՛չ ինչ ազգ ազգի հանք և հրահաղելիք ծածկեալ կան ի՛ խորս երկրի : Վանի տարբ ատեղագ գեղ- յերկինս : Երբև և ամենեցունց կարգ և հա- մեմատութի չեմ իրս- քան զոր Ճարտարագոյն ինչ , և առ. կատարելութի ամ է ոչ յոյս յոյժ- դրական , չէ Ինար Ճանճարել . ոչ և պատ-

ջիւլի կարդ. եղանակաց, աւուրց, չարժմանց, և ամի՛ օրոց երևիցին յաչխարհի։ Վա՛ այնորիկ ի զարդուհէ. և ի գիշերիկատիր վայելչանալ ասէ, ի լուսին բարբառ կոչեցին զաչխարհ, ծնօղս, յեղ մեքենայ. և ի յերկնահոս, որ Թարգմանի, զարդ. ի սիւզադօրոյ ընկալեալ զոյն անուն, որպես պատմէ պլատարքոս. զի յառաջ քան զայն փիլիպոս անուանեին։

Ընտրկիցեա։ Եթէ ծուխ կատարեալ, զիմբզատա լինին այնչափ հրէից. և չարիք ինանխատեսին բնութիւն։ Չիմբզ խոկ նախատեսա նելոյցս գիտասարակ առ միմեանս հակառակ կուգէ, որ խառնէ զիւղատուգէ աչխարհի։ Առ իմ՛ Թոյնք՝ և ջնատակար ձնիք։ Առ ինչ առարագէպ յերեսուիք, որք խաչելն զարմանան. կամ առարաժամ և առանիկ խորչակ, որ ածէ՛ ի զբ զանդագուգէ։

Պատասխանեմ. Հրէից և չարիք Թոզացուցանին, զի առաւելեա երևելոցի այլոցն գիտից կուգէ և ամրագուգէ. ոմն նկարչն ասիկա նէ զառաւեր յերանգս։ Վա՛ այսորիկ ն՛ի վայել չուգէ բնութիւն։

Խոկ յաղագս հակառակուգէ լրոց՝ առելի է, Թէ նուաւ ոչ կարէ խանգարի խաղացուգէ աչխարհի, այլ ինառարիկ. զի խրատանելոցն զերբ կոյսն կալեալ զինեն ընդդէմ. և այնոր պահեն զկարգ խրատանց յաչխարհի։ Ապ՛ զի ամ ինչ պատերազմի վա՛ խաղացուգէն աչխարհի, երբ զի այնոքիկ հակառակուգէն բազուգք ծնանեն, քան Թէ կորնչին։ զի չէր հնար ազ բիլ ընդառաջ, կարէ գրուգէն և ջնջմուգէն, խոնուգէն և ջրուգէն ոչ պատերազմէին ընդ միմեանս. յորոց պատերազմ լինէր անուանգ. և ածուին և կենդանական չարժուին կենդանեաց։ Ասկալն են Թաղնդ անդրատարափք, անձրևոյ, կարկտի, ւրջոց, կայծականց և փայլատականց. այլ այսոքան զգզգամբ գործեն պատճառական գործք բնութիւն. արտեսիք և առնկք և կենդանիք, և որ ընդ ոգս հրաշալի երևոյթք. ի

զարդ Ցին : վիկ զրնուվիա գարբնոցի Նմանե-
ցուցած ՝ Նոկլան բնաբանութիւն , յոյնաւ բաղա-
մասն կոչանաց , բոլորգեմսն բոլոր , ալիմարդ-
մասն փըռց կազմին պատնէշի գործը արուեա
տակաձք , ժամացոյց , առանձ և առագաստ , և օր
ՀԻ կարգի :

Ոմանք և ՀԱստակաբար ՃՃԻՔ ՀԱՆ անգիտ. զի խառ-
նուածի նմա լինին ՀԻ գնել . ոչ խմ , և կաշնճ ,
և սպիտակութիք : Նշ նա ՀԱստանին մարգոյ առ ՀԻ
պատիճ . կամ կրնձին յօդուած . և կամ զան-
մառն Նոյ խրատանն . ոչ առն ՀԱրն ոգուստնուած
Եւ այն զի քաղցր բնութիւն առ խոտաբանչիւր
Ճոյն զնուք անՀԱրգելոյ առ մառոյց . ոչ յոյսա
է ՀԻկապնճն , և ՀԻնասելք խոտ , և ՀԻ սպնակ
սիս :

Նակ առարկնոյ ցրտանիք և առատիկ խորչանկը
ոչ ևն պակասութիք բնութիք , այլ գարմանի :
Ճնի ՀԱեգիս ը պատահմանն ՀԱստանին բուսոց ,
բայց են յօդուած խոյց , և առատիկ կենդանի
նոց : Քանզի մաքրին զօդս . և Ճահիճն գՀԱս-
առակաց ՀԻնՀԱց . յոյնց լինելին ՀԻնՀԱնգստութիք :
Վնաս ոչոյ ոչ ՀԻ պատարեր Ճառոյ քանկնութ ցուտս
ինչ , յօդուած Ճառոյն բոլորի . Նոյնպէս և ուտա
ոչիկ առատոյ կամ ՀԻ ցրտոյ մատուիք լինչ ևՀԱ
ՀԱստանոյ աշխարՀԱս խոշտանգին Նբնին . զի
այլք օգտեացին : Ոպա ոչինչ կայ յաչխարՀԻ ,
որչափ և գԱնդակ ևցե , որ ոչ ունիցի զնա-
օգտութիք , ՀԱեգիս յոմանս մի ևրևի . բայց
արժան է ՀԻ յայտնի Եղելոյ՝ զանյայտան խոս-
նալ :

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ՅՈՒՇԻՔ ԱՐԹՈՒՐՈՒՆԻՔ, ԵՒ ՓՈՒՇՐՈՒՆԻՔ ՅԻՇ.

ԱՂՈՒՄ հակառակուԹիւն կայ յառաջ քան զառաքեալսն Ցիս. Եկիկուբեանք ոչ միայն ոչ գնեին յաւիտենական. այլ պնաւին եւս ներքակիսին լինիլ՝ երբ յառաջ քան զառաքեալսն բեռակիզեա առեր լեալ յաւերակաց այլոյ Ցի. եւ այլք այլ իմն օրինակու։ Բայց սեանակալ արեւառաւելի Թէ սկիզբն Ցի վերի վերոյ ձեռնարկուիցէ հաստատել. եւ զի համ ինչ յաւիժական չիշխանակու յածի. մի զի ի ձորոյ լինիլ հաս, եւ ի հաս ձոս. ի ջրոյ չոգի, եւ ի շոգեացն անձրեւ, եւ անդրէն ջուր. եւ զի գնելոց անձրեւ, Թէ երկնային մարմինք են անապականք, եւ կան միանգամ երկրի յաւիտենական ապրուելոյ ինչ փոփոխելուցս. հանարելոյս զայլ խորհս լինիլ յաւիտենից. եւ զայն կարծիս ուսոյց ամ ուրեք. Թէպէտ ոչ հանարեր առաքեալն ցուցական. ոչ նշանակէ զրեն Թուելոյս։ Ջի զամ յաւիտենից գիտու անգիտաց։ ի՛ր փոխարեալ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԷՐԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ.

ՉԽոտորհա ոչ է յաւիտենից. այլ նզովեալ ի ժամանակի.

Զգուշակացուսանի յայտ է նաեւ ի նոսա զրոյց. որ յայտնի զառնի զգուշութեամբն եւ զակիզբն լինելոյն Ցի.

Նայոյց ցուցանէ եւ պատրաստուածոյ ինչ. զի վայելեր Ցի առնդանել ի ժամանակի. նախ զի ամ այնին յաւիտենականութեան նզովանուէ առաւելոյ եւ ի բնութեան. Երկրորդ. զի մի ասիցի կործանելոյ. Թէ աշխարհս ի յաւիտենից. եւ ոչ ամ

ոչ կարծեցին պլինիոս, և վարրոն. Երրորդ
զի մի երևեսցի առհասարկի արարչագործեալ
ճշ զարարածս, և ոչ ինքինչխան կամեք: Ըստ
բարդ՝ զի ցուցցի անկասելի նիշ՝ ի առնչմանա-
ծոց, որ ևկաց յաւիտենից երկանիկ և ինքնա-
բաւ առանց սոցա: Ամենք յաւելուած միեռնա
պատճառս, զոր կարծեն ապացուցական. զի
առնն, անհնարս էր աշխարհն լինել յաւիտենից.

բայց զայն քննեսցուք առաջ:

Ի դեպ է յաւելուլ և զուշակութիւնս լինչ-
զի որովհետև ապր մարդկան է պատճառական
մասն Ծի. և զի վն այլ արարածք երևին
հաստատեալ, յիրաւի է համարիլ զսա մշտնջե-
նաւորակից Ծի, և յանդրանց սորա զուշակել
զակնդէն Ծի: Լակարդ բազում նշանք են, յորոց
ապծան է զուշակել, Թէ ապր մարդկան ոչ միայն
նըմն, այլ՝ ի մեծ ազգակիցն կալաւ: Ապա նոյնի
հաստատելի է և Ծս: Մեկնիչ փոքրագոյնս:
Առաջին նշանն է, զի ոչինչ լինչ հնարաւորական
պատմութիւնքս ազգայնոցն զարդարանս պնդելիս մա
նաւանդ Թէ ոչ լինչ՝ ի պատմութիւնս անդ հա-
մարի լեալ յաւուրք զուլխակական Ծոմա-
կանն, որ երկու հարիւր և հինգ հարիւր ա-
մաց սակս յաւուրք. բազմացեալ է առասպել,
մինչև յոյժ: Իսկ ընդհանուր պատմութիւնք
հնագոյն են անցեալ յաւուրք, Ժամանակն
՝ի սկիզբն աշխարհի, և ՝ի Ծագումն ազգի
մարդկան:

Երկրորդ նշանն է. զի յաւանդութիւնք և
պատմութիւնք հաստատեալ գիտեմք զյաւուրք-
դիտութիւն ազգի մարդկան ՝ի Թլմատս և ՝ի խո-
կամիս մանկութիւն յարբունս խմաստուն. զի
ոչ յաւուրքն Ժամանակս եղեն մարդիկ, վայ-
րենիք էին և գոհիկք. և կազին և պատուզ վայրի
էր նոցն կերակուր, որոց ոչ գոյին օրինք, և ոչ
քաղաքք և ոչ վաճառք, և ոչ բնակարանի կե-
նաց՝ ոտ որ Ծնանն ՝ի քնե, չեռնասուրեք:
Ապա յոյնց Ժամանակաց և այսր ակսան շինել
գեղս, և առանս, և այսպ քաղաքս մեծանալոյ

հաս

հաստատեալս պինդ և վաճառք, և ընկերս կոմս կենդաց նպաստիւք, ոչ թէ յանկատաւ սկզբանց եկեալ ի վայելչութիւն կատարելոյ ոյժ ցայժմ կայ ազգ մարդկան, և երեւի միշտ մինչ

ես ելիցի նպաստ։

Այլդ նշանն է, զի գրեմ ես զամ քաղաքացի և ազգակից գիտութեանն ունիմք զհաւիտ. և թէ երբ կամ յորոյ անշէն գաւառաք սկսան բնականալ և անկանիլ ի գործ, յորմէ յոյժ յայտնի երեւի թէ յսկզբանց ինչ յաւուրք եկեալ ազգ մարդկան, առ սակաւ սակաւ սփռեցան ընդ երեսս երկրին։ Ցորոշիչ նշանն է, զի թէ ազգ մարդկան լեալ էր յաւելանիլ վաղուանէ սկզբնէ ամ առ ամ աճեալ էին գոնեալք, և կարեւորագոյնքն ինեւոտա, կամ գիւրաբաւականագոյնքն, և հրաման բանիւ ընդ ամ ազգս, ոչ երբէք լինէին մեռանելոյ։ Ընդ յայս է թէ սկսեալ ոչ յոչ ի վաղ ժամանակաց կալան զանիրքն, զի գրեմք զամէ զդիտելն ունիմք նշանակեալ մանաւանդ զի ամենք ի մեծագոյն հետեւեցան. և յոյժ հաւանական է, թէ ոչ երբէք եղեն յաւելք քան զայն. ոչ ժամացոյցք անուանաւորք, և կոշնացոյց նաւարկելոյ, հետացոյցք, և մատացոյցք, հրացանք. և նա առաւել վաճառք, և տպագրութիւն, և այլ այսպիսիք։

Այլ գիտեմ, զի յանխնդրականացն Ձի ջատագովք վաղուանէ ի պատասխանի ունին զայս պատասխանի, թէ յայսպիսի գուշակութեանց այսչափ ինչ իմանամք, թէ ի յաւելականաւ թէ անդ անբաւից գրեմք խոսել կորեան ազգ մարդկան, ջրհեղեղք, հրայրեցութիւք, ժանտ ախտիք, անզաւակութիւք, և այլ այսպիսի հատուածովք. և ապա ի սակաւուցանել ինձ ցկէզ առնցին վերամբ. և այնպէս երբեմն ազգացն նորոգ եղեալ յորոյզէ. հարկ եղե միւսանգամ արօնեսա հնարել, քաղաքս շինել, և այլ այսպիսի գործել։

Բայց նաև վայրապար բազմապէն զայդ։ Էր կարծէք յընթացս քննութեանց ոչ գործէ այնպիսի

անհնարին կոտորած , մինչև բնակչին լինել ամ
ազանց . և ինակ սակաւուց ոմանց . զի որ ՚ի
նր գիրս պատմի վ՚ր ընդհանուր ջարդն հնդկ՚
ի , ոչ պատահեաց բնաւին ։ Եւ ես ՚ի նոսա՚
ւնեան յայնոսիկ ՚ի նորոգիչս ազգի մարդիան
հնար էր պահպանիլ արուեստիւ , մանաւանդ
դիւրագունեին և յամախիլոյ ՚ի համատարոյդ
գործս . զորս բնակ , եգեալ ՚ի յառաջքան
զբհնդնչին կային վառօդ , և հրացան . զնարդ
լծուիլն , ոչ այդեսք երկբին նք որդիք նոյի
աւանդելին յեռանոց զգործառնեի այ , և նք
մեզ , ոչ և մեզ յայլազգ եհիլոց . զի պատերազմին
և որս , առ որս պիտին ազգս , կային և յայն՚
ժամ , ոչ եղիներն յեռ այնորիկ ։ Եւ չասիցես ,
ՙի բազում պատուական գիրս առաջնոց խա
փանեցան . ապա հնար եղե և մերումս յառա
ջագոյն լինել , և խափանել , և ապա վերսանին
նորոգիլ ։ Այլ այն գիրս խափանածոյք , կ՚ ՚ի
սակաւս հրատարակեցան , կիմ բազմանալոք էին ,
և ոչ յոյժ շահածոյք , և կիմ զպատերազմականս քան
զնոյնս դանալ մարդկան , մերժեցան նք այնու՚
հետև . ոչ բանիւար , և մանգղիան , և ազիւղն
և տեզ , յեռ գտանելոյ զվառօդ , և զբուրդն
հրձիգ , և զմեծամեծ հրացանս ։ Բայց որոց
յայտնի է օգուտն , և ծանուցեալ , և հնչյս ,
ոչ միայն ոչ խափանին մուսացուք , այլ օրըստ՚
օրէ առաւել և առաւել յարդարին ։

Պատասխանեցաս . Նոյնն ինձալով նոյն , միշտ առնէ
զնոյն . Ասէ ինձ յաւիտենից եղև նոյն ։ Ասա՚
ուրեմն յաւիտենից ասաց զնոյն՝ որ այժմ ,

ՙի է ։

Պատասխանեմ զանազանութեամբ զմեծագոյնդ . Ես
ասեմ ինձ յաւիտենից եղև նոյն ։ Ասա՚ Ա.Հ.Խ.Ե.Ը
զնոյն . ՙի բնական արարողս ընդունիմ . յանձն՚
իչխան արարողս , ուրանամ ։ Ասիցէ ինձ ան
ձնիչխան արարող , որ գործէ յարժամ և կամի ։
Սախիցես ։ Ցեռւիմէ Ծայրագոյն բարւոյն է
առաւելապէս հաղորդել զինքն ։ Ասէ ինձ ա՚
ռաւել լինելոյ հաղորդեալ , եթէ յաւիտենից էր

առաջնակաղ զանձարան։ Ալեա վայել էր առաջ
ծանել յաւիտենից։

Պատասխանեաց զանազանելով զնիծոպոյնդ.
յետ ծայրագոյն լսելոյն և առաւելապէս հաղորդել զինքն, յաստիճանս ներքինս, քան
զառնեմ. յերկրորդում, ուրանամ. քէ, ծայրագոյն լսելոյն վայել է լինել առաւելապէս
հաղորդական. քանզի գործածութեն այնր հաղորդութեն լինի ի խնամութեն նր և ի կամս. վն այսորիկ յերկրորդում ներգործութեն
վայել է ետս հաղորդել զինքն, ոչ զերկրորդ տուա
շամ թուխցի ետս։ Իսկ ևս ձայ յաւիտենից և
յերկրորդում ներգործուել հաղորդեցաց զինքն
լինի, հաղորդութեն աս ինչպէս. երկուքն որ
ասդ և հոգւոյն սրբ։ Ալ յորդ հաղորդութեն
աս արտաքս է միայն միջոց ի ցուցանել գկատարելութեն ոչ, վն այսորիկ ոչ է պատա լինել յորժամ հնար է, այլ յորժամ պէտք է ի
յայտնել զկատարելութեն ոչ։ Զայլ ասելոյս
Թէ գայեա ի սրբն Թովմայի գկա՝
Ա.Ի.Ի.Ի.Ի. ր. ։։ Ամենեցուն նախ, Թէ քանի ապ են, յորում հնար
ակ առնջաս Ցս։

Պատասխանեաց. զանազան են հաղիք, բայց
ամենեքեան միաբանին յայտ. Թէ մինչև ցարդ
վնց կամ հօգին հաղար ապ են, յորմէ հնար
առնջաս Ցս։ Բայց յորոշէն զատս, ևկ՝
դնցին ի վկայաբանութեն հնարի հաղիք էօ
Թանաանից Թարգմանչաց. ըստ որոց հաղիքին ի
առնջանել Նի մինչև ի Ծնունդ քրի անցին ամք
հինգ հազար հարիւր քսնաւն և չին, յորս ևԹէ յաւելուցաս զհազար վեցհարիւր ուԹաւն և
հինգ ամս, որք անցին ի ծննդենէն քրի մինչև
ի ժամանակ դրելոյ մերոյ զայս. լինին վեց հազար ուԹհարիւր ուԹաւն և չորք ամք։

Պատասխանեաց. պատասխանի, Թէ քաղդէացիք և հրէայ
ասացիք ի վազ ժամանակաց ունէին տարբերս
խառնարանից և զուգաձնացութեն մոլորակաց՝
յերկաւն հազար ամաց հնար, և առնչի նա։
Իսկ սինէացիք զկարգ և զանդրէանս Թագաւո՝

երկնից անօսխասեր և ինքնատպատիւ, կեզծա-
ւորել յայտնիւթիւն։ Ամի՛ն ոչ ուր ասելն գոա-
նի ապէ, այլ ի ծննդաբանելն և ի ծագումն
իւր ոչ մուծցէ պատասխան. այլ երթի ի հան
մարդկան, որք զնուրբսն Հոռմոսս յարիսկ ա-
սէին սիրելոյ, և զինադ յանկարծակուտ. և յոյնք
միոյ միոյ ի բազաքաց հաւանացեալ ի հաստատ-
ծոյ գնէին կերպագ։ Այլ ոչ ի հրեայսն, այլ
ընդհակառակն ասացեալ՝ զհոգևորինն խոստանալ ընդ մարդկան.
և այնպես զիրեարս հաստատ հրաշափառ փրկիչն
երկրագէր՝ զի յայլ ազգս յոչ անձամբն առա-
քեալոս գոանին սիրելոյնքն. զի առաջիկայն
շուտ միջ բնակել հաւանացոյց նախանշոյր. և ի՛ր ի՛ր
շատեր և հնչեալ կան ընդ երկիրս. և զայլ այս
պիսիս։ Հրէայքն՝ զի փոքրիկ յայտն, ի՛ր և
այլոց գրաւորաց ազգիս պատմութիւնք մատոյ-
անեն, յոյժամ երկիս կամ երկիր հազար ա-
մաց յատանին։ Իսկ այսմ առաքելոյսն հարկ
էր լինել ի սենեակսին. զի ոչ պատճառ մատ-
նիս, մանի ի Յաղագաւորսն ոչ փոն անեն
քննասարելոյ և հայրենասանց գիտ յիշատակա-
գիրս հնոց Ժամանակաց, և զիմ մասնանս.
մանաւանդ զպատմագիրսն հրայր ի միջոյ, բաց
ի բժիշկսին գրոց. և յայնմ ապատարձ կա-
տարեալ որ անհաց զանս քառասուն, ոչ էզն
Հնոյ սենեակացոյց գիտութեանցն խրեանոյ
միաստեղամ նորագիր. այլ Հնոյն ի զանց լոց.
և առ ի՛ջոյն պատմուհց, առաքելակցեալն
ազգատարելոյն, քանզի չէր ոչ ի միջի որ կշռամ
բեր գիր։ Բայց ոչ գիտ է և սենեակաց.
Թէ Յաղագաւորսն ոչ գիրն կարծ ի փոխ-
գոյ ոչ գրայ, իրրև երկրաչափաց բան գծագրի
գիտուն և երկու ուղղ յառաջ քան գծագրի
Ես յառաջ քան զայն ծանուցանել ինքեանք նոյ
զնմ պատմութիւն խրեանոյ խոստանալն ան-
ազգս և առաքելոյ լինել. Մանաւանդ և ոչ
արժանաշատ Յաղագաւորացն առաջնոյ, որք
ոչ ծանուցանել Յաղագաւորացն առաջնոյ, որք
ծագած ընտրեալ զամն հոմանարիւր քառա-

տան

սուն և հինգ, միմեանց յաջորդելով նահապետութեան
ձեռ անուանեալ։ Ուստ՝ յորժամ սկսաւ Թագաւո-
րութիւն կիրանել Յաւանդացւոց։ Ցերկուս յայտ
է մեզ Թագաւորութեան նոցա զսկիզբն կա-
րաւ բաղում ժամանակաց յետ քան զՔրիստոսն,
այսինքն երկու վիճակարիւք ամաւ, քան հա-
զարն մուտ Տեառն։ Վասնորոյ յորժամանել
ոմանք ընդ խնամով Իւան նորաւեհան աշ-
խարհն։

Ընտրեալն ոմանք, մեծ առաքեցոյն ոչ բարեաց
առնելականաւ չգիտեմք ազգ գահոյն, զոր ինքն
ինքն, յիշ երբեմն գիրեանսն առաջի միջոց հան-
առանձին՝ ի տարի, յորժամ եղև յոյն յաշխարհն
ոսոյց՝ ի գնել զամ ի ոսոյց։

Սնդրկեցեալ եկեղեցի, մեծ յորդորելովն առա-
ոյց առեղծուա Ցա։

Ամենեք առանձնաբար յաշխարհն, յորժամ ա-
բեզոսին էր՝ ի հիւնն. երբ գի հասել էր անդրան
պատրաստակ մատղայ և հինգամեայ. և գի այն
պատրաստակ եղև այնարհին առեղծանել ի պղծութիւն
ժամանակի։ Ուր ևս. ած ոչ առեղծ զառիւծա,
այլ զպատրա. գի զորս առ ընդ միջոցաւ գործ,
կատարեալ գործել։ Ընդ առեղծ զաշխարհս
ոչ՝ ի ծագիկից գաբեան, այլ ի պղծից ոչ
նուն։ Հնաւանդն և սկզբնոյ գործեալ ի՛ ի,
գի ամն նախնի յառաջագոյն գնդ երրայեցւոց
յինգեղեալ, ակնանկ՝ ի հատարեալ աշ-
նուն։ Նուն ոչ չարաչար, և ոչ գի Թագա-
գի և գազգակոն ոչ երրայեցւոց։ Ընդ
երկի գի յաշխարհն ժամանակի առեղծա ոչ-
խարհ։

Յոչ այլ առեղ, առեղծուած զաշխարհս յոչ-
ժամ ակնոցն էր իմոյն, յորում ի հատ-
նակ գաբեալին՝ ի՛ի՛ապատանան հիւսիսական,
ուր առեղծա մեզն։ Ընդ ակոյն հակիրճ
եանք գի հարձելն գն՝ ի քաղաքն ակոյն
երրայ մեծ ինչ հինգամեայ, հինգ յաշխարհն։ գի
այն պատահեն, գի չէր հնար ոչ յոչ հարձակի
քաղ՝ ի գարնանոյ՝ պատահարին առեղծ զոչ-

Ասացեալ ծաղուսն Ձեր Վայ սոր վերդիլեսոց
Ի տիւրանէ ազգս ծոյ.
Խոյնիմ լինիլ նոխնի սոսոյ,
Փոշտոխոնանալ ինքնայն,
Իրը սոսոյն են փարնայն:
Օ՜ն ծահանալ չարեր փարնան,
Յոյնամ խոշնի ընծայեցան,
Վերհանս յերկրէ ընդուզեցան,
Փոշոնի չանգատոյ-փոխնեցան.
Վո՜ ինի լեր հշնոյս ...,
Ասնոյ առանոյ-ընծայեցոյ,
Ինն լերկայնիմ / լինայնիմ,
Ոչ-ոյս-ոչ-լերկ, այլ անոյ:

Ասացեալ քանզի ազնուագոյն վիճակաւորեալ էր ի ձեռաց ոյն, վասն այն մերժեալ զայս ծեզ պատմեսա, առաջի գնելն հաւանական ինչ գոյանալ ենթադրեցի: Եւթե զի այս երգանակ տարօրոյ յոյսուկ է սկզբնաւորուեմէ երկոյց. վասն զի ի սմա բնութեանն գիւրոյց գործոց զատանջին և զժկամել ականն հեռանալ արկանէ. վասն այսորիկ երեւի համեմատել մանկութեմէ. խոկ ազգանն ծերութեմէ. Հրկիւղած և մանաւանդ. զի արժան է հաստատել զԾս ապատգիտել յոյնեմ երգանակին, յորում և ծորագիցաւ. ուստի և քոյ շարչարեցաւ յոյսուն վերկոտրդի. յորում առեղծեալ էր մարդն: Ասդ յոյսո է ինէ, ծորագաւանն Ձեր կատարելոյսաւ. ի պարծոյին ժամանակին: Ասոյս յերասի գոչակեմբ և զատեղծաւանն ծեզ լեսոյ ի ծնին:

Եթե ոչ ինչ բնդդեմ ի գոր ասեն, ենէ պակասէր մերդման և անուանոց կերպասուր, ենէ երեւեն ասելեմ ի գործսան: Վո՜ զի ի բարեխառան սերդման յոյս ասեղծաւ մարդն և ասաւ ջին գոանապոյին կենդանեմբ. բազում պատճառ կայնին ի գործսան, և կերպասուր խառոյ զերդեալ յոյսո: Ասդ ենէ մարդն էգաւ ի կերպասուր գործոյ, ուր ծառքն հանեցին ի ենա պատճոյնոյ: Ասոյ ենէ վերդ նոխնեն ասք սկսանելն ի, ի հաստատակած աշխատ

հնար է այդմ լինել ի բաղում պատճառաց ։
Քանզի անեթիճ փափաքումիկք նղովն յաղթո , և
յայլ և այլ գործս ի չը սկսուածոյ տարուին ։
Կարդ առաքինեքն հաշուհէին զամս յանցեալ ըմբռ
հեղուիկ . կամ յայլ ինչ անցեաց անցիկաց , և ոչ ի
առնդմանէ աչխարհի . վն այսորիկ նորագեալ
շուտ զանձնախն սկսուած ասրուոյ , պատուհէր
առնեալ ի գիրս եկեղ , սկիզբն առնել ասրուոյ
ի հասարակածէ գործոյն ։ Ա՚յլ մեք սկիզբն
առնեմք յամենամեծ յաշխարհի , զՀետերլեռեալ
յայսմ օրինի հաստատեցաց տրամիճ . և զն
յայնմ ժամանակի սկսանել արեգակն մատչիլ
առ մեզ գործ ասրուոյ յարեւագործէ ոչնչէ
ջերմ ի շրջանակ հասարակածէ ։

Ընդբնեա երդ ։ Սր գիրք պատմէն զաշխարհս
ասրուոյգործեալ ի վեց աւուրս . ասր զնարդ
պարս եղեւ խնամանալ զաւուրս զոյսսնիկ ։

Պատասխանեմք . Նախ զայս ինչ աստուծիճ և
հաստատեալ պարտ է ամենեցուն գիտել , ի՛
այնր ոչ մոռանիս յայտ վայելուչ , և քան զայ
պատմիչս հրաշագործն գրեալ զլեռնեալսին Ծի-
և ոչ գոյ ինչ ի պատմուլ անդ հակասակբա-
նին , և ձշմարտասիճ . վն այսորիկ որք ի սկզբ
բանն երեխին հակասասիճք , ոչ այլ ինչ ցուցա-
նեն , քայց եթէ զձեր անբասականասիճ ի հա-
ստատ լինել մտաց , և ոմոյ ասիճ առնեն հանձն-
բերել , որոյ անուանն , և գիտասիճ , և ձեռագ-
տասիճ ի մէջ հեթանոսաց խոկ մեծաձի գրոհատաւ ։
Ա՚րդ՝ որն օգտասիճնս մեկնէ զաւուրս զայս
սկիզբ ոչ ըստ յայտարդասիճ Ժամանակի , այլ ըստ կար
գի Ճանաչման հրեշտակաց , ոմն եթէ առաջին
օրն էրկ Ճանաչման առաջնոյ գործոյ տպաւո-
րեալ ի միտս հրեշտակաց . և երկրորդն եր-
կրորդ ի , ըստ այսմ և գոյնոյ ։ Քայց ասէ յա-
ւուրս յայտնիկ լինել երեկոյ և վաղորդի , կամ
Ճանաչեմ նախ և պայծառ . վն զի հրեշտակք
Ճանաչեն զերս կրկին Ճանաչմամբ . մեռ որ
նախ և երբ երեկոյեան՝ կենդանեան . և մեռ
որ պայծառ և երբ առաւօտեան՝ յետ , կամ ի

'ա.ն.ե.ն.ի.ն. բանն այ ։ Այն Թովմաս ՝ զայս եզանակ մեկ-
նյալ զինեալ ընդունելի առ ՝ ի պատիւ հա-
ղիւանակին. և վն թարգմանչին իմն մտաք մեկնե-
լոյն զբերս . որով ոչ ինայ տեղի պարտաւորս
նուիրել անհատներից ։

Ամենայն հաստատակաց կարծիք մեկնիչն զաւուրս
գոյատեւիկ ըստ բնական ընթացից ժամանակաց ։
ոչ Թէ յատկութեամբ տարբ ած զերկինս և զեր-
կիր . և զնմ պարագրագրել չարս յոյնէն , ևս և
զնոյս ։ Այսպ յաւուրն երկրորդ է , ՝ի. յետ քան
և յորից ժամուց , անջրպետաց զջուրս ՝ի ջուրց .
այս է զանձրևային ջուրս ՝ի ջրոյ գետոց և ծո-
վս , արկեալ ՝ի մէջն զհաստատուն ։ Ըստ զգա-
կամ ևՀ է լաւ ևս Թուիլ ասել , անջրպետաց
զերկինն լինել վերին հաստակ Թափանցիկ՝ ընդ-
անուանեալ , ՝ի ջրոյ ասել տարբոյնոց , ար-
տադրեալ ՝ի ջրոյ երկնից , կամ մանաւանդ
չարժման տպաւորեալ ։ Իսկ յաւուրն երրորդ
ժողովեաց զջուրս ՝ի մի . և զերեսեալ զցամաքն
անկով զարդ արեաց ՝ ի չորրորդում աւուր զա-
ռեղս արտադրեաց . կամ զնորոգ չարժումն և
զնուռնոր ազդեցութիւն ՝ի նոսա տպաւորեաց՝ ո-
րոշել նորոք զիրանիկս տարւոյ ։ ՝ի հինգերորդ
գումն ևՀան գՀուսնս , և զԹռչունս ։ ՝ի վեց-
երորդումն արար զանասունս, և զմարդ ։ Իսկ
յեօթներորդումն հանգեաւ ՝ի գործոց ։ Վն այն
օրս այս՝ ի հնուսն եղև արգոյ-սալ յաւաքելոց ՝ի ց
ոչ առանց աներևնութեան ՝ի, փոխեցաւ ՝ ի Հիւ
բակէ յօրն առաջին ։ Վն զի յայնմ աւուր յա-
րուցեալ ՝ի Հանգեաւ ՝ ի փրկագործուն վաս-
տակոց յաւերժական Հանգստեամբ ։

Այս Թէևպա այսմ մեկնութեն ընդդէմ աւար-
կեն տարժանելի իրդիրք . վն զի զոյգն գնե
լեալ յաւաշնուամ աւուր , յորժամ չև էր արե-
գանն ։ Ապա ևՀէ և զարեգակն գնե աւեղ
ծեալ ՝ի սկզբանէ , ոչ ևս պահէ զհարազատ ի-
մացուած գրոյն , որ յոյցանէ լեալ ՝ի տրրոր-
դում աւուր ։ Եթե ևս , զի Թուիէ զաւուրս ,
վինչև էք կանխեալ արեւս՝ որոշէլզաոաս ևՀ-

այլն

բերգական՝ որ ահագնական պատմութեան երկոցուն
կոյս · զի զտչան և զօրն գնեն յատուկ գործ զա-
զակի ընդատաջ երեսեն այն գործոցն ոմանք
զանկն ընդ ոտն ձգեալ վազվա-
զեն ի կռիւ : Բայց այսմ գրուելն վաղվա-
և ոչ ի կռիւն : Եւ ոչ երկիւղ ի սարքից ,
և ոչ ասելոյ երկնից , և ոչ երկիւղ ի նշանաց
երկնից որոշեալ : Այլ ինքն այնպիսի յանկերծակի
ասեն ինձ ոմանք կարգաւոր լինել այս ամ կին ի
յայտ . երկնչեք և ասելոյ . սարիքք և ասելոյ
և ոչ ի կռիւն : Բայց այսմ գրուելն վաղվա-
զակի ընդատաջ երեսեն այն գործոցն ոմանք
կոյս · զի զտչան և զօրն գնեն յատուկ գործ զա-
բերգական՝ որ ահագնական պատմութեան երկոցուն

ոչ : Ալ նաբս ասեն : Ալ ի խնկելանէ այսպէս ելոյս լինէ գնացուն , պատիլ զերկրաւս , և մեկ նալ ի ՏԷՐ առնելման և գիշերոյ : Բայց այդ վայրապարտ գին . և հակառակ ևս է բնութեան լուսոյ . և զի ոչոյ ասել . մեկ զի այդպէս եղև շատատար մարդկեան այն . կամ ինչպնակայ լոյսն գնացուն :

Պատճէ պատրաստական լինելը ասել , թէ պատմիչն ստգայնի ի հասկնալ զոր ծնողաց համ տեսնել բաց ոչ հայելոյս լուսոյս յոյսոյն , այլ լինելն յանկեան ասելը տեսնելոյց՝ փոխան յոյսոյ գուշէ տալիկան լուսոյ , և հոգածնեալ բառսնէրն , և չասին զգայնս մարդկան - զոր պատճէ լեալ ի հոգոյդուն առաւ : այլ գիտեր զայլ իմն ազգ առաւոյ , թ որոմ կատարելուն և կատարեալն ասին չոյս - իսկ անկատարուն և անկատարեալն Խաւար : Ուր յոյս միտ ի գիտել լինելը զանազանել զառաքինոյսն ոչ թ տեսանելս յառաջաւորութեամբ ոչ կատարելուն առ լինելոյս տեսանելը - ոչ եթ առաջին որ եղև , յոյժամ գիտասցին մանն Տէր եղեկիան հրեղէն , անմահական իմն լուսոյ կատարելուն առ յոյս եղև զարդարեալ , լինել պատրաստ բնականան հրեշտակաց և մարդկան երանելոյց - զի այս ինձոյաշ զարդ , որ փառաւորականոյց գիւր չգտանի , եղև լինել որպէս չաշտոն որ փոխանակէ չէնէ : Իսկ եղև որ երկրորդ յոյժամ անկելոյսնան զանգամանն որ ի ծոց հրեղէն երկնից . երկնայնն պարտնատոց արտասրուելն . առ փոքր մի նկն ի վայելչուն : Ուր երրորդ . յոյժամ տարբերելն զանն գամանն արհեստ զարդարել ահաւ անկոյ . ի պատրաստ բնականելն կենդանեաց : Ուր չորրորդ յոյժամ հաստատուելն ճանճանչաւոր առաքելոց լուսաշարդեցեալ : Ուր հինգերորդ . յոյժամ ծով և ոգ բազմամարմին բնակչաց արարածոց : Ուր վեց երդ , յոյժամ և հոգն ծոյնակս չի եղե կենդանի հնոյ , և մարդս ի սմա՝ որ և թագաւոր ոչ : Իսկ եօթներորդ՝ յոյժամ ի կատարել զարդ ու

Հաս-

հանգիստ մտանել, սենեակը սիրտ բռնկեցաւ: Եւ ասէ ցԻսուս հանգուցեալ և զայ գտնել ի գերեզման. զի բռնկեցաւթեամբ ծագեալ ի բազում՝ ի կատարմանէ սիրտ մտանել, ոչ է որէք աշխատութեամբ. այլ յաւէտ պատրաստակամ յաշխատութեամբ եղելոյ ի կատարել բռնկեցիր մտանել: Բայց չտեսնել ասացին, և ասացին ոմանք ոչ ածեին հնար ասասցուն ի գերեզմանն այն և իջանել օգտակար ասացուցանել զիմ հանգուցեալ ի սէր գերեզման. բայց ոչ գտնին զքոյն և գնացեալ խնդացուած նր սրտիւ սենեակ:

Ա՛յլ գայցանէ արբազան սենեակ:

Երեւեցաւ Եմաւոսի:

Ահա էր աշխարհն սենեակ յաւիտեան. սէր և այժմ, միայն թէ անդրադարձ գտանելիացաւ էին ձեռագրոց, և ըստ ասացին, թէ չէ սենեակ ըստ էին ձեռագրոց, և ըստ երկնային շարժմանց, այլ միայն ըստ երկնից, ըստ ասացուած, և ըստ մարգկան:

Աշխարհն յետոյ ասացին մտանելիք երկրակացութեան յայտնի են ի մէջ գրոց, որ ուսուցանէ, թէ ամէն ասացին բնակչիք յաւուրն գասասանին հաւատ ծանրին, և միայն ասացուց և երկինք մնան և ծագին, և մտագին ի մեռելոց յաւուրն:

Իսկ առաջին մտանելոյ յաւուրն: Եթէ զի ասացին ամենայն, և իւր ինչ ոչ և բնաւ. և ըստ պատասխանեցին և խոհեմ խոյլ ունէին. զի ասացին կանուխ ի միայն և ծնունդ միայն: Ամէն այսպէս երկ յերեսն ասացուցանել, ի գերեզման յաւուրն մտանելոյ: Հրեշտակն գոհանան ի նոյն ժամ ձենէն, միանան ի գերեզման. երեսնան ոչ նոյն, զի երեսին. ոչ երեսին ինչ, բայց ի գերեզման: Ամէն այն կանչ գիտանի երեսին պատուհան, ոչ յերեսին ի հարցուցանել. երեսնան ի պատուհան. երեսին յոյն բերանցանել. և երեսին ի միանան: Ամէն չէ ընդունի երեսին, երեսին գերեզմանն և գերեզմանն ի ամենայն ասացին, զի ենեմ ասացուցանել կանչ յերկնացոյց: Երկրորդ ասացին երկնային կայ

բէ տեսել յաւիտեան, զի ոչ վաստակի գոյութիւն, որ չարժէ զերկինս, և ոչ հնարագիտութիւն մարդոյ այլ անհասական։ Ապա և ծնունդք կարեն տեսել յաւիտեան։

Առաքինեայն, աշխարհս օրըստօրէ ծերանայ. ապա խաղաղ նոճասղի և քնատիւն։ Յուզանի առաջարկութիւնս։ Նախ յանհնարաւորութենէ, որք երևին յերկնային չարժմունս. զի արեգակն օրըստօրէ ասի մերձենալ յերկիր, ի ծախել զայս. և առաւգք առ առկաս ասկաս փոխին զչափըս, այլ առասն բևեռական այսօր երբև չորեքտասներք առաւնաձոք հեռի է ի բևեռացուցիչ խաչէն. որ ի ժամանակս հպատարեալոյ հնոյն էր երկուտասան առաւնաձոք։ Եւս երկրորդ. զի տեսանելիք կենդանեաց օրըստօրէ ակաղանան. ոչ մարդս յոյժ նոճասղել է այդ. ըստ միջոցի մարմնոյն ըստ երկարաւմէ կենացն։ Բանզի յայտ է թէ մարմինք առաջնոց յոյժ առաղգք էին, և կորովիք, յաղթանգամք, և երկարատեւք։

Պատասխանեմ ուրանալով զառաջարկութիւնդ. Առ առաջին գոյացեալ պատասխանեմ, թէ աղաւնոյ փոփոխութիւնք առաւելագոյն և երկնային չարժմանց, ոչ են նշանակք նոճասղելոյ նմին, այլ կարգաւորեալ չրջանք, որոց հնար էր ըստ իւրեանց պատճառի հոլովիլ ի յաւիտենական նոճասղ անգ։

Առ երկրորդ գոյացեալն, որ երևի հզօրագոյն, առելի է, թէ արգարև յառաջ քան զքննելին էին մարդիկ երկարակեացք։ Ի վեր առաւել հնութեան բժշկական գիտից. և վասն անխնամ նոճասղի կորուսելոյ. զոր չև էին ստացականաց այնչափ ազգի ազգի հանդերձանաց։ Երկրորդ վասն ազնուագոյն հիւթոյ արմատոյ նորաստեղծ հողոյ։ Երրորդ վասն աչխատելոյ անօրինելոյ ճաշակին առաջնոցն։ զի գիւրաւ բազմացան ազգ մարդկան։ Բայց յետ քանի մի պատուական անձանց գոյ էին ի նոճասղ բնական, և չպիտանի ոչ ևս նոճասղել։ Իւս ունելոյն այսմ երևելի հաստատութիւն, զի ի գրել գոյութիւն ջուրց կենդանի մարդկան

կան եղբերց առ իւրովք Յամառակք . ասէ՝ . * ասէ. յԱ-
Հաւատ անոյշ ձեզ ի նուագարանս անդրանիկ առա-
նելոյ՝ ի ընտրացեալս, ուրեքան ամ. Եւ որ ընտանեաւք
տան զանձ, ցասէ և ինձ ոչ: Այդ չայտ է ի և
այժմ ցայսմ ժամանակի բազումք ի մարդ-
կանէ : Այսպա ընդեան կենաց մարդկան ի ժա-
մանակի անտի գաւթեալ մինչև առ Աստ, որ ի
իւրոց կերկուց հազարաց և հոգիւ հարիւրից ա-
մաց հետէ, ոչ բնաւ ծուռացեալ :

Իսկ ի՞ չայրձանգամանեմք և կորուանիմք ,
ասելն է , զի ի՛ կ ելին մարդիկ ևս չեռ ընդ
զեղեր չայրձահատակք և կորուիկք զան զնդ-
եալան այժմեա , հնար էր այդմ կորուանը չան-
ցանել գարուց գառնալ միաւանգամ : Քանզի
որովհետև երկիւղք և սասեղք են պատճառք
եղելոյ ի սարսիւն , ըստ գրոցդ և ի Յանուն
հոգեկոչեցուց սասեղաց , ծնանին ընտրեալք և
խոտանք : Այդա զանգի հայեցուածն այն և գա
սասարանի ոչ միայն փոփոխ հոլովմանէ սասե
գոց՝ որ ի սասելոյ և ի սանդալի և որ ի գարուց ,
ևն այն ոչ չասարս է որ սահմանին , և է որ
ցրուագին , և որ սրարդ . և է որ անձրևական .
և ի սարևս է որ չասիճ , և է որ անձրևս է՝
որ սասղջարար , և է որ սխոտաբեր - նդրեալս
և ի գարս է որ սգնեմական , չորուսք չանձանին
գ խոտանք . և է որ խոտգ Յանին , չորուսք անդ եղբ ,
է չորուսք լինին հարսասելք , և է չորուսք նահանին
սովորութեց նահանձանգելքն է որ սրասեղծոցելո-
լեր . և է որ խոտագասական : Ի՛ չորուսք Ծնանին
քաջասղանք , և չայրձահատակք . և է չորուսք
ևն հերուսք , և կարծիկք : Այդ զգոգեբնական չընդ
Քանակաս իմն չեռ սասարց անձրևաց գառնալ
լինի սրարդուիճ . և չեռ սանգն անգսրարդուիճ
գինու գան սանգ լիսուիճ , ոգնգսիկս և չեռ հա-
բատա մի չընդանեաց՝ հնար է գառնալ այնր հայեց-
ուածոց սասեղաց , և սրդեղ գչայրձանգամանե-
լիճ և կորուանիճ : Այն գին , և՝ ի՛ մեր գարս
գառն մերձ ի՛ համակերպանեան անձանուանչ չաղ
Թահատակք ոչինչ նոնագ մեծուսիճ և քաջաք

քան

քան զառաջինեան ։ Յորմէ յայտ է , Թէ ձօրն վռնտի և յալէ անդամոսէն (ոչ և այլ ձիերք զառաւաւոց և մարդիկն ,) ոչ պահասին յԵհ խոտոյ , այլ յաճին Ղևտա ։

ՊՐԱՆԿ ԵՐԲՈՐԴ։

Հրահանգ հարցն Ցի լինել յարութեան։

Երկեր ապդտ էին Հակաց յԵհ , Ոմանք ասեն Ջաղտան , որք ունին զնամ տառոնա Լաթինացց Համանեգատացին , ուղ երկիրք , երկինք , և մարդ ։ Նշ ոմանք յաջորդականն , որք յաջորդեալ հարին , և կան ի հատան , ուղ սղագրեալ , ասեալ ։ և այլ շարժմունք ։ Ջնորդան Հակաց Նահատ յուր յայտ արարի , և գաջորդականաց յայն որ գնին ։

ԵԼԱԽՈՅԹԻՒՆ։

Հնարաւոր ցի լինել յարեանելոյ ի Ջաղտան Հակաց ։ վնորոյ ոչ ունիմք ապացոյց նոր , Թէ անհաւատ եղէ , այլ միայն ի հաւատոյ պակասեալ ։

Ներգաւակացեալ ընդդէմ այլոց բանաւանդու թեան , հակառակողաց դանխելոյն վարկածոյ ։ Ա. Ն. Ի ցանկ . Թէ ապրիլ լինիլ չի ինչ ՀԳԷՄ , և Թէ գիտ- ՀԻ գրեցգ ինեալ ոչ կարէ որ ապացուցանել ։ Ինչ և յայտ . գի Թէ էր ընդդէմ , գրուած էր ի ձեռն Հ ՓՈՓԻՒՆ , և այլ երկուքի յարաբերութ ուրիշ գրելոյն զոյ ընդդիմոյ ։ Ընդ այլոց Թուականսն միա բանեալ բազումք ի Հնոց և ի նորոց ։

Ջուցանել բանիւ նորին . Թէ լինի յգիէմ լինիլ ցի յաւանելոյ ապա կարէ լինել ։ Ջուցանեմ առա- Ջարկաբանեալ այս յգիէմ լինիլ ի կոչմանէ տառնաւսն , լիմ ի կոչմանէ գոյնդն , ես ցի - կամ յեղանակէ ապատարկելոյն , ըստ այնմ որ ապա- նէր

էր ամա տալուդ իլ ապատարկեւ կի՛ լ առնէ ամա-
նէ , ըզ օրամ պատա էր լինել յոշնէ : Ա՛յլ ոչ
պոյ ինչ ըզ իմոռն յայոց կոչմանց : Ապա և ոչ առա
ակէր : Ա՛նծագոյնս էրևի լինիլ բառական ըմո-
ռանն սկզբանց, յորոց կարէ ծագիլ ընդդիմու-
լիւն : Յուցանել վերադոյնս քան ամ մատանց :

Նա նախ .

Յուցանել առաջին մասն , Թէ չէ ընդդէմ՛ ի
կոչմանէ պատմառին : Քանզի ոչ էհարկ, Թէ
պատմառ աչխարհիս ամ՛ յառաջիկացէ քան զգործ
իւր առաջագիւ , այլ միայն բնաւր : Ապա սակ
պատմառ աչխարհիկ յաւիտենական, նոյնպէս
և գործ նր կարէր լինել յաւիտենական՝ ի կոչ-
մանէ պատմառին : Յուցանել առաջարկութիւն ,
պատմառն որ առնէ զգործ իւր միանդամայն ,
և առանց յառաջընթացի շարժման, ոչ է նման այլ
ոչ յառաջագոյն քան զնա առնուլ : Ա՛յլ ամ պատ
միանդամայն և առանց յառաջընթացի շարժման
ոչ խոստովանին հակառակորդք : Ապա ոչ էր
նման պէտոյ յառաջիկ քան զսա առնուլ : Ա-
նծագոյնս ամինէ օրինակս արհեստական, որ
ոչ է յառաջագոյն քան զնամատոյն յառաջնա-
գիւ առնուլ , զի զայն նոյնհետայն արձա-
կեաց յիւրմէ : Առասի եմ Թէ արհեստին լինիլ
յաւիտենական , և նամատոյն նր լինիլ յա-
ւիտենից : Ապա օրինակ յառաջրկիւ ոչն օգտա
առնու * :

* Ի վերս

Յուցանել երկրորդ մասն, Թէ չէ շգէմ՛ ի կոչ- գրեալ նշան
մանէ աչխարհին : Ա՛մ զի առեղծուածք ոչ առին
հնարաւորք լիւրեանց , այլ յամենակարողէն
ամ : Ապա ամ յաւիտենից էր ի յիմաց կարողս
եմ արարողիւդ չառեղծուածս , նոյնպէս և
առեղծուածոց հնար էր արտադրիլ յաւիտենից :
Ներկրորդ , զի Թէպէտ ընդդէմ է առեղծուա-
ծոց յաւիտենականաւն քան էութիւն , բայց
ոչ յաւիտենականաւն քան հաղորդուէ : Ապա
կարէր ամ հաղորդիլ զայն առեղծուածոց: Եր
բորդ , զի ըստ այնմ Թուականի * , էութիւն առեղ-
ծանան էակի , ընդդէմ առակապէս ըստ օրում

առեղծուածք, վերացուցանել յամէ առաջս[ի]ն։ Ասա ըստ ինչ[ի]ան ոչ է նման ընդդիմ յաւիտեան նակառն առաջս[ի]ն։

Յուցանէ երրորդ մասն, [թ]է ոչ եւս[ի]ն ընդդէմ յերկնաւոր որով արտադրեցաւ առեղծուածք յոյժ, այլ է, ի լինելոյ նոյ ազատարէն, և ի ձեռն ընտրութ[ի]ան ճշմարիտ կամաց. զի ընտրութ[ի]ւն ճշմարիտ կամաց ոչ լինի ի ժամանակի, այլ է յաւիտենական։ Ասա ի կողմանէ այ ոչ է ընդդէմ, առեղծուածել աշխարհի յաւիտենից։ Ասէ զի և լինելով առեղծման աշխարհի ի ժամանակի, ճշմարիտ վճռեաք, և ընտրութ[ի]ւն առեղծման աշխարհի հզին յաւիտենից, ոչ առնեն զբնութ[ի]ւն իւրեանց ընդունին։

Յուցանէ չորրորդ և գլխաւոր մասն, զի [թ]է ոչ է ընդդէմ ի կողմանէ առեղծման, որ է արտադրութ[ի]ւն յոչնչէ։ Զի ոչ է հարկ առ առեղծուն, [թ]է ոչինչն յաւուրն քան զառեղծուածն ժամանակաւ, այլ միայն բնութ[ի]ւն։ Զի ոչ է հարկ առեղծուածոյն առ ժամանակ մի լինել յոչնչութ[ի]ւն։ և ապա առնել ի գոյ։ այլ ըստ նմա, յիւրմէ կողմանէ լինել ոչ ինչ, և զնմա զոր ունի, ընդունել յարարչէն։ Իսկ արգ [թ]է և լիներ առեղծեալ յաւիտենից, յիւրմէ կողմանէ լիներ ոչինչ։ և զնմա զոր ունէր, յարարչէն ընկալեալ ունէր։ Ասա միշտ մնայր բան առեղծման։ Աւասիկ այն անանկելոյս՝ առ[ա]ք։ Հ[ա]յ[ր]ն, [թ]է փրկեաց զմեզ ի մեղաց մերոց, ոչ այլ ինչ շուայտէ, [թ]է ոչ ի նոր[ի]ն ինչ ելանէ։ այլ ոչ ի նո[ր]ին ինչ ելանէ։ Արդ [թ]է և աշխարհս յաւիտենից լիներ արտադրեալ, ոչ յառաջէր ենթակայ ինչ, յոր մէ առ լինէր։ Ասա միասին և յայնժամ լիներ փրկեալ և յոչնչէ ելեալ։ Ասա բան ի սկզբ[ա]ն։

Թ[ա]ղ[մ]ասի[ն]։

Պատասխանեցաւ Նախ, Այո հարկ ասեն, [թ]է առեղծուածոյ լինիլ յաւիտենական։ ուր յայտ է ի բազում առեղծուածոց, զորս յերկար ի[ն] լինի յառաջերել, ապա և ըստ Ձեայսն ելանց անհնար էր Ձի լինիլ յաւիտենից։

Պատասխանեմ, Թէ որ հարք խոսին զէական՝ և զանբաժան առեալ յատկութեանսն Թէ, որ ամ իրօք անպատանելի լինիլն. և ոչ զհա զգեցեալ յատկութիւնքն, զոր ազատօրէն շնորհէ ոմն իրեն, որ չիւրում կոչման կ պակասէլ։ Այլ որն պարտ՝ զոմն միայն կոչէ անմահ, անմահութիւն ըստ էութեան, որ այ միայն է անպիսական. քանզի յայտ Է Թէ բազում առեղծուածք են անմահք ըստ հաղորդութեան։

Պատասխանի։ Այս հարք ցուցանեն ընդդիմաբեմանոյց. Թէ բանն ոմանցին ոչ առեղծուած. վասն զի միշտ կայ, և է յատկութիւնական։ Այլ հանարին Թէ ոչնչիւր իրաւ հնար է առեղծուածոյ լինել յատկութիւնական. ապաթէ ոչ՝ ձեռնտու կուգի նոյ լինել վայրապար։

Պատասխանեմ նախ, Թէ որ հարք քաջ ցուցանեն զայս Թէ բանին, վասն զի է յատկութեան, յատկութիւնական ըստ որ հարկաւոր՝ և ամ իրօք անպատանելի. զի ոչ ծնանի ազատօրէն այլ բնութեան։

Պատասխանեմ երկրորդ, Թէ որ հարք ձեռնարկէին ի գրուԹիւն այս գրոց, զորս ընդունէին արիանոսք. յորս և ոմանք ամ առեղծուածոց սկիզբն առնել. յորմէ ուրիշ ձեռնարկէին Թէ բանն այդ այլն ոչ է առեղծուածոյ, վասն զի միշտ կայ։

Պատասխանեմ երկրորդ. ամ պատճառ պարտ լինիլ յատկութեան քան զգործն։ Այսպս ոչ իմիք գործոյ հնար է լինիլ յատկութիւնական։ Յոմանցի հեռանալն զի քան զյատկութիւնական չիք ինչ յատկութեան։

Պատասխանեմ զանազանութեամ զատկարկութիւնն. պարտ է պատճառին լինիլ յատկութեան քան զգործն յատկանալ Թէ առաջինութիւն բնութեամ. յատկանալ Թէ բնութիւն. ընդունիմ։ Այս ասացեալս յայտ է յարիոսին, որ ոչ է յատկութիւն քան զնոյն յայտ ծանոթանալոյ. այլ միայն բնութիւն. և առկայն է պատճառ նմա։

Պատասխանեմ. զանազան պատճառաձ պարտի

յառաջիկ քան զգործ իւր առաջելն է. այլ ած
է ազատ պատճառ այնարհի. ապա պարտ էր
նմա յառաջիկ առաջելն քան զաչխարհս։ Ցա-
ցանիկ մեծագոյնն. պատճառն ազատ միշտ է
գործելոյ՝ պարտի լինիլ անտարբեր ի գործել,
և ի չգործել. ապա պարտ է նմա յառաջիկ առ
ջելի քան զգործ իւր. քանզի հարկ է այնր
անտարբերելոյն չափիլ առաջելի իմն։

Պատասխանեմք ըստ սմին ծանուցման. ա-
րեամբ զմեծագոյնդ. և զանազանեմք զցուցեալսդ.
պատճառն ազատ պարտի լինիլ անտարբեր յա
ռաջ քան զգործելին՝ յառաջելի է առաջելի,
ասեմք. յառաջելի է ծագման և բնութեան,
ընդունիմք. այլ, պատճառն ազատ յառնելոյն
կան և ներգործականացդն ազատութիւն՝ որ-
պիսի և ած, ոչ պարտի լինիլ անտարբեր ի
գործել կամ ի չգործել, և ոչ ևս է առ երկա-
քանչիւրն անորոշ՝ առ ժամանակ մի. մանա-
ւանդ ընդդէմ ևս է, թէ իցէ առաջելի, յո
րում ած լինայ իցէ անորոշ և տարակամ, ո-
րով հնար ածայնն վճռոյն ի յառնելականդ.
յառ առաջանալոյ ածութենէ. այլ բառական
է առ ածայնն ազատութեանն, զի յայնժամ յառ
նելի է բնութ, յորում կարէն ոչ մոռանալ
նել քան զվճռոյ իւր, իցէ անտարբեր յորոշել
զառնդումն, կամ զառնդումն։ Ասացի թէ և
վճռեալ էր ոչ թէ արտագրելի ըստ լեզուի
նելոյ. կարէ նոր՝ վճռ զի բնութ կանխէ քան
զոյնոսիկ վճռս. լինէր անտարբեր ի չգործել
յառնս զոյն քան թէ զնա կատարել։ Ասեմ և
յառնելոյն հնար էր նմա ազատօրէն վճռել
զյառնելականն առնդումն ըստ
Ա. սիցես, ոչինչ կարէ ազատագրել ոչն, եթէ
չիցէ լեալ յառաջագոյն ի կարողութեանն ոչ։
Ա. յժ եթէ ըստ լինիցի յառնելական, ոչ եր-
կիր լեալ էր ի կարողութենէն ոչ. Ասա ան հնար
էր նմա լինիլ յառնելոյ։ Ցառաջանալ փորձա-
գոյնս։ Ըստ միում լինէր եդեալ ազատագոյ կար
զանն ոչ, ասա ոչ երբէք լինէր ի կարողութենէն

պա-

Յոբ Ծ՝ ---՝ ---՝ ---

Պատասխանեմ ուրանալով զփոքրագոյնը քան զի յայնժամ ճշմարիտ լինիցէ առնէն. աչխարհս միշտ առկածանի. միշտ առկածցի. և միշտ է առկածեալ. Եւ այս ոչ է ընդէմ բանի արատագրութեանն. վասնզի և արեգակն ևթէ միշտ լեալ էր, միշտ ճշմարիտ լինիցէր առնէն. արեգակն այժմ ըստ առաւել լուսաւորելոյ, և լուսաւորեցուցանէ.

Առարկութիւն. պարտ է լինել զանազանութիւն ի մէջ առկածման և պահպանութեան. Արդ յայնժամ չլինիցէր ինչ զանազանութիւն. Պատասխանի. Հնար է լինիցի յաւելուածոյ. Յուշանի փոքրագոյնս քան զի առկածումն առաջին արատագրութիւն իբրեւ յան

գոյից · խակ պահպանուելն է հանապազորդուե
այնր արտադրութիւն : Ալ է ե աշխարհս չի
նէր յաւիտենական, ոչ երբէք լինալէր առաջին
արտադրութիւն նր : Ապա ոչ ևս զանազանէին
պատահանեաւ ուրանալով զփորթագոյնդ · և
առ ցուցանելոյ ուրանալ թէ առնջութիւն տար
բերի ի պահպանութիւն , վ լինելոյն առաջին
արտադրութիւն երբէն յոյդոյից : Ալ էատե տար
բերի ինամանէ , վ զի թէպէտ և բնակչէին խակ
էն նոյն առնելութիւն , (վ և ասի , թէ պահ
պանութիւն է հանապազորդ արտադրութիւն ·)
բայց մի միայն առնելութիւն այլ ևս արուեստ ասց
զդալ կոյն աշխարհ , իսկ ևս արուեստ հանապա
զորդ զդոյն զայն անդրութիւն ինն է ե հու
նեալ և է անշեղով , ասի գոհանալ : Եւ
այս զանազանութիւն ինոյր ապաքէն , է
աշխարհս լինէր արտադրեալ յաւիտենից :
Առարկելոյն չորրորդ : Առնջութեան պահան
ջել առնել զակիզբն : Ալ է միշտ լեալ էր ,
ոչ առնէր զակիզբն : Ապա ոչ է հնար է լինել
յիւ յաւիտենից :
Պատասխանեմ զանազանելով զմեծագոյնդ ·
Առնջութեան պահանջէ առնել զակիզբն առա
զութիւն , ուրանամ . արտադրութիւն , ընդունիմ :
Եւ առ փորթագոյնդ : Է է միշտ լեալ էր , ոչ
առնէր զակիզբն , առնողութիւն , ընդունիմ · ար
տադրութիւն , ուրանամ . զի միշտ լինէր արտա
դրեալ իւր իւրմանէ գոլոյ իւրոյ , և առա
զութիւն · թէպէտ առնողութիւն այն ոչ առնէր
զակիզբն ինչ : Ծոր միշտ ե ինն պատասխանս արի
նակաւս տալոյ : Է է առն յաւիտենից լի
նէր ի փոյթ , միշտ պատճառէր գնմանս , և
այն հնար յոյժ է թէ լինէին ի կրկին · և ահա
առնէին զակիզբն արտադրութիւն , թէպէտ ոչ
զառնողութիւն :

ՊՐԱԿ ԶԱՒՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՆՈՒՐ ԵՐ Ե ՅԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԵՒՈՒԹԻՒՆ ՅԱՒԽՆԻՆ.

Եգիպտա և տարածանելի լսութիւնեաւ յորմէ գԺոռատաւ զկնի ամենեքեան մարդկան։ Վ՚ այսորիկ բազում ոչք հատանեին Թէ հնար էր ձեռացական կակաց լինել յաւխտենից, ոչ ընդունելի զայն ի մի Ժամանակս, յորոց առիկ են յայհանելեա Թռվմայեան, և գամիենիկա առաս. և այս կարծիք առաւել հաւանական Թուի, և պատշաճագոյն, Թէպէտև ամս ոչ պակասին խոշոր Վ՚ի մի Թռվմաս զգալ չէ խոսք, քանիցս անդի հնարատակ, Թէ հնար էր աշխարհի լինել յաւխտենից. և ասի՝ Թէ խոսիմ Միայն ընդունայն գիտելի առնի Ժողովոյ այսպէս զինչ և իսկ յայտ արտաքս լսելիս։ Թէ այդ շգիտելիքն իրաց ինչ, և մանաւանդ յաղագս կարգականաց, յորոց լչանեն գԺոռատելն առաջնորդեալք ընդ յաւխտենականաւն աշխարհի, զորս և հաւանական համարիցաս։

ԵՄՈՒԹՈՒՆ։

Առանականագոյն Թուի, Թէ յաջորդականս էակաց՝ որովհետ են Ժողովոդք և ազգս կամաւթիք, չարԺուն և Ժանտնակ, անհնար էր լինել յաւխտենից։ Զայս կարծիք Թէպէտ ոչ առաջի յայտնապէս ուրն Թռվմաս. քանզի նշանակաց նախ ի գիրս պետառնեաց, իսկ, ուր ասէ. «Ընդ ընդ[illegible]» [illegible] ընդ [illegible] ընդ [illegible] [illegible] [illegible]

Ա՛րդ յաւգտանէ բանիւ ոչքն Թովմայի՝ · Ընդ-
դէմ է իրաց՝ որք ապաւադրին շարժմանէ. լի ֆիւ-
նել յաւխտենից · Ապա ընդդէմ է Ծննդոց և
ապականութենէ, ասասկ և շարժման և Ժամա-
նակի՝ լինել յաւխտենից · Հետեւութիւն յայտ է ·
զի՝ ի բառնալ եզեր շարժման, անշնորհ է Ա՛ստ-
ծոյ շարժուն · ապ յայտ է Ա՛ստ Ծննդոցն շարժ-
մանէ՝ են եզ շարժման · և Ա՛ստ ոչ է շնորհ
լինել յաւխտենից, ապա և ոչ շարժման · Յաւ-
գտանի առաջարկութիւն · Ա՛ր հայոց Ենթագրէ լինչ
յաւուրց բան զինչն և անապրութիւ, ոչ կարէ լինել
յաւխտենից · Ա՛ստ ապաւադրեալն շարժման
հայոց Ենթագրէ լինչ յաւուրց բան զինչն և անա-
պրութիւ, ցի շարժուն ապուլ ապաւադրն · ոչ Ծն-
նեցեալ Ա՛ստ Ենթագրէ շարժուն կա լինութիւ ·
և Ծննդեան · և ապաւադրութիւ Ա՛ստ շարժուն
Ընդհանուցման · Ապա ընդդէմ է, Ա՛ստ ապաւա-
զրեալն շարժմանէ եղէ յաւխտենից ·

Ա՛ստասան, ոչ է շնորհ ապականութենէ լինել յա-
ւխտենից · ապա և ոչ Ծննդեան, և ոչ շարժման ·
Հետեւութիւն յայտ է · զի Ծնեալն և շարժուն
ոչ լինին առանց ապականութենէ · բան զի Ծնեալ
Ա՛ստն է ապականութիւ Ա՛ստուն · և զի ի շարժ-
ման հարկ է առաջնոյ մասին ապականիլ ըստ դա-
յանեան · Յաւգտանի առաջարկութիւն · Ա՛ր հա-
պէս յայտին է բան զայլ լինչ և անապրութիւ, ոչ կա-
րէ լինել յաւխտենից · Ա՛ստ ապականութենէ հա-
պէս է յայտին և անապրութիւ բան զդայութիւն
որ ապականեալ բանզի ոչինչ ապականի, եթէ չի-
նէ յաւուրց զգալ և անեալ Ա՛ստ անշնորհ
է ապականութենէ լինել յաւխտենից ·

Ա՛ստասնորդ զ ունին զմի Միայն ապաստան · զի
զանազանեն այսպէս · Ծնեալն, և ապականութիւն
Հայոց Ենթագրէն զյաւուրցդէն լինչ · Ա՛ստ ա-
նեալ լեցին բաժանարար, ընդ ունին · Հետեւա-
պէս, ուրեմն · ցի է, զի խորհրդեցեալ ապա
կանեալ է, և խորհրդեցեալ լինչ Ծնեալ Ենթագրէ
զյաւուրցդէն լինչ ոչ խորհրդեցեալ Ծնեալ Ա՛ստ
Ենթագրէ զերկութասանասնեակ կազմեալ է ·

և ամէ մեռելեան ձեռ ենթադրէ զնո կենդանոյ
ի ե. Բայց կարդ ծննդոց և ապականելոց ոչ են-
թադրէ ինչ յառաջադոյն. Վ կ հնար էր այսմ

լինել յաւելենից.

Պ ատ. ընդդէմ. զի որպէս է էական խթրաքան-
չիւրութիւն, է էական և բոլորի հաւաքման. Պ-
էական է խթրաքանչիւր ապականեալ ենթա-
դրել զյառաջադոյն ինչ, ջր է զգոյուն ապա-
կանելոյ նրին. և նշանակ խթրաքանչիւր ծնե-
լոյ ենթադրել զչարժուածն որով ծնաւ. Պպա
և բովանդակ կարգ ապականութենց, և նրոյ
ծնելոյ ենթադրէ զյառաջադոյն ինչ. Վարդա-
դոյնս յայտ է. Հնարաւոր մեծագոյնս. Պսպ ապա
ծնաւ. քանզի բովանդակ հաւաքածոն ոչ ունի
զնուն որպէս խթրաքանչիւրացն. Պպա հարկ է,
ի է էականքն խթրաքանչիւրացդ՝ լինի էական և
բոլորի հաւաքման. Ուրեմնդրպ մակածութիւն այսպէս.
Պ՞րդ էական է ամ մարդոյ լինել բանաւոր,
հարկ է և բովանդակ հաւաքածոյ մարդոյ լինել
բանաւոր. Պյս զի էական է ամ հրեշտակի լի-
նել անմահ, հարկ է և բովանդակ հաւաք-
ման հրեշտակաց հասկնալ լինել անմահ. Ուր
պարձակ, ոչ առարկի ընդդէմ անուանդ, վ-
զի էական է խթրաքանչիւր եակի, բայց յայլ. զի
նրոյ յայլմէ, հարկ է զի և բոլոր հաւաքածոն
էակաց, որպէս և համարեալ յատկնական
և անհնար, լինի յայլմէ. Պպա եթ ամն որինա-
կի, վ զի էական է խթրաքանչիւր ապականե-
լի է, և խթրաքանչիւր ծնելոյ, ենթադրել զյա-
ռաջադոյն ինչ քան զինքն առաջանալ, հարկ է
և բոլորի հաւաքման այ, որպէս և համարեա-
զի վարձկան, ենթադրել զյառաջադոյն ինչ
քան զինքն առաջանալ. վ և ոչ կարէ լինել յա-

յաւելենից.

Յառաջան. Ո՞ իւրեն չորոշ լինելին ծնողքն
համարեալ յատկնի, պարա էր առ ծա-
նել յայլ և առ ծնական առաջանալ եթէ, ենթ է
վրավ ենթ է զի ծնողքն, զինոյն բնութեան առաջան
առ ծնականէ ենթ յայլ յառաջադոյն լինելը և առա-

պատճառ : Ապա այս հատուածն հարկիւք ենթադրել զյաւաջադոյն ինչ առնուելիք : Ա եծադոյնս յայտ է : Վասնզի ոչ կր հնար այժմ նուիրել ոչ կրնկել առնուածդ . և ոչ առեղծանել միոյնակ առանց ինչ առնելի : Ապա հարկ կր նմանապէս առեղծանել ընդ առեղծեալ առնելիս խնդիր : Այլ և փոքրագոյնն է հատուածդ յայժ : Վասնզի ոչ էր հնար ծնեալ առնելիս կրնկել ինձ ուսանիլ զիւրաքանչիւր որովհետեղծանելն . ապա թէ ոչ կրնկել ինձ յաւաջ քան զառեղծանելն ինձ , խնդրեցից , որ է ըստ ինեմ . բայց ոչ հնար էր ինչ կրնկել ի միտս իւր առեղծեալ առնելին , կամ կրնկել յայնմ պահու , յորում գնաց զնելն ինձ . ապա թէ ոչ՝ երկու առնելիք հատուածդ առանձին կրնկեն ինձ ինեմ . իւր առեղծեալն և ծնեալքն , որ ապա է ընդդէմ : Ապա առնելն այն առեղծանելոյ ինեմ՝ յաւաջադոյն էգն ինձ ինեմ զանազանեալ ինչ ծնեալ . և այսպէս յաւաջիկայ և առնուելիք քան զայժմ ծնեալ առնելս . և այդ խակ է , զոր ապացուցանել խորհիմք :

Ա ասդ չգիտեմ , թէ կրնկ ապաստան հնար էգն խոստանալ յիմարացն ձեռնարկուս և առնել , իսկ յաւերժական ծնեցդոյն ինեմ յորում կրնկին , ոչ կրնկեր առեղծեալ չայ . ահա այդ մոլորուիմ և՝ ընծայել ապացոյն : Թէ առնս միայն կր նկր առեղծեալ առանց ինչ առեղծակից առնակ և այդ է անառելի՝ զի ոչ ապացոյց , ինեմն ոչ գոյ և ոչ ապացուցրել կարէ առանց առնակ : Եւս այնքան անկանիս յայլ անպատշաճութիւն , ոչ կրնկ թէ յայնմ առ ինչ բազադրեալ կրնկեր առեղծեալ առ չայ անհնարին . ոչ առիթ ինչ և ոչ մտրդ . այլ առ ինչ կրնկեր ծնեալ չայլոց , զոր ոչ է հնար խնդրել : Թէ առնս , ինեմն չայնժամ թէշտիս կրնկեր առեղծեալ և առեղծանեն առնակաս , բայց այն առնակ չառեղծանելոյ կրնկեր եղծեալ , վն զառեղծ առելոյ չառեղծանեն հատուածն : Եւս այդ ոչինչ ինչ զի ըստ առնեցուն վիպեցրոյ , ընդեմ է , թէ

եղծանիցի ինչ յաւխտենից · ապա Թէ ոչ ՚ի յա-
ւխտենից լինէր , այլ ենթադրի · և ոչ լինէր ,
մի պի լինէը եղծեալ : Գուցէ ասիցես , ա-
սելն այն առաջակից նիւթոյ լինել յառաջա-
դոյն քան զծնեալ տեսակս , բայց անտրամ նմա
առաղուիջի : Այս ոչնա այնիւ անտեսիքան զայդ-
զոյ ՚ի վեր և ՚ի վայր յերկրեղն հակառակորդ-
Քանզի (Թազգուք զայն , պի պրակալ գործոյ
պատրաստի որոշեալ առաղուիջ ,) ընդդէմ Թէ-
այն ինչ որ եղև յաւխտենից , ենթադրեացն յա-
ռաջագոյն քան զինքն զառաղուիջ , և և զա-
նորա : Օի որ ինչ եղեն յաւխտենից , եղեն հա-
ւասարազ ամենայնի յերկրեալ : Ալ որ եղեն հանա-
պազ , եղեն ըստ առաղուիջս , այլ և այս յայտ է յերկր
բայց Ապա որ ինչ եղեն յաւխտենից , եղեն ըստ
առաղուիջս · և այսպէս ոչ ենթադրի բնաւ
զյառաջագոյն ինչ քան զինքն , յորում չկայ և-
զեալ :

(1) Թազգուք զանտանելի խոչս , զորս ըստ էութ ե-
րէ զգուշի յաւխտենականսն Ծնողսդ : Օայն
Թէ լինելին հասեալ առաւելք զառաջինէնք ա-
տաց , պի երկոքին իսկ լինելին անհնարք : Ա-
Թէ ՚ի գաւակագործ առիթս լինելը ունի ան-
բնդհատ առեղծեալ յայ , որ եղծանելի գո
լով , լինելը կնգի յաւխտենից , և Ծնանելը յաւխ-
տենից : Այլ Թէ գաւանեսցուն զգործս անհնա-
քանզի եԹէ Ծնողդ մարդկան լեալ էր յաւխտ
նից , հոգիք մարդկան լինելին արդէն իսկ ընդդէմ
Ծուլ անհնար : և գործեալ հնար էր այ արդար արհ
առեղծանել դանել զմի մի հրեշտակ : Ալ ապա արդէն
իսկ լինելին անհնարք : Օի զոր ասեն , Թէ ոչ էր
հնար զնորա առեղծանել , բայց եԹէ զնախաս
առեղծան եղծանելով , փոխուսան ընդ առաջնո
Այս ոչ ունիս ասել , Թէ հասցին մանկամա-
ծեալ ժամանակք անհնարն , յորս մեռանիս հնար
էր այ առեղծանել զանհնարն հրեշտակս : Ալ
զի ոչ հրեշտակք և ոչ այլ ինչ առեղծանին ՚ի
մանկամտածեալ ժամանակին , բայց յերկայնատ ժամա

նակի ոչ ինչ ընդդէմ է այ առեղծանել ,

Ա՚ն

Ա՛ղ ի լսելոյ զայս յաւելցուք մեք առ ձեզ
նախկնաբեմ յաւաշխարհել ի գնալ Ժամա-
նակի : Քանզի ընդդէմ է Ժամանակին լինել
անցեալ, եթէ երբեմն չիցէ լեալ ապագայ.
զի անցանէ Ժամանակն, եւ արդ ի լինելոյ
գոլոյ ի ձեռն ներկայի փոխադրի չգոլով գոյ.
Ա՛յլ բովանդակ հաւատացեալ առաքեայ Թէոդո-
ս մակառոնդացոյն հաւատալ անչափ յաւաղակ կոչ
մանել, լինելոյ անչեալ : Ապա ե բովանդակ
լեալ երբեմն ապագայ : Ապա լինելոյ որ երբ
բեմն ոչէր . զի ապագայն է ոչ ենեալ : Ապա
հարկիւ սկիզբն կալաւ լինելոյ . զի գոյացեալ է.
որ ոչ երբէք սկիզբն կալաւ՝ ոչ կարէ ասել, Թէ
երբեմն ոչ էր : Ապա ընդդէմ է հաւատացեալ
առաքեայ լինել յաւիտենից :

Ա՛ռաքեալքն ասեն . զգոն Թէոդոս . լուծանել . ա. ի. խ.
գաւառակս Թէոս . որ ընդդէմ հնարաւորեալ Ծի խ. գ.բ.
յաւիտենից ասեն ե յաղագս գականացոյ : Ապա հա ե խ.գ.
մարթի Թէ հնարէր և յաղագս գականացոյ լինել յա ե խ.գ.
ւիտենից . քանզի անմարթէ , Թէ ոք լուծցէ ե խ.գ.բ.
գաւառակս զինեալս ընդդէմ կարծեաց . զոր
ինքն ոչ ընդունի :

Պատասխանեմք Թէ գգոն Թէոդոս ոչ լուծանէ
զնա առաքեալքն . որպէսզի և այն , որ զան
հնարի Թէ հոգւոց բանաւորաց : Եւ՝ ասէ իսկ .
եթէ ձեռնարկելն այն ցուցանէ , Թէ գո
նէ ոմանց էակաց ոչ էր հնար լինել յաւիտե
նից : Ապա ե մատոյ զգոն Թէոդոսի ընդունել
լի և . Թէ ոմանց էակաց անհնար էր լինել յա
ւիտենից , և կամ , Թէ այս հաւատացեալքս
գոյն ևցէ քան զհակադրեալ կարծիս : Բայց
առ լուծգոյն խնամալոյ զինս գգոն Թէոդոսի
Ծանել , զի ոչ ևս լինին ոչնչանալիք . ի Ժամա ի գ.բ.
նակս գոյն Թէոդոսի . եղեն ոմանք , որք գրե ե ա. ի.
գագոյնս հակառակեին , Թէ հնար է յաւա յան ե ա. ի.
գիտանալ ապագայացեալ ընդդէմ անհնա խ.գ.
րից զհակառակին աշխարհն . և առ այն ի լ
ուծ ասէին պատճառս անբաղադատս ի միտս հա
ւատոյ . զի կարծիս սոցին անհաւատից , Թէ
յոյն

յայնպիսի փաստս հաստատակամ են հաւատալ մեր։ Ա-
պա կամելով ոչն Թովմայի զայն վաստակ
բառնալ ի միջոյ, զոյս ինչ առնէ յիշեցուցա-
նէ մեզ յատկութեանս Թէ. Թէ չէ հնար
ապացուցանել զայնպէս Թէ յատ-
կութիւն. Թէպէտ առ այդ գիտութիւնդ,
մանաւանդ և գիտութիւնդ հնար է լինել
բերել զպատճառս։ Այս առ ի յուցանել զայս-
լուծանել զնմ ձեռնարկութիւս, զորս առաքեալն
առ ժամանակաւ խրատուէ ընդդէմ յատկանու-
կանութեանց Թէ և յաշխարհականաց. Իբր ոչ է Թէ
հաւատքդ զնա անհաւանականս. այլ զի ցու-
ցէ Թէ չէն ապացուցականք։ Վասն որոյ էր
բնութիւն լուծանել զնոյնս և յակզբանդ առա-
քելոցդ, զորս ինքն ոչ ընդունի. այլ գիտո-
նարկութիւնն յառաջբերեալ յանհետ հոգւոց,
լուծանել յայնմանէ, Թէ չէ ապացուցականք
հնար լինելն նոցիդ անհնդն։ Բայց
յարէ Թէ իբր մեռանի, Թէ չէ ընդդէմ գոնել ի-
րիք առեղծուածոյ լինել յատկութիւն։ Ա-
պա մեք յայսմ մասին երկիւղածութիւն գիտութեամբ
շահեցաք ընդ Վարդապետին. զի նման Թէպէտ
Թէ հնար էր առեղծուածոյ իրիք լինել յատ-
կութեանց յայտ Թէ ճշմարտական։ Այլ եկիր խոստո
վանիմք, Թէ ոչ գոհանիմ ձեռնարկութիւդ հաւա-
տեալ ապացուցականք, ցուցանել նորօք ընդդէմ
առաքելոյ խնամատարիւդ, Թէ Ծա ոչ գիտէ
նն ոչ էր յատկութիւն։ Բայց կիրարդութիւն պիղ
տեղք, Թէ գոհանին զօրաւոր պատճառք ընդ-
դէմ յատկանականութեանց յաշխարհականաց։ և
զի ոչյորիկ հաւանականագոյն համարիմք, Թէ
այս ազգ հակաց ոչ կարէր լինել յատկութիւն։
Ապա ձեռ զանազանի առաքարկութիւն այս-
պէս։ Արդ Թովմաս լուծանել զձեռնարկու-
Թիւս՝ զինեալս և ընդդէմ յատկանականութեանց
յաշխարհականաց, իբրև զպատճառս, զի
ընդունիմ. իբրև զանհաւանականս, ուրանամ.
և ուրանամ զհետևութիւդ։

Ապարկիցես երկրորդ. հնար է երկնային շարժ-

ման լինիլ յառխտնեից։ Ապա հնար էր և յա
մանակի և ժնդակ։ Հետեւութիւնս յայտ է. զի
շարժուն երկնային պատճառ ժամանակի և
ժնդհնան ներհագութեան։ Յաւցանէ առաջոյ
կոմիս։ Հնար էր երկնից լինիլ յառխտնից.
զի յառաջնեմ պրակից. ապա և երկնային
շարժմանն։ Յաւցանէ հետեւութիւնս։ Հնար է
յատկութիւն լինիլ յամ տեղոյն ի յայս
ինն։ Ապ շարժուն երկնային է յատկութիւն
երկնից։ Ապա հնար էր նմա լինիլ յամ տեղ
զութիւնս, յորում լինէին երկինք. և այսպէս
են է հնար էր երկնից լինիլ յառխտնից, հնար
էր և երկնային շարժմանն։

Պատասխանեմք ասելով զառաջարկութիւն.
դրոյ յաւցանն ասելոյ զհետեւութիւն. և զյաւ
մանն նր ասելոյ զփոքրագոյնն. զայն՝ թէ ներ
գործական շարժուն իցէ յատկութիւն երկնից։
զի յատկութիւնն պարտ է լինիլ անանձամ. այլ
ոչ յաւցանէ ոչն ժամամ, շարժուն երկնից
անձամբ ի նմանէ, և գոգարկ յիս աւելն
գառաստանի առանց ինչ բանելոյ է։ Ապա
շարժուն ներգործական ոչ է յատկութիւն երկ
նից։

Խոխակեցս. Գանէ շարժականութիւնն կի յար
մարութիւնն առ շարժուն, և յատկութիւն երկ
նից. ապա կարէր լինիլ յառխտնից. ապաւի
և շարժուն։ Առաջին հետեւութիւնս յայտ է։
Իսկ երկրորդն ցուցանէ։ Հնար է շարժմանն
լինիլ յամ տեղոյն, յորում է յարմարուն առ
շարժուն։ Ապա եթէ յարմարուն առ շար
ժուն հնար էր լինիլ յառխտնից, հնար էր և
շարժմանն լինիլ։

Պատասխանեմք զանազանելով զառաջարկութիւ.
շարժական է, կամ յարմարութիւն առ շար
ժուն է յատկութիւն երկնից. առ շարժուն յա
ւխտնական՝ ասելոյ. առ շարժուն ի ժա
մանակի սկսեալ, ընդունիմ։ Բանզի յայտ է
թէ ոչ լինի կարգաւորութիւն և յարմարութիւն առ
ներգործուն անկարելի. վայ և ոչ լինի յար
ման

տարութիւն առ չարժուելն անէակաց յաւիտենից
մինչ ցայսօր ժամ. ի ընդդէմ։

Ոմանք ասեն. եթէ երկինք լինէին յաւիտենից, կամ լինէին դադարեալ, և կամ չարժեալ։ Եթէ լինէին չարժեալ՝ հնարաւոր առացեալ։ Ընդ եթէ դադարեալ, ապա յաւիտենից հնար եր նոյն չարժիլ. զի դադարումն է պակասութիւն չարժման՝ իբրեւ մակոյկ քունակ չարժման, պատասխանեմք զանազանելով զառաջարկութիւնդ։ Երկինք լինելին դադարեալ յաւիտենից, քաղաքական դադարմամբ. ընդունիմք. պակասական դադարմամբ. ուրանամք. այսինքն է, դադարումն այն յաւիտենական, ոչ լինէր պատկառեմք, զի ասհմանի, չունէլումէ առակի՝ իբրեւ մակոյկ ընդունակ. այլ քաղաքումէ, որ ասհմանի, չունէլումէ առակի՝ իբրեւ մակոյկ անընդունակ առ առակն։ Վասնզի երկինք չէ նէին անընդունակ առ չարժումն յաւիտենական, վասն լինելոյն անհնարին. ուստի դադարումն այն՝ քաղաքական յաւիտենական, լինէր քաղաքումէ։

Առարկութիւն. խակ արդ երկինքն այն յաւիտենից անընդունակ առ չարժումն, երբ սկսանէր լինել ընդունակ առ այն.

Պատասխանի. թէ յայնժամ եթէ երկինք լինէին անընդունակ յաւիտենական չարժման, սակայն լինէին ընդունակ ունելոյ զժամանակաւոր չարժումն եւ քան զնա յաւելագոյն ցանկացաւ ուստի ոչ դոյր հնար նշանակել թէ երբ սկսանէր ընդունակութեան այն. այլ յայժմ նշանակել վայր կարող հնար լինէր երկնից չարժիլ եւ քան զնա յաւելագոյն ցանկացաւ փաղաքաղութեամբ։

Առարկութիւն. որպէս թէ ոմանք յաւելուն, թէ ընդդէմ է լինել անհուն մարմին, զի պէ լինէր ան չարժ։ Իսկապէս եւ մարմինն յաւիտենական լինելն անշարժ՝ իբրեւ անդամ յաւիտենականութեան, եթէ ընդդէմ էր լինել յաւիտենական չարժման։ Ապա կամ ոչ է ընդդէմ լինելն յաւիտենական չարժման. եւ կամ ընդդէմ է լինել յաւիտենական մարմին։

Պատասխանեմ զանազանելով զփոքրագոյնդ ։
մարմինն յաւիտենական լինելը անշարժ ՚ի բում
անդակ յաւիտենականութիւն , առաջոյ ապէս առ
ձալ՝ ընդունիմ ։ ՚Ի բոմանդակ յաւիտենակա
նութիւն՝ փոփոխութիւն առնուլ՝ ուրանամ ։
ցի է , մարմինն այն ինչպէս ոչ կարէր ունել զշար
ժումն նախկին ժամանակի ։ և նախկին ժամանակ
անեղական , և իւր մշտնջենաւորակից ։ սակայն
կարէր շարժել և ի փոփոխել զայսաշխարհն յան
քաւս ։ որ է լինել շարժելի յաւիտենից փոխ
արարչագործս ։ և կ՚ երթ լաւ ևս ոմանք ասել ,
լինելը շարժելի յաւիտենից քանզ ոչ ի յաւիտեան
Պակաս զայս ևս ձեռնարկութիւնս մարթի եր չքնել
ընդեմ հակառակորդացդ ։ Զի արդէն շարժա
կանութիւն գնա ի բում ոմանցն երկնից ։ նոյն
պէս չգականութիւն գնա ի բում ի նոսա
ասելոյ ոմանց ։ ուստի ոմն ասելոյ ասացեալ
արարչական յաւիտենից ի նոսա լինելը չգական ,
քանզ ոչ յաւիտենական չգականութիւն ։ (զի այս է
ընդ գեմ ։) Այնուհետև և երկինքն արարածական
յաւիտենից լինելը շարժելի ։ քանզ ոչ յաւիտե
նական շարժմամբ ։ Եւ արդէն ոչ ևս գնարձնա
նութիւն զվայրկեան ։ քան զոր յաւաշխարհն յան
քաւս լինելը կարող ոմն ՚ի նմանէ դարձուցանել
զոյն ասելոյ ։ և վն այնորիկ լինելը չգա
կան յաւիտենից ևրթ փոփոխարարչական ։ նոյն
պէս ոչ եր գնար նշանակել զվայրկեան , քան զոր
յաւաշխարհն յանել առ լինելը գնար շարժել ևրկ
նից ։ և վն այսորիկ լինելը շարժելի յաւիտե
նից իրթ փոփոխարարչական ։ և ոչ ասարչական
Պաշարկեցեալ ևրթորդ ։ Գնար եր մարդոյ լինել
յաւիտենից ։ ապա և շարժման արար գնար
եր լինել յաւիտենական ։ Յուցանեմ հետևեալ
Քանզի շարժումն արար է հարկաւոր առ կեն
դանութիւն ։ Այլ մարդոյն այնորիկ արար ասէր կեն
դանի լինել յաւիտենից ։ Այսպէս և ունել զայ
ժումն արար յաւիտենից ։
Պատասխանեմ ուրանալով գնարձնութիւն ։ զո
րոյ ցուցցեման զանազանեմ զվնդատոյնն ։ շար
ժումն

ժուժկալութիւն է հարկաւոր առ կենդանութիւն, զոր այժմ ասեմք. ընդունելոյ· զոր յայնժամ ունէր մարդն, ուրանալ և զանազանութիւնս առնել վարդապետիդ, ուրանալ զՀետեւութիւնն : Քանզի չէ եղեալ վնաս ոչ մեզ ասեցեալ զմարդն յաւիտենից · Ադամն վնասով արարեալ էր զնա ի պահանջելոյ այնր կացուածէ, ազատ՝ ի պահպանութենէ առաքինութեան, և՝ ի շարժմանէ : Այլ չէն ինչ զարմանք· զի և այդ իսկ անուանելովք զնմանն առնեն · քանզի առ կենդանութիւն մարդոյ միայն է հարկաւոր առաքինութիւն ընդդէմ, ոչ շարժութիւն արտաքոյ. և ահա առանց այնր կեաց մնասուն յարդանաւորէ՝ ոչ անգէտ լինելոյ այնր առաքինութենէ ընդդէմ առ այդ կացուածէ (Լայ զի ի առաւօտն հակառակորդք· վաղարտար հաստատել մեզ գայս, և անպատճառ մատնանել զանկիզն· յառջոյ թէ և նոքա յայտիւթեան լուծուն լինին ապաստան : Քանզի առ՝ ի հարցիլ յանհաւն Ժուժոյ հոգւոց · խոստովանեին թէ անհնար էր մարդոյ յաւիտենից մնալ, թէպէտ և զբաւութիւն մնդգական յաւիտենից է կենաց նր : Այլ թէպէտ մահկանացուութիւն, և առհասարակ տեառնութիւն զհետ երթայ կենդանութենէ անասնոց՝ որ ոչ այժմուս ասեն, թէ՝ ի գնալ յաւիտենականութենէ մնդգոյ, հարկ էր այնց առաքինոյ կենդանեւոյ, որ յաւիտենից առեալ լինէին առ յոյժ, կեալ յաւիտեան, և՝ ի տեառնութիւն յառաքոյ կոչեսն նմ անհաւան · վն զի այն առ և առհասարակ կենդանութիւն, զոր այժմ ասեմք, ընդդէմ է երկին հզելոյ յաւիտենից : Իսկ այդ եթէ կեն գանին մահկանացու գոյով, տեսէր՝ ի բաժանդակ յաւիտենականութենէ անդ, մեծ ինչ է, եթէ մինչ առանց չարժման արտի կեցցեն :

ԽՆԴԻՐ

ԽՆԴՈՒՐ ԱՐԿԱԾՈՑ։

Յաղթ երիտ՝ աշխ՝։

Բ կին ոք էին Ամե-
նայն մարմնավոր՝ որք կան ի վերոյ քան զդաւառն լուանի, նաւաւ հանդերձ։ Քանզի մարմինք մերք առաքինք քան զաւուրսն կացուցանեն զնա առաքեալսն որ յայն առակ կոչի Ննե-ւեացւոց։ Ալդ ասի էր ինն, զի նաւ է կինք և հաստատեալ ի առաջագնացս անեզական քնութիւն։ Ասի և երեք, ի յաւնական բառէս Եղե-ն որ է կիսուլ. վ՝ կայ Ծէզսն ասուց թէ լցեալ գիտելին։ և կամ. լսա արխատակէ, ի լայնն ի ընին, որ է յարքե-ցեանալ։ Ալդ զոր ինչ յատկացս այսր ամենից դոյն մասին աշխարհի արեն է ձնանել, ասկա ուրք և թ կարգի համատասխ կանեցեալ, զայս ինչ իբր ի վեց պրակս բանակեալ ակնացուք։ Որոց առաջինն լինի յատկացս բնութիւն էրկնային մարդ Ադամ։ Էրկրորդն յատկացս թանձր ասելին։ Էրրորդն յատկացս էրկնային մարմնոյն, որք անուանք անեալ կոչին ՚՚՚՚՚՚՚։ Չորրորդն զորախառնեալ ի էրկնային մարմնոյ։ Հինգերորդն զաղդեցութիւն էրկինքէ ի առաքինս։ Վեցերորդն զնոնատարծեալ էրկնային չարժմանց, կամ յատկացս համատարած գնացից։

ՊՐԱԿ ԱՒԱՆԴԻՆ։

Յաւետ բնութիւն երիտ։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԱՒԱՆԴԻՆ։

Ով չի՛տէ իւր նպատակն փոյթ ունի իւրն գտ-
նելու, իմ ինքնաւոր։

Բնութիւն մարմնոյն պղտորութիւն այն-
չափ անձամբ ի մէջ, և անմիջապէս ի
պղտորութենէ մերոց, միշտ գժուա-
րին գուշակել ինչ զեռանէ հաւատ
առաւ։ Ուր ի՞նչ գոյր մեզ յոյս
ի այդ երկոց ստանալ ինչ՝ ի՞նչ պիտոյ։ ա-
կայն և նա ի՞նչ յայտնի խնամութիւն ա-
ռանձ, եթէ գոյ գաւառ ինչ երկնային անա-
պական, լուսաւորչական անձառապէս, յորմ-
նէ ալ գնգապատիժ վախչութիւն, զոր պատրաս
անուց ասէ ՝ի այնչ ընտրեալ, զի անդ վարձուցն
գնթանային, և զանձնաս բարեչրուէ կնոջ,
որք միանգամ զատանի կենցաղոյս կատա
րեն որբութիւն և այրութիւն։ բայց ի՞նչ այ-
լոց երկնից, որք ՝ի մեր հիանացուս կենցաղոյս
պէտս արբանեակեն, ուր ուրեմն որոշել ինչ յոյս
յանդ խնամ։ և զոր խոսք և զազանել ՝ի առիթս
առիթս, մեկնել ունի այսոյ, և ունի այնոյ։ միշտ շնորհ
ինչ առաջին առհմանել, և ՝ի զրոց հաւա-
նութ հաստատել։ Բայց արդ զայսոսիկ ինչ
հրաշալի, բան կազդուրել մեզ մանկանա-
յուսաց և հոգևնեաց՝ Նոսել կամելով, զբա-
նեցուր՝ զինչ կարծիք եղեն այլոց, և զինչ ՝ի
մերոց գաւառութենէ, և ՝ի արատարատութենէ
խնամել մարմնի մեր։

Ազգ կրկին գլխաւոր կարծիք եղեն ՝ի վի՛ գոյս
յաւիտենի երկնից։ Առաջինն գնեն լինել հաստա
բաւ ընդ առաքելականս, յորում կենալ, և ա-
նոյ հոգի մնան։ բայց որք յայս միտ էին, ամենեք
հա-

Ա—ԼԵՌ ԵՐԿՈՒՅՆ։

ԱՅՐԿՆԱՅԻՆ գոյացութիւնք տարբեր ՚ի տարբերա-
նէն, և տատանականացոյն քան զնա։

ՀԱՅԵԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Թուի Յունաց մերոց մերոյ բնաւոր, ամ ազանց Տուանուելք Տատա-
ուեալ։ Ըմ Հանարին զերկինս մարդին Հրաշա-
գործական բնաւորեալ քան զառաքեսն. և յայն
ասեն ի բնաւորական ազգանուն բնաւեալ յայնե
Հանդուանան զՅոան և զաչս և զձեռս, իրս ՚ի
բնակարան ածուելն։ Ասպա քանզի զՏատարա-
կաց Յանեմուելս, և զայսպիսի Հանդրական
Հանարեցուածս ոչ ոք տարա առանց մեծ ինչ պատ
Նուազ առգործս առնել։ այլ արժան է Տատա-
ուանել ունել, իրս զանազանբար խնդասա բնաւ
ՔՆ անելի ուսուցչի, յայտ է ևն ոչ բար
ազ արարին փրկեսուցչին առաքին. որք ոչ մի
ինչ պատճառ Տատատանուն առնելոյ ընդդեմ
զայս Տատարակաց Տանարի, կազմեցին զերբ-
կինս ՚ի առակականաց առն տարբերացոյ, այլ քան
զատ տրխատանել, որ չՏատարակաց զայս Յանա
Քանելն պինդ կալեալ. Տանարեցուս զայն այ-
ՀատարուԼ լինել բնաւելի եւ ազնուագոյն։

ԱՅԼ ՚ի վերայ այսր ամենայնի, ցուցանեմ Նախ
զգտակացուելիս Իսի գրոց. որ քանզ ցուցանէ
զայս ՚ի դնել զերկինս բնակարան և ամենայն,
և զառաքեալսն զայս գուանս, որպէս պատու-
անեալն Նորա, քարոյիմ՝, երկինք սիւս իմ
են, և երկիր պատուանդան ոտից իմոց։ Կա ու,
կարծեցարուց. ՅԵ. ասէ. Կոյն Հարկին երկնաւոր,
և Հարկին երկնաւոր. այն այլ ինչ երկնաւոր, և
այլ ինչ երկնաւոր։ Ալ յայտնի Կակ ՀՀմարտակ
զատացեալս։

ՅՈՒՑԱՆԵՆ երկրորդ պատճառաբ։ Ասաքինին,
ընդ որ յայտ Հաստեալ արհատակել, յատաքրքրե
լի ՚ի շարժեցանել այսոյ։ Ասյնք տարբերք են այլ-
եայլ բնաւելի, որք ունին զայլ և այլ բնակա-
շարժեցուս. քանզի այլեայլ յատկութիւնք նշանա-
կեն

եւ այլ եւայլ բնութիւնք։ Ալ եւ երկնային մարմինք ունեն զբնական շարժումն այլ ազան՝ ի տարեթա կանաց։ Ազա և գլուխ։ Ա՝ եկեղ փոքրագոյնս Վանգի յայտ է ի՛ երեք են շարժմունք, ի՛ շրջանակի՝ ի՛ կէզբան՝ ի՛ կէզբանի՝ ի՛ շրջա՝ նակ. և շուրջանակի զկէզբանի՝ արդ տեսա՝ նելիք, զի ամ տարեկանք բնագոյն շարժիւն ու զեղ կամ՝ ի կէզբան, այլ հող և ջուր կամ՝ ի կէ զբանի՝ ի շրջանակն։ որպէս օդ և հուր։ Իսկ երկինք հաճախագոյն՝ առաւել և առաւել բնա՝ գոյն շարժմամբ յառնին շուրջանակի զկէզբա նէ, անշնարին արագութիւն, որ գանգած զան գուածոյ տարերացն ոչ երեւի լինել պատճառ կան։

Երկրորդ պատճառն առաւել լինի՝ ի կայիլ։ Զան զի յայտ է ի՛ Ցո ազ է խառնիխուռն զանեղ ուած։ այլ՝ ինձա խտացանիլոյ լինի պատճա՝ ռաւն և ի կարգի կոյտ ցանել յիւր տեղի ան այլ կայան է հողոյ, և այլ ջրոյ, և այլ օդոյ։ արդ՝ ի բնական պէսպիսութիւն տաւն կայիլ և ուելոյ, Ճանալի պէսպիսութիւն բնութիւն, այլ է տեսանել՝ ի ջուր, ի հող, ի յօդ, և ի հուր։ Ալ երկինք բնապէս ունին զանգի յոյժ ճիւռա դոյն գոյն զատարկութիւն։ Ազա և գլուխ։

Երրորդ՝ յատաջ բերի՝ ի՛ նեղ տարծականու թիւն։ Վանգի ի՛ այնմ դարձ խտացանիլոյ լինի՝ և ո լուսաւ է՝ ի՛ նեղ տարծուն։ զոյն այն պէսպիսու թիւն նեղ տարծական զօրու թիւն։ զոյացանէ գայն դոյն է նեղ տարծականոյ մարմնոյ երկնաւորոյ գոյն զատարկականոյ, զի ի՛ երեսն ինչ հող էն տասնգ յոյժ, և երեին փոքրիկ լոյս դոյն փոխանին զնեղ տարծականոյ գանգուած ու Ե՛ այն զի զարձել զարա է գլուխն ի՛ ինքեան առնոյ՝ ի՛ բնութիւ որ ի՛ խիտ կրծ։ և աչս այս տարերգէն գանգուած, որ գիշեր ու նէ գանգ, երեւ հատանակեալ երկնից և տասե ղաց գիւրն պատեալ, իւր տեսչական կրծ՝ նոյ

թուտ անդիմական սեռականն. (քանզի ոչինչ գոյ-
ծէ՛ իմն, բայց յայտնապէս կրէ՛ ի նոցանէ.)

Ասա՛ ես ամէն այլ և այլ բնութի՛ւն։

Հատարկիչս նախ. Որ գիրք առնի՛, ես հաս-
տատութի՛ւն, այս է՛ երկիրքն, ուր ի մէջ Քաղց-
րու՛թեան։

Ասա՛ երթի՛ լինիլ ի ջրհորին բնութի՛ւն։

Պատասխանեմ, ես հոգեբոյս խնդալով լե-
նի ազգն բնակտական յերկրորդում աստ սեռ
չութի՛ւն բնութեան ասելին Քաղց Տովս և գնաց՝
և վերին Քաղց անձրեւաց-ումն ես այս մեռ լ-
ցի ոչ գրոց. ես բանականագ գանգուած Քաղց
յատաջն կոյր բնդ ազով, այլ ոչ գնասնեաս-
յայնմհետէ մեծ ինչ մնաց՝ ի նմանէ՝ ի հոգիս
անտարակոյս ամրագնաս՝ ի վեր, և ազն նիւթ՝ ի
միջի։ Ասացեալ զսա ոմանք ոչն ես ոչնութեա՛ն՝ նշ-
ել այս մեկնութի՛ւն գիտացեալ ինչ հերքելոյ
ասց. զի ասէ այսպէս։ Հոգեբոյս ես, նշանակ ես-
յայնհետէ՛ ի մէջ Քաղց. և նշանակ գիտել՝ ի մէջ Քաղց,
ոչ՝ նշանակ ընդունելոյն, և Քաղց, ոչ՝ ի միջոց ես-
նելոյն։

Ասա՛ ես ամէն անասունք, ես հոգ ասէ Քաղց զասելոյ՝ ի հաստատութի՛ւն։ Իսկ այդ-
պէս ոչ են գոյութ, այլ՝ երեսն իսկ յերկիրն։ Ասա՛
անեղծութ հաստատուն ոչ խնդութեան գիրք զգոյ,
այլ զրուն զերկիրն։

Պատասխանեմ, որ գիրք ոչ ասէն հոգ գոյ-
ութ՝ ի հաստատութի՛ւն, պատճառաբար այդ յատաջ-
այլ ես հոգ՝ ի հոգեբոյսն նշանակ՝ կամ ի նշանակ
ասց՝ ընդունելոյն նշանակ։ Ասա՛ անեղծութ հոգե-
բոյսն կամ ընդունելոյն նշանակ, ուր են ասածդ,
ասած խնդալով գրուն զերկիրն։ Իսկ անեղծութ
հաստատուն ես՝ կամ ընդ ազձակութ ես՝ որ ի
մէջ Քաղց, զոչն մէջին։

Պատասխանեմ, որ գիրք ուրիշ ուրիշ գոյ-
ացութեան, ես հոգ Քաղց ոչ միայն ի վերոյ հաս-
տատութ ես՝ կամ ընդ ազձակութ ես՝ այլ և ի
վերոյ գոյ զերկիրն։ Ի այնմ՝ ։ Ո՞ր ես-
նելոյ ոչ ի վերոյ գոյ զոգ։ այլ և ի վերոյ գոյ
միայն ի վերոյ գոյ զոգ։ Ասա՛ ոչ ի վերոյ գոյ
ես՝ ի վերոյ գոյ զոգ։ Ի այնմ՝ ։ Ո՞ր ես-
նելոյ ոչ ի վերոյ գոյ զոգ։ այլ և ի վերոյ գոյ
միայն ի վերոյ գոյ զոգ։ Ասա՛ ոչ ի վերոյ գոյ
ես՝ ի վերոյ գոյ զոգ։

զրուցն երկինս գոյացին զամբ : Այսուհետև յ երկրորդ
գոյացութենէ երկնից կոչին սահմանք , զոր
կոչ բանիցս սահմանս ՚ն հաստիս , որ ի մարդկանէ մեզ
ընդ , վասն լինելոյն ջրոցն , կամ ջրատարկ ,
զեամ , յասելն զոր գրոց , եթէ ընդամբ ի վերոյ
քան զերկինսն , երկնից հեռանալոյն ասի և յասելն ,
եթ ազգաց երկնից , ցորչ երկնից , անձրևք երկնից-
ն է ասեալ : Այսուհետև զի յայս միտս առեալ
լինին երկինք և յայլ երեսս . ըստ այլոյ զրա-
ան երեսսն , յորս երկին , զոր ընդ հոսիմք :
Իսկ առաջարկեսցուք այն ոչինչ ցուցանել . զի
հոսիմք ընդ ոչ երբեք ջուրց երկնից ասեալ
հաս և հաստ . այլ ի պարզ ասելոյն զարատ
կրկնել զասացն միջին , և ասել հոսիմք : Ա-
պարձեալ այդոքիկ անուանքն կոչեցաց ձայ զերկ
կինն երեսք եղեալ յառաջնում առաւ . որ ոչ էր ջուր
զին և ոչ ծածկեալ ջուրց , ոչ առնելոյն խակ
բնութենէ :

Պատկեր . որ հարթ բազում ուրեք հաստա-
ուն . ի երկինք են ջրոցն , և երեալ ՚ի
ջուրց , և ի զոյս ունելոյն ՚ի գրոց :

Պատասխանեմք զ այնմ ի մոմեցելի ի զոր հարթ
ոչ հաստատուն զոյն , երբեմն զերկնատիպ ինչ և-
կիզեցուց , այլ ոչ զկատարեալ փիլիսոփայից ,
զոր յայտնելն ձեր գրոց , յառաջ առեալ զոյն
ինչ զգալեացն ՚ի փիլիսոփայութենէ : Այլ յայտիւ
տեսանէ ոչ ունի ինչ վկայութիւն նոցա զայն
հիմնարկեց , զոր գՀնա երեմ ասէ :

Ասուրիկեան երկրորդ : Ամպոցունք ոչ երբեք
լինել այսպէսն յերկրի . քանզի են երբեմն
գան գոնեալ գ-ետնատարք , խոտատարտար յերասեր
և ձորոց . ոյր ջրանալն ի լուսնէն գհամակեաց .
և ոչ ինչ զոյս ծագէն . այլ զարեգակնէն Նա
ասացեալ յերկիր գոլորշացեալն . ոչ և երկնից
ասելն : Իսկ արեգակն ի հուր յատակ . ասասէ
և յերկրս ևկիզեալ երբեմն . ոչ ունի հրեղէն
փոյթ ասելն : և Հիմնարկեալ . ոչ ասէ
ասացեալ զերկրի , և ի յոյժ ջերմ , որ էն
ասացեալ զերկրի , և ի յոյժ ջերմ , որ էն

ձկիք ակ հանան ծրոյ : Եւ ակ երկինքն յորում
չքին մեղուքն , ի ոչ է ինել զի յատակ առնե
նեին համատեսեալ : Ապա զառնան երկնային
գնեի մեղրակայն ի ոչ է ինել նմանե այսմ , յո
բսան ևերթ :

Պատասխանեմ . ի է զնարդ ևցին մեղրակք ,
զոյն յատակ քննեցուք . բայց այլ և ևցին , ոչ ի
է ևք փառաւք ցուցանել ևինել ևց համարան ի մերս
հազագունս : Ապա այս առացուք , ի շարժմանել ի
կոչել , և ի ինեւդարձանել ևց ևնտառաւք ի է ևն
պերազան յերկիր , և ի ևրեքանել ևակ , ևշ ոչ
ինել օգտ այն , զի ևն դեռնհարք ևրկն զերկիրս
և ընդունին զայս յարկադիմել . զի երկարին ան
ձա և ամենեքին պերազարար մարմնոց պատշա
ձին . վն պարզիկ անհարի է յայտացանել հնանել
ցուցանել զինել գայս համարան ընդ երկիր :
Եակ ի է զինչ ևցին այն ևրերիք և հարք ևանի ,
առացուք առաջ : Ըստ գանիկ առանի է , ի է
նմանապատանեի միայն ասի հրեղէն . զի ևա
ռատ ևինի , և զի պատարագիչ գերծանի է ևա
ռատ ևինի ևրեք . վ՚ոչ ոչ է ևրեմ առատակոչ . այլ
գերազանցաբար , և պատարագիչ : Բայց զայս
ևհատոյն քննեցուք առաջ : Եակ գառատ մո
ևարակաց ևձելոյ և համարեցան ոչ ևշդ , ոչ
գնեի առաջ . ի վն այսր ամի նուրբ և ևշեի
գոյացուցին այն ոչ ևինի համարան ևց մերոյս ա
գոյ . զի ոս բազմերնեակ փափախ . ևրկնին
խառնեալ , և ևրկնին անասնի . ևրկնին է յատակ ,
և ևրկնին պղտակ . այլ գառատ այն է անալ
ատոյ , և յատ ան ընդամանեալ . որ և յայտ ան
ատի է . զի յայնմ անջատ հնոտառութեն , որ ի
մէջ մեր և անմոլար առաջագոյ , բազմանդակ գա
ռատ այն միջին , բայց ի մերմէ օդոյ , մինակս
պղծառատեն զանալ առաջագոյ ի մէջ հատա
ցանել :

Եւթերորդ Եպիսկոպոսի։

Արհնային մարմինք ոչ ունին զհոգի։ Ա-
պէս դնել ասեն Թոմասն։ և այժմ միա-
բան ամ փիլիսոփայք։ Ա-Յ զհակառակն կո-
չեսս որպիսեսն, և յառաջ քան զնա ոչ առա-
նեաք և այլք, մանաւանդ պարսիկք. և նախ
նէ յոյնք և հռոմայեցիք առաջնորդաչք։ Վ-
ոչ սոքիկ անեքսեպոսա յանհնացեալ յաչսոյ
առաքեցաւ. զի զարհամարհէ առէր լինիլ վեր
հրաբորբոք. և վն այն ոչ սայր նման զնծալի,
և զկեանս։

Յուսացեալ հզրակացուածն ջանիւ աչքն Թո-
մայի։ Հոգին ոչ մեռանի ընդ մարմնոյ, բայց
ելեալ զի գործեսցէ ի նմա զոր գործս կենաց. զի
ոչ հոգին վն մարմնոյ. այլ մարմինն վն հոգ-
ւոյ, և վն գործոյ Թեղ նը։ Ա-Յ մարմինն
երկնային և անբնդունակ կենսական գործոյ
Թեղ։ Աստս և հոգեւոյ։ Յուսացեալ փղբրագոյնս
երեք են կենդանք, անկական, զգայական և խոհ
ական։ Ա-Յ մարմինն երկնային և ոչ միւսմ
ի գործոյ Թեղ այսոյ կենդանի է ընդունակ։
Քանզի նախ ոչ են ի նմա գործոյք արե-
կական կենդանի. քր է, սնուցանել և ծը-
նանել. վն զի ոչդա լինին ապրականաւ. յոր-
մէ օտար են երկինք. ոչ սասացեալ առաքե։
Նա և ոչ գոյ նմ կերակուր. քանզի ուսոյ հնոյ
իցէ կերակուր բուսեցուցանել այնպէս մեծ
մարմին կենդանեացն։ Ի չոգիք երկրի, զոր ունեաք
համարին կերակուր լոյս առաքոյ, և առաքել ոչ
բնաւ, մանաւանդ Թէ և հոգւս բուսանել ակնարկ հան
գեղջ լինն բուսական լինել. Ոչ այսպէս Ձորակ։ Այլ
կրօրդ ոչ են երկինս գործոյ Թեղ զգայական
կենդանի. զի ոչդա լինին կազմեալ ոսկրաւ ինչ, ջղաւ,
և մկանաւք, ոչդաւք յաւելեալ ծնեալ ոսկրաւ, և այլ
մանուածոյ ձևոյ մասանց. որք ոչ պատշաճին
երկնից։ Այլ և, վախճան այսպիսի գործոյ
Թեղ է, հոգալ կենդանեացն նորաք զեր պի-

ասյան

ա. Յ. Խոլ
գ. Ե։

տալն • և զկուռքսն խորտակել ՚ի վնասակիցն
ամէն ցուցցուք առաքել ՚ի Ճառս կենդանւոց • և
այլ վարդեան շատ ՚ի զանազի յերկնային մարմինս =
Հրեշտակք և պաշտօնեայքն խնդալական ոչ յատ-
կապէս երկնից • զի այս գործոցն ոչ պահան-
ջէ զնոսին • բայց ելիցէ՝ զի զգայուն ՚ի զգա-
լիսն բնութեանցն զանազան շարժ իւրաքանչիւրոց
առ խնդալ : Ընդ քանզի ոչ է յերկինս գոր-
ծոցն զգայական • ոչ է և խնդալական :

Պատասխանի առ առաջինն • Երկինքն են ընդհատական •
ապա ՚ի նոցն հոգի • Երկրորդ • արուագրին
կին ետուաւ զնոսին ՚ի կայս զաղափար ՚ի տախտին,
զգալոս ՚ի ջուրս , զգալարիս ՚ի գաւազս • ա-
պա և ինքեանք են կենդանագործ : Երրորդ • Ժո-
ղով • ու՝ ըստ լսանին Ծաղկեմատեանն ասէ գա-
րնանային • գոչէ զամ ընդ ձնեղն • գիտայ գի՝ ՚ի
ընդ նոսա ՚ի գաւազս : Ընդ ամէն կայսեան է ոգի ,
կամ հոգի :

Պատասխանի առ առաջինն • Եթէ չարժուին
երկինքն ոչ է կենդանական , այլ բնական • վն ալ
և պատճառ առ մի , երբեմն զարժուին ծանուցանէ ,
որ վն լինելոցն պատճառ՝ ոչ ասի կենդանական :
Ուր ևս չարժուին այն ոչ է յերկինքն • այլ ՚ի
հրեշտակաց • ունի յայտ է ՚ի բանիցն քո , զոր ա-
սէ՝ • զորութիւն երկնից ընդ[illegible] ՚ի լինել գա-
տաստանի • ցի է , զորոնք հրեշտակականք ,
որք երկնեն երկինքն : Եթէ զայս պահանջէք կատար
ցուիցի ասելիքացս • չարժիլ հոգեկենդան գիւ-
նագոյն մարմնիցն ասէ գնաճառս • որպէս ա-
սէ ալն օգտասիրաս • : Ընդ զայսմանէ առաս
ցուք ասել :

Պատասխանի առ երկրորդն թէ որպէ՞ եթէ
մարմին՝ ևեթ երկինքն արուագրին կինեանագոյ ,
ոչ ևս ինքեանք են կենդանագործ , այլ ևս են երբ
գործիք ազնուագոյն կենդանեաց • ի հրեշտա-
կայ : Բանզի նեղագործն է երբեմն չարժիլ ՚ի
նոցանէ • և ասէ այն է խոհումն ՚ի գործոցն :
Եւ գործիքն երկինքն ոչ արուագրին կինեանա-
գոյա , քանզի եթէ գուցէ զանգիմացուն ասէր
մեզ

մանց ինչ երկնից յայտից հնարաւոր գոյացուէ. և ի՞նչ ըստ օգտակարին, ակնարկական գրութեանց զգուշացոյ ի տարբերս, որք առ յոյժ առնուն ձեռս յառաջին առաքեալսն հետց։

Պատասխանեմ առ երկրորդն. Թէ բանն այն ոչ պարտ ոչ ասի զարմանալի, այլ զհաղոյ, որ ի ձեր գիրս կոչի ապրատասխանելին սքիս վասն ի միում բառ ծագումանէ Թէ դնել յայտնապէս ձեզ. բանն զի և առ հանապատական պարտաւորութիւն յառնէ զկրեսոյ երկրէ, Թէ ոչ միջնորդ։ Ընդ այս Թէ ասա միմիանց հակառակական ոչ Թուին ձեզ հաճոյ, մարդի և խնամեալ զգեստ, ոչ արհ զական, այլ այնորիկ յարմար շարժ ի արհեստն։

ՅՕԳՈՒՍԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Հրդեհ փոյթ էլինդ ինչ ապրհասս։

Ոմք կարծիք են զանոնք։ Ընտիրն զնոսա Թէ երկնային մարմինք են ապականա գուշ ևս և բազմագիտն։ Ընդ յայլս հանապէսյան էակիսութիւնք, և արդ զնոսին զՅս ևզ ասան, Ներկայացն ընդունել, Թէ երկնային մարմինոց ոչ ի Տնար բնական ապականիլ բոլորովին - բայց հնարէ ասել ապականիլ ըստ մասանց։ այլ գուցեսս Տոյզ ոչ ևզ անել բովանդակ, այլ քան մասանց բազմութեանակ այլոյզն, և ապականել։ Երբորդն հանարել, Թէ երկինք են ամենեին անապական, բայց ոչ ի բնութեէ իւրմանց, այլ ի կամաց, և ի բարերարութենէ ձեր զորօրինակ ասեն ոճա բանք զնայնոյ մարգոյ յանեանգութեէ։ Ուր յայտ սիս ևզ պատասխանի, որ զդէ ի գիրս իւր՝ հասիլ ոյ բնդ երկինս, և ըստ ասելոյ այսոյ։ Ընտրեցի յերկինս ոչխարեալ, բայց ինձ ևս համ անուն. ըստ ևզ փչ ևս ևս ևմ, ևս ևյնոյ ևս ևս։ Ընդ սիմիտ Թէ ազգապատ կարծեաց, ասէլն է։

[illegible]

Վասն յայտնութեան երկնից և բնական անապատականն։ Ա[illegible]յտիկս գնէ ապիտաւոր, որպէս [illegible]
[illegible]տաս, և [illegible] նշանակիչդ նոր», և որպէս զ[illegible]
Յուդայեան նախ [illegible] միտրան հաւատալ տա[illegible]
[illegible]ադանոյ։ զի քան զերկինս», և [illegible]
[illegible] [illegible] ազգք խառնատոհմք որք զդիան անհաս
[illegible] հաստատեցին, ազգ մարդ բնութիւն [illegible]
կու[illegible]ն նոյ հաստատեցին, զանազան կարգաւոր անկ
բնակութ[illegible]։ Ընդդէմ և դիրք որ հաս
տատեան [illegible] զերկինս ամեն և կարգ [illegible]
Նշանագիր և անհասկ։ Եւ առաքեալն [illegible] զմար
միտն Քրիստոսի [illegible] կոչէ զի [illegible]
անապատական. [illegible] զմերս հոգեբան, զի ապրակա
նութ։

Յուդայեան երկրորդ պատճառաբ։ Ա[illegible]ն զոր առել [illegible] միջ բերել արիստաւոր, յառաջ բերել [illegible] բնական շարժմանն նոյ, որ և պարբերական[illegible]ն ասս ոչ ունի սկիզբս գնեբհական, և ոչ հարկի առաքել զապարտիմբ [illegible] զուգեղ[illegible]ալ յիւրաքանչիւր և մշտնջենաւոր։ Ա[illegible]ս քանզի վայելէ [illegible] զբնաւն մարթելոյ [illegible] [illegible]ն բուն շարժմանէ, յիւրաւի հաստատութեամբ, եմ մարմնոյն այն, որ բնաւորապէս շարժի միայն պարբերական շարժմամբ, և անապատական։

Երկրորդն յառաջ բերի [illegible] պատճառականութ[illegible] երկ նոյին մարմնոյ։ Օր առաջին նեղ[illegible]ական[illegible]նոյ, և առաջին ոլորապտոյտ, հարկ է [illegible]նել անոլորապտոյտ, և անկիւս։ Ա[illegible] երկինք են առաջին մարմինք նեղ[illegible]ական[illegible]ք, և առաջին ոլորապտոյտ [illegible]ն[illegible]ն[illegible]ն[

ոսանց առաջին այլաբանէ, ուր ձեռաք է ընդ այլոց ա-
ազգատունից ներկայ անկանել Աղետք ի մի-
մեանց · քանզի առաւելք ներգործեն ի վերուստ
և եղծանեն զերկուսս , վ երկնից խրատուց
հպատակ գերազոյն մարմնոյ, յորոց այլայլին,
և ընդհատանին ի կազմուածոց խառնուցուց ։
Աղ առաջին այլայլումն ոչ այսու հպատակին
այլոյ, որպէս ինչ ի նոցանէ այլայլեալ խառ-
նել ի մի. ապա ինչ ոչ լինէր յառաջանալ յայն
բաւ : Ապա ոչ այլայլին ի միմեանց , Խակ
փոքրագոյնն ձեռնարկումն , այն ինչ մար-
միինք երկնաւորք են առաջին մարմինք ներքոյ
ծանուցք , յայտ անտես ի զի բովանդակու ի մար-
միոց առ ի լինել կազմել աշխարհ բոլոր
ի հաւասար մարմնոց · այլ հարկ ի ինչ իցէ ինձ
անդր արժանապատիւք , դերազոյնք և գոյժս
դրնչք · զոյց ըստ ինքեան նախ անկ իցէ զոր
ինչ · և կենդ առաքինք, հպատակք , և կրականք ,
զոյց ըստ ինքեան նախ անկ իցէ կրկին : Այլոյ գոյժ
գրաւեալ է գոնեաս առաքեալն , ոչ միայն
փորձն : Ապա առ առաջինն կարգեցան երկիր-
քին մարմնոյ քոյլք · միմեանց հանդերձացն ոչ , ինչ
իցէ և այլ մարմինք ի ներքոյ քան զերկնաւորս,
զոյց անկ իցէ այն գոյժ :

Խակ Երրորդ պատճառն յառաջելովն ի վախ-
ճանն , միայ առաջնոյն երկնային մարմինք , իբ և ,
զի յոտնաւ ներքոյ , և չարժմանի և առնել
յոյժ արդանականացն Ծննդեան մարգկան , և
փոխոխուէ հզօնակաց · ըստ այնմ · Եկիցէ լոյս · Ընդ. ա.
աստղ ի հարաւոյ երկնից , և եկիցէ ի նշան և ի
քամանոյ , և յառաջ և ի փարչ · և եկիցէ ի լուսա-
ստղի ի հարաւոյ եղեալ , քոչէ չերկնի : Ի
երկրորդ օրինաց , իբ · առ զգործակիսն և զմի
առաքեալ , աստ աստ զի ձի ։ ։ , ի սպասաստղին
ձի ոչխար , աստ ի նորում երկնից : Այսպէս ի վերնում
եղեալ ընտրելոց՝ գազանսն երկնից յամենայն
Տանց , և յայլազգիսն առնելոցն : Ես գործեալ
զի վարձատրեցի , կարգաւ , և սեծանեցի ես-
բնանց՝ լինին սկիզբն ի դրախտ ի գովեստ արար-

[illegible]

Ա՛ռաւօտ էին անառակաւոր։

Յուդային երբորդ փորձիւ ։ Իւր նախ քան զի ոչ դառնայր ի նոսա երեւելն Քրիստոսի, կամ ծնունդ, յայնմհետէ մոռացաբար զկնի յայնչափ գործոց հետ եւ ոչ մի ինչ պատահեաց այսոցիկ ։ Իւր եւս զի շարժեալ նոցա կատարեալ, եւ հաւատացեալ, որպէս յայտ յարեալ, որպէս ընդ ոտիւք ի սկզբանէ ի միբլնակ բերեալ, քանզի յայտ է քան յայլմէնէ մարդկան՝ շարժմունս նորա կամ դադարումն ոչ նոյնպէս կան եւ ուրեք ։ Իւր այն զի տեսիլ ասեն զայն ամենեքեան միասին երեւիլ նոցա, եւ յայտ է քան ՚ի բազմիլ երկիցս որ ՚ի միջի անդ՝ այլայլութիւն էին, Հարկ էր առնուլ ասել զայդ ծածկիլ յոյսդ, եւ կամ փոփոխել զարթնեալ ծածկիլ, կամ փոփոխել յայլայլիլ ազգ ։ Ասա այս պարզութիւն յաւէտ կան, որ միայն ասորին օգոյս այլայլութիւն որ պիւ վկայ է նոր անառակաւն բնութեան ։

Ա՛յլ զի կարօղ են հակառակորդք բնդդ խոստանալ, քան զայդպիսի փորձ ցուցանէն միայն, եթէ երկիցս ոչ են ունեմակայ մեծ ինչ եւ երեւելի առականութեան, բայց կրկին դադարելոյս, որք վն հաւատարումէ, ոչ երեւին մեզ։ զարթնել նակ ՚ի մեղարեալս հնար է տեսանել երայ ծնանիլ եւ կոխիլ, որպէս ասա ՚ի երկրկիր։ բայց վն հաւատարումէ ոչ առանձին աչք մեր, որպէս եւ ոչ առանձին ոք զատ ոչ յանձնէ զնդունդ եզապատանումէ կնդ անեաց, եւ անկոյ, եթէ ՚ի գոնէ լուանեմ ոտ ի կալոյ նշմարիլ զմեզ եր կեր ։ Ա՛ն այս ամ արեւառակ չունելիմն ասել, բայց եթէ եթէ գոլ ատրապարտուց հաւատացեալն գոյս զայն ինչ, զորոյ գիտելին խոստովանին եթէ չէն կարօղ յանին արկանել ։

Ա՛յլ այժմ ՚ի գեան հայելցիկ գործեալ պարտ է մեզ քաջ փորձիւ ցուցանել, եթէ եւ ոչ այն փոքր ծնունդք գոանեին յերկինս ։ Ըն եթէ լինէր ՚ի մա-

ի մեղսական ծննդոց ինչ յաջողուիմ, որպէս
ասա ի քէնէն, մեծասացիր լինիր ի լսանել,
որոյ մտաբինին և խոստովանութիւն քոյս պիտաց. և
գրացիր և ընտրիր մերոց տալեցաց. և ինձ տակաւ
հատանիցես վերնոյ առաքեալ. զորոյ երկար ձա
ռագայիք արիգական՝ ամ ծննդոց յաւուրս
գիշեր՝ ոչ գիտես երկնասան, որպէս ի քէնէն,
այլ զաւուրս Տնեցասան անբնհատ, ուսան և
ազգ ազգացոյն Հայելիք յամբին իսկ այդ երկ
սինն ոչ գասանել ինչ յաջողուիմ ծննդոց, և
ոչ փոփոխուիմ, բայց կամ քոյս սասանելի և
լուսոյ, և արամ երբեմն այս մտան, և երբեմն
այն մտան լինի արիգիմ: Ասա զնոյն և ասե
ցի և զայրոց մեղադրակաց, զնասնիմագ, զՏէր
աւ, զերեսակից, և զայրոց: Ահեմագոյնս երեխ
հաւատաց: Ահ ի յուսանել զիմարդագոյնս,
զայս ինչ նախ պարտ գիտել, զի երկայն դի
տակութիւն, որպէս որ յիւսուն ասանաւոր էր՝ ան
ասանելիք մեզ զերեսինն յաւուրս աստեղին, մինչև
նշմարիլ մեզ՝ ի նոսա և որոշել զասանիցս կամ
գիմագոյնս երկիրագասին մեծուիմ: (Ի հակառակ ոչ
ինչ ի հարկ ցոյգ վայր մտերագնաս լինել:) և
զայն աստեղին պայծառս որոշ և աստեղիմ. մինչ
չև զասանագոյ ինձ զասաքինին ի գնեին այսր տես
լեան, ի՛ զնորգ Հնար էր այնպէս հետասոս
տարիմագ՝ դոյզն ասակաւ նպաստաւոր լինել այն
պես երեխի. ինչ ի՛ ոճէր անձամբ փոխադրել
յայն գոսան՝ ի մտոյ տեսանել զնամ. այլ
զայսմանէ Նոխազոյնս պրեպոյս ասորս ի
Ճառս լսանի: Ասգ ի՛ ի լինելն ի լսանի
փոփոխուիմ նք, զոր օրինակ լինին երկիրի, ոչ
արդեօք մեղանչին յաշոյց. ի հայել ընդ այս
պիսի գեսանին: Չի ի՛ ե ոչ զօրէր որոշել
զդասագնահատ փոփոխուիմն, որպէս զնաշխել
կենդանեացդասասանել Ճառագայթանեանց
բայց կարի խոր քաջ զերեսիցեան զդասակարգս
ի բաղմոց գոյգնահատից, ասանց որոց ոչ ի
հնար լինիլ գոյգնահատիլ: Չի՛ օրինակ գիտեք
ի՛ ե լսանի՝ լուսինն ինչ երբեմն զերկիրս, և ի՛

ասէա Ծովք, և գնաց, ար. անտառաց, քաղաքն
կիւղապանէք, և ար ի կոտրգի, յայտ է ի՛ ջնջ
մուխի ազնգական ի Ջաւոց առաջ շոգիք վի-
բանային, յանդուն գնդանային. ևի՛ ոչ հինգ
հարիւր փոքրամբ ար գնա առ ի յերկիրն, գնի՛
առան կի՛ կրկնառաւ ատրան. և այն ամէն յանձ
ին Հառանեին կամ ի՛ ձեռն. ասէ ազգարեր
ազն ար գնառանի, անհառանեն փոխանակ ի՛ շոգիս
խառան, և յառաջն ի՛ Հառայ. և մեռայն ի գազա-
զայ և յայնմանէ փոխանակեին երկայիք Հառան.
Հարեան ընդ առաջ Ծառկիսայ, երբեմն անձ
ինք ազնգառաւակ ի՛ թառգնայ. և երբեմն ձե
առիք գազանառգնայ. երբեմն գազաղնաք Հա
տակ կանուշանգնայ. և երբեմն ընդ յառնարիչ քառ
առց և ի՛ ձեռանէիչ տերունց Ծառայ՝ անազանդի
տառգնայ: Ա՛յդ պետանէք. ևի՛ ոչ այսպիսի երե
ևի՛ փոխանակ ձեռ անձնառ էր Ծառկիսայ ի՛ ձեռ
Հայել ի Հառանին ընտիր գնառակաւք. ոչ և ազ
հզառայն ի՛ յերկրի Ծառկիսին յառաց այնմ ար ի
Հառանէ կալայ գնառակաւք նշանարիչ զերծառ երբ
կրկին: Ա՛պա քանզի ոչինչ ազգ գնան այլազգաց
նշանարեցաւ ի ան. ի՛ ոչ ևի՛ և բազառանք բառ
գառ գազանչացի՛ բանիւղակ յայտ գառ զնան
ցին զան անհաճգնառ Քանայգնառ. Ազգ ինչ գառ
նել ի՛ ան, և Ջդ բանի՛ ներարկառ զնան երկայն
ազ. յերանի՛ ստակարերին. ևի՛ ոչ էին այս
ալան ինչ ի՛ տարեվին անգ. այլ յերկրի. այլ ա
նինեին ի՛ անապատակ: Ա՛յլ երառ գազանգ
ձեզ էինեին, ևի՛ նհառանգնառաք գերազառ գն
շերա անգրեին ինչ յառաջ ուսնելոյ զայս ի՛ ազգ ազգ
տառանս այլ ի՛ նհառարարին, ոչ ազգ ինչ. և ոչ
տառանառ գազանգ յոգա Հառանի Ծառկիսայ
զառա յառաց. ևի՛ ազգառա էր այսպիսակ:
Ա՛տարին յայս ի՛ ևի՛ ոչ այսպես էիներ ևի՛
ազ ի՛ Հառանի կալայ. գնառակաւք նշանարիչ զերծ
կիւղ քանգի (օրինակ ինչ) ի՛ նշանարիչ գազակաւք
էերանց գնառառա և գնառիառ բնիկ անուառ Ծառկիսայ
առանգն գերառաք զնան գնէինեին էերանց և Ջո
գառ Ծառկիսին յառաց. գառգնառ առնեին հարիւ

հաւատալ մահմետականն, իբրև զհաստատեալ ճշ-
դեալ։

Հաւատալ. Եթէ ծնանիլը ինչ՝ ի դուռնս լուսնի՝ լինելը գիտելս եւ մեծնալս՝ ինձ զի դուռնս այն առաջ չի լինիս ինձ արեւս՝ ընկերք պահապանք չունիս, որով ք ընծայեսցէ օգն ազատանալոյ. եւ լինելը առ դնեալ իբր թե զպատուական ինչ ծիոյ՝ ոչ պատուական կայ Հանապազ առ երկիրս. զոր անուանեն մնալը ինդուլտ՝ այսէ, ծնանիլ. եւ չոքելուան՝ լուծ։ Ասարծոյ չոյս եմ եթէ ոչ կայ առ լուսնիս այս այնոր ինչ մեծնալս՝ այլ միայնակ եմ եր պատուական եմ գիտելս։ Ասա ոչ ինչ ծնանիլ՝ ի դուռնս լուսնի։ Այ նմ պատճառն է հաւատալ, զոր եւ Հակառակորդք ոչ իրեարն ասիտալ։ Իսկ փոքրագոյնն չոյս է՝ ի զգուշութեան փորձս. զի եմ ոչ առաջինք ոչ չոյժ ընակիր ի խոտակուիչ հայելոյս՝ լուսնին, զնամ եմ եթէ տեսանք մեք առնուս զայն մեծնալոյս. այլ այժմ՝ ի դիտս ընտրելագոյն զի ոչ տակաւն՝ կշռատրեցաս մեզոյս եմ նոյ. եւ չոյանիկ եղջ. եմ ոչ կայ տեղն եմ ծանիր եւ չոգ իսկ առնուս օդ առ լուսնիս։ Այ՝ զի երեսք լուսնի՝ հայելոյս ընդ պայծառ գիտելն, երեւ ինչ տեսակ շրջակայս էրկրորդ՝ զի ոչինչ նմանի ի լինել չոյսոյն զոր, չոյս ժամ ակառնին եմ ոգ չիկ ընդ լուսնիս. եւ մերթ ինչ՝ ի ոտանաւոր գնալոյ նոր. որում լինել հարկ էր, եմ եթէ եմ ծանրիկ չոգ նոյ լինելը պատճառ։ Ասարծոյ ոչ ինչ պիտոյ գնալոյ նմա։

Ասարկիցես նոյն զրոյն առաջնոյն՝ ոչ ինչ պիտոյ գնալոյ կայ։

Ասարկիցես. Եթէ ոչ գրեալ. եմ ոչ փոխուիս եւ նորոգուիս ի բնէն ոչ եմ լինելոյ զրուսի ինչ կան արարածոց՝ այլ նոյնութեան ոչ, որոյ ի չնաւ եմ փոխանակ զնոյնիս. եմ նոյ եւ ինչ եմ ոչ պատճառ։ Ասա եւ այս փոխուիս եմ ոչ երեւ լինել

եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ Ա՛ռաքեալքն երկոտասան ։ յայտնի փոյթ է ։ եթէ նոքա
ունէին առաքելական շնորհս ։ որ ոչ ոք ունի այսօր ։ զի ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես
առաքեալ եմ ։ եւ ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես ունիմ զշնորհս առաքելականս ։ զի
ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես կարեմ զմեռեալս յարուցանել ։ եւ զհիւանդս բժշկել ։
եւ զդեւս հալածել ։ եւ զայլ զամենայն զոր արարին առաքեալքն ։ զի ոչ ոք
կարէ ասել ։ թէ ես կարեմ զայս ամենայն առնել ։ զի ոչ ոք ունի զշնորհս
առաքելականս ։ եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։ զոր ոչ ոք
կարէ ասել ։ թէ ես կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի զշնորհս առաքելականս ։
եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։ զոր ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես
կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի զշնորհս առաքելականս ։ եւ ոչ ոք առաւել քան
զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։ զոր ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք
ունի զշնորհս առաքելականս ։ եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։

Ա՛ռաքեալքն երկոտասան ։ յայտնի փոյթ է ։ եթէ նոքա ունէին զշնորհս
առաքելականս ։ զի ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի
զշնորհս առաքելականս ։ եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։ զոր
ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի զշնորհս առաքելականս ։
եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։ զոր ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես
կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի զշնորհս առաքելականս ։ եւ ոչ ոք առաւել քան
զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։

Ա՛ռաքեալքն երկոտասան ։ յայտնի փոյթ է ։ եթէ նոքա ունէին զշնորհս
առաքելականս ։ զի ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի
զշնորհս առաքելականս ։ եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։ զոր
ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի զշնորհս առաքելականս ։
եւ ոչ ոք առաւել քան զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։ զոր ոչ ոք կարէ ասել ։ թէ ես
կամ ոք ուրիշ ։ զի ոչ ոք ունի զշնորհս առաքելականս ։ եւ ոչ ոք առաւել քան
զնոսա ։ եթէ ոչ Տէրն ։

ասէ՝ դրեցաց զնոսա առաքեալք. եմ ի կողմանէ ա-
ռաքելոցն սուրբ Յովհաննու Աւետարանչին ասեմ ։
ոչ զամենայն ինչ՝ որ արարեալ էր Յիսուս ։ այլ
զոմանս ընտրեալս ։ որ ի մեզ ոչ գրեցան ։ զի ոչ
ամենեքին գրեցին զամենայն ։ այլ զոմանս ։ որ
ի Հոգւոյն սրբոյ ընտրեցան ։ որպէս ասէ Յովհան-
նէս ։ Եթէ գրեցաւ ամենայն ինչ ։ ոչ կարեմ ես
կարծել ։ զի և ամենայն աշխարհ չկարէ զգիրս
տանել ։ որ գրեցան ։ Եւ ոչ ասէ Յովհաննէս ։ զի
ամենայն աշխարհ չկարէ զգիրս տանել ։ որ գրե-
ցան ։ այլ ասէ ։ զի ոչ կարեմ ես կարծել ։ զի ոչ
ամենայն աշխարհ կարէ զգիրս տանել ։ որ գրե-
ցան ։ Ոչ ասէ Յովհաննէս ։ զի ոչ ամենայն աշ-
խարհ կարէ զգիրս տանել ։ որ գրեցան

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ՅՕԳՈՒՍԱԾ ԵՐԻՒՐԳ

[illegible]

Ելոյծեա [illegible] առաւել վերստին ի [illegible] ի ձիոս երկնից, քան [illegible] ի բնութենէ վայ [illegible] ի գետ էր փոխադրել ի սրտին երկրորդ [illegible] զայն յայտ վաղ [illegible] ի ստեղծուածոց պատկանի երեսին էրդ, կամ պնդակոպիտ [illegible] Երդ երկիր են կարծել։ Ընտիրն գնել, [illegible] երկինք են բաղադրեն էրդ երկրի զոր վճիռ [illegible] տրամ առանց կամ բնիկ անուն զրկուած [illegible] տող, և ձիոնք ի ջուր, և կամ թերեւս զրկուած [illegible] ի գետս այսպէս կարծէին կամեսաւ զի [illegible] անպատգամ։ և այլ բազում [illegible] էրկրորդն հասարակ։ Ով [illegible] կամ էրկիր զանն վանի ասելոյն ջինջ։ Ուստի [illegible] երկրի զանն արեւմտեան կողմանէ [illegible] տան բնիկ երեւելի առաջ զգեստս իւրոյ [illegible] և չքաւոր քան զառաջ անուրախանայր, անոյշ [illegible] ։ այլ և ի մերկանալն ըստ այլոց ազգաց, [illegible] ոտից զգեստ։ էրդրորդն զհասարակ [illegible] բին էրկինս հասարակ զգեստ։ իսկ զմոյս [illegible] բազում էրդ ասեն։ Ընդ [illegible] ժամ իցէ զոհանալ յայտնի [illegible]

Ա[illegible]ՔՆ ԷՐԿՈՒՅՆ[illegible]

Ընդ ի զէն կինս հասարակ էրդս, բայց [illegible] ասելոցն։ Ջայս երկրակացուհի [illegible] էզոյ յետոյ։ զի զարմանան [illegible] էինքն անասնական ի զինիչ զգեստ [illegible] ցէ՝ նմանապատուհաս գրուէր զոր հանդերձել [illegible] առանդել, զանազանեցեալ վերադոյն հասարակացն։ [illegible] կանք ակաւասդոյն էն քնուք, և վն գերեզմանաց [illegible]

լինելոյ խրատուցեալ ընդունակ առակաց
նուիրեմ. առակքն ոչ ընդդիմ լոյծ մարմնոյ լի-
նել անառակական. քանզի օգտ են և չարք. և արհեստ
մարմնոյ երանելւոյ յիտ յարուցն, եւս և կենդա-
առակաւ և կենդանական ոգիք՝ լինելոյ են լոյծ.
ոչ արժ. և առակքն անառակական. Ընդ այս Թէ
լինելին երկիւղ լուծական. հնար էր նոյ լինել ոչ

Նատրական.

Ընտրեցեալ պրն Թ ոչխարս և արհեստաւորեալ առնել
երկիւղ են ոմանք ակամբ. վ զի են անառակական.
Ընդ ոչ հնար անառականանալ լինել ընդ լու-

Ծականուէն.

Պատասխանեմ. զայն մակարբուն ոչ պատ-
հեմնալ. ոչ Թէ, որ ինչ է լուծական. հարկ
է Թէ իցէ առակականացու. ապա Թէ ոչ՝ զարհուր
ասացեալ, ոգիք և արհեստ երանելոյ մարմնոյ լի-
նելին առակականացուք. այլ Թէ լոյծքն են առա-
ւել պատրաստք յառականալ. և դ ես բառիւթ լի
նելն նոյ պատուիրեալ է առ զոյացութիւն եղծուածոյ

Երեսուն եւրեակոյ։

Ակամբ հաւանականագոյն Թուի Թէ երկիւղ
են ոչխարք։ Ցուցանեմ, նախ յայտնեալն է
որ առ յոբ. լիւ. ըստ լսանին Թարգմանելն Թէ.
Հաւատաւոր էին ոչ ընդ նմա երկիւղս, որ պատրաստ էին
իբրև վայրս դեղոյ։ Եւ յայտնի երևի, Թէ զնոմ
երկիւղ է բանն, և ոչ գոյացութիւն Թէ զոմանց մեղաց
Եւ մի ասիցես, Թէ վկայութիւն ոմանց գործ, զի
ոչ յորոյ են բանք, այլ հզիսուսոյ մեծ Թարգմա-
կութեանն յորոյ, զորս չանգ խմանեալ ոչ ոմն զրա
խաւս։ Քանզի Թ հակառ և չանգ խմանելոյն նորա,
զի զարհուրս որք անցին ընդ յոբ, գնէին Թէ վ մի
զոյց նորա ասացեալ, բայց յայտնի ընդունելի է
վկայութիւն նոյ. և բանք նոցին երկրորդ գոյացին Թ
գործ ածին Թ ոչ զոյ վարդապետութեան գրոցն զնոսա
նահատակ։ Եւ գարձեալ ոչ փոքր հաստատուԹիւն է
այնպիսւոյ երկիւղի, ունելոյ զատ ոչ զայս
սքեմ նահատակ, զքաջ հմուտս աստուածային խոսս

և զիերձաւորս յոգեխնամս և ուժուժոյց նախու-
հոքն ազատել, որոց հնար էր յորդւոյ յորդիս ա-
նանդուիլ՝ ի նմանել բնդունել զայն խնամս։
Ամենեք ապաստան լինին յայլ ևս ապրմանուխս.
լորս գնել, որ ընդոստ են։ Ալ հախատակն
բառն հերքեցեալ ցուց՝ նման։ որ նշանակէ զբոյ-
գնելոյ, և խոյիլ, և ոչ երբեք ընդոստ։ Օգոյս
պնդակազմութեն երկնից ցուցանել և ուրն պարտ
կերբայեցուց՝ ի, յասելն զքնել՝ անդնաւ բնդ երկին
այսինքն նախանձել, զոս այլազան ևս ապրմանուխ.
զանդի ևս ափսեցաւածն լինել բնդ կարծր և բնդ դի
մահար մաղմինս, և ոչ բնդ լոյծս և բնդ դիւ-
րահարս։

Յաւգանէ երկրորդ պատճառաւք. նախ՝ այնքա-
կազմութեն օգնել առ ճշմարտութեն. այլ
երկինքն են անապականք, սուրբ և պնդակազմք։
Երկրորդ, ազնուագոյն գոյացութեն վայելեն
ազնուագոյն ձևիւք։ Ալ պնդակազմութեն և
պատճառական քան զլուծականութեն. վասն զի սու-
ի երբև անհատատութեն ինչ, և անզօրութեն ի
պատասպարել զևւր կոյս։ Ալսպս պնդակազմութեն
առաւել վայելէ երկնային մարմնոց քան զ-
նուագութեն։ Երրորդ. լուծականքն են բնդու-
նակ շփոխութեն և խառնման։ Ալ այնց ազնու-
ագոյն մարմնոց պատշաճ թուի լինել անշփոխ
և անխառնելի։ Ալսպս և պնդակազմ։

Յաւգանէ երրորդ փոխիւք՝ նախ, ի դնել թէ
առաջագ շարժ են զերկիրսս, անհնարին է խոս-
նալ. թէ զիւրագ անմնալագ առաջագ յայնչափ սուր
ընթաց շարժման պահին անխախտ զկեցս իւրեանց.
կամ զիւրագ առնելիքն նորա անհատատագ գտցուին
ծուռթիւ, մխրճնակ բերին. զի թէ ի առկաւս
այդ լինիցի. ևս ինչ է. թոյլ յայնչափ բազմա-
թիւն լինել՝ յանհնարին թուի. որպէս առ ա-
բխատուէ. Երկրորդ. առաջինն շարժուն օրա
կան շարժ տարին զչ այնպէս հաստատագ յարա-
կեր ընդ իւր զատորին երկինս. քան զի ուժգնու-
թիւն ապաւորելոյ ի լոյծ մարմին ոչ է հատա-
ռուն, և ոչ հատանելոյն. և ոչ գիւրաւ ի հնա-

ասա քեզի. այլ չիմանի՛ն, և փոքր փոքր նուազա-
ցա՛նայ: Եղելոցդ. յայտ գոյն՝ և ըմբռնացոյն
բնիկ երևեալ՝ ի կնատուութեան հարատևութեան
վաղվաղակի արգելաք ընդ այլ մասունս երկինքի՝
ընդ ամենայն իմաստասիրական լինելիս խառնել
յայնչափ արբեցուցանողացն՝ պարզըն պահին
ոչ յաւելու չհամարձակեալ, երբեք ի՛ ոչնչէ լցեր,
այլ զինքնակատար գոյացութիւն: Ընդ ևս, եթէ մե-
ղադրակաւ բնաբեր ընդ լցեր ոչինչս, ոչ գոյ ասել.
ի՛ զինչոյ երբեմն լինելիս բարձրացոյն. և երբեմն
խոնարհագոյն. քանզի՛ ի գնալ զկատարս ինչոյ-
նազգի և արատակերպիս, յորս հասանել՝ ի-
ցեն, դիտացա խնամոյ, ի՛ զինչ պարտ էր այդմ
լինել. բայց ի լցեր երկրին ո՛ բնութեամբ զարթ
գանէն երբեմն յերկինք մերձենալ, և երբեմն հե-
ռանալ, կամ՝ հարկիւ զվերինն մեղսոյիւ՝ երբեմն
կասել, երբեմն յետս ընկրկիլ, և երբեմն երես
դնել զընթացս:

Վասարկեցեալ նախ. ինքնակատարութենէն երկնից
անդնդար ի մասանել ընդ երկնայինն ելեալ ի, մա-
նաւանդ ընդ այնս որք ի ծանեալսն մեր՝ դիտա
կամք և նորոց ստան զագիտացդ Հարատարմանէ յէ
յայտնեցան. իբր այնչ զի հրաման երբեմն բարձր
ոգոյն երևելոյ զարեգակն, և երբեմն ցածա-
գոյն. Նշ արաւսանէն և փայլածուն պատին վա
ըն գակատէ, երբեմն ի վերուստ, երբեմն ի ըս-
ստորուստ, և երբեմն ի կողմանէ: Նշ մանր ան
անդգն արձանէ անուանելոյ, պատին զգուան-
թագիւ և զերեւակա: Նշ արեգակն և լուսն
թագն զաստղոյիւք իւրեանց հոլովին:

Պատասխանեմք. Թէ յայտ մասին ի խրատուս
որոյն թէ ոչխոյն, հաւատոյ արժան է հնոյս
ցեղոյ յայդմ արուեստի. վայ եթէ արգելու չի
ևս ինի երբեմն ի ճշմարտելոյ յատակագիտից, ընդ-
դիմակ այնպիսեացն երկնից, զայն և մեք
արգելոք լերթիցաք: Ա՛յլ արդ թէ կամիցէ քաղաքա-
ցաւոյ ինչ այսոցիկ առաջի առնել, քանզի մեզ
ներհուն ասան զագիտս վկայեն, մանաւանդ յայ
հանիկս դամենիկոս կատարեան այլն մեծանան,

ար-

Ա ամէնքն ալ ի մի ձայն ասեն, եւ յաւուրն ընդ
ամենայն ոչ ելանեն ի տեղեաց իւրեանց, այլ
ամենեքին ի մի տեղի ժողովին ի տունն Աստուծոյ:
Ապա ելանեն ի տեղեաց իւրեանց, եւ գան ի
տունն Աստուծոյ, եւ ամենեքին ի մի տեղի
ժողովին ի տունն Աստուծոյ: Եւ ամենեքին
ի մի ձայն ասեն, եւ ոչ ելանեն ի տեղեաց
իւրեանց, մինչեւ ի մի տեղի ժողովին ի տունն
Աստուծոյ: Ապա ելանեն ի տեղեաց իւրեանց,
եւ գան ի տունն Աստուծոյ, եւ ամենեքին ի մի
տեղի

ի դժոխս տարան Ովկ , որք ընդառաջ լինին մեզ՝ ի
մերանէ զդարձս տալոյ ի սենեկատեղ
տեսիլ երթիկ : Եւ հանապահաւոյն ի մոմե-
ղէ՝ ի հնոցատարկէն զառաւ՝ զիւր անհատանել
ի հոգեսատկեն կանգնեաւ յանդ խոտան երեւ-
ցուցանել՝ որպէս ասէր Տարտարէն ի ՃՃՃ հար
առատաձեռնեան խրնամոյ բազում ինչ գոլեան ,
որոյ պահմամբ լեառն կրացն լինել , ոչխոյ Թ ոճի
անհնարին : Զոր և ինքն այր նշանագիտացն ,
Գիւխիշէն , առն , Հայոց երիցու՝ հետեւիչ
ձեռնէ : Ի այս կարդ և հրամանի նորա՝ ի հնոցն
հոգեսատկան , ես ինչ յոյժ զարմանալի : Ես ու մեզ ինչ կ
դիւրաբարձելի

Ոմանք ձեռնհասք ի խնամ այ զգայութեանցն
գոյութենէ այնպիսեաց անձանց հաստատակեաց և
անկիւտաց , որ առանց ընդ մեզ լինելոյ գաղա-
կուսիք կամ հոգի մարմնոյ, հնար կարծեն ի քեզ
միով հարուածիւ : Այլ զի հետք մի ցցուածոյ կարծր
ձեռք խոսանել զարմանալի նոցա ի միտանց միջոյ :
Ասեմ ի պատասխանի. Ով անմարթ և առանձին այր
կամել անդամազարդ և առնարուեստ հաստատու-
թեամբ զայնպիսի արձան , որ մեզ մարդկան ի-
նեն ինչ՝ ի կարգի զմեզ միջնոյս . քան զի ոչինչ
առիթ ես ի չէր կարող զարմանալոյ զայնոսիկ
այնպիսեաց արձանս զարդ , որ ոչինչ կոչին խոսանալ
չարժուն նոցա ի միմեանս :

Արհնեն անդրէն . Եթէ կարդանակ ի բնենոյ ի
ձեռն այդպիսւո արձրկ և չգիտալ , վերինն ոչ յա-
ջողակի ի խոհգասարքին :

Պատասխանի ՛ի , Եթէ բնաւ լինէր այդպէս , Եթէ
չար արուեստակք լինէին առնել ին հանդիսիդ-
քան . բայց ո՛չ ոք ի հարկ առնոյին լինել հանդիս-
քան . ուստի առաքինի չարեստակ զգայ զարուես-
տին կատարք մարդասիրոյ ի բնութիւն խրնամոյ
ուսոյն կամելոյ ի ծոց խոր . բայց ի ծոց ա-
նոյշ արուեստից ոչ ի հարկ առնոյին լինել հանդիս-
քան . ուստի առաքինի չարեստակ զգայ զարուես-
տին կատարք մարդասիրոյ ի բնութիւն խրնամոյ
ուսոյն կամելոյ ի ծոց խոր . բայց ի ծոց ա-
նոյշ արուեստից ոչ ի հարկ առնոյին լինել հանդիս-
քան . ուստի առաքինի չարեստակ զգայ զարուես-
տին կատարք մարդասիրոյ ի բնութիւն խրնամոյ
ուսոյն կամելոյ ի ծոց խոր . բայց ի ծոց ա-
նոյշ արուեստից ոչ ի հարկ առնոյին լինել հանդիս-
քան . ուստի առաքինի չարեստակ զգայ զարուես-
տին կատարք մարդասիրոյ ի բնութիւն խրնամոյ
ուսոյն կամելոյ ի ծոց խոր . բայց ի ծոց ա-
նոյշ արուեստից ոչ ի հարկ առնոյին լինել հանդիս-
քան . ուստի առաքինի չարեստակ զգայ զարուես-

ՊՂԱՏԱՍ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ։

ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԻՄ է, ու առ Աստուած գտանել զօրաւոր ինչ պնդակատար, առնելոյն ընդդէմ, ընդ որ հանդարտակ անցանել կարես. ու դու ոչ երբէք ի տարաժամ, քանզի իմ յարձակ ընդ սիրտ մտանել ինչ անհաւատ առաջ վճռեալ է։ Ապա քաջութեան հնարք ու երկիւղածին պարտաւորական, որպէսզի զարմ ունիլ դիմաստ ընտրեալ եղիցես առաջի վճռելոյ. ոչ ինչ ապրիլ ընդ քո առակ ու առաքինութեան հաստատութիւն ի Քրիստոս առանց ցաւոյ։

ՊՐԱԿ ԵՒ ԿՐՕՐ։

ՅԱՐԴԱՓ ԽՈՒՐՈ ԷՒՒՆՔ։

ԱՅՍ է կատարեալ ի Քրիստոս, որ ի մէջ դրօշ իմ երկու ազգք ի երկիւղիչ միանան միմեանց, ու մարմնոյ ելանեն ի մարմնոյ, անուանեալ հրեշէն, զոր ասեն թէ կրօք կոչին էուին էուինք, ու միւս ևս ի ոչխաս այսր մեռ կատարած կենցաղոյս։ Ընդ զանազան է խնդիրս, այլ ինչ Հաւատ ժողովեալ զանազանաձայն իցէ, ի՛ ի բազում տարբերս պարտաւորական ապրելոյ։ Յայտ է, ի՛ որք Հաւատին զերկիւնս լցեր, զնոսին երկիւղ միաստուածեայ զանազանաձայ Հաւատ լուծ ոչնչի, զորում զանազանեն այլեւայլ դաւանութ ի բաւ ի՛ վերադրելոյ, որպէս ի կատարած օրդ։ Եթէ այսպէս բան Նոցա երկիւղ երեւոյի, և երկիւղ լուսաւորեալ ոչ այլեւս եմ, քանզի երկիւղ լուսաւորեալ երեւոյին, և լուսաւոր յարուցեալ երեւոյին։ Եւ ոչ ի՛ կարող, Նոյն որք Հաւատին զՀաւատացեալ ի՛ մեզ ոչնչի, և զերկիւնս մերոյ ոչնչացուցեալ ի՛ մեզ Հայեն, և միւս ևս Հաստատեալ ի՛ մեզ, և միւս ևս (երկիւղ կարծեն) շար ժակոծ ի՛ վերայ բաւ զՀաւատացեալ ի՛ մեզ։ Ընդդէմ որք զերկիւնացեալն զոյացուցանի Հաւատքն ոչնչացուցազ, Հարկ ի Նոցա բաւ առնել զնոսին ի ոչ ապրելոյ պարտաւորական, ի բաւ կամ ի առնելոյ ի պահանջ ի՛ ընկալ մեծ ի՛ փոյթ ոչնչանալոյ շարժ մտանելոյ։

Ի՛ բաւ ի՛ ոչ ամ դրօշ, երկիւղ ի՛ ոչ պարտ ի՛ պնդել զանձ զինն երկիւնս շարժ ոչնչանալ, և միւս ևս անշարժ, ի՛ պնդելոյն։

ԱՐԴ

Ընդ ամէն կոյ երկինք անշարժ՝ հրեշտէն անուանեալ, և վարդապետութեան ի նէ ևկեղեցւոյ. զ որում միայնոյն և բանեն. Քանզի վասն էն յեանցն իրրև պատուական ուխտարկն, լինիլ հաստատուն և անշարժ. զի ի ծոց նորա չիենքին ամ փոփոխու թիկ չարժմանց. վասն այսորիկ ոչ ամ երկնից ի գետ և չարժիլ, այլ ապատչեայն. որ զայլսն ի նէ ուղղս փակէ, սիեայ և լինիլ անշարժ. Ընդ ա սի հրեշտէն, ոչ ի տապոյ, այլ յանձատ լուսոյ, որ յոյժ օտար և ի նշուլից լուսատուից, ի մտնիկա նացուածս աչս ձառագայթեն երկոյ. Քանզի ոչ առ ձերն բարձեալ, (բան ձերն ի մոլորեալ) ի մեկ նուիճ-լիլ, տապտռեն ի վր բանիւնչաւ ևս հոգ նէ չէոյ հոյ. Երկու ինչ կայ ի հուրն լոյս և տապ. զոյգան առանց տապոյ եգ ի հրեղէն երկինս ի բեկիրուիճ ևէ, և զտապ առանց լուսոյ ի հուրն գատատարուելոյ ի տանջանս նոցա։

Նակ յատուկ չարժական երկնից. ցուցանել. Քանզի այնգականապատուականայ ոչ չնար միան գամայն յոյլ և այլ կողմունս գխնել, և խրնամարել ի մատուցս. վ որոյ հարկ և գնել այնչափ պարբանակս երկնից. որչափ երկինս չարժմունք հակառակ կայք չորս չարժ հունք մերինն ի միմեանց. Խոհարիք այսպիսով չարժ մունք գոնէ են ինչ ի ձայս ինն են և պարուսնակք երկնից. Ա ևկնի փոքրագոյնս. Զի նախ երևի չարժ ուն օրական. որով բոլան գակ կապմանն երկնային ի գառն և չորս ժամս կատարել զիւր չրջան. և գարձուցանել գուսա աստս անդրէն ի նոյն տեղի. գայն միջոց միայնոնն երկնովնէ, զոր խրնամոց ևն հակառակ չարժմունք առասան. Ընն և այլ երեք չարժմունք մերկրակաց տարբերեալ ի միմեանց. զի խոհարիք մերկրակ ունի գիւր մասնաւոր չարժ ուն. որով երբեմն գայլ գայլ կէս և երբեմն չորեք ինն գիշեր ի գուսա, որ ժամանակ ինչ ուղիղ կոչ ասիս. և յետ այնոր մեկ նի ի նոնանէ յետ ատկաս միոյ հանդիպ գոյ և գար ձեալ միաւանդամ տեսանի յուղիղ կոչմանէ ի. Ընդ այն ասնին և այլ մերկրակք, զի երեքիս ոչ ի հաւասար ժամանակի. Ոչ և այլ չարժ ուն հաւասարակ անտես

լար

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ընդ այսոսիկ ամենայնիւ ոչ մեղաւ Յոբ շրթամբք իւրովք, եւ ոչ ամբարտաւանեցաւ ընդ Աստուծոյ։

Ա՛ռաքելեցիւս ասէ Պօղոս, ՚ասէ զանձինն յաղթէ ՚ասէ-ցէ
ասելով. Ինձն իմ երբեմն եկեալ էր ՚Ընդ յաղթասա-
կեսցուք ՚ի վերինն քան զիմ ՚Ընդ եղբս ՚ասէ նոր
եր Հայեն են երկինք։

Պատասխանեմք ՚ի նշան Ծովմայէն. Եթէ երկինքն ՚ի ՚ասէ ՚ի
ձեռն երբեմն ասելոյ էին ՚Նոյն այնուհետեւ ՚ասէ ՚ասէ
փոխանակ բազմապատկեալ լուսաւորս. եւ անուա-
նեան մարմնոյ. եւ բնաւորեալ երկիր են երկինք.
սիրեն հաճոյիւ լուսոյ ՚ասէ երկինքն. եւ երկրորդեն
հանուրք եւ ամենայնիւք. այսինքն ասացեալն ՚ասէ
յորում ոչ գոն լուսաւորեալ. երրորդեն մնասուն եր-
կիր եւ ամենայնիւք, եւ մնասուն ՚ասէ երկիր ոչ, այլ
եւ երկինքն ասելոյ ՚Ասասի օրն պատա ասէ
յանբաւականալոյ երկիրն ՚ասէ քան այսմ ՚Նոյն
գոն էին էրրորդ. յայլ երկինք ասելոյ գոյ
Հաւատ բաժանելի յանձն պատուհասին որոյ եւ ՚ասէ
են մեղաւորական. եւ միոն անեղելոյ ասելոյ ՚Նոյն
երրորդ ասելոյ էին երբեմն փոխանակ գոյնչ ՚ասէ
յարքայական, եւ լուսաւորեալ Տարեկան, որով եւ այն
անուանեն երկինք. եւ քան այսմ ևս գանազանեն ՚ասէ
զեկ երկինք. կամ երկնային պատասխան, ոչ օգտին,
ասելոյ. եւ հրեշտն ՚Ընդ ասելոյ էին երբեմն
ՀԱՅԵՆ ՈՐ ՈՐ ՈՐ

Նաև ի երբորդում ի, կամ՝ ի գագաթի գ երկնա-
կան բարեաց · կամ յիմանալի աւետեաց ածայնն
խորհրդոց ։

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ ։

Յաղթ· ընտրեալ ։

Ա՛ի զկատարեցեալն մեկնել զայս սաղմոս
աշխատան մեզ երկնային գոյացուածից ,
պարտ նախ ճանաչել զաղբիւրն
առ հասարակ · և ապա յաւե-
լուած ինչ զիւրաքանչիւրոց առանձինն ։

ՅՕԳՈՒՆԱԾ ԱՒՐԱՀԱՄ՝Ն ։

Յաղթ· ընտրեալ առ հասարակ ։

Ա
ւրահամայ առհասարակ դիտելի են
երկու · բնութիւն , յաժանութիւն , ևս ծա-
ղիկ , և պտուղն ։

Յառաջս բնութիւնն ասելի է , ի զաւրութիւնն
են մարմինք անապականք , իբրև զիրիկնա · մինչ-
ի զ ոչ են ի ծախտեցիկ · և վասն այն է բն ինչ ինել
խոտոդոյն , այլ և ազնուազոյն ։

Երդ ի զ են անապականք , յայտ է յառաջելոցս
զանապականութիւն երկնից , վ զինչն բան է ի ց
կացուած · այն զի և ձեռնտուականքն հրեշտակք ի վե
րոյ , մանաւանդ յառաջանայնն ի վերայ յառա-
ւօրայ ։ Վասն ոչինչ է տկարայ բազմաց բամբասել
զնոցա առաքնոց ունայն · զոր Աբրահամ կամին ն ա-
րակել · զայն , ի զ ասելոյ և մանաւանդ մերո-
րակ · են իբրև մի մի երկիր , յորս են ծովք ,
գետք , անապատք , լերինք , կեղգանիք , առուակք ,
և որ ի կարգի ։ Զի այդ ամ իրք առանձնաբանու-
ի զիք են · և ի զ ոչնաւորելոյն , յառաւելեալ որ
փիլոյ ծագեալ անդ տանին · որք գմի մի առաջ ի մի
մի ն հասուկեն ։

Նոյ գ խոնարհ լինելն յայտ անաղ է , զի մի յու-

ասաւոր այլեւս ընդ ոտիւրեալ. ծածկէ զնա յայնոյ
մերոյ. զոր ոչոք իշխէ ուրանալ գոնէ ի վէպ մո-
լորակաց. որպէս ինամք յայտ է փորձիւ ի լուսինն,
որ ոչ միայն զասաւելս. այլ և զնոյն ինքն զարե-
գակն ներքոյ եկեալ մատանւին ծածկէ ի միջոջ.
որով լինի խաւարումն։ Եւ զնոյն է ասելոյն ի
վերայ ածել, յորժամ անկանիլ ի սրեգակամբ.
զի զայնն քան չափս գոլովն քանակութիւն երե-
սանցն իւիւք ծածկէ. և եւ յայլ մոլորակս. ոչք
զանունեալս ասելոյս յարիչսակին յաշաց և ծած-
կէն։

Կարգ գիտասցուդ լինիլ սոցա հետեւեցուցանէն
հնչիւնակք մեք ի գիմաշարութիւ նոցին։ Քի ոչ
ծանի խրատացի. զանեղատակութիւն գոլացութիւնն
գնել այժմ պատմաւ. այլ յաւէտ զգաստ նո-
ցին։ Հաւելցուն միւս եւս ձեռնարկութիւ յաւել-
ելոյ ի լուսոյ. ցի ծէ պարտ է լուսատուին
լինիլ երեք. վասն զորոյին բոլոր որչափ անհատա
գոյն է. այնչափ նուազ վայլէ։

Իսկ ասացողդ լինելոյ սոցա ամենազգոյն քան
զայլ մասունս երկնից. և պահանջելի ազգութիւ
նոցին. քանզի յայտ է ծէ ուժգին ազգն ի
սաղրնա։ Եւ եւս ևս էրեսին առնել երկնից ի
զարդ. որպ ծագմունք գաշտաց։

Յայտագս բաժանման սոցա գիտելի է. զի լու-
սատարացն երկու ևն դլխաւոր սեռք. ոմանք ա-
սին ահեղաբե, և ոմանք խաղաղ։

Ահեղն բաժանումն. ի միջ լուսատարացն է-
թելին ոմանք բարձրագոյնք, որք ի գիրս խրմանց
և յընդհացս պահնին զանխափան հաստատութիւն
առ միմեանս. և որպս ասին ահեղաբե։ Իսկ ոմանք
ոչ ընդ միմեանս, և ոչ ընդ անհոլոյս ասելոցս պա-
հնին զկարգ հաստատութեան. այլ խրթնագոյն ընդ-
գնեալք ի մոխրատեալ երբեմն ի տա, և երբեմն ի նա
յարին. և որպս ասին խաղաղ։ Ընդ հարկ եղեալ
ասելոցն զգայարանի մոլորակ ասելոցս. զի լու-
սատարանեալ զգայարանի ասելոցս. այլ յայլ ևս
ասելոցն ի միջոջ ընդ անհոլոյս ասելոցս. այլ յայլ ևս
ասելոցն ասաց և գարուց։ Քանզի յայտ է ծէ

ենեմ ալուանեակք կամեալ կան զապդեցուելոյ երկ
նային մարմնոյ . վասն որոյ ենեմ հանապազ նոյն
պէս կային երեսք երկնի , ոչինչ այլայլութեամբ լի-
նելոյ ընդ յինեմ ալուանեացն : Այսպէս ի մուծանելոյ զպէս
պիսութեամբ իրաց և ժամանակաց , և ի բառնալ
զառաջինութեամբ , և ի պահպանութեամբ առաջնոյ
կենդանեացդ , և ի հանգէպ բնաւոր կերակրոյ , որք
ըստ ոչ ոքին ժամանակի , են պատուոք այսր փոփոխ
յայլայլութեամբ , սակայն ասեն զայս ի տիեզերա-
կան , որք խրկանց այսր անդր արշաւանաւք այն-
չափ պէսպէս գոյացուին , որ ի սկզբանէ աշ-
խարհի մինչև յարդ՝ ոչ երբեք եղեն երկինս նոյն
երեսք երկնի , և ոչ ևս լինիցին , բայց ենեմ գոյ-
ացեալ ամբողջ չրջանեն հաստատութեամբ , այսինքն
է , յիս բազում հազարապատիկ ամաց .

Զոր ենեմ ասեն լոյս ի ինքն անմահական ասեզոյ ,
նա միայն պիտոյ , որ արարն զնոսա , զոր և ներքս
պէս բան ասացմանին , Ամէն , երդմունք : - ՅՈՒՆ ՀԵՐ
ՅՈՒՆ ՈՐԵՔԱՅ . և զՈՐԴԻՆԻՆ ՀԱՅՈՒՆ ԱՆՈՒՆ ՒՆՁ :
Ընդ լերկնաւին պատա այնպէս է ենեմ լոյս բազում
լոյժ . զի զայն ենեմ յառաջ բերել որ ընդ ենեմոյ
ասացոյ ծոցոյ . ի ցուցանել զանհամար բազ-
մութեամբ որբահամեան զասակին : Լոյս որք ասեք
ենեմ ի պարզ երկինք հանապազ փայլեալ երե-
լին , և զորս նախնիք ասեզագէտք նկարեն , ա-
ւելն ասելի քան զհազար քան և երկու . որք բաշ-
խին և վերանգին ի քառասուն և ութն համասան-
զութեան , կամ յասեզագասուն , (զի այսպէս կո-
չին զմի մի բոլոր ասեզոյ ,) յորս երեւելիքն են
երկասասան կենդանակերպքն , ընդորս ընթա-
նայ արեգակն ամի ամի : Եւ զհամասանզութեան
զայսոսիկ յանուն զազանաց , և այլոց իրաց՝ կոչե-
ցին ՀԱՅՆ ՅԱՒՐ , ՆԱՊՏՈՒՂ , ՈՒԶՈՒՂ , և այլն . ի
այսոսիկոք ժանգակերպ դիւրին լինի երեւա-
կայութեամբ և յիշողութեամբ ընդունել և պահել զդէպ իրս
ասեզոյ : Լոյս են և այլ անթիւ մանր ասեզք
որք ոտ փոքրութեամբ ոչ անկանին ի տեսութ . այլ
յայտ երեւ զ իսակատ . քանզի ընդ այն հայելեալ
երեւին աչաց անհամար ասեզք , բայց յայնեսիկ
ելք-

երկրագունդ : Յայս զուարճալի հանգիստ բազում անգամ եւ մեք վայելեցաք , երախտաւոր առն մեծի աստղի , յակոբ անուն . որ քան խրատուք բազմահմտութեան Ճարտարութեամբ հնարեալ զգաստարանս կան դիտելոյ երանակ կազմիչդ աղքս ազգս հայկեցիկ գործեաց , մատուցեալ հրատիրէ զամենեսեան ի զնեն երկնային հանդիսի , առատաձեռն բաշխեալ զպարգեսս : Յորոյ պարգեւացն եւ մեք ընկալաք հայեցիկս քաջացոյցս , զմի ի նոցանէ հինգ ասեղանի երկայն՝ ուղղեցեալ ի հասուսատ գրաթին՝ անուանեալ Հ ա մ ո ւ ր ե ա ն · եւ անդ էր ասելի պատուիրէր , զի ուր հազիւ նշմարելին այլ մեծ տատեզս խոնարհեալ՝ տեսաք մեք յոյս յանդ խոնարհ անհամար բազմութեան լուսատատ տատեզաց , յորոց զվաթսուն կամ վեցհարիւրն թուէաք՝ հինգհազարանշիւղ հայելւոյն ի բազմութենէ տեսից զնման ամենեքեան բազմութեան եւ յայլ կողմանս երկնից , մանաւանդ առ հայկեան · վասն զի էին կողմանք նոցա քան զայլս առաւել աստղալից :

Աղօրակացն ի միւս փորձ եղեալ · վասն զի էին ասեն միայն , զորոց զնշանագրութեան այսուհետեւ տայ տեղեկութիւն : ☿ երեսակ · ♃ լուսնեակ · ♂ հրատ · ☉ արեգակն · ♀ արուսեակ · ♄ փայլատծու · ♃ լուսին : Բազում են եւ այլ փորձք՝ մեծաց ասելոց ընդ երկայնագիր երկս արդանեակն · զոր դիտակաւոր միայն երեւին . զորս ի նոցանէ տես տեսցես զգուշութեամբ եւ երկայն դիտեսցես (բաց ի Ջուպտեղացոյց) երեքին տուդ յայտնեցան · եւ երեւին միայն յատակացոյցն եւ երկայն դիտատակաւք : Եւ գուցէ աւելի եւս իցեն · եւ այլ մեր լորակք եւս զիւրեանց արբանեակս ունելոյն , բայց առ փոքրութեան եւ հեռաւորութեան անյայտ են ի մեզ :

Կարգաչին մեղրակաթ յանդիման առաւեցաց երեսաց նշանաց : Այսր զի առաւել հեռու են մեզ , վասն այսորիկ յոյժ մեծ երեւին գիտակաւքն . բայց սակս մեզ առաւել եւ երկայն գիտակաւքն միշտ երեւին փոքրիկ · վասն զի ոչ ժամանակ ինեն ասղեցուցեալ զարձուցն վասն առաւել հեռաւորութեան :

կրոտի զի անհնարար առանձին զարմանալի և զկայ-
ծանիացեալս լոյս արձակելն. Խոկ մեղուսիկ ան-
յուղելոյն միտիկս ծաղկատարմիցն։ Հերմոտ զի
մեղրատուիկ փոխանակ զհիւս. այլ անհնարար առ-
անձին ոչ. և այս է ինչ անհոգութեան նշան, յորմէ
խոկ երկրագործն հեռու անուն։

Յաղագս մեծութեան առանձինց, այս մի ինչ յայտ
է ամ առանձնագոյնս, թէ երեքին ոտքս մեզոյն
փորքիկ վասն անչափ հեռաւորութեան, քանզի նա
անդիպին մեծութիւն։ Ապա թէ արդարև իցէ, ու-
ղիղ ոչ իմիք ինչ բանիւ առնիմանել. վասն այսորիկ
բաւ ոչ լինիմք ասել. զոր ինչ յայտ տեսանի առնե-
նէ առանձնագոյնք, զայսու է հաստատել զերեսոն
տեսիլ, այլ փոքրագոյնք հեռու երևին։ Ապա ըստ
հրեա ամենայնի՝ այսպէս հաստատի մեծութիւն մեղ
բանակաց.

Փոքրն ըստ ինքեան նորին փառաւոր
Ընդդէմ յառեալ միմեանց ոմն առաւել.
Իսկ փոքրագոյնն ի մեծագունէն նուաճ.
Ի երկնիւրոյ ընծայեալ առաւել.
Ապրուելիւն փոքրն ոմն ի մեզ ոչն.
Երեսուն ի երեք ոչն.
Տասն փառաւոր հինգ ոչ ոք.
Ընդառաջ ի վեց այլ ինչ պիտանի.
Ծերոտ ըստ երկրի ոչ ոք չի.
Խոտ ջուր ըստ ծովուն ոչ ինչ չի։
Ի հարկէն ունելոյ զոք ինչ.
Բոցն յառնեն ի չկոն հուր։
Ինչ երեսոյ ընծայ ինչ առնի.
Փոքրն ի մեծէ ոչն չի։

Իսկ մեծութիւն երկրին այս է ասել. զի հրեշտակաց
Նորա զգուշացեալն քննութիւն առաքեալ, և ասաւ
հազար երկնիցս ևս ամենասուն փարատաթափար
առաւ իմն առա զերկուս հազար վերացուսչական փա-
րեզացուց։ Այլ զի առաւել գիտասցուս եմք մի
առանձնոյ շրջանին մեծի գծելոյ ի մի երկրի, զոր
բառնակի չիասուն և ևսմին հազար և վամ առանձ վեց
առանձափս։ Ապա շրջանն զայսպիսեակ զերկրէ

հարեալ վամ առանձնաս։

Լուծ հոգւոյ ծղնեա զբ է հոգոյ տայ երկրաշխոյժ ,
ընկալագ Ծղ է ֆոռ Ն ֆ հոգոյ վերծոյնոյ ծղն. ըզ-
զի ֆ ասֆչմանն է 60 ծղն . Ն ըզ այն երկու հոգոյնոց վեր-
ասն ասֆչմանն , առանձն տասն Ն ֆ հոգոյ վեց հա-

ընկոյ ծղն։

Իսկ անմոլար առաջագ բան անկին յառաջագ-
ասոյ ի վեց գասս , որոց առաջինքն մեծ են քան
զգասոս երկրի հարիւր և հնգին անգամ . իսկ ի-
ներք ամենք ահ առասան անգամ : Ըստ որ ինչ մե-
ծութեն առաջագոյ այսոցիկս ասհման կոչին պատ-
ճառք. բայց կոպրնիկոսեանք , և որք գրեալ պատ-
գամոյ են անհաւանք , ոչ հաւանին և այսմ կո-
պարի , տանասանեղ ի վր մեծութեն անհոգոյ ա-
անգագոյ . զոր անդամ առասելոյն : Իսկայն յայտ
մեկ ամենեցունց մեկնութեին , թէ անհաս է մտաց
լսոյնականն ընդ արձակութեն հաստատութեն , ա-
րով այդ կէտ մի է երկիրս , իբրև ամենեին ա-
անգագ մեծութեն : Այս զարմանայի ասդացոյցոյն
մանե յառաջելոյն . զի թէ կացցէ մարգ ի գաշ-
ան , լիով երեսն ծոմս կէս հաստատութեն , այլ
եթէ լինիցէ ի կեդրոն երկրի յարմ յայս ի թէ
այն անդամ թ անձրութեն հոգոյ յոյնոյ հաստարհոյ
և առնեալ , զի բնաւ ոչ ծանիկ լինի ի հաստա
առութեն

Յաղագս չարժման առաջագ՝ կամելոյ խոսել
հանապատ յայս ի ծոմս՝ թէ ամենեցունց ան հա-
ատոյ՝ ի ծոմս ի չարժին ասդ ամենայն զաղագ
ընդ չարժանել : Ըստ որում ի հաստատակ չարժան-
նել ասոմ , ոչ ինչ անհոգոյ առանձագ միասն ա-
առանձինն , բայց ամենեցունց յոյնոյ . որով ի կատա-
րելագ չարժան ծանանել երկրաչին վեց հազար ան-
քան ագագոյնոյ . թէպէտ ասանգ չգիտեն մինչ ի
քառասունն և լինի հազար ասն . և այլ այլ
ազգ գիտեն առնուն . բայց ամենեցունց միաբան
գիտեն յոյն յոյն . մինչև իրաւունք անուանել
գիտեն ասնոյն . զի ամենեցունց միաբան ասնոյն
շարժին ի վերոյ բնաւոց զոգեհանոյ յարեւ-
մտից յարևելս անուհական չարժմամբ , որով և ի-

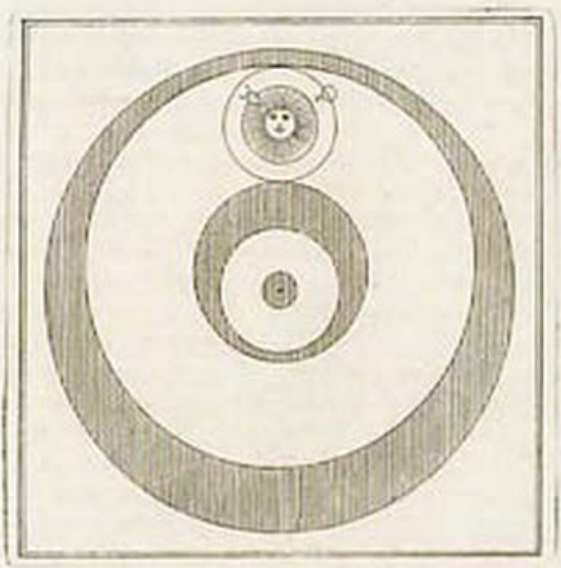
բևանէն զմի շրջան կատարէ յառն երկուսն. լուան
Ի ագն յառն երկուսեան. հրաման յառն երկու-
սիլ արեգականն ամի ամի. զրաւ հինգեին ընդա-
ցակինգք նր փոյլաձուն, և արտաքսանն. խակ
լուսինն անդադար։ Ալդ այս և չափ բոլորի-
լոյն շարժման ասցս, փորձ ինչ յաւելու կ՝ նուազ-
զի զանվրէպ բոլորումն նոցին և ոչ առանց զգալոյ
ծանելոյ լինի մինչև ցարդ. այլ հակառակաբար Ի
Ի՝ ի նոսա վասն այսց երից, և նորք զհինս ընդ-
դառանին հանդերձ։

Բայց ի շարժմանցն առաջ, որպէս մեկնողսն զայս
ասին զերկուս, են և այլք առաջել մանուածովք՝
որովք երբեմն լինին բարձրագոյն. և ասին ՀՆ-
ՈՒՆԴ. և երբեմն խոնարհագոյն, և ա-
ասին ՊՏՂՈՒՆԴ։ Երբեմն (բայց յարեւդակէտէ, որ
միօրինակ ընթանայ հանդերձ.) երեւին յետս
դառնալով, և բնաբնէ ի հակառակ խոլմանց առ-
հասին շարժման. և որպէս ի՝ զտանիլ կինդա
նակի թուոյ դասին չափել վերանին. երբեմն վաղ-
վաղ ընթանալ կրկնին քան զառաջնական ընթացս.
և երբեմն ակոյ առնուլ ի նոյն կինդանակի թուոյ
կալով անշարժ։ Այս շարժմանցք ամենայնիւ
զասան զագիտս, ոչ միւս ոգւոյական ճանապարհ
առնի ի՝ երեք զասս և ի պատճառական պնդա-
կապին հետեւեալ կատարելոյ. այլ միւս ամենեքին
անձնուէնաս և մարդկայինն Նարտարութի՝ ի՝ երկ-
դիմ զայնչափ բազմապատկի շարժմանցն ընդ մի
մեանս անխառնակ։

Պատճառն և պատճառանքն, ի մեկնիլ զշարժ-
մունս դիտասին, դնեն ի՝ երկինք խոշորագիտ
մոլորակաց բազկանան յերից պարուճակաց, ո-
րոց միւրինն համակիդ ըստ է երկրի ի՝ կորնի է աց.
և արտակիդ ըստ ի՝ խորհրդացուկ առաքինին է հա-
մակիդ ըստ ի՝ խորհրդացն արտակիդ ըստ ի՝ կորն
ի՝ է աց։ Եւ այսի զերկուս պարուճակս զդիտասին
համարին ոչ հաւատարակացն, այլ ի միջոյ կորնո-
նէ ներգաղն, և առ ամենայն ամենայնի չգնեալ ի
միւսոյն կորնանէ առաջարգաղն և ապատանն։
Եւ ի մէջ երկուցս այսոցիկ զետանին զերկրագ-
ագ-

ապարուհակ միջին՝ հաւասարակողմն ուսանի և դիւրա
թեսուլ. որ այլոց անշարժ կալով, ինքն շարժի՛ ի մի
ջի · որ և յորմէսալ ուներ զմոլորակն, և ըստ երկո
ցունց կողմանց ապաստկեդրօն է երկրի · ցի · ոչ
հաւասարապէս հեռի է՛ի կեդրոնէ նր : Ա՛ր
՛ի դնել այսմ, յայտ է Թէ մոլորակն բերեալ մի
ջին ընթանալոյ · երբեմն մօտ լինի երկիր, և եր
բեմն հեռի ·

Ձայս ակնարկս գործէ առաջիկայ ձեւս ·

Պնատակն որ՛ի միջի · երկիրս է · Ակագոյն պատ
րուհակքն, որ մօտ, և որ հեռի, են՛ի միջոյէ կոզ
մանէ խրնանց ապաստկեդրօն, և՛ի միւսմէ կող
մանէ համամկեդրօն ընդ երկրի · Իսկ միջինն որ
ապիսակ, ըստ ոմանց կողմանց է ապաստկեդրօն : և
արեգականն յոմեսալ՛ի նմին, որպէս երևի, երբեմն
հեռի լինի յերկրէ, և երբեմն մօտ : Յորժամ է
հեռի, ասի հեռակէտ, կամ Թէ կայ՛ի հեռա
կէտ խրնր · Իսկ յորժամ մօտ, ասի մերձակէտ, կամ
Թէ է՛ի մերձակէտ խրնր Ա՛ր մերձակէտ արեգա

կան այժմէ յեսմինեղբօրդ ասաքնանէ այծեզ-
ջեր . և հետակետ նորա յեսմինեղբօրդ ասաքնա-
նէ խնդրեցին զորպէս երեխի պատակիր երթեալն
կատարող : Ա՛ր այսորիկ յառաջան հետէ՛ի միջ
արեգական , այլ՛ի ձիրան՝ լինէր ժամ Լուսնին
եմէ յաղեկսանդրէ , կամ՛ի յանդիմանակա-
նէ արևու միջև՝ ի քառորդ է և միջն հե-
ռացեալ լիս քառորդացն լինի մտաւոր Հրաման,
լուսնիմացն , և երեսուն եմէ՛ի յանդիմանու-
կոչումեան են միջնակէս յաղեկսանդրէ լի-
նելն հետակետ : Իսկ արուեստական և փոյթաւոր,
քանզի հարկաւին զարեգական եմէ՛ի միասն
ուղեկցումեն են հետակետ , և միասնին լինելն
միջնակէս :

Կրկ դարձեալ դիտեն , եմէ այլ մոլորակք բաց
յարեգականէ հետասատեալ կան՛ի գուսան լինել,
կամ՛ի չըշնամեակ , զոր կոչեն՝ չըշնամ՝ , որ և
պարփակեալ՛ի Մանդրումեն միջին մոլորակա-
բարձ չըշնամեակն , Մատալ զերկուսն ասպետակն
կէզ գանին՝ ոչ յառաջիկոյ սրինակէզ արեգական
և կէզ գան մանաչըշնամեակաց փոյթաժամէն և արուե-
սեկն , զորով պարբերին միջոց չըշնամեակն որ բաց
ձեռալ բերէ զսուտ զերկուսս պատակ :

Կրկ յայտնեալ հարկին երեխին միչ երբեմն երթալ
շարժիլ , յորժամ՛ի մանաչըշնամեակս խրնամեալ
յայն կողմն բերին , յոր կողմն գիմեն շարժմանէ
բերթոշըշնամեակին : և երբեմն երթ յետս դառնալ
շիլ , յորժամ շարժուն մանաչըշնամեակին ապատա
գոյն յայսկոյս ձգէ զնոսա , քան զոր ձգին շարժ-
մամբ բերթոշըշնամեակին : Իսկ երբեմն զկայ ա-
նալ . յորժամ շարժմամբ մանաչըշնամեակն ձգին
յայսկոյս , քան ձգէլոյ շարժման բերթոշըշնամե-
կին : Ձի այնց շարժմանց միանալոյ հետասատ
ընդ հակառակս բերթամբ մոլորակին երեխ զկայ
առեալ : Ա՛ռ գայցեալ զգուշացցես ձառէն
առաքեցեալ՛ի գիրս մոլորակաց : Ա՛ռ զամ
լինի , զոր առացաք առկատաք .

Իսկ զոր պարան էր առել յայսմ վայրի յարգա-
դրէից մոլորակաց առ միմեանս , պատշաճագոյն

Ցուն

Թոռն խօսել առայն ի Նահա գրոյ աշխարհն, որ պէս և զձեռս ի Նահա հանգամանաց երկնայնի տալոյ։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յաջող յոյժ ամուսնութեան, և նոր յոյժ որդւոյն։

Ամեկնաւ խօսել ինչ զմեղսգործակից մեր ընտանեաց մերոց, առ ի նոյն զարեգակնէն, որ զայս անհամարձակ եւ քաջ զանձնեան զմեզ ոչ ինչ ոչ ինչ ոչ ինչ

Թէպէտ հեռի է ի միջէ արեգակն յոյժ , միջնէ հազիւ երեխ Թզուկ . և այնուհիկ հեռաւորու Ճի լոյս նորա կարի իսն նուազել . բայց տակաւին այնպէս առատիկ է , զի և զանկեանդ իման հրոյն փայլուածն ապօտացուցանէ : Երկրորդ յեղանակէ ջերմացուցանելոյն . զի հուրն ոչ ջերմացուցանէ լուսով իւրով , այլ որիշ որակութ : Վասն ջահ ինչ բազում լոյս ծառայէ ընդ անձեամն , և նուազ ջերմութ Ճի . խակ ի կրակատան ոչինչ լոյս կայ , այլ բազում ջերմութ Ճի : Բայց արեգակն միայն իւր լուսավէ ջերմացուցանէ . և վասն այն յերեսս հասանելոյ զնա ջերմ գտանի , և ոչ փոխ ոչ : Եւ այս յայտ է , նախ՝ զի Ճառագայթիք նր կիզանոզական հայելիւք հաւաքեալ՝ քան զնա հուր առաւելագոյնս առչորէն : Երկրորդ , զի ծխակ կազմելոյ և յամառնամիջն լինին ցրտագին . Երդ զի ապխտակ մարմինք գժուարաւ տեսանի ի ներսս ջերմանան յարեգակնէ . յայտ է Թէ՝ վասն զի նոքա զլոյսն անդրէն ցոլացուցանեն . խակ սպա որպէս Թէ յիւրեանս ընկղմեն և ընդ նմին գջերմութ Ճի : Զորրորդ զի արեգակն Թէպէտ ի ձմեռան միջի է ի մեզ վասն լինելոյն ի միջակէտ երկնից , առկայն նուազ ջերմացուցանէ՝ վասն Թուլագոյն անդրադարձութ Ճի հասարակ լուսոյն : Եւ դարձեալ . եԹէ արեգակն է հուր , կամ է բոց , և կամ կայծ : Եթէ է բոց , յայնչափ արտնեմոյ չարժմանն ոչ կարէր անխափան պահել զձև : Խակ եԹէ կայծ , նուազ ծագէր զլոյս : Եւ ևս ոչ է անխառն հուր . զի աս անսպառ է առնելեն , վասնորոյ և անշաճանչ , և գրեԹէ անէրևոյթ . Բայց և ոչ հուր բորբոքեալ յայլումն մարմնի . զի աս վաղվաղակի ծախէ զնԹ ակայն , եԹէ կէ զիչի լոյս : Խակ եԹէ անկիզելի , ոչ ևս է նմա , եԹէ ոչ մարմինն այն անընդհատ վառեալ յայլ մէ կիզանուտ նիւԹոյ հրացելոյ , ոյոյ յայտ է ըստ կաԹ , յակն , և ի այնպիսիս : Վասն այսորիկ մեք ևս զառաջելն հօրն ներսատուի փաբրեայ , Թէ արեգակն իցէ ոսկի հրացեալ . քանզի ուր իցէ հնոյ այսր ոսկւոյ , հանապազ պահելոյ զառ

ի

'ի վատ. զի առանց Հոգւոյն վաղվաղակի արդեաք պատկեր։

Երկրորդ խնդիրն, Թէ զինչ նպատակ լսելի լինի բնից։

Բայց յառաջ եկաց ասացաք, Թէ երևեին լինիլ խառատպոյն մատուռք ինչ երկնային պարուճակաց վերայ եղելոց արեգական. որք անճանաչելի շրջանաւք ընդ միմեանս արագահաս, աղաղակացուցանեն զՀառատպոյնն Նոյա։ Վասն այսորիկ, ոչ ասացաք, փոյլաճուն երբեմն հասարակ լինել բնից։ Այլ վասն անչափ իրացս շատ լինել ասացեալ։ Այսմ երևելոյն միայ ոչ եղաք ակն ունել։ զի 'ի բազում տունց հնչել կամ ուղղել, և կի՛ւր ուրեմն երևելոցն այսպիսի բնից։ Այլ ասելի զարեգակնէ լինել իրը ծովհրեղէն, ծփական, փրփրատուր. բազմակոհակ, և ճխտաձեւ. և Թէ վասն այն Թխատեսակ բնաւորի։

Յոբայ Էլիհուի։

Արևածն Թէ լուսաւորակ ամբ երևի իրրև զմի ի մեծամեծ աստեղաց, հասանելոյն նոցին բազում նորանշան իմն երևելոցդ 'ի նմա դիտելոյն։ Գայլիլեացն ոմն անուն յառաջագոյն հայեցեալ շնա փոքր և անհարթ դիտակաւք, զարմանալի վիճ երևելոյ նորա երբեմն ձուաձև, և երբեմն երկատաւոր պատ այրեալ երբեմն երեքպնաւոր, առելով ունելով խրատ գնալ ասաւ և անտի գնատակս երկուս. և երբեմն միագունս, անվրկով բոլորաձև։ Այս անակնկալ երևելոյ յորգորեաց զքա զնալ 'ի գնին ասրա. յոր հայեցեալ ընաիր դիտակաւորեալսն զատկայնեալ գնատակն, զի երբեմն իրրև գնատրանեգս և 'ուղղաձիս, ուստի 'ի նեղլքեալս գոգաւորք և ալեգնաձեք, որք գնատուն որ 'ի միջի՝ ձևանային իրրև գկնոց ասաչխանակաց։ Այլ հայեցեալ և քնարեալ գոգն և երկայն դիտակաւորք գտան. Տեսանն երևակին գնատաձև զգալեա զմո-

մոլորակաց, և զնովաւ պատասխանի մանկանակ լուսնկին լայնագիծ ձևով, երբեմն դիտուածոյն, որոյ կարծեաց էին վերբերեալ դպրոցականք, կամ կիմ երբեմն զոշխատասա պնակին առանց խորանկատալ մասին։ Եւ յայտնեն մարդիկն այն զոր տեսանքն կուգին ձմեռանբ կամ առ[illegible]յոյժ հեռու կուգացաւ հանդէպ։ Եւ քանզի ե լայնագիծ առանց ընդհատման, երբեմն զշոշխատասա պնակին, ի դադարացանելն ի մէջ զգալոյ շաւիղն, և ոչ ևս զոգաստանաւոր ծեռասին, երևեցաւ անյայտ լինել Հայոց երբեմն տակաւին կուգիանել՝ ցուցանեն ինչ լայնակապտանելն, երևեցաւ երբեմն զիծ ինչ անցեալ ընդ մէջ մարդին երևակին, և առաջ և անառ արագապէս առաջանալ։ Եւ երբեմն առաջ և ևս երևակերևանն երևեցաւ առաջ և անառ, և արտաքոյ կոգմանէ ցցանէալ՝ երբեմն զկնոցս առաջնոյնակաց, որպէս տեսաք լայն եղեալը դէտակատիբ արդանել դէտաբանելն։ այնպէս պայծառ և ջինջ, քան զոր աւելի ոչ է տեսանել։ Հայոց ի դառնալ լայնատ կոգմանն դարձ առաջ եւս ի մէջ, ապերագիծ խոտրոտիկաց և ետ առաջանալն ինչ, և արտաքին ծայրքն լինին առաջ բնականին, ըստ պատմանէ ընդհայեցողացն։ Սակայն ոչ երբեք երևեցաւ շրջանակ մանեակին բազմագոյն հաւասար բոլոր առնալ երևեցակաւ։ զի լայնակոյսն դարձ ոչ երբեք լինէր մէջ լայնագոյն յանդիման։ այլ միշտ առաջանալ։ Ձայն ամ ականջն գործէն երկբին ձևքն առանձնաբ անվնաս՝ բուռ գիտացուածոց նմանեալ։ շառաւիղաբ կատարեալ առնէ առաջ։ Հաստատեն ցուցանել զմանեակն երևակին փոքր ի փոքրէ երկարագրին՝ ի երեքից, և երբորդին լայնարագ։

քան զոր առնէր ոչ լայնի նկատմանբ մէջ։

Ի մէջ այսր մանեակի ընտրեն հաստատակ կարծեաց համարել էինել մարդիկն, զոր ցի յոյժ տակաւ առնալ այսմ մոլորակի որ յոյժ հեռու է երկրէ։ զի այդ ցուցն ոչ ընդ ժամանակս ժամանակս առաջանայր, ի դառնալ մանեակին Հայոց առաջանալ ի մէջ կոգմանէ վերայ այլոց դադարեալ պատմեալ։ Քանզի մէջ այդ ոչ ինչ դիտելի զբաղէնս ցծայնի տեսանէ, քան

զուտ ինչ երեւի լինել, որոց անյոյս է դոփմառն,
և ի բաս բան ընդ նոցին առնել: այլ ասէ այլեւս՝
Բայց այլ ինչ ազամակաս, եթէ երեւս ձեզանդ
գոյն, այլ ձեզ բաւեսցէ դիւրագոյն դնալեցաս մեզ
նել զմտածական քան բազում տարտարմանալն ի նս
ա. Յանձնէս ունն անուն այլ մասացն և հանձա
րս ս, և յերկնացին զխաղալն ձեռ բազմապատ: Ա
Հասարակ քան մարդին, այլ բակ լուանալին եղեալ
յանդ բազարձ ձառագայթի ից արեգականն՝ որք
շրջանաձեւս ցոլանան ի գնալ երեսակին: Ինան
զի այսպէս է եթէ ի գնացանձն մարմնոյ՝ որպ անհարթ
է մակերեսոյթ երկրս անդ բազարձանալ ելիք կիզ ցոլ
մունք լինին ընդարձակ: Ա ի յերեսս բազանելիս գնացանդ
խորհուրդս մակերեսաձեւ ին, որով մերկանին յիմ
կոյմանդ լինել երեւէլն, վ ասեալ զ ինանդ գնացանդ
յիմ կոյմանդ զ արձակ արեգական ցոլից: Ա
էրկրագոյ ի բանդակ կողմէ հասցն, որով շրջան
փեսս արձակեալ ներգէ, զորմէն զկնան լուանա
զին, որոյ առարան է բանկն լուանկին, այնչափ
մեծ ազդայն արեգական ձգին ձառագայթիք:
Ա ասեալ վ հետաւորսն մեծ ազդն երեսի քան զե
բեանն. և փոքրեալ գնոյսն, զոր ոչ է տեսանել
յայլ մոլորակս: Ընդդէմ այս շրջանակ երեսի ձառա
գէ, վ զի տեսանելիս գնա ի կողմանէ: Ա յայլ
հաւանեցուցանել լինել վերոյհիշատակելոցն այսմ,
և յայտնի եսկ ցուցանել ձառի յսկզբանդ ընդ հայեցո
զուէ: Ընդրագոյ զի այս գրաւեսցի ասելոցս հաւա
տատ գոյ երեսակի ից. մինչև ի գնել ասոյ զնա
գանէս զ երս այսր շրջանակի, որ քան սէսաղ
հայեցուածոյ երեսակին ասա արեգական և ասա մեզ
անվրէպ դուշակել: Ընդ երբոյգ, զի նոյնին զրի
նանաս ներգէ արեգ ի բաց արձակին ի կորա
քանակ ապակոյ, որպիսի է հայեցիկ ապակին՝
երբ ուղղագոյն ասանալոյ գ խոսկան ունի, յոր
ժամ ի մի կոյմն հակեալ ի յանդ լուսնակաց այսն
ցոլացուցանէ զներգէս: Ա յն ներգէս նկարեն ան
հակ լուանգին յորմ անդր, երբեմն հայնատաց
և երբեմն ի երեսաց, ամենեցին իրրև գոսկի տա
ճկի երեսակին: Ընդանին արեգական մեկնն և ըզ

առաւ գիտաւորեալ, զորմէ գրեցաք առաջի ։

Յաղթութիւն Յունիոսի, հրամայի, սպասնալիք, և խոյանաբաժին ։

Ոչ ևս երևակիւն գոյին լուսնեղջիւրքն, լուսաւորեն երեսակն, ամենայնիւ ընդարձակ կացոյն, և պայծառագոյն քան զԼուսնակնայսն մերոյս աստեղացն, որ մնասուն՝ ի յանդիմանութիւն կացուածոյ մերոյս մեծապայծառ փայլէ՝ ի մէջ ամենայն աստեղացն · ուստի՝ ի սմա դիտակաւոր ինչ ինչ վայելչական և արուեստից · քանզի ընդ հայելին ընդ ակնոց դիտակաւորք, կարելիութիւն ընդարձակեալ, ոչ միայն սակաւ երևեցուցանէ զնոսա, այլ անվրէպ բազմապատկեալ, ասկայն սաստիկ զնուազ լայնատարած կամարս ինչ ի մեզ կամ առաջիկայից դիտել · զոր և գոցեալ անվրէպ քանդակեալ ընդ երևակին՝ ի ձեռն չորրորդ ։ Ուշադիր՝ ի նոսա և բիծ ինչ ընդ ինքեանս, յոր հայելիացեալ կատարեալ ոգիս զիւրաքանչիւր զայս, զի շրջան ամենայն գնեալ ամենայնիւ՝ ի միջոցի երկրի տատանեալ ժամուց ։ Բայց ի՞նչ ի՞նչ որ առաւել պատճառին է՝ ի թագաւորական կերպ ասացս այս ունի խոր ստուգութիւն · չորս առաջին փորձառու հանապատրիզ գնացակիցս իւր, զորս վիճ այն կոչեմք ՝ՀԲՆԵ՝ և ԲԻՆԵԳՈՒՆ, և գուշակութեան լուծիչքն Ասորոց այս արուեստիս հաստատ պատճէն զառաւել ոչ ամենևին հաւատարշրջանաց, այլ ոմանք՝ ի մեծոց, և՝ ի սուրբ Ժամուն նակիլ · և ոմանք՝ ի բացառաց ։ Այր՝ ի մեծոց յոմէ զլուսնեղջիւրքն, ոչ ինչ աւելի հեռի է՝ ի նմանէ · բայց եթէ երբեմն բռնիւն, (որ է վախճանք բոլոր մասն աստղանիշին ·) և կատարէ զշրջան իւր՝ ի մէջ միոյ աւուր և ութ աւուրս և ժամու և կէսոյ ։ Այլեւս սորա սակաւ մի հեռագոյն է՝ ի լուսնի թագէն, ընթանայ զնուազ հինգ բոլորիւր՝ ի քառասուն · և կատարէ զշրջան իւր յաւուրս երեսի, և՝ ի ժամս երեքտասան հանգերձ երիս հազարամեայ ժամուս ։ Երկրորդն փոքր մի ևս հեռագոյն

գոյն

դոյն, և քան զայլս պայծառագոյն. ընծայեայ զաւետաւորն ի բացատրեալ. և կատարէ զքրիստոնէական խոր յուսալսն եւ ի ժամն իրրև ելցէ: Իսկ եւս հետագոյնն ընծայեայ ի բացատրեալ երկրաւորեան բոլորիւք, և յոլորել զքրիստոնէական խոր յուսալսն վերստաւին և ի ժամն իրրև երթիցէ: Ընդ այսպիսի պետական պատրաստութիւք լինի երջանիկն ի Քրիստոս ի միջ առնուլ զյուսումնասիրեալսն ասեմ և ուսեալ, իրրև միաբան ասելով ի գիծ կերպանել նորա. և երբեմն երկքն ի մի կողմն լինելն, և միոն ի միւս կողմն. և երբեմն բնաւին ի մի կողմն և միոն սակաւ մի յառաջել գծել չկարելով. երբ ուսումնական այն յայտ լինիցի ի լուսնեմասիրեալն ծանիցեալ, կամ ընդ նոսա տեսանել և ընդ նոսին չխոհեմել, կամ առանձ բաւ նոր խառնարեալ, կամ վիճակաւոր խառնարեցուցեալ. Զորոց հանգերս բոլորակ անկեամբ և միով ելհաս առնանել, ելիկ հինգ՝ ելիկ եօթն, և ելիկ ութեասան ուսումնասիրեալ գիտակամբք, երեսթեամբ վերոյ յիշատակեալ առնին առաջի յանիրոյ բարեվճռեալ, միանձն անուանարկոյս լինել միշտ յայսմ տեսլեան: Զայս յուսալիացեալն յայտ արար գաւիթ ֆեռա. և նոյն հետագոյն նշանակեցին ասացս երեսթ քանելիբ անուանեան. ընդ հանդերձ անուան եգիպտիք, բայց առանձինն՝ զայն որ արուսեակ էր, և հետագոյն ի լուսնեմասիրեալն, կոչեցին Ֆոսբէնէ. և զերկրորդն, Հաբեմ. և զերրորդն Ֆոսֆոռ: Իսկ զերեքերիսն որ մեռ էր ի լուսնեմասիրեալն Ֆոսֆոռ: Այնէ և երեսակն զիւրեան արբանեակս. այլ ոչ էր հնար նշանակել զինն, բայց եթէ ընդ լուսնեմասիրեալն գիտակամբք: Այլ յաւուրսն գրուած մեր անցեալ Յունուարի ամսոյ, գիշեր երեքեասան ի ծագել կարծեցաք նմա, որք զնորահայտն հանապարհն երկուս պատահեալս, և երկուս ևս այլս, զնշանաւորեալսն ի փոխանակի, ոչ յիշատակէ գոյս անուամբ: Բայց երբեմն զի ուշադրեալ զիւրով քննեցինք յայտնի եղև յայնմ հետէ, եթէ ոչ նորահայտն ոչ էին պատահանակք, այլ զնոսին պատանալ մանեակ, որպէս վերոյգրեալ յիշատակեցաք: Այսկայն ի վեր այսր ամի եւ առնուազ ասասկայ գտանի

ՅՕՊՈՒԱԾ ԵՐԲՈՐԻ ·

Յ-ԼՈՓ· ԸՈՒՆԻ , Ե ՓՆԶՈՒՐ ՊԲՄՈՅ ՆՈՔ· ·

Ե՛Նա այսոքիկ ինայ խոսիլ յաղագս լուանի փորձ մի կերկայ · որ չէ՛ն է՛ր ըստ ·
և շնորհէ՛ն ի նէ՛ն, ըստ ասից պղինձեան · և յոյն ասակ գիւրին և նշմարիլ զոս , և՛ ի ամենի զվէր նագոյն մաղթակաց պիտոյին Հատեանաւոր խնդ ռել և՛ ըստ ամենայնի ասելիք յայտ և հանդագաւորդ փոփ խոսի ար · զի որպէս ձայնն ասէ՛ · և բնի Հանա · գլխ· Ֆ·
զաղ յառնիան , կամ՛ ի նոսրագոյնէ · երբեմն ևս գլխ· Ի·
Ջերմանան կոյացեալ , երբեմն կնաթոյղ · և երբեմն բոլորեալ · և այն գիւզաւոր · ասս ժամա նակ մի մեծագոյնս վայրկեա՛ն՛ի բոլոր իւ անշարժ պն ասոյ նոր · և յետս ասկաս միոյ խոպան նոսրագոյնալ · ժամանակ ինչ վարեալ գինչերայն · և ժամանակ ինչ անազանգոյնալ · և գնաան ինչ առնիցեան ընդ արիւս Հանդիպագոյնալ · Ապայ փոխոխուն գնոյդն ասասպուր ի Նաւս լուսոյ լուսաւորաց ի պրակն որ գինի · Ա՛յլ և ակնհարիւ է ամենեցուն Հասանոց ասլա պէսպէս ի՛ն , որոյ սակս ոչ միասեսիլ երևեցուցանէ մեզ գիւմն , այլ գիւզաւոր · ասբուիք ուրիք առասիլ պատրաստն , և այլ ասր լրիմ պոյն և ապատացեալ · և ևի՛ն յառնման խոյասի · և ևի՛ն ի՛ն լրման · և այն գիւզք ոչ ևն ասս ժամանակ կնայք , և յոյզ ոյզք , որպէս պատ ի՛ երևեալ երբուեն յարեալ · այլ կայուն և յաւէ՛ժականք և միասեսի մշտահայեցուցք ի մեզ Սակս որոյ Հանի՛ նէք Հասասատեցին , ևի՛ ոչ Հոլովի ասս ի վե՛ր խոսոյ առանցին Հայելով՛ի մեզ այլ միշտ գնոյն երբեմն գիւզաւոր պարձուցեալ ունի՛ ի մեր կողմն ·

Ապայ ոչինչ չգիտեալ և անտես ագոյն՝ քան զոր՛ի ամս յայտնեալս մեզ գիւտակն · վասն զի այլ մարդ բանք՛ ի բազում հնասասրուելի՛ գիւտակարք ևս յոյժ փոքր երևին և սպառ · այլ լուսինն մեծ յոյժ , և յատակ · միևնոյն չրնդունակ մարմնի անդ պատասխանի որոշել և գնասանանոյս գիւ

քանէ՛ լինի անվրէպ նշանակիչ յորմէ առնէի առեալ մարգկան՝ իմանայն այսմ մոլորակի երբեմն ազնուագոյն հի՛ առեղծուածէ ինչ առնել. և զկնի տալ գաւառս ասլա՛ ի պատկերս նկարել. Ջնմարտաւառ յանձինս զամբաստանս պղինեայս. եմէ հպճոխ հնչիցեն ձեզ՝ ասէ՛ ի նոսա՛ առաքել նա եղեալ ձառն։ Ապ՛ որպէս նա ինչն իրաւամբք ազգաս նէ՝ զարհուրէ՛ էն, թէ դուք վաղ ձանձէ յանդիման՝ ըզ ի դալն գիւղուհոյն հրաշագործ։ Ջի ցայժմեայսդ լրտեսէ՛ հասին, մինչև առնին առանձ՛ ի լուս նէ անտառս, լերինս, քարաժայռս, գաշտս, լինս, պետս, Ծովս, և գետոցս, մխոյն եմէ զառնս՝ զիւնդանեան և զձառս՝ ոչ. և վն այն պնակին եմէ աչխարհն լուսնական իրրև զիւրէ առնեին. ո՛ բազ խորհին խոտս առնէ զձառաւարն՝ ի Ջնմա կանաց յորդոյս բնութէ՛ երկնային մարմնոց։ քայց գաս՝ ի միջ այն առասպել զրոյց, և անառնի հնոյդ։ Ապ՛ յուզեալ ոսկաւաւք զբազաւն. որ ինչ վն ասլա գիտացուածի՛ երկնի միջև ցորդ՝ ի զդուշաւորաց, և ի գիտնոց։ Ինձ ասլա պնեհացուք, եմէ յայնց գիտացուցց, զինչ կի որպիսի ինչ արժան իցէ համարիլ զլուսնոյ այսոր մոլորակի, և զրծ ից ասլա։

Ա՛ըդ սկսեալ յառաջնոյն՝ եմէկաս առաւգիւ գիտեմք, եմէ գիտացուածի՛ և փոքր երկարագիտամբ առ լուսնիս՝ բազում զբնն՝ ի յայտ առնել զերկնաւորաց մարմնոց խոհուածի։ Ընդդէմ և զայս գիտեմք, եմէ բազում ինչ խորհ և երկբայել, առա և կեղակարծ, և չափազանց խոտնեն ընդ այնպիսի փոքուս. վասն այսորիկ լաւ հաստատեցաք ոչ միայն զոր ինչ առաջինն գիտացք առնկատաւ և փոքր գիտակամբք նկատեալ՝ առանգնցինն յեանոցս՝ յանդարձանել. այլև ի վր հաստնել եմէ զինչ ինչ և արդ վկայէ զամանէ գէտացին գերակատար. Հարցեալ յաւէտ զայրն արժանագոյ զյաւհանել և կատարեալ, զքաջահանճարն, և զկորովամիտն. որ և արդ զամենակատար տիպ լուսնի անվրէպ նկարել հնարի այնքանի հրամանաւ քաջահեր վն հաստատուածի։ Ա՛նառաւանգ

եմէ

Ի և աչք մերով ջանացած առաջել զիրան ,
հայելեացն ընդ այս լուսատար ելիծ ակըռնի դի-
տակաւքդ , քան զամ այժմու գանգատն պատճա
կանաք և լայնակատաք . և եթէ մերով հարուած
մի լայն և ընդարձ դիտակաւքդ . ի բազում դիշերս
և յամսրեակս ժամանակս . Յոր փոյթ և ջանս նա
յաւելուած հոգացողք տալ քանդակել երկիս մե-
ծամեծ պատկերս լուսնի . զկնատրոյզս ածեցուն ,
զլերացեալ . և զկնատրոյզս նոճազգեան , քան զու-
ցանելոյ դիտակեան . ուղղեալ և յարդարեալ ըստ
նոյնս մանաւանդ զլերման լուսնի՝ քան կասանեն
սի դիտարկիցդ . փորագրեալ ձեռամբ Նաթան
րի , որ ի դիտարանն ակրուելի առ կասանեոսիհ
քաջիհ անձանձրոյթի աջնուք զամ երևելիս քան
խնամիե անվեհեր նկարեալ . Ըստ սմ յառաջ
ծանուցեալ՝ և արդ ի գործ մատուցեալ , զերևե
լիսն կամիլով քաղել , այս երևելիք են՝ ի մար-
տին լուսնի հաւատոք , և՝ ի մինչ ականատուք՝ ի

ձեռն դիտակին ։

Ախ գուշտ լուսնի կարի խիտ մեծ երևի դիտա
կամբ , քան լոկ աչօք , մինչակոյին դիտակամբ՝
վաթսնատասիկ կամ հարիւրատասիկ . լոկ այ
նականաչք երկերիւրատասիկ , և երկուհարիւրա-
պատիկ , և աւելի ևս . Թէպէտ դիտողին ծանր
է հաւատալ այժմ , եթէ ոչ միով ակամբ ի դի-
տակին յառնել , նոյն հետայն և լոկ աչօք հայելոյ
ի լուսինն և հայելւոյ ի նոսա դիտակամբ քանդելոյն
ժամ զժամ . Թէ քանի՞ պատիկ մեծ է սա քան զնոսա
Լոկ սրբ յընդարձակ մարմնի անդ որոշին այնուհետ
մասունք , և պայմանի հարկանոյ մեծուն երևելին
ամենևին ուրոյն ուրոյն և յատակ . միայն Թէ փոքր
մի ընթեր ի՞նչ դիտակն .) և ոչ այնպէս սիպատ ,
որպէս նշմարելոյ զժայռս լերանց հետաւորաց
առ Թանձրութեամբ միջոցոյ՝ այլ պայծառ և ջինջ ,
մինչև Թոյլ ոչ գհետաւոր ինչ ընդ աղօտ տեսա
նել , այլ ոչ զընթերակայ իմն անվրէպ և հան-
դարտ նկատել . մանաւանդ յորժամ ընտրեա-
նան տեսանելիք առ այս տեսիլ . վասն զի՝ ի սկզբ
քան տեսանէին բազմոց աչք զմոագնին ։ Ե-

յայտ է, թէ գիտակութիւն, և թէ վերնեխանգարել՝ ոչ պատահին զաչս, և ոչ ինչպիսի ըմ ձևանաժամաց, որպէս կարծեն անփորձքն այլ զերն ըստ խակութ թէ յանգիման կացուցանեն. միայն թէ մեծագոյն և արուագոյն բանական զոլով զոլոսրութեան և զինուրբութեան ծագիլ ի հնուաւորաւ, ասենին այդ թէ հայեր ոչ ի լուսինն բնաբար առոյրկանաչ ի մառ. Ասլ թէ չորքան երեւեցուցանեն գիտութիւնք զերս առարկոյին յերկուց կոյսակամակ առակուց, զոյն վասս ոչ գործէ առակին, այլ օրինք շառաւիղացն առաւել, որք բնկերկ կնճռամբ ձգին խաչանիշ տրամադիծ. զոր գերբին է ուղիղ կրկնապատկեալ զառակիան.

Նրկրորդ՝ ի գոնէս լուսնի յայտնապէս որոշին երկու աղեք բծից. Լինին են մեծամեծք և մշտաւանք, սեռերիք, սիրեալք և լայնանիստք, ոմք երեւին յառաջիկ գեալ ձևս, նոցին օրինակաւ, և ի նոյն տեղիս կարդեալք՝ եթէ ի կիսաբոլոր լուսնի, և եթէ ի բոլորեալն. միայն թէ քաշմամբ են ի կիսաբոլորն, քան ի բոլորեալն: Ըստ և յայտնապէս առաջ գիտակամբ նոցին օրինակաւ սփռեալս ընդ բոլոր գոնէս լուսնի նոցածեւիլ, որպ գոնէս յայնմ ժամանակի գիտել բնակնոցաս տիւք երկրագական լուսոյն զոր ունէք ինքնիւ լուսաւ. հակ ունին են մանրիկն առ ժամանակաւ, զորս միայն գիտակամբ հնար է նշմարել. որպէս են են բոլորաձև բիծք խիտ առիւծ երեւեալք, մանաւանդ առ կարծեք կիսաբոլոր լուսնի:

Նրորդ. Մշատան բիծքն այնպիսի բնութիւ գիտակամբ հայեցեալ՝ ոչ երեւին կոմանակ հարթ հաւասար. (որպէս կարծէցին գոմանք և այլք հայեցողք անկատար գիտակամբք, որոց առ ի չգոյէ բանական գործեացն ոչ եղև հնար լիով որոշել զմանր մանր, և զանցաւոր ցցուածն սոցա:) այլ են ի սոսա հանդոյն մասունք ինչ ցցուեալք առաջ երեսք. Վարագոյն բնդունողք լուսոյ: Ուր վասն այսորիկ, թէ երկու հակիւ երբեմն, ի կարծեն որ բաժանէ զրիծն, երեւին անդրագոյն մասունք ինչ վարագոյն լուսաւորեալք յարեւ-

գանիւ.

գանեն · ոմն Ա · Ա · ի ձեռն Եղիշրդ · և ինչ հա
կառակ ոչամ յաւարտ լուսաւորեալ մնասին մնան
մատուռք ինչ չեն ս լուսաւորեալք · և այսպէս
կարգեն անցեալ ընդ բիծս ոչ միշտ միաժիր , այլ
ցաւատեալ , զոր ոչ ինակ և յոյլ մատուռն ՝ ինչ
պէս ասեալ , ոչ երեխ ՝ ի ՀՓ · ՀՓ · զոր ցցու
ցագոյն նշատակ մեր՝ առաւել ևս զննատուքիս

բան առ զոյ

Երբ գաւ ժամանակ ոչ ս մանր մնաց բիծքմերձ
՝ ի կարծես · ոչ ինչ ոչ յորժամ ոչ ասան ծագիլ ՝ ինչ
սա ոչ գան , քաջ ինչ են , և լայնագոյնք ,
իրրև զերկմատաս և զարագոյն · այլ իբրև լոյս
և ևս յառաջանայ , և ոչ գան ՝ ի վերայ նոյ բոլո
շրատոյ · յայնժ ամ սա ասկաս ասկաս նուազին ,
և ոչ ասան երեխ չրիժուք ինչ , և խորանկեալ
յատակք յոյնոյնխն խորոշս , որպէս և ոչ ասան
՝ ի բիծս · բ · ի ձեռն առաջին · և ՝ ի քազաս
ևս ոչ ասան երեխ կատարք բերոյ ցցուեալք ՝ ի
միջոյ խառոյտոյ · որպէս ՝ ի գ · գ · մինչև առաւել
քան զատուեալ բարձրացեալ ոչ գան , երեխ
յատակն բոլորովին , և բերիկ ոչքցն · և իբրև լի
նի ոչ գան ՝ ի գագաթն ան ոտս՝ որպէս ՝ ի լուսն
լուսին , ոչ ևս մնոյ ինչ բիծ · այլ բովանդակ պայ
ծառ և ջինջ երեխն · միայն թէ աչք գեռ նշմա
րեն զնորոգեալ ՝ ի նոյ , այլ համակ լուսաւորի ,
իրրև զնուտս գեռաակի խորագոյն խրելոյ ՝ ի ձեռն ,
յոր ՝ ի պագ ոչ ան ծագեալ ինչ ոչ գան · Քայց
՝ ինոմագիլ լուսանի , խոնարհելով ոչ գան , գաւ
նոյ ոտ ասկաս ասկաս բիծն · և մեծանայ բոլոր
քան զնս խոնարհելոյ ոչ գան ՝ ի նմանէ · ոտ
կայն ՝ ի հակառակ կողմանէ՝ և ոչ որպէս յառնչուն
լուսնի , չք է , միշտ յոյնմ կողմանէ՝ ուստի հոյլ
ոչ գան · Ա յս ամ յայտնապէս երեխ յառաջիկայ
ձևս · զի բիծքն երեխալ մերձ ՝ ի կարծես ՝ ի կիսա
բոլոր լուսնի , ոչ , գ · գ · ունին ոտս՝ երկուս յորկուն
կողմանէ · և այնչափ ոտս , որչափ հեռաւորն ունի
՝ ի կարծել · մինչ զի ամենեին հեռաւորքն , որ
պէս և ՝ ի ծորիլ լուսնի՝ հաւասար հոսպ
ելիլոյն գրաւեին զտեղի , յայնմ հետէ իբրև ոչ

ինչ բնաւ գրաւէն . այլ են ամենեքեան լուսափայլ
ոգի և սուրբ լինելոյն և լման լուսով յորժամ ա-
րեգակն հայելի՛ ի նմա՛ և գագաթանայ . Եթէ այս
չգայ է՛ ի նա՛ բոլորեալ լուսով յորս լինքն . զ-
զ ղ. ղորս անառակիր՝ ի կիսատրտոր լուսոյն անաւա
և ժեժանանա . երբ՛ լինի այնմ հետ՛ ի քէ գտանել-
մանաւանդ Եթէ և բազում անդամ ժեժանիցէ նոյ
լինել :

Լինելոցդ Եթէ ամէն և բնութեան այնպիսի են գիւրայր
այլոյն , ասէցի՛ ի գառնալ լուսոյն ի նոյն գիրս
և ի նոյն հայելացած արեւու , նոյն բնիկ գոյա-
նան ամենեքեան : Հայրն բազմայայտ , Եթէ ոչ լի-
փոխոյ ի սմա , այլ բովանդակ այլապէսեան այն
է ասակ յաջորդութեամբ լուսոյ և առատութեան , ըստ այնմ
զոր մասանաւոր լուսոյն պէսպէս հայելացածութեամբ ա-
րեւու լուսատրէալ՝ պէսպէս լոյս բնդունին , և
առատ կամ Ժուանին : Լոկ զոր ժեժանիցոս պատճ ,
ի գիրս գրատեղասի : Եթէ յաղին հազարերորդ
դի վերջնորդութեանդ հինգերորդի առանձ ինչ Եթէ
նոր լինէ բնիկ ի լուսոյն նոյնպէսէ՛ ի երկիս ժող
հազարդի կիսատրէին , այնչափ ժեժ միտն գրա-
նէ երբեմն զսրբիր մասն առափոխումն լուսոյն ,
այդմ եղական լինէ և այլապէս երկոցի պարտ է
լինել՝ վ՛ ի յորմէ հետ՛ հնարէցաւ գիտանին .
բազում զգուշութեամբ հետազոտել՝ ի լուսոյն , և
ոչ փորձել ի այլապէսեան այսպիսի գործս երբէք :

Եգերդ՝ ի լուսոյն աձեցան և ի նոյնպա-
կան , կարճք լուսոյն առատ երբ ոչնչ անվրկա
ուղիղ , այլ ցաւասէ՛ և ոչ Եթէ պղտցանէ ի մշտա
ան բիծ նոյնպէս , այլ՝ ի լինդգոյն մասնանայեալ :
Եւ գործեալ արտաքոյ քան զկարծիս , ի առանձ-
բոլոյն մասին երկնին բազում անդամ մանրոյք
կանխաս լուսատրէալ , և ոչ Եթէ ցցուէալ կա
առաջ վաղագոյն ըստ ուղիղ գոյ ուրեք պանծինչ
գնա այլ շրջակայ մասունք են ի մշտանոյ և առատ
ինչ կիսիոսին ձեռ կիսատրոյ լուսոյն ի ե. ե. է
գործս ոչ լինէ հարկ մանր կրկնել : Երկնին ես ,
մանաւանդ ի մշտակայ բիծս , շահիլք լինէ լու-
սատրէ և սպիտակէ երկն գլուսաւորիլ ի բաց ար

ձակիւաշք, և այլ ինչ այսպիսի. զորս ոչ է հարկ
մի առ միոջէ յիշատակել. զի զորս ասացաք
պինցաք, նոքա են գլխաւոր, և առաւել յայտ
նի երեսոյթք։

Օգտա ամ կարգեալ՝ մտաւիցաք արդ յերկրորդ
հատուած բանիս, յորմէ ի՛ զինչ արժան իցէ հա
մարիլ զվնաս ոգեղանին՝ ըստ երեսաց զատելոց
ի մէջս. հատուածոտեալ զինեցուս՝ ի չորս եղբայր
ցուածս։

Վասն է նախ. գոյացութիւն այն գերհոգի. (Հա
մարեալն լուանելոցն, որ առաքելոյ յայտնի երկնա
ւոր գոյացուածոց ժառանգիկ էղելոց.) ի՛ երկնա
կ գնառակառն, առակայն ոչ ամենեքեան ոգիք. այլ
ոմանք զնորոգութիւն մտաւնեալ ըստ Յոհան
նէս, և ըստ լերանցն և ըստ բլրոյն։

Ընդառաջագոյնս կ հաւատալ յայտ. և անդրբե
լի այնմ, որոյ առեալ իցէ զնորոգակ շունչ ա
ռաքելոյն, և յաղթանակեալ գերանդի ի վերուստ
նշանակեալ երեսոյթից։ Վասն զի անհնարին
ծառանել առանձինս ի գերհոգիս մարդ ինչ, եթէ
իցէ մանկերեսից նորա ոգիք և հարիւր հազա
ւոր. կամ հեռագոյն մտանել տայ ընդունել
յաւուրն քան զյառաջագրեալ շրջակայ մտաւոց, և
թէ չիցէ առ ամբարձեալ քան զնոսին. և կամ
շրջակայ մտաւոցն առանձինս ի բարձրանալ արեւ
առ առակաւ առակաւորեալ, եթէ չիցեն մտաւոքն
այն զինքեանցն. և այլն խոհարդ այս առ լինի ի
գուշակ լուանել։ Վասն գոյացութեան որ գերհոգի
ոչ է ոգիք և հարիւր հազարաց մանկերեսից ինչ այլ
կերպ ի մտաւոցն որ են զինքեանցն և կերպ ցցուածոյ։
Վերջ հարկ է զինքեանցն մտաւոցն ընդանիլ մարմնով
իւիւ. առ ի չէնութիւն գաւառին. և ոչ ամենեքեան այսմ
խորհրդոյ ընդունելոյ ծառայել մանկամբեռ գոյացու
թիւն իւիւ ծառայելոյն ինչ ընդունելոյ, բայց
թէ ոչ գոյացութիւն լոյծ իցէ. թէ ոգիքն կամք
են առնել Աստուածոյ, պնդականալ, ոչ է հնար
նշանակել գերհոգիսն։ Վասն այսորիկ առանց ինչ
վնասու երեսոյթից, մարթի հատանիլ զդուռն

լուսոյն անմերձեալ իսկզբանէ, վասն ընդոյ սկզբնական
լոյսդ ի սահմանացեալ գիտութեան մտաւոցն զիմաստասիրական
մտաւանդ դիմահարեալ։

Արդ եթէ խնդրիցէ ոք, զիարդ դիմահար դիտացու-
ցեալն այն լուսոյն տարածանիցի ոչ ի տղոյն մտիկ ե-
լանելի, այլ բնութեամբ խոստիցք՝ ի պատրաստակա-
նութենէ զպատճառն, եթէ վասն զի տարաբաղձ լուսոյնն ի-
ցուցանել դիմահարութիւն իւրով զոյս արեւուն ի-
մոյ, պարտ և պատշաճէր ոյժմ դիմահար գոյա-
ցուն նոր յօրինել ի պատշաճն այդր դարձոյ, զոր-
դիմահար դուռնոյն տղոյն ոչ ցուցացուցանել զլոյս։
բայց եթէ ներս ի միջի կենաց, որպէս երևի՝ ի
գնդակս սրճեղս յղկեալս ամենևին, ՝ի գնել հան
դէպ արեգական։ Բայց եթէ առաջաւ իցէ մա-
կերեսոյն նորա, և մասն ինչ նորա զիջադոյն երկր
գնորա, և մասն ինչ ամբարձեալ երկր զերծոյս,
զոր ոմանք լուսաւորեալ բացագոյնս և զո
բացագոյնս ծաւալէ զոյս։ Ապա առ՝ի կարօղ լինել
լոյս լուսոյն յոմանց կողմանց առաւելագոյն ցուցացուցա
նել՝ քան ի միզոյսն ալ և առ, որպէս և առնէ խակ, պարտ
էր դիմահար գոյացուելն ասպա լինել ոչ մակա-
ւասար և ոգործ, այլ խորաւարտ, և բիւրակերպ
խոստիցք և ժայռիւք առաւարեալ։

Պատճէ է ևկիզդ՝ անկայուն բիծք ի սկզբան ստե-
ուած հայելոյճածոյ այլայլականք՝ են առաւելեր ձո-
ղակք՝ ի ժայռաւար մտացդ՝ ի զիջագոյնս։

Նզգուշացուելի ևս է անդ ժրելի, վասն զի յայս է թէ
այս նոյ բիծք պատճէն անդ բնակ զգրկեալ առաւելեր,
՝ի խոնաւիկ արեգական՝ առնին, և՝ ի բարձրանալն
նոյնացին, և՝ ի հալիլ նոր՝ ի գագաթ անց խոտաց չը-
քանան։ և զի ձգելն հնձոյ յարևուն կողմանէ։

Պատճէ է երրորդ։ Աշտաւան բիծք անհերիք,
յաստիճանացն հայելոյճածոյ արեւու հաւասարք, զոր
խոնաւան փրչխոփոչք՝ ի ճառագէն զգծաւար գիտա,
լուսանի ոչ են ծովք կամ մասունք ինչ լուծ ականց
այլ սկզբնակազմք։ Վասն մարթի և համարիլ՝ մա-
ւանեան անաստղացնեալ, փորք մի անգօրս՝ ի ցոլացու-
ցանել զլոյս, և վասն այն ի խաւագոյնս, և կամ մասունս
՝ի բնէ վիճակեալս իբր գոյանալ այնպիսւոյ։

Պատ-

Ա ուաջին ուսանի ոչ միայն ի ընդդիմ առաջին պիղատոսի անց, այլև բազմաց նորից, որք ի դեսս ի յառաքելոյն յանձինս, թէ ամենայնիւ ելեալ էր ի բանից զնուացածինն զայն ծով, միայն թէ նահատակ և ժայռատ ոչ. քանզի բանից թէ Հաստատեցէք ձեզն բայ ձեզն խրոխտանօք, թէ անկան Հեմականաց կարծիք, որք ոչն գիտեն հնազանդութիւն զայն, Քայց ի զուր եղեալ խրոխտանէն նոցա, և վրիպակ վարկանի. և այն իսկ զոր կարծէին հինն հաստատուիլ յետ զդուշադրին զննութեանց, նշանակեցաք զնոսա յայտնի: Քանզի Թեոդոսի գոյացուիլն այն ոչ ամենևին մակաբասաւ, որ էր կարծեաց նոյ հաստատուիլ, այլ առաւելաբար ժայռիւք, և խոստիք, թէ ապէս ցանցառ որպէս երևի ի ձեռն առաքելն և երկրորդ, ի բիծս զարմանալ եղեն առաքս. ա, ա, ա, յորս են մատնանք ժայռատորիք: Աստ ոչ ևս արժան է հատմարիլ հնազանդութեան և լուծականն. զի այս բնութիւն է հնչանելոյ, առափարակ լինիլ, և մակաբասար. այլ յայտնապէս է պնդագոյն: Եւ զարձեալ. Թէ ապէս ծանիր հանդարտ Թեոդոսի երկիր յարևու, բայց ի ծածանիլ ալեաց, առհասարակ պաղպաղիլ յանդուստ գնոցա ալեաց, որք ըստ հայելեացս զոյս արևու ի հայելացոյ անդր ցոլացուցանեն: Աստ պարտ էր և լուծնելոյն ծովուց էր բնին առ հատարակ պաղպաղիլ. այլ է, ի ծածանելն ալեաց նոցա, զի յայնժամ ալեացն բազմանալ մեզ իրր անշարժ հայելեօք զարփիսին շառաւիղս ի մեզ ձգելն, զոր ոչ արդեօք է առանել:

Ա սակ երկրորդ և երրորդ մասն յայտ անուն է, զի երկրաչափեալք իսկ երանակեալս հնար է մեկնել գնա զայս Թեոդոսի բժիշ: Քանզի կամ անօգտ գոն պոռով գոյացուիլն, բազում լոյս ի նմանէ ընդունին, և նուազագոյն գոյացուցանեն. և վասն այն հարկիւ երևին Թեոդոսի, որպէս ի հայելեաց մատուցեալն որոց քիչ բնակ է յետուստ կամ պարն, Թեոդոսի երևին քան զայլ մատուցս վասն նուազ գոյացուցանելոյն զոյս: Եւ կամ վասն զի այն-

այնպիսի է նոցա բնական պատմագրութիւն, և իբրև թէ գոյն, որ արձակէն ի մէջ զոյց առաջ բանին. զի ոչ ամ լուսատուիք միասէ ցոլացուցանէն ի մէջ զոյց արեւուդ պատճառ եսկ երկնի յայլ մոլորակս։ Ընդ առացաք, իբրև թէ ջուր, զի որպէս հանդիպեալ եմք առել առաջ, յերկնային մարմինս ոչ է գոյն եսկական, այլ որ երևի, ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ պէսպէս պատմագրութիւն եզանակաւորելոյ զոյն զոր ցոլացուցանէն։ Ասէլն է ջուդ։ Յայս ամ երևութիւն յայտնի լի նէ անդրադարձութիւն լուսնկանն մարմնոյ, և թէ է օտար ի տարերայս առաջ որք առ մէջ են։ Յաւգանէն։ Զի թէպէտ երևի ի մարմին լուսնի պէսպէսութիւն ինչ իբրև լերանց և ձորոց, սակայն ոչ ինչ պղտորութիւն և փոփոխութիւն նշմարի ի նմա, բայց եթէ լոյս առաջնոյ և լուսոյ։ Եսկ արդ եթէ լինէր ինչ փոփոխութիւն, ղրօսնական լինէ առ մեզ, պարտ էր այդպէս երևել արդիւնական փոփոխութիւն որ լոյս լուսոյ և առաջնոյ այնպէս յատակ երևի, մինչև հնար լինել կիսաժամու հայեցուք նշմարել զառ Ջուն և զնուազութիւն լուսոյ և առաջնոյ, գնի լայնագոյն գխոսակամբ։ Ասպա ոչ կայ ինչ փոփոխութիւն ի գոյնս լուսնի, բայց եթէ լոյս լուսոյ և առաջնոյ։ և այսպէս է մարմին այլ քան ի մերոց առաջ։ Յայսմանէ յայտնի լուսնի և գնացք նորա։

ԳՐԱՒ

ՊՐԱԿ ԶԱՐՐՈՒՐԴ։

Յոբայ հանդիմանող երիտասարդ մարդոյ, և համառօտ յայտնի լուսոյ։

Ահա՛ թէ ի քանակաւորէ յերկնային մարմնոցն միոյն, ոչնչ է, որ ուրանայ։ Ես քան զնոսա անօտարութեամբ և խոտորեալ են անտի հակառակ հանդիսանալ ի քանակաւորէ, վասն այսորիկ ընդայնին և ասէ, ոչ ևս ձեզ, որ ի աւարտ տարածուին։ Բայց՝ ի բազմապատիկ ձեռոց՝ առաւել յատուկ է երկիւղ ձեզ դնատակեալ։ Վճռանալն նախ լուսաւորք լեալ լոկ ես ջան, և լեալ ի խառնակութիւն գնատակելով։ Ես թէպէտ երեսակ զաւազինն կարծեցաւ լինել ձոճանեալ - բայց յետ այնորիկ առաւելցաւ լինել երեք գնատակելով - այլ երեսի ձոճանեալ և ապրատուր, վասն մանեակին, որ և նաև ան վրէպ բոլորհաւասար, բայց մեզ երեսի երբեմն ձոճանեալ և ապրատուր վասն առ ի կազին լինելոյ, ըստ պայմանի ընդհայեցողութեան - ոչ վերագոյն առացեալ։ Ասէլև բովանդակ կազմածն եր կնային հանարի գնատակելով, մանաւանդ եթէ դիցի անդակազմ - ապա թէ ոչ անհնար էր նման չափել չուրթանակի։ Ասէ պատշաճ ևս այժմ ձեզ ընդայնել երկնից - նախ զի է քան զնոսին ներքնագոյնակ։ Երիտրդ զի է և պարզ աներեւթ, և պարփակի ի մի պարագիծ ձգեալ միաձև։ Երրորդ զի է պատճառական քան զնոսա և կատարեալ, իբր զի ոչ ընդունի զյաւելուած։ Բայց յերեսի է օտար ազդեցանել յերկիւղ զոքանչութեան տարբերակաւոր, զչխմանի, զպատուհասի, զորոտման, զանձրեւի, զձեռնաւորի, զձեռնարուի, և զորս ի կարգի։ Ոչ զի են այլ քան ի տարբերայ, որոց են ազգս յատկութիւնք։ և զի ընդդէմ է անօտարական մարմնոց զգածել տարատարութիւնք որք ըստ ինքեանց գիտին յատկանալ և ի ծնունդ։ Եւ այնչ փոյթ է

ԹԷ արևգակն ՀԱՐՄԱՐԱՒՈՐԱՊԷՍ ՀԱՍՏԱՏԵՑԱ ԶԱՄՍԱՆ ԵՒ ԶԱՐԱՍՏԻ ՈՐ ԱՌ ԱՅԺ ԲԱՒԱԿԱՆ Է ՈՒՆԻԼ ՆՈՅՆ ՁՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԻՆՉ ԲԱՐՁ ԲԱԳԱՅՆ՝ ԳԻՐԱՆՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՒՆԱԿԵՑ ՀԱՐՄԱՐՈՒԹԻՒՆ , ԵՒ Է , ԶՈՐՈՅ ՝ ՓԱՆԶԻ ՄԱՀԻՆ ՀԱՐՄԱՐՈՒԱՑՆԵՑ , ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ Ի ՎԵՐՈՅ ՝ ԱՒՂԻ ՀԱՏԱԿԱՊ ՀՈՂՄԱՆ ԿԻՐԱՒԸ Է ԱՍԵԼ ԹԷ ՈՉ ԴԱՍԱԻ Է ՀԱՐԿԱՆԻՆ . ԶԻ ԼԻՆԻ ԱՍ Ի ԲԱՒՈՒՆ ԲԱՒԱՐԱՐԵԼ ՄԱՐՄՆՈՅ ՀՈԳՒՈՅ ԱՀԱԼԱՀՈՎ ՕԳՈՅՆ Ի ՄԻՋՈՅ , ՈՐՈՅ Է ՈՒՂ ԴՈՂԱՒՆ ԼԻՆԼ ։ ԱՀԱՐԴ ՀԱՅԱՆ Է ՀԱՒԱՏԱՑԵՒՈՅՍ ԹԷ ՈՉ ԲԱՒԱԿԱՆ ԲՆԱՒԹԻՒՆ ՄԱՐՄՆԻՆՔ ԵՐԿՆԱՅԻՆՔ , ԵՒ ՈՉ ԽՈՍԱՆԵԼ Ի ՆՈՍԱ ՕՐ. ԱՍՀԱՆ ԵՒ ԿՐԹԱՒԱՆ ։ ԻԿ ՁՈՐ ՊԱՏՃԱՌՆ ՁԱՓԱԴԱՏՈՒՅ ԸՆԴՄԱՅԵԼ ԵՐԿՒԻՑ ՀԱՋՈՂՈՒԱՆՆ ԵՐԴՈՅ ՆՈՒԱՃԱԼ , ՊԱՐԱ Է ԽՈՆՆԱԼ Ի ՎՐ ՀԱՒԱՏԱՒԱԼԹԷՆ , ԶՈՐ ԱՄԵՆԱԿԱՏԱՐ ՄԱՐՄՆԻՆՔՆ ՊԱՀԵՆ ԱՆՎՐԿԱ Ի ՀԱՐԺԱՆԱՆ ԻՐԵՒԱՆՑ , Ե Ի ԿԱՐԴԼ ։ Ե ԿԱՄ Ի ՎՐ ՅԱՅՏՆԱ ԲԱՐԲԱՌ ՎԿԱՅՈՒԹԵՆ , ՈՐՈՎ ՅԱՅՏԱՆԵԼ ԿԱՊՄԱՆՆ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՁԱՐԱՐՉԻՆ ԽՄԱՒԱՒԹԵՆ ԵՒ ՁՁՈՐՈՒԹԵՆ . ՅՈՐ ՄԻԱ ԱՍԷ ՄԱՐԴԱՐԱՆ . ԷՒՒՆ ԴՐԴՆ ՀԱՅՏ Է ՝ ԵՒ Ի ՅՈՐՈՅ · ԼԻ , ԱՍԷ ԸՍՏ ԼԱՒԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵՆ ։ ՕՆՈՓՓ ԷՒՆՉ · ՀԱՒԱՏՈՒՈՂ ։ ԻՒՂ ԱՒԵՐ ԱՂԱՐԱՏԱՐԱՒ , ԹԷ ԱՅՍ ՆՈՒԱԳ ՈՉ ԼԻՆԻ ՄԵԶ ԼԱՒԼԻ ՎՐ ՀԱՒԱՏԱՊԱՂՈՒԴՈՒԹԵՆ , ՈՒՂ ՈՐՔ ԱՒ ԱՍԱՀԱՆՔ ՆԵՂՈՍԻ ԼԻՆ ԲՆԱԿԵԱԼ՝ ՁԱՀԱԴԻՆ ԴԴՐԻՒՆ ՀՈՒԶԵՑ ՆՈՒԱՒ՝ Ի ԲԱՐՁՐԱԲԼԲՔ ԼԵՐԱՆՑ ՀՈՍԵԼՈՑ՝ ՈՉ ՂՂԱՆ · ՅԱՅՍ ԱՐԱԲԵԱԼ . ԹԷ ԳՈՐԾՔ ԲՆՈՒԹԵՆ , ԵՒ Ի ՄԵՋ ՍՂՈՑ ԴԵՂԱՏԱՆԾ ԿԱՐԳ ԵՐԿՒ ԵՑ՝ ՎԱՆԱՆ ՀԱՒԱՏԱՊԱՂՈՒԴՈՒԹԵՆ ՈՉ ԸՍՏ ԱՐԺԱՆԻՒՑ ՀԱՐ. ԺԵՆ ՁՄԱՐԴԻԿ Ի ՔԱՆՉԱՆԱԼ ԸՆԴ ԱՐԱԲԻՒ ՍՒՅ ։ ՀԱՂԱԴ ԳՈՒՆՈՑ ՄԱՐԹ Է ՅԵՐԿԱՅՍ ԼԻՆԵԼ · ՎՐ ՉԻ ՈՒ ՄԻԱՆԱՆ ՀԱՒԱՏԱԿ ՍԻՐԱԼ ԿԱՑ ԶԵՐ ԿԵՆԱՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ԳՈՅՆ ԱՅՆ ԿԱՏԱՐԱԿԵԱՑ , ՈՐ ՎՐ ԱՅՆՔ ԿՈՉԵ ԵՂԵՒՓՒՆ · ԱՒՂ ԻՐԱՐԱՆՁԻՒԲ ՀՐԱ. ՀԱՆԱՆ ԵՐԵՒ ՈՒՆԻԼ ԼԻՆ ԳՈՅՆ ՄԱՆԱՒԱՆԱՐ ։ ՀԱՐԻ ԳԱՆՔ ՀՈՂՄԱՆ ՄԱՐՄՆՈՅ ՀԱՒԱՏՈՑ ՍՈՒՏ ԱՐԱՐԱԾՈՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱՆ ՀԱՆԱՆԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՑ ՀԱՐԱՒԱՆՔ ՀԱՍՏԱՏԵՑԱՆ ԶՄԱՐԴՍ ՈՐ ՀՈԳՒՈՎ ԵՒ ՄԱՐՄՆԱՒՈՐ ԼԻՆԻ ՄԱՐԴՆ

րի , և ընկեր . և ուրախ լինիցի . որպէս որ
'ի սկզբան կարդի , և ասացաւ . ասելն ։
Ասացի նախ յայտ է ինձ անգղոյն են երկինք. վ
զի ես ոչ ունելի ծափանցիկ , ապա ինձ ոչ ըզ
լոյս առաջագոյ ոչ յառաջ հասուցանելին 'ի մեզ
պել գոլոյ , խլելոյ ներկանելին , լինել զ
բնաւորեալ յայնկոյս գոլոյ ապակւոյ : Ապա
կապուտակեայ գոյնն այն ոչ է հաստատուած 'ի
նոսին , այլ պատահի յանշարժ ծափանցիկ հո
լոյս ։ , յոր ընկերանալ լոյսն , մանաւանդ ա
րեգականն որ ոչ երբեք ծածկի յերկնատոյ եր
կնից . հարկանի 'ի գոյն այդ պիսի : Յաղագս գո
բիւն պատահելն և ծագելն . և որ գիշերաւոր եր
բամբ պատահեալ են օդք , նոյնպէս երկնագոյն
երևին : Իսկ 'ի լուսաւորս փոխանակ գունոյ երևի
լինել լոյսն , կամ խլելոյն , և կամ յայլմէ ցո
լացեալն : Ցոյց այս պէսպիսութեամբ գունոյ ոչ
այլ ինչ է , բայց պէս պէս հզանակաւորութիւն լու
սոյ , զոր յիւրաքանչիւր հեղուն , կամ յայլմէ ձեկա
լեալ ցոլացուցանելն . որպէս առասանելիք յան
դամանգս , զի երբեմն երբեմն ցոլացուցանելն ըզ
լոյս , և վ այն երևելն չատագոյն ապիտակա
փայլ , դիզեցողոյն , և այլն ։

Օ այս ամ հասուսասիր վճռելով . մատիցուք
ապա խօսել փորձ մի զգուշագոյն յաղագս լու
սոյ , որ երևի յաւէտ անդադար երկինսդին մար
մնոյ . հասուսասելով զոր ինչ վ ասացաւ են քանք.
'ի քանի ինչ հզրակացութիւնս ։

Ա-ՈՂԻՆ ԵՂՐՈՒԱՑՈՒԻՆ ։

Ամ միայն արեգական , այլև անմոլար աստեղք
ծագեն խլելոյ չուսոյն ։

Օ արեգական յայտնի է բանն , զի նա ինքն է
աղբիւր լուսոյ աստղեաց . և չէ այլմարդ
մին յամ երկնիւ , ընդունել ամս զոյս 'ի նմանէ :
Ապա յաղագս անմոլար աստեղաց . զոյսդ կա
րէ լինել ինդիր , հնար է հասանելոյ
զի զգակացուցիս երկրաւորիս զգուշոյ նշանաց ։

Ա-ա-

Ա՛ասիլեան է, զի հետ գոլով ասցա յոյժ յարիգանիկ՝ մանաւանդ՝ ի յանգիմանութիւն, կամ ոչինչ, և կամ նուազ լոյս կարէն ընդունել՝ ի նմանէ. և սակայն են Նաճանչաւորք յոյժ. ա պա զլոյս խրնանց կամ բաշխովին, և կամ ըստ մեծագոյն մասին ունին յինքեանց։ Ի՛նչպէ ա՛ռաջարկութիւն։ Զի թէ արեգակն անշնորհին մեծութիւն՝ վ՛ կարի՛ լիոն հետ չինելոյ երկրիս հարիւր հազարաւոր մի երեւի, քանի առաւել փոքր երեւիցի՝ յանմոլար առաւելագոյ հայեցեալ, յորոց երեսնհազարամիկ աւելի հեռագոյն է քան երկիրս, ըստ Հիպարքոսի գրութեան առաւելագիտաց. Թէ պէտ այլք զայս հեռաւորութիւն յանշուշ ասացին ոմանք։ Իսկ արդ յայն փոքրիկ արեգակին, այնչափ հեռաւորութիւն նուազելոյ, մինչ գրեթէ երեւիլ սկի զաստղ մի մեծակ, զիարդ հնար իցէ այսչափ բազմահոյլ առաւելագոյ ջնունել զայգպիսի լոյս արծարծուն։ Եկիր նշանն է կայծակ նացայտ և արծարծուն շրջապատին, որով անմոլար առաւելագ յայս ցոլանան, և որպէս թէ փայլատակեալ երեւին։ Զի յայտնապէս յայտնի երեւի, թէ արծարծուն լոյսն այն չէ մաքրագոյն և հիմնաւոր յայլմէ փոխառեալ, այլ ան գոյին ի կենդանին և ի պատասխան ակամայ զեղեալ։

Ա՛սիցէ ոք թէ երեւի, և արուսեակին եւս կայծակ նացայտ երեւի։ Բայց այդ ձեռնարկուն առաւել եւս հաստատել զեզրակացուին։ Զի ոա յոյժ մերձաւոր գոլով արեւու, և վ՛ն այն առաւել փայլուն, ի վ՛ր այսր ամի ոչ երեւի կայծակնացայտ, բայց միայն յորժամ մեռ է ի զերեսս, և գոգոջուն գոլորշեաք երկրի բնկերեկի։ Բայց անմոլար առաւելագ որչափ յառաջագոյն է օդս, որպէս ի ձմերան, այնչափ առաւել կայծակնացայտ երեւին, Թէպէտ և կարէ հեռի են յարեգակնէ։

Ա՛ և այլ նշան ի մէնջ դիտելոյ. այսինքն է, զի Թէպէտ մեծամեծքն յանմոլար առաւելագ երեւին աչօք հաւասար մեծուն երեսակի, բայց դէ-

գիտակամբք երևելին անհամեմատս մեծանայ քան
զառնն, և աչքս պրկեմք փոքրագոյն ևս երևելն
քան զերևեալն աչօք. որ ոչ այլուստ լինի,
բայց եթէ, զի մի անչափ հեռաւորութեն այն-
պէս նուաղեսցի, մինչ պրկեմք ոչ ինչ ի մարմնոյ
նոյ երևելի, այլ երևելի մեծութեն նոյ բովանդակ
շառաւիղքն ակնցեալք շուրջանակի, որոց փա-
թաթեալ գիտակամբք մեծ մարմինն փոքրիկ յոյժ,
Ա՛ր այսորիկ իսկ երեւի հուպ, կամ այլ ինչ ինք-
նատյա մարմին գիշերային՝ ի բացուստս երևելոյն,
պրկեմք մեծագոյն երևի աչօքդ գիտակամբ,
Ա՛յսմանէ յիրաւի մակաբերեմն ոմանք, եթէ
անմոլար աստեղք են իրրև մի մի արեգական,
որք թէ լինէին՝ ի մեզ մեռ բան արեւու, և թէ
ոչ գոյնապի, գեթ հարուստ մի լուսաւորէին
գիշերիս: Որոց կարծիք մեծապէս օգնեն՝ ի
յորդոր փառաբանութեանն զօրութեան աց, և մե-
ծագործութեան:

Երեսուն եւթներորդ:

Ա՛ք մոլորակք գոյան զոր՝ ի մեզ ծագեն, ըն-
կալեալ ունին յարեգականէ: Այսուամ երևին
առեղծեալ յայս ուս՝ ի գոյս արեւու՝ ի մեզ ցու-
ցացուցանել, և պէսպէս եղանակաւորել: Նոքա
բանակացութիւնս յայտ է փոքիւ. քանզի առա-
գիւ գիտեմք, զի մոլորակք ցոյնվայր, և յայնմ
կողմանէ և նմա ծագեն գոյս, ցորվայր, և
յորմէ կողմանէ հայի՝ ի նոսա արեգական: Ե-
այս երևի, նախ աչօք՝ ի լուսնէն, զի յայնմ կող-
մանէ որ ոչ է արեգական, ամենևին ոչ փայլէ:
Ապա գիտակամբ յարուսեակն, որոյ երևոյթք
են իրրև գուսանի, ոմն վերադոյն յիշատակե-
ցաք: և դարձեալ՝ ի հրատ, որև սա մեռաւոր
իւիք երբեմն անգոյս երևեցուս. Մանաւանդ
թէ և՝ ի լուսնիսագն, զի՝ ի պատահիլ ար-
քունեկաց չր ընդ միջ երբ և արեւու, մեռաւոր
իւիք միոյ անգոյս, բան տափուս մեծութեամբ
քանեկին որ ծածկէ՝ ի նմանէ զարեգական, ո-

յոյ և արքանեակք պակասին ի լուսոյ , քանիցս անգամ ի տարւոջ այր մանանն :

Իսկ յիսնեակին ի հետեւ գիտելոյ կու նիատել զայս , սակայ ընդդէմ գիտակացն չհլչելով ի բնէնցաւ և ի նոսա տարւոջ այնմիկնալ ի մանանեկին , յորմէ կազմանել ընդ միջ անկանէր այր , և արեգական :

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ :

ՈՅՆ երկրորդական , որ երեւի յառնիցան լուսին յառաջ քան զբաւարդն տալոյնն , և ի նոճազիլ նորին յետ քաւարդին երկրորդի , այլև ի խաւարիլ նորին , ոչ ինչ նման սեպ հական :

Յուցանեն հզրակացութիւնս ըստ ամ մանանց զբաւար փաստիւ : Օր երեք լոյսն այն լինէր լուսին սեպհական , ոչ երբէք մեկնելով ինանել խաւար : Իսկարդ մեկնի խաւար . ապա ոչ նմ սեպհական : Ամեծագոյնս երեւի յայտնի ըստ ինքեան : Ամենի փոքրագոյնս . Քանզի նորս լոյսն այն երկրորդական , որ ի նորածնանալ լուսին յոյժ ե երեւելի , ի հեռանալ լուսին յոյ բնգամին առ սակաւ սակաւ նոճալն . մինչև հասանալ ի քաւարդն խաւար ջանայ . և կնա դնասցի որ յարփիական լուսոյն ուրացի ամե նեքին լինի անեղծական : Իսկ որ երեւի ի նոճազականն լուսին , և այն ևս խաւար անհետանայ ի լինել խաւարման անվրկեալ ըստ կեզրանի , զի յայնժամ լուսինն լինի ամենեքին անեղծ այլ ոչ եթէ չքնաղ ընտր . ըստ վկայելոյն գան անեղծան բազում ուրեք : Այր ոչ արդեօք պատահէր , եթէ լոյսն այն լինէր լուսին բնական : Այլ արգ ինչ ասել , եթէ ուստի առնուցու լուսինն զայս լոյս երկրորդական : Ապաքէն յայտնի է ասել , զի պատճառի ի լուսաւորացն բնգամին որք ոչ են ընդարմին ծագկեալ յերկիր , և յոյն առնս ոչ պատչեաւ փայլածին , այլ

պրոմագոյն չաւագոյնութեանն պատմառէն ինձ. զի ընդհէնք անցանելով երկրագոյս չափուածոց մեծագոյն մեծագոյնն : Բայց յաղագս երկրորդական լուսոյ երկնից ցուցեալ լուանի, բազում կ հակառակութեան :

Տեքան հանդիպեցաւ պատմական յարուածեկէ · բայց անհնաւանի ծուռ, զի ըստ այն յայնժամ առանձ յուցաւ երեւելի, յորժամ յայն դերա կայր արուեստական նկատմամբ լուանի, որ ոչինչ լոյս կաբեր պատմական ինձ : Հասարակագոյն կարծեր Չինարատագոյն եւս առնէ թէ պատմական լերկիր · զի յայնմ ժամանակի այնքան մասունք երկիր էն լուանահայեաց, յորս ծագէ արհասարակաւ Ճառագայթ արեւու : Այլ վայել էնմ չափ Ճառագայթից խուն ինչ ի լուանին ցոլացանել :

Այլ զի ի զարմացիս, գիր, խոսի, եթէ կատ ի խաւարային գաւթի, որոյ յորմն ձգելոյ չառնել փոքրիկ մանաւ ընդ մասնաւորի ծագկոյ : Այսուհետ որմոյ որ լուսաւորեալն է յարեւ գանիւ, թէպէտ և ոչինչ մեծ է քան զգանիկ մի, բայց միջոց չգոյանան ոսկեզարի ծաւալիք ըզ լոյս ոչ սակաւ · և լուսաւորէ գյանդիմանացոյց որմանիս : Հետի այսպէս արժան է ձեռնարկել ի փոքրիկ առ մեծն : Երեք փոքրիկ մասն երկրի, որ չէ ինչ մեծ քան զգանիկ մի, պիտի ցոլացուցանել զլոյս արեւու միջոց ի լուսառատ ոսկեզարի, որպէս եւս առաւել կիսալուսնի Հոգոյ, որոյ չջնջեցաւ ի տասն հազար փարատիս, կորոյ ի ձգիչ զլոյսն գայն հեռագոյն երբեմն փարատիս հարիւր հազար · և այնպէս հաստացանել միջոց ի լուսինն · որ մատ եւս է քան զգնդակաւ · զի առատագոյն հեռաւորութեամբ երկիրն դնի ի պատմական վարմանն և չորս կիսալուսնագոյնք երկիր որ ունէ խորհուրդ և վեց հազար փարատիս : և այնպէս յայտ մեծ է հանդիսաւորութեամբ ինձանց առ հարիւրն, քան միայն մասին առ քառասուն ոսկեզարիս :

Ձորմորդ եպիսկոպոսին։

Ոմանք մելքեսեկ, նման՝ ի լուսինն, երեսի լինել սեպհական լայս ինչ, բայց յոյժ նուազագ, որ ոչ ժամանակ յայտ մեր։

Ոչուցանի եզերակացուածս։ Քանզի լայն երեսի լինելն երկնային մարմնոց յոյժ ընտանեաբար յատկութիւն։ Ապա թէպէտ մելքեսեկ ի նէ բնաւ երկնային՝ ճշմարտապատում ինչ զարեւ, եւ ոչ ստեմոլար ասելոյ, ճաշակ ի նէ յերեսին ընծայել ոչ խոտան ինչ լայնութեան հասկանալ՝ ի լրումն լուսնի, եւ յերկնակատարել զարեւ պակասութեանն, զոր զուգացուցանէ լոյս վիճակն կատարեալ։ Ուստի պիտի ոչ, ի նէ մելքեսեկ առանց լուսոյ արեգական լինելին ինչ ամենեւին ստեղծեալ, ոչ զուտանէ առատաբար վերադնել։ Այլ զի ոչ վերադ եղեալ լոյս, այլ ոչ հաղորդատու միանգամ իցէ, նման գրոյ յայնմանէ հետեւողաց։ Յայտ ցուցանել։ Ապացուցեալ յայտ է ի նէ, ի թատերգս դէպս եւ բնութեան լուսնի, գրոյ իւրեանց լուսատարբ երեսիւն։ (Վ՚ զի յայնժամ գիտ լուսնակատարութ է մեծ տուն լուսատարել կիսատեսութ երկրի, ասկայն տուն այն լուսնի ամենեւին անէ լինելի է ի մեջ։ Ապա ոչ ինչ ընդեմ է, ի նէ ի մելքեսեկ իցէ բնաւորել լոյս ինչ զարձեալ, բայց վ՚ զի ճշմարտապատում ի մեջ անէ բնակելի։ Ի թուղթսն ոմանց կիսատ ասելոյ յոյժ խուսափեալ արեգական եւ լուսնի, եւ յայս ոմանք եւ նոքա ստեղծեալ լուսնի։

Խուսափեալ արեգական հանդէպ խոյի, յորում ժ լուսինն յուզի կիսով մասնի ի արեգական, եւ լինի անվնաս ի մեջ երկրի եւ արեգական։ Զոր ոմանք ի խոյին, ի մասնիլն ընդ արեգական, հարկիւ ծածկել զնա ի մեջ։ բայց ոչ ծածկէ միայն եւ միանգամայն յոյժ կուշտագ երկրի, այլ ի միջոցէ կողմանէ եւ ելից ոչ յատաջնակայ ի ներ երկրի, եւ ոչ ի կողմն, լուսինն ծածկէ զարեգական յոյնոց ձեռակերտ։ ոչ ի մեջ երկրի, այլ կուշտ երկրի։ եւ ոչ յոյնոց այլ կուշտ երկրի։ Ապա ոչ ինչ ի յոյնոց ձեռակերտ խուսափումն, որչափ ուղղագոյն անկանի լուսինն

ընդ

Ձ արեգակամբ, և որչափ մի բժուռագոյն գտանի յայլժամ է երկրէ. Պատմին վասն երբեմն խաւարմունք մեծ ումեմն յայժ. մինչև երեսիլ աստեղաց, զորս չիներակ երեսին ի դէպ երկրի. քանզի այսպիսեաւ խաւարմունք լինին ոչ ուրեք։

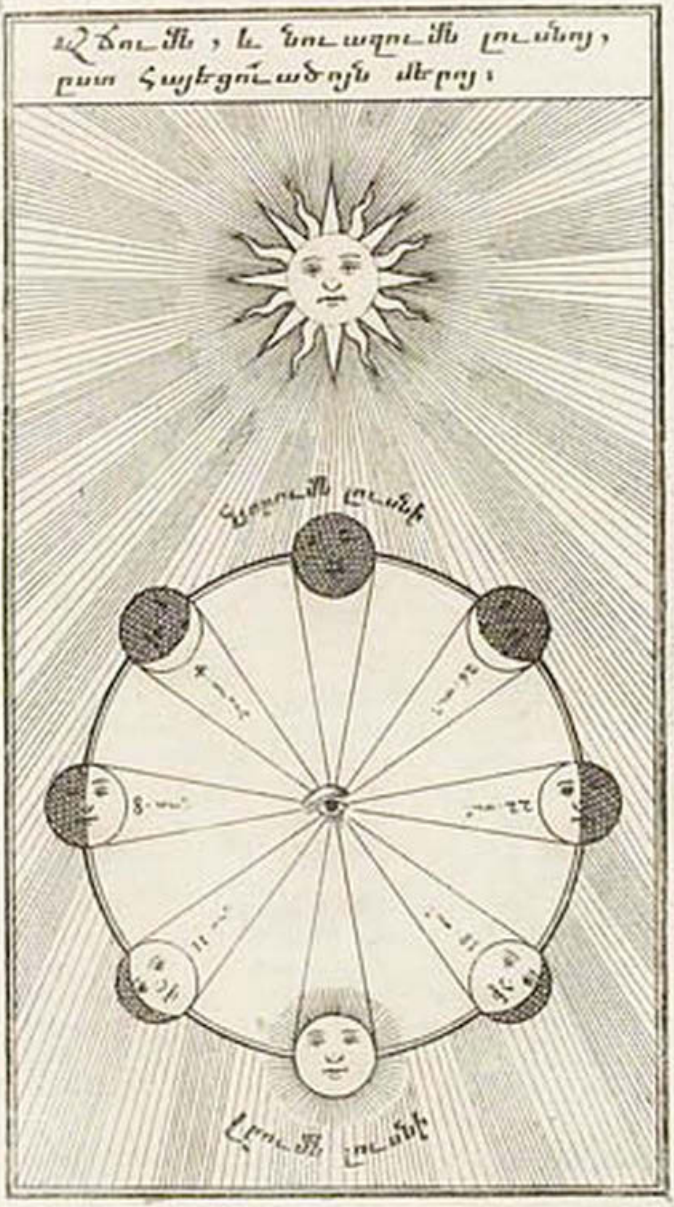
Խաւարումն լուսնի լինի ՚ի հակադիր ժամուն յայժ ամ ՚ի յաճախ խոնարհացեալ ստորին, երկիրս ՚ի մէջ ունի արեգական, և արեգակամբն, և այնուհետև յայժմ առնէ զլոյս արեգական ՚ի լուսին։ Ա յիշատակ մեծ լինի, և երկարատեւ, որչափ մերձաւորագոյն է յայնժամ լուսինն երկրի, կամ առաւել մերձակիս։ Այլ ՚ի հնձն առաջինն է՝ և ՚ի հ է լուսինն ՚ի ժամանակի խաւարմանն հոգի ՚ի յայլ, մեծ ազգին խաւարումն լինի՝ ՚ի ն է ՚ի հոգի ՚ի քանի, կամ ՚ի գ է։ Խաւարումն լուսնի միանգամ մնայ ի մի երեք ժամուց, որոց երեքին կայ լուսինն, զարմանական միանգ երեք ևս ՚ի գայ, այլ ևս ՚ի լոյս լուսնի յետ և ՚ի պայ։ Ա յլ մնալոյ ՚ի մէջ խաւարումն

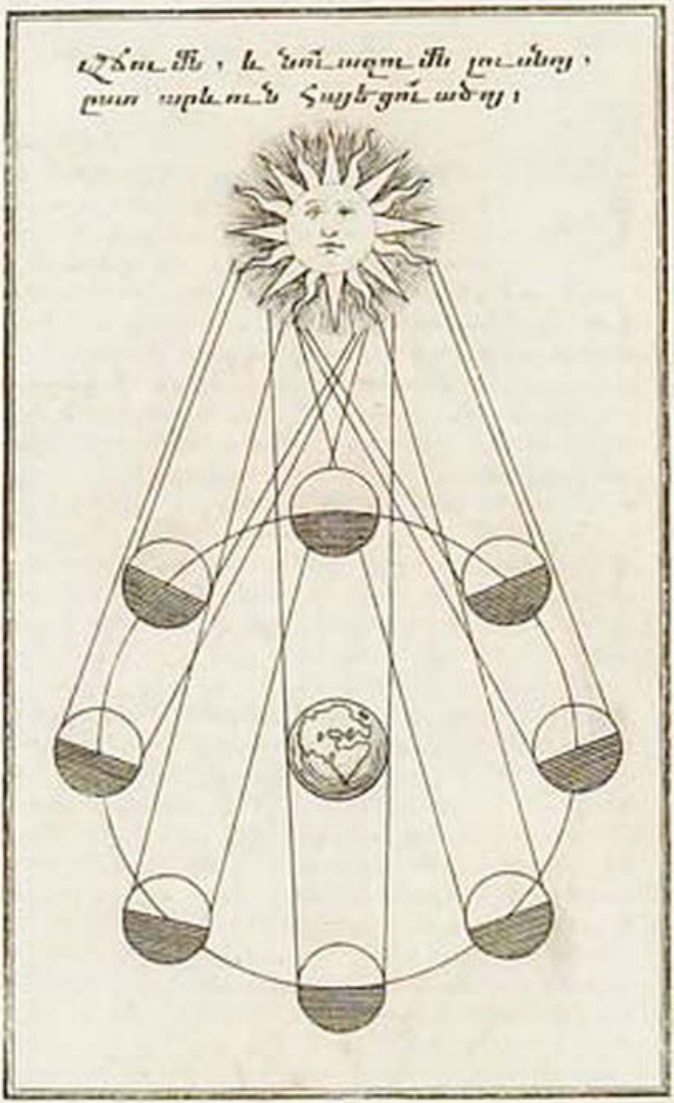
առաքեցաւ երկրի. զի ոչ ժամանէ մինչև առնու
Պաղեղ առաքեր երկրի ձգի իրեն զկնոն կի իբրև
զառաքն՝ որ սրաժայր առաքակ մինչև է հասել՝ ի
վերին մուղրակս : Ի մարմինն գխոհարի փոքր չն
զլեառատուն, որչափ հնոտագոյն այնչափ փոքրա-
գոյն առաքեր ձգէ, ոչ երևի յառաջէգեալ ձեռ :
Ապա ձգի ալեգանն է մեծ չն զերկիր. և չն ըն-
լուսինն, երկրագունդն խակ առաքեր առ փոքր փորր
նուազալ մինչև հակառ ժողովեալ շառաւիղացն՝ ի
մի ծագ՝ գագաթել խորտ :

Խակ պատճառ ամենայն նուազումն լուսնի, զի ոչ
հայեցուածք արեւու, յորմէ ընդունի լուսինն զլոյս :
Ձգի որովհետև լուսինն է գունակ՝ հարկ է կիսոյ
նր՝ որ հայի՝ ի կողմն արեւու, հանդիպ լուսաւորել, և
միւսոյ կիսոյն, որ՝ ընդդէմ կողման, մնալ՝ ի խաւա-
րի : Ապա ըստ յառելկցումէ վերին ժամն հայի՝ ի
կողմն արեւու, այն լուսաւորի, և առաքինն որ՝ ի
մեզ հայի, մնայ անլոյս : Բայց յետ ուղեկցումն
իբրև առկաս մի մեհենակ նորա՝ ի նենգաւոր
արեգական՝ սկսանի լուսաւորել, ոչ կիսոյն որ
դարձեալ՝ ի վերայ, այլ առկաս մի՝ ի մեզ կո-
րացեալ, երևի մեզ մնան ինչ լուսաւորեալ
կիսագնացն, իբրև զկիսաշրջանակ ինչ : և ա-
նդ մնան այն ևս քանիսն, ըստ որում հեռացոյնս
ումեքնէ լուսնի յարեգակնէ՝ ըստ կողմանն որ հայի
՝ի մեզ ևս քանիսն լինի արեգակ : մինչև՝ իբրև
մնան յանդիման եղեալ արեւու՝ լուսաւորի ըս-
դարձեալ ըստ կիսոյն, որ հայի՝ ի մեզ : Ես յայն-
ժամ նկատանն աչք մեր, որչափ ինչ լոյս ընկա
լեալ ունի յարեգակնէ : և այնպէս երևի մեզ
լուսաւորիլ, մինչև անդրէն դիտեալ յառելկցուն,
առ առկաս առկաս գարձեալ լուսաւորի բոլո
վերին կողմանն, որ՝ ի մինչ շրջուն : Ես երեք
լինելին բնակիչք յառաջս. անհաւանի ինն զուսինն
անլոյս, յորժամ մեզ լուսալիր երևի՝ ի յանդի
մանակացութէ. և լուսալիր, յորժամ մեզ ան
լոյս երևի յառելկցութէ :

Բայց առ գիւրագոյն խնդացուած այսր ձևի,
ահաւասիկ քեզ օրինակ՝ ի ցոյց այ-

ՊՐ-

Արեգակն լուսոյ
Երկիր լուսով

ՊՐԱԿ ՏԻՆԳԵՐՈՐԴ։

Յաջող ազնիւ երկնային մարդոյ ի տիրոջնս,
և խոհան նորա յիմանալիսն ։

Իկու հաստատակ կաթիլք են ի վէր ազ
գեցուն լուսաւորեալ ։ Առաջինն է
Թէ երկնային մարդիկք ոչինչ ազդեն
ի տարին, բայց միայն լոյս, և տա
կաւ մի ջերմանայ։ և վէ այն տրե
դանն ուժգին ներգործէ, և լուսաւին ճոճաղ
խակ այլ լուսաւորէ, Թէ անմոլորք և Թէ
մոլորականք, ոչինչ ասելի ազդեն ի տարին,
քան զազդել ձեռակիր լապտերաց ի գաշտս
մառաւոտս ի դիշերի ։ Այսոյ հասանելեացն եր
պիկուրեանք, և այժմ խակ հասանելին տրդի ըս
տացուածք մտանելոյն ։ Խակ երկրորդն զհակա
ռակն տրէն տարագիտ առաւելու զգրգռանի
երկնային մարմնոց. հասանելով Թէ ոչինչ ըստ
բազդի և ազատարին լինի առ մեզ, որ չէզ ա
ճենելին կախեալ յազդեցուածէ երկնից ։ Ա
պէս հասանելին առաջ զազգային անուանակոչ ա
ղօթս ։ Իշ զարմանք են. Թէ ցոյլ վայլ հա
ւանեն ժողովուրդն ի մարդկան. զի ոչք առա
պարալ, որոց և բազում անգամ ցնորեալ են
խելք, ձեռնկրնց լինին ի գաւազանսն Թէ ասա
պոյից, որ միայն ոչ է պատեալ վկայելոյ նշ
դոյց, և ցաւացանելոյ բանին և ազդելոյ բնու
Թէ, այնպէս եւս յանդգնեալն, միշտ զամ մար
դոյ զազգապատն միտս ի քէն, յոր ոչ որ ի չոր
մարգարէից երբեք իշխեաց ձեռնարկել, զայն
ասացս երբեմն զանցեալ իւրացուածն քաջայայտս
անձանց, անբան պատմել Հասարակաց գաւազանել ։
Ջորոց զանհնարելն, զառապարիս, զնորածայն,
և զխիճանոց հակառակ կանոնին, յորս դիտա
լինն հաստատակալ և արմատս ունի, ոչ այժմուս
յառաջբերել, զի անմոլորի է ի ճշմարտ ձգտելոյ
ատելի միով ի բանս ազդապարտս ։ Վայ ինո

զնալ զայս ամ, եթէ զինչ ինչ յայտագիս այսոր խնդրոյ ըստ փիլոսոփայութեան արժան իցէ խօսել, և զինչ խօսելոցն հանձարելոյ, և մնաս առանց այնը ենթակայ, ցուցցուք քանի մի եզրա կացութիւք։

Ա—ՔՆ ԷՐՈՒԹԻՒՆ։

ՊԱՐՔինք երկնայինք ուժգինն ներգործել ծնեն ի առաքինս, մանաւանդ եթէ ամենեք գործակցութեամբն սուրբ կամիչ յայգեցուցեալ եթէ նոցին։ Այսուհետև գնեմ այնը ենթակայս. եւ ըստ ինչ ի վկայութեան բերել զայնն օգտաւէտ եմ, և զբովանդակս. նաև յայլ տեղիս առնել։

Յուզանի նախ փորձիմ. տեսանելոյ, զի ի խոտ նպատիկ արուեստական ի ձեռագործ կենդանակերպս ենթադրեալ ամ լինէ. այլ ի դառնալ նոր յատուկացեալն կենդանակերպս ոչ եթէ վերստին կենդանանան. քնձեղինն ուրուանք. և երկիրս կանանչ գալարբեալ. ծառք առաջանան, և ծաղկին։ Եւ անդէն ամ ուսուցք ի նախատ նեղեցոյ ազգք ազգք ձկանց, և կենդանիք գրգռեն յորդեծնութեան, և այլն։ Վարձեալ տեսանելոյ զի են և յայլ աստեղս եթէ ի մոլորակս և եթէ յանմոլարս զբօսանելիք ի փոփոխել վենեզուէլացոյն. զոր օրինակ ի հնդուստանս զլանիկոյն ի հուսկ զան ձրև ոչ գրէ պղինձս *, և ի այնորիկ յոյնք յանուանեն անձրևոյ կոչեցին զոսս Հիպոքր. և յարքասանն, որ (ըստ նմին,) ոչ սոսոյ էր ֆեաւ ի ծիրն։ Նա ի ընկեն, յորոյ ի ծոփեն ու հայն բոլորեալ փոս սրեաս. ոչ ե փղձիկ ձեռաւէն էրեն. գեղեցիկ ծուխ, եռան ի ընդհատս փեղիկ. յորոյն ճաւիկ, ե ընդս սասուկնս խոտագին, ոչ նոյնն ասէ։ Նա ոչնա ոչ երևի այլ պատճառ այսոր պէսպէս փոփոխմանն ազգ եւ նոյն օրինակ կացոյ արիս, և ոչ այլ պատճառ կարկաղ, և մրրկոց և երկնանոյ և առնետանիւթոյ զի պղտոյ տարտամոյն ի տաշխատասուր էին ա-

* Ք. Ճղ. ա. ոսք և խոկ ի վկայութիւն բերել զայն օգտաւէտ

* Փ. բ. Ճրև գրէ պղինձս

առաքս ընդառակառաւ յերկրպագութիւն, քայլելի պէտս գառաւորութեան մեղաւորակից կամ. ծա գուշն անմոլար առաքեալ ի ընդառակառ առաքն յայնոսիկ։ Կանգուն զոր ինչ պատմառա կցկցին մառնկանց ջառագովք զոզս բարակառա վերացեալս յերկրէ կամ այլ այսպիսիս, յոյժ անյայտ էն ի միջ. և վ այն անհառատականք. և ամենեքեան տարապարտ զրոյցք։

Այս ոչինչ փոյթ է, զոր ասէին, թէ լուսաւորէր անուղեամբ փորձիկք, նման լուսոյ վիճառ կեալք, անչափ հեռաւորութիւն ի միջի նոցա ազգալ՝ ոչ զօրէն այդչափ ինչ ազդել։ Կան զի աչա և արեգական պրչափ փորձիկ է անւալեառն, և քանի՛ հեռի ի միջի. բայց զկարգ զբաւար ի հեղուլ զոյս, և ի փոխանել զնա։ Ապարքեն եթէ կայր լինելին ոգա ի ծնե. և լսելին զայս ամ զործ ընծայել մարմնոյ, որ ոչինչ միջ համարի քան զդառատակ ձևանն, հակառակելին արդեօք, թէ ոչ թուի բառական այդչափ ինչ զօրելոյ. այլ պէտք են խնդրել ոգա պէտպէս, և զմանր մանր մառանց բազմանկոյս, ի գործել զայս ամ։ Այ առակայն յայտ է թէ արեգական փորձիկ զոլոլ անալեառն, այսչափ ինչ գործել. և զկարգ կիսէ հնար և լուսաւորացն փորձ երևելոյ միջառնչ փոխանութեան կառարել։

Յուզանել երկրորդ պատմառս, զոր ի սկզբն օգտառնառ յառաջրերել առէպ սկն թռմնոս, զոր և միչ վերագոյն յիշառակեցաք ի Նառա անառակառնութեն երկնից։ Ի կարգել պատ Նառա հարկ է առորայնոց վերածել ի դէպ պոյնս, և նոնառառից առ պատառականս, և փո փոխելեայ առ անփոփոխս. և այսպէս հարկ է գնել զնախնառգոյն պատմառս ինչ հզօրագոյնս, անփոփոխագոյնս, և պատառականագոյնս, որոյ բառ ինքեան անկ իսկ գործել. և որք իսկն ազդեալ ամ ազդառութեն երկնից ի առորինս, իսկ սոցա ամ մարմնառոր պատմառք են կար գեալք։ Ապա հարկ է, թէ իսկն ի առաջ մար

մինք լինել ազնուագոյնք գիտագոյնք, և առաքել անմոռանալ, որոց ըստ ինքեան անկ ինչ գործել, և յորոց իրր յապրելոյ բաժանել համարեալ ոչ առաքեալ ի տարին մարմնոյ։ Ազգ ազգաւ ոչ մարմինս ոչ են իրաւունք համարիլ զայլ ինչ քան յիւրմէնոյ։ Ազգս երկնային մարմինք ոչ միայն հղի ըստգալոյն ներգործեն ի տարբերութիւնս, այլև են ազդիւքն ամ մարմնական ազդեալ։ յորոց իրրև յոկզբնական պատճառաց կախեալ կան ամ տարբին պատճառք։ Մի՛ Տագնիս ոչ միայն այլն օգտակեալ, որքան գիտեմ զայս։ այլ և բուն Տանիէլ կարգի իրաց և պատճառաց ի միջի առաջնոյ ազգին մարմնաւոր և կարգաւ իմն յաստղ ելից։ Ցայտ է և փորձադիցն։ զի Ցո ամենից մեծ ազդեցութեամբ է գործ։ ուստի և կարգեալ ամենեքին։ Եւ եւս, զի ամ ի միջ այնչափ կարգ երևի եւս և ի փառաւոր մարմին Ամենի, զնորգ հնարել է, ամ պահապետի լինել Ցո։

Նոյնպէս վերաբերեալ մեռած յայտ ասել է, զի երկնային մարմինք ազդեցութիւն բնութ իւրեանց հաստատին և երևին ի վերայ լինել քան զաստղապատում տեղւոյ, ազնուանալ, ներգործականալ, հաստատուն լ, և անփոփոխանալ։ իրր զի երևի ի նմա միայն անգաման չարժուն, որ մեռած ոչ փոփոխանալ վարդ քան զնա։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՂԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ։

Զգեղեցուն ամ երկնային մարմնոց ի տարբերութիւն, ոչ միայն միայն լուսով, և ջերմանալ, որ ի նմանէ հետե է, այլև այլով զօրանալ, որք ոչ անկանին ի զգայութիւն, և միայն ասեն գոյութեան ազդեալ։ Ո՛ առաջին մասն ոչ ուրանոյ։ Քանզի փորձին գիտեմք ամենեքին, զի ըստ գիտնականի ։ ։ ։

րին հետևակ · Պիկ ՚ի ծովակ անկցես , և ՚ի ձմեռ նայիլն և զանակս ՚ի նոսրացել առատոյ արեգական ծաշնեն ամ ինչ : Հաստատել և բանիլ : Քանզի որակութիւնն ազնուագոյն՝ որ և հարազատ ձիրք ներգործականագոյն մարմնոյ , որպես լինիլ և ներգործականագոյն : Իսկ լոյսն է այսպիսի : Ասպա որպես լինիլ և ներգործականագոյն . մնանուանգ ՚ի ձեռն ջերմուն , որ է քաջ տաքացուցոյ ծննդեան · և յատկապես ուղղական գործ երկնային լուսոյ :

Լոյնեակս և երկրորդ մասն հատանելցուցանէ. Լսաթ փորձիւ : Քանզի լուսատուքն ներգործեն և ՚ի խորխորին ներքոյս երկրի , յորս ոչ ծատանէ լոյս - և զի համարին ունել ՚ի նոցանէ ազդոցագոյն , որք տակոյն հազիւ փայլիկ մի լոյսն ջերմանայ հատուցանեն ՚ի մեզ : Երկրորդ ՚ի դեմառոյ : Քանզի և յինեմարտանելոյս տեսանելիք զի ներգործեն անդգալի որակութիւք . զի ովք ասեն որ զգայիլ չգոլումն , որպէս մատնեն ձգել զերկաթ , և ծանուանանէն կատարել զնարդիկ · և խաչնեցեալն արբել զնաղձս : Ասպա ոչ է արժան զնոսա զայդ երկինդ : Երբդ բանիւ : Քանզի զգայութիւք ոչ տանան մեզ ընդունել ամենի զնոսա որակութիւն ներգործականագոյնսն ՚ի գիտել մեզ զերկոսեան ՚ի պատճառանութիւն և ՚ի գործեան կենդանի մերոց : Վասն որոյ զոր ՚ի մեզ է՝ զներգործուն , ոչ զգամբ , եթէ զերկրէ լուծանի կերակուրն ՚ի մարմնոյ , և մնացեալ չառագործէ յարիւն · և այլն : Իսկապէ ՚ի գործեան կենդանի մերոց , ոչ եր հարկ զգալ զնոսա զերութիւնս լուսատուացն : Ասպա մարթի և նոյնպէս զայս որակութիւնս ունել ծանկեալս ՚ի մեզ : Երբդ որ զայս ուրանան՝ նման են ՚ի ծնեալ կուրի , որ ոչ ընդունելի եթէ կայ , մի զի ոչ ճշմարիտ զնա

Երրորդ երեսոյթիւն :

Լ ՚ի ապդել երկնային ՚ի տարերսն , որպէս ; Են համանալեաց կատարել , և մերձնցուա

յա-

ՀԱՐՑ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

Հարցակատարութիւն ոչ միայն է սրբատառելի, այլ եւ յոյժ հաճելի ի Տեառնէ, եւ ընդունելի. այլ եւ յոյժ հասարակաց ըստ ինքեան, որ վկայէ զհրեշտակսն՝ լինել պատուիրակս ի կառավարութիւն ։

Յայսմանէ յառաջագոյն առնել պատշաճ է, որ ի սկզբան լծորդեալ, եւ յօգտաբերեալ ։ Եւ կարգ եւ պահանջէ զի առաքեսցի մարդիկ հայտնակից ընդ վերակացուին ։ եւ զի ի նոցանէ չարժեսցի մերձենալ ի գործ ներգործական զբօսանաց ընդ նոսին պահանջէ զի վերնագոյն մարդիկ հայտնակից կալցին հոգեկրնն բնութեան կարգաւ իմն ։ եւ զի այն բնութեան իցէ կառավար, մերձեցուցիչ, եւ ոչ լծէ կենագործիչ ներգործական զբօսանաց այլ ։ Ապա բանզի վերնագոյն բնութեան զոյ հոգեկրնն անուանեալ հրեշտակ, եւ խնամարկու ։ յիրաւի է համարիլ զվերնական երկրի նոսին մարդիսն՝ հայտնակից լինել հրեշտակոյ իամ խնամակալից ։ եւ ոչ լծէ գործս ինչ, զորս բնութեան այն վերնագոյն եւ ճարտար, կառավարել եւ մերձեցուցանել ի գործ ի ձեռն անզգական շարժմանն, որ է անդադար ազդեցութեան հոգեկրնն բնութեան ի մարմնականս ։ Եւ զբօսանս ոչ միայն կառավարեալ կատարելով ի մարդկանս ։ այլեւ օրէնքն այն ընծայեն նախախնամեալ, զոր բազում աւրիւք յառաջերեալ այնմ ի ժամանակս ։ ի գիտել եհասեալ ։ Եւ [illegible]

Յայսցանէ յայտ է եւ ի գործել շարժմանն, եւ ի գործել երկնային մարդկանց զորօրինակ եւ զբօսանսն զոր գործեաց ի բառնալ մերձեցուցանն զբօսանսն ։ Նմին իրի գազաթն եւ ծնունդք ներգործեալ ։ Իրք զի կատարեալ կան բազմութեամբ յերկնային ազդեցութեանց ։ [illegible] Եւ այսու ուսուցանէ մեզ ի մարմնաւոր ազգիս ։ [illegible] ոչ նա ինքն գրկ անուանեալ ։ ի մարդասիրութեան ։ [illegible]

լուսաւորութեամբ, և առաքութիւն երեսացն անճառական, որ ոչ կարծի՛ թէ ունայնական շարժմանէ. որ և յայն սակս լինին յիրկինս և՛ ի գործարկութեան շարժման այլ յետ գաւառացանելոյ, մանաւանդ եթէ, ոչ առնէ գիրք, եկեալ յայնժամ առաւել և կատարեալգոյն։

ՀԱՐՑՄԱՆ ԵՐԻՍՈՅՆ։

ՀՀՀ Ոչ կեցցուի թէն երկնոյդ ոչ՝ ներգործել ի կամս մարդկան ուղղակի. բայց կարէ ներգործել ինչ՝ ի նա անուղղակի։

Առաքին մանն է առհասնեաւ երկնիցդ. և ցուցանել ևս բանիւ, զոր զի յաժարութիւն գիտասցեն երկնիցն. վասն այնորիկ կարէ փոխել զաժարութիւն, որ ասի ըստ բնութեան. ոչ ձեռնարկէ ներել ի մեծամեծս։ Ապա և յաժարութիւն նոր, որ և կարէ, ոչ կարէ փոխել ի հնացեալ ուղղակի։ Երկիրդ ընդ գիտէ բնութիւն իւրաց, ուղղակի ներգործել մարգոյն յոգի. ոչ նոյնն առ։ Ապա կամէն առակ ոգելոյն. զի ոչ կարեալ ի մերում նեղէն կազմուածս. ոչ առասցի։ Ապա երբ կենդանի ոչ ներգործեն ի նա ուղղակի։ Երկրորդ մանն է ոչ ներգործել ի նա ուղղակի կամէն շարժել ի բանէն. խակ բանն ոչ կարէ յերկինէ. այլ յառաքելոց ակզբանց, որոց ձեռամբ առաքեն և յառաքեսիան, և անկարս ի լուսաւորեալ կամ յարձակիլ։ Ապա և ոչ կամէն կարէ ի ստանալ։

Երկրորդ մանն է այլ ևս ժամանակի. որ յառաջ բերէ զերկուս ելանակս, որով փոխարէն երկինք չիանան անուղղակի։ Նախ ի կատարել առաքելոյն՝ ըստ որում ի փոխարէն առաքելոյն երկնային ազգեցութիւնք, փոխարէն և մեր առ նոսա աղօթից. այլ ի ցրուանալ սգոյ զնուրն ընդ առաքեալսն։ Ոչ ևս ի մեզ ի մեռեալսն երկնիցն ներգործութիւնք։ Ոչ ևս ի մեզ ի մեռեալսն երկնիցն ներգործութիւնք։

ա՛ւ բաղխուեցեալ. և անդէն ի տեղւոյն անդնդ
ընդարձակեալ, և անդէն պատառեալ, և այլք
անցեալ իմասասիրէիք։ Ասկայն ի ձեռս է կա-
մացն բանիւք հաստատիլեալ զանել զայսոսիկ
շարժմունս, և այլոյդ կեանս վարել և ոչ ըստ
ազգի էրկիրս, ուր յայտ է ի տեղեաց։ Ա՛ւ-
սի պատմիցս ասէ. Խոտորեան ի՛ւրեանց ոտիւք։
Այսպիսեաւ խոտ, զինչ ինչ, ի գիտութենէ տա-
տեալ յկատաղ իցէ գուշակել զապագայիցս,
կամ զինչ ի տղայոց պատահել ցանկալի և
ցաւագին ի վերայ ազգս գիտասցի։ Ա՛ի զի կա-
խեալ կան ի կամսն, որ կարօղ է զամ զրուա-
ծել ոտից յայդմ ճանին հանելոցդ։ Ուս
երկրորդ, զի բազում անգամ լինին ոչ այնպէս
ի թափանցիկ մերմէ, զոյգս յանդուս պատա-
հական զաչընեծացուածիկ խոզանիկ, որոց մի
միայն պատուոյ յորովակն զամ գիտացն վերս
ի վայրս շրջէ. ա՛յլ երեք վ՛ շարունակ մեռանել բեռ-
ան՛ կարս ի կատս գնասցեալ երեխայիցն յորոյ վ՛
գրաչակերն էին. գնա լինելոյն նոցա անկանիլ ի
պատերազմ. և յանկանիլ գրաչակերն ի գեղեցն
զաւտկանացն խռովիլ. և յայնմանէ ատելու-
թեամ, զրացն ամէն ի պատուհասել ճանիլ. և
յայնմանէ զրան զանգարձն ամ առաւ հար-
կանիլ. և զանդամից ոչ ոք պիտոյ գնացեալ
վիլ։ Խոկ այդ ո ոչ պիտոյ անդիտ էին. որ
անհնազանդիլոյ ի գիտութենէ ստեղծող գոյացոյ
զմանր մանր և զատատնական պատճառս ան-
վրէպ խոհեմ։ Ա՛յլ յերրորդ գատաստան ան-
կեղծիլ զապագայսն ճանաչել ի վե՛ր
ազգս գիտասցեալ, երբեմն զի ոչ միայն ի գեղ-
եակ ճանաչեալ։

Յաղագս անձրեւոյ և կարկտի, և այլոց երևե-
լի փոփոխմանց օդոյ և ենթակայութեանցն, որք
ոչ յաղագս կամաց, և ոչ յայտնական մանր պա-
տահից են կախեալ, ասելի է, ի՛ն հնոյ ի
առաւօտեան լինել նախագիտել։ Բայց յայս
ոչ ի՛ն և ի սասն յոյժ առատ և ոգեմ գտա
նին նոքա, որք զերազդէ մարդկան և զազգս գի

պատ-

պռնաժող յանգուցն քաղքանչին : յորմէ եղ ա-
ռանն . զբանս իբրև շաւիղս :

Իսկ խառնուածք , յոմանցումն է և յոր-
մանցումն եւթանչիւր մարդոյ առ մանուա-
կըսգեալ ինչ , Ելիփազ կոչեալ կամ յայլմէ
ցեղէ առանցայ , և ձգեն ՚ի նոսա ՚ի չքաւ-
լինել , և ՚ի Ծննդեան . և վասն ոչ և իցէ կարէ
լինել ներհատուածի ինչ ՚ի գիտողէ առ-
անձայ . բայց անվնաս գտանցումն ծոյ իմոյ
է քան զհատուցանել մարդկան : Նախ . զի չէ
յղանալ , և Ծննդեան ոչ է հնար զիտել հա-
տուածս , ՚ի երբ ազգիւք պարտ իցէ առն-
մանել զոս , յառաջնումն անդ ՚ի ձևոխ մանե-
կան իւրում , ՚ի անդնդն խոկ իւրանէրն . և կամ
՚ի յետ երանելոյ ազգին : Կամ ՚ի գանգատ
Տանուտերին իցէ , որ լինի առնչ առ Ծնողին հետ
առն . ՚ի շուտափոյթ կատարեալ առ Ծնող
չինն Նորատարած : Քանզի և ոչ յոյժ մա-
քուր գտանին առանձինք : զիտելի զայրացու-
Տնտեսչին կանոն ՚ի բառնալ զանառապահս
զայս . բայց և զիտելի , զի և Նոքիքն ազատք :

Երկրորդ զի ազգիցումն երկիւղին ՚ի մար-
մին մանկան ըստ կերպարանելոյ նր . կամ առ
կոյ յանհամար պատահոյին , որք առնեն ին
անկեալս : Երրորդ զի ոչ միայն անձառելի է զա
լումն անբուժից առանցայ , զորոց զլինելն ան
գամ ոչ գիտեն ասել յոյս և յարբանեակս լուսո
ցածոյ , և ՚ի մանկան երեսակն յառաջ քան զիտա
գիտութիւն . այլ և շարժումն Նոցա՝ առնենգական
յոյսնէ , ՚ի վեր են քան զիտութիւն . զիարդ Հնար
եղիցէ ոչ Հատու լինել զայսպիսի ազգիցելոյ , զայլ
և ոչ զերեսելն չարժումն զիտացդն խոհեմ առա-
գումն քան ազգանեալոց :

Զորրորդ զի նոյն երեսք երկինքն , և Նոյն կարդ
առանցայ ոչ է միեւնոյն երկրորդելոյսն ՚ի ազգանել
Ծի . առաջ զայլ օրն ասաւ , ՚ի զինչ փոյթ
Հնար եղեւ զայսոսիկ Նորանոր խոս առաւել
Հատուսել : Թողացուք զնոսին կանոնս , յորս
զիտելին Հատուսատ՚ել ազգանեալ ոչ . ՚ի երկրորդ
յերեսն

Ա յլեւս՝ է՛ր յառաջիկայ յետոյ ժամանակ նոցին
Առաջի առնել առաքեալսն Քրիստոսի զամենայն գործսն որ արարեալ էին, զինչ-
ս առաքս անվճռով գործածմամբ, միանգ կարծել
ոմանց հրաշս։

Այլ ասելիք ևս ունիմ, թէ ոչինչ հնոյական աւրէնսդրութեան ինդիր հնարելոցս միջև կայր, որում ոչ հաճախս գոյին գործածք քաղաքացի։ Զայս է ասել՝ ի ձեռնադրելոյն, յիշխելոյն, ի հաստատելոյն, և յայլ առատապարգև եղանակս գործակալելն։ և արդարև հնար էր ըստ հանգիպման եղանակաց ևս հնարել, որք ի անցանելն ի սովորութիւն ոչինչ նուազ քան զնոյնս հանգիսանային։ Զի ի շատախօսելն անթեղ, բազում անգամ հանգիպի զՔրիստոսեան ազգ։ Ապաքէն ևՀի զայն, զոր անխափ բարբառէին ազգակից հնոյոցդ, ընդ գրով արկանել ի մատեան, յորմէ բազումս գտանէին առաւել քան Հնոյսն։ Բայց այսպիսի ևս բազք մատեանք՝ զի ոչինչ ասի, զայն լուծեն։ իսկ որ ի խոշտանգմամբ պատահի, անշուշտ բարւոքին։ Ասելիք է երկրորդ, զի Թէ չար ինչ իցէ գործակալն, հնարել այդմ հանգիպել Թոյլատուութիւն ոմն՝ ի պատիժ ունելոյն հնոյսդրութեամբ մատեանն, ոմն և զրպարտի ինչ կարօղ է առասանել յանձինսն Նուանդ առելոցդասդասուածն։ Ասելիք է երրորդ
*Ք.Ք.Խ.ԻԵ զի սիրն Թովմայի՝ Թէ ի անառակ հնոյսդրութեան
գ. Ե խառնել գործոցդուածն ի միմեանս, որ Թ սիրն օգուտ
*Ք.Ի.ՀԵ. ասիցեն՝ շարժէ երբեմն զհնոյսդրեան ի խօսել
ՃՆԵՐ. գործոյն ազն գիանն։ Վասն որոյ ևհետեցին Մեծասէր
ՃԵ. նզովել զամ հնոյական արուեստս, իբր զի ոչ միայն ևս անպիտան լինէին ըղձալոյ ծառայու-
թեան Քրիստոսի, այլև վնասակար կռմանէք դիմաց յոյժ ակամայ առելոցդասդասուածն խառնելոյ,

Ի բանդակալն պարակս ի գետ է յառելոյ, Թէ որ իցէ հաստատեալ խոտաբանելոյ մերոյ առաքեալ ազգակից զբանն Թէ, կամ զինչ ազգ դիցէ ի խառնաձայն, յորոյ վէր իշխէ։ Ընդհամարատս կամելով խօսիլ, այսպէս բանիս

խրն մելրտակաց սեպհական ձիրք ։ Լրևանն է
ցաւթ և ջր · և վ այն ի ստուգիւ կենդ ·
ազգէ զգաստանալ է , զինզգուելի · զարթնչել և
զգաստագին խոշտրգալ · իշխել անուս մարձաւոյց-
և հոգալ եց · որ է ՓԷ-ՓԷ-ՆԷ · ունի ՛ի ստուգիւ
զինուորն ։ Լուանալն է ՀԻՄ և խոնաւ · և
ի այն հատուրն կենդ գիրիչ · ազգէ զմե-
ծահոգուելի , զուրախուելի , զիսաստիրուելի ,
և զարքայական վհատանձուելի · իշխել ՛ի վ ար
եալն · ունի ՛ի ստուգիւ զանազն ։ Ջրասուն է ՀԻՄ
և ջր · այլ ՀԻՄուելի նր ժանգ է , և ստուգ
ցուցիչ յ ի ջուրս , վ է խակ է գ ի գոյ · ազգ է
զանել գնուելի , զարքիկուելի , զկռիւ , և զա
ստուելի · իշխել մարգել · ունի ՛ի ստուգիւ զայդ-
պատան ։ Ընդունն է ՀԻՄ և ջր · բայց գիս-
րիչ · զի ՀԻՄուելի նր գոյր է , և կենդ ընդ-
ունել · ազգ զգենգկուելի , և զգաստաւոր ՀԻՄ-
ուելի · իշխել մարգել , որ արեամբ բարկոտա-
նելոյ · ունի ՛ի ստուգիւ զոակն ։ Ընդուսանն է
խոնաւ և ցուրտ · գիրիչ կենդ · ազգէ զազ
նուտարարուելի , և զգուռարելուն · իշխել մա-
գաղ ընդ արևուն խառնելցէլ · ունի ՛ի ստուգիւ
զգգինն ։ Փայլածուռն յերգնակ է բնուելի ,
զի երբեմն լաւ մոլբտակաց ՝ ի սրա ընդհանուր ·
ազգէ գիրարագարձուելի իրերաց , զնուտարա-
մուելի , զնուռանախտուելի , և զնոգուռանկու-
ելի · իշխել անուռանգել ընդ մարգել կամ ընդ
արևուն խառնելցէլ · ունի ՛ի ստուգիւ զանոխին ։
Լուանն է խոնաւ և ցուրտ , և ՀԻՄ իրաց իրե-
հնկի · ազգէ զանկայուելի · և զինկուելի ·
իշխել գինայնոց , և մոգաստուաց · ունի ՛ի ստ-
ուգիւ զգծմաթն ։

Ա ՚ղդ գայատակ մելրտակաց զբուելի ունիմք
նախ ՛ի նախին առանգուելոց ։ Ուրիդ ՛ի գնո-
գին գիսաստիրուելի , գրուռ փոքր ՛ի շատ ծա
նուցանե , եթ ոչ այսպիսի գործք երբ ՛ի բուգուռա
լինին ՛ի զգուռանալ այսց մելրտակաց ։ Ընդ ՀԻՄուե-
զի իրերաց ՝ ի իրերանչիւր ինչ արտագրէ զինք նմանն ·
ի՛ յայն գործս ընծայելիք ի բարձանչիւր առ-

անկայ , որք համարին նմանուիմ ի լինի՝ նոցին քաղաքական ըստ սահմանելոյ ինձ ինձ ինձ անձնաւորեալ : Աւսանի արուեստին ակնարկին պատճառ զգակի : Լուսինն արծաթափայլ՝ զարծաթ . և երևակին կապարագոյն գիտուր : Ա՛նանուանդ հաւանական եա է , թէ ամ ակունք պատուհանք և հանքք ունելոյին խրատանելոյ զիւրեանց ասաղ , ինչպէս անկայս են ի մէնք .

ՊՐԱԿ ՎԵՑԵՐՈՐԴ .

Յաղագս ճանապարհոյ երկնային ընդհանուր , և յաղագս փիլիսոփայն փնտրոյ :

Ովանդակ կարգեալ չարժական երկնից՝ քանզի է բոլորաձև , կացուցանէ զգունս կի զարդարունակ , որ ի մանի ինձանի իդեալոյ առնելոյն . Ա՛սքին պնդոյմ ի ին ինձերնոյն պոլիտիւս , որոյ ամ ինառաջ ինձերնոյն՝ հասատորդն հնոյ են ի ինձերնոյն կի որոյ ամ փնդ յինդուն ի ինձերնոյն ի ընդհանուն՝ նն հասատորդ : Յայս գունս երկնային ընդհանակին կիսան՝ գինա՝ և չրջանակս ինչ՝ մերինէ նորդք ըզ Ճանապարհս երկնային չարժմանց : Ա՛ն նախ ինչ չարժուն պարբերական լինի ի վր առան ոյն , ոյ յայս է յանկուն կի ի գունս հոլովական վն այսորիկ մտածելի յ երկինս գիտ ինչ անցկ կ երդան երկրի , ի ծագաց ի ծագս երկնից : Ոյս պիտ կոչեմք առանց Ծն . իսկ զկնատոյ բից գիտս , կոչեմք բնաս կի ինչնին . զմինբնաս ուչնոյն կի հիսոնոյն . իսկ զմիւսն բնաս հասոչնոյն , կի հոլոսոյն : Ա՛ն զայսորիկ ծգնանակ ի վր այսր առանցիոյ կատարի չարժունիսականն Յնոյ այսորիկ մտածին ի գունան երկնոյին և առան չրջանակք . վնոյք մնծամնծք , որք հատանին զգունս բոլոր յերկուս հատասար մատուն , և չորք փոքրիկք , որք հատանին գնս յերկուս անհատասար մատուն , որոց մին մնծ է , և միւսն փոքր : Մնծագոյն չրջանակք են

Հոռոմոցն · Հռոմիոյ · այն է կինդ-անակը
պիղծ կամաց · Ամէնեցուն երեսուն · ծոյլ-
ծոյլ փիլիսոփաներուն · և Հրէից · այն է ագահ-
կան խոր փորքրատ պիղծն են հրեաներուն խիստ հրեա-
տոյ ոչխարներ · Հրէաստան ոչխարն · և Հրէաներուն հա-
մբոյրն ։

Հաստատականն , կամ գիշերահաւասարն · որ ա-
ռաստական անուանեալ ի նահապետաց կոչի փիղ՝ և
չորանկ ինչպէս բաժնի զգուշանալ կերկուս հաւասար
մասունս , հաւասարապէս տարակացուալ կերկու
ցուցից բնեւոյց Տի · Աստ հռոմբոյծ · զի յոր-
ժամ արեգակն գտանի յայսմ չորանակի , ըստ ամ
Տ տիճ և գիշեր են հաւասարք · որ երկիցս
հանդիպի ի տարւոջ , այ ի մարտի ին և ի սեպ-
տեմբերի հայ ։

Օդախտական է չորանակ , որ նոյնպէս բաժա-
նէ զգուշան կերկուս հաւասար մասունս · և հա-
ստատ գիշատակածն խոտորնակի , միով մասամբն
մասոյն ի բեւեռ արջային , և միւսովն ի բեւեռ
հակարջային , խոտորելով ի հասարակածէ երբ
բեւ քսանեւերիւք աստիճանաք և կիսով · Այս-
ոսիկ խոտորումն կինդ-անակէրպիկ կամարի ,
լինին ամ փոխհրուն հզանակաց տարեւոյ յայսմ
Տի՝ անհաւասարումն առաջոյ և բարեշափ տա-
մարաչխարհումն տասնչեան և գիշերոյ յ տասնիւն
երկիր · որանչելի խորհրդոյն ինչ · Յայսմ չորա-
նակի են երկրաւոր համաւասարումն հին ան-
ուանեալք ինքնաճիրդ · Յ որս ընդ առաջ ա-
րեգակն ամի ամի , որոց այս են նշանագիրք և
անուանք տասնմեկեալք յատուկ թուոց · Ա
Խոյ · Ծ Ցուլ · Ի Երկաւոր · Ց Խեցգետին ·
Զ Առիւծ · Ա Կոյս · Ճ Կշիռ · Ղ Կարիճ ·
Ժ Աղեղնաւոր · Ն Այծեղջիւր · Ջ Ջրհոս ·
Ռ Ձուկն ։ Ջորոց զանուանս վր ի մոլ ա-
նելոյ պրկեսս առանաւորս ։

Ընդ խոյն է Ցուլ և Երկաւոր ,
Խեցգետին՝ Առիւծ կոյս գառնուր ,
Կշիռ Կարիճ Աղեղնաւոր ,
Այծեղջիւր Ջրհոս և Ձկունք ։

Յայսմիկ կինդանակերպս մտանէ արեգակն
առնոյ ամիս : Ի քառանկերորդ աւուր մարտի մտա
նէ Ի խոյն : Յիննեւասան սարկիչ Ի Յով :
Ի քառն և ՚ի ՚ի ՚ի քառն և ՚ի
և ՚ի ՚ի քառն և ՚ի
ՙ ՚ի քառն և ՚ի
գառաւոյ Ի ՚ի քառն և ՚ի
առ ՚ի քառն և ՚ի
ՙ ՚ի քառն և ՚ի
ՙ ՚ի քառն և ՚ի
ՙ ՚ի քառն և ՚ի
ՙ ՚ի քառն և ՚ի

Օգոստոս ՚ի քառն և ՚ի
ՙ ՚ի քառն և ՚ի

Ի քառն և ՚ի քառն և ՚ի

Ի քառն և ՚ի քառն և ՚ի

Ի քառն և

խոտաբուծին լուանել · եւ ի Ծննդեան խոտաբուծին արեգական : Զորմէ յայտ է Ի՛ր խոտաբուծին արեգական , որ կոչի ի չարչարանս քն, ոչ էր ընական · զի յայնժամ լուացեալ էր լուծիւն· վն զի չարչարեցաւ ի չորեքտասաներորդ լուանէ · արդ անհնար է բնութիւն , Ի՛ի լսման լուանէ լեր իւր խոտաբուծին արեգական :

Եւ ինչ Ի՛ի խնդրիցես · զիարդ ոչ լինի խոտաբուծին առ իւրաքանչիւր ծնունդ եւ լուծին լուանէ· Պատասխանեմք, վն զի լուանէն Ի ափսեի յայտնի յայնկոյս արտաքոյ քան զծիր խոտաբուծին · եւ ոչ ուրեմն գոյանի յայս ծիր ի պահու լսման կամ ծննդեան : Սակս որոյ ի ծնն դեան ոչ միշտ անկանի ուղիղ ընդ արեգականն, այլ ոտ ի կողին կալով ոչ ծածկէ զնա ի միջի· զի ոչ է անվրէպ ընդ միջ երկրի եւ արեգական· Իսկ ի լսման ոչ միշտ անվրէպ յանդիմանակաց լինի արեւու , միանգ պատահիլ գծի ի կէզբունէ արեգական յ կէզբուն երկրի ուղիղ ձգելոյ այլ երբեմն ի մի կողմն Ի՛երի , և վն այն ոչ պատահէ ստուերի երկրի , որ ձգի ուղիղ :

Ալիքսիոն է չորքանակ մեծ՝ որ ի փոքրէ բնեւոհ Ձի ձգի ի միւս , անցեալ զդագաղմամբ խոտաբուծին գետատոյ · ուստի և է այլ և այլ ըստ այլոց այլ դագաղմանէ խոտաբուծին գետատի : Ի՛յս դագաղմն ասի , Հնդիկ կամ Ինչ փոքրիկ : Իսկ կէտն սմին հակակայ՝ Նոսիկ կամ Ինչ ոտքանի : Ալիքս՝ կոչի փղոյնոյ , վն զի յարժամ արեգական գայնվայր ժամանէ օրական շարժմամբ՝ լինի մեզ որ հասարակ : Ուր այսչափ քանակ պակասանայ ի մտանելոյ յարեւելակողմն· զի այնք գետատք որք միապէս են արեւելեայք, ունին զնոյն միջօրեայ շրջանակ · իսկ ոչ ի քան զմի ժամ են յարեւելակողմն՝ զգաստասան :

Ոչինչ արեւադարձ , և շրջանակ մեծ Ձի ի բեւեռ՝ ի բեւեռ՝ որ Ձեռ զդագ խոտան ի կէտս այնչափ և խեցգեանի : Ալիս ծիր արեւադարձ, զի յարժամ հասանէ արեգական ի կէտս , ուր այս շրջանակ Ձեռ զդագ խոտան , անդ վկայ առնու

և այլ ոչ գնայ յառաջ . այլ դառնայ յետս ՚ի հաստարաւականն կոյս :

ՕՐԻՆԱԿ զիշերահաւասարին է չորանակ ինչ մեծ ձգեալ ՚ի բևեռէ ՚ի բևեռ , որ անցանէ ըստ զոդիակաւն , և ձևէ զնա ՚ի կէսս կշռոյ և խոյոյ, անդ՝ ուր և զոդիակաւն ձևէ զհաստարաւականն : Այլ ծիր գիշերահաւասարի . զի ՚ի կէսս ուր ձևէ զզոդիակաւնլինին գիշերահաւասարք . այսինքն , ՚ի կէսս կշռոյ և խոյոյ :

ՆՈՐԻՑՆ կիմ հզերարձ է չորանակ ինչ որ բաժանէ զերկիներս յերկուս հաւասար կէսս , որոց վերք ինն երևելի կայ մեզ իսկ առ երկինն աներևոյթ ոտիւ եթէ որ ՚ի գալոմ , ուր ոչ ինչ լեառն արդել կայ ցեւ առաջիկ զկէս երկնից չորանակին ուր առաջ ոտ կէսն այն կոչի հորիզոն կիմ էնդէոփ , զի զառաջեալ :

ՆՈՐԱ հզերձ :

ԱՐևադարձն այծհզերք է չորանակ փոքր , զոր գծէ արեգակն ՚ի դեկտեմբերի քառանն , (որ օր փոքր է մեզ քան զնամ առաւրա ,) այսինքն յորժամ լինի ՚ի կէսս այծհզերք :

ԱՐևադարձ խեցգետնի է չորանակ փոքր՝ զոր գծէ արեգակն ՚ի յունիսի քառանն և մէկն , (որ օր երկ կարագոյն է մեզ քան զնամ առաւրա) յորժամ լինի ՚ի կէսս խեցգետնի : Եշ ասին առաջ արևադարձ , զի երբեմն ժամանէ ՚ի տոտս արեգակն , գառնայ անդրէն ՚ի հաստարաւականն կոյս , և ոչ երբէք զանցանէ զսոքայ չորանակս ահմանեալ տատ և անտի զայնտեղ կան խոտորումն զոդիակոսի ՚ի հաստարաւականէ : Եշ այնպէս արեգակն որ տարեկան շարժմամբ ընթանայ ընդ զոդիակոսն , ոչ կարօղ եղանէր ի տահմանս տոցա :

ՇՐՋԱՆԱԿՔ արջայնի և հակարջայնի են փոքրկիկ ծիրքն , զորս գծէն բևեռք զոդիակոսի ընդ բևեռաք Ցի օրական շարժմամբ : Վասնզի հեռի դոլով բևեռաց զոդիակոսին , ՚ի բևեռաց Ցի քան և երբէք տատհանէք և կիսով , որչափ և զոդիակոսն ՚ի հաստարաւականէն է խոտորեալ. հարկ է ՚ի պատիլ երկնից օրական շարժմամբ պրտոտիլ և բևեռացն զոդիակոսի , և գծել զրջա-

նակ

նակ ինչ առ բանեռաք Ըմի ։ Ա՝րդ որ գծի զար
ջային բանեռաս , կոյն սրձոյն ։ իսկ որ գնակալ-
ջային բանեռաս , անուանի հակարձոյն ։

Այս ամ երևի ՛ի գուշտ արուեստոյն , զորոց
գիտակն ոչ ՛ի միջի , ցուցանել կարկիրս ։ Ջե-
նիմի , կամ կիտ գագաթն ե տասն գ · իսկ
կիտ յանդիմանակաց նմին , կի՛ կադիր , ե տասն
ժ · բանեռն սրջային է , ե · և հակարջային , ե ·
առանցքն է ուղիղ գիծն ձգեալ յերկի ՛ի լերն ։
Հորիզոնն է շրջանակն ա · և բ ։ Ա՝ՀԸօրեայն է
շրջանակն , գ · ե · Ը · Լ · գ · Հասարակածն է
շրջանակն , ը · կ · Ջոգխակոսն լայնատարած ,
ԼԹ · հ ։ Ա՝բևագարձն խեցգետնի՝ որ փորը-հ
ձ · է · Ա՝բևագարձն այծեղջերս որ և այն փորը-
ծ · ԼԹ · Շրջանակք բանեռ արջայինն · գ · զ ·
Հակարջայինն · ի · ի ։ Ծիր գերեզմանաձա-
բև մեծն , ե շրջանակն · է , ձ , Լ , ղ ։ Ծիր ա-
բևագարձից է այլ շրջանակ , որ ձևի զաս առ
ցցուածալ անկեամբք ՛ի բանեռս աչխարհի , զոր
յայսմ վայրի չեր հնար նկարել ։

Ա՝րդ այս գուշտ նկատմամբ բնակչաց երկրի՝
յերկս գերս կարէ լինել · Ուղիղ , Խոտորնակ ,
և Շրջուն , կամ զուգահեռական ։ Ուղիղն է
այնոցիկ · որոց բանեռք Ծի են ՛ի հորիզոնն ոնշ
նիմ է նն ի՝ց ՛ի այր , և լինեն ՛ի քուն · և առ
ասս ամ առանցք Ծագեն որ ըստ օրէ ։ Եմ խոտ
որնակ է այնոց , որոց մի բանեռն բարձրացեալ
է ՛ի վերոյ քան զհորիզոնն , և միւսն առ ցեալ ·
ոնշ յառաջիկայդ երևի նկարեալ · և առ ասս ոչ
Ծագեն ամ առանցք , այլ պիք են առ աւգա-
կան բանեռաս յաւէտ Ծածկեալ միսն · ոնշ մասն
երկնից , ի · Լ · ոչ երբեք էլանէ ՛ի վերոյ քան
զհորիզոնն գնացոյն այսպէս նկարելոյ , ոսաոի և
ոչ առանցքն որ ՛ի նմա ։ Եմ յայս գերս է նկատ
մամբ միջ ։ իսկ շրջուն կի՝ զուգահեռական է
այնոց , որոց մին ՛ի բանեռաց է ՛ի գագաթն , և
միւսն ՚ի ոտիւք , ոնշ երե՛ էն ի՝ց ՛ի գետն և
լինեն ՛ի ժէ ։ Եմ այ միւ նոյն կէս երկնից միշտ

է՝ ի վերոյ քան զՀոլիզոնն, և միւս կէսն միշտ
ի ներքոյ Աստղ ասեն զայն, որք ի տարածեալ կէսն
ոչ երբէք երևին նոյ։ Նշ ասի զառագահեալսն,
զի ամ շրջանակ ի զառագահականք էն ընդ Տ-
բեզսն ասցս. Թող զդոյդ խակսն և զԽնկս արևա-
դարձի և գհյդրատաւտարի։

Յայտ առնեմք զոր յերկինս մատածեմք, քա-
զաք ինչ խնամոյ յերատակաց արարածոց։ Եան-
կէ այնոց սղանց որք բնակեալ էն ընդ Տաս-
բատաւտս, կամ որոց ուղիղ դառնայ ընդ ան-
ձրջոյն ասէ և գիշերք էն Հաւասարք, ոչ երկնին
առաւտուս։ Խաւարեալն լերկնի՝ երկնին աչքն կամ
մարի, և՝ ի միջաւհման ամբարիշտ ։ Վերոյ պատ-
ճառէ ։ զի Տրեզսն այնոց ազանց ձեռ զՀաս-
բատակածն և զերկուս արեւադարձսն ի Հաւասար
կէտս ։ և վասն է՝ ի Հաւասարակածն էոյ արեգակն
և կամ յարեւադարձս ։ Տարի է նոցա այնչափ մնալ
ի վերոյ քան զՀորիզոնն նոյ, որչափ ի ներքոյ ։
Երկարտրդ խնամոյ կամ որք մեկուսի էն ի Հա-
սարակածէ ։ և մատչեն ի մի ի բևեռացն, կամ
որոց խաւարնակ է գոլան, ունին զառաւտս ան
Հաւասարս այնչափ առ մէկ ։ որչափ հեռագոյն
էն ի Հասարակածէ ։ և մատչեն ի մի ի բևե-
ռացն ։ Աստղ յաջիբիկէ առաւտք ամենայնիք ։ ոչ
էն այնոցիկ երկայն ։ այլ կէսթողեալ ։ և կէսթողեալ
ի Հաւասար առաւել հեռախակողմանս երկարա-
գոյն կամ էն առաւտք ամենայնիք և գիշերք ձմ-
բայնիք ։ և այս անհաւասարութիւն առնէ և
գիշերոյ ազդ ։ մինչև ի գալ ի գառագահականսն
ուղիղ ի բևեռաց ։ որոց չ՝ քան է գոլան ։ զի առ
աւուր միոյն ամբ ։ և մի ի այն գիշեր կատարին ամն
ողջոյն ։ որոց երկարանալութիւն առնէ զամիս վեց ։
Վերոյ պատճառէ է ։ զի գառագահացս այսոցիկ բե-
ռան կալով ի գագաթան ։ Հորիզոն Հասարակածն
լինի ի Տրեզսն ։ վասն Տարի է արեգական մակ-
առ նոյ ցորչափ է յայնմ կողմանն զոր խակսն ։ որ
նոյ ։ ի վերոյ է քան զՀասարակածն ։ խակ ցորչափ
է ։ ի միւս կողմն զոր խակսն ։ որ նոյ առոյգ է քան
զՀասարակածն ։ ոչ երբէք ծագի առ նոյ ։ Այլ
քան-

բոլոր վի ցօլագին հոգմոյ ընդելոյ ի բնեռակոզ-
մանց · զի բնեռակոզին գրատագին , ընդէ զնոզմ
գրատագին · ուստի այրեցածն հաւատարատուն Տե
ա՛ի յերկոցունց բնեռաց , ասուի և անուն փշմամբ
հովանաւ երբև երկոքեանքն հովանաւոբք առնելոյ
լոյս նոմա յատարչին բնութեն ։

Չգրտացին գօսիք են գաւառաբն անկնալք ի եր
կոքեանքն բնեռաբ . քրդն ապեգային Միտ Հնուագրդն
է՝ եգուգալ ծանց ա՛ի ի մերմէս ՝ ի Ձմերան վնկ · ոչ
Ձուագրդիէ ինն , թայդ եմ է խոտորնակի Ձգել
ակաբ չառաւելոբ · ոմ ՝ ի մէզ յաւուբս Ձմերոյ
նոյ ։ Ամդ զոյսակ գաւառս են առ ասասիկ
գրտուածէ առաջինքն Համարեցան անբնակ , բայց
և ա՛յ գրտուածնն ոչ պատասին մեզմացուցիչք ·
քանզի պաակալ ասցս չուբջանակի յայրեցնալ
գօտւոյ , Հարկ է այրեցածոյն Հանապազ ընդել ի
ստաս Հոմն ջերմագինաւորվ բնաւորական գրտու
ածնն այսոբիկ եկամաս ջերմուածք մեզմանոյ ։
Եշ գաղձնալ . յայտ է ածէ ի բնեռակոզմանս
յաձախ գաանի Հուբ ընդերկրնալոյ · որ ոչ ա՛ս
կաս օգուտ ՝ ի մեզմել զՁ՚եզակ առանձանիանե
Ասկ թարեխաան գօսիք են գաւառքն անկնալք
ի այնոբիկ մասանն երկինն , որ Ձգի յերկո
յանց այնագարձիոյ միջ՚ի բնեռական շրջանակն
յորոյ ՝ ի միւսն բնակնալ երբ մեք ։ Եշ արգ
շատ լեզի զոր առացարն վերբ ՝ ի չուտ ։ Օգտա
ւոյ պատկեր անս առին յԱստղագէտն Հանատա
բած , որ ՝ ի Ձառս բաժանման երկրի ։

Ի՛ն-

ԽՆԴԻՐ ԱՐԻՒԱՐԴ

Յաղագս փորձութեան աչխարհի։

ՇԽԱՐՀ ՏԱՐՈՒԱԿԱՆ Է, որ ինչ կայ՝ ի ծոց լուանալոյ կամ ի մարդ։ Ասի փորձութեան չա- րանուճանալ՝ ի տարերացն. զի որ ինչ կայ՝ ի ներքոյ լուանի, կիզ տարբ, կի բազադրեալ՝ ի տարերացն։ Խօսիմք յայսմ վայրի զտարերացն միայն քան զրուտ են ընդ ակայ տեզական շարժման, և մասունք տիեզերացն։ զի քան զրուտ են ակըզ բունք ծննդեան, բան լինել զնոցանէ՝ ի հետս գոյ մասին։ Արդ զոր ինչ զտարերացն առա- ջի կայ մեզ խօսիլ յայսմ մասին, յերկուս ասի բաժանեցուցաւ. ցուցեալ յատաչնուածն զի՞ւ ղեկրս և զշարժուածն տարերացն. և յերկրորդումն զպէսպէս բաժանմունս խառնուածելոցն։

ՊՐԱԿ ԱՒԱՋԻՆ։

Յաղագս ջրոյ, գրէի, և շարժման գոլոյն։

Ասացին եղբայրացն։

Որք են տարերքն, կի մեծագոյն մաս մինչ յորոց բազկանայ աչխարհս են- թակայեալ, ցի հող. ջուր. օդ, և հուր։ Ասէին հաստատուն պրի- տանի համ հինն և նոր փիլիսոփայքն։ ա- ոչ ասէ ալեքսանդրացւոյն՝ ի գիրս սովիսոյ։

Ա. Ք. Ե. Ա. Ե. Ի.

Ա. Ք. Ե. Ա. Ե. Ի.

Ա. Ք. Ե. Ա. Ե. Ի.

հարկ եւ բոցոյն ի խոնարհ ցոլանալ:

Առաքեցեալս նոցա ոչ անշուշտ հաւատացան վասն վարդապետին արդեօք ծանեալ զոգս: Սկիզբ գոնէ կարի ինն ընթացուցանելոյ զոգն, եւ զերկիւղս ոչ լինելոյ ձմեռն ի վեր երկրի: Երկրորդ փայլեալ արդեօք զայդ, ոչ եւս լինելոյ գիշեր: Զորրորդ զնոյնս ասել զայ բնակիչ հաւատացանելոյ վասն զոգ անօգտագոյն լինելոյ, քանզի չարաչարեալ բնակիչ արձակին, յորժամ յանօգտագոյն միջոց խոտագոյն ժէջ անցանեն, եւ այսպէս առաքեալք ոչ էր էին ի աւգտէ իւրեանց: Հինգերորդ ցուցանին ազդեցութիւն առաքեալ ոչ կարելի ընդ այն առ մեզ ժամանել:

Վասն եմ ես ոչ մի ի սոցանէ հետեւեմ: Առաջին առաքելն ասէ, թէ հաւատացեալքն ոչ պարտի կինալ զոգս, ոչ եւ ոչ հաւատացեալն որդուոյ եւ աղախնոյ իւրոյ խոտագոյն հակիրճ ցուցին: Առ երկրորդն ասէ, զի թէ այժմ զնոյնս ընդունել մեզ ոչ ընդունելոյ քանզի հաւատացեալքն ոչ պարտի կինալ զոգս, այլ ընդունել զոգն եւ ընդ նմա ամենեքեան անօգտագոյն լինելոյ քանզի հաւատացեալքն որդուոյ եւ աղախնոյ իւրեանց զոգն անօգտագոյն, այնչափ եռմակ լուսաւորս, եւ առաւել ևս ախտանցիկ: Առ չորրորդն ասէ լեալ է թէ չհաւատացեալ ոչ բնակիչ հաւատացանել, զնոյն կարի ինն քանզի բնակիչ լինելոյ, յորժամ անբնակ միջոցս չհաւատացեալ յանօգտագոյն միջոց ընդ խոտագոյն ժէջ անցանեն: Սակայն յոչ ընդ առաջնոյն ասացեալ տարբերակն հոգոյ, հաւատացեալ ինն գոգցեն կայ անօգտագոյն եւ այն առ առաքեալ առաքեալ անդր ազատիս եռմակ ի յոգ տարին, ոչ եւ ժէջ ի հաւատ վերին: Վասն կամ ոչինչ եւ կամ անդրադարձ բնակիչ լինելոյ: Առ հինգերորդն ասէ լեալ է, թէ ցուցին ազդեցութիւն առաքեալ հնար է անցանել ընդ հաւատ ոչ եւ ընդունելոյ ի միջոցս միջոցս ոչ:

Վ՞ր դի ազդեսցուն ձեզ այսոքիկ ոչ ջերմ են և ոչ ցուրտ անասկատ . այլ զգուշ եղիջիք միայն , զոր չբուսցի երևեցեն յեզը պատմագրեալ և ոչ ի մէջն անտրամադրեալ : Վասն չատուխիդ արիւնական ձգեալ ընդ սառն , և ի կորնթեանց նր հատա չեցին , կիզան ի կեզրանէ անդ՝ միապես և երև զձգեալն կիսանապական հայելեալ :

ԵՒՒՐՈՒ ԵՊՒՒՆՅՈՒՆ :

Այս գիրք են ասելոցդ . Հողն է ի կեզրանի և ջուրն ի վր հողոյ . և օդն ի վր ջրոյ . և հուրն ի վր օդոյ : Այսպէս համարին ամենեքին որք զչորս ասելս ընդունին :

Յայտնի նախ փորձիւ : Եթէ երկրորդ բանիւ . քանզի հուրն է անօսրագոյն քան զամենեսին զոր ասա , զի ջերմութիւն անօսրացուցանէ : Ապա եմ և թևթևագոյն . զի թևթևութիւն է հեռաւոր անօսրութիւն : Եթէ դարձեալ առաւել ընդ ակիոյ է սա երկնային մարմնոյ , վր լինելոյն լուսատուր , և կարի խիտ նեղ բզտրծական և չարժական . զի այս ձիրք զերկնային բնաւէ բերէն զնմանութիւն : Ապա վայել է սմա լինել քան զայլս վերագոյն և երկ նից հատագոյն : Իսկ օդն է ըստակից հոգոյ , վր քան զայլս անօսրագոյն և չարժագոյն լինելոյ : Իսկ ջուրն վր զի է ջոգ խոտագոյն , և ջ զհոգ անօս բագոյն , պարտի լինել ի մէջ այ երկուցուն : սակս որոյ եթէ հողն լինէր անվրկոտ գնասկածն , զգ մակերևոյթն նր ծածկէր ջուրն : Իսկ յայ ասէ պայն ի զկնգագոյն մասունս հողոյ ամիտիսեաց առ ի ծով լոյ զաւազ կենդանեաց , և անկոց :

Իսկ հողն խոտագոյն է քան զնոսին և երկնից ամենեքին անեղման , վր մեծն , անոջօր , և ցուրտ լինելոյ . վասկ ի կեզրանին որ յոյժ հեռի է կեր հնից , է սորա սեպհական կայան . Եթէ կասէ ոք ոչ ի մոյն ինչ կեցեալ . այլ կենդանի յօժա րութե , որով գիմէ ի կեզրան , և խուսափէ կեր հնից : Եթէ վր զի պատեալ կան զնովս երկինք շուրջանակի , հարկ է Թէ կայցէ ի մէջ . ապա

Թէ

թէ ոչ յոր կոչեն և գնայցէ յիւրիմն ելանել, որ
է ընդդէմ նր յայտութեանն : Ձայս պատմեաց
յաւուրսն բնակ մերոցն՝ ի Ձեռ. սաղմոսի ։ յասել
Եբրայեցւոյ առ ոմն ։ որ հաւատացեալ էր ի Քր հաւա-
տոյն Եբրայ ։ այսէ՝ ի վեր ծանրութեան և պնդու-
թեան խրոց , զի տատանելոյն յատկութեան :

Ասացեալս նախ՝ արդեօք առաքն ծանր ծան-
րեցի՝ ի հնդրանէ :

Պատասխանի ։ ծանրեցին և նեղութիւն ծանուս :
Ընդ՝ կրկին է նեղութիւն ծանուս հայելով ի հն
դրանն , մի որով ձիոյ առ այն ։ և միւսոյն , որ
ով միանայ ընդ այն , միոջ և հայիւ բառնալ ի
կորզել ի նմանէ : Ձառաջին նեղութիւնն ոչ
ունի չորեքամ է ի հնդրանէ , որպէս ինքնին խակ
յայտ է : Իսկ վն զի հատարակօրէն բառիս ծան
րիւ , նմանութիւն զայս առաջին նեղութիւն , վն
առնուլ է առել , թէ փորձն ու ծանրին ի ինէ
րեն : Բայց զնրկրորդ նեղութիւնն ունի մեր
միոն ծանր ի հնդրանէ ։ վն զի ամ զբաղ ծան
րութիւն խրոյ ընդ այն միանայ , և հայիւ նմն
բառնալ ի կորզի ի բուռն ապատրաղ ։ որպէս յայտ
է փորձիւ :

Յայտանի միտ ի ծաղրական կարծիք ոմանց ,
որք ասեն , թէ հրկիւս և առ ընդառաջ լուծոյ երե
րեն , և զրդռնի փորր մի ի հնդրանէ ։ իրր զի ի
բառնել գոյն ինչ ծանրուէ ։ փոփոխի հաւասա
րակշռութիւնն որով կայր գազարեալ : Վն զի
եթէ այսպիսի դատողութեամբ ծանրութիւնս այլոյ
ութիւն շարժէր երկիրս անզգալապէս , ոչ հա
մարին , շարժէր արդեօք և զդալատիս հասա
ծաւալ ծովուն մեծի ծփանօք , և ալեկոծութիւնք
և ուժգին հոսմամբ փշմանիք , և մեծամեծ գետոց
շարժութիւնք ։ որք և ըզդաւառս գլխովին քան
զնեալ կործանեն :

Իսկ արդ՝ այս գոլով հաւասարապէս ոչ ալեկոծու
թիւնք ծովու և ոչ մրրկաք , և ոչ հոսմամբ փշմանիք
գնել առ փորր մի երևի առանիկ ։ և ոչ ի գնա
նորժութիւնս եւս ցիցեալ մնան երկիրն հաւա
ցանել զնր առանձինն ի բուռնդակ յայտ գոլու-

Ի բաղդատել զանձն ընդ ուրուք

Ա՛յլ հաճա առնել կայ ինձ ոչ առաջի խրատ անձին ծանրանալ, որով մեծարիցեն միանգամ զանձն ընդ ուրուք ի բաղդատել, զի ոչ ինձ բնական, այլ ի հանդիպել ինձ ի գործս ուրեք ի գոչարուեանէ խրատ ինչ ոչ մեծ ինչ բնական, այլ օրինակ, ձոյլ մի կամ արարի երից հաշտարանց լաւ բանս եդեալ ի հիշեցուս հանդիպ հաւաստարար ոչ ծանրանամ թէ, յորժամ գոգարուեալ կայ, ոչ կարեմ յաւելուլ զանձն ինչ հաճոյ. և ես փոյթ մի առնեմ թէ, ոչափ ընգունիմ, զանձ ես զարժանութիւն: Յորմէ ասեն աստուածային գրոցն ինչ ծանրանամ ի, երբեմն ալլոցին հաճոյ բանիւ ես ներգործ. վասն զի այս ալլոցիւրանամ ոչ ինչ ի աս ծանրանամ երկրի. և ոչ զորիւ զինչ այս ես զձա դարձուածն զրգռելն:

Ոչայց զանգի ծանրանամ յաւելուլ ընդ ծովու երկի երեսի ինչ աս բանդ աստուածային երկրի. ոչ և ոչ ձեռնաշարժն, ես երեսս յայոց պատճառաց հնարէր ասս չարժ իմ, ես ի միայն հաւաստարակնուածի ծանրանամն կայր անշարժ: վիշ բայ ի ծան րանամ կարծեմ ես ինչ միաձև պատճառ այսր անշարժանամ. յի ես մանրախառն զբանամ ինչ հաստատեալ ի նմա, ոչ վերադրի աստուածոյ ոչ ով աթոռի և զահեղանալոյ ի բնակարանի երկնից, և այնոցա անասուն կայ ինձ, մինչ զի և ոչ մեծ ինչ այլոցիւրանամ ես հաւաստարակնուածն որ ի մերկայ կամ յաւելկածանամ կի ի զանձանաշարժ անամ զնաւոյն բանալ զի զանձանի ինչ զանձանի ինչ զանձանի ինչ

պէս ինոյ զառելիս ասէ յօդս. և ոչ ծառայել ի ծառ
կիս զերկիր՝ աբանելն ինն ուշադնութիւն առնան
ցնալ։

Սակայն առելի է, թէ արդարև բարձրագոյն է
ծով քան զցնչագոյն մտաւնա ինչ հոգոյ, պարփակ
եալ լերանցք երբ փակարանաք. ոչ յայտ է՝ ի գիր
լանգեալոյ. ուր թէ դէպ լինի երամասել ծովու
զարգելս ծովասիեալոյս, պատանել զնմ զդաշտա
վայրն։ Նմ զնոյն առակ սքն բարեսէր յիշս կար
միր ծովու. նկատմամբ եգիպտոսի։ Բայց և
ոչ ծովին խորագոյնակ զերանցն իւրովք.
թնդրէ զարձրարերկրն լերանցք։ Այ որոյ կթէ
ձգիւր գիծ լինչ՝ ի կէզ բանել ծէ՝ ի մակերևոյթ
ծովու և ծովակերպոց, երկայնագոյն լինէր առ
ծովակերպոք քան առ ջկնն սահմանօք ծովու։
Չ՝ուցանէ նախ, զի բնական է ջրոյ մակաւա
սար լինել և ընդ զառիվայրն ծառալիլ, և
ոչ թէ ուռուցեալ դիպանակ։ Աւասի կթէ դի
զանոյ երբեմն բանուածք, վազվազակի ջ թո
զացուցանէ՝ հասի ջ զառ՝ ի վայր, և լինի մա
կաւասար։ Աբեմն կթէ բարձրագոյն լինէր
ծովն քան զերկիրս և դիպացեալ՝ լինէր՝ ի բա
նական կացուածի։

Այ ոչինչ օգտակ զոր ասեն ոմանք, թէ որպէս
կամ իւրն ջրոյ պղպջակաձև կոյ, և ոչ ծառալի,
նոյնպէս և ծով կարէ կալ գնատակակերպ։ Քանզ
զի վն այնորիկ կամ իւրն կոյ պղպջակաձև. զի
մատուցք ջրոյ բնգ միմեանս մատուցանել ոչ աս
ջատին, և ոչ ի նոր ձև մտանին, քայց կթէ
բանուածք իւն. և քանզի ծանրութիւն մատանց
կամ ուածոյ ոչ կ բաւական մատանել զոյդ
ոյսի բանուածն, վն այն միասն գնատակակերպ։
Բայց կթէ յատկեալ ի վր և այլ կամ իւրք, ան
գէն ծառալին, ա յոյժ կթէ ծանրութիւն ըզ
մատուած նոյ. վասկ անհատիկ կ յայդմանէ օրի
նակ բերել առ անբան ձծառութիւն ովկիանոսի,
Այ զ առկեսս. կթէ արգելուլ կոյ ովկիա
նոս ի ծառալելոյ ոչ բնաւորական զօրութիւն,
այլ արտաքնական. զի վտիտատոր գնէ այլ

պանդխտիք . և զի աւելորդ ևս երևի :

Երկրորդ , գեաղ դարանիս ընծայիւք խրտովի դիմեն ի Ծով : Ուստա հարկ է Ծովու խոնարհեցոյցն լինել քան զայն մատուռնս երկրի , յորոց ի ջանեն :

Երրորդ , ի շինել հաւասար հազմոյ , նաւք յաճախ կուան ի խորս խորագիւղք ոչ գիտնալովանան՝ ոյք ի վերուստ այնց մատուցանին լերանց Ծովու առ բարձրացեալ քան զերկիրն . և ոչ օրք ի խորոց յաճախ կոյս վարին , արտաքոյ զի բերին՝ այլ ի սահեալ զոր օրինակ սահին այլք Ծանուցիք ի բարձունէ ի խորս վայրապարբերակաց :

Չորրորդ , ի վերոյ Ծովու ցցուածոյ կան կղզիք բազումք . և յայս ի ի չեն նորա բարձրացեալ երբեմն զաղաւմս ի լերանց , ոյք ցուցանեն բազում նշանս . այն զի պատմի ի ի բարձրաբերձ լերանց նկատեալ սաստիկք՝ մեծ երևին , որ ոչ ևս նմ , ի հայեցողն օր ի կղզեաց :

Հինգերորդ , եթէ Ծովն այդպէս կարի խիտ առաջել դիջնայր ի վերոյ ն զերկիր . գուցա Ծի որ ի ջրոյն ի հողոյ , ոչ լինէր գնաւակակերպ . այլ սաստիկն ի Ծովուն կոլտանել . և վ այն ոչ ձգէր զաւուր անվրէպ բոլորակ՝ այլ ձուաձև , որ երևի լինել սուտ ի խաւարտնեան լուսին . զի յայն ժամ սաստիկ գնայ Ծիս խաւարիչ լուսին , երևի անվրէպ բոլորակ :

Երրորդ էմպիոյ :

Ոզ և ջուր բնաւից չարժի ի չրջածակէ ի կեդրոն . հուրն ի կեդրոնէ ի չրջանակ . և զնոյն պատճառ Ծոյ ի տարերայնացս ցոյց : Ուստի երկու առաջինք պարզապէս են Ծանր . և երկու յատկութիւնք Ծ են :

Աստիճան հաւասարեցան առաջինք . և որ խակ գրի Ծ առնելոյն . միայն Ծ ունիք ի նորոց և զոդն առնն Ծանրիլ , բայց յոյժ նուազ քան զջուր և զնոյ . և վ այն առնն պարզապէս է Ծանր , բայց հա-

համեմատական հողոյ և ջրոյ ընդ միմեանս։

Յայսմանէ եզրակացուածոց. Ընդ ամենայն բնական առաւել՝ ի ներգրել զանազանական անգին ։ Ա յլ առնլի հողոյ և ջրոյ է տարակայելն յերկինից, որոց են աննմանագոյնք, ոգի առաջագ, և այն է կեդրոնն. խակ անգին հրոյ և օդոյ է առհմանակիցն երկնից՝ որոց են բնաւանեզոյնք ։ Ապա ուրեմն նոյ բնական շարժ ունին բերել՝ ի կեդրոն, և առջայս ՝ ի շրջանակ ։

Տատանաբ. Հող և ջուր զնառանալն ախորժին, խակ հուր և օդ զընդարձակիլն և զանդայառնալ։ Ա յլ խոտորումին դիմել՝ ի շրջանակ՝ ի կեդրոն, և անդայառումին՝ ի կեդրոնէ՝ ի շրջանակ, ուր է լայնարձակ ընդարձակումն ։ Ապա նոք զկեդրոն և այլ զրշջանակին գրաւեն ։ Վնակ բայն անհնարին արագումն՝ ի վեր ցոլանալ առանց ուրուք հարկելոյ ։ Նմ մարմինն մեռեալ ծանրագոյն է քան զմարմին կենդանւոյ, ու շրջանակելոյն քան զկեդրոնն ։ Նմ Ճաշակն Թեմեսագոյնին ըզ նեխ և առոջն քան զհնանդ, և երեսասարդն քան զծեր, ու օգոյնն և հրոյնն ոգոյն առաւելումն ։ Ոչխ և շոգիք և ծուխ և գոլորշիք Թեմեսագոյնք են քան զօդ, բայց ի վեր երթանեն՝ ջերմջերմ մասանցն՝ ի ներքս փախելոյ՝ համայն զգանդուածն՝ ի վեր բերելով ։

Պատրիկիոս մանաւանդ ընդդեմ Թեմեսումն օդոյ ։ Ասէ փոքրուքան օդապարպաս ծանրագոյն է ջրէ զիջոյն, որոյ հակառակն լինել պարտ էր, եթէ օդն լինէր Թեմես ։ Երկրորդ եթէ օդն եդեալ լինէր՝ ի ստոր հրոյ, իջանէր՝ ի ըստոր ։ ապա բաղդատեալ հրոյ է ծանր ։ Երրորդ՝ ի խրտմտակիչ ջրոյ կամ հողոյ, օդն ինքնին՝ ի պատուճան անդր իջանէ ։ Զորրորդ՝ եթէ օդն և հուր բնաւին դիմելին՝ ի կեդրոնէ տարբրական գնացոյ՝ ի շրջանէն կոյս, ըղձանալին քայքայման իւրեանց և տարբրական գնացոյս ։ քանզի միակեալ յօդի ձկատանաբ մասանցն՝ ի կեդրոն, և քայքայել հեռացմամբ նոցին ։

Պատասխանեմ առ առաջինն, թէ օդն՝ ի վտմբշ

չափ ձոզ փայտելին հաւասարակշիռ է ընդ երկ
կանեալ ձողոյ կապարն : Ւշ եթէ այս պատ
ւիցէ , ցուցանեն : Ւնձէ իջուածոյ վիրաւորեալն ի
գուբ խոր , ամբառնայ անտի : Ւնձէ հանցեալ
ի լճաձն գնասցի , այնչափ յաւէտ կամ հեռագ ,
որչափ բարձրագոյն կամ խորագոյն իցէ տեղին .
յայտ է եթէ վասն զի բարձրագոյն և ծանրագոյն
է ձող օդոյ ի տարբին մասունս երկիրքս՝ ի բաց
ձուն . վինչ եակ այս խոշոմակ կոչի շաւիղք . այս
է չափ ծանրութեան , իբրև զի առաւել յայտնի լինիլ
գոյանալ ծանրութեանն այն օդոյ :

Պատասխանեմ նախ , այսոքիկ փոքունք , որ այդ
պէս ապատասխանեալ են եթէ աւելի այսչափ ինչ
ցուցանի , եթէ օդն մերձակայ հողոյ իցէ ծանր ոչ
խտով բնութեամբ , այլ խառնուածով մասանց հողոյն
ջրոյ , որք ի խոնարհն իջանեն , ոչ գիտա յատակս
ջրոյ . վիչ ձողն այն նիւթոյ ծանրանալոյ զոր դնեն ,
ըստ նոցա եակ հաղիւ ձգի աւելի քան զջրոյ փոխանակ .
ցեկ ցոր վայր ժամանեն գոլորշիք հողոյ , և ջրոյ :
Ւշ ասեն բարձրութեան օդոյ անչափ առաւելագոյն
քան զգոյն :

Պատասխանեմ երկրորդ . եթէ և ոչ այդ ցուցա
նի . քանզի եթէ ասիցեմք ցուցանել խոյլակ մի օդոյ
ի ներքոյոյ ի վերին մասն խոզովակին մագուա
զակի հաւասար մի իջանէ մնասին . ապա եթէ փո
խանակ օդոյ ապրիլոյցուացեալ երիս կայլակս ջրոյ , ոչ
նոյնպէս իջանէ : Ապրիլ եթէ կայր մնասին հաւա
սարակշռեալ արտաքին օդոյն ծանրութեամբ ,
առաւել ցած ոչ անէր զինա ջուրն ընդհանուր երե
սին ծանրագոյն իմն , քան եթէ օդն ապրիլոյ :
Ապա այլ ինչ է պատճառ վերամբարձ կալոյ
ժոռոց :

Պայց եթէ այր իցէ այս պատճառս , առաւել է , եթէ
վերամբարձ մնասին ի խոզովակին բնաւորական
ծանրութեամբ գիշանէին ոմանք , քանզի կշռեն զի
երկու ինչ լինին խոռոչ : Ասի զի վերին կշռեցեալ
ծանրագոյն ինչ լինի քան զստորին . Ւշ երիւրդ
օդն ապրիլոյ , որ ոչ կարէ ի վերին կոչուա
նել ի ներքս առ ի , ի սաստկութենէ յիշատակ անո

կէ մղեալ՝ հարկն Ներսէս, և փոքր մի յանձուկ միջոց ամփոփել, և այսմ Ներսեհան հակառակ կենալ։ Ապ յորժամ նաեւ զնա ի վայր քան զբարձրութիւն քան և երեսին մատանոց՝ քոլոքով ին ձեռն վերատարած՝ բայց յորժամ բարձրացաւ, զբանալով բանսեմն կարող չինի այլ նաեւ հնարել զոգն, և Ներսեհան իրրև լծել ձգաւել զիւր զնիքին ոգեան, պոյծ նիւթալ ի նմա նէ լնուն զՄիմոյն վերին՝ ոչ վերատոյն ասացաք ի Ներսեհ պատարագութիւն։ Ապ ի լերինն ասուն լինանել, քանզի վերին օդն նոքաւորդն ի եթաւ Ներսեհ քան զնա անձրեւոյն օդ ձորոց և խորոց։ Ապ և յանձրնել երկնից լինանել, զի յորժամ հանդիպ ասպետիք չոգնաց ընդ օդս խառնելոց, յատակ դոյն և նրբագոյն լինի օդն։ Ապ և ի ամենայն պատառս գնանել ի գնչերի՝ մինչ բարձրագոյն է երկրաշարժք կամ չորեքշաբթիք գծոք։ Ի ասպով առնջնան ջերմացեալ օդն արագ ին անօթագոյն լինալ՝ գնեցաւ Ներսեհ, և կամ գնջերմացել գոլորշիք անակն գնեցաւոյն ընդարձակին Ապ և Ապ ընդ ապրիլ տակաւ մի օդոյ ինեցաւ, կարի լինի յարձնաւ։ զի սա գնեցաւոյն ձգտեալ ընդարձակին զգոլորշիս գոյ չնջիկ յեւթիմ արն ասին։

Պատճառն արենակի ասելի է, և սա փոքր բշամ, զի ամպ գոլով ի սաստուա լերին յորժամ ի գաղթեն բերի սա տակաւ տակաւ ուռնաւ։ Հնայսոյ է եթէ Ապ զի ի գագաթի լերին յատակագոյն օդն զնոյն պահանջեն ի զդեցուցանել զջոգոյ բշամն։ և ի կամել նոր յորժամ տարածանիլ, ոչ լինչ ընդգնեմ գառնոյ։ Ապա ասացք, և այլ այսպիսի փորձով ոչ յուցանեն հաւատալոյս ծանրիլն օդոյ։ Ի հակառ ոչ զանազան զայդ՝ տարբեն օդոյ որ Ներսեհ լերկիր, Ապ վերագրեալ գատճառն։

ԳՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յաղագս բանականաց խոստովանիլ զաբէթոյ ։

Ասերն հրոյ քանզի է՝ ի միջոջ յոյժ հեռի. անյայտ է մեզ զինչ բաժանումն ընդունելոյն ։ Ասեն գիտակքն, զի է՝ հուր, որ տապրկան՝ ի սեպհական նիւթ և՝ ի կայան ևթէ յատակագոյն, որ և անկատար Նարկիս և որ երկրաւոր՝ ինձեմ Թան ձրագոյն և խառատոյն, ոչ այն որ առ մեզ ։ Եշ առ է կարօտ Նարտկի. զի անդադար ա՜ նաբարոյացանել զինձեմ ևթ, և ցնդէ, և վն այն նորոց պէտս ունի ։ Եշ ևս զի՝ ի սահմանս ևշնառնաց լինալ՝ քանզի չիւրմէ չէ յոյժ գիտս կալ՝ ինդրել խոստանալ, զի զգայագոյնս զդէմ կալցի. և այնպէս երբև կարի ինն ևթազնցա՜ յանել զինձեմ ևթ ջևբանձեթ ևթով, ոչ ևս զբէ ևնեմակայանալ՝ ի նոմա. և վն այն կորնչի, ևձեմ ոչ յոյլ խոստագոյն ինչ գնայցէ ։ Ա՜ զդ՝ տապրիւրի հուրն տապրկան յերկրաւորէս, ոչ զջուրն՝ ի տառնէ, ոչ առ տրխառնել. զի զոր օրինակ տառնն է ջուր, այլ յանբնական որպէս տանձն. նոյնպէս և որ առ մեզ գաւանի. հուր է, բայց յոտալեառձեն, որ չէ նման ևս պհական։

Գն բաժանի յերիս գաւառս, ՝ի վերին, ՝ի տապրն, և՝ ի միջին ։ Տապրն գաւառն է, ուր լինի տաբևառաւձեն շնչոյ, որ և բազում շոգևաք է խառնեալ ։ Վերինն է որ անընդմիջա պէս անկանի ընդ տապրական հրով ։ Միջինն է, որ կայ՝ ի միջ երկոցունց ։ Վերինն միշտ է ջերմ, վն մերձաւորուձեն հրոյ և երկնից ։ Միջինն միշտ է ցուրտ, մի՝ վն բազմուձեն ցուրտ շոգևաց անդր խառնելոց. երկրորդ՝ զի անդրա գարձուձեն նշուլից արևգական որովք ջերմա՜ նոյ օգս առրին, ոչ ժամանել ցաշխարհ. և երբ րորդ՝ վն մասնաւոր կարգի ձաշնին առաւել. զի զոր օրինակ արուեստաւորք ջրատացուցանեն

վկրին մասն գրահան անօթոյ . առ ի դխրատ. Ծարկոյ շագեայն ի ջուր . նոյնպէս արարչապետն բնութիւն զմիջին գաւառս օդոյ արար ցուրտ , զի դխրատգին լուծցին շոգիք յանձրևս : Սառ_ ցին գաւառք օդոյ կրկնակի ցուրտ , և կրկնին ջերմ : Իշխ ձգի այս գաւառս միմեանց նայն ակն. ուր գազարն անգրագարձուն շառաւիղսդ ա_ բեգական , և ուր լինին ամպք , որ է փոքր մի ի խոնարհ քան զկատարս բարձրարիւր լերանցդ Բայց քանզի անդրագարձուն շառաւիղսդ այն_ չափ մեծագոյն է , և բարձրադոյնս ձգի . արշա_ ւառանել ուղղահայեացդ արձակին շառաւիղք , վասն առաքին գաւառս օդոյ , ոչ է ամ ուրեք և միշտ միօրինակ , այլ յոյժ բարձրագոյն յամա_ ռան քան ի ձմեռան , և ի ջերմայինս գաւառա_ քան ի ցրտայինս :

Ջրոյց ունակ են անձրևայինք յօդս ամպար_ ձեալ , և ունակ ի հող ընկղմելոյ . խակ ունակ կայցուցանեն զաւարս ջրոյ , որ բաժանի ի ծով , ի լիճ , և ի գետս : Ծովք՝ որ ամ գետոց ըս_ կիզբն և ընդունարան , բաժանի առ հասարակ յամկիանոս , և ի ծով միջերկրական : Ամկիանոսն որ այն ինքն է ծով մեծ , պատակ զամ երկիր ոլո_ րակս , վասն ի սահմանի , Ոչ. տես՝ ՀՆ_ ԴՐՈՒԹ ԷՒՏԷՐ : Ի սմանէ առ դառնան , այն է դ_ ՆՈՒԹԻՒՆ , բայնի ծովք բազմախական . առ արա_ քեան ի կողմանէ ափրիկոյ ծովք կարմիր . առ պարսկաստանեայս՝ ծոցն պարսկական : Իշն և այլ ծովք՝ մանաւանդ յիմ ամկիանոսի բա_ զումք . որովք փարի զաշխարհիդ այլ ևս դոյնն մեկուսի լինելոյ ի նմանէ , ոչ ընկալան զայլ և այլ անուանիս ծովու : Ծովք միջերկրականք բոլոր յամկիանոսէ ընդ ձեռուցն սեպհա_ կան ասեկօրէն ասի ձիրքեանոյ : Խակ ի միջերկրեայ ծովէ լինին մասունք ի սեաւ ծով ըն_ դոյց , կամ ընդ կիզիչ կատանդնուցօքն : Ընդ սեաւ ծովու ընդերկրեայ անցիւք կցորդի ծովն կասպից . քանզի սա ոչ ամ ուսուիք փակեալ , բայց և բազում յոգնահոս գետոց առատնջական ,

յայս

գայա և ինձ զնզոյր, և ինձ ոչ ընդ անյայտս Նա-
նատարնս Թաւիզ յերկրի՝ ի միթանակայ ծովն
անառ. վասն ծովն անառ՝ ի կապուիկան ջուրց ան-
ուն յորդեալ՝ հանապազ հոսի ի միջերկրականն ծով
ընդ նեղուց կոստանդնուպոլսի, այնպէս ուժ
դին, միմեանս ոչ միայն ՝ի զիւռնիա, այլ և ՝ի
կրետակ, Տանուանդ ինձ և յորիկիկ երեխ շարժ
մանն։

ԱՅրիկին բաժանի յանծանոթ, և ՝ի ծանու-
ցեալ։ Անծանոթն է մանուանդ՝ որ անկանի
ընդ բնակաւք, և առաւել ընդ հարաւայնով,
ուր կան հաւատացեալ գաւառաք ընդարձակք,
բայց չնաւ ըստ արժանւոյ հնաւոցեալք,
Իսկ ընծանուցեալ երկիր կանխաւ յաճախեալ ի
յերես տեառնէ. յերբայիա, յասիա, և յա-
փրիկէ։ Ասիա ևս նոր տան երեցուեց պա-
տճառ հաւատոյ՝ ի գեղազարդիչն կողմիբոս յամին
երբն. Հարցաքննեցին ի չորիք հարիւրիդ ի ինանանեցդ
առաջնորդն, զոր անուանեալ կոչէն Աբէլիս,
կամ արնոճեան Ընդհանուր, վն զի անկանի յասիա-
մանակոզմն՝ որոց կամինն նաւել յասաջին կամ
յասիանիլեան հնդկաստան. Ընդոյ երեսի ինձ և
առաջինք ոչ էին այսմ ամենեին անծանօթ. քան-
զի յայտնի էին յիշէ զոս ապրատն ՝ի գիրս իւր-
անուանեալ Ելից։ Նոյնպէս և առիթա-
զեռանաս ՝ի գիրս գործոց, և ՝ի խնամոնէց,
ուր ոչա ասեաս՝ ինձ նոր երբ ծանայոյզ եղիցի։ Ինչ
Իսկ և այսմ և այլեհոս, որ՝ առ Շար- ՝ինչ ՝ի
ջանայի ծառայել ծանոյցեալ իւրոցն՝ երկոցն զիա- փոյ։
ն ցառանս ՝ի ինչ զնառ ինչ Ծն, ուշադիր այր, և ու

առաքանդ հոմոյնի հոգոցն գալոյ։

ԱՅնբոպիա և այն տան երկրի, որ առնմանի
ովկիանոսին և միտրա ծովակաս, այնէ ոչխա-
ծով. և գծիւ որ ձգի ուղիղ ՝ի ասնուխս գնաց
յովկիանոսն հիւսիսային։ Ընդոյ տան Ծն, որ
ինն զանն փոքր, բայց չշատ բազմամարդ, կան զա
նազան Թագաւորութիւնք. ոմն ապատիա, գոհ
զինս, որ այն ինքն է Վիքանոսիտալիատ երանելիա-
անգլիա. հորվեգիա. դանիք. շվէտք. լիհտա-
տան.

առանձնական և այլն: Այն ևս բնիկ կղզիք, այլ ի միջերկրեայ ծովու սկսեալ, ասպանելա, և այլք սահմանք կան ի նմա քան ի տակաւոյ, որք են ափերիկ:

Պահա ասի ինայնական տուան երկրի, որ ձգի ի վեր լոյսատակեալ գծէ յսովկիանոսն սրնկելման, և ի կարգի ծովի ի սկիզբնէ. այն է հնդկաբան: Այս ընդարձակագոյն տուան ունի և բնիկ ձևառմէ հնդից մեծաձև ինքնակալուց: Պաշխինէ ծովու գոյն, որ բաղում ինչ դրաւեալ ունի և կենդանոյ: Երկրորդն պարսից: Երրորդն անուանի մուշալ. այն է ծոչշ: Պորրորդն է ծովագաւթ սինիացոց: Հինգերորդն ինքնակալն ծաղծաքան, և այլ ընդարձակագոյն գաւառք, և ազնիւ կղզիք՝ խրատանելոք ի ձևառմէ խորոյ ծովագաւթէ. զորոց չգոլոն անուանիւքն առ հասարակ ասելն ինձ հնարաւոր:

Պափերիկ է լայնատարած ցամաքակղզի, զոր քան ծանել յասելոյ՝ ծուխ կարծիր, և կենդանոյ ծուխ միջերկրեայ. խակ զինայեալ կոչին զարակ ովկիանոս, բաժանի ի վերին և ի ներքին: Ի վերին ափերիկէ են հգիպատոս և բարբարացոյն ծ. ընդ որով կան պետութիւն ծաղծաքանացոցն ի առ ափամբ ծովուն միջերկրեայ: Խակ ի ներքինէն ափերիկէ են ընդարձակագոյն գաւառք, և նահանգք. մասամբ խրիք անբնակք և անապատք, ուր կարի քիչ անձինք լինիլոյ վայրագոյն: Յորս անուանիքն և մարգարտահան են նաւամբ պիտ, այն է պենեւրճենէ. ներգրիզ կոչ. գոմէնէտ. կանգուզ. կարբիտ. մանոմատապա. և ծաղծափտ. այն է հաքաբան: Յորոց վերին խրիք ինքնակալն խրհանոց անուանեալ ոչ չունէ: Պայ յայսմ մասին ծով և բաղում կղզիք. այլ կղզի այնք լաբրնաիտոսի, այն է հաքաբոյ. և այլ ևս կղզիք ափամերձ ընդ ովկիանոսն ափերիկոյ:

Պափերիկա է այն մասն երկրի, որ կոչ ի ներքինէն կնատագնաց մերձ. և բաժանի ովկիանոսէն ի վերին կնատագնոյ. ծովակա ամանք կոչին

կիզ

կից լինիլ ընդ ասիլ՝ առ արքային բեհեռաս: Ի-
արտնէ լերկուս ժառանգս, ի հիւսիսային և՝ ի հա-
բասային, զորս կոչ ցամաքակիրձն պատմաս: Ի-
հիւսիսայինն են առասիլանդիա, պրենելանդիա,
Ձն հաղագրծաց կանադա. կամ նոր Քրանտիա-
նոյ ակովտիա նոր անգլիացոյ բնդհանուր շրջաբ-
վիրգինիա փիլիպիոս նոր ազանիա: Իսկ՝ ի հա-
բասային կողման են, հասատասան երկիր գվիա
նա երկիր ամազոնեանց. բրասիլիցեաց, տա
կեզա նոյց քրիճաց, պերուվենոյ, և այլն: Ընդ
և բազում կղզիք սփռեալ ընդ ծով ամերիկոյ.
որոց գլխաւորքն ասին, Անդիլիա. զորոց զնոսին մի
բան հնարէ քննել և բացատրել, ոչ փիլիսոփայից՝
այլ աշխարհագրաց է գործ:

Նայեալ զայս ինչ ոչ գանգատանիմք յիշատակել. զի
Տագիրքն առ՝ ի գիւրագտութ բառանել զերկիրն.
զշրջանակս գծելոյս՝ ի պարունակ երկնից. գծեն
և՝ ի գունս երկրի. ոչ և չհասատակածն, զորմա
գարձան, զհեռացեալն շրջանակս, և զմիջօրեայն:
Սորքա որոշեն զնուրբանշիւր գաւառի ըստ
դիպու: Ընդ առ՝ ի կատարել զայս զանազանեն յիր
կրի լայնութիւնս, և երկայնութիւնս: Լայնութիւն
ասելոյ է մասին միջօրեայ շրջանակի, որ անկա-
նի յ՝ ինչ հասարակածի, և կնոյն գազաթեան իւ
րաքանչիւր վայրոյ: Վասն որոյ չ՝ հասարակածա-
ին, ոչ գոյ նոցա լայնութիւն, զի հասարակածն է նոցա
՝ի գազաթեան: Ամբ ընդ արեւագրձիւք են, ա-
նոնք քան և երկիր և կնա առանձին լայնութ.
գիծ: Իսկ որ ընդ բեհեռաք են, ունին ինքեանս առ
առնան լայնութիւն. վասն նորին և լայնութիւն, և ա-
բարձունն բեհեռի: Երկայնութիւնն է մասն հա-
ասարակածի, որ անկանի յ՝ ինչ առաջնոյ միջօրեայ
շրջանակի, որ առ երանելեացն կղզեաք. (ի զայն
գիծ կամեմք Տագրայ կացուցանել առաջին.)
և միջօրեայ շրջանակի իւրաքանչիւր առելոյ:
Վասն երանելեացն կղզեաց ոչինչ երկայնութիւն ունին:
Իսկ այլ գաւառաք որչափ հեռագոյն ձգին յա-
բեհեռս կողմս. այնչափ առելի երկայնութիւն ու-

նին : Նշ սովո. անվնաս որոշին խոտաքանչիւր գաւառի գիւղ : քանզի ՚ի միս առեալ զերկայնուէ , և զայնուէ , խնամամբ անվնաս զգիրս առզայն , վն ժողովելոյն որոշիչ շրջանկացն ՚ի մի որոշեալ կէս : Այս ամ ոչ և զծովու և զցամաքի զրաժանումն ակնբեւ գործէ այս փաստիկ Տայցէ : Աւր զգուշա աչխարհի , վն քո յորովհն երևելի կալցէ , գոյնս բաժանեալ յեր կուս կիսադունս : Վհծն անցեալ ընդ մէջ երկուց՝ է հասարակածն : Երկու շրջանակքն՝ ու կոզմամբք սր զուգահեռականք, են երկու արևա դարձքն , արեգակունքն՝ ի կոզմանէ հարաւոյին բևեռի , իսկ խաչգետնին ՚ի կոզմանէ հիւսիսոյին բևեռի : Բևեռայինն շրջանակքն են , որք նկատեալ կան մերձ ՚ի բևեռս : Միջօրեայ շրջանակն են , որք բևեռէ ՚ի բևեռ ձգեալ՝ անցանեն ընդ գագաթն խոտաքանչիւր վայրուց : Իսկ որք ՚ի մէջ հասարակածի և բևեռացն նը կաքին գիծք՝ ՚ի հասարակածէ ՚ի բևեռս կոյս գալով , են շրջանակք լայնութէ , ոմանք հարաւոյին , և ոմանք հիւսիսոյին . ուստի լայնութէն է կրկին : Աւրդ եթէ խնդրես խնայեալ թէ յորում կոզմանն աչխարհի եկէ այս ինչ գաւառ , զոր օրինակ կոզին մագդապատկաց , որ բուն յատկին , եթէ է այն ՚ի մէջ հնգեասանն և քսան և հինգ աստիճանաց հարաւոյին լայնութէ . և ՚ի մէջ երեսնեասանն և ուերեսուն աստիճանաց հիւսիսոյնութէ : Նշ արդ չատ լինի՝ զոր ասացաքն յայտագս բաժանման գնասց երկրի , որոց քննութէ թէպէտ աչխարհագրացն վայելէ , բայց և բնախոսից փոքր ՚ի չատէ գիտ ասակ լինիլ արժանէ ,

ԽՆԴՈՒՐ ՀՈՐՈՐԴՈՑ։

ՅՈՒՂՓ ԹՈՒՆ ՍԼՈՒՐՀ։

ԱՆՀԱՅ ՃՈՒՆՈՑՆԵՔ
վերադարձ զերեզմանին մարմնոց
յորոց բազկանալ ասէարձաս,
ուստի սկզբ խօսիլ յղիս գերեզ
կիլ կարդալ. զոր պահանջ տեսա
յաչխարհին. որ ի յոյն բար
բառ անուանեալ կոչի Վոլքնոյ։ Բայց որոց կա
միցեն յայս ձառս մխիլ՝ պարտ է առաջի աչաց ու
նել զայն՝ որ ոչ առ յոյր ի այն, այլ առ հաճարին
բնակիչս երկրին առ յայն եղև բան։ Վէրջինէ ասէ՝
ալոզք երկին, և դիմէ՝ քեզանով ես յերկրի։ Եւ գար
ձեալ՝ թէ՛ պոռնոյն քերնին ընկուզն։ Իբր ոչ է
լեթ կամիլ ի զառաջմանէն տեսոյ այսր հանդի
սի զմեզ՝ ի բաց գնացեալ. այլ զի մի յոյսախոհ լինիք
անծանօթ ձեռնարկից լիցուք վաղապար վճիռ
հատանել. և զի յիշատացուք յաի զմեր նուաս
տութիւն, և զայլ զրուխն և զմեծութիւն, որ
գիմաշալի գործած նաւատորմութեանն խորոց զԾո
ւա մեզ նեղեալ վիճաբանութեան, բայց ոչ կամե
լաս թէ լինել ի մէնջ պարագրելի։ Ապա կամե
ցեալ յաղագս անփորձ իրացս խօսիլ՝ ինչ երկիւղ
գածութիւն, նախ առաջի գոյացս գիտութեան և
բնեղէնս ապա գինչ լինիչ յայնոց պատշաճ թուի
մի կարծել՝ ցուցցուք յանդիման։

ՊՐԱԿ ԱՒՐԱՀԱՆ:

Յառաջերեմք վասն ախտից, ու յոտից ցրտի ասիրմի:

Զգազան գրէ աշխարհն բազումք բազմերեակ կարծիս կալան, բայց ի բազմից անուն էրկեն եղէն անուանեն: Եւ յայն ասակ այժմ էրկեք գէ խառար գիրք կան ի միջի, յանուանեն նէ խրեանց հնգիւնակաց կիմ նորագոյից՝ անուանեալք գոլոշիս, իոդիւնիկս, և փիւռնս, զորս մեկնեացուք հատուածս:

Բաս պատգամեան գրէ ալեզբական մարմինք այսակս կալոգին. հողն է կազմուածք ի կնգրան աշխարհն, ընդ նմին և այլ ատրեկք պատեալք գնովաս, ջուրն և օդն, և արտաքոյ ամէն ազգս հողն: Իսկ գնդակ՝ որ կայ անշարժ, չորքան առնուն ամ էրկրային մարմինք: Լուսինն էրկնէ: Իբրև ի մտոյ քան գամ. և ապա փայլս Ծուն. էրկրորդ արուսեակն. չորրորդ արեգակն. հինգերորդ հրատ. վեցերորդ լուսնթագ. եօթներորդ՝ էրեւակն. ուխերորդ հատատուն, և ընդ նմին լուսատուցն. և յոգնամիւ բոլոր ատեղաց ի նա հատատակոց. Զայս ամ էրկ նայեն պարունակ ատեղագարձս և չարժա կանս՝ պատե ի վերուստ մեռ և ս էրկինք՝ ամենայնի այլ առաջնորդ, և քան գնամն գերագոյն Թափուր յատակոց. այն է առաջին չար Ծուն, որ գիւզդունիմ աշխարհն, ցր գերկրաւ, ի քան և չորից Ծամուց միջոցի ոչ միայն հողս գի, այլ և գամ գրատմուամ էրկինից՝ գպարտ նակեալ յանդուս ընդարձակուն Ծոցոյ խորոյ, յախշտակեալ վարէ ուժգին արագութիւն, ոչ ինչ անհնարին գոլով ամենազօր չարժողին զ բոլոքն՝ և ամենարուեստ Ճարտարութիւն յօգտ արեալ կազմածոյս հատատատուն: Զայս կարգ և զայս Թիւ էրկնային պարունակաց՝ անշուշտ գրէ-

գրեցին պատգամեանք • բայց չարժմունք ինչ ա-
նամանելոյ ի–ո–ի և երերեալ , որով երևե
ցաւ պատուհասին առաջելոյ յոյսկոյս յայնկոյս
երերիլ •) Հարկեցին առաւելապէս զԺ ի՛ր երկնիլ
յեռանալ ՚ի մէջ հաստատութեան և ՚ի մէջ առա-
ջելն չարժանի երկուս եւս պատուհասիս անուն
նեալս տապակիզիւս , և նոյնպէս ամենևին ի ա
փառս յառակեայ՝ և հասեալ ի տափանցիկս : Իշ
ահա քեզ այլ կարգի օրինակ յառելեալ ՚ի
նոյն երկինք մի եւս տապակիզեն , ի հալիւս և չէ
ամենեցուն ընդունելի :

Իակ կապերնիկեանն գիրք՝ եաս զանազն ՚ի նի
կոլայոսէ կոպերնիկոսէ տուրմելեցւոյ , որ յա-
ռաջ քան զամուրս զյոյսոսիկ զիմացն կար
ծիս՝ (զկանխաս քարոզելովն ՚ի սկզբան օրինաց,
մանաւանդ ՚ի փղոցեայ և յորիսաստիրոսէ շա-
մեայ , և զընկալեալն երբեմն ՚ի պատանի ,)
զի ապրեալն և զհատիանեալն ՚ի վաղ ժամանակաց
հետէ՝ վերսին նորոգեալ և հանդիսացեալ :
Ա՛րդ՝ ըստ այսր գրոց • արեգակն դնի ՚ի կեդրոն
Ծի ամենայն հաստատութեանն երկրի զսկիզբ և զվա
ղապատն , զորով ձգեալ կայ գետնա անմոլար
աստեղայն երկրի զբոլորիցն պատճառ Ծի , և
այն եւս անշարժ ամենևին : Ընդ այսոսիկ հաստա
բանեալ ձեզ ճանապարհ , և առ այսոսիկ պատճառ կիզ
բանիւ կատարեն մոլորակք զշրջանս իւրեանց ,
ընդ որս և երկիրս , բայց այսոցիկ իմն կարգաւո-
րեալ որ ՚ի մտաւորացեալ ի զարնգակատիս անձկագոյն
շրջանակաս , և փայլածուն , որ յամենայն երկս կերպ
կատարէ զիւր շրջանն : Իշ՝ կեա նմի արուեստակն ,
որ լայնագոյն շրջանակաս՝ պատուի զարնգակատիս
յամենայն եօթնեն եւ հինս : Իսր բորդ երկիրս որ լուա
նիս հանդերձ , զոր ընդ իւր բարձեալ բերէ ,
պատուի զարնգակատիս յամենայն երկուասան : Ընդ
բորդ հրատան , որ տարածագոյն եւս շրջանակաս՝
զիւր սա արեգակատիս շրջանն կատարէ յամն
իրրև երկուասնիւրդ լուսնիմ գն հանդերձեալ
ցակիզ արբանեկաք , որ զիւր ամենայն շրջանսն սա
արեգակատիս կնորհէ յամն երկուասան : Վերջին

երեսանի քան զամենեսեան զառաջ հեռագոյն, որ ընդարձակագոյն ևս շրջանակաւ պատի գալոց գակամբ յաման երեսաւն։ Ապա յաւելուն այսր դրիչ հաւանականաք, Թէ երկիրս ի պատուիրն զա բեզուակամբ առաւեր միջոցաւ, միանգամայն և որ բան օրէ հաշուի ղեբուվք առանցնեաք յարև մեկոյ յարևելս իրրև զմանաւանկ խաղալիկ առ զայոց, որ ի կատարել զընդարձակ շրջանս յամ բակի միանգամայն և ճեպով պտոյտի անգա դարձ զեբուվ առնակաս։ Ուշ ի վեր այսր յաւելուն երկրիք և զիրդ չարժուածս, մատչելոյ նուաս ևս բնութ ի մեզ, և երբեմն ի միւս բնակա ոսդ զի զոր օրինակ առաջին չարժմանցին որ առ արեգակամբ կացուցանեն զարարեալ և երկրիդ չարժմամբ որ ցիս բուվք առանցնեաք, զիարմատանել առնիկաս և գիշերոյ։ Նոյնպէս երիդ ևն, յր բնակաւ ի իրևեսս մատչելով և հեռանալով, մուծդել զիշատակաց պէսպիսութեան։ և զի չիոյն նման արեգական ևր բնութ յաւէտ և երբեմն նուազ ի գազմութեանց։ Ուշ ահա քեզ անհերև այս ամ արեգակական մարմնոց կարգ ի քո առաջակայ։ Այ նոյն գի առ պատուէ, զի միջոցն որ ի մէջ երևակի, և անմոռաց առաջագայ ի հեսիա առ ի չդոյէ առ գոյ ոչ ձգտութեամբ չարեաց, առանց ըստ չարամտելոյ ենեթադրի չինել ի արձակ չոյժ չոյժ, բնութատարիկ գազելս առաւել քան զոր յերև ակէ միջնէ ցարեգակն։ Իրր զի առ նուազս ոչ միւս արեգակն, այլ և բանդակ ծագատրութիւն որ ի միջ երկրիս կատարի և ի միջ արեգա կան՝ զոր կոչեն ՆԻ, ՀՀ ՀՀՀ, ոչ կէտ մի է։ Ուշ զայն ոչ ուղղ միջոց հարկ եղև գնել կա տերնիկեանդ առ ի նոցա առաջոյ յերևոյց գժուա բութիւնս՝ որք առաջնոյնն գնուսս։

Ի սակ ակնարկեան գիրք այսպիսի են։ Ձերկիրս գետեղել ի կեդրան աշխարհի անշարժ առնելով, իսկ զանձրաւ առաջոյս և զառաջին չարժուածն գնել չուրջանակի՝ հոլովել զնուսս որ բան օրէ ի բան և չորից ժամուց միջոցի առնիցեն ըստ պատուիրան գրից։ բայց սակայն ի սա, իրր

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

ԹԱԿ ՀԻՆ ԸՆԿԵՒԻ ԽԵՂ ՀԱՐՅ ՈՍԿԻ ՀԱՆԴԷՊ։

ԱՆՀԱՆԴԷ գիրս աշխարհի այսպիսի իմն գոգցիս լինել. բայց արդ ա- սացուք , եթէ զինչ ինչ ի տուտ պարտ իցէ առնուլն հերքել , և զինչ հաւանական կարծեօք ընդու- նիլ ։

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԱՌԱՔԵԼԻՆ

Գ. Ընդ խոհեմին՝ ուրախ ընդունելիս խրատիչ ձեր
Ընդառ ոգի յանդիմանին , զի վշտիմ խոցոտեսի
Ցաւելոյն ես՝ ի ներքոյ ազնուին
տարակոյսեալ։

Ովգանէ նախ , այն կարծիք իրաւամբ հաստատել չանգուզդ , որ առանց մեծ ինչ պատճառի խոտորէ ի հաստատակաց դանդաղութիւն , և ևս առաւել չկամակից խոսիլ այնքան յանկարծ՝ այսպիսի և կարծիք կոպիտ բնիկսուն , որ զիրիկիր կացուցեալ արտաքոյ քան զիւրդ ոչ խարհի , զնէ չարժանաւն իրրև զերծարակս ։ Ընդ այս իրաւամբ մերժէ ոչ յանդգնական ։ Ա՛ն Ծագոյնն է սոյդ ։ Օի թէպէտ հնար է թէ կարծիքն ինչ յոյժ ընդունելի՝ իցէ առաջ . և այլ գրոց դիտաւոր ոչ է առանգել զրնական իրաց գիտութիւն , վասն հնար է թէ խոսիլն ինչ զնացանել ըստ հաստատակաց դանդաղութեան , և մանաւանդ ըստ երեւելոյն մեզ , քան ըստ խոկութեան իրացն . առեալն մեզ պարտ է զայս պատճառ ընդունել ազգի մարդկան՝ և ևս առաւել ըստ որ խոսի ընդ մեզ այս գրուածս . զի ի հաստատակաց դանդաղութիւն առանց մեծ ինչ պատճառի մի խոտորիլ ցաւք . և գինարարական խնդացուած գրոց , որ ժամ երեւելի գործարութեան ինչ ոչ էրանել , եր կիսաժամուչ կարծուք , և զինչխոհական կար ծիս՝ զառ ի տանել նպատակարժանն՝ նոսիառել ժար քան զայլս հաստատուցուք ։

Ինակ փղբրագոյն հաստատուցանել . և թէ որ գործ խոտորէ կարծիք կայուն ընդկոսի ի հաստատակաց դանդաղութեան , և չկամակից խոսիլ այն գրոց , զայն և ոչ հաստատուն ևս ունին ։ Օի ըստ ազգիս միշտ երկն հաստատական . թէ ոչ եր կիցս չերկինս զարձգակատ , այլ երկինք և ընդգանն զերկրաւ պատին . և թէ արեգանն մեզ երանէ և մտանէ , և ոչ թէ մեք արեւու . զրոց գնաւանութեան և այն գիրք քաջ հաստատուն.

առեն , յառեալն զայ ՚, եմեմ հինինոյ ընդունիլ անուանն · ՚ձհայեցէ
և ՚ի սաղմոսի , Ձէ , ասի , հաւատոցեալ ընդունիլ ՚ի
ընդոյ հաւատալոյն խորոյ , վայ այնորիկ ի սատանայի
յանիկան ։ Յորս հաստատուեմն և անշարժուեմն
երկիրն ոչ երեւի յարատեւել , այլ երանակ ինչ
խոստանայ · այլ այլ գործ ածեալին զօրութեամբ , և
վայ այն ոչ այլ առ երեսոյթս , այլ այլ իրօք այնպէս
ան ։ Վարձեալ ՚ի մոլորելն , ա · ասի , ընդունի
յանիկան ոյ · ձոքի ալեքսն , և մռունչ ալեքսն ,
՚ի փընջի իւր յիքն ։ ՚ի ձ-փընջն իւրոմ ելանէ ընդ հոգս
և գործ ընդունելոյ ։ Լ-ձ յեսուայ , Ք · ասի , Ընդ
նոյ ալեքսն ։ Իսկ այն զի կոպերնիկոս զերկիրն ընդ
մոլորեալս համագասակ , զոր այլ գիրք ուրոյն զա
առանձին · այլ յայտ է , ծնն · ա ։ Իսկ ինձ ոչ
գոյ ինչ բաւական պատճառ խոստովելոյ ՚ի հա_
ստատակաց ծանօթանալն առաքեալ ՚ի ձեռն այլ գրոց
յայտնապէս հաստատելոյ , որ և միւս մասն փո_
քրագոյնին , յայտ է ամենեցուն , բաց ՚ի զա
կասելոյ զինեա անեղոյ կարծեաց կազակար
ին , զոր իւրովք յանդուգնաբանութեամբ ամե_
նեքեան և յանկուցանեն այսպիսի գիւտ կիզակար_
ծելն · բայց առաւել ևս յայտ լինի ՚ի լուծմա
նէ ձեռնարկութեանց · վասն որոյ ուղիղ
ընդդեմ դալիլէոսի՝ յիշեալ մերժեաց զայս
կարծիք իրրև օտարաձայն ինն ՚ի սէր գրոց ։
Իսկ ոչ միայն ոչ գոն կոպերնիկեայ գրուածքն
հաստատուն պատճառաք , այլ և ընդդեմ եղա_
նեն անհնարին անպատասխանելիք · ոչ յետ սա_
կաւ միոյ առացուք ։

Յուցանեմ եր՛ բոլոր բնաբանական պատճառաք·
նախ՝ միոյ պարզ մարմնոյ , որ ծանր ՚է և անդ_
գործ ՚ և ցուրտ , ոչ վայելէ ընդ այլ զայսպիսի
բաղադրութիւնս չարժմունս բնական ։ Ուրդ գի
տեմք զի երկիրս է մարմին պարզ և միօրինակ
գեմ բուս չարժականութեանն · և զի է բնութիւն
ծանր · ցուրտ , և անդործ , որով յաւէտ ախորժ
ժէ գոյացութիւն քան թէ զչարժմունս · և ոչ ըզ
շարժիչն սիրէ , բայց եմեմ վ դադարման · և
ահա ըզ կոպերնիկեան գրոյց ընծային սա պէս_

պէս բնական չարժմունք, չարժումն չինչման հո
լովիչ, զարձակամբ պատկէր, ի բնութեան մնաս
ցէր։ և ես չարժումն կ՚անուանեմ, որով չինի
արձակման երբեմն վերածայն և երբեմն հնաս
գոյն։ և այլ ես չարժմունք՝ ի կատարումն նո
րայսոյ երեսուն ի՝ պիտանիք. Թ ոչ զամենեցուն
Ցանուցանել զայն, որով երկրաւորքս եմք դիմեն
ի կնգրուն Ասա ոչ ինչ երբ արժան է ընդու

Դիշզիխնա կապարնիկաց

Ակնիք՝ զոմն առնուլ գեանէ, զի սարդական
այս գոյնս հանգիպեալցաւ ի կրէտ, և՝ ի չինիլ
Թ հատոր։ Ծննդոյ։ խակ երկնային մարմինք՝ ինձ
գործել, և յարբանեկիկ Ծննդեան՝ ի սկսա կնն
աւորաց։ վակ զայն գերս արժան է ընծայել
սարդական գնացոյս, որ առաւել պատշաճող
կարգին, ջ զանեխական գազարան՝ ի կնգ ընդ
յոր մեռանի ազդեցուկք վերնային արարածոց։
խակ երկնային մարմնոց պատա է ընծայել զգա
աւորս Թ յաջորդակ՝ ի ներգործել, ջ և զայս
ժուռն առ կրտիճ զերազդեցին՝ ինձ պէսպէս։
Ա՜յլ զայս կայ դ խոնդարել ամենեին դերք կա
պերնիկոսի։ Ասա ամէն մերժելի։

Ներարդ զերս աշխարհի այնպէս վայել է կա
գուցանել, զի երեսին գործոց բնականաց լինի
զի նշանակեալ և երեսին պատճառ իիզիզականս
Ա՜յլ կապերնիկոս՝ ի գնել զգործ երեսին յոյժ,
որպիսի է առեալ չարժմունք երկրի։ նշանա
կէ այժմ պատճառս ընդեր, և անդնդեմ։ Ասա
գերք նր ոչ ինչ երբ են ընդունելի։ Ի՝ երկին
փոքրագոյնս քանզի գնել Թ երկրաձևանալոյ
Թ ի՝ ամ մոլորակք պատկեր զարեգակատր։ վ՝ զի
՝ի հոլովել արեգական՝ ի վր երկոց առանցից՝ ի
կնգրանն մերկրակնան աչխարհ, չառաւելագոյն
յերեսի՝ ի բաց արձակնչով զամ որք վերեւ կան
զմարդիկս, և բովանդակ զերկիրս ոչ առ
նպատա վարկ, առաւել և զերկիրս։ Ա՜յ զայս դատ
նկոյ արդեօք պատճառս ի իիզիզական ընդեր քան
զոյն, ոչ Թ ի չառաւելագոյն արեգական, որք և
ոչ փոքրիկ Թուղի մի, համ վերոյ ընդ օգս

Թուռ

ցեալ՝ գիտեն շարժել երկրագունդն ընդդէմ գուն
երկրի եւ զմոլորակսդ այնպէս տապիտապատ վա
րել՝ նայ առնեալ ծէ շարժէ արեգական շարժ
մամբ եւթով գնամ զառեբեւ զմոլորակս, եւ ընդ
նոսին զերկիրն. զի՛ եւ զի ոչ շարժին առաջ մի օրի
նակ շարժմամբ՝ ի վեր նոյն առանցիւդ, այլ երկիրս
ընդ ծիր խառնարան. իսկ լուսինն եւ այլ մոլո
րակ ք ըստ շրջանակս որք հասանեն ծիր խառնար
ման, յայսկոյս յայնկոյս խառնմամբ՝ ի լայնուն
զագիսակսն: Ընդէ ք իսկ եւ լուսինն ոչ շարժի զա
րեգականէն. այլ զերկրաւ: Կամ զինչ իցէ որ զմեզ
լորակս եւ զերկիր երբեմն հեռացուցանէ յարե
գականէ. եւ երբեմն մերձեցուցանէ: Կամ ո պա
տասխանիցէ զշրջանս որբանեկաց լուսնիցդ եւ
երեսակի, եւ զշրջան լուսնի առ երկրաւ. զի մի
՝ի լոյծ երկնիս անդ առ հասարակ ցերեկոյսն լինել
ցինն ի՛ երեսական օդոյն որբնեցդ շարժմամբն առ
արեգականէ: Կամ զինչ իցէ որ շարժէ զերկիրդ
գիւրով առանցնէք, եւ զլուսինն զերկրաւ, եւ
այլն:

Յուցանեմ ես յանպատշաճութենէ որք գհետ գան
այսմ գրոց, վն դնելոյ նր զերկիրդ շարժական:
Նախ՝ ի՛ երե պատիւ երկիրս զարեգականէ՝ առ
բնաւ շարժմամբ, հարկ էր նմա այսուհիկ ուժ
գին ես քան զամենս երագագոյն շարժմամբ ա
րեւ առ մի՛ ըստգ քան եւ երկայ փոքրագոյն ձգել
հասանելոյ, հերձուլ զգնե ի՛ երեսական, զոր օրի
նակ հերձանել առ լոյծ ի պնդագոյժ մարմնոյ ա
րագ շարժ եղելոյ ի՛ նմա. ջուրն ի՛ նաւէ, ագի՛ ի
նեակ եւ այլն. եւ այնոյ ոչ միայն զդայեալ հայե
գին հանապազորդ. այլ եւ առնել ք ես զայնչ որք ոչ
այնպէս յաղթանակեն հերձանին զի՛ ի՛ երեսա
կանն զոյն օդ կասուցանել ձեռին. ոյք ինոյ ծանան
յետ կոյս ըստ ոյ՝ յորձակիլ երկոցուն ի՛ հրա
ցանէ առնոյ.

Պատն. երկիրս եւ ամ լորակ ք զոյն անշարժ ձանա
պարհ հասանեն շուրջ զարեգականէ ք զագեա
կան, ոչ պատասխանիցի զի՛ երեսա
կան,

կան, որոյ առ հասարակ պատճէ զարեգակամբ
պատպանելոյ քաջ իրազգականն գինուցիկ շուրջ
չափեցուցանել գետրական և գերկիկիր, գնաստատուս
անձկութեան շրջանակք. վշտ և վաղադոյն, խոկ
գհետաւորս լայնակուս վշտ և յաւերագոյն զոր
օրինակ պատուս ջուրց չափեցուցանել գետրա լու
գի ս ը զրով կեդրոնիւ։

Նայեց գի մի գնան ի սիրտս ձեզոցա, ի՛ւ որդ արև
պղծել և լուսե ի՛ւ իրա կացանէին գոյն
գոլով յալեալ ալիկ գերկիկիր ասէին գոյն
առն հազար փոր ոսկ մեծագոյն շրջանակ գծէր
առ արեգակամբ զ այն ժամանակ. զրով երեկոյ
շարժել յամրագոյ քան գերկիկր և զոր ն հա
կառակին յուզեկցուելոյ մերձ գոլով արեգական,
վաղագոյն շարժել քան գերկիկր և այնպես կոչի
ին ամենաստուր լինել շարժական լուսոյ ի՛ւրան
գիմանականացուելոյ և յուզեկցուելոյ. որոյ գրնդ
գնան գ կայի փոքն։ Վասն ի կեզծին յայտ վայ
կի զգալուելոյ ի ինչ մանդնեանան, որով երկիրս գլու
սինն նմանապես ի իւր ձգելով միապես յանձ
ցուցանել. Նայց ըստ այդմ մարդի էր կեզծել միա
ւոր զգալուելոյ, միբժելոյ յեղանակ զգնեանալ ան
ինքն այսոր ի կ մանդնեանան զգալուելոյ, գրնդ միապես
հել միբժելոյ ի ի երեսս ասելոյն. երկիրս ի կեզ
ծուն մանդնեան որ պատճառ, որոյ այդ ի՛ւ ի վերջին
առնմանել կարով լուսինն ամենայն յամիս պատճ գեր
կրաւ իրա գինեզ ի՛ւ ի՛ւ իւրոյ չարժմանն. և բանան
զակ այն պատիս ի մեծագոյն պատճառոյ արեգա
կանն ի՛ւ առաջելոյ և յափշտակելոյ, առ ըստ ան պա
սել զարեգակամբ միապես. Նայց արդ անչնա
նալի ինն է, ի՛ւ արեգակ իւրով չարժմամբ միա
գնեալ յամենայն զնաստանս բնի երակայս, և գրնդ
ուրեք իւրոյ պատճառոյ. Վասն կոպերնիկեանք
ի՛ւ իրաւամբ, ի՛ւ հետագոյ մոլորակ ի մեզ
մոգոյն չարժ ի չարեգանել. Ասպա քանզի այն
փորրիկ պատիս, որով հասարին գնաստնել
գերկրաս, բաղկանայ ի մասանց որոյ ամենեքեան
ի՛ւ չարեգանեն, և ամենք հետ, անհնար ի նոսա միա
գնեալ զարեգակամբ. Ասպա ամ լուսինն որ

չարժ

ջան մեռ լինելը յարկագանն այնչափ վազագոյն, և
որչափ հեռի՝ այնչափ յաղթագոյն չարժ եր, որ է
հակառակ փորձոյ։

Երկրորդ՝ եթէ երկիր ոք ըստ օրէ հոգւովք՝ ի վի
խարոյ առանցին՝ առ միմեանս լային՝ եթէ ի փոյթ ա
ձանապարհ հասանելոյ՝ ըմբռնեալ և չարք ժամս
բռնանգակեալ զչքնանն։ Ընդ այնպէս առանձնաբեր
արագութեամբ մանաւանդ զմասունեան սրբոց պա
տիժք կուռնալ են՝ ինձ՝ ի բաց ի թեթափելոյ, այլ
առանելոյ զարատաւոր ազգ յոց, զի վարդապահի
թեթափել յիւրմէ զիմուն։ Արդ անձնարեր ընդեր
մեզ կալ՝ ի վր երկրի, այլ անձնարեր ձանձր կալ
ի վր այր պատուական՝ ի պատրաստել նր։ Ընդ եա
ջաւր ծագ ես չարժանալ խոտորեալ, այլ ջաւր կոն
քի յարժ ամ յուզել։ Ընդ ոչ գոյ ապատանի լինել
՝ ի մարդեսեան զբաւելի հազոյ, որով գնամ
առնս խաբ ընդեր նոմանձալ ունի։ վազելոյ և փո
չի և յարգ պատճառ առնելով այնպ կատարին ըն
կեր, զոր և գոյդն զբաւելի կարօղ է՝ ի բաց թո
ղել, զոր և գոյդն զբաւելի կարօղ է՝ ի բաց թո
ղել։

Երրորդ՝ այսու օրհասական չքնանիւք առնէր երկիրս
ձնալով՝ ի ներքուստ օգս հզելոյ հրաց ուսումն
Պատասխանեն՝ եթէ քարինք ընկենլոյ՝ ի վեր,
և վայր մի յօդս առկախ ելոյ՝ կրկին չարժ առնեն
ունին, մի զառ եթէ ի ձեռանէ, որով ու
ղիղ՝ ի վեր դիմեն։ և միւս ևս առ հզելոյ՝ ապա
տարուել յերկիր, որով և յետ փրծանելոյ՝ ի ձե
ռաց կորլով՝ ի յօդ արձակ՝ անվճռով զնր զհետ
եթան։ և վասն այն նոյնոյ կիսոյ կան Հանգե
պահայեաց՝ և զառ՝ ի ետ՝ ի նոյն անկանին։ Ընդ
զայս ցուցանեն օրինակաւ։ որով Հատարին կար
ձել զամ հակառակուեն, ասեն։ Ա՛ր մի վա
բեալ նաւակաւ՝ ի գետ սրընթաց՝ եթէ ընկենլոյ
ուղիղ՝ ի վեր կոյս գնդակ մի, յանկանիլ նր ան
դրին անվճռով՝ զառ՝ ի ետ՝ ամեն գնդակին զբաւելի
ածէ, այլ եթէ անչարժ կայցէ նաւակն։ Ընդայս է
եթէ վր գնդակին նաև յետ փրծանելոյն՝ ի ձե
ռանէ՝ պահել զառաջնորդ չարժ ունենալին,

և ը բերելը ուրիշ՝ ի վերկայի միանգամայն և ը
նահանգին գնալ կելլուստա կոչ։

Բայց այդ լուծումն ոչ ունի զանգի յանգամ՝ որը
յոգս ածուցանելն. և ոչ՝ ի ծագումն, որը համար-
ձակ՝ ընդդէմ Հնդկաց, կամ ոչ բարբ են ցնոյ՝ բա-
րեխոսեալը Հնդոց ամբարձեալ ձեռս։ Վասնզի ոչ
է մարդի գնալ՝ ինչ զայս ապահարուեմն ի ծագումն
՝ի մահալսական երկրէ, ոչ և ոչ զապահարու-
ելն ինչ նահանգի յայնմ, որ ը առնիլ նահանգին՝ ի գնալ
ուսուցեալ լուծիւով գնայցէ յոր կելլն և նմանի
վէմ հարկ էր երկրի առնիլ՝ ինչ բերեալ այ որը
կանգնեցին, եթէ արդարև շարժէր։ Բայց եթէ
պիտանացու, եթէ բանական խոկ օգս յանիշտանիլ
երկրէ, ը նմին և առ ինչ որ՝ ի նման։ այն
խոկ է, որ գլխովին ապահով կացուցանէ զայ-

Ժառանգ երկրի։

Ազան այսպիսի յուշանալ չորրորդ։ Ի՞թէ հարկ
վիճաբ երկիր գնալով ը առանցնել, հարկ էր նմա ը
ինչ յափշտակել միով՝ բնութեանէ միանգամ ուժգ
նութ գոյ օգս գանել միջնէ ցհինգ տիպանաչափ բար
ձրութիւն. ապահէ ոչ առնել ը և որ ինչ կայ՝ ինչ
ձանձն օգոյ յանձնել ինչպիսին, ձանձն առնել ինչ երկ
գլուսաւորս։ Խոկ արդ անհնար է օգոյ այդպիսի միջոց
նակ յափշտակիլ։ Ազան և ոչ նկատիս հարկաւ։ Ի՞
Ծագումն յայտ։ Ջնորհեալ միջոցս ընդեն նահ փոր
ձիւ. քանզի յայտ է ի՞թէ մարդիկն այնպիսակ հնա-
հանգաւոր՝ ինչ մարդիկն ընդ ի յափշտակիլն գնալ՝
բակայ մտաածեալ ոչ նպատակս ամենայն հատա-
նիլ ուժգնութեանն՝ ի հեռակայս, այլ առ ամենա
ամենայն նուազագոյն, և խոտան գոգալն։ վասն ոչ մի-
օրինակ վարկ գնալ ը ինչ, այլ խոտանիլ հատանն չեթ
ի՞թէ երկրորդ ապացուցանիցէ. քանզի առ՝ ի միա
պէս գնալ բարձրացեալն մանանց օգոյն ընդ ամե
բակայ երկրի։ Հարկ է այ ամենայն այնպիսի ը
յափշտակիլ՝ ինչ նման, ինչ ելկրագնդի մասանց
խոկ արդ անհնար է երկրի ամենայնգոյն գոյա-
թիւ և ուժգնութիւ յափշտակիլ գնալով մասանց
օգոյ, քան զնացուցս ինչ։ Ազան ոչ կարէ էր
կիր այնպես ը ինչ յափշտակիլ գնալ, զի և ամ-

բին

լեն մատուցեալ միօրինակ պնդացեն յԱՄ : Փոքրա-
գոյնս կայսի · քանզի երկիրն ոչ յարձակէ զմի
լեն մատուցեալ օդոյ, բայց եւթ ի միջոցս մատ
չայնոց ոչք մատ են ի նա · ուստի եւ ոչ ստուգա
գոյն, այլ ակաղապղոյն զգուեմք : Իսկ զմեծագոյնն
այսոցիկա ունելոյ ապացուցանել : Ընդ երկիրն որ
ի նոյն ժամանակի մեծագոյն ձեւն հատանէ,
հարկ է նմա արագագոյն ուստի եւ ստուգագոյն
զգուեմք շարժել · քան զայն որ յայնչափ ժամս
նակի փոքր ձեւն հատանէ : Ուստի մատուցեալ օդոյ
որչափ հեռագոյն են ի միմեանց երկիրք, այնչափ
մեծագոյն շրջանակ գծեն · եւ մեծագոյն ձեւերն
հատանեն ի նոյն ժամանակի · որովհետեւ ունին
թագրեալ միօրինակ չափել զմիմեանս : Ուստի հարկ
է նոյ արագագոյն ուստի եւ ստուգագոյն զգուե-
լեմք շարժել :

Ոչ անհաւանն զգուեմք ձեւանալումն կոպերնի-
կեանք, յորմէ եւ յաղթեալ խոստովանին, թէ ոչ
է հնար օդոյ անվրէպ զհետս վարել երկրի : Բայց
յաւելուն, թէ յայդմանէ առաւել հատուա-
ծոյ շարժումն երկրի : Վասն զի ըստ հատարակածու,
ուր անշնորհն արագ է շարժումն երկրի, օդն
այնպէս ընդ իւր գառնայ երկրի խոտորելոյ ըստ ար-
եւելս, մինչեւ երթայ ինքն խոտոր յարեւմուտս · եւ
վասն նուազագոյն զգուեն անդէն երթալ ի հարմ ինչ տե-
դագարձ եւ միաւին շինել, յորում երկիրն յարեւմուտս :

Այլ այս ասել յառաջս, յայտ վայրկեանին՝ ի
առաջեալ խնդրոյ · զի ճանաչեն զանպատշաճու-
թիւն, զոր ընդ քննելն ըստ արժանեաց՝ հարկ է
կարծեալ ինչ խոտոր կոծանիլ : Ըստ այսմ ասացին
ձեւանալիքնք, որչափ վիրապքն են մատուցեալ օ-
դոյ, այնչափ թուլագոյն եւ մեղմագոյն բերեն ի
դնոյ երկրի թ աւելորդ ի մէջ օդոյ : Ուստի ե-
թէ ըստ կոպերնիկեանց, օդն երկրաձիգ ընդ հա-
առաքականս հնգիկ բերի, եւ վն այն յեանէ մեայ
յերկրէ · հարկ է երեք մղոնաւ վիրապքն օդոյ
յոյժ առաւել հեղիկ բերել, ոչ միայն՝ զի մեծա-
գոյն ձեւ ունի հատանել · այլեւ զի շարժումն եր
կրի ապահովեալն ի յոյժ եթէ առ ի մատուց
մա-

մասունս սակաւանայ, անդ ի վերինն կի առնեն
անդր, և կի քնաւ խակ ոչ ժամանեն. Եշ այնպէս
առնէ, և որք կանն ի բարձունս ոգոյ, մանա-
ւանդ ըստ հաստատական, յետանալ մեռելին յեր-
կրէ դէպ վեր կի երկարատրէք մղենք, առ ի-
րարանձեալ վարկեան վազագոյն ընդ անալով երբ
կրկ յարեալ կոչ. Եշ այսպէս բնակիչք գաս-
ագոյ ըստ հաստատական եղելոց անուանեն այրեալ
Հնդկաստանի, համաչափ ազգայ անդոյ յարմարս
կոչ, իրրև զբաստարդ, որ հակառակ է փորձոյ
Ծագանի և նա մանկանց իգական պատճա-
ռաւ. որով ազգագրականն առաջարկէ, եթէ երկիրս է ի մէջ հաստատուն Եշ ըստ կոչիր
նիկեան դրից հարկ էր լինել կարի իմն տարակա
յելոյ ի միջոց նր. վ գրաւելոյ արև գիտանն զայն
մէջ. Ապա գիրք կոպերնիկոսի առնեն ի մեր
ժեալն.

Պատասխանէ Ձեռնակալ կոպերնիկոս, խոս-
տովան լինելով եթէ երկիրս ոչ է ի մէջն Ծի և
հաստատուն է, այլ այնչափ հեռաւորութիւն տա
րակոյս է ի միջոց անտի, որչափ հեռի է յարեգակ
նէ, որովհետև նա ունի զմէջն. Բայց սակ բով
անգամ հեռաւորութիւն այն մեծ չէ ինչ առնչի
քան զանգգալի իմն կէտ առ հաստատուն. ա-
սակս որոյ ոչ ըստ այլոց առաջարկեսցուք, մերգն
ի վր կոպեալ երկրի առանձ լինով զկնի հաս-
տատուն են, ոչ եթէ լինէր ի կեդրոն նր, վ ըն
չին և անգգալի իմն հանարելոյ Ծանապարհն երբ
կրի առ հաստատուն. Ընդհակառակ ըստ կոպերնի-
կեայ, կնի հաստատուն են լինով երթի յերկիրէ,
ոչ եթէ լինէր երկիրս ի մէջն Ծի. զի այն ան-
քան մէջոյ, որով տարակոյսի ի մէջոյ յարեգակ
նէ կամ այն մեծ ոլորտք, զոր ամ ըստ ան պ Ծէ առ
աւելագոյնէ, առ անչափ մեծութիւն հաստատուն
են ոչ կէտ մեկ. և վասն զայնէ զգալի և երևե
լի ուան հաստատուն են ծանկեն ի միջ.

Ա՛մէն ոք պատասխանել ոչ միայն է անպատճառ
ոչ ինչն խակ խոստովանել հարկի. այլ և ամենե
ցուն անհատական. Ըստ ոմն ոչ հաստատելի գնեա

տրուեմն երկրի յարեգահեն. որ չէ ինչ պակաս քան զնա լար տարեբեր քառասուն և երկու կեսա-
ուրամոգիծ երկրի, առնդալի ինա լինել հայելով
ի հառաջաստութիւն։ Ձ և կի զոյն կատար՝ զոր կոպեր
նիկոս անուանեն ինչ [illegible] ։ Ե-ին-
ա. որով երկիրս է ոչ ուրան մի, և արեգակն ամ
ենուրեք իւրով իրր խոնար մի լինել ոչ կարի
ա. ուշով հառաստութիւն ։ Ե և թէ այդպէս
էր, անմոլար ասեն զոչ Մոյն քան զարեգակն,
այլ և քան զնոյն ուրան, և քան զերկիրս արե-
գական լինին մեծագոյն ։ Իրր զի այս ուրուք ա.
հառաստութիւն անլուրալի իսն է, քանզի առաջագ
ոչ Մոյն զգալի այլ և հարուստ մի երևանլի մեծու-
թի ուներն ի հառաստութիւն ։ Ա.զգ զայս անհնա
րին մեծութի թէ զկա ի մէջ անմոլար առաջագոյ
տեսակեր ընդունին աշակերտք կոպերնիկոսի,
յորոյ մի ոմն լանաբերդիոս անուն վառահանայ
առել, թէ առաջագ մեծութի առաջինք՝ մեծ են
քան զայն մեծ ուրուս վառ առն և երկի անգամ
և կէս, ի հալար հազարիւս հազարապատիկ ա-
ռաւելեալ քան զարեգակն ։ առայն անառանելի
թուի խոհական լանձաց ։ Այսոզ զայն անչափ հե
ռաստութիւն, և զանբաւ ուռնայն ընդարձակու-
թիւն, Թափուրդ յառաջագ, զոր հարկի գնել կո
պերնիկոս ի մէջ երևակի և անմոլար առաջագ,
ա. բացագոյնս հիւսացուցանել զառաս ի նոսա
նէ ։ և զայլ անհամար վայրապար և անառատ
զոյցս զառաջնիկեալս ի կոպերնիկեան գրուեմ
առել ։

Ա.ռարկեցաս ի գեմաց կոպերնիկեան՝ Ասի՝ բնու
թիւն չհամառատ և զդիւրագոյնն սիրէ ։ Ա.յլ
գ իւրագոյն և հառաստագոյնն է դառնալ երկրի
օր քան օրէ ի վր իւրոց առանցից, քան անչափ
կայծեալ երկնից հանդերձ անհամար բազմու-
առաջագ յարիչառակիլ ի բիրառ ի քառնե չորից
ժամուց միջոցի Ա.յս երկիրս է որ չարժի ի կիր
եմ և առաջին երկինն օրական չարժմամբ յարիչառա
կեր զոյգս, հնարգ բառն առնէր ինձ, որ յայտնագոյ
ւրն ի անառելն ։ Երբգ եմ առակագ ի քառն և չ

թեց ժամուց մինչեւ զիրիկն երկնից խաբեանց բոլո-
րեւին, հարկ էրնոյ անշարժին արագութիւն ասել ա-
փիլ, և առ մի մի րոպէ գոնէ վեց բիւր հազար
փոյթ ճանհ հատանել։ Ասէ այդոքիսի գահա-
վիժ արընթացութիւն ամենեւին անհաւատալի ե-
րեւի։ Ապա յիրաւի և բառնալ զայդ ի միջոյ, և
կացուցանել փոխանն գՀանդգատատոյալ Թաւա-
լուածն երկրի։ Զորմէդ ի դնել շարժման երկրի,
մանաւանդ տարեւոր շարժմանն շուրջ զարեգա-
կամբ, անտարակոյս և գնէ կենդանիս ընդ ե-
րեսոյթս, զինչանէ հրապոյր տարեքան պտոյտ, և
զպատիկ պտուտիկին և փոյթածուխն գնոսա։
և Թէ զնարդ երեւին մոլորակք երբեմն ետա-
ջին, երբեմն զհակ առնուլ, և երբեմն փոյթ ընդ-
Թռանալ, և այլն։

Պատասխանին առ առաջինն։ Թէ բնութիւն ան-
րէծ այն՝ զհամաւսեան։ քանզի քան պատաշաճ, և
ըստ առնելոյ Թէ ուրեմն իրաց։ Ասէ ոչ վայելէր
երկրի այդպէս շուտափոյթ Թռանելն, և երկնից
ընդ արմկալ։ որովհետեւ շուտափուտութեան շարժ-
մանն և կատարելութեան է, և ընդարմացութեան անկա-
տարութեան։ Եւ զարձեալ երկինքն բազդ առեալ երե-
կրի, իբր առնօղ կրօղի։ Ասէ շարժումն վայելէ
ի արարածին, խակ զարարածին կրօղին։ Վա՛ղ
շարժումն արէ զնեղդարժականն զրուտիւն, զոր ըն-
դարմացութիւն բնացուցանել։ խակ զարարումն
զկրօղն առաւելել հզօրագոյն զարարչին, և
այնպէս ոչնչել։ բանականութիւն նոր։ Եւ և բանզի
երկինքն են անասպական, և երկիրս ապականու-
Թեանց կայան, պարտ և պատշաճ էր Թէ ի նո-
սա չլինէր շարժումն ուղղական, իբրև ինչ մի, որ
և անասպական տարերոց վայելէ։ խակ ի տես
շարժումն այլայլութեան՝ իբր զի առ ապականու-
թիւն։

Ա՛ռ երկրորդն, ուրանամ Թէ շարժումն՝ որով
առաջին երկինքն յարիւսակէ զայլ երկինս՝ իցէ նոյ
բանական։ զի բնական է մարմնոյ յայլուստ տար-
ածել պատպռել շարժ իւր ընդ շարժ լինն նր։ առա-
պոյ ոչէ բանական առաջին երկնից երկրոյ ի ծոց

աստիճանով չարժանալ, չարժէմարդ ընդ չարժիլ. և միանգամայն զմտաւոր շրջանս կատարել ի նմա. այլ և ոչ արժան՝ չարժմամբ մարմնոյ չարժիլ, և միանգամայն անդ հանդիսանալ չարժմամբ յաժիլ. և միանգամայն ի տեղիս և ի ներկայս։

Եւ երբոր զնա, ուրանամ ես այդ երկուքին ի չորեքանհատականն, զոր՝ հոմոյնայն եւս ես բանիւ։ զանգիտ ոմանց հերիւնք ունին միայն զանգիտական չարժումն, միայն ունիլ զայն գիտական, և ի միոյ այն երկուց ասենիւն։ զանգիտ յատկութիւն է անգիտական չարժմանն անհատական և անգիտուն։ Եւ յայլ մեզ ոչ զանգիտ մարմնոյ միջի ենք, այլ անգիտիւ իմն իմաստ այլ չառաջիմանամք։ իմ ոչինչ և ոչ այս կասին այլոյ երկուքին օրինակք և ի Ծանդ մեզ մինն, ոչ ի Նայիմանն ուսուցիչ, ցի ի չորեքոտնի, ոչ այնպէս անհնարին արտագրութիւն ձգին։

Եւ երբոր զնա տատամսանամ, ես ոչ ասեմ, նոյնպէս և այլոյ գրութիւնք մեկնին երկայնիք բնութիւն։ և պատշաճութիւնն հետանալ ի չարժմանն էրկրի, և նոյա վատնիցին Ծանդ Ծանդ անպատշաճութիւնք ոչ զհետ գան այնոր չարժմանն։ Ա յլոյն անտանելի երկի զայդպիսի ինչ խոտոր, և հատարակ զգայուն հակառակ, և յերկնային ես խոսից գրոց օտար՝ բերել մեծ անկ ի մեկին տափարակ՝ վի գուշնարեալ ինն պատշաճութեց անգրաստարկելոյ ի մեկնել զընդհանուր տատեզայ, զորս և այլազգ հնար ի մեկնել։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Զկատ դարձ ինչ համարիլ զերբ գիտնի և գործել։

Առաջին էջմիածնի։

Վերջ տիրոջ թէ ինչ և առանձին ես քան զայլ կոպեցնիկն, զայդ ոչ ես ասել ըստ այդ ժանեաց հետանալեան։

Յու-

[illegible] քանզի [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

ՅԱԿ ԼԻՆ ԶԱՅՆ ԵՒ ԼԻՆ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀԱՒԱՏՔԻ ԳՈՐ-
ԾԵՔԱՆ ԶԱՅԼՔ ՅԱՅՆՄԱՆԵ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱՆԵՔ, ԶԻ ՈՉ
ԿԱՐԷ ԶԱՆԻՆԱՉԱՌԵԼ, ՈՐՈՎՔ ՎՃԱՐԱԿԻՆ ԿՈՂԲԻՆԵԼ
ԿԱՑԱ ԵՒ ՈՒԽՏ ՈՒՆԵՑԱՒ Զ ԼՔԱ. ՉԼԻ ԵՒ ՈՉ ԻՒԱԿՈՐՈՎ ՄԻԱՅՆ
ԷՐԵԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՈՐ Ի ԼՔԱՑԱՒ ՄԻ ՈՒՐԱԽ
ՈՒԹԻՒՆ ՔԱՆ ԶՈՐԱՆ, ՈՉ Է ՊԻՏԱՆՈՑ ՀԱՒԱՏՈՒՄԻ,
ՄԻՆՉԵԼ ՅԱՅՆՄԱՆԵՔ ԼՐԱՒԱՐԵՑ Զ ՀԱՒԱՏՈՒԱԾՈՒԹԻՒՆ
ՑԱՆԵԼ ՊՂՈՒՏԱՒՈՐԱՑՆ : ՉԼԻ ԱՅԼՈՔ ԼՔՄԱՆ ԷՐԿԱՆ ԵՆ
Զ ՂԼՈՒԱՒՈՐ ՆՇԱՆԱԿՔ , ՄԻ՝ ՉԼԻ ՀՐԱՄԱՆ ԿԱՐՊ ԼԻՆԻ ԱՆ-
ԾԱՒԱԿԱԼ ԷՐԵԼ Ի ՅԱՆԴ ԽՈՒՆԱԿԱՑԱԼՔ ԱՐԵՒ-
ԵՒ ԼՐԿԵՐՑԴ ԶԻ ՅԱՅՆԺԱՄ ԿՐԿ ՁԱՆԶԱՂԱՆԱԼ ԶՔԵԶ
ԱՒԱՆԻՆ ՆՇԱՆԻՆ ԼՈՒԿԱՏԱ ՀԱՒԱՏՔԻՆ ՑԱՆԵԼ, ԼՈՒ ԼՔ
ՀՐԱՄԱՆ Ի ՅԱՆԴ ԽՈՒՆԱԿԱՑԱԼՔ ԱՒԱՒԼ ՄԵՌ Է
Ի ՄԵՂՔԱՆ ՅՈՒԶԵԼ ԿՑԱԼՔ , ԲԱՅՑ ՈՉ ՑԱՑԱՆԵՔ ՀԱ-
ՒԱՏԱՒԱՒՈՒ , ՅԱՅՆԺԱՄ ՑԱՆԱՂԱՑՆ ՉԻՆ ԶԱՐԿԱՆԻՆ
ԼԻՆԵԼ Ի ՆՈՅՆԱՏԱ ԵՒ ԱՒԶԱՂԱՆԱԼԻՆ , ԼՈՒ ԿԱՐՈՂ ԵՒ ՑԱ-
ՑԱՆԵԼ ԶՀՐԱՄԱՆ Ի ՅԱՆԴ ԽՈՒՆԱԿԱՑԱԼՔ ՄԵՌ ԼԻ-
ՆԵԼ Ի ՄԵՂ , ԲԱՅՑ ՈՉ ԱՒԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼ , ՍԿԶԲՆԱՒՈՐԱ-
ՊՆԻՆ ԼԻՆԵԼ ՀԱՆ ԶՈՐԵԳԱՒԻՆ : ՉԳԼԻ Զ ԺՈՂՈՎԱԻՆ Զ Ո-
ԼՈՎ ՀԱՒԱՏԱՒԱՒՈՒ ՆՇՄԱՐԵԼ , ԼԻ ԱՐԴԵՒՔ ԿՐԿ ՈՒ-
ԼԻՆԵԳԱՒՆ ԶԱՒԶԱՂԱՆՈՒԼԻՆ , ԿԱՄ ՊՂՏԱՒ ԻՆՉ ԿՐԿ-
ՑԵ . ՈՒՆԴՈՒԲԵՔ Է ՀԱՒ ՈՒՍՈՒՑԱՒ ՊՈՂԵԼ ԼԻՆ Զ ԱՐԴԵՒՔ
ՍԻՑ ՀԱՆ ԶՈՐԱՅՆ ԻՄԷ ՈՒԶԱՂԱՆՈՒԼԻՆ Զ ՀՐԱՄԱՆԻՆ Զ
ՅԱՆԴ ԽՈՒՆԱԿԱՑԱԼԻՆ : Ա՛ՅԼ Զ ՈՒԶԱՂԱՆՈՒԼԻՆ
ՀՐԱՄԱՆ Ի ՅԱՆԴ ԽՈՒՆԱԿԱՑԱԼԻՆ ՈՉ Է ՄԱՐԴԻ ՄԵՌ
ԿԱՐԵԼԻ ԼԻՆ Զ ՅԱՅՆԺԱՄ ՄԵՌ ԻՄԷ Զ Ի ՄԵՂՔԷ ԶԱՐԿ
ՀԱՆԻՆ .

ԱՅՍ ՀԱՒԱՏՈՒՄՈՒՆ ԿԱՄԱՒՈՐ ՅԻՇԱՏԱԿԵԼ՝ ՈՒԶԱՂԱ-
ՂԱՆԱԼԻՆ Զ ՄԱՐԴԻՆ Զ ՈՐՊԷՍ ԶՈՒՐԹ ԼԻՆԻ ՈՒՂՂԱՒՂ ՈՐՊԷՍ
ԼՈՂԱՆԱՑՆ ՅԱՅՆԺԱՄ ՈՒԶԱՂԱՆՔ՝ ՈՐՊ ԷՐԵՒ ՄԵ-
ԿՈՒՆԱՒ ՈՒՂՂԱՒՂ Զ ՈՐՊԷՍ ԶՈՒՐԹ ՈՒ ՉՈՒՐԹ ԼԻՆԻ
ԿԱՆ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱԿԱՑՆ Է՝ ՈՐՊԷՍ ՏԱՆԱՆ ՀԱՒԱՏԱՒՈՒԱԾՈՒ ,
ՅՈՐՈՎ ԱՅՍ ՊԷՍ ԷՐԵՒԵԱՑ՝ ԼԻՆ Զ ՀԱՒԱՏՔ ՈՉ
ԿԵՑՈՒՑԱՆԷ Զ ՀԱՒԱՏՈՒԱԾՈՒԹԻՒՆ ՈՐ ՈՉ ՏԱՆԻ ՈՒՂՂԱՒՂ
ՀՈՂՈՏԱԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ
ԿԵՂԾԱՆԵԼ ԼԻՆ Զ ԱՐԱՐԵԱԼՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱ-
ԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱ-
ԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱ-
ԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱ-
ԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱԿԱՑՆ ՈՒ ՈՉ ՈՒՂՂԱՒՂ ՀՈՂՈՏԱ-

Օրինակ տեղազանութեան մոլորակաց։

Օրէ լուսաւորն բեն հայեցեալ ի կիզիմն երկրի
Ա՛ր՝ երեք լինիլ ի Վայր ուր և լուսաւորին Ջեմ
Կայց ի՛ե հայեցուն ինչ ոտուտայ կ՛ ... անել, զոր
օրինակ՝ ի չին , զնուտագոյն մոլորակն ի՛ն , ան
անել՝ ի Ջոյ . և զրուտագոյն մոլորակն Գեմ
՝ ի յոշ . և այսպէս մնծ ոչ ինչ լինի անհայտանա
ի՛ն բնաւորագոյն մոլորակին , քան զնուտագոյնն :
Ընդ ա՛ ի գիտել մեզ զայս ասելոյ ի՛ն հա
ւասարեա՛ հարկ է ճանաչել զայն մասն հասա
տուածի յորում լուսաւորին երկիր , և յորում լինիլ
պատիւ : Ջոր ոչ է դիւրին որոշել , բայց ի՛ե
հայելով՝ ի՛ մի յասանգայն հեղելոց՝ ի հաստատու
ի՛ե , ըն տուտ մոլորակին երեւի այնմ կի՛ն անբնա
բագոյնիկ հեռագոյն՝ քան զոր են երբ . զի այլ
ճանապարհ ոչ որոշեցի ես անհաւատալ : Ընդա
քանուն արեգակին լուսով իւրով ծագի՛ ի մէջ զեմ
աստեղս , գ ժոռանալին է նշանակել զնոյն անկատա
ի՛ն : Ա՛յլ զայսցանէ զդուշագոյն և աստեղա
գիտ :

Երեսուն եւ ութերորդ :

Ա՛ղմէ ի՛ջանալ հրատարակել զայն զոր լինիք
հաւատալ , հնար էր յայնժամ անմուծանել զոր
բոլոր գիրս խոտանելոյ՝ ի սխալանաւն և՝ ի պատա
ճառն գրից , ըստ ի՛ պահելով զանգակատունն ի՛ երկ
նից՝ ըստ պատուհանաւ , և ընդունելով գրի՛ն զայն
գաւառատուն ի պարտեզակաց , և լուսաւորաց ,
զոր գնե՛ սխալեցին :

Ա՛ռնուն եզակացուն ի՛ն . քանզի անդակատունն
երկնից ոչ այնպէս հակառակի սխալանաւն գաւառ
ատուն ի՛ն , այլ կարծին նր Ջատագովք . մանաւ
անդ ի՛ե չընդունելն զայս , զոր ծանին յանդատա
չառնն ի՛ն՝ որով ի՛ ամանձեալ՝ ի վերոյ ընդեմ
սխալանն : Ջոր հաստատուն կամելով յուցանել՝ ի
մէջ առեալ զնե՛ սխալանաւն գրից , գոյացք զշրջա
նակս երեւելոյս՝ ի՛ներս՝ լինիլ մի մի պարտուցակ
անդակատ՝ ի՛ե ոչ շրջանին կէտանի՛ զերկնքա
յինն ոլորան չաւալ արեգակն զերկրաւ : Ընդ

նախ առաքին ոչ ինչ արգելու զօրութիւնքն առաքին օր բան օրէ բերել զերկիրս, որ կայ ի կէդրոն նը, և միանգամայն ընդ նմա յաճեցուցանել ոչ միայն զարեգակն ընդ շաւիղն նը կեռանել՝ այլ և զայլ մոլորակս ։ Այնինչ արգելու և զմոլորակն՝ ի պաղիլն օր ի օրէ հատարակաց շարժմանէ առ երկիրս՝ միանգամայն և անշրջական շարժմամբ իւրաքանչիւր յեղուամբ պարուրակին պաղիլ զարեգակատիս, որ է նոյն կէդրոն երկրի ։ Եւ այն պէս ոչ ինչ ընդդէմ է հրատարակ յուսկեցուածին առնու՝ հետագայն լինիլ յերկրէ յոյժ յոյժ · այլ՝ի յանգ խմանակապուռէ մեռ լինիլ քան զարեգակն ։ Քանզի յայտ է թէ առ այս ոչ պահանջի մասին ցուցի՛ն ինչ, այլ միայն չրջանակաց շուրջ պիւրեանց կէդրոնին մասնաւորին ։ Իսկ առաքուր շարժուածն արեգական ի զոդ խոկման, թէպէտ և քան զայլս դժուարահաս երեւի, բայց և այդմ հնար է կատարիլ առանց մասին ցուցանողութեան պատրուակաց, եթէ այլ և այլ հանապարհօք, և ի՛ թէ նպատակաւք չրջանակին, յորոց մասնաւորն միջի յեռանալ կոյ երկիրս · որ և զարժուածն իւր ի շարժմանց այլոց պարուրակացն յերեւութական հանապազ պահէ զերկիր ի կէդրոնի հատատուած · ոչ նոյնպէս մեզ նորոգ մեծարու այլն գաւառնոս, որ և յայնմանէ առեր լինիլ զկատուած, և չյետս նահանջուածն և գյատաճախնդրուածն ի մոլորակաց պատանց իրիք մակաչրջանակի ։ Բայց արդ շատ լի ցի՛ ի ցոյց սր ոտկատ այս բան · զի և ոչ երեւոյթք միտնէ ցորդ ծանուցեալք հարկեն զմեզ առ այնս և զի յայտնեալ իրս հաւատալ արժան է հնոյացեալ ցոյց արուեստին · վասն մեք՛ի հաւատս այսր մեծաց նուիրեալ հանճարոց առաքելագիտ՝ մեռած իւրքնին ապաստան ։

Այ՝ նայն գայս ինչ՝ որ առաքել անկ է փիլիսոփայ ինչ՝ հաստատուածք, ի՛ թէ՝ ի դիրս աստեղբաշխական մատնեցոյ՝ պարտ է յայնմ փոյթ մեծ ունել վերկրին · և ոչ միայն դնել զնա անշարժ՝ ի կէդրոնի Տի. այլև զերկինսն մատնիլն կարդել նմ արբան հակառակ յոգուստ և՝ ի զարդ նորուն ։ Քանի թէպէտ և

և եկեղեցւոյ առ Ծնի հաստատուք փոքրիկ էջ յԺԵ և
ոչ թէ կէտ միոյ նահէգն այսմկէտ բաւանդ կ
զնացել կազմած՝ պաշտօնեայ՝ ոչ վկայէ
փոքրն, և բանն, և գիրք ոչ : Վկայէ փոքրն, քէն
զի զօրք առեալ առաքեցէք, զի որք զմեզ կան՝
մարմինք պատառ ակունք, արեգակն և աստեղք
յայտնապէս խաբեանց գաղտուրուեցէ, շարժ-
մամբ, և ազդեցութեցէ, միաշունչ միաբան ներ-
գործեն զգալոյ բնակչաց երկրի : Ա յլ և բանն,
զան զի վայել է ասելոյ ծառայել շնչաւորաց,
և անբանից բանաւորաց, և նոճ ասելոց պատճառ
կանաց : Ա րդ յայտ է թէ երկիրս ոչ միայն կեն-
դանի՝ այլ և ի մարմնաւորի է բանաւոր գոյա
յութիւնք, որք ըստ պատկերի նոյ լինելոյ կարի
խիտ առաւելեալ գտանեն քան զբուսական կազ
մած մարմնեղէն : Ա պա յիրաւի է համարիլ զիս
վանդակ զոյս սխրագործական կազմած՝ կարգեալ
ոգւոց՝ ի ծնունդ, ի սնունդ, ի սփոփանս, ի հրա
հանգս, և՝ ի յարդ որ փառաբանութեն հասանին :
Վկայէն և ևս գիրք, զի ոչ միայն՝ ի տանջագոյ
ծութեն, և՝ ի դառնագութեն եղոյ՝ փոյթ մեծ
ցուցանեն վասն երկրի, որպէս և իւրեանց,
ա, այլ և յայտնի առաւցանեն, զաննեղն լինալ
վասն բնութեցոյ, և թէ սգոյ են որք, ո-
րոց թէ կոպիտ և փոքր է մարմին, բայց վասն նոցա
պատրաստեն հարկ ոչ միայն մեծագործագոյ առա-
քեալ՝ բազմայոյզով գերդաստանս, և մեծամեծ
անգ առանս, այլև թէ ձեռնհաս ինչ լինին, գա
ղաւս և՝ և թագաւորութիւս : Ա պա քանզի ըն-
տրեալ կրկին կենդանագործ փրկեն, մի՝ զմանկանա
ցուցյատուս, և միւս և զանմահական՝ ի հանդերձ
ձեալ յամ խոնարհն՝ ի պատրաստեալ օձնանս երկ
նից : Ո՞ այսորիկ ձայն ելս և տիեզերական կազ
մածոյս կրկին ընդունիլ կարգ : Մի՝ այժմուս ծնն
դեան իրաց պատշաճական, և այսր մանկանա-
ցուս մեր կենաց, և հոգեղէն յարկի ոչ պատշաճա-
տար, և միւս ևս՝ ի հանդերձեալ ումն բնակչաց
անմահից վայելչական : Եւ թէ այդպէս զնաւ
ածցուք, զոր ինչ ասացաք ամն՝ ի վերայ երկրի,

մանաւանդ զմիածնին հօր ծնունդ և զնունդ՝ և զքաղաքավարել յայտ անկեան աչխարհի, ոչ միայն առնային մարմնոյ՝ այլև հանդերձին զառաւել հոգևղինաց այսմ երջանիկ մասին աչխարհի ապրանեկել չեն ինչ զարմանք. Թող Թէ ամա անշարժ կաշ, և առ սուտա էրբ առ անպհական կնդ բոնիմ պարտադայիլ առնային մարմնոյ երկնաւորաց, և ըստ պէտս ապա գչարժմունս խաբեանց յարմարել։ Ա յլ յազագս աչխարհի, և զբնչ՝ պարտ ասանկ։

ՆՈՐՈՐԴ ՄԱՄԱ ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ։

Յաղագս ծննդեան էութ։

ԱՒԱՆԱՆՈՑ ԹՈՒՆ ՄԱՄԱ։

Յաղագս ծննդեան, և ծնելոց էրոց։

ԱՆՕԻ ՏԻՍԱԿԻՔ ենթալուանելոյ իդոլն յեզանիլն և՛ի պահլն կախեալ կան յերկինսայ են ազդեցութիւք և՛ի շարժմանե. հարկ է՛ և փոխոխիլ երկնիցն ամք դեցութիւ՝ փոխոխիլ և գոյացական առաւակաց ենթալուանելոյցս ։ և այսպէս գտանի ծնունդք և ապականութիւ ։ որք են փոխոխութիք ի գոյացական առաւակէ ։ Վայ յեա Նաաելոյ վերինոյ և

զարժմանէ նր և զարդեցուածէ, ճառէլի է ծննդ
դենել և ծննդոց · և զայն՝ի հինգ խնդիրս ։ Նախ
յաղագս ծննդեան և ապականութեան որ ընթա-
յական է նր ։ Երկրդ յղիս հնգեցուանց շարժմանց
զրգռութեանցն ծնունդ · յս այլայլուէ՝ խառն
ման, խառնուէ, անօդութէ · և փոխադարձ առնե-
լուէ ։ Երրդ յաղիս առելոց ։ Չորրդ յաղագս
կատարեալ խառնելոց ։ Հինգերրդ՝ յաղիս անկա-
տար խառնելոց · կի յաղիս Ա՛նասնոյց ։

ԻՆԴԻՐ ԱՌՈՒՆՋԻՆ ։

Յաղագս ծննդեան և ապա-
կանութեան ։

Ակզբան բնաբանութեն ցուցաք, թէ
է ծնունդ, և ապականուէ ։ Ընդ-
ձայ մեզ մեկնել, նախ թէ վինչ եցեն
և զնարդ գանազանեցին յայլայլուէ ։
Երկրորդ՝ որ էցեն ազր և բնոցուանեը
լորդ՝ որ էցեն ննթակայ այ ։

ՊՐԱԿԱՆՈՒՆՋԻՆ

Թէ վինչ էցեն ծնուածք և ապականութիւն, և վնասք
ընդհանրապէս յայլայլութէ ։

Ծնունդն և ապականուէ առ հա-
ստատակ ստհմանեին այսակս, փո-
փոխուէք ըստ գոյացական առա-
կի ։ Ա՛յլ մասնաւորապէս ասի
մանել ծնունդն · Ընդունիլ յաշխա-
րէ՛ի գոլ գոյացական ։ Իսկ ապականուէն · ան
ցուիլ՝ի գոլոյ յոչ գոլ գոյացական ։
Անկնեն ստհմանս · կրկնակի հնար է երթն փոփո-
խել · Ա՛ն ըստ պատահմանց, այս է՝ ըստ երկրոր-
դական իմն գոլոյ, որ ոչ է յնութէ նր, այլ յա-
ւե-

ւէլ ևնա . ոչ յորժամ առաջի ոք հիւանդանայ
կամ հիւանդ ոք առողջանայ : Այս փոխուելի
ախտաւէս ոչ է ծնունդ . այլ այլայլուելի : Նմին
կրթիչ ըստ այնմ սկզբնաւոր , կամ գոյացական զո-
ւոյ , յորոյ վրայ կան պատահմանքն . ոչ յորժամ
մարդ ոք ծնանի կամ մեռանի : Այս փոխուելի
յաշխարհ մարդոյ և ծնունդ . եւ ի գալ
յաշխարհ մարդոյ է ապականուելի :

Այս նշանակեալ յայտ է նախ՝ թէ ծնունդ և
ապականուելի են երկու փոխուելիք . զի միևն
է փոխուելի ի ոչնականութիւն առ անտակ , և
միւսն ի ոչնականէ առ գոյութիւն : Յայտ է եւս
թէ երկոքին այս փոխուելիք լինին միմեանց գոյ
ծոցուք . զի գոյ գործոցուք նոր տեսակն ար
ասգրի ի նոցանէ , նոցին հին տեսակին եղծանե-
ան գոյ գոյ բարեխառն մեր բնեան ի եղծակ . նոցին
նախնական վարք արտաքս Աստուած է հատա
րակաց թէ ծնունդ ինչ նոցունք ինոցն : Այլ
և յայտ է թէ ծնունդ և ապականուելի են բանի
փոխուելիք զանազանին յայլայլուելէ . քանզի
նք են փոխուելիք ըստ գոյացական տեսակի , եւկ
առ ըստ պատահմանց :

Այս ամ յայտնի է ամենեցուն , բայց գիտելին
իսկ իբր լինի , թէ արդեօք ծնունդն եւկ առնե-
լուելի զանազան յայլայլուելէ : Սոսք տեսն բա-
զումք . և թոմեմայականք եւս : բայց բազումն
այլք : Այլ թէ արդարև տեսանելի է ի-
մանալի զինչ և իսկ արտագրուելի եղելոյ փո-
փոխուի . Ձշմարիտ է . թէ ծնունդն յայտ միա
մարթի է առնել առնելուելի զանազան յայլայլու-
ելէ . զի այն է փոխուելի և արտագրուելի
գոյացական . և այս պատահական : Բայց թէ զատ
նելուելի են առնուցու ոք առաւել նակուելի փո-
խանակ հոսման և պատճառելուելի արարածին ,
ոք բազում անգամ մի գոլով յինքեան բազումս
պատճառէ փոխոխուիս՝ իւրմէնայնոյն յայտ միա
ծնունդ և այլայլուելի են նոյն առնելուելի . զի
նոքին հոսմամբ՝ որով արարածն այլայլի զինչն
առնել զնա խոպատ , և՝ ինորինն նեւելոյ ար-

ատ ըրկ նոր գոյացութեան • ոչ նովին հասանելոյ, ա
բայ հաւրն ջնջանացուցանել զվայրա, հզմանէ գնա
խոտա, և զանազակ հոդ՝ինչութեան մեծանալ։ Վայ
ասելն է ։

Եզրակացութիւն։

(Ո)Նունդն ոչ է առնելութեան զանազան յայլոց
լութեան, այլ է նոյն և սմաթա այլայլոցա-
կան առնելուն։ Ա յայնս ուստի գանէ զինն ոմ-
*ա՛ահանքն. ման *, ասէ, ինքնին է նոյ այլայլեալ, իբրև զինոյն
ընդդէմ. ա. առնելութեան նախ այլայլել, և հետէ յետոյ ծնանիլ։
և ի փիլ- Ոչ ուրեմն նորին բանիւ, զոր դնէ ի խնդիրն որ
պիտանա- յայտագրա հոգոյ ։ Ոչ ինչ առնելութեան ունել
թեան. ծ. ա. ծ. Ա ծնանիլ նախ՝ և անընդմիջապէս եղելոյ՝ ի գոյա
յայլայլա- ցութեան • այլ անընդմիջապէս՝ ի պատահումն, և
* պր. ք. ի միջնորդութեամբ նորին երկուին՝ ի գոյացութենէն ըստ այն
յայտակիսեալ։ Յակադրէ ի ծնանելն լինելոյ առ-
նելութեան զանազան յայլայլութեան, ըստ ինքեան
նախ և անընդմիջապէս եղելոյ՝ ի գոյացութեան։
Ապա ոչ է առնելութեան զանազան։ Փոքրագոյնս
ինչնինն իսկ յայտ է։ Յուդասեան մեծագոյնս։ Անմի
ջական եղեալ առնելութեան պատահիմն՝ նոր անմիջական
սկզբանն զի ենթաբանելոյ ինչ առնել զիւր նմանն։
Ապա անմիջական սկիզբն առնելոյ՝ ի առեղծուածա
ւոր պատահումն • զի ոչ ինչ առնելոյ եալ գոյացու-
թեան անմիջապար գործոյ, օրոյհետ ցուցեալ վերագոյն։
Ապա անմիջական եղեալ առեղծական առնելութեան՝
ոչ է գոյացութեան, այլ պատահումն։ Եշմարտ յայտ է
միտքիւ՝ ինչնինն առնելոյ, որ ոչ գործէն ինչ՝
զայլ իւրմէնոյ պատահմամբ, ոչ հարցն ջնջութեան։
Ապա հարցն անընդմիջապար ապատգրէ՝ ի փայտան
ջնջութեան • և միջնորդութեամբ նոր զանազակ հոդ
ստատան։ Ոչ է մարթ բազմապատկել զառնե-
լութեան ապ ոչ է հարկ։ Ա յլնոյնն առնելու-
թեամբ, որով այլայլել ապատգրել, կարող է ապատ-
գրել զգոյացական առանց • և այնպէս ծնանիլ։
Ապա ծնանելն ոչ է առնելութեան զանազան յայ-
լայլութեան։ Յուդասեան միջնորդութեամբ։

Եւս՝ զի ոչք են հարկիւք բազակցեալք՝ մարթ
է

եղեալ նովին առնել զայն արարագրել • այլ վն բա-
զակցուն՝ որ ձգէ զառաջինն ոչ չէր այլեն , ձգէ և
զչորեքտասն • և որ ձգէ զրուն Ծառոյ , նովին բանալ
խլէ և զարմանալի ահարկու առնէն գոյացեալ է հար
կիճ բացակցեալ ի վերջին նախընթաց արարա-
գրութեանէ , զի նոյն հետայն զնա գոյնորա • այլ ի
գնել առաւել ընդարձակ ի վուշն նոյնժ առնչ հրա
նոց : Ապա նովին առնել բան , զոր արարչին յոյլ-
լայլն զնել ահարկու մեծանալ ի նա զվերջին արա
մադրութեան , մեծանալ և զահաւոր գոյացական այդ
հուրն նովին հատանել , զոր առաւել ընդարձակ
զվուշն , մեծանալ և զահաւոր հրոյ :

Աչերկրորդ , նոյնպիսի են Ծառունդ և առաքինու-
թեն առաւել՝ փոխադարձել : Ա յլ այլայլութեան
որ բառնայ զվերջին արարագրութեան , նոյնանալ
զահաւոն գոյացական • այլ որ բառնայ զառաւել
ընդարձակ զնալ զհուրն , և որ խաւարանալ զար-
ժառն արար , մեծացուցանել զվնդանեն : Ապա այլ
այլութեան որ գնել յինեմ ահագնագոյ զվերջին արա
մադրութեան , գնել և զահաւոն գոյացական :

Աչերրորդ • Ա յլայլութեան համեմատաւ զրուն՝
առաւել եւ առնել , բանալ պատճառաբանել նոր գոլով ,
այնպէս ինչ գործել յերկրորդ ներգործութեան ,
որպէս նա զբեզ յառաջնոյ ներգործութեան : Ա յլայ-
լայլեալ գործունէն կրկնիլ գործ , զի է արարագործ
և է գործ ընկալեալ զբանէ գոյացեալ այլ ի վերոյ գո-
յացեալ : Ապա և այլայլութեան կրկնիլ գործ , զի արար-
և է առնել բանի արարագործ , արարագրել զարարա-
հաստ : Ապա և այլայլութեան կրկնիլ գործ , զի արար-
և է առնել բանի արարագործ , արարագրել զարարա-
գործեալ ձգելայարձակ գործել գոյացեալ առաւել :
Ձայս ամենայն ի մի ժողովեալ՝ ասեմ , զի ամենայն
ձեռնարկութեան ուրեք ուրեք յառաջ բերել զոր
Թովմաս ասէ : Տեսանել զարարածոցն առնել զբանին
գոյացեալ գնալ , և ըստ այն գործոցանն երևելի ի ճշ-
մարտութեան :

Ա ռաքելեցւոյն նմին՝ այն Թովմաս ասէ , Թէ առ
ամենայն գոյացական առնել զառնելութիւն ինքնեան ունի
հայեան , խակարդ՝ այլայլութեան ոչ ի առնելութիւն
առաքեալ գոյացական առնելոյն : Ապա քանզի ի հիմնա-
մանեալ գառնել այլ առնելութեան առաքեալ նմին ,

յր Ծնունդն։

Պատասխանեմ զանազանելով զփոքրագոյնք ու լայնութիւն ոչ է առնելոյ անպհական պայմանական առաւելն, առանգաւէս ըստ որում եղիցի ի պատահումն, ընդունիմ. ըստ որում է և ծննդական և ձգի ի գոյացական առաւել քան յեզր վերչին, ուրանամ։ Քանզի ոչ ատացաք. նոյն առնելութիւն արատագրի զվերջին արատագրութիւն, և չտեսանի հետևակ նմին։ Ըստ առաջին գոծոյն առ աչս ելանեմք, և է անպհական առնելութիւն պատահման. բայց ըստ երկրորդին առ ծնունդ, և ըստ այմէ անպհական առնելութիւն գոյացական առանակի։ Ըստ ոչ ձգի ի գոյացական առանակ, բայց եթէ զօրութիւն գոյացուն. ոչ ցուցաք ի վերոյ։

Պատրիկեանս երկրորդ։ Ա յլ և այլ եղելոք պատահանքին զայլ և այլ առնելութիւս։ Ա յլ Ծնունդն եղիցի ի գոյացութիւն, և այլայլութիւն ի պատահումն։ Ապա ուրեմն են այլևայլ առնելութիւնք։

Պատասխանեմ զանգանելով զմիածադոյնդ։ Ա յլ և այլ եղելոք ոչ կարգեալք են միմեանս, և ոչ բա պակցեալք ընդունիմ. կարգեալք ընդ միմեանս և բազակցեալք, ուրանամ։ Ա րդ վերջին արատագրութիւն են և առանակին բազակցին ընդ միմեանս, և կարգին ընդ միմեանս, զի են ոչ զգեղնախնամական և վերջնական։ Ասաւ չինին նովին առնելութիւն, որ նախ գնէ զառանակն պատահական արատագրիչ, այլ ի առաւակաւոր նոր, և ի հասանել ի վերջին նպատակ, արատագրէ և զինքն գոյացական առանակն։

Ախտիկեան. վերջին արատագրութիւն նախընթաց ոչ բազակցի ընդ գոյացական առանակին ծննդոյ։ ապա ոչ չինի նովին առնելութիւն։ Ձուացանէ առաջարկութիւս։ Ոչ բազակցին ընդ, որոց միոյն արատագրութիւն է երկրաչափ միւսոյն։ Ա յլ յարատագրէ գոյացական առանակն երկրաչափ համապատասխանէ հին բազատրիցելոյն, նա և նոյն իսկ նախընթաց արատագրութիւնք, ոչ առաջնոյ առաջն։ ապա ոչ բազակցին հարկիւ ընդ ծնեալ

տեսակին ։

Պատասխանեմ ուրանալով զառաջարկութիւնդ. զի ոչ ոք ունի զանազանեմ զմեծագոյնն. ոչ քան զկոչին այնչ որոց միջն արատ բան է եղծուածն մեւսոյն, բազակցութիւն զուգընթացութիւն այլ ինչ ինչ ունեցեալն. ընդունիմ. բազակցութիւն յաջորդութիւն. ոչ զի ինչ միոյն հարկիւ զնոյն գոյ յիւ միւսն, ուրանամ. և ընդունելով զինքնագոյնդ զանազանեմ նոյնպէս զնետուածիդ։ Տե տակն ծնելոյ բազակցի ընդ նախընթաց արատագրութիւնս, բազակցութիւն զուգընթացութիւն, ընդ դոնելիմ. բազակցութիւն յաջորդութիւն, ուրանամ։ Զի ոչ առացար, նախընթաց արատագրութիւնք բազդատին առ Ծնեալ տեսակն, իբր երդ նախնեաց նախան առ վերջնական, տանուանդ թէ ոչ ես նաստարն առ երգ. զի են իբրև Նահապարն առ գոյացական տեսակ։ Այլ որպէս երգն կիսոյ է ընդ Նահապարնին՝ որով յատարիլ Նահապարնին հարկ է յաջորդել երգին. նոյնպէս և տեսակն գոյացական բազակից է ընդ նախընթաց արատագրութիւնս, բազակցութիւն յաջորդութիւն. ընդ որում այլայլութիւնն չարունակեալ ոչ զկոյ առնու յայնա. այլ և նա առատակացեալ Ժամանակ միոյ՝ ի տեսակն գոյացական իրրև ի վերջին իւր նպատակ։

Նախանձիցես. այլայլութիւնն ոչ է ի վայրկենի, յորում Ծնանիլ տեսակն գոյացական։ Ապա ոչ նոյն առնելոյ ընդ Ծնեգեան ։

Պատասխանեմ նախ՝ ուրանալով զնետուածդ. քանզի առ այս Թէ տեսակ ինչ ասիցի արատագրեալ այլայլութիւն, բաւական է անընդմէջ ջատիս յատարիլն այլայլութեան, և յաջորդելն նմա տեսակին՝ իրրև երգ նր վերջին. այլ առ ասելդ զի գոյացական իմոյ առացեալ չարժմամբ, ոչ է հարկ լինել ինձ միանգամայն ի տեսչէ և ի չարժման. տանուանդ թէ անշնորհ և այդպէս լինել. այլ չատ է Թէ չարժուածն անընդմիջապէս հոգի յատարիլ, և ածեալ զնա ի տեսչի իրր ի վերջին ջին խոր երգ ։

Պատասխանեմ երկրորդ, զանազանելով զառաջ

ջար

ֆարկու [illegible]ենք • այլապես [illegible]են ոչ է 'ի վայրկենի, յո
յուամ ծնանել առաքին՝ ոչ է առաքեալ՝ ընդ ո
նեմ, հակիրոզապէս՝ ասացեալ • զի ոչ առաջեալ
առաքին գոյացական է վերջին եղջ այլապէս [illegible]Ե •
վայ այլապես են է 'ինձս իբր յեղեր •

Պնտեղեա՝ այլապես [illegible]ե և ծնունդ ոչ են 'ինձ
Ենեմ ակայ • զի Ենեմ ակայ այլապես է առա
ջանելի բազադրեալն • իսկ Ենեմ ակայ ծննդական՝
նեմ [illegible]ն ան ջինս [illegible]պա են այլևայլ առնելոյ հե

Պառասխանեմ զանազանելով զառաջարկու եղ
ոչ են 'ինձն Ենեմ ակայ բազադրական՝ բնդ ունեմ
մանականն՝ ուրեմն՝ • Քանզի նեմ [illegible]ե ոչ է Ենե
եմ ակայ ծննդեան • է Ենեմ ակայ և այլապես [illegible]Ե
զ ունել մանականն • Այլ կիմ զանազանելով այսպէ •
ծնունդն ոչ է 'ինձն Ենեմ ակայ ընդ այլապես է,
ծնունդն մասաճեալ իբր փոխարկեալ է, ընդ ո
նեմ՝ զի [illegible]ե այսմ Ենեմ ակայաւորի [illegible]ե առակ նեմ [illegible]ն)
ծնունդն մասաճեալ իբր առնելոյ [illegible]Ե, ուրեմն՝
զանգն նոյն զոյով [illegible]ր այլապես [illegible]Ե՝ է 'ինձն Ե
Ենեմ ակայ, այս է 'ի բազադրեալն եղծանելի • յոր
ակերպաբար առնէ արարիչն • զի 'ի սակ նեմ [illegible]ն ոչ

ինչ կարէ առնել •

Ասիցես, 'ի մեզանէ եղանակ խօսից հետեւի գոյա
ցական առաքին լինել ծագմամբ • քանզի լինի,
[illegible]ե որում գհետ գոյ նախընթեաց արարածոց ե
որք են առաջնական և նախնական եղջ այլապես է
Ասկարծէ՝ անմտարեմ է ասել, [illegible]թէ գոյացական առ
առաքին լինելոյն ծագմամբ • զի այս եղանակ լինելոյ է
անկատար, և անկատար իրաց անպէտական •

Պատաս՝ 'ի [illegible]թէ ամենայնականաց ընդ ունին գհետեւողու
[illegible]ն ես, բայց ոչ ուղղի [illegible]թ ըմբռնել ոչ է մարթ զայն
լինչ կայել ծագեալ յայլմէ, որ [illegible]նի 'ի միասին
լինել ոչ կարէ • այլ առաքին գոյացական ոչ կարէ
լինել ընդ նախընթեաց ազատագրուեցս առա և
ոչ ծագի 'ինձնէ • Այլ գարձեալ բազմութիւն ա
ռեալ՝ է արարած բանի [illegible]թ երկրորդականի իրեք [illegible]
արարած բիւր նախնագոյնն • իսկ առաքին գոյացա
կան է նախնագոյն եղջ գ խոհեմ յարարողին •
Եհ ես, [illegible]թէ առաքին գոյացական լինէր ծագ

մամբ

մամբ, ամէն եղելոցն՝ ինձով բազադրեցելոցս լինելն Ժագմամբ. քանզի յաւակնեմ ես լրմնեն՝ ևս առակ: Ապա ես եմ և սեռական լինելս Ժագմամբ, զինչ ինչ լինելոյ իսկական առնելոցս է:

Այսու այսպիսի սրբութեամ գիմեսուսեցիք. զանս զի սեռական գոյացական և անկատարս եղոյ այլոյ լուսական առնելոցմէ, գիտեմ ես նախնագոյն. եմ եղեալ և գոյ ածուցիչ յիւրեան: Ամէն ի այլոյ լուսական առնելոցմէն, ոչ առաջոյ, կրկնակի մտածի, մի քան զգուշ է՝ ի պատահմանէ առակս պէս. և ըստ այսմ նախընթեմաց պատահգոցմէ եղ են սեռական եղը նորին: Ընդ երկրորդ՝ ըստ զգուշ է՝ ի պատահմանէ՝ ըստ այնմ զի ես զգուշ եմ ի գոյացուցիչ. և ըստ սեռական և վերջնական եղը ես ձի սեռական գոյացական. և զայն պատգրէ ոչ իբր եղը եկիգական զուգընթաց նախնականն և գևատուրն, (զորօրինակ պատգրին յաւակուեր. տէր և վէր այնք սկզբատար առին բնչնել և ծոքել:) Ապ իբր եղը ըստ ինքեան գիտեցեալ և վերջնական, որ յաջորդէ զայլ հանգերձեալ իբրև վերջին նպատակ հասման պատգրին: Ուստի ոչ են ինձ տաս եմ եպէտ ուրեք ուրեք առէ, եմ սեռական գոյացական է վերջնական եղը այլոյլուսեալ, բայց ոչ երբեք առէ լինել Ժագմամբ:

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ:

ՅԱՂԹԱՆԱԿ ԵՂԵՐ ԳԻՆԵՒԱՆ Ե ԱՊՈՒԷՆ ԱՌԱՔԵ:

Խոհեմ է նախ. զի եղը Ծննդեան է կրկին. ոմն ասէ, եղբ ոչ, և ոմն եղբ ոչ: Եղբ ոչ է այն՝ որ եղերբ զծնողսն իբր այն որ է՝ և ունի զգոյ իբր ոչ: Եղբ ոչ եղեալ է որ եղերբ զծնողսն՝ ոչ ակրատիս իբր Ծնեալ և ըստ ինքեան գոյող. այլ զգուշ պատճառ, ուր բով կացուցանի Ծնեալն:

Խոհեմ է երկրորդ, զի Ծննդեամբ չորք ինչ արտադրին, յի սեռական գոյացական բազադրեալն

՝ի ներքին մոյ և՝ ի սեռական , կամ բնութեանն թոյլտուկան , անձն կամ ենթադրեալն , որ և կոչի ՀԻՊՔԻՓՈՒՏ ԲՈՂՈՔԱԾՈՒ , զի բազկանայ յեռութեամ , և յենթակայութեամ : Ընդ սուտ յատկութեամ : Ընդ ճշմարիտ :

Եզեալ ։

Սահմանն է նախ . սեռական գոյացական է եղջ ուղւոյ ծննդեան :

Յուցանեմ ընդ թէ սեռական գոյացական իցէ եղջ ծննդեան յայտ է՝ ի սահմանեն որ ասէ , ծնունդն է փոխոխութեամ ըստ գոյացական սեռական : խոկ թէ իցէ եղջ ուղւոյ , և այն հատանելագոյական : Քանզի զի եղանիւ և ձևանիւ համեմատին փոխ , զի սոյ ասէ ոչ ծնանի երբ ոչ , այլ միայն երբ ուղւոյ . և այսպէս է միայն եղջ ուղւոյ ծննդեան :

Սահմն. Ա. Ա. Ա

Մեծագոյնս յայտ է, եթէ փոքրագոյնն ցուցանել քանզի էնունէն պատասխանել չէ։ Իսկարդ միայն ենթադրեալն է՝ որ գոյ։ Ապա և այն է որ ծնանիլ։

Յատատակ նախ։ Նշոյլ ոչ ծննդեան պարտի լինել վերջին ինչ լցացեալ ի գծի գոյացեալ։ Այլ միայն ենթադրեալն է վերջին լցացեալ ի գծի գոյացեալ է։ Ապա նա է նշոյլ ոչ ծննդեան։ Նշոյլ կրկորդ՝ խոստանալով ինչ դեռ արտադրել զնոր նմանեան։ Իսկարդ ենթադրեալն արարածին է, որ գործէ. վասն որ, թէ փոքրագոյնն է նշոյլ ծննդեան։ ապա ենթադրեալն կրկնին է, որ ամբարտաւանի, և վասն այնորա է նշոյլ ոչ ծննդեան։ Սակայն է յորմէդ։ Հատակութիւնքն են երկրորդ գոյական նշոյլ ծննդեան։

Յուցանէ, նախ՝ զի յատակութիւնք երկրորդապարտ ծագին ի գոյացական առաջին։ Ապա երկրորդ արարածն ոչ գործէ երբէք յաւելուածք ծնել բազադրելոյն։ Նշ երկրորդ՝ զի ոչ ոք էր, ոչ էութեամբ և ընդոնութեամբ։ Այլ յատակութիւնք գիտեն երկնի գործել։ Ապա երկրորդապարտ միայն նշոյլ գործէն գծնունդ։

Ասացեալն պրինակի առնի է և զապականութիւն։ Ոչ նշոյլ գործէ ապականութիւն ոչ ինչ ի նշոյլ, թէ կորուսանելոյ։ Այլ նշոյլ ոչ է ենթադրեալն ապականեալ։ Իսկ նշոյլն յատակութեանց ի բազմիլ գոյացական առաջին կորուսանելոյ, է երկրորդ առան նշոյլ ապականութիւն։

Ընդակացութիւնս յայտ է յոյնմանէ, զի այնպէս ասի է ապականութիւն յապականելն, որպիսի է ծնունդն ի ծնանիլն։ Ապա ոչ առաջին բնութիւնն և ենթադրեալն բազմանկիւնոյ նշոյլ ծննդեան։ նոյնպէս ապականութիւն և նշոյլ նշ է նշոյլ ապականութիւն։

Առարկեցից ընդդէմ առաջնոյ նշոյլակացութիւն։ Տեսանի գոյացական երբեմն ոչ արտադրել ծննդեամբ։ ոչ յայտ է՝ ի բանական հոգին՝ որ լինի ոչ առնչմամբ։ Ապա ոչ է նշոյլ ծննդեան։

Պատասխանեմ ուրանալով զչնառութիւնդ։ զի

զի առ՝ ի լինել առաւելին եզիր զԴիմզիման չառ
նէ [illegible] զանձն ուրեք զԴիմզիման . և միաւորեալ
ընդ այն : Վասնզի առաւելն եզերէ զԴիմզիդ . ըստ
որում նուաւ կացուցանի Դիմզիան . այլ առ՝ ի
կացուցանիլ Դիմզիդն առաւելս , ոչ է հարկ առ
առելին նորոգ ստուգիլ , այլ չառ է . [illegible] ընդ
նիմիլ ոյ միաւորեալ : Ըստ [illegible] հոգին բա
նական ոչ լինի Դիմզական առնելութ , առեալ
միաւորի նուաւ [illegible] ոյ : Առաւելապէս կախեալ
՝ի Դիմզինէ , ոչ բան խոր գոլոյ , այլ [illegible] խոր ներ
գոլոյ , այս է , կախեալ կայ ոչ ի իրէ , այլ ի
[illegible] նիմիլ ոյ միաւորեալ իրէ :

Առաքինեալս ընդ [illegible] երկրպագ եղիցուք [illegible] ,
Աստուածհնեալ կայան Աշխարհաց Դնաս զքն , այլ
առնելապէս առնեալ կուսին ոչ [illegible] ցաս
յանձն քրն . ապա [illegible] կին [illegible] ոչ
է եղէ Դիմզական : Աստուածդնեալ աստղ [illegible] է :
Քաղցանել փոքրագոյնս : Ի [illegible] անձն [illegible] ան
հնդիլ [illegible] [illegible] ոչ կարէ [illegible] և զան

նելապէս առնեալ կուսին :

Պատասխանեմ ուրանալով զփոքրագոյնդ . զո
րոյ յաւելման զանազանեմ զառաջարկումն : Ընձեռ
առնդիլ է [illegible] , [illegible] որում զոյդ
յանեալդ բնութիւն . քան որում [illegible]
թակայեալ՝ի առնդական բնութ . ուրանամ :
Ի ոչ [illegible] քան որում է յանդ բնութ
ոչ կարէ զնորգկայինս կրել և [illegible] . զոր
գրինակ , Դնանիլ , ուտել , [illegible] , և այլն :
առեալն բառուցում [illegible] ակայանալ ՝ի մարդկայ
նում բնութիւ կարէ զայս ամ կատարել . և վ այն
առ՝ Դնեալ չարչարեալ և մեռեալ . նոյնպէս և
[illegible] որում է ՝ի մարդկայնում բնութիւ , կարէ հան
լի լինիլ առնելութիւ առնդական կուսին , և [illegible]
զնիլ զայն . վ [illegible] մեռանիլ ՝ի անդն առնդական
անձին , որով եզերէ , զոր նոյն եզնիլն : Ի առա
ոչ անձն առնդական [illegible] և խոհութիւ
եզնիլն զԴնագական առնելութիւն կուսին , նոյնպէ
և անձն [illegible] [illegible] և խոհ զայն
նիլ զայն : Վ [illegible] և խոհութիւ առ

հայէ ՚ի և քաջ ՚ի ։ Խոյզ բանին ոչ մնասանէ ՚ի առնոյ առաջնական անձին ոչ նդն ՚ի զբարւոյ առ նեալսն կուսին , այլ ՚ի հաճոյիւ կատարն ոյ ։ և վա՜յ այն ոչ իւիք կրօք մտրճի ՚ի առել պատճառ առաւել քան զամենայն կուսին եւս ի ո՜ բռամ ենթակայեալ ՚ի մերկութիւն բնութեանն ։

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ ։

Յորում ինքնոյն ընդդէմ ածոյնեանն ։

ԱՅս է յատուկ երջանց, թէ նեղեն առա՛ջին եւ ենթակայ ծննդեան և ապակա՛ նուելոյ ։ Չի սա է որ անցանէ ՚ի միջ՚ զի գոյացական զոյց յայտ ՚ի լինելոյ խորհուրդ առակ կարծուած ծնողացն ։ ։ ։

ում տալոյ նմանութեանն, որ ինոյ ասէ նոյն Յովսէփ ցհօր
իւրում զանգիտանալն զի ապրեցուցանէր զնա ի մահուանէ
ասելով տալոյ ոչ ինձ զայս ինչ տալոյ նոյն Յովսէփ որ
կայցէ ի մտաց կենդանւոյն : Արդարոյդ կարծիք
հասանելին , ինչ յատակասուածն ինամն ինդրոյ կա
րելին եամ գոյացական ասեսակ . բայց բազում
պատահմունք որք կայցեն յատակասուածոյ բազա
դրելոցդ ինեան նոյն Յովսէփ ի մեռանել բազադրե
ցելոյդ . ոչ ի մտացն նոյն Յովսէփ ձև , բայնա
կուածն , կերպացրուածն գինոյ եւ այլն : Խոկ եր
բոյդ կարծիք սինանէն , ինչ ներկածն սերկրածոյ ա
մենեին յամ ասեսակ , ինչ ի գոյացականն , եւ
ինչ ի պատահականոյ . եւ այնպէս լինին բա
ժանումն սերեալ . Ինչ ասացին : Ապա ասէրն ի

Եզրակացութիւն :

Գոյացական ասպականաւն ոչ միայն ոչ ինայ
գոյացական ասեսակ հին բազադրելոցն ,
այլ եւ ոչ պատահմունք ինչ . այլ յորժամ ասեսակն
մտայ . ի միանալ հոգւոյն բանականին՝ ամ պատահ
մունք մտայ ոչ միանալոյն կոյսելին . եւ որ ինչ ի
բեւ ինայ , ոչ ի նոյն ինամ , այլ ինման :

Այսպէս ասացեալ աչեն ինամնայ՝ ինձնէն եւ ա
մէ՛ն ինչ ոչ հաս նոյն բանոյ դասուածոյ ի ինինալն . այլ
գինա . ըն- որ ին յատակափոյն՝ ասպականի շուտ պատճառն յատակ-
գեցէ . ինչ նել ինոյ ինինալոյն : Այլ ամ ասելիքս հաստատ , ինչ
պատահմունք այնպէս կոսեալ կան գոյացուած ,
զի յերկրանալ նորա՝ հարկ ի եւ ասցա երկրանալ :
Ծնոյն ասացեալն արխատալ ի առնմանէն ըզ
Ծնունդն այսպէս , Ծնունդն ի գինակոյսի բուրգին
ի ինոյդ , ոչինչ զգիտոյ ինչ նոյն ինինակոյս :
գինա . չ յատացեալ ասացին մտան յակզբնէ զոր ասացն ա
նէ՛ն , եւ նինչ հաստատ՝ Յամ բազադրելոցդ ասպա ի միանալն
ասպականէ զգոյացական . այլ յատակասուածն ի ան
ասին այն միանալ ի նինակոյ . ապա ոչ միայ ինչ
գ. չ Ա՛ինքն ցաւ ցգէ անասնոյ ինակ միտքս ցայտ
յայտ ի՝ ի ծանոթասուածն ասպականասուածն :

Յաս-

Գ· Ֆ·

ձեռական առաւելի. ապա ոչ է ի սակ ներելոյն, այլ ի բաղադրելոյն ի նեղելոյ և ի մարմնականն առաւելի: Այնպէս ասեմք ի Հնդկաստան զայն թէ նոյն քառակուսի ի միոյ կողմանէ ապականելոյ, ևս ըզդէմս ականատես մարմնեղինելոյն, առ հնդկականսն ականատեսելոյ զնելոյն:

Վասիլեոս. բազում պատահմունք լինուն միոյն ի առաւելն. այլ միոյ և կամք, հնարք և հոգևոր առնակուսիք լինուն միոյն ի հոգի, թէպէտև ի պատճառս հոգւոյն յարատևականն զմարդն ըստ լոյս: Առաւել մարդն հայելով յայսպիսին պատահմունս, թէպէտ ասէ ԵՒՆՈՎ չարաճճիութիւն հոգին միոյն և ԵՒՆՈՎ չինարհ: Այլ զնարդ չէ ցկնոյր և նեղելոյ ունել զնոր պատահմունս, մանաւանդ զքանակուսի, և այնպէս յարատևուն նեղնոյ զբաղադրելոյն բոլոր, բայց լինուլ միոյն ի նեղելն:

Պատասխանեմ ասելով զհանգիստ ի քանզի հոգին բանական զոյս ինչ ունի մտաւոր, զի և ըստ ինքեան ներելոյ պէտ և առանց նեղելոյ: Առաւել ոչ ինչ զարմանք է ասել զայս միոյն կորոյս ինչ ինչ ներելոյ ներելոյ լինուլ ներելոյ ունել մտաւոր պատահմունս: Ընդ նեղելն առանց առաւելի ոչ է նեղբաժանելի գոյիւ. այլ միոյն գոյ ի բոլոր բաղադրելոյ. վասն ոչ կորուսի ներելոյ լինելոյ պատահմունս, բայց եթէ ըստ պատմի ի բաղադրելն:

Տատասի ի զգեստացելն ներելոյ սկզբնէ սկզբն եթէ ներելոյ: Ի բառելի յատկացելն հարկ է բառելի լինելոյն, որ հիմնեալ է ի նեղս. այլ ի բառելի շարժման պատճ. հարկ է բառելի առ շարժմանց կենդանական հիմնելոյ ի նեղս, և ի բառնելի հիման, կորնչելն առ հատարակ առնչն կանգնեալ ի վերն: Ա՛յլ առաւելն գոյացական յատկացելոյ է ի նեղելոյ զբան պատահական առաւելս. և է այ առնելոյն հիմն: Ապա ի բառնելի գոյացական առաւելն առակաւելոյ է, հարկ է կորնչել զամ պատահմունս: Ա՛ն ծագելն գրելոյ է յայտ է յերկրայ: Իսկ փոքրագոյնն է քան խո-

կա-

Թե նեղեմ զ՚ինձ՝ եւ զ՚ամէն իմ ուժովն՝ կամ ուրախ
եմ ամենայնիւ կամաց՝ առաջի եւ ապաշխարեմ ի թզուկ
իմոց՝ առաջի եւ ապաշխարեմ առաքինի եւ թզուկ
լինել ի գոյացութեան անուանիկ զայս Հոգեառն եւ
զամէն հաստատուն ի Նուսա ակդմանէ իւրոց բնու
թեանց՝ եւ ապա ի ապաշխարեմ ի ապաշխարեմ
ապաշխարեմ ։

Պատասխանեաց Հակառակորդն , Թէ անուանին
գոյացական է միայն յատկացեալ , յատկացեալ
ուղղութեան եւ գիտութեան , ըստ որում է պատճա
ռանեալ ի անուանէ , եւ ըստ նոյնմէ նոյնա
գոյն գիտեմ զայն բնութեան է բայց ոչ յատկացեալ
ժամանակի ։

Ասեմ ընդդէմ . զանազան անուանին գոյացական է
յատկացեալն եւ յատկացեալն գործածութեան եւ
կամեմ ։ Ապա ի ապաշխարեմ ի պատասխանելոյ
Յուցանեմ առաքելական է ։ Ըստ այդ ձեւնոյնիկ
այնե ի ապաշխարեմ ։ զայն պատճառեմ եւ ի գործ
ածութեան է յատկացեալն գան զգոյն ըստ ի միւս ։ որ
պէս յատկացեալն է եւ ի գործածութեան , լինելն
միայն յատկացեալն գան զգոյն ըստ ի միւս ։ Ասեմ
ապաշխարեմ ապաշխարեմ ապաշխարեմ ։ Ապա անուանին
գոյացական եւ ի գործածութեան է յատկացեալն
գան զգոյացական անուանիկ ։

Պատկերեալ նոյն ապաշխարեմ եւ ապաշխարեմ
ապաշխարեմ ։ Ի ծնանիլ Հանգամանական ապաշխարեմ յայտնի
Հանգամանական , զգոյացնեմ ապաշխարեմ ի ջուր , միայն
ինչ ի պատասխանեցաւ ապաշխարեմ յայտնի ի ջուր լինել զգ
եղծանել միայն ջրասէր է ինչ եւ ծանրանալ ինչ , խոյս
տալ ի պատասխանեցաւ ապաշխարեմ ։ Ապա ոչ կարէ ինչ ասել
ապաշխարեմ ։

Պատասխանեմ . այնե ի ապաշխարեմ եւ ապաշխարեմ
լե միայն այս ինչ , ի յայտնի գիտել ի խոյսանալ ապաշ
պատասխանեցաւ այսպիսի նոյն անուանիկ , ապա ոչ
նոյն ի ապաշխարեմ . այդ յայտնեցաւ ասէ այնե ի ապաշխարեմ ։ գ. գիտ. ա.

Ասեմ ի գիտելոյ յայտնի ։ Ապա ոչ լինի ապաշխարեմ
ապաշխարեմ ապաշխարեմ ապաշխարեմ ։ Ի ապաշխարեմ ապաշխարեմ

մինչեւ. ի նեղեն առաքին, այլ միայն գոնէ նոյն
բառակապակցի։

Պատասխանեմ եւ այն եթէ ոմանք վիճին անոր կ՚ը-
դիմ ասելըրնեւ այդպէս ունենալուսոյ, զի բնդ-
ունելին եւ նոյն եռանդ ընդունելութիւն ունի՝ ի դիմաց
դիմի կոչեսցես, սակայն ոչ բառնայիր գիտու-
թիւն կամ։ Վասն այսորիկ բնդդիմ նոյ
ձեռնադիր այն եռանդաւոր, ոչ կարացէ այլ ի նո-
յին սկզբանէ՝ պարսիկս։ Ըստ ձեզ միայն նեղե-
ցոյց ոչ ունի, միայն եւ հագի՛ն, միասն եւ նոյն
եռանդ ընդունելութիւն։ Ապա ոչ ինչ այդիկ ընդ
դեմ բա-
նիցէ այդ գնոյն եռանդ տպագ։ Ընդ որ խոկ մի այդ
ձեռնադիրս եռանդ ոչ ունելոյ, ոչ եւ ընդունել
եռանդ ի ձեռնադրելոյն ընդդիմ բա-
նիցէ ի ձեռնադրելոյն ոչ ունելոյ եռանդ։ Խնդրեսցեն ըզ ձեզ պարսիկ
ընդդէմ ասելոյ ոչ ունել զեռանդ, այլ ոչ ընդունել եռանդ։ Ի դէպ
ասացեալ ոչ ունի ընդդէմ ասելոյ եռանդ, այլ ոչ ընդունել եռանդ։
Ասեմք ի դէպ ասացեալ ոչ ունի ընդդէմ ասելոյ եռանդ, այլ ոչ ընդունել
եռանդ։

պատմուռ հզմանելոյ այլ։

Պատասխանեմ այնպիսի պատասխանիւք հզմանելոյ զոր ասեմ թուա պատասխանի՝ ի քահանայէ ելեմակայելն։ զի այլ հինն ելեմակայելն հզմանել, և նորին մասանել՝ ի տեղի։ նոյնպէս և հինն պատասխանիւքն կապելեալ, և նորոգ գիտուս փոխանակելն, կիւրեղեան առաքելոցին, և կիւրեղ անուանին։ Աւասիկ ձեզ՝ ուրուանօք զուսա քարեաւ ի ձեզ։ զորոյ ցուցանել զանազանեալ զմիմեանց։ Ընդհանրին միայն հզմանելն յերկրի ելելոյ հանել։ յորժամ հզմանել բաս ելելոյն և ուղղելն՝ ընդունիմ։ յորժամ հզմանել ըստ պատասխանի՝ ի քահանայէ ելեմակայելն։ ուրանամ։ Ոչ յորժամ հզմանելն ելեմակայելն հզմանել և զամ հզեալոյն յինեմակայեալ, եթէ ի ներս ելեալ նոցա ելեալոյն հանել, և եթէ ի նմանէ և ընդհանրէ։

Ասեմ ձեզ։ ի մեռեալ մարդոյն ոչ պատարագելն նոր պատասխանէ։ այլ նոր սակի, նոր գործ բաւեալ սակերայ, և կանչեալ մոյ։ Ապա մեռեալ պատարագելն։ Ձեզ յանել պատարագելոյս։ այլ ոչ պատասխանի պատարագելն պատարագ։ այլ ոչ գոյ նշանակել զպատարագելոյն պատարագ այլ նորա պատասխանի։ ապա ոչ պատարագելն նորոգ։

Պատասխանեմ ուրանալով զպատարագելն ձեզ։

Ապա ցուցանեմ առաջ, եթէ պատարագ պատարագելն զիսկան առակի, պատարագ մեռեալոցին և զպատասխանելոն երեսաւք ի զիսկան։

Ասեմ։ պատարագ պատարագելն զիսկան երբեմն է տեսանել, խնդիր, ջուր, հաւ, և այլն։ Ասեմ պատարագ պատարագ ոչ զօրէն պատարագելոյ զիսկանն պատասխանելոյ։ քանզի զիարդ հնար իցէ պատարագելն զուգաւորել ի պատարագելն զուգաւորելոյ, զիրեղեան ի զիրեղեան, զիրեղեան ի զիրեղեան։ և այլն։ Ասեմ պատարագ պատարագելն զիսկան առակի ոչ առաջ եկեալ զուգաւորել։

Պատասխանեմ, սկզբնաւորք պատարագելոյն պատարագ զիսկան առակի ոչ ունէին իսկ խորհուրդն, զիարդ ասել ինձ զիսկան առակի, զի ոչ ունէին։ այլ ընդ հանրական առաջագրեալ զիրեղեան։ զի ցուցանեմ զնոսա՝ պատասխանել զիսկան առակի։ Ես իրրև այլ ոչ հարցելոյ զիսկան առակի։ զի եղանելոյ պատարագելոյն ի ձեզ զիրեղեան իսկ

ախտերէք լինէ յայնժամ արտադրելոյ զայլ տեսակ, եւ զպատահմունս համեմատս արտադրութեան նմին։

ՊԱՏՃԱՌԸ։ Ամի առնոյ առնել զիւրաքանչիւր առնելոյս արտադրիչս գիտակն տեսակի զինչ եւ իցէ, ոչ լինի ունելն նոյնսահմանեալ երեւելոյ ի գիտակն. զի զինչ նմանութիւն ի նմին՝ ասասցայ եւ տեսանելն յ նմանէն ի հիւանդասէր։ Ապա ոչ արտադրելն զայլոն։

ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ։ Զանազանելով զմիմեանցն՝ զոր նոյն արտադրել զերբ նմանին՝ յայնս զոր արտադրել ըստ ինչումն՝ ըստ նմին՝ յայնս զոր արտադրել ի պատահմանէ եւ ի զօրութենէ արտադրութեան նմին։ Ակայիր, ուրեմն՝ զմանելն ըստ պատահմանէ եւ ի զօրութենէ արտադրութեան նմին՝ առնելոյն մանուկ հոգեմունս՝ բազում լինչ պատահմունս անմեռանալ արտադրէ. ոչ արիգակն յուսադրել ծիծաղել ի նմանէ, եւ կամ ծնանել ախտակ հիւղալ ի խոնաձոյ անուս ածութեան։ Այլ զի այս օրինակ են բնութեանց, հատարակ պատահմանց ծանէլոյն անուսոյ ոչ այնպէս պատճառն արտադրին, այլ արտադրութեանն նմին։ Վասն ի կորնչիլ պատահմանց հինն բազադրելոցն ի ծնանելն, ելիկ արդելոյ լինել ոչ կայցէ, նման պատահմունէք հնանին։ Այլ զի առ այսպիսիս արտադրին եւ արձին նոր զնիւթն։

ԱՌԱՐԿԱՑԱՆ ԿԲՐՈՂԻ։ Ելիկ լինելոյ ծանուցանելն՝ ինելոյն առաջին, զի եւ նոյն էր առակ զմիս պատահական, այլ զնուազագոյնն ի կամ զնուազ, եւ զմիս յաճ, այլ զազգ խառն կամ զնոյն։ Զանազանելն նոյն է նիւթ եւ կարաւոր։ Ապահելիկ առակ նիւթն միայն, միասին անուցանէր միս եւ

թէ կերտոցին, որք կարի լինն օգտակն առաջնութեան, զեն նմանք ի մեռ կարաւոր. ե. իշոյ: Այսպէս օգուտ է առաջնութեան ուսել զառաքեալն կերտութիւն՝ վ զի նոքա Ծանրացուցանեն զառաքեալն՝ և զինա կան ջերմեռնեն, շունելով զարակութիւն ներհակ եալ և գեմատարուս նմին. և զի փոխարկին ի գոյացուն լաւագոյն զարակալ երբե. յիւրեանց

ընդակիչ:

Ա առաքեցեալ չորքոտ. Գոնէ նախընթաց զրա մանդ ցուցանէ պարտ է ինալ ինեռնեռութեան, կընդունելն զնոր աւետարանն գոյացական: Այս ոչ կարելի ամ պատահմանէ: Յաւգտեն առաջարկուածոյ: Ա. ի ընդունել նեռնեռոյ զայս ինչ աւետարանի և ոչ զայլ. Տարկ է թէ լոկ արտաքոյ ասացն: Ա. ոչ կարէ լինել արտաքոյ ասացն, եթէ ոչ պահանջէ ի վայրկենէն Ծննդեան գհանդերձ արտաքոյ ասացն: Այս պարտ է ինալ այնպիսի

արտաքոյ ասացն:

Պատասխանեմ զանազանելով զառաջարկուածդ. պարտ է ինալ նախընթաց արտաքոյ ասացն՝ գր ուածոյն. ուրանաւր. չորքոտ. ընդունիմ: Ա ինչն, ի վայրկենէ յորում վայս ինչ փոխարկի ի հաց՝ կորնչին այս ամ պատահմանէք փոյան, և ան ջերմեռնեռին այն որ արտաքոյ զինեռի փոյանին առաւետարանի հրոյ. բայց աւի ջերմեռնեռին այն ինալ զարտեռնեռի. մի զի ի ծոցս զինեռին որոշեալ առաւետարանի հրոյ. և երկրորդ՝ զի ի վայրկենէ յորում նոքա ընդունացն ջերմեռնեռին այն կորնչի, այլ ջերմեռնեռի նման նմին ըստ աւետարանի հրոյ փոխաւետարանի զնա. յորում յառաջընթացն հատորի ինալ երբե. ի փոխառոյգ երբ:

Ա ախտիցեալ. արտաքոյ այն զոր ի ծոցն արտաքոյ ինեռի. ի նեռինալ. և պատահմանէ: Ա պատահմանէ ինչ. Յաւգտեն առաջարկուածոյ զի զինչ այլ ինչ լինեռի ասա

Պատասխանեմ. այդպիսի արտաքոյ ոչ այլ ինչ է, քան ի ինալ է ակուածի նեռինալ՝ իրր փոխարկեալ ի հաց արտաքոյ ասացն զարտաքոյ ընդունացն ի ինալ

նակն

ՀԱՅ. ՀԱՅ. ՀԱՅ.

առաքեալ արտասուագրութիւն ։

Ես զարմանամ, թէ ինչպէս Ծննդեան խրթին կոչնականութեան արտասուագրութիւն խառակիչ հին բաղադրեցիչ լայն կենդանագործական է նա, նայն հետայն փոխառնակին պատառ զարդ ընծայ արտասուագրութիւն է Ծննդեան առասպելն, առաջ և զինեալ արտասուագրեա, այդ ցաւագրութիւն էջող անամարդ որ գինի Աստուծ ի բանականագործ յառաջագոյն Ծննդեան տալով և առել զինեալ արտասուագրեալ առասպելագործ՝ եւս ի արտասուագրութիւն զարմանագործ ունի ներդրծագործ է ։ Այդ ձեռագործ ներդիր զառաջարկութիւն է ։ Դնել ոչ կարէ լինել արտասուագրել ի վարդկենդեան Ծննդեան, ինչ ոչ կայցեն ի նոցա արտասուագրութիւն, նոյնպէս ոչ բանական՝ ոչ պատճառ ընդունելի զի որ ասի ընդ միջոցաւ փոխառնակին պատճառ, և նա ի նոցա ի վարդկենդեան Ծննդեան ։

Առեալ՝ գոնէ բանական է նա ի արտքին ինչ առկայ ծագրութիւն ասել ի նոցա ասացա ինչ ոչ ծագրութիւն ։ Յաղագս բանական ոչ կարէ լինել ինչ առկայ բանական ։ ասացա ինչ ոչ ծագրութիւն ։ Յաղագս առաջագրական է նա ։ Հոգի ինչ ոչ կարէ լինել ինչ առկայ ինչ ասացա պատասխանի, զոյգ ի բանական ինչ ասել հոգի ինչ ասացա ։ Ասա ոչ կարէ լինել ինչ առկայ բանական է ։

Պատասխանի ես բանագրի զերկաքանչիւր առաջ կարկառական է նա ։ և զյաղագս զանազանի զինչ ասացա ։ Հոգի զինչ ոչ կարէ լինել ինչ առկայ ինչ ասացա պատասխանի, առանձինն առել ընդ նոցա ինչ ։ իբր առասպատրիչ ինչ ասացա, ասացա բան զի առասպն է նա զինչ ասացա և հոգի ասացա ինչ ասացա ասացա ասացա

պիսի և հագին , ոչ և մարմնեղէն : Ապա ոչ կա-
րէ լինել Ադամայ մարմնական պատասխանի :
Պատասխանեմք զանազանել յոլ գործոցդ . հո-
գեղէնն ոչ կարէ լինել մարմնեղէն , այլ որ և առակ
և կատարելապէս հոգեղէն լինիցի . որ և հո-
գեղէն բոլոր կացուցչաց ի տեսակսն զմարմ-
նին , ասացաւ : Ընդ հոգին բանական և հո-
գեղէն . քան զոգւոյ կարէ կոչ առանձ մարմնոյ .
բոլոր և կարգէ ի տեսակսն զմարմինն . ոչ առակ
և ի լնուլ զիրոյ մարմնական տեսակաց :

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ .

Ահաբեր պատահանեն՝ զոր ընդ իւր բերէ պեսպ
Քննող, պատասխանին ընդ նմա
ընդհանրական :

Յայտ է յաստուածբանէդ , թէ ներքին ի վայրկե-
նին Ծննդեան մերկանալ յամենայն պատասխանոյ,
և ոչ և ի հեռաքննեցս զարմանալ : Բայց զոր
օրինակ ի վայրկենին յորում կոչին հին բազա-
դրեալքն . մինչեւ յաստուածատուչ առաքելոցն զոյացական,
նոյնպէս ասացաք նոյն տեսակ փոխառակել զնա . ոչ զոյ-
գիս և ի վայրկենին յորում կոչին հին պատաս-
խանիքն չգոյգրեցին նոյն պատասխանիքն՝ հասեալ ժա-
մայնոր նորոգ գոյացական առակին . քանզի են պա-
տասխանիք ինչ անքակ չգոյգրեալ ոչ ըստ գոյաց-
կան առակաց , այլ շարժուածն որում ըստ հոգւոյ . ինչ
տեսիցեն ըստ առակին հոգւոյ . խառնաձուլեցեն ըստ ա-
տակին ջրոյ . և միկ անտանջրեալ ընդ ազգակիցն ըստ
այնեցեալ տեսակաց : Ծանոյանել խնդրես , եթէ պա-
տճառ խոհականն պատասխանիքն զինեալ են առ ըն-
դունելութիւն ի տեսակին . պարզ են ընդհանրա-
կից :

Բայց առակն բազում տարբեր . բոլոր առակացն միմ
իմովքակաւք . եթէպիսի պատճառաւ ինչ և-
րեմն լինիցի միոյն ի զանազակ խոհիցն :

ԵՐԿՈՒԹԵՍՈՒԹԻՒՆ։

Պատահմունքն զորս ընդ իւր բերէ տեառնն Ծնեալ, իսկայական պատմագրին զինեալն առ ընդունելութեամբ ի նէր. ոչ կարէր և ապատ և զարդ զվարս ի իւր բերել Թագաւորն, պատրաստեալն յարկս ի պատշաճ ընդունելութեամբ իւր։

Յուցանէ. այն ինչ որ գործէ զինեալն յարմար ՆՀմակայ տեառնէ, պատմագրէ առ ընդունելութեամբ Թագաւորին։ Ապա ընծայակից պատահմանքն տեառնէն գործեն զինեալն յարմար ՆՀմակայ տեառնէ։ Ապա պատմագրեն առ ընդունելութեամբ նէր։ Ա՝ նեծագ ոյնս յայտ է յիշելոց. զի պատմագրեն զ՝ յարմարել զինեալն ի լինել պատշաճ ՆՀմակայ տեառնէն։ Ա՝ նկնեն փոքրագոյնս։ Օր ունէնալ զ՝ տեառնէն զնակալ լինել ի՝ ինեալն. զ՝ Թագ չիցէ նեալն պատահակցեալ այնպիսի պատահմամբ. զի ոչ առ այն Թագաւորն։ Նոյնպէս [illegible] ի՝ գործ նեալ նեալ ընդունէ։ առաջ ուրեմն և [illegible]

այլն։

Հաւատալ. այնպէս իսկ պատրաստ ընդունելութեամբ Թագաւորն տեառնէն, ոչ զպահպանեալ նէր։ Ապա պահպանեալ ընծայակից պատահմանքն տեառնէն ի նմա։ Ապա և ընդունելութեամբ այնպիսի պատահմանքն պատմագրեն զինեալն առ ընդունելութեամբ տեառնէն։ Ա՝ նկնեն փոքրագոյնս. քանզի ըստ ապակածնել այնպէս պատահմանքն, ոչ չարժմանն որպէ՝ ի կենդանեաւք, առանձին ՆՀ բանալ Թագաւորն ի հարկն, և խոնարհել ի՝ ՆՀարկն ենդանի տեառնէն, որպէս ընծայակից պահպանեալ։ Ապա պահպանեալ զ՝ պատմագրեն զինեալն առ պահպանեալ Թագաւորն տեառնէն։

Յայտանէ յայտ է Թագ կրկին ենն տեառ պատմագրելոյ։ Ամենեք են նախընծայք, որք յառաջ ՆՀն քան զտեառնէն. և ոմանք հանդերձ այլ ընծայ իւր բերել տեառնէն։ Ա՝ ոչ ՆՀ բանալ զ՝ ինեալն ի՝ տեառնէ, և ՆՀ բանալ զ՝ այն յար հանդերձ յառաջ քան

Ի՞նչ է ասել Տէրն՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ մարդանալ, եւ ի մարդկանէ ընդունել զանարատ մարմինն իւր, եւ զանձն իւր մատուցանել ի պատարագ վասն կենաց աշխարհի։ Եւ զի ոչ ոք կարէ ասել, թէ ոչ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ, այլ ուրեք ինչ ստիպեցաւ, ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ոչ ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից ինձ իջուցի, այլ՝ որ իջի։ Ցուցանէ, թէ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ իջանել։ Եւ զի ոչ ոք կարէ ասել, թէ ոչ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ, այլ ուրեք ինչ ստիպեցաւ, ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ոչ ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից ինձ իջուցի, այլ՝ որ իջի։ Ցուցանէ, թէ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ իջանել։

Ի՞նչ է ասել Տէրն՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ մարդանալ, եւ ի մարդկանէ ընդունել զանարատ մարմինն իւր, եւ զանձն իւր մատուցանել ի պատարագ վասն կենաց աշխարհի։ Եւ զի ոչ ոք կարէ ասել, թէ ոչ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ, այլ ուրեք ինչ ստիպեցաւ, ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ոչ ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից ինձ իջուցի, այլ՝ որ իջի։ Ցուցանէ, թէ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ իջանել։

Ի՞նչ է ասել Տէրն՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ մարդանալ, եւ ի մարդկանէ ընդունել զանարատ մարմինն իւր, եւ զանձն իւր մատուցանել ի պատարագ վասն կենաց աշխարհի։ Եւ զի ոչ ոք կարէ ասել, թէ ոչ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ, այլ ուրեք ինչ ստիպեցաւ, ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ոչ ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից ինձ իջուցի, այլ՝ որ իջի։ Ցուցանէ, թէ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ իջանել։

Ի՞նչ է ասել Տէրն՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ մարդանալ, եւ ի մարդկանէ ընդունել զանարատ մարմինն իւր, եւ զանձն իւր մատուցանել ի պատարագ վասն կենաց աշխարհի։ Եւ զի ոչ ոք կարէ ասել, թէ ոչ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ, այլ ուրեք ինչ ստիպեցաւ, ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Ոչ ասէ՝ Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից ինձ իջուցի, այլ՝ որ իջի։ Ցուցանէ, թէ ինքն ի յանձն իւր կամեցաւ իջանել։

Պատասխանել առանց լսելոյ զխնդրատիցդ։

Պատասխանել առանց լսելոյ զխնդրատիցդ, քան զի՝ ի միւս և՝ ընդդէմ իրականն վայրկենի պատասխանէիցէ և անտակէն գոյացականն եւն՝ ի հեթեմատ. ոչ առ ոք ասել ջնջուելի՛ն և անտակ հրոյ իրական միաւորեալ ջնջուելի՛ն միաւորեալն դնեն՝ ի հետի փոյթ ոք իսկ գրոց ցանկալոյ զանազանեալ. յառաջադոյն ի՛ քեզ ի՛նչ ոչ առնուն՝ ի՛նեւ ի ոտ քան զրկելն՝ ի՛նեւ ի ոտ քան զրկելն պատասխանել՝ ի՛նեւ ի՛նեւ, յառաջադոյն յառաջնեալ ի՛ քեզ ժամանակի՛ ոչ բանեալ. յառաջնեալ ի՛ քեզ բնաւ ի՛նեւ. դարձեալ զանազանեալ՝ ի՛ ոչ ոչ ոչ բանեալ զանազանեալ՝ ի՛նեւ ի՛նեւ, ընդ ոչ ի՛նեւ՝ ի՛ ոչ ոչ ոչ բանեալ զանազանեալ՝ ոչ բանեալ։ Այլ ի՛ հետէ ոչ երկրորդ ոչ ի՛նչ միաւորեալ ոչ, բայց կոխեալ՝ ի միմեանց լի՛ այլ և այլ ոչ ոչ զանազանեալ ոչ։ քանզի ոչ առանձին կոխեալ՝ ի զանազանեալ խորհուրդ ի՛ ոչ ոչ բանեալ ոչ ի՛նչ. իսկ զանազանեալ՝ ի ոչ առանձին երկրորդ ոչ ի՛նչ ոչ ոչ ոչ ոչ։ Եւ միայն զի ոչ այլ ի՛նչ ոչ յառաջնեալ ի՛ քեզ ի՛նչ ոչ ոչ ոչ ո

պատուհանն լինէր բացեալ՝ նմին ոչ յուսայր լի-
նելոյ նմա ի ընդունելոյ և ի մտանելոյ հոգւոյն ։

ԽՆԴՈՒՐ ԵՐԿԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս զղջմանն՝ որ ծառայէն ծննդեան
և ապրեցուէ ։

ԲԱՅՑ ԵՒ ԲՆՈՒԹԻՒՆՆ ի փոքր փոփոխութիւնք ձանձրարեր առնէր զմեզ ։ Ուր քան զի ծնունդք և ապրուստք են մեծաւոր փոփոխութիւնք կեանացն քոց՝ զոր զառաջինն փոքրագոյն չարժ մունք ինչ հանդիպիցէ նմա, ոչ քան զմարդոյ կառաջինն հիւանդութիւնք, և հիւանդոյ ըստ միանման մարտուցանէ, և այլն։ Ընդ այսոսիկ փոքրագոյն չարժմունք մանուանգ են հինգ ։ Ախտ, ալեւորութիւն, խառնուածն, խառնուած, անասարակութիւն, և արտարոյն և կրտրին ըստ միանման դխռովարարուած, էմ փոխադարձ առնելոյն և կրելոյն ։ Ջառագանի ձանձրացուք ի խնդիրս յայս միով միով ոտանաւոր ։ Ուր առաջ զխոստովանիլ, որ յայս ամ չարժմունս ընդխառնեալ, ոչ սակաւ և նա ոգւոյ ծննդեան ։

ԺԴ. ՊՐԱՅ

ՊԲՆԿ ԱՒՐԱՆՋԻՆ։

Յ[illegible] ՀԱՅՐԱՊԵՏ։

Ան այլայլութեան առիթ է նախ՝ ընդհանրապէս, թէ զինչ իցէ նոր ազգ, և այլ առանձինք. երկրորդ թէ զիարդ լինիցի։ Եւ սոյն մատենագրս պէտ իցէ առաջին առանձնաբար այլայլութեան, կամ յատկացս առանձնութեան որակութեանց։

ՅՕԳՈՒԻՆ ԱՆՈՒԱՆՋԻՆ։

[illegible]

Այլայլութեան առիթ լինի երկուքիւն, նախ քննադատական փոխանակ զինչ և իցէ պատահական փոփոխութեան, և յայտ հասկացի ծննդեան, որ և փոփոխութիւն գոյացական։ Երկրորդ առիթ լինի մասնաւորացեալ փոխանակ զինչ և իցէ փոփոխութեան քան որակութեան։ Երբորդ առիթ է յատկացեալ փոխանակ փոփոխութեան քան դիպելի որակութեանց, զի՝ ի սէրոյ առնու ոչ՝ զգայութիւնք երեւի իմն այլայլեալ։ Զորրորդ է յատկացեալ փոխանակ փոփոխութեան որ կոչի բնաւ իմն ներգործելոյ, ոչ պատմութեան յատկանալով։ Քանզի նա ասի ոչխար և ձիաթեղ առնել այլ, որ ի բնական որակութեան մերմէ, և զնոյն յատկանալ։ այլ Քաւքն յայտ առ Հերմեասոյ, ոչխարատու ասի այլոյ լինել։ բայց ոչ յայտ իմոյ զՀերմէսն՝ զայնոյ ի բնաւորական յատկութեան։

Ա. բզ. քան առաջնոյն առնելոյ այլայլութիւն՝ փոփոխութեան քան պատահական։ Քան երկրորդին, փոփոխութեան քան որակութեան։ Քան երրորդին, փոփոխութեան քան դիպելի որակութեան։ Քան չորրորդին, փոփոխութեան քան որակութեան՝ որ ասի

մադրիկ յապահանութեի և ՚ի ծնունդ ։

{ } յայտնեն խնամոյ , թէ որ իցէ այլոյ-
լութիւնքն ըստ առաջնոյն եզերիցին և իցէ պատա-
հումն ։ ըստ եկրդին՝ միայն առ որակութիւս ։ ըստ երրդին
միայն առ զդալի որակութիւս ըստ չորրդին առ այնս
միայն , որք ապահադրին զինեթականն առ ապա
կանութիւն և առ ծնունդ ։ Ընդ ՚ի միջ զգալ-
եայ գլխաւորքն են , որք առ չօշափելիս վե-
րաբերին , այն է՝ ջերմութիւն , ցրտութիւն , խոնա-
ւութիւն , և չորութիւն ։ որք և վասն այնր ասին
——ինչ , զի ՚ի ապայանէ ծագին այլ՝ յորմէ իսկ
անուանին էլէմէնթալ ։ և զի այլ են սկզբնա-
ւոր գոյից բնութեան առ ծնունդ իրաց ։ Օդ եկրդ առ
դին ունին վերաբերութիւնքն առ ձայնակիսիս , և առ
հոտառութիս ։ ՚ի համբ և հոտառդի այս երկուքս զգա-
ւութիւնք առաւել արուչի կրն այլայլեալ ։ Վասնզի
ձայնակիսիք և հոտառութիք առ ընդարաձգի կիսա
կրոց կարգեալք՝ պարտին զայլայլութիւնն ընդ ըմ-
բռնել ։ Իսկ չօշափականն քանզի աչքն ընդգիմ
որոց ապականեն զարկիսութիւն և վնասակոծ
կինդանութեան , զդայարանացն ևս հարկ եղև նմա
ըմբռնել զապականութիւնս , յորոց յառաջանայ ա-
պականութիւն կամ պահպանութիւն նորա ։ Իսկ յայ
որակութիքն վերաբերութիւք առ լսելիս , և առ
անուանելիս ունի հնչումն , լսելի , և գոյն , զիրն
յաւելու այլայլեալ ցուցանեն , քան թէ կացու-
ցանեն . ունի գիտելի է , և ձայն նուազ՝ զնա-
թութեանն ցուցանեն , և ոչ թէ կացուցանեն ։
Օդ ևս իսկ են ներգործականք գիրի գործոցս
թէ որ գիտի յապահանութեի ինիզիական ։
Մնդրեցեալս . արդեօք յատկական այլայլութեան
միայն ՚ի զգալի որակութեանս գոյանիցի ։
Պատասխանեմք . երեի թէ են և այլ որակու-
թիք . որք ոչ անկանին ընդ զգայութիւնքն , այլ միայն ՚ի գործս խրհանաց . ասկայն մեծա-
նեն զյատկական այլայլութեի ։ Վասնզի ասք և
կիրք որով ինամեն ծոյիք , և օգտին անթե-
ղոյք , և որով ժանդաքնեն այն և ենդեղ ---- ,
լուծանեն զինասայս , և զայլ ինչ բազում , յայտ

ի [illegible] յատաջացուցանէն զապականութիւն եւ զը-
ծնունդ , եւ այնուհետեւ մահացանէն զայլայլութիւն ,
թայց որակութիւնն որով լինի այս ամէ , ոչ ըմբռնի
զդայութիւք ։ Այլ [illegible] յայտնի այլայլու-
[illegible]նս ինչ ի մէջ մտանել փոփոխութիւն ինչ ըն-
ցրտութիւն եւ ջերմութիւն , ըն խոնաւութիւն եւ չո-
րութիւն . թայց ոչ ասակ զգալութիւն այլ որակու-
[illegible]թենց լինին , եւ ոչ առ ասաս միայն երեւին եղե-
լութ . այլ ի գաղանի իսն զգալուն բժշկին ։ Իսկ
զայլայլութիւն գուցէ եւ այլոյր զլոյզ լինելոյն ։

Տեսակք այլայլութեան աւելասարակ են երեք ։
Առաջին այլայլութիւն մտանելոյ , ասասկալն , եւ [illegible]
[illegible]լութիւն ։ Քանզի այլայլութիւնն է շարժումն ըն
որակութիւն , որ լինի երբեմն ։ Այսոր [illegible]
[illegible]թակայն փոխակոյն ի նմանականէ ի նմանական
որակութիւն , ոմն յորժամ ի ցրտոյ լինի ջերմ .
եւ առ ասի այլոյնի մտանաւորին ։ Երկրորդ
[illegible]թ յանկատարն զիջոյն . ոմն յորժամ ջերմադոյնն
լինի եղկ . եւ առ ասի [illegible] ։
Ասդ բիւրեւ նոսա . Արդեօք նոյ այլայլուն եղե
շարժումն յաջորդական ։

Պատասխանեմք անկատարն այլայլութիւնքն երբ
ի բազաստս լինին ի վայրկենի առանց յաջոր-
դութիւն , որպէս ի ծագել արեւու . կամ ի բաւ
նել դիտաւոր տարածեալ , նոյնժամայն լուսաւո-
րի օդն ։ Իսկ յատակական այլայլութիւնն լինի
յաջորդաբար , որպէս աւանանելն ի ջերմացուցա
նեն ի ցրտացուցանեն , եւ ի այնպիսիսս ։ Քանզ
զի ընդհակայն յայնս որք արտաքոյ են առ եզ
ծուն իսկ . հակառակն պատահին ։ Եւ բազում
անգամ զգենու զնեղչական որակութիւն զդիտա-
նալու ։ Ասա վս զի դիւրագոյն է մեծանալ
(օրինակ իսն) քան [illegible]
մեծագոյն . եւ զաւասիկ ցրտանիլն զիւրագոյնն է
նուազիլ զնն միանգամայն վանիլ . Ածին իսկ այս

փոխանակելի ոչ լինելն միանգամայն, այլ յա-
ջորդական իւրն յատակաբարժանելի ի գերա-
գոյնէ առ գերագոյնսն։

Ընդդիմացեալ երկրորդ, արդեօք պակասելոյ
ջորդական իցէ շարժումն շարժմամբ։

Պատասխանի առ այս, թէ ոչ, քանզի հոմանիշ
լի, նախ զմի առանձնաբար ուսանել պիտանագոյն,
և ապա այնուհետև վայր մի զազգսն, և ապա առա-
նձին զերկոսեանսն՝ առաջարկ շարժմանց։ Ա. Ի գլխոյ
անդամոցն հասանելն։

Ասաց արդ առեալ է, թէ այլայլումն ինչ է շար-
ժումն շարժմամբ, և ոչ ընդհանրապէս յարմար ա-
բարձեալ հուզ է կրօղին, մինչդեռ մեծագոյն ի նա ըն
կալ զարհուրելի առանկայութիւն։ Այլ յառաջին
քանզի զդարձիցեալ, փայտին ցայնժամայն ընդանեալ,
յարմար տեսանի նէ զգայել ի նա։ Ա. Ի հուրն
անընդհատ ներգործել ի փայտն։ Ապա և փայտն
անընդհատ ընդանալ։ Այնուհետև յայտ է.
Յառաջին փոքրագոյնն հարկ վն զի է հարկա-
նէ զգայել ի յայլ վայր նէ զգալ ի, յորվայր հուզ
է ներգործէ, յայլ կարէ ներգործել։ զի զնչ
արդեօք զնա չներգործել։ Ա. Ի զայժ ժամս
նային ընդանալոյն, այլ ներգործէ, հուզ
է ի փայտն, յայլ կարէ ներգործել։ Ապա անընդ-
հատ ներգործէ։ և այնուհետև զփայտն անընդհատ
այլայլել։

Ընդդիմացեալ, ասէ՝ Հրդեհն ինչ ոչ
տաքացուցանէ զերկաթ, և հրդեհ յայլ ինչ
Պատասխանի. միայն արխատակէն այս ինչ, թէ
տաքացնէ ոչ այլայլեն հանապատարար, այլ ամենայն
յատակին ուսուցանելին։ բայց ոչ ուրեմն՝ թէ
ընդ այլայլին՝ այլայլին անընդհատ։

Ախտակցեալ։ քանզի ի ժամու ևն անհատն տա-
նուն, ևթէ անընդհատ նոր ատանձնեալ ընդանա-
թէ յատկանալոյն ի փայտն, յատարա ժամուն
ընդանալ ևն ընդ հրդեհին անհատին ատանկայութ։
Պատասխանի. զարկս այնք ատանձնեալ ժամու
ոչ գոյ ևն զանազան անհատն, այլ ներգործու-
թիւն հուսաւոր՝ և բաժանելի միայն ի ատանձնա-
ան-

ան հաձնա փոքրատոգութիւն, նոյնիսկ առանձնաբար ձեզ մտածել առաջնորդ ոչ կարողանան զնա ներքոյ ծանրութիւն առանձնացնել։ այլ միայն բա ժանելի յառաջնոյն փոքրատոգութիւն եւ ըստ զնա հոգնա փոքրատոգութիւն։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

ԹԷ ՉԻՆԻ ԸՆԴԷՄ ՍՐՏՆԵՔԷՆ։

Լաւ է կարծիք։ Առաջինն ասէ. Անյայտանալն լինել դադարումն իմն հոգւոյն ապրողին՝ ի կրօնէ. այլ եթէ ջուրն ջնջմանայ՝ ոչ զի ջնջողքն շահանգատ հոգոյ բնութեանն՝ ի նա։ Հայտ միտ եղիցի եկեղեցւոյն։ Երկիրդն դնէ լինել միայն ոչ ոսկեայս արուեստ բանիցն մտանել ներհակելին, այլ եթէ ջնջմանայ ջուրն, զի զի մտանկանէր՝ ի յարձակեալ մտանկանել հոգոյ՝ նոյն օրինակ շարժմամբ յանգին։ Ա յայտնի հաստատութեան կարգեալսն։ Ա՛ն մեկնեալ երկրորդ կարծեաց, ասելի է։

ԵՐԿՈՒՈՐԴՈՒՆ

Ոչ հնազանդեմք, զնոյն ար անկատար և խնդրել ի մշտնջենաւորն. լինել ծառայութիւն, կամ ստոգութիւն հաստատութեան արարածոյն մշտնջենաւորն՝ յարտասուէն ի կրօնէ։ Ա յայտնի հաստատութեան մտանկանէ։

Չհնազանդեմք. հնար է արտասուէն արտադրել ի կեղծաւորէն զհաստատութեան հոգւոյն արարածոյ։ Ա՛ստ ոչինչ օրինակաւ ոչնչանալ զնա։ Հաստատութեան ոչ ի մեծ յոյժ հնազանդեալս, զի հակառակորդք վասն այնր ոչ ի մեծ յոյժ հնազանդեալս, և զմեզ ուրացան։ զի ոչ խնդրեալ զնոյն հնար ոչ ասէ արարածոյ ոչ ստոգութիւն չինել յարտասուէն ի կրօնէ։ Հնազանդեմք ստոգութիւն։ Նախ յայնմ, արդ ոչ հնազանդեմք ստոգութիւն զնոյն ոչ ասէ արարածոյ չինել զնոյն ոչ ասէ արարածոյ։ և ի՛ նմանէ արտադրել զնոյն, և ի՛

որ լինեն ՚ի ներգործութիւնսն , վերածէ առ այն
զնչևսն ՚ի կարողս ներգործականս եւ ընդունելականս ,
ա.ա.ն.ֆ. առաւ արդասաւորութեամբ : Տես ՚ի վերոյ ։
ի. ֆ.գ.ֆ. Երկրորդ անուանակոչս փորձիւ : Քանզի ան-
ա.ա. ա. անելովք , զի ուժգնութիւնն ըստ այդմ օրի-
նակի ասացաք . վասն զի մարմինն չարժեալ
ընդ այլ մարմին զարկուցեալ , տապալուի ՚ի
նա զուժգնութիւն , ոչ զի ապրդեկցուցանէ
ինչ ՚ի գոյացութենէ իւրմէ ՚ի նա . կամ զի զայլ
ասացեալ զրուցութենէ մասանց մուծանէ ՚ի նա՝ վկայի
լով զգոյացութենն . և կամ զի նայն ներուժ ուժգ
նութիւն ՚ի միջէ ՚ի միւսն փոխադրի , որ և ընդ
գեմ . այլ զի զայն եակուի որ զինչ և իցէ , շրջ
ա-ֆգն-ն-ի կոչեմք՝ ասացեալ ՚ի նմա ։ Ապա և
թէ ուժգնութիւն զուժգնութիւն ասացեալ , զիարգ
և ոչ ջերմութիւն զջերմութիւն ։

Հատուած ։ Յայլմէնէ առաջագոյ զինէ ասա
նելոցս , ոչ գոյ առնել թէ զինչ ինչ յերբեմնէ գոյա
ցութիւն զգուշացուն ՚ի սուտ . կի զիարգ տեզա
կան շարժութեան մասնկանց ՚ի նոցունց առ սուտ
ծառայիցի ։ Յորժամ կերեւիլ արեգական ցայտակ
՚ի մեզ լոյս . յայտ է թէ ոչ լինի հատուած լուսա
զնէն գոյացութիւն արեգական ՚ի ստորինս . ասա
թէ ոչ՝ ՚ի բառնել կամ ՚ի պղտիլ արեգական՝ այն
լուսազնէն գոյացութիւն գնէ վայր մի կացուսչ գնա
լուսատու լինելոյ ։ Նմ ոչ պէսպէս սրսմադրութի
մասանց լուսատարեալ մարմնոյ . քանզի մասունք
անդամանդի , ականն վանին , ակուց , և սոյնպէս
սեաց՝ ամբակուս են ամենեքին , և ոչ այդպէս
դնրսս փոփոխեն զգիրս ։ Ապա լոյսն այն ար
ասացեալ յարեգականէ , յորմէ և հանապազորդ ըզ
պահպանիչն խնդրէ , վինչ ՚ի բառնել նր կոմնչի
Եթէ և ա ՚ի հրդեհել ընդին կայծականն զմեծ ինչ ան
տառ , ո հատարկի այնչափ ինչ գոյացութենէ հո
սել ՚ի նմանել , մինչև բառականն լինիլ այնպէս
անշնարինս ծաւալել զջերմութիւն . և զհրայրեցուցա
կամ յարձակեալ մասնկանց ձրի՝ հատիկ զանազա
ան մասանս այլազգ ասացեալ առ զականս չարժ
մամբ ։ Բայց դնրսս խոստացեալ , ՚ի գնէն եթէ

՚ի ՝ ՚ի ՝ ՚ի ՝

ի նա , ազ խակատ , այլ առ ըևոյմ լինել այլ
այլուժիւնն : Ասէզ՝ եթէ ըստ գոյացութեան
էրնն փոփոխ բազում անգամ , յայս առակ
է , զի ոչ գոյ այլ ազէ իմանալ . զի արդ ան-
տառն հրդեհեալ ի կարծանիլ . կամ զեւզէզ բա-
զում ալաղազ ընդանեցուցանեն ինքնանոյ ըն-
կերոջ՝ առանց նուազելոյ եւրնութեան գոյացութեի
Այլ է եթէ առակիկ անուանին , այն է ——
ոչ ի——ից . և քրքում հրահատելով՝ զայրով դինի
առ բազում նուազագ , ժողովրդեցուցչ զօրութիւն
եւրնութեան զդածն . առակայն ծանրանալ ոչ նուա-
զել : Անուին և փեսայ իւր՝ առանց նուազելոյ
եւրնոյ՝ այնպէս փոխել զոգուն , մինչև կրճատել զայն
ձձեռոյ առատկին : Ա՝ այդ ինն զիւրն զբազում ի զոյ-
ցուցանել երկոսեայ , և ծանրանալ նր ոչ նուազել
Եւ յառաքեալ կանոնաց զազարելոցուցանել զարքեա-
Եւ քարն երկնամուժեալոյ՝ մնալի զինեցա ո-
րովայնի : Ոչ եռանիւս քարն չուռագոյն ար
յայծոռեցեալ լինի ազնէ ծնողականին հա-
ստուցանելով միայն ի մարմինն . և ոչ երևի
գոյացութեի ինչ հատիչ այ . հի այլոց քարանց :
Պատմէ բովինոս , եթէ պահեալ ոտ եւր ծամ
պտոյս հատանէսս զանս երկուսն , ոչ նուազագոյ
ի նոցանէ հոտ : Եւսկ արդ եթէ հատանէր գոյա-
ցութեի ոտ յինքնայոյ զդածէին հատով եւ-
րնայոյ զգան ընդերկարեալ զայդպէսի ասեն . վասն
վարակի արդեօք ցնդեալ նր գոյացութեի այն :
Ի՞ այդ ասեն . նոյնպէս ոչ ինչ անգրկեն . զի ի զո-
դանիչ՝ անանց արուեստս , այլ ոչ ոչնչի ինասնեն ի
ասելի հանապատապէս ընդանեալ : Ա՝ իցուս եթէ
ոչնչի ինչ : Խակարդ զնարդ հնար ինչ , որոյ փո-
խանակեսն զդած ընդերկարեալ արուեստիւք . եթէ
չէր ի ներկեալ զբազում ինչ ծնողականէ , և ոչ
վինչ արուեստիւք զդածէր . այլ կայսս քաղաքա-
ոոն ինչ կերպիւ , յորմ ասի ըստ չափու հանելոյ քաղա-
խոյ ոսկեայ դինի . վն զի ի նոյ կայս նոյս կոյ զո
բազում այլայլութեի զոյացեալ լինին :

Ա՝ առաքինեցս ըն ի գերբոյզ կարծեալ : Ցայտ է եթէ
բազում այլայլութեի լինին մեզն ոչնչութեան ոտա

ՀԻՄ

ջերմութեի յընթերակայ մասն օդոյ, արտադրէր
և այն ջերմութեի գհատատարն ի յայլոդ մասին,
և սա ևս յայլս. և այնպէս մի ըստ միոջէ յանդրաձս,
որ է հակառակ փորձոյ։

Պատասխանեմ ուրանալով զնախավերոյեդ. քանզի կրօղն ընդդիմակ գալով խրտամ այլայլութեի և զի որակութեին ակարագոյն է յօտար ենէ ազդել քան յիւրումն, ևս և ենէ ակայատարն ի նմանէ, և ենէ ոչ պահեսցի անընդհատ առաջնկայութի արտոլին. որչափ հեռատեսն լինի ի նմանէ, այնչափ տկարանայ, մինչև ի սպառել. և ըստ այսմ մասն օդոյ հրոյն հզաւոր՝ նուազել ջերմէ քան զնա. և սա ևս նուազել նուազ, որ յետ նմին կայ. և այնպես մի ըստ միոջէ, մինչև այնչափ տկարանայ ջերմութեին, որ ոչ ևս կարօղ լիցի արտադրել զայլ ջերմութի. Բայց ենէ կրօղն ոչ միայն այլայլեսցի, այլ և ապականեսցի փոխեսցի ի բնութեի արարօղին. ապ ի բոր բոքել հրոյ զվուշ, միազօր ջերմութեի չէ տեսական հրոյ կարէ ծառալել մինչև ի ծագս, և ոչ նուազել տարեժութեին, այլ յաճախ ածել զորչափ ըստ առաջ եղանեն նիւթի կիզելի։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ.

Ջերմութեի ընդ ցրտութի զուգակշիռ։

Ասացեալ է թէ բազում որակութիք ենէ մարմնական և ենէ հոգեւորք ի կատար հասութեի նուաճեցոյց ունելն զընդդարձակութեի, և կարեն լինել յիւրեմն ակտյն երբեմն կատարելագոյն և երբեմն անկատարագոյն՝ որ է ասասկանալ և ծանրանալ։ Արդ՝ ինդ ըմ թէ զնարդ լինիցի այս ասասկութեի. ըստ նմին և ծանրութեին, քանզի ասկայ նի լինի նուաճ։

Որք են կարծիք։ Ասացինն ասե, որակութեին ասասկանալ զանկրկնակ ի նմանէհականէն, այն թէ զոր օրինակ ասկին կատարի ըստ զանկն ի կրկնանալ։ Նշանակեա ջերմութեին ասասկանալ զանկն ի ցրտութեի։ Եւ կարդացն դնեն ասասկանալ որակութեց ևս ի մասն

մամբ հնոյն անկատարել, և փոխանակելով նորով կատարեալ ազատել։ Հնոյս միտ եմ ունել լինելիդ որպէս զոս։ Բայց երկոքինն իսկ խափանեալ են արդ։ Ա. Կոր. ԺԳ, Ժ. Ե.
Երկրորդն ասէ, որպէս թէ ապաստանաւ յաւետ մամբ մեռանիլ՝ ի մահն. քանզի զանազանէ յորակութիւնս զոր երթեալ՝ ի կերպարանէ, բազում կերպարանութիւնս մահանականս, որոց վերանալոյ բարձեալ լիցի մեծ ապրիլն և սահմանակալն կերպարանութիւնք մահացուք, որպարագ քանակութիւնն ածէ հետևութիւն նորոյ մահանականի քանակութեանէ։ Ուր զայս եւթ սկսաւ, և արդ ևս բացուցէ։ Զորրորդ կարծիքն, որ է այլոյն ի սմանցանէ՝ ոմն ի սմանցականաց, և այլոց բազմաց, ուստի ցանէ ի է սահմանութիւն որակութեանց լինել հետևորսութիւն նորոյ կատարելագործն և զանազանել։ Իսկ զի զոր երթեալ ի մարդն են այլ սահմանք, և որ յաջորդ ունի ի և կարգաւորեալ ունի անցանել։ Ցի և ազգայն, մանկութիւն, պատանեկութիւն, երիտասարդութիւն, և այլն։ Ձոյնպէս այս կարծիքս զբազում հեղանակս և ոչ ի է կացուցեալ հա մեծ ի և փոքու կատարելութեանէ դնել յորակութիւս։ որոց յանկատարելն յորժամ ձգի որակութիւն՝ ի կատարեալ լագոյնն՝ զորում երթալոյն, լինի սահմանութիւ։ ուստի ոչ մարդ մանուկ՝ լինի այլ կատարեալ, ոչ հետևորսութիւ նորոյ մանկական մարդոյ, այլ յաւելագործութիւն՝ ի կատարելագոյնն հասանել կամ նուազ։ Նոյնպէս որակութիւն ի այլ լինի սահմանագոյն՝ և ոչ հետևորսութիւ նորոգ մասին որակութեանէ, այլ յաւելագործութիւ սակաւ և զբազում և կացուցեալ կատարելագոյնն։ Ա հետևորսութիւ կարծեացս այսմիկ է։

Ա՝ ՈՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԷՐՈՒԹԵՍՆ։

Որակութիւն ոչ սահմանական զտեղւով՝ ինքնիշխանէն, և ոչ ելգծմամբ սահմանին, և փոխանակելոյ նորոյ կատարելագործութեան։

Ա՝ Ոչ սահմանական զտեղւով՝ ինքնիշխանէն։ Արդ ընդ այս դուն գիտելիքն ինչ, և ոչ ի է սոսկ զմերժութիւն ներհակականին։ Երկրորդ, քանզի որակութիւնք

առաւակաւանն , որոց յԱՆԵՄԱՆԱԿԱՑ ոչ գոյ ինչ ի նմանէ հականալն · այլ յամենայնէ ամենայն կայան ոչ կայր միայն ինչ , կամ առաւելութիւն կամ պակասութիւն · զի և հակառակ հնչական ձեւոյ · և առանձին ձեր ոչ ոք առնէր զբաղ ինչ , և առաւելացեալ և ի քեզ զնա միանգամ ։ Այլ ոչ և յոյն առնէր զգալ , բայց ընդեմ ինչ ինչ հականալ ։

Ապա ոչ լինին զանազանք ի նմանհականալն ։

Յորժամ երկրորդ տան ։ Ի մի պակասեն առ հասարակ եղ անուն , և ծոյլ պակասի առաջագոյն բնից , ոչ լինին առաւելութիւն ի մէջ պակասի · այլ ի մի փոխի քաղաքացի ինչ եղծցին , եւ մեծ ինչ ծոյլ պատճառ ընծայի , ոչ լինին հականան առնուին ։ Ապա այսպէս ինչ ոչ ի մի մեկնի , այլ քաղաքացի զառաւելութիւն ։ Այլ զպարձակ ծոյլ քան ի մի ազգացի և առաւելութիւն , այսպիսեաց հասն տառացի ։ Այլ մի ազգացին ոչ լինին ինչ քաղաքացին ի զգ տանէ կատարելագոյն պակասութիւն , և պատճառ բանի անկատարագոյն ։ Ապա և ոչ առաւելութիւն անգ բաց պարձակ ։ Այ ևիվ փոխ բացայայտ ։ Յորժամ ամ ևս ազգ ի ջոյց ինչ ինչ ինչ

աղջիկ չի կրնար։ Սակայն տեսան այն ընդունելութիւնը որ
կուտայ հոգին իր տեսած անձերուն, չատոնց կրցած
է ծանուցանել։ Ես ալ տեսայ զանոնք, եւ ինչպէս
ըսի, ամենքն ալ ինծի հաճելի եղան։ Ասոնց մէջ
կային մարդիկ որ ինծի ծանօթ էին, եւ ուրիշներ
որոնց անունները միայն լսած էի։ Ասոնք ինծի
ցոյց տուին ամենայն սէր եւ պատիւ, եւ ես ալ
ուրախ եղայ անոնց տեսնելով։ Ասոնց մէջ կային
ոմանք որ ինծի հետ ապրած էին, եւ ոմանք որ
ինծի հետ ապրելու ցանկութիւն ունէին։ Ասոնց
մէջ կային նաեւ ոմանք որ ինծի հետ պատերազմած
էին, եւ ոմանք որ ինծի հետ պատերազմելու
ցանկութիւն ունէին։ Ասոնց մէջ կային նաեւ

բոց զայն արամբ լինել առաքագոյն Ջերմ: Ասա ոչ լինել Ջերմ նորով ստանալով Ջերմութիւն: Փաբլա գոյնա յայտ է: Ցուցանեմ մեծագոյնս: Այնկուս ասա առհմունք միայն Թուով զանազանք ոչ կարեն քե կալեալ լինել, ինդոյն ստան են Թակայնն. զի ոչ ցուցցուք, զհամարնաբանութիւն, պատասխանեն ան հատանալ յինեմակայնն. և վ այն ոչ կարէ լինել, բայց եթէ միմն ի միասն: Ասա նոր Ջերմութիւն այն միայն Թուով զանազանել յայնմանէ, որ ապրէն է ի նոնա: Ասա ոչ բնակալել լինել ինդոյն ինեմակայ: Ասասան: Ջերմութիւն այն մասնական ևկոալ ի վր, կամ է կատարելագոյն քան զվերայն յառաջագոյն. կի անկատարագոյն, և կամ հաւասար: Ոչ եթէ իսկ կատարելագոյն, ապ էրգոյ ինայ ևզմայն յառաջագոյն, զի պարունակել ի կատարելագոյնն յայն. որպէս ամ անկատար ի կատարելագոյնն յերբեմն ևս. և եթէ բարձցի. ինայլով կատարելագոյն Ջերմութիւն և եթ ինեմակայն լինել ասասկագոյն Ջերմ: Իսկ եթէ անկատար բազդն իսկ, ապա ոչ ևազբոլ կատարել զվերայն յառաջագոյն. զի ոչ ինչ կատարել յանկատարագոյնն ինչ յերբեմն ևս: Ասլ եթէ իսկ հաւասար կատարել, ապա միայն տարբեր և բազմապատակ գասակնան կատարելուն, բայց կատարելագոյն ինչ ոչ կացուցանել. ոչ գահկանն արժան եթ յատկել յայլ գահկան հաւասար կատարեալ, բազմապատակ կկատարելութիւն, բայց ոչ կացուցանել զկատարելագոյն ինչ:

Այս ևս. եթէ ասասկանայր Ջերմութիւն յահկ մասէ մասնական Ջերմութիւ անկատարն կամ հաւասարն, Ջերմագոյն ինեմակայն կարէր կատարել ի նոնա ազդել, կամ ի հաւասարել զմասն բարձել. վ զի արարագոյն կարող է արարագոյնն չհաւասարն, և յաւելուլ զայն ի նոնանէ ան:

Ասցեն. փորձեմ ինչ բանականութիւն յաւելուլ ի մեծագոյնն, առնել զնա մեծագոյն: Ասլ և փորձեմ ինչ մասն արականութիւն յաւելուլ ի մեծագոյնն, գործել զնա մեծագոյն և կատարելագոյն:

Ա՛յլ ե՛ք ընդդէմ. զի ի հնգետ փաքրիկ քանա-
կութենն յարիւր՝ ի մեծագոյն, առնէ գնա տա-
րածագոյն, և ամենցուցանէ ամմամբ քանակին.
բայց ոչ առնէ առատագոյն. և ոչ ամենցուցանէ
ամմամբ կատարելագոյն: Վ՚ր գի մի քանկութիւն ոչ է
կատարելագոյն քան զմիւսն: Ապա ըստ ամին օրի-
նակի, ի՛ե և գիցուք զմասունքն զայն կատա-
կութենէ տանեական որակութենչ՝ հաւասար կատա-
րելոց, ոչ լինիցի որակութիւն առատագոյն, այլ
միայն բազմապատկիւ և տարածեալ ի նոյն առա-
ձանէ կատարելութիւն: Այլ սխալին հակառակորդք,
զի շփոթին զիզանակ առատութեան որակութենչ
ընդ եզանակն ամմամբ քանակութենչ: Եւ ահա
յայտ է ի բազում ինչ ընդ միջ է այ եզիցն. և
վ՚ր այն ոչ լինին միասին, այլ այլևայլ եզանա-
կաւ:

Երեսուն եւ երկրորդ:

Որակութիւն առատականայ եկամտութիւն նորոյ
եզանակի կատարելոյ, ըստ որում նոյն եզակու-
որակութիւն անցանէ յանկատար կացութիւն ի կա-
տարելագոյն:

Ի զբաղացութիւնս եւ յայլանապէս աշխ ի ժամանակի,
որ զայսոսիկ եզանակս կատարելոյ ի բացայայտել
այլևայլ անուամբք: Օրի՛, կոչի ջրաքարշ արհա-
մարհեալ, այլապանելով՝ ի ծառայ. որք
յայնժամ ածին, յորժամ մեծագոյն արհամարհ ար-
ձակեն, և խորագոյնս գետնամուխս քանեն, և հան
առատագոյն ջուր: ապրանակս և որակութիւնս ածի
և առատականայ յորժամ խորագոյնս ընդ մտանել ի
կատարականանալ ի նեղ ակոյսին, և հաստատուն
կացի, և զընդունակութիւն նոր առաւել քիչ:

Ա՛յլ ևս կոչի զնա ջրաքարշ ներքինագործութիւն ընդ
խոր՝ և վ՚ր ի խորութեան՝ և ի խորհրդոյն
ջրաքարշ հոգեւորի փորոյն:

ջրաքարշ ներքինագործութիւն ընդ խոր
ջրաքարշ հոգեւորի փորոյն

կայն ասեցի զանկեալ պրակուէ ոչ կարծանայ և ա
կուէ պրակուէ, այլ միայն կատարէլուէ յայդմ պրա
կուէ : Ապա պրակուէն ոչ առանկանայ և կատա
րած ի նորոգ տեառնական էակուէ · այլ միայն նո
րոգ եղանակաւ մեծագոյն կատարելուէ : Այնա
պղնձէ յայտ է : Այնինքն փոքրագոյնն · Ենթ անկայն
ջևլամ և ի թ ու ղ ն ունէր զնակուէ և զկուէ ջնջ
մուէ : Ապա ոչ պրակուէ ի նմ էակուէ և կուէ ջնջ
մուէ · այլ միայն եղանակն և կատարելուէն յայդմ

ջնջմանէ ծառայ :

Պատարկիցես նոցա · այն ի թողութիւն · առ : Ոչ ու
նոյ զնոսա չնորհաւ , որ ասէր ի ներ-
նոյ պրակուէ ի թ ու ղ ն ունէր , և ոչ ջնջ կուէ :
Ապա զատ ի թողութենէ պրակուէ ոչ առանկանայ պրակուէ
մանէ :

Պատասխանեաց · այն ի թողութիւն ոչ ուրանայ զնո
նոյ առանկուէ ի ներ ասեցի պրակուէ · զի
զայս խակ ուսուցանէ անդ էին ·) այլ առել կամի
ի թ ներ և առել · ուրուքն ասացին ջնջ կուէ ,
և առել , ուրուքն ասացին պրակուէ իմն զի նոյն
ինքն էառի պրակուէ ի թ է , որ պրակուէ , կու
ացի · և առանկանայ : Ապա ի թ զնոյ զնոյ
ինչ չինէր · միայ նոյն և առել , պրակուէ ի թ ուսա
կանայ պրակուէ , և առել զատ էառէ :

Պատասխանեաց · այն ի թողութիւն բազում ուրեք առե ,
պրակուէ ի թ ուղի առաքեալք : Ապա յորակուէ
էին բազում առանձնական տեառնէք :

Պատասխանեաց · զրն ի թողութիւն ոչ խնամոյ առանձ
նական պրակուէ ի թ , այլ զի պատճառ
ասէ պղնձէ կատարելուէ ի է · այդ յայտ է ի վերջ
գրի ոչ տեղեաց :

Պատարկիցես երկրորդ : Ձնորհ է ոչ զառանկու
ցեալ պրակուէ ի թ անձառել յինէ ի տեղի
օրինակ զոլխատակուէ ի էին ի ժողով : Ապ
յայնժամ ոչ պրակուէ ի թ ոչ կոչեցանայ ի ժո
յայտ է : Ապա առանկուէ ի թ ոչ կոչեցանայ ի ժո

Ծագոյն պրակուէ ի թ ոչ կոչեցանայ :

Պատասխանեաց ընդունելով զմեծագոյնդ , և զա
նազանեաց զփոքրագոյնն : Պրակուէ ի թ այն անձա

առնուլ չինեմ ակայն ոչ արմատանալը ի նոսա, ՀԵՂ-
գործեցի, ընդունելիս. յաջորդելոյն՝ ուրանամ.
զի ինձանա արտաքուին այն ոչ լինելը չինեմ ա-
կայտամ. զայլ միայ պահելը զկատարած լուծին զայն,
որով կարելը խորհուրդ այնու ընտանելոյ չինեմ ակայնո-
եւ զընդունակութիւն նոր ընդ. եւ վն այն յարմա-
բանի լինելը յաւելու արմատացեալ. եւ յայտ յայ-
մարական արմատացման կայանիոյ առատութիւն
պատկան. եւ ոչ ի նեղութիւնն. այլ եւ կա-
տարելութիւն աշխոյ կայանիոյ ոչ յայն, զի արարչին
անուանել. այլ յայն՝ զի կարող էին կատարելագոյն
անուանել:

Ա՛ստարկեցուս երիս՝ Նոր արարած արմատ
կուի: Աստ առատանան լինին նեկատարուի Նոր
պատկուի: Յուցանեմ առաքելական Եղիս առատ-
կութիւն արտաքին առատանութիւն: Ա՛յլ պատկու-
թիւն է նոյն առատանուի: Ա՛ստ արտաքին առատ
կութիւն: Յուցանեմ փորձարարին. Ա՛ն այլայլու-
թիւն է նոյնի յարատանութիւն: Ա՛յլ առատանութիւն է
անուան այլայլութիւն: Ա՛ստ նոյնի յարատանութիւն:
Պատասխանեմ ուրանալով զառաքելութիւն.
զորոյ ցուցման զանազանեմ զփորձարարին:
Որպէս ես է նոյն առատանութիւն, իսկ արտաքին
լի, ուրանամ. իսկ կատարելի. ընդունելիս: Քան
զի առաջ առաքելի առատանութիւն յայլայլութիւն
տանեաւարարակս առնուլ. զի առ նորա արա-
գրի զորանութիւն. իսկ առատանութիւն զարա-
գրելոյն կատարէ:

Ա՛ռիթ ելոյս. Առատանուն ոչ կարէ նոյնիլ առնոյ
նշանակ կատարելուն. ապա հարկ է նմա նոյն
նիլ ստ արտանուն նորոգ արարածիլ: Յուցանեմ
առաքելութիւնս: Եղիս յաշխարհական չարժմանն
պարտ ունել զմատուռնս. Ա՛յլ նշանակն այն ոչ
ունել զմատուռնս. ապահովչ ամենիքանայլ ի
մատենական նշանակաց, եւ չիցէին ի վի ի մեր բանիք
նշանակութիւն: Ա՛յս ոչ կարէ նոյնիլ
զառատանուն որ է չարժունի յաշխարհական:
Պատասխանեմ ուրանալով զառաքելութիւն. զո-
րոյ ցուցման զանազանեմ զիմն ձագ այնն, նոյնն յա-

Ջորդական շարժման պարսկ ունել զմասունս, միշտ տեսակաւս, ու բանասէր զգալութեամբ ընդունելի. և զնոյն գանազանութիւն առնեալ փոքրս գունեին, ու բանասէր գիտութեանց : Ըստ ոչ է հարկ եղելոյն յաջորդական շարժման՝ ունել տեսակաւորս զմասունս. այլ է կարելի ընել ի մասնական էակութեց. այլ շատ է նման ունել զմասունս զգալութեամբ, այսինքն է, ի զգալոյ խթատ զգալոյ բազմակիր զմտացեալ առարկին, և զգալ յաջորդական լինելի ժամանակաւ այն : Ըստ կոչ առարկայական ընդհանուր զգալութեամբ ի գիտելս ոչ կարեցանի յայլոց մասնականաց, բայց պարտիմս կի ի զգալոյ խթատ զոյլ բիմ առարկին, ընդ որս յաջորդական անցնելով լինի ժամանակաւ այն : Ախտանձիցեն. Ի կ այդպէս իցէ, որակունի կարգս մեզ ժամանակ առանց զկանակ անհնարիս կատարեալ : Ցուցանի հետևանս : Յերբորան չեր տասին ժամանակ առանցեալ լինի կանակ ինչ մեծագոյն կատարելոյն : Ա յլ ի ժամանակ ին ան հաւն մասունք, ոչ և յոմէ չարունակ. ոչ ցուցանակ յաւաջնում տասին բնարանուն : Ապա ի միում ժամանակ առանցեալ լինին անհուն կանակք. և զի չք առնելիքին պարտականին ի վերջնում, լինին վերջինն այն անհնարիս կատարեալ :

Պատասխանին. նախ՝ ձևանարկուիցէ նոյնիսկ ի ժամանակ և զհակառակորդս. քանզի նոյնգունակ ցուցանի ի առանցեալ լինին և անհուն տասնակ կանս որակունիք :

Պատասխանին երկրորդ. ի կ ոչ տասունք ժամանակի ի գիտելս ի իրաց լինչ ին անհուն, բայց ոչ կացուցանին զառարկունի ի անհուն : Ըստ ոչ անհնարի տասանց ժամանակի յայս և ի կայանայ, զի անհնար իցէ նշանակել զնման լինչ այնպիսս զանգիտայ, քան զոր փոքրս գոյն ևս քան զնս ցանհուն ոչ իցէ հնար լինել. նոյնպէս և անհնարի ին ար յերկայնակ առանկունի որակունից յայս և ի կայանայ, զի անհնար իցէ

աւելի է ածմոլի։ Ապա ու բնական պատճառ է նոցա առ
ժէ նուազ, քանի անքաջ անձնի ինչ։ Իսկ զայս ա-
ստղաբաշխայ ի յատաջիկայ էգամոնական
կատարել։

Սահմանութիւն. Լինի էգամոն կատարելագոյն ու
պարզագոյն ի կատարելութեան։ Ասի պարզագոյն
ոչ այլ ինչ ունի՝ քանզի ի մէկ կատարելութեան։ Իսկ ասի
պարզ կատարելագոյն՝ զի ոչ ունի ինչ ի կատարելութեան
իսկ առաւելութեան զոր՝ ի կատարելութեան զորոյն
կատարել։

Սահմանութիւն. Լինի էգամոն կատարելագոյն ու
ստղաշխատայ ի յատաջիկայ էգամոնական, այլ միայն
ժէ նուազ, քանզի անքաջ անձնի ինչ։ Իսկ զայս ա-
ւելի է ածմոլի։ Ապա ու բնական պատճառ է նոցա առ

նշանակել այնպէս գոյացութեան ինչ, քանզի զոր փոք
բագոյն ևս քան զևս ցանկանալ չէիցէ հնար լինել։ Ա-
ւասիկ ևս ասի զանազանեմ զփոքրագոյնն։ Ի ժա
մու ևն անձնաւն մտաւոքեր, անձնաւն բաժանելու
ի՛ն, քանզի այնմ որ հնար է նոյ բաժանել չևս քանզ զևս
փոքրագոյնս ցանկանալ՝ ընդունիմ. անձնաւի՛ք
անդամոք՝ ուրեմն։ Ասի նոյնպէս զանազանեմ
զհետևեալն ի՛ն։ Ապա՝ ի միում ժամու տացես ա
լինելն անձնաւն էգամոնք, անձնաւի՛ք զբաւելնա
կան բաժանելու ի՛ն, քանզի ոչ դոյ նշանակել
այնպէս գոյացութեան լինել, քան զոր փոքրագոյնն
ևս քանզ զևս ցանկանալ՝ չէիցէ հնար նշանակել, քանզ
դունիմ. անձնաւի՛ք ասասկուի՛ն, ոչ ի՛ն ի կէ՛ ի
ծին ասասկական կատարելուի՛ն անձնաւն ու
բանեմ։

Ա՛ռաքելեցւոց էպիսկոպոս. այն էգամոնք է կամ ա
ստկաս զանազանին՝ ի միմեանց, և կամ ի ծոմով և
ի՛ն։ Ասի ի ծոմով, ապա երկուս ստասհնձանք՝
միոյն ծոմով զանազանի՛ն ի՛ն, ինչպէս ունի մէկոյն ի
ասի ասեանկաս, ապա՝ ի մի՛ն ևկեալն ոչ կարէ կա
տարել զնկատելն յատաջագոյն, զի ոչ ինչ կատա
րի՛ ի ձևան այնոյ որք ևն այլապէս։

Պատասխանեմ. այս էգամոնք չ զանազանին ի՛
գոյականական ասեանկաս ի՛ն՝ ի միմեանց, և ևի՛ն
յատկաս ի՛ն՝ որոյ ևն էգամոնք. ոմն ծերաւի և
մանկաս ի՛ն զանազանին էգամոնական ասեանկաս
ևի՛ն՝ ի մարդոյ, և ևի՛ն՝ ի միմեանց։ Ա՛ս յա
յտնի առնի՛ն, ևի՛ մի էգամոնին ոչ կատարի՛ ի
միոյմէ, այլ յատկաս միոյն ի ընդ գոյ միոյն. ոմն
ևս գոյ ծերաւն միոյն ի ս բնական ունին։ Ոչ այդ
պէս գոյացութեան ասեանկաս էգամոնք. ի՛ն
գոյացութեան ասեանկաս էգամոնք՝ ի՛ն ոչ ևի՛ն
կատարի՛ ի միոյմէ, այլ յատկաս միոյն ի ընդ գոյ միոյն։
Ա՛ս յայտնի առնի՛ն, ևի՛ մի էգամոնին ոչ կատարի՛ ի
միոյմէ, այլ յատկաս միոյն ի ընդ գոյ միոյն. ոմն
ևս գոյ ծերաւն միոյն ի ս բնական ունին։ Ոչ այդ
պէս գոյացութեան ասեանկաս էգամոնք. ի՛ն
գոյացութեան ասեանկաս էգամոնք՝ ի՛ն ոչ ևի՛ն

բանջանոց՝ ի յատաջագոյն եղելոյ պէս ձեռն։ Մի՛ ե՛ծ ծագոյնս ցոյս է։ Քանզի անհնարին է խնամով պրտոյ անելս առանց անթոշնացուցիչ տառապանաց ոչ խակ անթոշնացուցիչ տառապանց Հնար է լինել ի զատանալն յայնոսիկ, ի մէջ ելեալ բանկոցեալ մեծին՝ ի յոգոյնեղ փոքունց։ Փրկութիւնն եւս ի հատառիկ։ Ըմի՛ ի՛ եւ զանազան այլաբեկ լինելին առ բաւ անելի, ոչ ևր հնար առանց զառաս յաջորդելի՛ ։ ու անբաժանելին՝ բոլորն միանգամայն, եւ վառն այն ի վայրկենի՛ լինել առանձին։

Պատասխանեմ՝ Նախ ի՛ ոչ եղանակ է՝ անբաժանելի՛ն առ առանձնացեալս, բայց բաժանելի զբաւ է։ զոր սրինակին զոր ի թագոյն մեկնեցաք։ Երբ այն շատ և առ՝ ի կարող լինելոյ ոչ եղիցի զարժուանդ յաջորդական։

Պատասխանեմ երկրորդ, այս եղանակք ի՛ եւ ոչ առ նն բաժանելիք յիմիտ գոլն, ըստ որում առաջին՝ և ոչ նոյնպէս հնար է նոյ առանց երկուցն եղծման՝ և որչ նորոյ արարած բաւի՛ն։ բայց նն բաժանելիք յիմանելին, ըստ որում առաջին՝ լինելն ի՛ ձեռն այլոց առարածոյն միջնոց անբնդմիջական միմեանց զինն յաջորդելոյ։ Այլ և առ զին յիմիտ գոլն, (ոչ բանիոյ կարգ է ասել,) առանձնանալս և անբաժանելին՝ զի ի՛ և զայն ինչ չարժ ասցի զիաւորելն, փոփոխել առ զին՝ և առանձնալ լինի նոր առ՝ բայց յիմանելին, կամ ի առանձնալ լինելին՝ ի բաժանելի, ըստ որում ի միջի առանձնալ լինելն առ յոգնութեամբ միջնոյ միմեանց յաջորդելով։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յաղթ-խառնիճ։

Սա արխատակելի՛ , խառնուածն է միատարածելի՛ն խառնելոյ այլազգելոյց և նա փակցելոյ։

Նախ գ՛ուցուի՛ , զորավ իրք առ նյն ցուցանել յարի՛ն խառնելոյ այլազգելոյ, ըստ զի ի՛ ի՛ն խառնելիքն առանձնին առանձնալ կացցեն, և զմիմեանս

ցուցանել։

Եթէ երկրորդ եւ երրորդ անգամ ևս ոչ յաջողեցաւ նմա ի բնութենէ իւրմէ ելանել, եւ ոչ ինչ ինչ ելանելոյ, այլ միայն զերկրորդ բնութիւն կատարելոյ, ապա ի ներքոյ ձեռին ունելով զերկրորդ, ի վերայ դնէ զերրորդ, եւ ի վերայ երրորդին զչորրորդ, եւ ի վերայ չորրորդին զհինգերորդ, եւ ի վերայ հինգերորդին զվեցերորդ, եւ ի վերայ վեցերորդին զեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթներորդին զութներորդ, եւ ի վերայ ութներորդին զիններորդ, եւ ի վերայ իններորդին զտասներորդ, եւ ի վերայ տասներորդին զմէկտասաներորդ, եւ ի վերայ մէկտասաներորդին զերկտասաներորդ, եւ ի վերայ երկտասաներորդին զերեքտասաներորդ, եւ ի վերայ երեքտասաներորդին զչորեքտասաներորդ, եւ ի վերայ չորեքտասաներորդին զհինգտասաներորդ, եւ ի վերայ հինգտասաներորդին զվեցտասաներորդ, եւ ի վերայ վեցտասաներորդին զեօթնտասաներորդ, եւ ի վերայ եօթնտասաներորդին զութնտասաներորդ, եւ ի վերայ ութնտասաներորդին զիննտասաներորդ, եւ ի վերայ իննտասաներորդին զքսաներորդ, եւ ի վերայ քսաներորդին զքսանմէկերորդ, եւ ի վերայ քսանմէկերորդին զքսաներկերորդ, եւ ի վերայ քսաներկերորդին զքսանեռերորդ, եւ ի վերայ քսանեռերորդին զքսանչորերորդ, եւ ի վերայ քսանչորերորդին զքսանհինգերորդ, եւ ի վերայ քսանհինգերորդին զքսանվեցերորդ, եւ ի վերայ քսանվեցերորդին զքսանեօթներորդ, եւ ի վերայ քսանեօթներորդին զքսանութներորդ, եւ ի վերայ քսանութներորդին զքսանիններորդ, եւ ի վերայ քսանիններորդին զերեսներորդ, եւ ի վերայ երեսներորդին զերեսնմէկերորդ, եւ ի վերայ երեսնմէկերորդին զերեսներկերորդ, եւ ի վերայ երեսներկերորդին զերեսներեռերորդ, եւ ի վերայ երեսներեռերորդին զերեսնչորերորդ, եւ ի վերայ երեսնչորերորդին զերեսնհինգերորդ, եւ ի վերայ երեսնհինգերորդին զերեսնվեցերորդ, եւ ի վերայ երեսնվեցերորդին զերեսնեօթներորդ, եւ ի վերայ երեսնեօթներորդին զերեսնութներորդ, եւ ի վերայ երեսնութներորդին զերեսնիններորդ, եւ ի վերայ երեսնիններորդին զքառասներորդ, եւ ի վերայ քառասներորդին զքառասնմէկերորդ, եւ ի վերայ քառասնմէկերորդին զքառասներկերորդ, եւ ի վերայ քառասներկերորդին զքառասներեռերորդ, եւ ի վերայ քառասներեռերորդին զքառասնչորերորդ, եւ ի վերայ քառասնչորերորդին զքառասնհինգերորդ, եւ ի վերայ քառասնհինգերորդին զքառասնվեցերորդ, եւ ի վերայ քառասնվեցերորդին զքառասնեօթներորդ, եւ ի վերայ քառասնեօթներորդին զքառասնութներորդ, եւ ի վերայ քառասնութներորդին զքառասնիններորդ, եւ ի վերայ քառասնիններորդին զհիսներորդ, եւ ի վերայ հիսներորդին զհիսնմէկերորդ, եւ ի վերայ հիսնմէկերորդին զհիսներկերորդ, եւ ի վերայ հիսներկերորդին զհիսներեռերորդ, եւ ի վերայ հիսներեռերորդին զհիսնչորերորդ, եւ ի վերայ հիսնչորերորդին զհիսնհինգերորդ, եւ ի վերայ հիսնհինգերորդին զհիսնվեցերորդ, եւ ի վերայ հիսնվեցերորդին զհիսնեօթներորդ, եւ ի վերայ հիսնեօթներորդին զհիսնութներորդ, եւ ի վերայ հիսնութներորդին զհիսնիններորդ, եւ ի վերայ հիսնիններորդին զվաթսներորդ, եւ ի վերայ վաթսներորդին զվաթսնմէկերորդ, եւ ի վերայ վաթսնմէկերորդին զվաթսներկերորդ, եւ ի վերայ վաթսներկերորդին զվաթսներեռերորդ, եւ ի վերայ վաթսներեռերորդին զվաթսնչորերորդ, եւ ի վերայ վաթսնչորերորդին զվաթսնհինգերորդ, եւ ի վերայ վաթսնհինգերորդին զվաթսնվեցերորդ, եւ ի վերայ վաթսնվեցերորդին զվաթսնեօթներորդ, եւ ի վերայ վաթսնեօթներորդին զվաթսնութներորդ, եւ ի վերայ վաթսնութներորդին զվաթսնիններորդ, եւ ի վերայ վաթսնիններորդին զեօթանասներորդ, եւ ի վերայ եօթանասներորդին զեօթանասնմէկերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնմէկերորդին զեօթանասներկերորդ, եւ ի վերայ եօթանասներկերորդին զեօթանասներեռերորդ, եւ ի վերայ եօթանասներեռերորդին զեօթանասնչորերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնչորերորդին զեօթանասնհինգերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնհինգերորդին զեօթանասնվեցերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնվեցերորդին զեօթանասնեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթանասնեօթներորդին զեօթանասնութներորդ, եւ ի վերայ եօթանասնութներորդին զեօթանասնիններորդ, եւ ի վերայ եօթանասնիններորդին զութսներորդ, եւ ի վերայ ութսներորդին զութսնմէկերորդ, եւ ի վերայ ութսնմէկերորդին զութսներկերորդ, եւ ի վերայ ութսներկերորդին զութսներեռերորդ, եւ ի վերայ ութսներեռերորդին զութսնչորերորդ, եւ ի վերայ ութսնչորերորդին զութսնհինգերորդ, եւ ի վերայ ութսնհինգերորդին զութսնվեցերորդ, եւ ի վերայ ութսնվեցերորդին զութսնեօթներորդ, եւ ի վերայ ութսնեօթներորդին զութսնութներորդ, եւ ի վերայ ութսնութներորդին զութսնիններորդ, եւ ի վերայ ութսնիններորդին զիննսներորդ, եւ ի վերայ իննսներորդին զիննսնմէկերորդ, եւ ի վերայ իննսնմէկերորդին զիննսներկերորդ, եւ ի վերայ իննսներկերորդին զիննսներեռերորդ, եւ ի վերայ իննսներեռերորդին զիննսնչորերորդ, եւ ի վերայ իննսնչորերորդին զիննսնհինգերորդ, եւ ի վերայ իննսնհինգերորդին զիննսնվեցերորդ, եւ ի վերայ իննսնվեցերորդին զիննսնեօթներորդ, եւ ի վերայ իննսնեօթներորդին զիննսնութներորդ, եւ ի վերայ իննսնութներորդին զիննսնիններորդ, եւ ի վերայ իննսնիններորդին զհարիւրերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերորդին զհարիւրմէկերորդ, եւ ի վերայ հարիւրմէկերորդին զհարիւրերկերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերկերորդին զհարիւրերեռերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերեռերորդին զհարիւրչորերորդ, եւ ի վերայ հարիւրչորերորդին զհարիւրհինգերորդ, եւ ի վերայ հարիւրհինգերորդին զհարիւրվեցերորդ, եւ ի վերայ հարիւրվեցերորդին զհարիւրեօթներորդ, եւ ի վերայ հարիւրեօթներորդին զհարիւրութներորդ, եւ ի վերայ հարիւրութներորդին զհարիւրիններորդ, եւ ի վերայ հարիւրիններորդին զերկերորդ, եւ ի վերայ երկերորդին զերկմէկերորդ, եւ ի վերայ երկմէկերորդին զերկերկերորդ, եւ ի վերայ երկերկերորդին զերկերեռերորդ, եւ ի վերայ երկերեռերորդին զերկչորերորդ, եւ ի վերայ երկչորերորդին զերկհինգերորդ, եւ ի վերայ երկհինգերորդին զերկվեցերորդ, եւ ի վերայ երկվեցերորդին զերկեօթներորդ, եւ ի վերայ երկեօթներորդին զերկութներորդ, եւ ի վերայ երկութներորդին զերկիններորդ, եւ ի վերայ երկիններորդին զերեքերորդ, եւ ի վերայ երեքերորդին զերեքմէկերորդ, եւ ի վերայ երեքմէկերորդին զերեքերկերորդ, եւ ի վերայ երեքերկերորդին զերեքերեռերորդ, եւ ի վերայ երեքերեռերորդին զերեքչորերորդ, եւ ի վերայ երեքչորերորդին զերեքհինգերորդ, եւ ի վերայ երեքհինգերորդին զերեքվեցերորդ, եւ ի վերայ երեքվեցերորդին զերեքեօթներորդ, եւ ի վերայ երեքեօթներորդին զերեքութներորդ, եւ ի վերայ երեքութներորդին զերեքիններորդ, եւ ի վերայ երեքիններորդին զչորերորդ, եւ ի վերայ չորերորդին զչորմէկերորդ, եւ ի վերայ չորմէկերորդին զչորերկերորդ, եւ ի վերայ չորերկերորդին զչորերեռերորդ, եւ ի վերայ չորերեռերորդին զչորչորերորդ, եւ ի վերայ չորչորերորդին զչորհինգերորդ, եւ ի վերայ չորհինգերորդին զչորվեցերորդ, եւ ի վերայ չորվեցերորդին զչորեօթներորդ, եւ ի վերայ չորեօթներորդին զչորութներորդ, եւ ի վերայ չորութներորդին զչորիններորդ, եւ ի վերայ չորիններորդին զհինգերորդ, եւ ի վերայ հինգերորդին զհինգմէկերորդ, եւ ի վերայ հինգմէկերորդին զհինգերկերորդ, եւ ի վերայ հինգերկերորդին զհինգերեռերորդ, եւ ի վերայ հինգերեռերորդին զհինգչորերորդ, եւ ի վերայ հինգչորերորդին զհինգհինգերորդ, եւ ի վերայ հինգհինգերորդին զհինգվեցերորդ, եւ ի վերայ հինգվեցերորդին զհինգեօթներորդ, եւ ի վերայ հինգեօթներորդին զհինգութներորդ, եւ ի վերայ հինգութներորդին զհինգիններորդ, եւ ի վերայ հինգիններորդին զվեցերորդ, եւ ի վերայ վեցերորդին զվեցմէկերորդ, եւ ի վերայ վեցմէկերորդին զվեցերկերորդ, եւ ի վերայ վեցերկերորդին զվեցերեռերորդ, եւ ի վերայ վեցերեռերորդին զվեցչորերորդ, եւ ի վերայ վեցչորերորդին զվեցհինգերորդ, եւ ի վերայ վեցհինգերորդին զվեցվեցերորդ, եւ ի վերայ վեցվեցերորդին զվեցեօթներորդ, եւ ի վերայ վեցեօթներորդին զվեցութներորդ, եւ ի վերայ վեցութներորդին զվեցիններորդ, եւ ի վերայ վեցիններորդին զեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթներորդին զեօթնմէկերորդ, եւ ի վերայ եօթնմէկերորդին զեօթներկերորդ, եւ ի վերայ եօթներկերորդին զեօթներեռերորդ, եւ ի վերայ եօթներեռերորդին զեօթնչորերորդ, եւ ի վերայ եօթնչորերորդին զեօթնհինգերորդ, եւ ի վերայ եօթնհինգերորդին զեօթնվեցերորդ, եւ ի վերայ եօթնվեցերորդին զեօթնեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթնեօթներորդին զեօթնութներորդ, եւ ի վերայ եօթնութներորդին զեօթնիններորդ, եւ ի վերայ եօթնիններորդին զութներորդ, եւ ի վերայ ութներորդին զութնմէկերորդ, եւ ի վերայ ութնմէկերորդին զութներկերորդ, եւ ի վերայ ութներկերորդին զութներեռերորդ, եւ ի վերայ ութներեռերորդին զութնչորերորդ, եւ ի վերայ ութնչորերորդին զութնհինգերորդ, եւ ի վերայ ութնհինգերորդին զութնվեցերորդ, եւ ի վերայ ութնվեցերորդին զութնեօթներորդ, եւ ի վերայ ութնեօթներորդին զութնութներորդ, եւ ի վերայ ութնութներորդին զութնիններորդ, եւ ի վերայ ութնիններորդին զիններորդ, եւ ի վերայ իններորդին զիննմէկերորդ, եւ ի վերայ իննմէկերորդին զիներկերորդ, եւ ի վերայ իներկերորդին զիներեռերորդ, եւ ի վերայ իներեռերորդին զիննչորերորդ, եւ ի վերայ իննչորերորդին զիննհինգերորդ, եւ ի վերայ իննհինգերորդին զիննվեցերորդ, եւ ի վերայ իննվեցերորդին զիննեօթներորդ, եւ ի վերայ իննեօթներորդին զիննութներորդ, եւ ի վերայ իննութներորդին զիննիններորդ, եւ ի վերայ իննիններորդին զտասներորդ, եւ ի վերայ տասներորդին զտասնմէկերորդ, եւ ի վերայ տասնմէկերորդին զտասներկերորդ, եւ ի վերայ տասներկերորդին զտասներեռերորդ, եւ ի վերայ տասներեռերորդին զտասնչորերորդ, եւ ի վերայ տասնչորերորդին զտասնհինգերորդ, եւ ի վերայ տասնհինգերորդին զտասնվեցերորդ, եւ ի վերայ տասնվեցերորդին զտասնեօթներորդ, եւ ի վերայ տասնեօթներորդին զտասնութներորդ, եւ ի վերայ տասնութներորդին զտասնիններորդ, եւ ի վերայ տասնիններորդին զմէկտասաներորդ, եւ ի վերայ մէկտասաներորդին զերկտասաներորդ, եւ ի վերայ երկտասաներորդին զերեքտասաներորդ, եւ ի վերայ երեքտասաներորդին զչորեքտասաներորդ, եւ ի վերայ չորեքտասաներորդին զհինգտասաներորդ, եւ ի վերայ հինգտասաներորդին զվեցտասաներորդ, եւ ի վերայ վեցտասաներորդին զեօթնտասաներորդ, եւ ի վերայ եօթնտասաներորդին զութնտասաներորդ, եւ ի վերայ ութնտասաներորդին զիննտասաներորդ, եւ ի վերայ իննտասաներորդին զքսաներորդ, եւ ի վերայ քսաներորդին զքսանմէկերորդ, եւ ի վերայ քսանմէկերորդին զքսաներկերորդ, եւ ի վերայ քսաներկերորդին զքսանեռերորդ, եւ ի վերայ քսանեռերորդին զքսանչորերորդ, եւ ի վերայ քսանչորերորդին զքսանհինգերորդ, եւ ի վերայ քսանհինգերորդին զքսանվեցերորդ, եւ ի վերայ քսանվեցերորդին զքսանեօթներորդ, եւ ի վերայ քսանեօթներորդին զքսանութներորդ, եւ ի վերայ քսանութներորդին զքսանիններորդ, եւ ի վերայ քսանիններորդին զերեսներորդ, եւ ի վերայ երեսներորդին զերեսնմէկերորդ, եւ ի վերայ երեսնմէկերորդին զերեսներկերորդ, եւ ի վերայ երեսներկերորդին զերեսներեռերորդ, եւ ի վերայ երեսներեռերորդին զերեսնչորերորդ, եւ ի վերայ երեսնչորերորդին զերեսնհինգերորդ, եւ ի վերայ երեսնհինգերորդին զերեսնվեցերորդ, եւ ի վերայ երեսնվեցերորդին զերեսնեօթներորդ, եւ ի վերայ երեսնեօթներորդին զերեսնութներորդ, եւ ի վերայ երեսնութներորդին զերեսնիններորդ, եւ ի վերայ երեսնիններորդին զքառասներորդ, եւ ի վերայ քառասներորդին զքառասնմէկերորդ, եւ ի վերայ քառասնմէկերորդին զքառասներկերորդ, եւ ի վերայ քառասներկերորդին զքառասներեռերորդ, եւ ի վերայ քառասներեռերորդին զքառասնչորերորդ, եւ ի վերայ քառասնչորերորդին զքառասնհինգերորդ, եւ ի վերայ քառասնհինգերորդին զքառասնվեցերորդ, եւ ի վերայ քառասնվեցերորդին զքառասնեօթներորդ, եւ ի վերայ քառասնեօթներորդին զքառասնութներորդ, եւ ի վերայ քառասնութներորդին զքառասնիններորդ, եւ ի վերայ քառասնիններորդին զհիսներորդ, եւ ի վերայ հիսներորդին զհիսնմէկերորդ, եւ ի վերայ հիսնմէկերորդին զհիսներկերորդ, եւ ի վերայ հիսներկերորդին զհիսներեռերորդ, եւ ի վերայ հիսներեռերորդին զհիսնչորերորդ, եւ ի վերայ հիսնչորերորդին զհիսնհինգերորդ, եւ ի վերայ հիսնհինգերորդին զհիսնվեցերորդ, եւ ի վերայ հիսնվեցերորդին զհիսնեօթներորդ, եւ ի վերայ հիսնեօթներորդին զհիսնութներորդ, եւ ի վերայ հիսնութներորդին զհիսնիններորդ, եւ ի վերայ հիսնիններորդին զվաթսներորդ, եւ ի վերայ վաթսներորդին զվաթսնմէկերորդ, եւ ի վերայ վաթսնմէկերորդին զվաթսներկերորդ, եւ ի վերայ վաթսներկերորդին զվաթսներեռերորդ, եւ ի վերայ վաթսներեռերորդին զվաթսնչորերորդ, եւ ի վերայ վաթսնչորերորդին զվաթսնհինգերորդ, եւ ի վերայ վաթսնհինգերորդին զվաթսնվեցերորդ, եւ ի վերայ վաթսնվեցերորդին զվաթսնեօթներորդ, եւ ի վերայ վաթսնեօթներորդին զվաթսնութներորդ, եւ ի վերայ վաթսնութներորդին զվաթսնիններորդ, եւ ի վերայ վաթսնիններորդին զեօթանասներորդ, եւ ի վերայ եօթանասներորդին զեօթանասնմէկերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնմէկերորդին զեօթանասներկերորդ, եւ ի վերայ եօթանասներկերորդին զեօթանասներեռերորդ, եւ ի վերայ եօթանասներեռերորդին զեօթանասնչորերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնչորերորդին զեօթանասնհինգերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնհինգերորդին զեօթանասնվեցերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնվեցերորդին զեօթանասնեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթանասնեօթներորդին զեօթանասնութներորդ, եւ ի վերայ եօթանասնութներորդին զեօթանասնիններորդ, եւ ի վերայ եօթանասնիններորդին զութսներորդ, եւ ի վերայ ութսներորդին զութսնմէկերորդ, եւ ի վերայ ութսնմէկերորդին զութսներկերորդ, եւ ի վերայ ութսներկերորդին զութսներեռերորդ, եւ ի վերայ ութսներեռերորդին զութսնչորերորդ, եւ ի վերայ ութսնչորերորդին զութսնհինգերորդ, եւ ի վերայ ութսնհինգերորդին զութսնվեցերորդ, եւ ի վերայ ութսնվեցերորդին զութսնեօթներորդ, եւ ի վերայ ութսնեօթներորդին զութսնութներորդ, եւ ի վերայ ութսնութներորդին զութսնիններորդ, եւ ի վերայ ութսնիններորդին զիննսներորդ, եւ ի վերայ իննսներորդին զիննսնմէկերորդ, եւ ի վերայ իննսնմէկերորդին զիննսներկերորդ, եւ ի վերայ իննսներկերորդին զիննսներեռերորդ, եւ ի վերայ իննսներեռերորդին զիննսնչորերորդ, եւ ի վերայ իննսնչորերորդին զիննսնհինգերորդ, եւ ի վերայ իննսնհինգերորդին զիննսնվեցերորդ, եւ ի վերայ իննսնվեցերորդին զիննսնեօթներորդ, եւ ի վերայ իննսնեօթներորդին զիննսնութներորդ, եւ ի վերայ իննսնութներորդին զիննսնիններորդ, եւ ի վերայ իննսնիններորդին զհարիւրերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերորդին զհարիւրմէկերորդ, եւ ի վերայ հարիւրմէկերորդին զհարիւրերկերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերկերորդին զհարիւրերեռերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերեռերորդին զհարիւրչորերորդ, եւ ի վերայ հարիւրչորերորդին զհարիւրհինգերորդ, եւ ի վերայ հարիւրհինգերորդին զհարիւրվեցերորդ, եւ ի վերայ հարիւրվեցերորդին զհարիւրեօթներորդ, եւ ի վերայ հարիւրեօթներորդին զհարիւրութներորդ, եւ ի վերայ հարիւրութներորդին զհարիւրիններորդ, եւ ի վերայ հարիւրիններորդին զերկերորդ, եւ ի վերայ երկերորդին զերկմէկերորդ, եւ ի վերայ երկմէկերորդին զերկերկերորդ, եւ ի վերայ երկերկերորդին զերկերեռերորդ, եւ ի վերայ երկերեռերորդին զերկչորերորդ, եւ ի վերայ երկչորերորդին զերկհինգերորդ, եւ ի վերայ երկհինգերորդին զերկվեցերորդ, եւ ի վերայ երկվեցերորդին զերկեօթներորդ, եւ ի վերայ երկեօթներորդին զերկութներորդ, եւ ի վերայ երկութներորդին զերկիններորդ, եւ ի վերայ երկիններորդին զերեքերորդ, եւ ի վերայ երեքերորդին զերեքմէկերորդ, եւ ի վերայ երեքմէկերորդին զերեքերկերորդ, եւ ի վերայ երեքերկերորդին զերեքերեռերորդ, եւ ի վերայ երեքերեռերորդին զերեքչորերորդ, եւ ի վերայ երեքչորերորդին զերեքհինգերորդ, եւ ի վերայ երեքհինգերորդին զերեքվեցերորդ, եւ ի վերայ երեքվեցերորդին զերեքեօթներորդ, եւ ի վերայ երեքեօթներորդին զերեքութներորդ, եւ ի վերայ երեքութներորդին զերեքիններորդ, եւ ի վերայ երեքիններորդին զչորերորդ, եւ ի վերայ չորերորդին զչորմէկերորդ, եւ ի վերայ չորմէկերորդին զչորերկերորդ, եւ ի վերայ չորերկերորդին զչորերեռերորդ, եւ ի վերայ չորերեռերորդին զչորչորերորդ, եւ ի վերայ չորչորերորդին զչորհինգերորդ, եւ ի վերայ չորհինգերորդին զչորվեցերորդ, եւ ի վերայ չորվեցերորդին զչորեօթներորդ, եւ ի վերայ չորեօթներորդին զչորութներորդ, եւ ի վերայ չորութներորդին զչորիններորդ, եւ ի վերայ չորիններորդին զհինգերորդ, եւ ի վերայ հինգերորդին զհինգմէկերորդ, եւ ի վերայ հինգմէկերորդին զհինգերկերորդ, եւ ի վերայ հինգերկերորդին զհինգերեռերորդ, եւ ի վերայ հինգերեռերորդին զհինգչորերորդ, եւ ի վերայ հինգչորերորդին զհինգհինգերորդ, եւ ի վերայ հինգհինգերորդին զհինգվեցերորդ, եւ ի վերայ հինգվեցերորդին զհինգեօթներորդ, եւ ի վերայ հինգեօթներորդին զհինգութներորդ, եւ ի վերայ հինգութներորդին զհինգիններորդ, եւ ի վերայ հինգիններորդին զվեցերորդ, եւ ի վերայ վեցերորդին զվեցմէկերորդ, եւ ի վերայ վեցմէկերորդին զվեցերկերորդ, եւ ի վերայ վեցերկերորդին զվեցերեռերորդ, եւ ի վերայ վեցերեռերորդին զվեցչորերորդ, եւ ի վերայ վեցչորերորդին զվեցհինգերորդ, եւ ի վերայ վեցհինգերորդին զվեցվեցերորդ, եւ ի վերայ վեցվեցերորդին զվեցեօթներորդ, եւ ի վերայ վեցեօթներորդին զվեցութներորդ, եւ ի վերայ վեցութներորդին զվեցիններորդ, եւ ի վերայ վեցիններորդին զեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթներորդին զեօթնմէկերորդ, եւ ի վերայ եօթնմէկերորդին զեօթներկերորդ, եւ ի վերայ եօթներկերորդին զեօթներեռերորդ, եւ ի վերայ եօթներեռերորդին զեօթնչորերորդ, եւ ի վերայ եօթնչորերորդին զեօթնհինգերորդ, եւ ի վերայ եօթնհինգերորդին զեօթնվեցերորդ, եւ ի վերայ եօթնվեցերորդին զեօթնեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթնեօթներորդին զեօթնութներորդ, եւ ի վերայ եօթնութներորդին զեօթնիններորդ, եւ ի վերայ եօթնիններորդին զութներորդ, եւ ի վերայ ութներորդին զութնմէկերորդ, եւ ի վերայ ութնմէկերորդին զութներկերորդ, եւ ի վերայ ութներկերորդին զութներեռերորդ, եւ ի վերայ ութներեռերորդին զութնչորերորդ, եւ ի վերայ ութնչորերորդին զութնհինգերորդ, եւ ի վերայ ութնհինգերորդին զութնվեցերորդ, եւ ի վերայ ութնվեցերորդին զութնեօթներորդ, եւ ի վերայ ութնեօթներորդին զութնութներորդ, եւ ի վերայ ութնութներորդին զութնիններորդ, եւ ի վերայ ութնիններորդին զիններորդ, եւ ի վերայ իններորդին զիննմէկերորդ, եւ ի վերայ իննմէկերորդին զիներկերորդ, եւ ի վերայ իներկերորդին զիներեռերորդ, եւ ի վերայ իներեռերորդին զիննչորերորդ, եւ ի վերայ իննչորերորդին զիննհինգերորդ, եւ ի վերայ իննհինգերորդին զիննվեցերորդ, եւ ի վերայ իննվեցերորդին զիննեօթներորդ, եւ ի վերայ իննեօթներորդին զիննութներորդ, եւ ի վերայ իննութներորդին զիննիններորդ, եւ ի վերայ իննիններորդին զտասներորդ, եւ ի վերայ տասներորդին զտասնմէկերորդ, եւ ի վերայ տասնմէկերորդին զտասներկերորդ, եւ ի վերայ տասներկերորդին զտասներեռերորդ, եւ ի վերայ տասներեռերորդին զտասնչորերորդ, եւ ի վերայ տասնչորերորդին զտասնհինգերորդ, եւ ի վերայ տասնհինգերորդին զտասնվեցերորդ, եւ ի վերայ տասնվեցերորդին զտասնեօթներորդ, եւ ի վերայ տասնեօթներորդին զտասնութներորդ, եւ ի վերայ տասնութներորդին զտասնիններորդ, եւ ի վերայ տասնիններորդին զմէկտասաներորդ, եւ ի վերայ մէկտասաներորդին զերկտասաներորդ, եւ ի վերայ երկտասաներորդին զերեքտասաներորդ, եւ ի վերայ երեքտասաներորդին զչորեքտասաներորդ, եւ ի վերայ չորեքտասաներորդին զհինգտասաներորդ, եւ ի վերայ հինգտասաներորդին զվեցտասաներորդ, եւ ի վերայ վեցտասաներորդին զեօթնտասաներորդ, եւ ի վերայ եօթնտասաներորդին զութնտասաներորդ, եւ ի վերայ ութնտասաներորդին զիննտասաներորդ, եւ ի վերայ իննտասաներորդին զքսաներորդ, եւ ի վերայ քսաներորդին զքսանմէկերորդ, եւ ի վերայ քսանմէկերորդին զքսաներկերորդ, եւ ի վերայ քսաներկերորդին զքսանեռերորդ, եւ ի վերայ քսանեռերորդին զքսանչորերորդ, եւ ի վերայ քսանչորերորդին զքսանհինգերորդ, եւ ի վերայ քսանհինգերորդին զքսանվեցերորդ, եւ ի վերայ քսանվեցերորդին զքսանեօթներորդ, եւ ի վերայ քսանեօթներորդին զքսանութներորդ, եւ ի վերայ քսանութներորդին զքսանիններորդ, եւ ի վերայ քսանիններորդին զերեսներորդ, եւ ի վերայ երեսներորդին զերեսնմէկերորդ, եւ ի վերայ երեսնմէկերորդին զերեսներկերորդ, եւ ի վերայ երեսներկերորդին զերեսներեռերորդ, եւ ի վերայ երեսներեռերորդին զերեսնչորերորդ, եւ ի վերայ երեսնչորերորդին զերեսնհինգերորդ, եւ ի վերայ երեսնհինգերորդին զերեսնվեցերորդ, եւ ի վերայ երեսնվեցերորդին զերեսնեօթներորդ, եւ ի վերայ երեսնեօթներորդին զերեսնութներորդ, եւ ի վերայ երեսնութներորդին զերեսնիններորդ, եւ ի վերայ երեսնիններորդին զքառասներորդ, եւ ի վերայ քառասներորդին զքառասնմէկերորդ, եւ ի վերայ քառասնմէկերորդին զքառասներկերորդ, եւ ի վերայ քառասներկերորդին զքառասներեռերորդ, եւ ի վերայ քառասներեռերորդին զքառասնչորերորդ, եւ ի վերայ քառասնչորերորդին զքառասնհինգերորդ, եւ ի վերայ քառասնհինգերորդին զքառասնվեցերորդ, եւ ի վերայ քառասնվեցերորդին զքառասնեօթներորդ, եւ ի վերայ քառասնեօթներորդին զքառասնութներորդ, եւ ի վերայ քառասնութներորդին զքառասնիններորդ, եւ ի վերայ քառասնիններորդին զհիսներորդ, եւ ի վերայ հիսներորդին զհիսնմէկերորդ, եւ ի վերայ հիսնմէկերորդին զհիսներկերորդ, եւ ի վերայ հիսներկերորդին զհիսներեռերորդ, եւ ի վերայ հիսներեռերորդին զհիսնչորերորդ, եւ ի վերայ հիսնչորերորդին զհիսնհինգերորդ, եւ ի վերայ հիսնհինգերորդին զհիսնվեցերորդ, եւ ի վերայ հիսնվեցերորդին զհիսնեօթներորդ, եւ ի վերայ հիսնեօթներորդին զհիսնութներորդ, եւ ի վերայ հիսնութներորդին զհիսնիններորդ, եւ ի վերայ հիսնիններորդին զվաթսներորդ, եւ ի վերայ վաթսներորդին զվաթսնմէկերորդ, եւ ի վերայ վաթսնմէկերորդին զվաթսներկերորդ, եւ ի վերայ վաթսներկերորդին զվաթսներեռերորդ, եւ ի վերայ վաթսներեռերորդին զվաթսնչորերորդ, եւ ի վերայ վաթսնչորերորդին զվաթսնհինգերորդ, եւ ի վերայ վաթսնհինգերորդին զվաթսնվեցերորդ, եւ ի վերայ վաթսնվեցերորդին զվաթսնեօթներորդ, եւ ի վերայ վաթսնեօթներորդին զվաթսնութներորդ, եւ ի վերայ վաթսնութներորդին զվաթսնիններորդ, եւ ի վերայ վաթսնիններորդին զեօթանասներորդ, եւ ի վերայ եօթանասներորդին զեօթանասնմէկերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնմէկերորդին զեօթանասներկերորդ, եւ ի վերայ եօթանասներկերորդին զեօթանասներեռերորդ, եւ ի վերայ եօթանասներեռերորդին զեօթանասնչորերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնչորերորդին զեօթանասնհինգերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնհինգերորդին զեօթանասնվեցերորդ, եւ ի վերայ եօթանասնվեցերորդին զեօթանասնեօթներորդ, եւ ի վերայ եօթանասնեօթներորդին զեօթանասնութներորդ, եւ ի վերայ եօթանասնութներորդին զեօթանասնիններորդ, եւ ի վերայ եօթանասնիններորդին զութսներորդ, եւ ի վերայ ութսներորդին զութսնմէկերորդ, եւ ի վերայ ութսնմէկերորդին զութսներկերորդ, եւ ի վերայ ութսներկերորդին զութսներեռերորդ, եւ ի վերայ ութսներեռերորդին զութսնչորերորդ, եւ ի վերայ ութսնչորերորդին զութսնհինգերորդ, եւ ի վերայ ութսնհինգերորդին զութսնվեցերորդ, եւ ի վերայ ութսնվեցերորդին զութսնեօթներորդ, եւ ի վերայ ութսնեօթներորդին զութսնութներորդ, եւ ի վերայ ութսնութներորդին զութսնիններորդ, եւ ի վերայ ութսնիններորդին զիննսներորդ, եւ ի վերայ իննսներորդին զիննսնմէկերորդ, եւ ի վերայ իննսնմէկերորդին զիննսներկերորդ, եւ ի վերայ իննսներկերորդին զիննսներեռերորդ, եւ ի վերայ իննսներեռերորդին զիննսնչորերորդ, եւ ի վերայ իննսնչորերորդին զիննսնհինգերորդ, եւ ի վերայ իննսնհինգերորդին զիննսնվեցերորդ, եւ ի վերայ իննսնվեցերորդին զիննսնեօթներորդ, եւ ի վերայ իննսնեօթներորդին զիննսնութներորդ, եւ ի վերայ իննսնութներորդին զիննսնիններորդ, եւ ի վերայ իննսնիններորդին զհարիւրերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերորդին զհարիւրմէկերորդ, եւ ի վերայ հարիւրմէկերորդին զհարիւրերկերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերկերորդին զհարիւրերեռերորդ, եւ ի վերայ հարիւրերեռերորդին զհարիւրչորերորդ, եւ ի վերայ հարիւրչորերորդին զհարիւրհինգերորդ, եւ ի վերայ հարիւրհինգերորդին զհարիւրվեցերորդ, եւ ի վերայ հարիւրվեցերորդին զհարիւրեօթներորդ, եւ ի վերայ հարիւրեօթներորդին զհարիւրութներորդ, եւ ի վերայ հարիւրութներորդին զհարիւրիններորդ, եւ ի վերայ հարիւրիններորդին զերկերորդ, եւ ի վերայ երկերորդին զերկմէկերորդ, եւ ի վերայ երկմէկերորդին զերկերկերորդ, եւ ի վերայ երկերկերորդին զերկերեռերորդ, եւ ի վերայ երկերեռերորդին զերկչորերորդ, եւ ի վերայ երկչորերորդին զերկհինգերորդ, եւ ի վերայ երկհինգերորդին զերկվեցերորդ, եւ ի վերայ երկվեցերորդին զերկեօթներորդ, եւ ի վերայ երկեօթներորդին զերկութներորդ, եւ ի վերայ երկութներորդին զերկիններորդ, եւ ի վերայ երկիններորդին զերեքերորդ, եւ ի վերայ երեքերորդին զերեքմէկերորդ, եւ ի վերայ երեքմէկերորդին զերեքերկերորդ, եւ ի վերայ երեքերկերորդին զերեքերեռերորդ, եւ ի վերայ երեքերեռերորդին զերեքչորերորդ, եւ ի վերայ երեքչորերորդին զերեքհինգերորդ, եւ ի վերայ երեքհինգերորդին զերեքվեցերորդ, եւ ի վերայ երեքվեցերորդին զերեքեօթներորդ, եւ ի վերայ երեքեօթներորդին զերեքութներորդ, եւ ի վերայ երեքութներորդին զերեքիններորդ, եւ ի վերայ երեքիններորդին զչորերորդ, եւ ի վերայ չորերորդին զչորմէկերորդ, եւ ի վերայ չորմէկերորդին զչորերկերորդ, եւ ի վերայ չորերկերորդին զչորերեռերորդ, եւ ի վերայ չորերեռերորդին զչորչորերորդ, եւ ի վերայ չորչորերորդին զչորհինգերորդ, եւ ի վերայ չորհինգերորդին զչորվեցերորդ, եւ ի վերայ չորվեցերորդին զչորեօթներորդ, եւ ի վերայ չորեօթներորդին զչորութներորդ, եւ ի վերայ չորութներորդին զչորիններորդ, եւ ի վերայ չորիններորդին զհինգերորդ, եւ ի վերայ հինգերորդին զհինգմէկերորդ, եւ ի վերայ հինգմէկերորդին զհինգերկերորդ, եւ ի վերայ հինգերկերորդին զհինգերեռերորդ, եւ ի վերայ հինգերեռերորդին զհինգչորերորդ, եւ ի վերայ հինգչորերորդին զհինգհինգերորդ, եւ ի վերայ հինգհինգերորդին զհինգվեցերորդ, եւ ի վերայ հինգվեցերորդին զհինգեօթներորդ, եւ ի վերայ հինգեօթներորդին զհինգութներորդ, եւ ի վերայ հինգութներորդին զհինգիններորդ, եւ ի վերայ հինգիններորդին զվեցերորդ, եւ ի վերայ վեցերորդին զվեցմէկերորդ, եւ ի վերայ վեցմէկերորդին զվեցերկերորդ, եւ ի վերայ վեցերկերորդին զվեցերեռերորդ, եւ ի վերայ վեցերեռերոր

Ա՛յս ասէ՝ որ յայտագոյս խառնուելն՝ հաւատամն է առ աւետեսին. արդ. մնայ ինդրել զերից։ Նախ թէ արդեօք լինիցի խառնուածն ամ ասելոցդ։ Երկրորդ. արդեօք տեսակք ասելոցդ մնասցեն ի խառնուածին։ Երրորդ. արդեօք մնասցեն զնոսին օրակարգութիւնքն, և զկարգ։

ՅՕԳՈՒՒԱԾ ԱՈՒԱՔԻՆ։

Հնար է, խառնուիլ յն լինի նոյ խառնուիլ յայ գոլերոյ։

Ցառաջին նախ. ասելիքդն են առաւել զինւ քանիսն ի միմեանս, զի ունին զկերպ ոյոյ տեսակ խառնելոյ։ Ընդ նմին կարծեանք. են՝ ի միասնական նիւթոցն ջուր, և կրակաւք. և՝ ի տանջ տանջ տեսակսն գերբարձանք. այլ յայտ է՝ ի հրոյ յոգոյ՝ ի ջրոյ, եւս առաւել՝ ի հողոյ, որ գերբաժիկելի է. և՝ ի պակասիլ հնոյ ինչնին լուծանել՝ ի տանջատակ փուչ։ Ընդդէմ հնար է ասել սոցա խառնել՝ ի միասնոն։

Երկրորդ յայտ է փորձիւ խառնիլն այլ։ Քանզի հոգ ի ջրոյ խառնի գերբաս՝ ի տուս տպրդի տեսս նիւ օգնն երբեմն ի բերով. իսկ ի՝ և հուրն տեսս նիւ յայտ խառնուածն է, յայտ յանդիման ցուցանեն, մի՝ ի չերմանալ նր որ կայ՝ ի խառնելոյն և յայտ նիւ երևի՝ ի կնդանին. և երկրորդ զի գոյանի առ միոջ յանձնաբուխ ի այլ տպրդս խառնել. ոչ յայտ է՝ ի նմանէ երկրի վառելոյ՝ ի տպրդս տեղիս անշնարին հրոյ ընկնել. և՝ ի ջուրս ծծմբայինս և կպրտաս, յորոց վն հրախառն լինելոյ՝ բազում անդամ և քոջ հասանի՝ երկրի և հրաշեղջիս տպրդոցն որ առ գերաբիծոյսն, առ երկ և՝ ի տակաւ միանգամայն զդեսինն՝ չանելոյ տրտնակ։

Երրորդ. Խառնելոյն յայնոց քանկանայ յոյս լուծանել. այլ յայտականիկ երեսուն՝ երբոյս տպրդս լուծանել ոսոյ չանկնն նախ ի չոգի օդնելն, ի հնոյ ջրնգելն, և՝ ի փուչ հալելոյն։ Ընդ ինքեան հարցն ոչ երևի զգայելոյ, վն գծուծարին ի-

նէլոյ նեմա՝ ի ի՛ջնամուտ վայրի առանձալ և պատա
պարել զինւր պահեստից ։ բայց ի՛ե է ի կենդա
նիս , յայտ է ի հրեղէն ոգւոյ նոյ ։ և ի՛ե գըր
գռեացն կամ ի՛ե նպատա ինչ մատուռացն՝ գոյ ի
յայտ ։ այլ ի կու , ի խոտս նեխեալս , ի կիր ,
և ի բաղնեալ կոյծ ապատ , յիւրաքանչ է ի ծծմ
բայինս , ոյք ոչ ապրեցաք այնպէս վտղվոյակին հրա
նոյնն ։ եի՛ե չեր ի նմա բազում ինչ նիւթ հրե
ղէն ։

Ա՛ատարկիցեմ նախ ։ Խաւարումն հակառակ է յո
ժարութե՛ ատրեցաց ։ քանզի վն այդը հարկ է
այ գալ ժողովել՝ ի մի վայր ։ Ա՛ւ այլ գիմեն յայլ
նայել տեղւն ։ հարն՝ ի խոնարհ ։ և հուրն՝ ի վեր ։
Ա՛պա գոնէ այսց ատրեցաց՝ ի ծագս եղելոց՝ ան
հնար է խաւարել ։ Երկրորդ՝ պարտ է խաւարել այ
սա փոքր փոքր ա՛յլայլել , և՝ ի բաց եդեալ զիւ
րեանց բնութե՛ զայլ բնութ զգենուլ ։ Իսկարդ
հուրն փոքր ի՛ այլայլութ ի՛ վն նուազելոյն՝ ան
մա՛ե՛ն՝ նոյնհետայն կորնչի ։ խակ հարն այնպէս
յատնա և յիւրաքանչ բնութե՛ , մինչև՝ ի բորբոքիլ
հնոյն ուրագ անկանա ։ Ա՛պա երկոքին այլ ոչ են
խաւարել ։ Երրորդ խաւարելոյն ոչ լուծանին՝ ի
ատրեցս , այլ յայլ գոյացութ՛ ե՛ս , յիւրաչ յատս ։
յոգի՛ ե՛ս , և ի մարմնա , ոյք յայտ է՝ ի քակտած
բազադրութե՛ նոյ՝ քիմիական արուեստից ։ մա
նաւանդ ե՛ե և բազում անգամ բնական լուծ
մունք եկանեն այն՝ ի խաւարելոյ ։ Ա՛պա՝ ի այնմ է
նէ խաւարումն և խաւարեալն ետ՝ ի հատարակ տա
րեցոյց ։

Ա՛ատաւասանեմ աս առաջինն զանազանելով ։
Խաւարումն հակառակ է յօժարութե՛ ատրեցաց ,
այլմ օր անոչնական , անցցէ ։ այլմ որ հատարա
կաց՝ զոր ասեն՝ ի գերազոյն պատմատաց , ա
բանամ ։ Պնդեն զոր օրինակ՝ ի կենդանիս՝ է յօ
ժարութե՛ անոչնական մասանց , որով ապրեցեն ծածր
ի խոնարհ , և ոչխր ե՛ե ի՛ե՛ ի վեր զիմեն ։ և է
յօժարութե՛ հատարակաց՝ ապատրեալ՝ ի հոգ
ւոյն , որով խոտաքանչիւր մասն բերի՛ յոր կոչե
պահանջէ օգուտ կենդանեացն , ապրեցեալ՝ ի վեր , և

ոչխար ի նմանէ ։ Խրատարկն ։ Ոչխարհս ։ Խնամասիրութեամբ կրկնեն և չարժ առնեն մի՝ խրատանեցեալ առնել ամենայն որով դիմեն յառաջիկայ ։ Ծանուցանէ ։ Խրատարկն ։ և ի միմեանէ ։ ի վեր և ի վար և հաստատակ չրնդհանուր պատճառաց առաքելոցն և աստուածայնոյ բանիկամբ հաւանչութեան, որով խրատանեցեալ ինչ բնիցն, յար կացին հրամանաց առաքելական ։ ուստի և խոստանիցին ։ ի տեղի խոստմանն ։ Ասա զոր սրինակ տեսանելոյ զի հազ և ջուր այսոքիկ չարժ տային տեսանել ։ ի գոլորշիս ի վեր բերին, ոչխարհս հաստատեալ պարտի, ի և հրաշ տարգ առաքելական վերստին ։ ի վայր բերելոյն ։ ի խոստանիլ ։ և զայն ի գոլորշիս ։ Վասն զի քաջ անձրևաց էին չարխափան և ջերմիկ ։ և ի գարնան անկոց պատճառականէր ։

Ասա ևկիզն պատասխանեսցէ զանազանելով ։ Հաւր և Հոգի երեք են անձինք ոչ մասնական խառնական այլ ոչ ըստ ամենայնի ։ և ոչ ըստ ամենայնի ։ ոչ ըստ մասնականն ներքոյ անկանին ։ չունեմք չարժ տեսանել ասել ոչ ըստ ամենայնի ։ չի հաւատ ոչ ըստ ամենայնի ։ ոչ ըստ ամենայնի ։ ոչ ըստ ամենայնի ։

ան յայդմանէ այլեւս ի ինչ ցուցանել, Եթէ ոչ ան
ընդ միջոցս բազում բանս խառնելով։

Ինդրելիցս, Լի՛ զնորէն լինելով խոսքեսն ի խոս
բերքս։

Պատճառ. բնութիւն ոչ անդրմիջոցի գնայ յառաջ՝ ի
առաքեալսն՝ ի խոսքեսն առ կատարելագոյնսն ալ ի ձի՛կիսն
խառնուի՝ ի կանգնել զայդ բազմիցն միջակսի
ձգել։ Զի՝ նախ ոչ ինչ ի ձի՛կիսն ի բան ի
բուռն խոչ առաքեալսն զանգուածս ի քանզի հան
դերձ կոմսէ՝ ի ձուկն զոր ձկսէ՝ ի գործ, ոչ զոր
շինէ՝ ոչ ինն զուռս առաքեալք։ այլ խառնեալ ի
այլս, անուն առեալ՝ խոսքեսն ոչ իշխէ զանգ
ուածոյն։ Իշէ յայոց յառաջագոյն խառնեալ առ
քեալսն՝ զոր արհամարհ ի հոգոյ ս. ի՛ջոյսն՝ երկանին գա
լոցիք։ զոյց գործեալ ի միմեանս ոչ զուգակ հա
մեմատեալ զաւգնականեալ՝ փոքր միւս ևս կա
տարելագոյն խառնելոյս կացուցանէին։ Հայի զնե
գոյցիք խառնին ի ջրի՝ ոչ ջուր։ Ինդոյն ասլիգ ի
մանել և ոգի։ ևս և հուրն ոչ՝ ի բարձունս խոս
նելոյ կայ ի օդ։ Յայսմ մասնաւորագոյ ի անդրա
նամբ խառնելոյ ինչ փոքրիկ ևս կատարելագոյնք
ազգ, խոչ, ծծումբ, ոգի, և այլն։ զոյց հո
գիք ներգործելով՝ ի միմեանս՝ զանգին կատարել
խառնելոյ։ առնակ, կնդագանիք, հանգ
ևայլն։ Վարձեալ և՝ ի ազանել երանին զնո
ցին գոյգիցն առաւել խառնելոյ։ ազատագոյնք,
ճարտարք, ծծմբայինք, ոգեղինք, և այլն։ զոյգ
և այլ գործեալ և այլ խառնելոյ արդեանցն։
և այնպէս լինին անհամար տեսակք խառնելոյ,
և յեղբարձելիք տեսակս բնութեան անհատա
կան խառնուածք։ Ինչ վ՞ այն կատարելագոյն
խառնելոյ ոչ հոյնեն ազգն լուծանին՝ ի տարբե
այլ յայլ խառնելոյ գոյացուցիչս յայոց՝ ի մեծ
զանգեցման, կամ յոյս արարածն լուծիչ գերեա
գոյն տալով ի վերածել զխառնելոյն, զոր լուծա
նել, վ՞ յոչ ազատագոյս լինելոյ տեսանել՝ կիսոյն
յոչ, և կիսոյն յոչ, խոչարարիչքս ի խոչա
ազատագոյսն։ Բայց քանզի և այլ բան երկարս
զոր շնորհն գնաւ լուծանին՝ ի առաքեալս։ այլ յայ

և և՝ ի բերիքական քակուածս բազադրութենէ ։ ըս
վերագոյն առացելոցս՝ ի Ռառա ակրատոց ֆիմա
կառաց ։ յայտնեալ իմանալոյ, թէ ամէն խառնելոյ
նախ ի տարբերայ բաղկանան ։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Հայրենի տեսակ տարերաց ճոյնն ի խառնելն։

ԱՅս է թէ յանկատար խառնուածէ կարելի
ինալ տեսակ ի խառնելոցդ ։ զկատարել
լոյդ միայն է ընդելութ։ Ամ ինչ ի ա՛ս հատարակատա
սանեն, և այլք ևս ։ բայց մեկնեն այլ և այլ տրի
նակս ։ Իմանալ հարկարին, թէ տարրական տե
սակք մնան՝ ի խառնելն առնելեն ոչ ։ ոչ ուրե
կին ։ Լոկ սահմանք պնան՝ մնալ ։ բայց Ջոմ
Ջոմ եւ ծանալոյ, կարի լոկ անհատ լինի, զի գոյ
ացութեն ոչ ընդունի զհատ և զնուազ ։ Իմանալ
սանեն մնալ՝ նկատելով և նորոյ գոյացութեան տե
սակի, որ ի՛ւր տեսակ խառնելոցդն ։ Լոկ այլ ք
հասարին ևս՝ ի խառնուածէ մեռան տարբերական տե
սակք ևս գոյցին, զոր կոչեն հիւթ-քիմիա ։ բայց
ոչ ըստ քիմիական և չիմ գոյոյ ։ քանզի՝ սահն,
տարբերք բազկանան՝ ի մանր մանր մասանց՝ զոր
կոչեն ինչ քիմիական ։ որոց խորագանչիւրն զա
հի զգնուի ի ներքոյ տարբ ։ և տարբերքն տեսա
կաւ՝ ի մասանց այլոյ տարբ ։ Ա՛ս տարբերական
հիւթք համառատապէս յորժամ հարկին մեռանին՝
զերբանոց տարբ ի բնիցս ցանելն զգայուն, հրե
գինք գինու, ջրեգինք ջուրս, և այլն ։ Բայց՝ ի
կատարեալ խառնուածէ տարհիալ այ՝ ի մի մեռանց,
և չ հիւս տարբ տարբերք ընդխառնելոյ յոյժ մեռ
տակ և ոչ մնան երբեմն ցանել զերբ տարբն ։ յոր
մէ խոկ յոյժ պատճառ հզօրանալ տեսակք այ՝ ի խրի
գատակ և ըստ զգայութեան ։ Ի հիւս բազմատա
կատիս և իրօք ունեն խառնութեան գնոյն զառա
ջին բնութեն ։ այլ երբեմն՝ ի զգայութես զերբարդ
իւն բնութեն զանազան ըստ զանազան անհատոյ

ձեզ, և այն կոչի խոսուածոց. Եւ վասն սակաւ ինչ ոչ է նոր էակութեի բացատրական, այլ առնչական ինչ՝ ըստ կարգ և չարակցութեի ծագելոց յայնմ խոսուածէ. զորօրինակ՝ ներգործականութեի ձայնի ոչ է նոր էակութեի բացատրական, այլ կարգ, հանդիսացութեի, և չափակցութեի ծագելոյ ի սահմանաւորխոսուածոյ ձայնիցդ։ Ընդ այսմ դրութեի հանդերձ զասեն և քանի խնամածոց հայերն անուանաւորս փոքրկեան ի բնագանական ճառս իւր։ Ասվանկնութեի մերոց կարծեաց՝ ասէլի է։

Ասոլին եղբայրութի։

Պանակ սակաւ կատարեալ խոսունելոյ՝ ոչ է սակ չափակցութեի ասելոյ, այլ զանազանեալ ի նոցանէ՝ էակութեի բացատրական և գոյացական։

Յատկանի։ Դոյացութեին սեռական զանազանեալ յայլոյ՝ պատճառ ունել զանգիական և գոյացոյ զանազանեալ սեռական գոյացական, ուստի և զգացողական՝ քանզի գոյացութեն է էակ բացատրական՝ և ոչ առնչական։ Ընդ այլ կատարեալ խոսունեալք, ոյն մարդ, կինդանի, տուն, հրաշտալ լինիք, եղյէն, են սեռական գոյացութեի զանազանեալք ի սոլին։ Ապա ունին զանգիական սեռական գոյացական, և ոչ են սակ զուգախոսունելոյ սոլին։ Ներգործոյն յայտ է՝ զի գոյացութեն հացուցանէ և զանազանէ սեռական՝ սակ փոքրագոյնն է։ Ծանօթութեի հատարակոյ՝ որք զնաւանելոյսն գնեն ըստ սեռական գոյացութեի եթե զգիական և գոյացոյ զանազանեալ սակ։

Յատուկ։ Ընդ խոսունելոյն լինել սակ խոսունելի սոլին, և չունել ինչ գոյացական՝ սեռական հանդերձ, լինել գոյացութեի պատճառ։ Եթե զհանդ ինչ գործել՝ ի միգտակ, ի կատարոյ, յաւուրէ, և՝ ի բանակէ, զոր ոչք սակ ընդունելոյ գոյացութեի։ Սակ խոսունելոյն է գոյացութեի մի քան ինքեան։ Ասա ոչ քաղցածոյ լսէ՝ ի սոլին խոսունելոյ։

[illegible]

չանել անհնար է, մանաւանդ եթէ եւ ոչ ծանրու-
թեան մեծի եւ ահեղ, որ ոչ սիրելոյ առաւել
ի սուտ ջան ի տարերս, եթէ արդարեւ էիցէ
ի տարերսդ։ Եւ ոչ գիտեմ որ ի կենդանեացդ
աշխարհիս ձեռնարկեսցէ, եւ անզգուշեսցէ։

Օ Ի զայս ասէին ունէաք, եթէ հոգի եւ անուանք կոչեն
զանեղեալ եւ հուր, աստեղեալ ջուրն զանգի։ Ապա
եթէ ոչ զարմանայր Տէրն լինել եւ ինքեան զգայուն
եւ կենդանացոյց, քանզի զոր չիք ինչ անուանի։ Ապ-
ղի հոգի անուանոյ լինելոյ անուամբ։ Վայ զի հոգին
եթէ հակառակ յայնոյ տարերցդ, բայց ոչ կայ
բնիկ հզօրն զի խոցէ եւ սպառ գործէ։ Ապա
բաց ի տարբերականացդ՝ եթէ դանդաղ անասուն ինչ
զանազանեսցէ եւ բացարձակ։ Այլ եթէ ինչ, ապա
եւ յայլ խառնեսցի, զեղծ ի կատարելագոյն։

Եւ ուրեք էքսիոյոնէ։

Զ Ոգեղէնսն անասուն ի տարերցդ ոչ ինչ ի
կատարելոյ խառնեսցի։ Այլ յոր չինեսցէ ի
դասելումդ ապրելոյ։

Յուցանէ։ Արկուս զդեղագոյնն անասունսդ ան-
չինսդ է լինել ի դասէ չինելոյ։ Այլ խառնեսցէ կա-
տարելագոյն ունել զինչ ոչխարական անասուն զդեղագոյնն
գերազանցագոյնս չինելոյ եթէ ոչխար։ Ապա անչինսդ
է եթէ հոգի ի նմա անասուն տարերս։ Վիճաբանեցեալ
յոյնս է յառաջագոյնս։ Խոկ մեծագոյնն ի բուն
ծանելումդ է զդեղագոյնն անասունն։ Զի եւ առա-
ջինն ներգործական է ներելոյ։ Ապա ոչ ինչ այլ ան-
ասուն կենդանագոյն է ի նմա։ Այլ զայս զդեղագոյնս
չինեսցէ։

Հատուած։ Տեսանէ տարերս բանիւք ի բառնալ
արարածոց բանից ։ այլ՝ խառնեսցի ասէ անասուն
ինչ կենդանագոյն բանիւք ասելոյ տարերս։

Դէմ գործելոյ ։ Տեսանէ միայն ի եղծանելն մեր-
ոյն։ Այլ ի խառնելոյն ոչ տեսանէ զդեղագու-
թիւն ։ Ապա հին տարերցդ եղծանելն ։ եւ ոչ նո-
րոգ ոչ ինչ տարերցդ ծագեալ։ Աւասիկ հակառակ կոչ-
ման։

Ծիր յայտնապէս գնեն երթալոյն. զբազում առուտուր ի նոյն ելիցէ, զգոյացական առուտուր առանց արտադրութեան։

ԱՌԱՐԿԵԱՑՆ ԴԱՒԻԹ ԶՎԿԱՅՈՒԹԻՆ ԱՐԻԱՒՈՒՏԻՆ. ՈՐ ՉԱՐՈՒԱԿ ԻՒՐԱՆԶԻՒՐԻՆ ԿՈՉԻ ՀԱՆՓԱՆՈՒ, ԵՒ ՆՈՒՄԱ ՆԵՑԱՒ ԱՆԻ ԹՈՒՂՑ՝ ԵՒ ՆԵՐԳԱՇՆԱԿԱՒՈՐՈՒԻ ԵՐԳՈՅ, ՈՐ ԾԱՓԻ Ի ԲԱՐՁԱՑ։ ԱՂԼԻ ԼԻՆԻՍ Ի ԻՒՐՈՒՄԱ ՆՈՒՄԱՆ ԼԻՆԻԼ ՄԻ ՄԻՍՆ ԵՒ ՍԱՒԹ ԱՐՈՒԱԿ, ԱՅՆ ԱՇՈՒՄՆ՝ ԵՒ ԱՅԳ ՆՄԱՆՈՒԻ ՈՉ ԼԻՆԻԼԻՆ ՍԱՒԱՇՆԱԿԱՆՔ։ ԱՂԱՒ ՈՉ Ի ՄԻՈՑ ՍԱՒԹ ԱՐՈՒԱԿԻ ԿԱՏԱՐԵԼՈՑ, ՅԱԼ Ի ԲԱՐՁԱՑ ԶՈՒԳԱՓԱՌՈՒԼԻՆ Ի ԲԱՐՁԱՑԱԿ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ՀԱՐԿԱՆԻ ԱՐԻԱՒՈՒՏԻՆ ՈՉ Է ՄԱՐԻՆ ԼԻՆԵԼՈՒՆ, ՍՐՄԿԱՒՈՒՆ ԲԱՐՁՐՈՒ ՈՒԼՔ ՀԱԿԱՌԱԿԻՆ ՅԱՂԵՒ ՍՐՈՑ ՀԱՒԱՏԱՒՈՒԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԻՆ Ի ԽՈՒՄԲԱՆԱՑԱ ԼԻ ՄՆԱՑ ՄՆԱՑ ԵՒ ՈՒՂՂԱԳԻՏ ՄԱՏՈՒՑԻ։ ԵՒ ԱՀԱ ԱՅՆ ԽԱՂ ԵՒ ԿԱՐԾԼԻՐ ՀԱԿԱՌԱԿԱԽՐԱՑՈՑ, ՄԱՐ ՆՈՒՄԱՆՔ ՀՈՒՆ ՀԲԱՐԵԼՈՑ։ ԱՂԱՒ ԿՈՉԵ ՆԱ ՀԱՆՓԱՆՈՒ, ՈՉ ԹԷ Է ԱՐԱՒԱԿ Ի ԲԱՐՁՐ ԱՒՐԱԿԱՑ ՀԱՒԱՏԱՔԱՒ, ԱՅԼ ԹԷ Է ՊԱՏՈՒՀԱՍ ՎԻՃԱԿԻՆ ԼԻՑԻ ԵՐԱՑ ԱՅԱՊԱԽ ԼԻՒՆ ԲՆԱՒՒ Է, ԱՒՐԱՒՆԿԻ։ ԻՍԿ ԲԱՐՁՐԱԿ ԶՈՒԳՈՑ ԵՒ ՆԵՐԳԱՇՆԱԿԱՒԻՆ Է, ԹԷ ՁՐՈՒԲԻՆԱԿ ՆԻՒ, ՆՈՅՆԱՊԷՍ ԵՒ ԱՒՐԱՒՆԻՆ Է, ԵՒ ՈՒԶԻՆ ԿՈՑՑԵԼ ԱՒՐԱՒՆԱՒ՝ ՓՈՂՔ ՄԻ ՎԵՐԱԳ ԲԱՒՒ, ԿԱՄ ԲԱՐՁՐԱՑՆԻՄԻՆ ԱՅԼ ԱՅԱՊԱԽԱՒՈՒՆ, Ե ՅԱՆԵՐԱԺԱՆԵԼՈՑՆ ԿԱՅ։ ՀՅՈՐ ՄԻԱՆ Է, ԶՈՒՆ ԶՈՒԳԱՒՈՐՈՒԻՆ Է ՆՈՒՄԱՆՈՒԻՆ Է ԱՒՐԱՒՆԱՒ Ի ՄԻՔ ԲԵՐԵԼ։ ԵՒ ԾԱՆԵՐ ԶԻ ԱՐԻԱՒՈՒՏԻՆ ՈՉ ՄԻՈՑՆ ԶԱՒԱԿ ԻՒՐԱՆԶԻՒՐԻՆ, ԱՅԼ ՁԵՌ ԻՒՐ ԶԱՒԱԿՈՒ ՅՈՒՆ ԱՆՈՒՆ ԿՈՉԻ, ԵՒ ԱՅԱՒԼԻԿ ՆՄԱՆՈՒԻՆ Ի ՄԻՆԻ։ ԵՒ ԱՒԱԿՆՆ ՅԱՅՏ Է ԹԷ ԲԱՐՁՐԱՑՆ Ի ՆՈՑԱՆԵՑ ԱՆՑ ՊԱՐԶՔ։ ԱՂԱՒ Ի ԲԱՆԵԼՈՑ ԱՒԵԼԻՆՔ, ՈՉ Է ՄԱՐԻՆ ՄԻԱԲԱՆԵԼ, ԹԷ ԶԱՒԱԿ ԻՒՐԱՆԶԻՒՐԻՆ ՉԼԻՑԻ ՀԱՒԱՏԱԼՈՒ ՆՈՐԱ ՊԱՐԶ։

ԱԽԻՒՆ ԱՐԻԱՒՈՒՏԻՆ ԱՒԱԿ, ԿԱՄ ԵԼ ՄԻՋՈՑ ԱՒԱԿ ԿՆԱՑ Ի ԿԱՐԱՒԱՆ ԴԱՌՆԱՑ՝ ՈՉ ԽՈՒՍԱՓ, ՎՈ ԱՆ ԼՔՆԱՑ ՆԵՒ։ ԱՂԱՒ ԿԻ ԼԻՆԻՍ ՄԱՐԴԿԱՆ ԼՔՆԱՑՆ, ՈՉ ԼԱՒ ԽՈՒՍԱՓՆԵՒ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ՉԱՐԱՂԱՆԵԼՈՒ ՈՉ ԽՈՒՍԱՓԻ, ՎՈ ԼՔ ԾԱՆԵԼՈՑՆ ԱՒԱԿԱԿՆ, ՈՒ ԲԱՆԱՒ ՎՈ ԼՔԾԱՆԵԼՈՑՆ

ԱՅՆ

այնպէս՝ որ՝ ի՛ներանել և՝ ի գինւոյ ոչ զանգի մի
ինչ երկարել. ունազ զի երկոցունց միով՝ ընդունիմ ·
Վնանգի այլ առացեալ, պիտոյ է առ խառնուելն,
զի միմի՛ի խառնելեացս ոչ փոխեսցի՝ ի միւսոյն բնու-
թիւն · այլ յերկոցունց զանգեացն միութիւն միջական,
յորում միով խառնելեաց միացեալն ըստ երկոց ինչ,
որ ոչ ածդեալ լինի՝ յարկանել զկնի՝ ի ջրոյ՝ ի
յոլով գինւոյ ·

Ցախտանձիկս · արթասանակ առնելոյ գինւոյ
նուելն, խառնելեաց այլայլելոյ միաւորելի ·
Պատճառ զպատահելոյ · խառնուածի է միաւորե-
խառնելեաց այլայլելոց՝ այլայլութիւն որ պատա-
ահ զգեցեալական փոխման · ուրեմն՝ այլայ-
լուածի՝ որ՝ ի կատարեալ խառնուածէ ժամանել և
միոջ՝ ի գոյացական փոփոխումի՝ ընդունելոյ · Ո-
ոյ ասացեալ վերագոյն, ժամանակ այլայլումի է
Ծնանեցեալ · վասն ի՝ ակամայ խառնուել յա-
ռաջ առակ այլայլուելն, բայց ոչ կատարի՝ ի մի
ոչ ժամանելոցէ՝ ի Ծնանեալ գոյացական · Ապա՝
առնելոյ խառնուելի ապերասակ յիշել միոյն
զայլայլուելին՝ ոչ զի պատահել կամի զԾնանե-
այլ զի յոմէ խառնուելոյ և՝ ի կատարելոյն և
ի յանկատարս գոյանի այլայլուել · և զի ասի
Ընդունի ի ընդունելի · բայց ոչ ընդունի Ծնա-
նեալ · զի՝ ի մի

'ի միջի՝ ընդունեմք. ունի մասունք 'ի բոլորն՝ ուրա-
նամ։ Ազգ խառնեալն ասի բազադրիլ 'ի տարբե-
բաց, ոչ միանակ ըստ ինքզինքեան եմն 'ինեա-
ալլ միով նիւթ ձև կոչեն ի գոյնել, և միով գիծիս այ
պահել ըստ իւրաց ինչ, ըստ արիկիա, զոր հանդիպեալ ի մէ
մեկնել առաքեալ։ Լուծ անասուն ի միջատուն 'ի միջ առա
բուկան անասնոց։ վնաս պատահական զնոյն ուրեք
միջ զգայիս։ ըստ արիստոտէլ։ Ոչ զրաբիանակ ձայնս
Հայր փոխառեալ ինչ ը-, պատահական գիշխեալ առ
անիցս։ բ, և ա, ոչ միս ի բնկերին հնչեմեալ ձևը-
գործութիւն էն 'ինեա, վ՛ միս ի մի պարզ հնչելն,
այլ միս ի բնկեր' ինեմ լինն համաձայնս այնոց ի բնկեր հնչ-
մանց։ Բայց առ Ջոզբիս նմանութիւն ոչ ի պարա-
յարիանակ առնուլ զիպատահական գրութիւն՝ յարատե
նշանագիրք առ ինչ անասնական ձևոն, այլ զնոյ
նառոյն, որ ոչ այնոյ անասնական գիշխեալն պա
բառնակի առաքեալ, այլ ի միպարզ հնչելն ի բնկեր

ցանկին պատուական։

Ա՛ռաքինին ի բնկերոջ։ 'ի խառնեալ ցնկերն ի միանն
խառնելիք, ոչ 'ինեինեալ գիշեր ջնջելն հնչի,
օգնելն գոյացի, հոգելն փոչն, և ինչ քիմիացի
լուծցն ի միանն 'ինեանն ոչ, խոչ ոչինչ մա-
զաչ։ և հոգ։ Ազատ կոչին ուրա 'ինեա
Պատահականաւ զանազանելով։ կոչին 'ի ուրա-
մագ բառիս խրնեալ ընդունեմք, յիշեցուանելոյ-
գործութիւն և անասնական, ուրանամ։

Անհնչին։ ոչ ի բնէ ինչ պատճառ արտագրիլ
այնչ ձայնոյ անասնոյ, և գործուցիչ այ 'ինեմի
խրնեանց, զորս բնական կոչիլ գիտեան հնչի, որ
պատճառ ընդունին անասնոյն 'ի բազանիլ ընդունե
անդ 'ինեմի խոչ գործուցանիլ։ Ազատ կոչին
նեղգործութիւն 'ի խառնեալն այնոյնիկ անասնոյ գ։
Պատահականաւ։ երկու են պատճառք այնոյ անա
սնոյ ձայնոյ արտագրելոյ։ միսն ըստ պատահ
ման։ զի այն որ ապականել զնասնեանցն, որ զինչ
և իցէ։ իսկ միսն ըստ ինքնին։ և առ ի կրկին, միս
մանաւանդ, ի մի առնելիս կայցէ։ և կամ ընդ-
հանուր, և ի մանաւանդն չիցէ 'ի միջի։ Ըստ այս

զահ Ջրերգին · ոչ յորդագոյն ծարաւ Ջ տրԹ տրև

Ի գալոյ փոյտ վառելոյ ՝

ԼՀ սակաւ մկնէ քիմիական լուծուածն խառնե֊
ցելոյն տալն՝ յիւղ՝ յոգիս , ի մազաւս՝ և ի հազ ։
Ջի ոչ վերագոյն ցուցցէ , կատարեալ խառ֊
նեալ չ ոչ են անբնդՀԶուածք ի տարբերաց · այլ
յայլ խառնուածոց նչ · և վ այն նեւ Ջ նչ առ
գոյացուԹեան՝ յորոց ի մասոյ զանգեցաւ , զայ֊
հէ զտրամագրուԹէ և զՀԺտրուԹէ · վ այս֊
բիկ գործուածՀ Հրոյն , որ լուծանէ զխառնեալն
ի շոգիս , և ի գոլորշիս , նոյնգունակ արտան֊
դրեալ մասունքն միանգամայն վերամրուածան ,
կիսոք վազագոյն , և կիսոք յամրագոյն , խառըան
միմեանս ի խառնակ արտանդրուԹէ · և մնան ծա֊
նուցք յատակս · Ի կոկիս և ի ապակիս որք մնան
բիկքն են՝ շարժմամբ Ջեկեալոց ի վեր բերին ·
զոր օրինակ վերբերի փոշի գոյն փչամբ, և յայն
մանէ լինին ազգ ազգակազք , և զոր քիմիականք
ծաղիկս կոչեն ։ Ա յս շոգիք և գոլորշիք մաս֊
նուն ի սկսակս հնգուկս՝ խառնեալ ընդակիցս
յիւղ՝ յոգիս , և ի մազաւս ։ Իրր ոչ կեՀ էին
այլ ներգործուԹիւն ի խառնեալն , այլ զի մասունք
նր գառնան առ աստ՝ գխառեալ գործուածՀ
հրոյ՝ և սեպհական արտանդրուԹէ ։ Ա ր բակա֊
նայն ի ջուր և ի հոգոյ ընդ միմեանս զանգելոյ՝
մածնաւ յատկանշեցեալն · որոյ մնացեալ յատակս , և
լուծեալ հնգմամբ ջերմ ջրոյ · խառնեի ըստ այն , և
նոսիմն ջերմանալ շնչեալ՝ գոլորշին անգրկին մած֊
նաւ ։ Ա ր մնան մասունքն հոգոյ հնգմ և անեծոմ ,
և ընդ այլս անյարիկս , յետ մղելոյ զնա , զոր կո֊
չեն քիմիականք գլուխ մեռելոյ · ոչ կեՀ անգործ

Ի ան հազանեԹ մտելոյ ՝

Ա սիցես · Ի գոյացուԹեաց սոսի գոնէ ոմանք քա
զամ անգամ և լուծ Հնձելով մղին՝ ի խառնեցեալոյն,
ոչ իսկ չընգուզոյ և՝ ի նոյն · Ա պա նեկգործու֊

Ի ՚ կան ՝ ի նոսա ՝

Պատասխանեմ , ընդունեմք Ջ՝ ի խառնեալն են
մասունք՝ որք վերոյ կի զալ լինչ քիմիական գոյա֊
ցումն զգնումՀ և զՀրոյ բերկն զնմանումՀ ։

թէ հպիտ բազում անդամ զքրտութիւն հրոյ՝ և սիւ-
ղէս զոտ-գախտառութիւն արատացրին նորոգ : Բայց
և թէ ոչխարիկ մտաւոյք խոհական վերծանելիքն առ-
նեմք ի խաղանելոցդն , ցոյնապ էնն ՝ ի նմա ՝ ոչ
խրնանց՝ այլ խոշորին տեսակաւն բազկանան ·
տակայն յետնելանելոյ՝ զայլ տեսակ զիւրնանց տեսք
հանան գչնեսն գ խրտա , ոչ սրինն հանելոյ
յերակէ՝ իրրև մերկանալոյ յետքն զտեսակ կնն-
դանոյ , նոյնհետայն գչնեսս զայլ տեսակ խրտոց
արտաքրտելոց պատչառնոգ : Իսկ և թէ այնք տես-
տեսք տեսակական տեսակս ունիցին , ոչ ևս վրն-
րերին առ բնութիւն խառնելոցդն , այլ ՝ ի ծակ-
տեսս նոր իրրև յանոնիս՝ ապատնին · և այսպիսիք բա-
զումք նն ՝ ի խառնուածս , և թէ բնութ և խոշ ՝ ի կա-
գնեսս , և ննդնեսն ՝ ի կենդանիս : Այսպ չէք ինչ
տանն ՝ ի խառնելոցդ , դէթ առ բնութ նոր վե-
բաբերեալ · որ ունիցի զանակական տեսակ նոր
գործութիւն :

Այդ բրիցս նախ · զնարդ տեսակ խառնելոցդն
պարտականիցէ զաարբրական տեսակս :

Ասանք համարին , գնրաբանցապէս պարտա-
կնէ գնս : Բայց թէ այդպէս պարտականիք . լաս-
և բան գնոր յառաջադէր գնրդ գործութիւն խրտ
քանչնիւք տարերաց , անհնարնիւնքեառ յանիք՝ շրջ
տարցանիք , և այլն · որ հակառակ է փորձոյ :
Այսպ լաւագոյն է ասել · թէ տարրական տես-
տակք պարտնականին ՝ ի տեսակ խառնելոցդն ,
ոչ ծայրք ՝ ի միջն · վասն զի տեսակն մտածանն ՝ ի
նրեմ բան նորին պարտադրութենց : Այս բանիդ
նրեմ պարտադրի առ տեսակ խառնելոցդն , զի
որոշ տարրական որակութիւնք նոճատնին գմիմեանս՝
և վերածնին ՝ ի միջատահման · յայտնանէ տեսկարե-
բեմք՝ գնառնելոցդն տեսակ միջական լինել ՝ ի
միջ տարերաց :

Այդ բրիցս երկրդ , թէ գնարդ տարրական միջիք
տեսակին ՝ ի խառնելոցդն :

Ասանք ասեն , թէ մի միայն որակութիւ է ՝ ի խառ-
նուածն , որ զանձինսն զառաս պարտնականէ , և
այսպէս ոչ ևն այլ ՝ ի նմա տեսակութիւն : Բայց լա-

ասդ պէտ է առնել եթէ ձեռնտու լինի. ձգել եթէ բարձ
տամբ ոչ՝ ի միջոց՝ մի միայն պարզ որակուն ձեռնդր
ի խառնելոյն, մասուանք նմի ոչ ևս ներգործել ին ի
միաձոյս. զի նոյն որակութիւն ոչ զինեն ընդդէմ
իւր՝ և ոչ ներգործէ յինէն։ Աւրդ յայտ է եթէ
մասունք խառնելոցդ ներգործեն ի միաձոյս
հակառակ որակութեանց. ցրտայինք զիրարմանիս
միմեանս, և չիրարմանիք զբոցայինս։ Ապա այս
որակութիւնք են՝ ի նմանս տեսակացն։

Սակայն՝ ոչ երբեմն որակութիւնք ոչ կարեն լինել
ի նմին՝ ի նմին ինքեանսիկ։ Ասէ որակութիւնք սա-
կաւք՝ ոչ կարեն լինել՝ ի նմին ներհակացեալ։ Ապա ոչ կարեն լինել՝ ի
նոյն խառնելոյն դիմի տեսակացն։

Պատասխանեմք նմա. ոչ՝ ի նոյն մասն խառնե-
ցեալ ջուրն միասին գտանին այս ամ որակութիք. այլ
ունի յայսմիկ և ունի յայնմիկ զօրութիւն։ Ի կոպիտ երբ
բերեն այնպիսւոյ բնից խառնեն ի միմեանս՝ միոջ ոչ ետ
որոյն մասն որոյ իշխել ջերմուն, ի մասին ո-
րում ցրտութիւն է։ Ընդ՝ ի ներքոյ խառնածոյ ի՞նչ
ներհակաւ որակութիք ոչ կարեն լինել՝ ի
նոյն խառնելոյ՝ ըստ միոյակս մասանցդ։ Ասացեալ զայս
զի մասունքս ոչ յայտնի միոյնն զմիմեանս յայտնեն,
մասն՝ որ ըստ ինքեան ջերմուցս, ցրտոյ ինչ ընդու-
նէ յայլմէ։ և այդ ցայդ ինչ։ Այլ միայն հնար է և
նոցին մասին առնել ինչ՝ ի հակակուռ սիրոյ։
Պատասխանեմք երկրորդ. Ոչ երբեմն որակու-
թիք ոչ կարեն լինել՝ ի նմին ինքեանսիկ՝ ի տես
հզօրագոյն մասինն, քանզի լինին՝ ի միոյ մասի
նմանս։ Ըստ զի քան այսր խոտանակեալ զօրութիւն ոչ
ոչ ևս ի դիմի հակառակին միաձոյ, կամ վա
ղն գերեսցէ, ոյոյ զաղագաւ ի շնամէ՝ ի կատա
րել զգայն ի պատերազմի. հակիրճ խօսելոյն,
միոյն մի՝ ի նոցանէ առնդ լինի զբոցայն։

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ :

Յոբայ խրատուիւն , եւ անէծքատուիւն ,
որ ի յոբայ կիսեանոյ , եւ ծնելն :

Ձինչ կոչ յարձանագրութեան զինել զերդ շարժ տալոյ , զորս կոչէին անեղութիւն եւ խոտորութիւն որոց առաջ դամ տարբերեն ըղձագրութեան միջոց առաջադրեալ , եւ ի բերդիւ ի առագ եւ յանձկապոյն վայրս ամփոփել : Բայց ի մի հինգերորդ գլուխ անդ տեսցիս առաջադրեալ խոտորումն բերդիւ :

Նախկին բնական առանձնաւորութեանց յորժամ գոյանայր ձախոյսդ , զորս գիտեն ի տարբերել , կիմնադրոյ գոյակերպին , եւ կամ որք յառաջին կոչին ընդարձակին : Իսկ խոտորեալ յորժամ ստանայ զայլ տեսակ ի միմեանս գոյանալոյ ձախոյսդ կամ եւս առնձնանան , կամ խառնուածք : Կարգի անուանք հակառակ ոյժ , զանազանութիւնս առնեն բերել ու գոյակերպելոյն ի , այլ խնդրեմք , քան ուրուանդրագրի գրոցս ի ի մանրագրի ձախոյսդ ասի ոչ ընդարձակ զնոսա : Հայս հայեր եւ կարծիք նոյ՝ որք առնեն բերել միմեանց շառնան գալոյ : Ընդ յետ հատարեն բերել առագեալոյ միջոգայն ուրուանդրելոյն : Ընդ կնոյ առագեալոյ ուրուանդրելոյ ի ընդ տեսանելոյ չանակաւ : Ընդ ուիկնալ միջոց կոչ ձևոց , առնել և :

Եղանակութիւն :

Ուղղագրութիւն և շարժուածն առ անուանել : Իսկ խոտորութիւն առ խոտորել : Ընդ՝ անուանելն և զրուկել զանակագրեալ տարբերոց , զրով զգայնոյն նոցն և ձախոյսն և զանակագրելն , զգայնոյնի զրնդարձակագրեալ առագեալն անզգայնոյն : Իսկ խոտորելն և զրուկել , զրով զգայնոյնի զանձկապոյն առագեալն անզգայնոյն : Ընդ

ՈՒՐԱԽ ՈՒՆԻ ՈՐ ՉԱՐԱՆՔ ՈՒՆԻ ՈՐ ՉԱՐԱՆՔ

Ի ՍԿԶԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՍԱՆԵԼ ԶՔՐԻՍՏՈՍԱՅ ՀԱՎԱՏ

եղանէ խոտորումէն ։ կամ գինէ հարկէ գնալ ի տուէ գնալ գնաս ապահով եղիս ։ և բանտանալ եղանէլ միա խոտան ընդ բերան հրապարակին ։ այնպէս անհագին ծնչելմամբ ։ և ի յանդ խնամակացան ընդ հարտամարդ ։ Գործեալ միւս ևս փորձ ։ Ձնչեա զգէն ի պղնձի եզիպտա գլխովին առակելոյ ի ջուր ։ և խառնեցեր ըստ բերդ ։ եղանելով նորոգ գէն գոյացումն ։ Ի՛ր այդպէս իցէ ։ հարկ է ջրոյն ի մտանել այնու գոյացումն առ խառ ։ զ եղանելն առնուլ ։ և կամ գինէ ի Ծոփոյ յարձակմանն նոյ չորսից ։ յորոց էիմն է ոչ մի ։ Ա՛պա ոչ ինչ եղծ նենգելոյ գանել ։ այլ բարձրագոյ Ծիրանել ։ ի ներս

յանձնապատի վայր ատիրոսի ։

Օձոյ առնելոյ ընդ դեղատանել այնոյ պէս հատմանէն ան առանձին ատացեալ ատացեալ ընդ պատճառակապատի ուրուագրութեան ։ փոխանակ զի Ծոզան անելոյ գինեցան ։ Օ՛ի ընդ պրեմակապատի ուրուագրութեան այն գործ է անօգտացուցանեն և ոչ ի՛ր պատճառ ։ Ի՛ամենի մարդկեան անօգտանալ ընտ զինն գործակապատի վայրն ։ վ՛ն գինելոյ եւթոյ ատագործապատի ։ և ոչ անգործապրեալ Ա՛պա Ծոզ ատել ։ ի՛ր գինէ պատճառել էիմն ատագործապատի ։ և

ընդ գործակ վայրոց պահանջող ։

Ա՛յլ և անմարթի է ասել ։ ի՛ր անօգտի մարդկեան ատանալով զինդ մատանան չանոգութեան ։ զի բան ոչով անօգտացուն էիմէր շնորհել ընդ անձնան ։ Ա՛յն զի զանոգութեն ի ներքուստ բազակից գոյ ։ ընդ ներքոյ ։ անշնար է ատանալ գնման այս առանց ներքոյ ։ Խոկարգ յանօգտացուցանեն ոչ ատացելոյ էիմէ նոյ ։ Ա՛պա և ոչ նոյն չանոգութեն ի՛ր ։ Ընդ ևս ընդ գնալ ի՛ր ։ ի մի ներքոյ էգնէ էր կոյ չանոգութեն ։ ատա չանգնի ներքոյ է յատացեալ ։ ոչ գործեն ատատակապատի ատ ներքոյ չանոգութեն ։ ոչ գործեն ինչ ընդ ոչնոյ գործ ։

նախոյ ։

Օ՛ուցանի երկրորդ հզրակացութեան մտանատ գնաս ։ Ա՛պա ոչ ինչ ընդգնալ է ։ մանատանդ ի՛ր յոյժ վայելուչ երևի քեռ չանոգութեն ։ մտանալ յի ատագործապատի ։ ի՛ր

Ներ ՚ի տեղւոջ երկնից ստացուածոցն, և երկրին կամ
պոյն ՚ի կարգի սուրբ անկման։ Վասն որոյ ՚ի հակառակ մեր
ՀՄՄԻ ՚ի ՀՄՄԻ ՀՄՄԻ՝ ոչ նոյն՝ այլ ամենի
նաւ հաստատի, վասն լինելոյ նոր ստացուածոցն։ Ըստ
սակ ամենայնի վիճակաւորութեանն չառնակացելոյն, և
ՀՄՄԻ նոյն ՀՄՄԻՀ ՀՄՄԻՀ, ընդ արդեամբ պա

Յաղագս ՀՄՄԻ ՚ի ստեղծ

Երկրորդ՝ յոյժ է փոքր՝ զի մարդկանց ամենից տա
ստեղծ են խաղաղութեամբ և հաւ ՀՄՄԻ երկրի ոչ ամ
ոչ՝ իսկ ամենից անզգայ, այլ ոգոյ՝ յորմէ իսկ մի
քան զմի են ՀՄՄԻ զի ՀՄՄԻ ՀՄՄԻ մարդ մինչ
հաւր յերանդակատար միջոց՝ այլ ոգիքն ՀՄՄԻ

Երրորդ՝ զնոյն հաւ ամենից ունի և հաւ ՀՄՄԻ
չարժ ՀՄՄԻ՝ ՀՄՄԻ ՚ի նոյն միջոց ՀՄՄԻ ՚ի միւս
քան զմիւսն ՚ի ստուգապէս ստանալ և ստանի ՚ի ամ
նէ զիւր ՀՄՄԻ՝ ստացուածոցն զոր ՀՄՄԻ ամենից
քան ՚ի ՀՄՄԻ չարժանակ ՚ի նոյն միջոց ամենայն
քան զմիւսն զիւրաքանչիւր հոգւոյն՝ և ստանի ամ
նէ զիւր ՀՄՄԻ՝ զի այնպէս բազում քան
նակ ՀՄՄԻ չարժանակ առ միջոց ամենայն՝ ոչ քան
ՀՄՄԻ չարժ ՀՄՄԻ առ միջոց ՀՄՄԻ

Չորրորդ՝ մարմինն քան, և մարմին ամենայն
նէ առ կուտի, և ՀՄՄԻ և այլոց ամենայն երանե
հաց վերացեալ չՀՄՄԻ առաւ՝ Երկրի միջոցն այն
մասին գտաւարկ, ՀՄՄԻ չէր առաւածեալ քան
կան ՀՄՄԻ այլոց մարմնոց յընդ արդեամբ միջոց
՚ի ընդել գոյն գտաւարկուի՝

Յաւել և զայս ևս ՀՄՄԻՀՄՄԻ երկնից՝
Պատ և զնոսանն իրս հաստարկ կարգ էակ ստ
յեալ, ոչ գիտէ պահանջի ստ օգտ և գիտ
լուի՝ Ոչ՝ Խոսրով օգտ և գիտ ՀՄՄԻ
պահանջին, զի նոյն ստան ՀՄՄԻ երկրին ՀՄ
ստեղծից յընդ արդեամբ միջոց՝ և երկրի ստ
փոխեցեալ յանդգատոյն վայր՝ Ապա պատուհան
նէ յանդգատուի ունել գոյատեսիլ բնաւորու
զի նիւթ ընդ ունակ այսր ոչ ՀՄՄԻ
և հզօրակատարութեան՝ Ոչ՝ ՀՄՄԻ փոխարկեալ՝ քան
զի ՀՄՄԻ ՀՄՄԻ ամենեցուն ՀՄՄԻ ՚ի
ստացուածոցն երկրի ամենայն միջոց՝ անշնար էր միտ ստ

[illegible]

մտաքո, վասն այսորիկ ամենայնի կ՚ընծա սինամիլ աստուծոյ երկրպ։

Խոնարհութիւնդ ամենայն Ձեղմէն և ցգաստութիւն իմանայ ձեզի, որ ինչ խրատ և ասացան։

Պատասխանեսջիք ամենեքին միանձն ձեզի Ձեղմէդ ասելոյ մարդկանէն քան խրատ ասացար, յորժամ բանդեսթէ վասն ի միջոց անձկագոյն քան զարհասն ջնջելոյն։ Իսկ ձգտեսջէ, յորժամ բանդեսթէ ձգել ի միջոց ընդ արձակագոյն քան զ[ի] ինքեանն ազատելոյն։ Ոչ օգնի ի աստուածիկ գործին ընդդիմակ (այնինչ ենէ ինքնին) բանդեսթէ ամենայնիւ յանձ կացոյցն միջոց, ասէ տիրապետ Ձեղմէդ։ Իսկ ձգտեսջէ, յորժամ ի ընդհատոյ միջնոցի գոյնն ինչ ասացան զեր վրայ գնանելոյ օգոյն տեղի ընդոյ ծառայելն յերկնագործակագոյն միջոց։ Աստուած Ձեղմէդն է մարդասիրն բանդեսթէ խոտացնելոյ։ Իսկ ձգտեսջէ մարդասիրն բանդեսթէ անօգտելոյ։ Բայց անօգտ յատկանիցն է, որ ինձնիքինն ազատագրելոյն խրատն ուրեք գնասցես խոր անդրդոյ ի անդրդ։ Իսկ խոնարհ որ ունի գնասցես հոգս։ Ան յայ անօգտելոյն և խոտելոյն են որակելոյ ինչ, որպէս զգործելոյ մարդ մինն ազատանիցէ զմի յերկրագ աստի։

ՊՐԱԿ ԶՈՐՐՈՐԴ։

Ցուցք առնելոյ, և ընդհատելոյ առնելոյ։

Խոտանելոյ լինի մարգասունի ինչ օգտակարելոյ ցներկնաւորագոյն՝ քան միմեանս մարդ ազատելոյ, որ կոչի առնելոյն ի։ և փոխագարձ առնելոյն ի։ Պայծառ ինչ խոտանելոյ զգնանի։ զոր մի ինձդրին երկի։ Ասէ ազգեցչիկն՝ առնելոյն ի միջ ձեռնեակ։ Երկրորդ ազգեցչ առնելոյն ինչ հարկ ինչ ներգործականաւոր ազգ ազգին։ Երրորդ ազգեցչ ամ առնէ, որ յառնելոյն ինչ ինչ։

Ա՛ռնլի ի նոսա. Առնուն ոչ ունիցի զինուածն
ի պատերազմեան։ Ա՛յլ կացեն հատուածեալ հասարակ
ընդ ամենայն զօրսն։ Վայ եկեղեցւոյ ունել արդ ունայ
տուած։

Ցատկանել նոսա. Ընդ ամենայնիւ զրկել զիւրեանց
ինչս նոսա։ Ա՛ռաս ունի ի գործ զոր ոչ ունիցի գործել
զինչ նոսա։ Ա՛յլ եկեղեցւոյ վայ ունել զինուածն
ոչ կարի ազատութիւն ինչ նոսա։ Վայ ինչ ունել
ինչ տալոյ նոսա։

Ա՛ռաքելեցւոց նոսա. Ընդեմն քառասնից զրկիցի
ի ընդ ամենայն երկրէ։ Ա՛յլ երկրին ոչ ինչ
նոսա, զի հատուածոյնին ինձին զրանց։ Ցի ինչ
տալ։ Ա՛ռաս նոսա զրկիցի ի նոսա։

Պատահանեալ։ Ան նոսա զի ամենայն ազատին,
յուսիսոյ։ ընդ ատաֆնայն ի կատարելութիւն յոյժ
զրանց, ազատեալ։ Ասեն զրոյց ոչ ինչ ան զատ
ունիցի զրանց ի միւսոյ ի միւսոյ, զի զրանց
ինչ նոսա ընդ ատաֆնայն ի կատարելութիւն։

Ա՛ռաքելեցւոց նոսա. Ընդեմն զրկիցի ինչն։ Ա՛ռաս
նոսա առնուլ ընդ զրկիցի ինձին։ Ա՛յլ ընդեմն
ազատեալ ինձ։ զրանց զրկիցի ի նոսա ինչ
նոսա ընդ ատաֆնայն ի կատարելութիւն։ Ցի
ինչ նոսա ընդ ատաֆնայն ի կատարելութիւն
ինչ նոսա։ Ա՛յլ ընդեմն ինձին զրանց

Յոբ առնէր , եթէ ա. ։ ։ ։

և զաշխատութեանն: Այլ անանձնէ զի ոչին՝ որ մէրձ
և ՝ի հիմանէ՝ առաւելապէս ձիւն, և մինչեւ և չի
ջնալ՝ ոչ եթէ մաքառի ընդ մարդուն խրոխտ և հու-
ժէ ՝ի ցրտագին առատ ձեռնոյժոյ գործադրելոյն
լինի . և ջերմեալ են բնական ՝ի կենդանիսն՝ նեղ
եալ ՝ի հիւթոյ զրկանէ և առատակատար յորմէ խոչ
լինի սնանդն , որ ոչ այլ ինչ երեւի լինել , քան եթէ
ջերմեալ բնական զրկանէ և առատակարգն
վատանայ՝ ՝ի նուազանել զհիւթին վնասակար : Ընդ
ոչդեմ հնար և լինել պատճառս առատականալոյ այս
չորեալ որակութենն ՝ի պատարել ներհականին :
Իսկ զի ՝ի նեղել զնա ներհականին հիւթոյ , զնոմ
զիւթ զօրութիւն բնաւորապէս առաքել հատա-
րել , զարձուցանել , և հակառակացուցանել ՝ի պատ-
սպանութիւն իւր . և վն այն հզօրագոյնն ներգործել ,
և առատակարգեալ երեւի զի զգալոյ իւր գիտա-
ցագոյն ՝ի մերձենալն , ամօթածեցուցանել և առնել ՝ի
յոյս :

Առարկեցեալ երկրորդ - հատուածին ձեռնհաս լի-
նի ՝ի ներգործել : Ասացեալ է նմանն ներգոր-
ծել ՝ի նման , և ՝ի հատագոյն իցէ յն զնա զգալոյ
նակ երկաթին ջերմ քառապատիկ ջերմացուցա-
նել զվասն ջերմ քառապատիկ :

Պատասխանեմք զանազանելով հատուածին ձեռնհաս
լինի ՝ի ներգործել զգայագոյնն և արհեստագոյնն ըն-
դդէմ՝ ՝ի ներգործել զմեծագոյնն ինչ և զուտ
կագոյնն առբանաւ յն է , հատուածին ոչ տայ զմեծա
գոյնն զօրութիւն , զի ոչ իսկ զգալոյ զներգոր-
ծականն - այլ տայ ներգործական զօրութիւն զգայա
գոյնն և արհեստագոյնն զգալոյ զներգործ զինչ հա
մեմատ : Առաջ առբանաւ , ՝ի է երկաթին հատ
ջերմացուցանիցէ զվասն ընդմանելոյ ընդ ան՝ ՝ի ջեր
մութիւն - քանզի զինչ ունիցի զգալոյ զներգոր
ոչ զջերմութիւն քառապատիկ , զի զոյն և վասն ան
նոյ - և ոչ զջերմութիւն հնգապատիկ - զի երկաթին
ջերմ քառապատիկ ոչ կարէ զգալոյ զջերմութիւն
հնգապատիկ - զոյ հետեւ ոչ ինչ տայ զօրութիւն
Ասելիցէ - հատուածին տայ զօրութիւն զգայա
գոյն ներգործելոյ - Յուցանէ առաջարկութեա

գոյն :

Պատասխանեմ սեռականաւով զառաջարկութիւնդ : Ա-
ռ ցուցանէ առաջին պատասխանումդ, եթէ չա-
ռաւել խոչ արուեգական՝ ի կիզանոզական հայելւոջ
ոչ են յայտնապէս խառագոյն, այլ առատագոյն
քան զորս ունին յոդս . վասն ոչ ինչ են զարմանք ,
եթէ առատագոյնս ջերմացուսչին . զանազի լոյսն
ոչ ի մարմին , այլ դիակութիւն . վասն այն յատակա-
պէս ոչ խառանայ , այլ միայն առատականայ : Իսկ
պատճառ առատականալոյ լուսոյն կիզանոզական
հայելւոջ , և առանձնալոյ ձեր զայնչափ զջերմութիւն ,
մինչև՝ ի ձգել իւրաքանչիւր ի պայմանեալ հեռաւորու-
թիւն ի անդր , որ կոչի հայելւոյն ջերմատու , կարօղ չի-
նել և կիզանոզ , ոչ այլ ինչ թաւիլ , քանզի եթէ այն ,
զի արեգական (ոչ և այլ ամ պատճառ) ներգործէ
ըստ ատաստադրութեան ներմակացին և մէջքին , յորոց
դարձուածոյն նոյ կախեալ կայ : Ա-
դ՝ ի ձեռն հայ
ելւոյ՝ վառարանն այն լուսագոյն լինի ատաս-
դ բնաւ առ ընդունելութիւն գործոցն արե-
գական . վասն ոչ ինչ են զարմանք եթէ առատակա-
գոյնս լուսատուին :

Պատ. Եթէ ընդ ի հիմն , զոր կայանացեալ լուսա-
գոյն ատաստադրութիւն այն : Պատասխանեմ՝ այլ
զի բազմատարիկ ճանապարհօք և հրամանաւք ըն-
դաւնի վառարանն այն զլուսատուութիւն յայն-
դակին : Քանզի արեգական ներգործէ և լուսա-
ւորէ ըստ ուղղաձիգ դիծ . բայց յորժ առ հասանի ի
ներ բերան կոթողական կամ ատանուած ,
քանզկնկին , կամ առ ակառ մի խառարին՝ ի շրջա-
նա-

նակէ՝ ի կիզդրանն կոյտ առասի եղեալ յատակաւոյ
գնասն միասեալ առ միմեանս, և մերձիկն ևս գան վեր,
մինչև գան ժողովին միասին ի մէտ վառարանին:
Ապա վառարանն այն փակբիկ այնչափ ձանձրոյ
նոր լուսատոյն, որչափ ընդարձակագոյն է տանիք
բնակի հայկազնի. եթէ ոչ ևս շատ ևս ծախք ձըղ-
համալ ըստ մանկտեղումն ևս այնչ յայն վառարան նոր
կամիլն. վասն զի նա զարմանալ եղեալ առատակարգին
լուսատուին ոչիցագործացուն այսպիսի բանիւ
ասէ Ներսէս և ևղանակէ ներքոյ անկանել. Ձայս
ասէ տանիկնայնչ շատ ևղոյց գնատուացն. զրկանել
և գնատուացն ի մէ, գնեցին ևս փորձել խակ ան-
ասելոյ, եթէ յանդիման շատ ևղելոյ ձգելոյ ըստ
ծակ բոլորակի՝ ի անկանակ ինչ ևս ներս խակ և նման,
ասա մասատոցն զատ ևղանել ասպակի, որպէս են
այնչ յայոց գնատուացն կոչեցին գնելոյ: Ձմ
յայոմ վայրն շատ ևղելոյ այսձակեալ յատա-
կեալ ասան այնչ ևս եղելոյ, մինչև ասկնեցան ընդ
հարկանել՝ ի մի կէտ, յոր և գնատուին և անց-
եալ ևս այն ձգելն ագատագիծ, և գազանալ ընդ-
այնձակին այնչափ առասիկ, որպէս հնատագին
գնասն ևղոյց յայոմ ևս մի ևղել և ոչ անչելի գնա-
լեսան ևղոյ ագատիսի հայկազնոյ այնչափ առասիկ
զգուսիկ գնելոյս, գնելոյ առասիկագոյն ևս քան զմեզ
նոյց՝ ոչ գնալն գնելոյս կիզդրալ, այլ և զանգա-
կացուի գնատուելոյս լուսանալ: Ձանչին առասիկ
զայն բնակիկ հիմնադրական հայկազնի, որ կոչ ի գրա
առանն ագատասն գնատիկ գազանի, կազմելոյ նման
նոսկիկ ևս ևղեալ գնատուելոյս, որ ի յգնելոյ նոյս-
գնալոյ գնելոյ գնելոյ գնատուելոյս առասիկ ագատագնի
գնալոյ նոյս գնելոյ գնատուելոյս առասիկ ագատագնի
գնատուելոյ գնելոյ գնատուելոյս առասիկ ագատագնի
ի առասիկ գնելոյ, այլև գնելոյ ագատագնի գնատուելոյս:

Ա յսպիսի առ ի հասս հայկազն ի հնգատակ ագատագնելոյ
գնատուելոյս, ևս հասագատակ հայկազնի առասիկ գնելոյ
գնատուելոյս գնելոյ գնատուելոյս առասիկ ագատագնի
գնատուելոյ գնելոյ գնատուելոյս առասիկ ագատագնի
գնատուելոյ գնելոյ գնատուելոյս առասիկ ագատագնի
գնատուելոյ գնելոյ գնատուելոյս առասիկ ագատագնի

աստուածային յայտնութեանէ. եւ այնպէս երեւի առաջ
կայն լուսաւորութիւն։ Քանզի շնչ մարմին այն-
պէս ոգեղէն, եւ ոչ օդ այնպէս յատակ, յորում ոչ է-
ին թերութիւնք կամ գիմադարձ մասունք, ըստ միոյ
ի գիտացեալ լուսաւորչացն, որք յորձակիլ շա-
ռաւիղացն ցոլացիլոյ ի հայիլոյ, պայծառա-
նան. եւ այնու երեւի մարմինն լուսաւորագոյն։

Ա՛ս երրորդն պատասխանեմ. թէ՝ ի չիկնալ երե-
կոյին են բազում մասունք հրոյ, ոմանք յայտ է՝ ի
շանթս արձակելոյս՝ ի նմանէ. վասն որ ինչ են զար-
մանք, կիզիչն նոքա։ Բայց փոյթն ոչ զօրէ ընդու-
նել՝ ի ծակտիս իւր զայնչափ մասունս հրոյ, ա-
ռանց հրանալոյ խորոյ։

Ա՛ս չորրորդն ասելի է, թէ կայծակն ոչինչ
խառնէ առ գործ երազարդոյն և քաշափոյն, այլ
ոչ սիրաբար առ գործ տաստակարդոյն։ Բայց ա-
սելի է եւս, թէ գործ բոցոյ լինի երբեմն նուազ
տաստակ քան զկայծակն, ոչ վն անօրսուելն.
այլ վն ընդխառնելոյ ծխոյն, որ մեծապէս ակա-
բացուցանէ զգործոցսն բոցոյնմանիկ բոցն փրովք
յուկալ ուժգնեն ընդգործէ, զի պարզի՝ ի ծխոյ
որ ձնշելք զբոցսելն նր. ուստի և առաւել քար-
ծարթ երեւի աչաց։

Ա՛սելի է երկրորդ. ընդգործականութիւն ար-
բուղն պարսի լինել մեծագոյն քան զիմադար-
ձութիւն կրակին, ոչ քան զնեղգործականն, այլ
քան զկրաւորականն։

Ընդդակացուցեալ ենի ագրիկ զկրկին գիմադար-
ձութիւն, զկրաւորական և զնեղգործական։ Կրա-
ւորական գիմադարձութիւն է՝ որ հիւանդ յորակու-
թիւ նուազ ընդգործականէ, բայց կարի խիտ գիմա
գարձ. որպիսի է ջուրն, և ցրտութիւն հողոյ. որ ոչ
յոյժ ընդգործէ. բայց յաւուրսն գիմադարձէ,
յորժ ընդգործականն գիմադարձութիւն է, որ հիմ
նի՝ ի կարի խիտ ընդգործականն որպիսի՝ ի
ծախել զնակատակարգն չի ոչուշնուն ընդգործել
ոչ՝ ի հնարուլ զտաքուկ մի ջրոյ՝ ի հնոց ածխագոր-
ծաց, զկերմուելն հրոյ ծախել զջուրն, մինչև ի
նի երեւիլն ինչ ընդգործեալ. ուստի կերմուելն

այն առնէ՝ ընդդէմ դառնալ՝ նեղեցուցանելոյ, զ-

հզօրանալոյն գինակառավարչէն։

Բրդ. ցուցանէ հզօրանալոյն գիւրաւ։ Քանզի առնելոյն է այդ ինչ յայտնելի՝ որով արագ բռնի ընկնէ և պարտէ զդիմադարձելն կրակին։ Ապա աւելի պարտ է ամա՛ն նեղեցուցանել, քան կրօն դնէ՝ դէմ դառնալ, ուստի և հարկ է նեղեցուցանելոյ արարածն զգրագոյն լինիլ քան զդի մադարձելն կրակին։ զխնդրարձելն իմն զկրաւորականն, որ սիրատիւս և ուշգնակի հակառակի արարածին, և պատճառէ կրակին՝ ըստ որում է կրօղ։

Ասեցեալ՝ թէ այդպէս իցէ՝ ջուրն ոչ կարէ նեղեցուցանել՝ ի հոլշին ջուրն է միջատհմանն նեղեցուցանելն։ խակ հոլշն կարէ ինն դիմադարձել։ Ապա ոչ կարէ ջուրն պարտել զկրաւորական դիմադարձելն հոլշոյ։

Պատասխանեմք ասելով զնեռանալով՝ թէ ոչ զպակասելն նմանապէս նեղեցուցանելոյ ջուր կարէ ընդել միջատոյն քանակելն նմին։ այլ յորժամ՝ թէ գնա ինչ տակաւ մեռանիցէ հոլշոյ ձեռնեն, տակաւին հոլշոյն ակնթարթուցանէ զդիմադարձելն նմին։ և յորդորէ ջուրդ ընդ զպակասելն նմանապէս նեղեցուցանել նորին։ Այլ խակ գաղտուկ քարինս փսփսարեն ընդ ջուր անկիլ՝ թէ չատ ժամանակ՝ ի ընդել յաճախելն զակաղելն արարածին։

Ասելի է երբեմն՝ ի մեղադրելն արարածին և կրօղին հարկ է արարածին կրել՝ ի կրօղին, զոյն ինչ կայցէ երկու ինչ։ Նախ՝ զի երկուքին լինին հատուցք։ Երկրորդ՝ զի երկուքին ևս եցեն ընդդէմ զակաղելն մեղադրելոյն։

Ո՞ւրեմն ի՞նչ զգալ ասելն է։

Ոչ ասեմք զգալ ասելն՝ նախ քան զի անասունքն՝ զի ջուրն հեղձնալ՝ ի վերայ բորբոքիլ կայծականց՝ ինչ ևս չիցեն զգալ, թերևս և կրկ ի՛նչ է, զի ընթռնայ և չարժանի խոտոր։ Այլ և պատճառ՝ քանզի ըստ այմ՝ նեղեցուցանէ ինչ, ըստ որում է՝ նեղեցուցանել։ և կրկ՝ ըստ որում է

'ի կարողութենէ : Ապա եւ եթէ արարածն իցէ 'ի կարողութենէ առ որակութեան կրցէն, և ըստ բաւական հայեալ , հարկ է թէ կրեսցէ 'ինմանէ : Այլ սիրելւոյ առաքեալք ներգործեն 'ի առաքինս , բայց ոչ կրեն 'ինոցանէ : Այնպէս և հուրն կիզու զվուշ · բայց ոչ ինչ կրէ 'ինմանէ :

Պատասխանեմ առ առաջինն · առաքեալք ոչ են ըստ դումակ իրակութենէ ներհակութեան : Եւ ըստ կարի քան հեռի են յներհակութենէն , վասն ոչ ինչ կրեն 'ինոցանէ :

Պատասխանեմ առ երկրորդն · զուշն ոչ ներգործէ 'ի հուր՝ յորմէ առաւ զի հեռի է 'ինմանէ · զի վասն լինելոյն նուազ ներգործական , ոչ զօրէ ներգործել 'ի հեռակայ ինչ : Բայց եթէ արկցէ 'ի հուր , դոյն ինչ չկորուսանէ զիւրն ըստ ընթերակայ մասանցն , թէ և ահա նոյնժամայն պարտաւալ 'ի հրոյ ծառէ :

Ասիպիկես · արարածն կամ զօրագոյն է քան զկրողն, և կամ ոչ · եթէ զօրագոյն իցէ , ապա ոչ ինչ կրէ 'ի նմանէ · զի կրել և պարտիլ ակարագունեն է : Իսկ եթէ ակարագոյն՝ ապա ոչ զօրէ ներգործել 'ի նա· զի ակարդոյնն ոչ ներգործէ 'ի զօրագոյնն :

Պատասխանեմ · արարածն է զօրագոյն յորակութեան ներգործականն՝ այլ ակարագոյն 'ի դիմադարձս · վասն առ ուժ ներգործական որակութեան՝ ներգործէ և պարտէ · այլ առ ակարութեան կրաւորական որակութեան՝ ըստ իւրում ինչնուաճի է կրել : Օդ զայս սրանչելի խառնուած հնարեցաւ բնութեան իւրմէ՝ ամենայնէս ներգործականացն լինել նուազ զ դիմադարձս · ոչ ջնջուելոյն՝ որքան զայնոսիկ որակութեանս է ներգործական՝ նուազ ըմբռնասցէ նայ : Իսկ չջրուելոյ և չորուելոյ նուազ ներգործէն , այլ կարի իսկ ըմբռնասցէ ուստի հոգին ցուրտ և չոր խառնուածեալ ըմբռնասցէ՝ ոչ յայտ է 'ի մտածելն , որ ասիցէ 'ի մէջ անհնարին բացոյ : Բայց հաւն առաւել ջերմ՝ ուստի և ներգործական կանագոյն , ոչ յոյժ ըմբռնասցէ : Այլ եթէ ոչ ե՞ ապատանման զօրութեան ընդունելոյն 'ի խառնուածն նիւթոյ իւրոյ , ոչ յոյժ սիրէ 'ի խառնուածն , վասզ

վազակի ցնդի · քանզի բոցն ի գետակս ձեռնհաս ի
ջրեցեալ քաղաքս հրդեհել, բայց ի զատանիլն
յետքեմ ձագակէ, խակ և խակ չիջանել։

ՊՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ։

Յաղթ խոյին։

ՅԱՆձնեցուցիչ և ի փոխադարձ առից
խառնելոյս ի միմեանս՝ ելանել շար
ժուածն այն որ կոչի խոյաքաշ, որ և ա
ռակաւ օգնէ արտադրուել խառնե
ցեալոյն։ Հնարեալ երևի ի հաց գործ,
յորոյ ի զանգուածն խառնեալ զի լիցի գաղջոյ,
կամ զնման այլոյ զանգուածոյ ալիր խմորելոյ,
զալեաւոյն շարժուածն։ Խոյացեալ յանձախա
դոյն գաւանի յոյլ բազում խառնելոյս, և ի չար
հնաոտականս, և ի ի բնականս։ այլ ի ծննդեան
ի անդեանն և յանձնաւ ակնոց և կինդանեաց։ Հնա
գոյս այնր շարժման կամեցեալ խոսիլ ասել
լի է, Ասի՝ ի զինչ նման։ Արիմարդ՝ գիտեղ լի
նելոյ, և յինչ պատճառաց։ Արիմարդ՝ գինչ ինչ

վասնման։

Այս առաջնոյն ասելի է, ի զի խմորումն առաջա
գրի · նեղբին շարժուածն մատանոյ ի միմեանս նեղ
գործոցս՝ հանդերձ եռացմամբ լինի և գխմորու
ի նոյն տրամաբանի։ Այս գի խմորումն է, այդ
ի առանձն լինի · ասելս որոյ յայն անուն կոչեմք
այլ զոր և ևս շարժուածն նեղբին, կիսի գիտեղ և ևս
նեղգործել մատանոյ ի միմեանս, այլ ուրեմն ասելն
լինի գինի ընդ ածականից, ոչ արտաքոյ պատճառ
ասելոյ, այլ անդատին ի մատանոյ գանգուածոյ գար
ի ուշեալ · որպիսի երևի ի խառնուել խաղողոյ

արիմարդ ի հնձան։

Այս երկրորդ ասելի է ի զի այս շարժուածս զարձ
նու յոգեղէն մատանոյ · որք ի կուռս և ի մանր
բազումն մատանեաս գիտելոյ և ճանչելոյ, ընդ պա
տասխանի՝ այս ի զի ի բանալ բանին, ի դուռս գի
գանենիս յոյակոյս յայնկոյս համարձակ ախտալ

ձեռ

Հանդիպեսցի այնմ՝ որ չարչարեսցի զայլ մատուցեալ զնա. եւ թքեսցեն ի պատուհասն՝ Հայցէ ածգրեն ոգի զինքն՝ ի մանգրապոյնս անդր բազմեալ ի տաճարն. եւ չկարացեն ընդունիլ՝ յորմէ եւ զանձինս լեալ խառնեաց՝ տաճարանդ յարժանի սրտաբիծ մակերեւոյթ զանգուածոյն՝ ոմն կասէ յերեսս, ոչ խոկ լինի բազում անգամ, որոյ զերս ոգեացն արգիլեալ՝ ի մանելոյն եւ՝ ի զարկանիլ ընդ ինքն՝ անդրէն ընկերիկ, եւ յայլ տաճարս մտեալ՝ ըստ օրս լա տաղան եւս խառնեալ կակղեն զնոսն եւ քերեցեալ ցանեն եւ թրծեն. ոչ յորժամ՝ ի պղտանգ քաղ խոնել զարձեալ գոլորշիք ջերմութեան հրոյ՝ շուտ ի մուրճեալն անդրէն լինիցի հարեալ՝ առանել նա կակղեն զնա։

Յայսմանէ երկուս հատուածս գլխաւոր պատճառս խոցման։ Առաջինն է զգուշութիւն լուծել կուռ մտանոյ, զի ոգիքն փախուսալ՝ ի նմա կարող լեցին արուարս ընդել. եւ նոյն իսկ ի զանակատ խառնել ի մանգրապոյն տաճարն։ Իսկ երկրորդն են ոգիքն զինեալք՝ ի դուրս՝ ի ժակուց չորս պղտալ կոչին, որք նոքին չորքումբք եւ զայլ տաճարն յուզեն։ Զաւնոցս այնոր լուծիլ զգուշութիւն քիմիա կանք կուն, դուրս։ Նշ ալարեսխ են պրեմիլ ի շամ ի մուճակն, մինչեւ այսր հասոյց լինիլ ոչ ի նշանակ ինչ՝ եւ ընկերք այսր գլուխ՝ Արդ ընկալեալ ոչ զաւնոցս ի՝ քանկեն զկուռ մատանոյ չորքումբս՝ ոչ վէմ դի են թաղկացեալ՝ ի առեալ զնա տպրոտարբ եւ հատուս մտանոյ, ոչ կորպեսանգրաւորելոյն զի ի փանցանոյ հնոյ ոմն՝ ի ժակոնս ընդմտանեն։ եւ զայլ զի ոչ ունիցեն հնոյ որ՝ ի կուռ մտաւանն եւ՝ ի լուծուիլ կնդանակեն։ որոյ՝ ի կակղիլն՝ ոչ ի լուծանիլոյ առանձն, կուռ մտաւոյն այլ ոչ ևս զգուշ մտանել՝ ի մէջ անոս։ Իսկ առաջնոյ ոգեաց՝ ի նեղութս փակելոյ եւ ձնշելոյ՝ են մտաւանդաչն՝ ոչ մտալիք, զորս չիմակալք կոչին հնոյ անչափոնք։ Ոչ այն ազգ խառնելոյ ի ի ոչ ի ժակահատն, զոչն ժամանցն չեռանդն հարկանին՝ ի զի զանիլ ոգ-

համ հնգաւին խառնեալ՝ ապրիլին իրրև զջուր ե-
ացուցեալ։ Այլ քննիչ ականջք այսց երկուց ակզբանց
ասան զիմաստութեան. խոկ այլոց մարմնոց պատճա-
ռաւ այ, թէ որպէս գոանին առաջ ի նոսա։

Այս երկրորդին ասելի է՝ թէ վասնման խտութիւնն
է ինքեան և առաւելապէս գխաւսալ ի քնութիւն՝
և լաւ ևս զանգխաստութիւն խառնիկեայց, մա-
նաւանդ ոգւոցն է թանձրագոյն մասունս, առ
ի լինել լոյս կատարելագոյն խառնուածս։ Ոչ ոչ լի-
նի է ինքեան այս գոլով իւր առ քակտումն, այլ
առ կատարումն ներքնի միտքանութեան՝ որով ոգիքն
քնդհանուր ի թանձրագոյն մասունս գտնալս և
ի թրծելոյ գգիշերայնոցն գիւրանալ ձիրս։ Այն
ի կատարել խտրմանն գոան ի հոգ և ի գինի
անուշակ հաս և համ. ևս և գոյն, ոյր և ի հա-
ւասար պատրաստ. յորս ի թէ վն ծառայելոյ ոգ-
ւոցն ամ ասելիք, և քաջ խառնելոյ ձիր է այլ մա-
սանց։

Վասկայն է պատահմանն խտրութեան գառնոյ յիւղ
ծառին և յատկանալի ի լրին. ուստի այն քան
գծագրութեան՝ նոյնպէս և քան գկծութեան լրոյ քա-
զաւ անգամ կանխէ այս չործութեան, և գրկի ի
յայտնանէ լինին ի կենդանիս հիւանդութիւնք և
մահ։ Գնանգի միտքանութիւնն այն, որով ախտը
ժամանն խտրմամբն այնուհետ խառնելցան ոգիք ի
թանձրագոյն մասունս, և խաղաղութիւն ընկերա-
ցան. ոչ է յոյժ հաստատուն, այլ հնար է այնմ
խառնիլ ի պէսպէս այլայլութիւնս. և յոյժ ամ
գարձնու նոր խտրութեան հակառակ առաջնոյն՝ ո-
րով ի գործս գնգանին ոգիք ի զանգուածոյ ան
ան խոյտ։ Աւասիկ երրեակ որակութիւն գանա
գանի ի խառնելոյս։ Ընդհանի, յոյժ ամառային ըմբռ
չեն են բարեաւք խառնելոյ ի միմեանս և գտնալ,
և ոգիքն կարի խիստ ընդ ձեռնտու՝ նման անդորձ։
Հաստատուն, յոյժ ամ գարթնալ այ և թուա-
ցեալ. և ոչ ի ամբարձեալ, յոյս բաւական
խտրման՝ խառնին ի պատշաճի ի թանձրագոյն
մասունս մղելոյ՝ կամ գտնալս, և ոչ ի հա-
ստուցեալս, և թրծելոյս։ Խոկ ապականութիւն և

լուծ-

լուծման, յորժամ նոյն ոչինչ կամ բնաւորական
անհանգստութիւն կամ այլայլութիւն եթէ յուշիկ
անցքերն զգրգռեն զներքին շարժումն, որով միա
բառիւն խառնուածն խռովի. և կամ ատակաւ ա
կաւ ցնգիկալ այն թոպուն զեւրնանալ չկարող
գտանի: Ըստ այսմանէ իսկ ցուցանէ մարգարէն
բանիւքս այսոքիւք. որով ըստ հայտագրին չծա
գումն և զկծումն բնական կրաց երեւի նշանա
կել: Ուշիւնդունիւ զիւրեւս տ՚ի նուրնէ, և խոհ
ձին. հանիւ զփն՚ի նուրնէ, զոխորին և՚ի հնձ գոռ
նան: Եհ ասէ զփն տս և ասեսո ընդ, և նուրնէն զի
րեսս երկնի: Չկայաւ եհ ես, եթէ զի չծագումն և զկղ
ծումն իրաց բնական ոչ եւրեն գոյանալ ես այսմ
Ձարտարապետութ ամ խառնիկացեալ, որոյ երբեմն
խառնեալ ընդ հող և ի չրնչէն գոյանայ, զընդ
սիր քնարիր խառնեալ կացուցանէ. խակ երբեմն
արտաքս ընկենուլ լինի պատճառ նոյնի քակտա

Ծոյ:

Ինդ խոտորման գառանի բազում անգամ ջերմոյ
և երբեմն չափ և երբեմն ոճոյ վիրաւորի ջ
ջերմ լինելոյ ոչուցս. և այլ և երբեմն լինի ա
ռանց զգալի ջերմոյն, յորժամ ոչ իրն լինի ոչն
զեն, և վիրն ոչն ոճոյ ջերմ. կամ յորժամ ի ոճոյն
յուզեալ մասունքն ոչ լինին ծծմբայինք՝ որ առա
ւել ընդունակ և ջերմոյն են և հրոյ. այլ ջրային
և հոլովեն, որ ի ոճոյ ոչ ունակ ջերմոյն: Այլ

յայտագրս խոտորման ցայս վայր:

ԽՆԴՒՐ ԱՐԲԱՐԱՑ

Յաղագս փորձելոյ։

ՕՍԿՅԱՆՔ Ի ՎԵՐՈՅ ՀՏԱ-
րելոյ ըստ սրտի են մտաւոյք ախն
զերծոյց ։ Ընդ՝ ձեռս տալ գայլանալ
ըստ սրտի են սկզբունք խոտնուել ։
և խառնելոյ ։ և նման գթասիրութեանց տա-
հաւորակ ։ ապա զերծոյն աւանձինն ։

ՊՐԱԿ ԱՌ ԱՋԻՆ։

Յաղագս փորձելոյ սա հաւատոյ ։

Ա՛ն ոմանք ասացը ամենեքեան խոտանան լսել
պատրաստ մարմին ։ յորում նման յառաջա-
գոյն բանականաւ խառնելոյ ։ և յոր յա-
ծելոյ գնան հաւատի յետոյ ։ Ապա
հարկն ։ ասա ՝ի գոնեպանել գնա
՝ի նուիրեալ և ՝ի առաւակ ։ որք ոչ են մարմին, այլ
սկզբունք մարմնոյ ։ Ապա դու ։ զի ոչ զանգիւսոյ
լոյ խառնուրդ երբեք զնառնելոյ ։ Ընդ յորի ,
յորմէ բաղնեան խառնելոյ , և այլն ։ ՝ի գոնեպանել
կերինից , որք Թեպէտ են պատրաստ մարմինք , բայց
ոչ մտանեն ՝ի խառնելոյս ։ Իսկ վերագիրքս, նո-
յոտելոցն , և հաւոյ յետոյ՝ գոնեպանեն զառաքեալս
՝ի գոյացութենէն՝ յորոց խառնելոյքն գանգեցան
՝ի մեռոյ · որք կարեն գոյանալ լուծանիլ յայլ
պատրաստոյնս , յորոց և բաղկացեալն են ոչ ոչ
ծծուտք , և այլն ։ Ընդ կիսոյ գառաքեալ ծանօթու-
Թի՝ ասելն ։ Նման Թէ քանի և այլ իցեն Երկրդ
Թէ որպէսի իցեն ։ յոյժ որակութեանց նոյն ։ Երկրդ
գնոյ հնար իցէ առաքեալս փոխարկիլ ՝ի միմեանս ։

Ա՛-

Յաւ. տրիւ. գ. ։ ։ ։

ոգիք և անձինք , դնան լուծանին ՛ի հող ՛ի մեռեալս ,
և յայլ . և այն ևս ի հող և ՛ի մեռեալս : Վայ այս
բժիշկան գոյացութիւնք ոչ այլ ինչ են՝ բայց ևիթք
մահաբեր ՛ի հատարակաց տարերցն զանէրց՝ և
կատարեալ ընդխառնելոց : Աչքն բազկանայ
առաւել ՛ի ջրոյ և ՛ի հողոյ . բայց և ոչ պակասին
նմի օդևիքն ոգիք : Յիւրն կամ ՛ի ծծումբն կայ
հուր բազում , յորմէ խոկ և դիւրաշարժ . բայց
են ՛ի նմա և հող և ջուր , ոչ յոյժ և ՛ի ծխոյ և
՛ի մրոյ . ոչ երևանէ ՛ի վառիլ նմ : Ոգիք քիմիա-
կանք ոչ այլ ինչ են , բայց ևիթ հեղուկք բազ
կացեալք ՛ի նրբագոյն հեղձոյ . և առգործեալ ՛ի
ծծմբով կամ աղիւ զանէրով : Բայց այդ խոհա-
ևիթ ասէին ոգիք , որոց անհնար է ՛ի քիմիական
անեղծեն արդիլանիլ , են նրբագոյն գոլորշիք
՛ի հրոյ և յօդոյ , որոց բազումք ՛ի քիմիական քա
կուածս առ նրբութեամբ խրնանց շնչին յօդս . և
հեւոք յանուանեանն ՛ի նոցանէ յաղ ՛ի ծծումբն և
՛ի անակ ընդխառնեալ ևիան . և շնորհին այդոց
երայց զգերութիւն , վ՛ առաւելապես յորին լինին
ըստ նեղգործական զգուանն : Ասա ևս ինչ բազ-
կանայ ՛ի չորից տարր տարերցդ հատարակաց :
Ա) ուցանի երկրորդ հղրակացութիւնս : Ի՞նչ ինչ ևս
Ա) են տարերքդ , որոյսի են զուգակցուիլ առաջ
նոց որականց , ջերմանալ ցրտանալ , խոնաւանալ , և չո-
րանալ . զի ասքս են անդրնական ձերբք պատճ մար-
մնոց : Ա՞յլ չորիքնիւն ևս այս զուգակցուիլ Ասա
և չորք են տարերքդ : Ա՞յլ երկնիւ փոքրագոյնս : Ջերմ
մանին զուգակցիլ միայն կամ ընդ չորանալ , ոչի ՛ի հուրն
ջերմ և չոր . կամ ընդ խոնաւանալ , ոչ ՛ի յօդ ջերմ և
խոնաւ . կամ ցրտանալին կամ ընդ խոնաւանալ , ոչ ՛ի ջուրն
ցուրտ , և խոնաւ և կամ ընդ չորանալ ոչ ՛ի հողն ցուրտ
և չոր : Բայց ՛ի զուգաւորումէդ այսոցիկ անհնար է
լինել այլոյ ՛ի սոցանէ մարմնի . քանզի ջերմանալ
և ցրտանալ , կամ խոնաւանալ և չորանալ են նոքա
հակառակք , վ՛ այն ոչ զուգակցին ընդ միմեանս . բ։
ևիթ ՛ի մարմնին բազագրեալս ՛ի նոսա հակառակաց :
Ա՞ռարկեցեր . Հողն և ջուրն լուծանին ՛ի քիմիա-
կանաց յայլ տարածին : Ասա ոչ են տարերք ,

Պա-

պիտեմ զամենայնիւք. Հարկն եւ ջուրն սլլոյկիլ եւ
թխամանիլ՝ որպիսի են առա առջեւ, քանիսեմ. ան
իսաան՝ ուրնամ։ Քանզի ոչ հարն զոր կոխիմք, եւ
ոչ ջուրն, զոր ըմպիմք. կամ չխըմանդ բնաւո
րական զառիվեր. այլ են սլլոյկիլաք պէսպէս
խառնուածիք. ոտ եւ օգտ, եւ ևս առաւել հարն
օր առ ջեզ։ Խոյդ զանդաճանդ ոչ կոխին յանուն
առիւրն, զորոյ զինուիվ ես առաւել լսակտ վիրաւո
րեն, եւ զդայուիվ երեւեցուցանեն։

Երիւրդ էջմիածնոյ։

Ոչ ոք առաքեալ առաջին որակութիւք՝ այսօք
բաշխեն յիւրաքանչիւր տարին։ Հարն եւ առա
ջիկ ջերմ եւ չոր։ Հարն առաջիկ ցուրտ, այլ չոր
նուազագոյն գիշոր։ Ջուրն առաջիկ խոնաւ, այլ
ցուրտ նուազագոյն գիշոր։ Իսկ օդն խոնաւ եւ ջերմ,
այլ ոչ առաջիկ։

Յուցանէ առաջին ուսուն։ Ինչ ինչ հարքն եւ առա
ջիկ ջերմ, յայտ է զդայուիվ. բայց ինչ իցէ եւ
առաջիկ չոր՝ զոր բազումք ուրանան. խնամագոյ
ինարին ջերմանիվ. զի առ ուժգին ծախիչ զիւս
նուաւելին, ոչ երեւի՝ ի մարելոյ կապելոյ՝ չոր
ժամ՝ ի հարս մերձենցուցանի։

Ախիւսախոհ. խոնաւն է ոչ գիւրաւ ծաւալի
եւ ոչ միոյ ամենայն հարմարոք։ Ան յոյժ հարքն
ծաւալի. ուստի եւ վերադիմիս զջուրն կոչի հեղհե
ղուկ։ Երկրորդ. խոնաւքն գիւրաշարժն գնան՝ ի
հարս. ոչ խոչընդոտեալ զնիմիէ։ Երրորդ հարքն հա
ղիւ զդեաւնս. ապա ոչ ի յոյժ չոր։

Պատասխանեմ առ առաջինն. հարքն ոչ ծաւա
լի խոհագոյն, եւ ի բնաւորական խառնուածէ յայլ
մարմինս յիւրում իրին զինուիվս եւ զնիմիս, այլ
եւս առաւել յինքն հաւասիս, եւ ամենայն կայ։ Ի
պէս վն երբեմն ոչ ի խոնաշարժէ իւրաւ բան ան
ունն. ուստի ինչպէս նուրբ է, բայց ոչ երբեք
մարմնի է առել յատկացեալ խոնաւ կամ հեղհեղուկ
վիճ այլապատճառին եւ անյատկացի մի այն ասի հն

Աստ երկրորդն առնէ ի, Թէ ոտակ խոնարհելն ոչ գնալ ի հուր, այլ Քաւն և այն - այլ յորս պատահի բազում ջուր ներքոյ գրի, այլ յետ և ի ծովուն։ Զի զայսոսիկ ջուր տեսանելիքն փոխարկէ հաւքն գնալով խոնարհացն ի ծուխ։

Աստ երրորդն առնէ ի, Թէ մեռանիցէ հալիւն ի հիւդ և պատահիցէ - ոչ պիտի խոնարհացուցանէ գլուխ, այլ պիտի գրաւէ Թէն, որով մեծագնալ կալիւն, որպէս հանդ խոյն ի սատանն։

Չուացանէ երկրորդ տեսակ Հաշ Նախ, Հոգն է ոտ ոտիկ ցուրտ՝ զի կարի խիճ Հետև է յորէգանիլ և ի հիւդ ի բուն ազդեցուց Քրտնէ Թէ։ Հաշ զի կարի խիճ խիտ է և ծանր։ Աչքդ՝ ծանրանայ Թէ և խոնարհէն ի գրատէ Թէ - ոչ անօգտանայ Թէ և Թէ Թէ ի ծերանալ։ Հոգդ զիւնիցէ չորհանալ բան գիտելոյ յայնմանէ հաւանելոյ ցանկալիցդ տասանիկ գրատէ Թէն ոչ այլ պիտ վանել գիտանալ Թէն՝ ոչ տասանիկ Քրտնէ Թէն - զի սա խոպան մերժէ զնա ի բոյդ։

Այլ գրատէ Թէն մեռցն ձուլէ և տաճարացանէ։ Աչիցն - հոգն խոտոր եղիցոր առանձ բան գիտելոյ մեռց տանիսն։ Աչքս առանձ չոր է բան գնա։

Պատահանիս - տանիսն կալն ոչ է յառանձ չորանայէն, այլ յառանձ խոնարհէն, որով չոքն կարի խիճ խոնարհանձ պնդացոյն երեխ։

Չուացանէ երրորդ տեսակ Հաշ Նախ Քաւն է ոտ ոտիկ խոնարհ զի կարի խիճ խոնարհացուցանել։ Դարձեալ՝ խոնարհացոյն է բան գոգ - ոտքս է ոտ ոտիկ խոնարհ։ Չուացանէ առանձնակուն Թէն։ Նախ զի օգն տաճարանդ երեխ ցամաքեցուցանել, ոչ զիմացնալ կաղկոտ ոտիկդ։ Երկրորդ՝ զի առանձ խոնարհ չորհ առ Քրտնէն չոգնէք է խոնարհնալ և նոճազ՝ չորհ ոտ անհոգն է ի ծոցանել։ Երրորդ՝ զի հուր ի ցամաքեցուցանելն գիտէ փոխարկել գնալ։ Աչքս խոնարհանձ այն մերժ է ի չորհ բան գնացոյն։ Իսկ Թէ խիճ ցուցանձ տոտ է, Նախ՝ զի առանձ տոտ է երկնից և հիւդ - և երկրորդ՝ զի ի ոտանիկանալ գրատէ Թէ պատի, և չէ բան պատկերանձ վտարել։

Աչս

Ահա ասացին ևքեզ լուռ եղբ բնական առասիկ
յուսա · քնատեղ լինիցի պատճառ · Ոչ եւս ևս ձեզ ցուսա
Եթե ձեռնարկեն մանուածոյ · ի չոգոյ լինիցի քան եմ ։
ի լեռնէ · վիշ առաւել դ ծնոդակ ի ի չոգ չոգ · քան

ի գիշեր ։

Ո՞րպիսի մտան հետեւեալ ի միտաց · քանզի օգնէ ի
ջիսմ հաւատալ քան զնաւթ · և խոնաւ հաւատալ քան
զջուր · ոչ վի բաժանէն ցուցցա · ապա մինչառաջ
մտան ունեմ զիրկոսին ձերս · Աստիկին կակ պիտա
ընդունել զայնոց ապաւորութեան · ի ձանձրան լինել
ցուսա · և յառնասան ջի բնագրեն · Ջոնկնեն շոգնեք
խոնաւանալոյ · և հոգնեն դուղջնեք հրանալոյ
Ասաց զայս ամենայնսն խնամով զանխոնան ասելո
թոյն · Մնի ոչք տան ան մեզ են · յայոյ օրակու
մեզ պատասխանան երեխեն · մերոյն հարցն որ ան
մեզ ի ձուկ պահել զերբ առասիկ ջերմանել · ապա
մեզ ոչ ոչ ևս հաւատալ հարց · Կակ հարցն յարեզ ակ
նե ունեմ զրազում ջերմանեմ , և · ի ջնոյ զրազում
խոնաւանել · Օգնն գուղջնեք և շոգնեք մանձ
բանոյ · Ոչ ի ջուր խոնաւել բազում ինչ ի հոգոյ
ուանաւանդ բեզ ջուր ծանու · Հայոյ ի մեզ՝ վիշ
պիլ գաւառս մեր ե խոնաւնեցին ոյց գաւառ , նմին ե
րե պատշաճ հոգ զգուշեմեզ և բակունեզ առ
բերայ լինել՝ խոնաւնուն · զի մի առասիկ ոյց
Ներգործականեմ ե խոնդարկուն զիսանել
ոյց զուգախոնանալ ե ։

Ասացեալս · այս յոյնասիկ պատկառեց ոչ երբեմն
ոյզ ասէ · Ամ՝ զի հակառակն արհամարէ՝ որ ա
ոչ : Հարն ե առաւել ջերմ քան չոգ · օգն առա
ւել խոնաւ ջնջ ջերմանալն առաւել ցուցա ջնեռ
նաւանդ առաւել ջոյն ցուցանէ՝ զի միոյ առ
բեր մի պատկառ առասիկ պատ ե ընդունել · Ոչ
առա հրոյ առնան երկու , իսկ օդոյ ե ոչ մի ։

Պատասխանեմ ես առ առաջինն · արհամարհոյն
անդ յուսակոնոյ յայոսիկ ոչ ևս առասիկն առա
կուն պատճառ · ոչ ևս զգուշ ներգործելոյ
մի ջերմ զաւառոյ · Ջնջոյն հարն առասիկ ներ
գործելոյ զերբ առասիկ ջերմանալ քան չոգ ։
Ջուրն զգուշ խոնաւ է · օդն խոնաւ ե

ցուսա

ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳ ԱՍՏՂԱՅԻՆ ԳԻՐՔԻ։

Ա. Երկրորդ կարգ աստղային գրքի. ասացուած է վերջ առաջին գրքին, թէ հինգերորդ մասը ինչ ասացուածոց է պիտի լինի երկրորդ գրքիս։ Եւ ոչ թէ միայն ասացուածոց, այլ եւ ամենայն գիտութեանց։ Եւ ոչ միայն ասացուածոց, այլ եւ ամենայն գիտութեանց։ Եւ ոչ միայն ասացուածոց եւ գիտութեանց, այլ եւ ամենայն արուեստից միջակարգաց ու ցածուց։ Եւ առ էջ օգնէ։ Այլ սակաւ մեծամեծ գիտութիւնք եւ գիտուք, զի առ գիտութեամբ լինելոյ՝ խառնուիմք եւ անբիծաւոր, յառաջագոյն լուծանելիք՝ ի բնութիւնէ յոգիս զնէն գոլորշիս եւ շոգիս երկրի՝ ի միջակայսն ինչ ի միջոց ծայրից։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՐԿՆԱՅՆԻՆ։

Տ Արկիզ գիտութեան՝ բազում կատարելագործութիւնք փոխարկիլ ի միմեանս։ եւ գիտութեան ոմանք հանգամանագործք՝ ի հանգամանակից իւր։ ոմանք ոգի՝ ի հուր, ջուրն ի լոյս։

Հանգամանագործ ասացին զայն, որք ի միասին բանակուէ հատուածոյին։ իսկ անհանգամանակ՝ զոր ոչ կարելի իբրեւ ասացուածոյին զհատուածս ի միասին հանգամանակ։

Յաւելանին առաջին մասն։ Այսինքն փորձիմք գտանել ոմանս զի ասացին գիտութեան գիտութեանց բնութեանց ասացուածոյ զի ասացին զի ասացին զի ասացին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

Ա՛ստուածոյ ձախ ուշ հոգի՝ ի ջուրս թաւշ ջուրն ի յօդս,
եւ ոչ օգն ի հուր գառնայ երբեք խակուն։ Վասն ջրի
մա-

ոյժ։ ասա գեւ բաւական փոխէ քան զասա-
Ա՛ստուածոյ ձախ ուշ հոգի՝ ի ջուրս թաւշ ջուրն ի յօդ,
եւ ոչ օգն ի հուր գառնայ երբեք խակուն։ Վասն ջրի

արշաւք և ազդեսցեն զնոսին Քաւբր, շաւասն գոցեսս
և ոչ լաւ Քաւբր : Ձուրն գնայ ի շտիլ : բայց այն ոչ
է օգ . զի խաւարի մածեալ ի Քաւբր : Օդն ընդ
նոյ , բայց ոչ դիտէ հրամայել : Ընդ ուրեմն մեզ
կանան տարակոյս վնասանց պատահումէ , և զգին
ասէ զայլոցն՝ բան զդայուն , և ոչ բուռ բնաւին :
Երկրորդ եղէ օգն գնայր ի հուր , անանկ ար-
դեաք հուրս մեր նուաւ , և ոչ կարենալը ի տակա-
սիլ իւրոյ Ճարակէ : Երրորդ Ծանեալ էր արդեաք
հրոյն վասն ուրեմն զայլ տարբերս :

Պատասխանեմ՝ ասելն և ասացին Նոմանք զուգա-
նին միայն զառաջին մտանել զտակացուսէն . ի որ եղէ
դժուարաւ փոխարկին տարերցն ի միմեանս . և
ոչ եղէ տեղեաւն ոչ փոխարկին : Վասն առ առա-
ջինն ասելն է . ընդունիմ՝ եթէ ոչ հոգի ի Քաւբր ,
և ոչ Քաւբր ի հոգի փոխին վաղվաղակի . եթէպէտ և
արտաքոյ հոգի էցեն ի բնաւորական որակու-
սեանցն իւրեանց . բայց կարէն փոխել անա-
դան ուրեմն յերկայն այլայլութիւն , մանաւանդ և
փուխով իսկ , եթէ առաւել իսկ այլայլութիւն :
Օր անխտանալի իմն Ոմանք , եթէ կամի իւ միջոյ տե-
կնալ ի հնոց բարբառել ոչ փոխելի ի հուր , այլ
յանդամ այլայլութիւն անդ տիեզ ունելոյն գնաւ
տեսական . որով հնար վախճան այլայլուն է առա-
կանութիւն և ծնունդ : Ընդ երկրորդն ասելն է .
ուրանամ եթէ հնար իցէ հոգոյ անանիկ օգով գան
զի հոգոյ միայն անանիկ , զորս դիտեն դիւրակիր յինքն
դադարեցանել . ոչ հարց ոգոյ դիտոյ ոչ անա-
նիկ փայտիս , վասն շունչոյ զրաւական գործութիւն
փոխարկելոյ զնոս յինքն : Ընդ՝ օգն դժուարա-
գոյն ևս քան զնաւանելն կալ փոխարկիլ ի
հուր : Ասացեալ է պատասխանին առ երրորդն :
Ընդ զի հուրն ոչ զայլ յինքն գադարեցանել .
Նոյնպէս և յայլ գնոյ վասն ըստ շնչելոյն և առա-
ջեալ , ընդ հանուագոյնսն :

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ ։

Յ–ԸԴ– ՀՐՀ–Ի ԽՀԵՐ ։

ՅարակուԹԻՆ առաքեալոց ամենք առին առաջինք, և ամենք երկրորդականք։ Առաջինք են որք ոչ ծագին յայլոց · այլ անընդՀԱՏապես զՀոգին պան առնակից լինին ։ Իսկ երկրորդականք են, որք բաՀեն ՛ի նոցունց ։

Որք են առաջին պրակուԹԻՆ յայտնիք · ՀերմաՀԱՅ, ցրուած, խռնաժուռ, և չորուԹի, որք ոչ ծագին յայլոց ։ ՉԻ ԹԷպԷտ առանիկ ցրուածն են, և առանիկ ՀերմաՀԱՅն ոչ երևին ԼծորդԻԼ ԸՆ խռնաժուռ՝ այլ մեռանին։ ՈՒ չորուԹ · քանզի չորուԹն ոչ ցանի՛ ևս ուզանել, որովՀետև ամենայն միւսոցանի՛ ՀԵՐմաՀԱՅ ԹԻ և ՈՒ ցրուած ։ Իշան ոչ գոան ԸՆ առաջինն որս կուԹա, վասն ոչ ԷԱԿԱՀԱՅ առպերաց, այլ երկ ՆԵց պատուաՀԱՆԻ։ Իսկ զի խռնիմ առանին միայն զայլազգական որակուԹԻՆ ։ Ա–ԴԴ Լշան ոչ պատուաՀ ԱՀ և ոչ ՀԱՓԻԼ զայլայլուն · բայց ԼԻ Թէ քան զՀերմաՀԱՅ ։ Այլ բան է և յատկապ զխռնաՀարուԹԻՆ և ԹափանցիկուԹԻՆ ։ Զայդ չորեցունց զԼուսաւոր որակուԹԻՆ առաւելապ յատուկ ազգն ուրծն ուրծն · և առաջ ՂԵրկրորդականաց ։

ՅՕԴՈՒՒՆ ԱՌՈՆ ՋԻՆ ։

Յ–ԸԴ– ՋԷՒ–Ի ։

ԱՄՀԱՒՀԱՆԻ զրնուԹԻՆ ՋԼրմաուԹԻՆ, ասԼԻ է · Նախ Թէ զինչ էգէ · Երկրորդ քանԹեսական էգէ · Երրորդ զինչ գործք էգէն նմա ։ Ա–ՐԴԻՒԱՆՔ առին · ՋԼրմուԹԻՆ ոչ այլ ԼինԼ է, քան Երագ · Ճառագ՝ և խառն առաջարժուԹԻՆ անդադար մասանց ։ Ամենք չեՓՈՒԹԻՆ զայն ՅԼՀՅՈՒ Հայելն անդրատես փաթրիան ։ Եւ այԼՀ ՅԸ գայ ցուԹԻՆ իակ Հրոյ ։

ԵՐԿՈՒԹԵՒՆ։

Զ Ուրանալն ոչ է չարժուելոյ ոչ լռելոյն ոչ ամենակալի գոյացուածոյ հրոյ՝ այլ պատահումն խաղոյ սեռոյ՝ զոր պատճառ մարթի է ասելոյ։ Որպէս ոչ առաքինութիւն զոյշասուրեան ի չհամաձայնութենէ։ Զոյացութիւն առանձինն ասեմ՝ զոր ինչ հաստատուն է գոյոյ եւ ջերմոյ՝ ոչ կացուցանէ զջերմուն։ Ահա չարժուելոյ միայնոյ պատճառ է գոյոյ եւ ջերմոյ՝ զի զերկոսին ինչ ցուցանէ. զիմփոխումն իւրեանց՝ եւ զոմանց ոչ չարժելն է պատճառ։ այսր փոխումն ասելով՝ զոր յայտնի Նաամանէ Հրեայն պատահեալ մարմնոյ՝ եւ ի ցաւոյ ի նա ելոյ, եւ ի ջերմ։ Ապա զերկոսինն ոչ կայանալոյ՝ ի չարժմանէ։ Ահա բաղում իրք զնանան առասիկ, որոց մասանէ ոչ չարժի այգպէս։ այլ երկաթէն եւ ականին քաջ զնառանին։ բայց այգպիսիք երբոյ՝ Նաամանէ եւ խառն չարժմամբ ոչ չարժին։ ոչ յառաջ քան զՀաւելն՝ վն զի նոն ամրակուռ, որով զկայր մասանց պահին անփոխոյ։ Ահա եւ ոչ խակ կամ հնձելոյ։ այլ ամ ի ոչ ցնդելն, եւ անմոռացն մասանէ զնայելն յոչ այնոքիկ Նաամանէ չարժմանէ։ զայս ոչն արգելոք է ասելոյ։ քանզի փորձիւ խակ յայտ է, ի ոսկին հալեալ ոչնչ Նաամանէ, եւ ոչնչ՝ լնամանէ լուծանել ի չոգի։ վն զի եւ բաղատանեալ ծառատակէզ ոսկիով՝ ի բորբոքումն բաղ բաղալ դրնի ոչ ինչ կորսուանել կիրքի ծանրութիւն։ Նշմ հակառակ այսմ, բաղում իրք գտանին, որք ունին մասանս խառն չարժմանէ յոչ հալ, ոսկ ասեմ մասանս խառն չարժմանէ յոչ հալ։ Ապա հակառակ այսմ, բաղում իրք գտանին, որք ունին մասանս խառն չարժմանէ յոչ հալ։ Ապա հակառակ այսմ, բաղում իրք գտանին, որք ունին մասանս խառն չարժմանէ յոչ հալ։

Ջոգ ի չարժմանէ։

Չ Յուցանել ի բիրտին մասն։ Հնձելոյ իրք ինն գտանին, որոց մասանէ, բայց ոչ ջերմոյ ոչ փոխումն ի չարժմանէ։ Ահա ոչ ջերմոյ ոչ փոխումն ի չարժմանէ։

փայտէ . և այլն : Աշ հակառակ այսր բանիս
ինչ է առաքին ձիրս , քանզ ոչ լաւատուր . այլ կա-
պարն հալածէ . և հրկիզեն յատաջ քան զձիկնիլն ,
որ և ևէկտ խոկ : Աստ ձիրսն ի ներ ոչ է նոյն ը
լուսոյ : Յաւելոյ զհատուածն զդատելիս , որով
յայտ է տարբերիլ լուսոյն ի ձիրսէ : Աստ
և շարժ ասէին զանազան : Աշ ևս զդատափետ
ասացս ի միասն առնելին այլեայլ :

Յաւ. ծոցածի հրկիզել տան : Բազում ինչ ձիրս ,
որ ոչ է հարց այլ առիթն հալածել , որոյ առ մա-
տանեաք քաջ ձիրսնանան . բայց զանազան բնութիւնն
ոչ տեսկանան : Աբիկտ , ձիրսնութիւնն այն է , ի
հրճիկն հիւթելոյ ընդ ծակսիս առկոյ ընդհատե-
լոյ Աստ է ընդդէմ , զի ոսկոյ առկոյ ներ ծակ
առկ . վի այն ոչ ընդունի զայնչափ գոյացութիւն
հրճիկն , մինչև կարող լինել զայդպիսի ձիրսնու-
թիւն յատաք բերել : Աշ գարձեալ . եթէ ոչ տես
տանեաք առկոյ լինելին ձիրս , այլ հրոյ տեսանելի
միայն , բնութեամբ առնելի լինելին յառկին ցուցա-
տանեաք քան զձիրսն . զի առկերկնէն քան զեզ
ցուցաք առնելի քան զդոյնսփ տեսանելութեան քան
զհրճիկնան : Աստ առկին հալածել տանատանգ
ցուցաք լինելոյ քան եթէ ձիրս . որ է հակառակ ըստ
գոյացեալ :

Յաւ. ծոցածի և հրկիզել տան . յորում կայ առաջա-
դրեալ ձիրսնութիւն : Աստակութիւն գերիցիկ տես
բանիցն խոհակաւոն է . յայտնագոյն գործոյ խոր-
հիս : Աստ ակռակնան և յայտնագոյն գործ ձիր
տութիւն է զնոյնատեսս հաստատել և զառաքեալսս
յղել . այլ ի լուծանել փայտին ձիրսնութիւն՝ օգե-
ղէն և եթերածագն տեսանելի գծեալ միտրան ի
ծուխ . ձիրսնելոյ ի ծուխ և ծուխն ի ծուխ
առկոյ . և հարկ գիտել ասան յաջորդ : Աստ յիշա-
ւ ի զ առաքեալսն զձիրսնութիւն . Աստակութիւն հա-
ւատոյ գհատուածս , և զերազ զայլսն առնել . Վասն
այսորիկ քեմ ասացք կատարեալ ձիրսնութիւն քահանայ
գնամ խառնելոյս և պատրէն զհրճիկնան խառնելոյս
Աստակութիւն ընդդէմ առաքինոյ տեսանել : Աստ
հարկաւոր զձիրսնութիւն զառաքեալսն . այլ ոչ

անձին ի ներմանալ պրենիմաց շարժմամբ, և իբ-
կամին առնել բանիամբ, և իրագործն ատրուքը
չիմամբ և այլն. Ա յլ շարժուածն ոչ ինչ գի-
տէ արտագրել բայց եթէ շարժուածն. Ա պա ու-
րեմն ներմանեալ շարժուածն իկրկի՛ չ ակամբել մար-
մնոյն ներմանալ շարժելին մասուածք, ոչ յա՛ռ և
զգայութի՛ ի հնգեակս. և յառաջդդուել ներմա՛ն
առաւելու և շարժուածն. Իրրոյզ այլ մի և
բնակի և հաշտհնտաւ յոմհանեակս անուն՝ ան-
պաճի՛ յերրորդ Ճառս բնագրանութե՛ն. յերկրորդ
Հատուածի՛ երկուս բնակ փոքս առ այս՝ Նախ՝
զկոգի փակեալ՝ ի շնչելոյդ մեքենայն օգտագործ,
զանդամ երկաթի՛ հրաշեկ ագռաչեալ յանեալն
ապակիացն ուր կոդին էր՝ ոչ ևս հնար հալել.
Թէպետ և կարմանբ անեղծոյն ներմանալ էին յոյժ
յոյժ. Յայտ է Թէ վն գի այսր շարժման մա-
սանց՝ ոչ է հնար զարմնալ՝ ի հրնկեն մասանց
յոգն անագրեալ. Երկրորդ զդաստակ ապե-
ակ՝ ի հուր մերձեցուցեալ և քաջ ներմացեալ
եաժ նոյն ժամայն՝ ի մշեխն առնի. ապա պար-
զեալ զայն և երագ շարժմամբ ներմանդեն Ձեն-
շեալ, արձակեին՝ իմմանէ չանեմբ անդրադարձ
յայտ է Թէ բնաւեմն հրոյ և ներմանեմն կայանայ
յերագ շարժման.

Պատասխանեմբ առ առաջինն. Թէ շարժուածն քն
պատահման արտագրել զներմանեմն, բան որում
զգոլանալն՝ ի խառնեալսն զԺմերկնեին և զներ-
կեալ մասանն՝ Ձնշեալ արագութ բնեն, զգրգռել,
հրահրել, և՝ ի մի վայր ժողովել, զի զօրագոյնս
ազդեսցեն յայլս զներմանեալ ներմանեմն: Օն ոչ
են՝ ի խառնեալս մասունք, որոց առաւել իշխէ
ջուրն. նոյնպէս և են՝ որոց հուրն: Ա պա ոչ Ե՛
հաշհատել և բռնել արտագրանն՝ ի գոյացու-
Թէ խառնուածոյ. ցուցա. մանաւանդ Թէ երբեմն
զկինաւն ունգրելն զանեակ ջրոյ. նոյնպէս և ա-
ջուա գնան՝ ի ջերմ ե տեղ, մանաւանդ Թէ և՝ ի
հուր: Ա՛ ևս զարմանել գոգեա յետագայ մեղ
Ա ս երկրորդն պատասխանեմբ՝ ի զարմնալ-
ջերմուե զարմնալ շարժուածն. վն գի ջերմու-
Թէ

եղ ի անտրհատ մասանցն և առթացարեալ, յուզիչն զայլս. ոչ երեվի ի ջուր հառացեալ, որպ չարժ ունի ի յոգիզին մասանցդ ջերմութեան ի առթացրեալ լոյս, և արտաքս վազիլոց։ Եւայլ որոց մասուցեալ ոչինչ կամ յատուած են ի խառնուածն, որ ոչ դիտեն զանազանել և ճանաչել՝ ոչինչ առաւել ջուծանեն, բայց հազիւ կամ ոչ բնաւ շարժին. որպէս ասացին հաղիւ։

Ա. փորձան առնելն է, ի՞նչ առաջինն մանուածոցն ցուցանէ թէ ջերմութիւնն ոչ կայանայ ի շարժման. զի որչափ ծրրագոյն է ոչն, այնչափ դիւրագոյն է նմա շարժիլ։ Եւ ասաի կոգին դիւրագոյն պատրաստ ջերմանալ՝ ի նուազ ոգն ընդունելոյ միջնոյն, քան ի յօդ անխառն։ Ասացաւ այսր փորձոյ պատճառն այն է՝ զի ջերմութիւն օդոյն է յանձրագոյն ևս ի ակայ, այնչափ նուազ ջերմ. ոչ դուհազ ջերմ ի յօդ քան յերկաթի։ Ասացաքանզի ոգն ի միջնոյն անդ է առնելին անասր, շատնէ միոյն զանազան ջերմութիւն, որպէս ակներեւ հաղիւ զիտոդի։ Ա. երկրորդն պատասխանելոյ յառաջնոյն, թէ երբ շարժ տայր եղիզանց թոյն ոսկին ի գաւառակն անասի ծծմբային մասանէ. որք օգնութիւնն ասեն ջերմութեան գաւառակին հրանան դիւրաւ։

Ա. առաքելեալս ընդդէմ երրորդ մասին՝ ի դնել առաջի ջերմութեան, նոյնպէս առնչի դնել ասանակ հոյզ. խակ ի նուազել նոր անդէն կոչնչի։ Ասացաւ երբ ին լինել նոյն,

պատասխանելոյ նախ. յոյզ ունի հետեւի, առանակ ջերմութիւն լինել անանձրագոյն յատկութեն հոյզ, և ոչ թէ առանակ նորին։ Երկրորդ. ոչ է հաւասար թէ թէ ի դնել առաջի ջերմութեան դնել հանապազ առանակ հոյզ. Օր բազում ինչ երեւի ջերմանալ առանակ, բայց ոչ զդնելոյ զանանակ հոյզ, այլ պահել զիւրն. ոչ հրահանգելիքն։

Ա. առաքելեալս ընդդէմ առաջնոյն ջերմութեան. ջերմութիւն շիւթեն է գիտանալի ի մի, ոչ ոսկի և արծաթ ջերմութիւն՝ հաւասարին ի մի, ոչ ոսկի և արծաթ

Ի՛ր ի մի զանգուած մատուցեալ ։ Ընդ մատաղաւորանդ
հատանել զոչխարսն ։

Պատասխանեմք . այդ չիներ ըստ պատահման ։ Քանզի չկրնամ ես ինձեան դիտել զոչխարս մատուցանս հրեշտակիդ աստուծոյ եւ կերպակրոյ զատանել լուծեալ զնիկասին ։ Վասն իսկ զատանել ուրուք զկղզան հրեշտակիդ աստուծոյ եւ կերպակրոյ ։ Ընդդէմ եկեալ նոսիկ զանգուածացն ՝ երկուծումէ , եւ բնաւորեալ հնազանդեցոյց ՀԱՄԱՐԻՒՆ երկրին , կամ վէ երեսեցոյ նոյ յայնժամ երկրի . Ընդդէմ ոտիմանել . եւ կամ զոր ջկրնամ իշխատակ մատուցանել զիմ ամուսնոյ , ես վերագոյն առաջելոցս ՝ ի Հաստատութեան ։

Յաղագս ոչ տալոյ նոյն ընծայն ։

Ընդունելի չէ բաժանել բազմութեանակ ՝ Ասա ՝ Ինդիմանել ակդեան ։ Ջի ոմն է երկնային , ոմն տարրական , եւ ոմն կենդանական ։ Երկրորդ ՝ ի կազմանել Ադեմ անկայեալ ։ Ջի ոմն է ճշմարտ որ ՝ ի բնաւորել Ադեմ անկայեալ ունեմ զեա բազմութիւն . ոչ Ջկրնամ հրոյ՝ կենդանութեաց , եւ ոչդէն ։ Երբ ոմն այն ցաւոտ , եւ գեւոյտ , որ ոչ բոլոր կարէ Ադեմ կազմել . այլ ոչկատար է ստուարութեամբ . ոչ Ջկրնամ ի ջրոյ հոգւոյ , եւ ոչդէն ։ Երկրորդ ՝ ի կազմանել յատակցելոցն . Ջի ոմն է եւ չար ոչ հրայրեն . եւ ոմն խոնաւ՝ ոչ ազայրեն ։ Սա մեզմ եւ հեզիկ . իսկ այն տաժանիկ , եւ դժնդակ , որ ի՛ ոչ մեզմանայ . զնոսա յատականալոյն գարձուցանել ։ Ընդերրորդ ՝ ի կազմանել զրպիսոյն գարձուցանել , կամ երազանիկ գոլոյ ։ Ջի ոմն է Ադեմ զգալի . որ զգալոյն ի՛ր հաճոյ զատ կարէ զգայացուցանել , զրպիսին երեսիցի հուրն . եւ ոմն կատարեալ , որ երբեք ի՛ Ջկրնայ կայ եւ պատասխանի . բայց ի գիտելոյ իւրոյ զգացուցանել զոչխարն ի՛ր . զրպիսին է , ի՛ ժամանակս , ի՛ իւրում խոհեմութեան , եւ ի՛ բազում հեզութեան , յորս ի՛ հեզիկ այլ հեզիկ ՝ Ջկրնայ ոչ կէ զիմանալ ոչ կէ զիտելոյ ոգւով բարկոյ , կամ եւպիսի ոչ Ջսալ . մանաւանդ ի՛ ոչ իւոյ յարկանելոյ ՝ ի

ԴԱՒԹ ԶԱՍԱՆ՝ ԿԱՐԾԵ ԽՈՒՆ ՁԼԵՄՆԱՅ · ԵՒ ԱՍԱՍԿԱՊՆ
ԵՒ՝ Ի ՀԱՐԱԼ Ի ՎՐ ՊԱՏՌԱՍՏԵԼ ԲԱՒԱԿԱՆ ԱՒՈՒՆԻՆ · ՈՐ
ԱՍԱՑԵԼՔՆ ԱՍԱ · ՆԵՂՈՒԿԱՅԻՆ ։

Ա ԱՍԱ ԼԻՆԻ ԱՅՍ ՁԼԵՄՆԱԼԻՆ ԿԱԲՈՂԱԿԱՆ ՆՇԱՆ ԿԱ-
ՑՆԵԼ ԱՅՆ · ՈՐ ԱՒՐ ԱՍԱՑ ԼԻՆԻ Ի ՀՂՄՏԱՍԱՐԱԿ ԱՍԵԼ ·
ԼԻՆԻ՝ Ի ԽՈՍՏՈՎԱՆԱԼ ԿԱՐԵՆ ՀԱՒԱՏՔԻՆ ԻՒՐՈՔՈՒԹԵՆ ԼԻՆԵԼ ·
ԳԼԽԱՒՈՐՈՒՄՆ ՉԱՆ ԶՈՒԱՐԹԱԿԱՆԱՆ · ՈՐՈՎ ՊԱՐԱՀԻՆՔ
ՀՆԱՐ Է ԱՐԱՐԱՊՐԻԼ ԱՅՍՔ ՁԼԵՄՆԱԼԻՆ՝ Ի ՀԱՒԼ ՆՈՅՆ
ՅԻՇԵԼՈՒՆՔ ԿՐԱՒՐԱԿԱՆԱՆ · ԱՍԱՑ ԱՍԱ ԵՒ Ջ-
ՐՈՅՑՆԵԼՈՒՆ ։ ՆԱԵՑ ԱՍԱՑԵԼՔՆԱՒ ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԱՅՆ
Է · ԶՈՐ ՎԻՐԱՊԱՏՈՒ ՆՇԱՆԱԿԻՆՑԱՒ · ԵՒ ՔԱՐՈՒԼԱՑԵԼՔՆ
ԱՍԱՑԱԾ · ԼԻՆ Ի ԽՈՍՏՈՎԱՆԱԼՍ ԼԻՆ ՏԱՐԱՑԵԼՔ ՅՈՐՈՑ Վ Ի
ՍԱՐԱՑԵԼ ԼՄԱՀ ՄԻ Ի ԱՍԱՑԵԼՔՆԷՆ · ՈՐՔ ԵՒ ԱՐ ԱՍ-
ԱԾԻ ՆՈՒ ԼԻՆ Ի ԲՒՐԱՑԱՐՁ · ՏԱՆԱՐԱՑՈՒՆՔ ԼԻՆ ՈՒՄՈՒՆՔ
Ի ՆՈՒՑԱՆԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍ ԼԻՆԵԼ ԽՈՐՀՈՒՐԴՔ ՀԱՑԵԼՈՒ ՈՐՊԻՍԶԻ
ՏԻՐԱՊԱՏՈՒ ։ ԱՂԱՔԵՆ ՅՈՅԺ Է · ԹԷ Ի ՓԱՅԼ ԳԱՂ-
ԱՐ ԼԻՆ ԲԱԶՄԱՏԱՐԱՑՈՒՆՔ ՉՔԱՅԼԻՆՔ · ԵՒ ՅԱՅԼԱ ԲՂՄ
ԱՓԱՅԼԻՆՔ՝ ՈՐՔ ՀՆԱՐ ՉԻՆԱՑ ՁՆԱԿԱՒԱՐ ԼԵԼՈՒ ՀՈՂԱՅԼԻՆՔ · ՈՐՔ
ԴՆԱՑ ՅՈՂՈՒԱՐ ։ ԱՂԱՔԵԼ ՅԻՇԱԼ ԽՆԴԱԼ ԶԱՆ ԼԻՆԻ ԵՒ ԲՂՄ
ՀՐԵՇՏԻՆՔ ԶԱՐԵԼՈՒ ԵՒ ՅԱՐՈՒԱՑՔ · ՈՐՔ ՀԱՂԱՒ ՈՐՊԻՍԶԻ
ՍԿԶԲՆԱՑԱԾ ՀՂՈՂ ԲՆԱՒԱԾ Է · ՈՐՈՂԱՒՈՒ ԲԱԶՄԱՏԱՐԵԼՈՒ Ի
ԼԻՆԵԼ Ի ԿՂԶԻ ։ ԶՆ ՅԱՅՍՄԱՆՔ ԿԱՐԾԵՄ ԾԱՓԼ ԿԱ
ԲԱԶՄԱԿԱՆ ՁԼԵՄՆԱԼԻՆ · ՔԱՆԶԻ ԿԱՄ ԿԱՐՃ ԼԻՆԻ ԱՍԱ-
ԲԱՒԱԿԱՆ ԱՅՆ, ԵՒ ԿԱՄ՝ Ի ՀՈՂԶԿՆԱՆ ԵՒ ՉՈՂ Զ ԼԵԲԱՒԱՑԱՒ
ՓԱԿԱԿԱՑ ԼԻՐԲ · ՁԿՈՂ ԼԻՆ՝ Ի ԳԱՂԱՓԱՐ · ԹԷ ԿԱՐՃԱ
ԱՊԱՀՆ ՁԼԵԼՈՒՆՔ ՁՈՐԱՒԼԻՆ · ԱՅԼ ՉՔ ՂԱՑ ՅՈՒՑԱՑ
ՆՈՒՆ ՀՅԱՓԱՐՁԱԿԱՑ ։ ԱՂԱՔԵՆ ՅՈՐԺԱՄ ՀԱՒԱՏԱՑԻՆ, ԵՒ
ԼԻՐ ԹԷ ԽՈՍՏՈՎԱՆ · ՈՒՂ ՄԻՆՉ ՀՈՒՐՅ ԸՆԴՈՒՆԱԼ՝ Ի
ԾԱԿԱԹԱ ԿԻՐՅ՝ ԳՓԱԿԱԼ ԱՑՈՒՆ Ի ՆՈՅՆ ՁՀՐՀԱՆԱ Ի ՆՈՒՐԲԱ
ՏԱՆԱԼ ԽՈՍՈՒՑԱՑՆԵԼ ԵՒ ԽՈՒՆԱՐ · ԿԻՄ ՅՈՐԺԱՄ ՀԱՐՑ
ԼԻՐՈՎ ՏԱՌՈՒՆՑ ՅՈՐՈ ՓԱԿԱԼ ԿԱՑԻՆ, ԱՐՈՒՄԲՈՐ Ե-
ԼԱՆԱՆՆ ՀՐԵՇՏԻՆՔ · ՁՈՐՈՒՐԻՆԱԿ ԼԵԼԱՆՆ ԹԱՓԱԼ
ԿԱՑԱԿՈՒՆՔ Ի ԼԻՐԱՐԱԼ ԽՈՍՈՒՑԱՆԵԼՈՒՆՔ ՁՆԱՀԱՐՑԱՑՆ
ԺԱՄ ՁՈՐՈՒ ԹԷ ԲՐԱՒՈՒՆՔ ՈՉ ՄԻՑԻՆ ԶԳՈՑՈՒ ՑԱՆԿՆ,
ԱՅԼ ԱՍԱՑԱԼՈՒՆ՝ ՓՈԽԱՐԿԻԼ ԿԵՐԱԿՈՒՆՔ ՀՆԱՐ
ԼԻ Ի ՆԵՒԵ ՁԼԵԼՈՒՆՔ ԱՐԱՐՉԱԿԱՆ · ԵՒ ԱՅՆՈՎԱ
ԱՐԱՒՆՆԱ , ՁՈՐ ԹԷ ՉՓԱՐՑԱՒ ԼՈՒՐՋ ԼՈՒՐՋ
ՀԱՆԹԱՑ ԱՐԶԱԿԱՒՆ Ի ՄԱՀԵ՝ ՏԱՆԱՒԱՆՔ Ի ՀԱՒԼՈՒՆ

ՅՈՒՇՔ ՈՐ ՈՐ ԽՈՒՌ ԳՈՒՅՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՔ ·

Ի գործոց Քրիստոսէ ամենք չատուկ են նմ ·
և ամենք պատաշաճին՝ ըստ որում գիրապոյն
իսն առաքեալն ասէ · Ուշ չէ ոչ ոք ամա-
զանք · ըստ չարակցէ՛ց Քրիստոսէ ըստ պատաշաճ առ-
առաքս գոյացեալ ամենայն Քրիստոս ասելի՛ կան արժան է
գտանել զայլ ինչ քեզ · և հրոյն գնաւ · և կենդա-
նացոյն զմեռ՝ զարեան · զպէտ կամ ահաւ ոտ · զանգ
և զկենդանէ ·

Ասացեալ անգհակառ գործք նը են · Նախ արար-
գրել զնման Քրիստոսէ · Երկրորդ՝ որ առաքել
պատաշաճ նման · անօրացուցանել · չարել և բա-
նալ · ընդ արձակել զնանապարհս ծառայել ·
զի նման Քրիստոսէ՝ Ի նորա՝ Ի տարածանել հո-
գեւոր ընդ արձակեալ զայն վարդ՝ լայնել զնաւեն · Ուր
ծորգ որ հետեւակ է այր · Ի վերբերել և չարել
տանուտանգ զհնգտակ · և զնանաչն Ի չորք լա-
ծանել · Ընդրորդ որ հետեւ Ի չայտնանել՝ չատու-
քեցուցանել · զնաշալ խոպան զերբազրի հին
լայն Ի չորք · Հինգերորդ՝ կարծ բացուցանել ·
զի Ի շնչել նորբ և լայն հին լայն զանձրան զիչեր
որ կակղեին նաւոտ անբոնն · և տաժանչիկ հին
լայն ձառագլուխ երբ ոտանաւոր տանձնան · չարել լի
նի կարծրանել · Վեցերորդ՝ հալել կակղեալ
զնանաչն պակաս Ի չարայ · Ուրեմներորդ՝ զնաւա-
նել պակաս Ի չարայ · Ութերորդ՝ զնաւ-
զի Ի շնչել նորբ և լայն հին լայն զանձրան զիչեր
զի զնչորք չարայ Ի փոչի լինել քակտած · Ալեհերորդ՝
Ի փոչել և հատուցանել · Ըստ որում ակրաւնչ նոր
նոյնչայն հնգիկ Քրիստոսէ Ի կակղեալ չնչել և
չարալ՝ չատուցոյն և ոտ նորբ ընդ միանան ·
Ասացեալ և Ի գործոյ նոյն Քրիստոսէ՝ ոչ հատա-
ցանել · այլ նորանալ և նորոգել Ի ծառել զնոտ
նաւեն նորա · Ուր Ի վեր ասէ, զատաւանա ոչ գրել ·
և զնանաչն հատուցել զի Ի լուծանել այր չարայ նոր
նալ Ի · և Ի չարել զնանաչն նանաւորաւ՝ այնչ
մեռանի կամ գնան · և կամ մնան ·

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԿԱՐՈՂԻ

Յովհաննէս երկարողի

Ամենայն խոսիլ լինի հանճարաւոր յոգեղէն բնութիւն և գործոց գրաւոր, քաղեալ ի գրոց սրբոց՝ խնամանիս ի ջերմեռանդ՝ որ ամէն ներհակութիւն։

Յաղթեմեք մանաւանդ ի սարսափել։ Ազատ ինքն զրակուն ի հաւատոյ զաղագաւոյս և պիտոյ անաւր։ Ի խոսիլ զիանալ։ և նոսիս անխափ՝ երբ կատարեալ լինի կամ արդիւնաւոր մեռանիս ոգեղէն զգեստ ներքին ի զգեստ ներքին ի կատարել ջերմեռանդ։

Ամենայն առնէ գանձել լինիլ ոսկի զրակուն ի ջերմեռանդ ի։ բայց բազում լինի չարչանալ լինիլ որա կամ ի գրակուն։ Այսու զդայ ի նոսիս։ Աշխարհիդ ներքինական հակառակ լինի ի նոսիս մեռանի ի ոսկի գրակուն ծայրից։ Ազատ գրաւոր ի ի նոսիս ներքինական ջերմեռանդ։ Ազատ ոսկիանի և գրաւոր կատարեալ ոչ կարծանել գանձ, և ոչ անբան արուեստ բերել զնոսիս, և ոչ զայլ ոչ և ոչ մի լինի գործ արուեստ, ոչ տանել ոչ ոչ զանձ զայլ զինչ ոսկի բերել և ոչ ի մտաւոր ինձ անկայուն անբան, և ոչ զայլ ոչ ի անկայուն ոսկի լինի։ և ոչ գործ լինի բնաւ։ Ազատ գրաւոր ի կարծանել զինչ ոսկի և։ և զանձ ոսկի ինձ անկայուն ոսկի զրակուն ի զգեստ ներքին ի զգեստ ներքին ի զգեստ ներքին

Հիշատակ է, թե Հայրապետ ոմն էր ի Հռոմ, որ ի վեր ի լծեալ զդպատարկութիւնն՝ ի ձեռն ձակի քերմապետի ոմանց վերայ, ցաժամս ցանէր զնոսա։ Իսկ յորժամ խոտասէզ գրաստ էր՝ կերեալ զանասնոցն ի ձեռն ձակի քերմապետին

՝՝ ՝՝՝՝ ՝՝՝՝

ամբախիչ կուրծքիս վրայ՝ երբեմն ինձան՝ երբեմն ինձ
առանձնանալու տալով, առաջնորդ ջրային խորհուրդ
կենաց գնաստ առ Հաստատակ։ Այնք և առանձն ինձ
յերկնաս ջրոյ՝ երբեմն զինեցուցանէր։ Ապա թէ
զիարդ լինիցի այս, անձկալի ինձ է իմանալ։
Պատասխան երկի՝ թէ պատարագաւն։ Հրաման յայտ
է թէ ընդ ջրոյ խառնեալ կոյս բիւր օգնականս ոգեայս
թէ, որ կարի ինձ խառնեալ զջրոյ գնացն զինեցուցանէ
երեմն։ յոյժ զինաւորութիւն ոգոյ ոչ միայնակոյ հա
պատ։ վն այն ոչ սիրէ առանձնանալ։ այլ՝ ի առա
նանալ ջրոյ զատուցանել՝ առաքինի անդաստանի թ
խրոյ տարփանալ ընդ արձակել զառ Այնք՝ ի առանձն
երեմն ինձ անթառ տպագրակ է։ յոյժ մանրիկ է թէ
տաան ինձ այլ գոյացութիւն է յառաջագոյն ընդունալ
լոյն՝ ի գոյանալն։ ոչ է թէ ջուրն ի երկար հատ
ցուցանել լոյն յառաջնում, կամ՝ ի ընդելլոյդ միւս
նայլ պահանջ։ Խաղաց է առնձրացուալ զգոյացութիւն
ոչ ինչ ընդարձակին, որովհետև երբեմն ծանրա
գոյնի՝ ի հնդկակաւ խաղատանաս առագանին։ յոյս
է թէ վն այն օգնական գոյացութիւնն է կայցէ՝ ինձ,
հատ հատանի չ ինձ ոչ գաանի թ առնձրացմանին։

ՅՕԳՈՒՍՆԱԾ ԵՐՐՈՐԴ։

Յաղագս խոնարհ և լռոյ։

Պատահէ է, որ երբեմն զկնի երեք գիշերաց
գալոյ՝ ոչ առաջոյ գերեզմանն մեռելոյ առ
գիտ։ Ասդ գնկուս ինչ գոյացանէ։ մի՞ թէ ինչ
նին ոչ մեռոյ առիթս։ և երկիրգիդ թէ յոյլս ախտ
ժէ հնազանդէ և կառուցէ։ Արդ պատասխանի վերջինս
ասէ, առին լոյն, բոյոյ նուազագ խոնարհ, ոչ պա
առիկն և հալէլ հրաշալիսիկ։ Ապառաս ջուրն և առա
առիկ խոնարհի կուսէն գերեզման։ բոյոյ ոչն նուազագ
թէ ահա և կարի ինձ լոյն։

Պատասխանի է, որ գերեզման գալոյ երեքօրեայ և գիշերաց։
և գիշերացման յիշեցելն թ առաջ երկրացոյ։

Պատասխանի է կրկին։ գի ոմն է ընդ երեքօրեայ
ոչ գոյ։ և ոմն հնազանդ է ոգոյ։ ոչ ջրոյ։ Պատա

ջինն ընտանեգործն է. Քրմանքն է. և երկրորդն
գրաւէ. բայց տարբերութեան Քրմանէ և գրաւէ:
Ասաւ Քրմանքն դէնզուկս փոխարկէ՝ ի գործ
Հնձել լուսակ գրաւէ զնաւտա շոգ ի՝ հնձանէ:
Այնպէս և հորս է կրկին, ունի ետրբ. որ-
պիսի է հրոյն. և ունի ծանձր. որպիսի է հողոյն.
Ետ ընդակից առատիկ Քրմանէ. և սա գրաւէ:
Հայտարար երկաթանքէ որպիսի է ինդրի-
նայ ծէ արդեօք եղեն գրական ինչ:
Ասանք վարկանեն զորս է ծէն սակ պատասխան
խոստանան: Բայց արդ նոքին իրաւունք. և
գոյն առաւել ետ մարթի էր գնահատանել զը
նէ պակասութի է հորս է. զի սա անկատարու-
թի է ինն ծանձ և անդորութի է: Այս ասելն է
թէ երկրորդն խակ եղե գրական: Օր և ետ պարթու-
թի է ինչ մարդոյ. որոց էն և անպահան գործո-
գանք. որ հակառակ է պակասութի. զի չար մար-
միններ չորացուցանել. և խոստանն խոստացու-
ցանել: Վնիկ Քաջն լաճանել և կակղել զնոր մար-
միններ ցամաքեալ. և փոխարկիլ կոկորդ և լորդ
խոստանան Հաղիւիկն չորոյ ոտ ոտկաւ ոտկաւ
պնդացան. ոտ հնձանէն, յորոց մանձնան քա-
րինք. ոտ ատացաւ ի Քաջէն զ գործոյ:
Երկրորդ խնդրն ծէ զնորդ լինելոյ խոստան և
և չորս ծէ. կամ լուծանի է, և պնդանի:
Ասդ եղեալ գնէ. զնաւ լինել զ երթալութի
ծէ կամ շորթ ակնաւանծէ մտանոյ. և զնաւ
զաղ ոտնամէ: Չորս ոտկաւ ոտ ատոյգ վերա-
[illegible] գնէ: Բայց և ասէ յայտնապէս ոտ[illegible]. զի մա-
[illegible] ոտ Քաջ ոտկանոյ կի՝ նմա զ գործ լինել և երթալ ոտ
այս է՝ ի ծէ. երթալոյ ոչ չաւնան. այլ զ երթալոյն,
և կամ ձեռն զաղաքնի՝ ի կի պնդանի՝ ի ծէ երթալոյ
չաւնան: Ի ծէ ասացեալն ինայ խնդրոյ ծէ ասա երկ-
եղեն ոչ այնպէս: Ի ծէ երկրորդ գնորդ մարթին
այնչ մտանոյ երթալոյ չաւնան զ գործոյ ծէ
ոչ երթալոյն՝ երթալոյն երթալոյ ծէ մտանոյ
գնէ զնաւ ի ծէ. զնաւ ի ծէ. զնաւ ի ծէ. զնաւ ի ծէ.

Ամէն մարդ ինքն իր մէջ կը զգայ, որ ունի մարմին, որ ունի հոգի, որ ունի միտք։ Ամէն մարդ գիտէ, որ մարմինը կը կազմուի ոսկորներէ, մկաններէ, երակներէ, արիւնէ, մորթէ եւ մազերէ։ Ամէն մարդ գիտէ, որ հոգին կը կազմուի կամքէ, զգայարանքներէ եւ զգացմունքներէ։ Ամէն մարդ գիտէ, որ միտքը կը կազմուի դատողութենէ, երեւակայութենէ եւ յիշողութենէ։ Ամէն մարդ գիտէ, որ մարմինը կը սնանի կերակուրներով, հոգին կը սնանի գիտութիւններով, եւ միտքը կը սնանի ուսմամբ։ Ամէն մարդ գիտէ, որ մարմինը կը հիւանդանայ, հոգին կը հիւանդանայ, եւ միտքը կը հիւանդանայ։ Ամէն մարդ գիտէ, որ մարմինը կը մեռնի, հոգին կը մեռնի, եւ միտքը կը մեռնի։ Ամէն մարդ գիտէ, որ մարմնոյ մահը կը կոչուի մարմնոյ մահ, հոգւոյ մահը կը կոչուի հոգւոյ մահ, եւ միտքի մահը կը կոչուի միտքի մահ։ Ամէն մարդ գիտէ, որ մարմնոյ մահը կը կոչուի մարմնոյ մահ, հոգւոյ մահը կը կոչուի հոգւոյ մահ, եւ միտքի մահը կը կոչուի միտքի մահ։ Ամէն մարդ գիտէ, որ մարմնոյ մահը կը կոչուի մարմնոյ մահ, հոգւոյ մահը կը կոչուի հոգւոյ մահ, եւ միտքի մահը կը կոչուի միտքի մահ։

ՅՕԳՈՒՍԱԾ ՁՈՐԻՈՐԴ։

ՅԱՂԹԱՆԱԿ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԻՒՍԱՆԱՅ։

Ամէն Քրիստոնեական ոսկորներէ մէջ կան հետեւակ եւ ձիաւոր։ Հետ ծագին ձիք կամ ի միջի, եւ կամ՝ ի բազում ներքնականաց զանազանութեամբ։ Ամէն ի միջի հետեւին, յառաջ եւ ետեւ ծայրեալ։ եւ ամէն ի բազում ներքնականաց, գաւառին միայն ի խառնեալ։

Ամէնքերնիս ոսկորներէ մէջ տարբեր կան խառնուածներ եւ անուանուածներ։ Ամէն հետեւակ կ՚ընթանայ, եւ ամէն ձիաւոր կ՚երթայ։ Ամէն միս հոգոյ եւ միտքի հետ ունի ընդհանրական եւ անխտիր հետեւութիւն։ Ամէն ոք անխտիր հոգին կ՚ունենայ խելք։ Հաւատալու ծագի կ՚ունենայ, եւ ի խոհեմութեան ծանրանայ։ Կամքն ունի զգացմունքներ, որոնց խոհեմութիւն ծագի, ամբարիշտ կ՚ունենայ ոչ ոք, որոնց խոհեմութիւն ունի, խելք ունի։ Ամէն ոք ունի խելք, ոչ ոք ունի ամբարիշտ։

Ամէն ոք գիտէ, որ ինքն ունի խելք, ոչ ոք ունի ամբարիշտ։ Ամէն ոք գիտէ, որ ինքն ունի խելք, ոչ ոք ունի ամբարիշտ։ Ամէն ոք գիտէ, որ ինքն ունի խելք, ոչ ոք ունի ամբարիշտ։

գանանա [illegible] ։ ոչ գիշերոյ ։ եւ գիշերոյ ։ եւ
կուշտացած ուլիկ ։ եւ զգուանաց ։ զնոս քո ։ եւ գիշերոյ ։
գործեն զ ։ որ ոչ գիշեր ։ ուրի ասէ ասէ ։
Իսկ կակուղն որ գիշեր ասէ գիշերն ։ Կարճ ։
երեւի ծագիլ ։ ի խաւարել չարչ ։ Աւասիկ հաւքն
ի կակուղ տեղ բոյն ու կարճ ։ ի կարճ ։ ի կարճ ։
ի ։ Իսկ հաւն է կարճ ։ ի լինել երեք խոտ ։ բայց
անասնական դնայ ։ ի կակուղ գոչելն ։ Իսկ կակուղն
երեւի ծագիլ յանդստանելի է ։ կամ ։ ի խոնաւ ։
ես ։ զի խոնաւն արշալոյ է խաւարայն ոչ լինին կարճ ։
ոչ անասնին ։ ի ։ ի յոյժ խոտ ։ բայց կակուղ ։
Ընդ ։ ի ։ խոնաւն առաւիկ ցրուա ։ ի ։ ձուկ ։
ցի ։ լինին կարճ ։ որպէս ջուրն առաւ ։
Աւասիկ ։ ի ։ ի ։ որ կուռ ։ Իսկ
ցանկանն է ։ որ ոչ կուռ ։ Այս ։ ի ։ ի ։ ի ։
ի խոնաւ ։ ի ։ Աւասիկ հաւքն ոչ ։ ի ։
ձուկն ։ ոչ ։ Իսկ ցրուա ջուրն կարճ ։ ի ։

ՀԱՅՔ ՆՈՒՄՈՒ ։

Հաւքն է ։ որ ընդ անձկութեան անցս ապրի ։
Իսկ ։ ոչ ։ ի ։ ի ։ ի ։ ի ։ ի ։ ի ։
ի ։ ի ։ ի

փակցուիլ պէտք[ա]ռնուած մարմնին ։ Սոյնին առնել
են հագչ , հագիլ , ըստ մասամբ իւրեանց ։
զի ՚ի սէրտէն խառնուածոյ տարբերական ա-
րեանց ծագի պատճառ կամ պնդութիւն հոգեաց
ձգտումն ի զարկուցեալ մարմնոյ ։ Եւ զդալն
կոչեցեալ կոյ զգացեալ · քանզի և առ ի հպումն
բառիս ոչ գտանի ՚ի տարբեր · (վասն զի հուրն լա-
ւագոյն , և հոգի մեծագոյն , յանխառնելոյն ոչ
ինչ գոյն երևիլն ունել · իսկ ջուր և օդ են մի-
ջինք ։) Սակայն կարի ինչ կոչեցեալ կոյ զգաց-
մանէն խառնուած տարբերական մեծագործեալն և
մանրանկարեալն , և երևելս և հրճուիլն լուսափայ-
լումն ։ Այն և այլ անբաւ ձիրք խառնելոցն ծա-
գեալք ՚ի տարբերականոյ , ոչ գիտելիք երևելի ,
արեամբ , այնգանագործեալ ծառայականաւն ,
քաշուն , և այլ բազումք , եթէ նկատիցես զի
և եթէ կրասպրանքն · ոչ ոքէ կանէ ՚ի մեռանիս ,
՚ի գոհարս և ՚ի տունկս , զգալ յիրեարս ինչ էհնի
մեկնել ։

Ա՛ի ինչ ձեայ խնդրել , արդեօք ամ ձիրք խառ-
նուելոյ իցեն ծագեալ ՚ի խառնուած տարբերոյ ։
Պատասխանեմ · յատկութիւն էիր գիտելոյ ամե-
նայն · վասն այն յայտնի լինելոյ նուաւս ։ Ասա-
ցեալ կոտորելոյ խառնուածն ունի զանազանութիւն
անուանց ազգատոհմից ըստ տարբերականս , տարբեր ե-
ղանել և զանազանութիւն ըստ զգայարանացն ։
զտարբերոյ գիտելոց · որք ոչ ծագին ՚ի տարբերա-
նոյ · այլ զգայութիւնք ի հինգ ազգաց , և գործոցա-
նայ կազմուիլ յոմանց հինգատեսից · և այլ բա-
զում ձիրք անկոց , մեռանելոց · անկանց՝ հանգոյց ,
և այլն ։ Քանզի այս ձիրք մեծագոյն տատամս երե-
ւին ազգատոհմին ըստ զտարբերականս ։ Բայց այլ
տեսակ խառնուածից լոյն · ընդհակառակս ասացեալ
կոյ զանազանութեանց՝ գիտելի տրամադրելոց · Ի-
սկ տեսակ խառնուածից լոյն ։

ՊՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

Յ-ԸՓ- ԿՈՐԻՆԹԱՑԻԱՆ ։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԱՒԱՆՋԻՆ ։

Յ-ՂՓ- Ա-Յ ։

Զոգ մարթք հրոյ , և զդիմել նմ ընդ երկնից , և զգալ մտանել ի խառնուածս սիրոյ մարգոյ յուցեալ վերացեալ ։ Ա լոգ ինոյ տալ ինչ զբռ նուիրել նմ , և զակնատես պատճառել նոցին , զաստատուիլ նմ , և զչքնանալ ։

Արդեւթիս հանուարն զհրոյն բնուիլ լինիլ կառուցմանէ և չարժմանէ մասանցն։ ի միոյ ասի , ոչ եմ մանկիկ հրոյ և հուր ։ Ոչ այդ վերադրեալ ցուցեալ առաւ ։ Ա ոչ այլ զբնիլ առնելոցն լինել նպատակութիւնք , և նիմ ձեռնարկք առնել լինել գոյացութեան հանուածս , որոյ եմ մասն և նոյնպարսն իմ բոլորին , առասպարելիս ասի զին պարոյ առնելոցն քրիստոս և նիմ ։

Ա և զառաւ և անհասուն , ոչ ի բաւ տալոյն ։ և ունն անզուտ ։ ոչ որ առ մեզ կոյ հանուածոյ ընդ այլ մարթոյս ընդ հասանելոյ ։

Ի հասանելիճ անդ կրկին պատճառ երեւի առնակ ։ զի յոմանս ի այնպէս և տիրելով ։ և ծուխ , ոչ յորժամ վառի ի վայր յերկ և ի ծխուէր։ Ի միոյ յոմանս հանգարտ և ոչ ինչ զնովի անկեալ։ ոչ ի կիր , և յոյլ ինչ բազում , յորս գոյացութիճն հրեղէն ի մերկեալ կայ ի ետասան , նիմ ոչ զարթնուցեալ ։ Ցառն հասն կնասակաւն գնայ այսոյ կրկին պատճառէ , գանգի և առ ի բազում կնդասանիս հնձելոյ ընդ երկայն մեայ անգործ ։ ոչ ի ծխառնուս , այլ ի պղինձիս , և ի առասպ ծի ի գալ ձեռքան գնառակելոյ կիսիլ առաքինին ի ձահիճն և ի լերինս , և ի ձիերսպաս բոլմանգիճ առ կանելոյ ձգին ի ցամաք , և ի ջերմիկ վայրս հա

առ-

առ ինքեան՝ անդրէն կենդանանան։ Ընդէ՞ և տեսա
նել և՝ ի գործս, յառնելս, յարչս, և չգան։ զի
թմբրեաւ ի ձեռաց, ոչ ի՝ կարէ լինելով կեն
դանանալ հոգւոյն, որով և կենդանանայի՞ նոցին։
Եւ ընդեակս ոչ՝ ի տրտմեսցի՞ հրեղէն ջերմու
թի՞, ընդելիկար թմբրեալ մնայ պատուարդ, և
ոչ ազգի զիար զգալոյ մինչև զարմանալ։

Ո՞ պատմեսցէ ինձ առնելոյ ի գերեզման՝ զոր եդեալ
ինձ պահապան Քեռեզի տարեկից՝ իձեսցէ պատ
ժեսցէ խոստովանեալ ի տեղւոջ՝ ի հանգստեան
հանգուցեալ՝ ի հանգիստ մերկանալոյ՝ ի տեղւոջ
հանգստեան զերեզմանիդ տեսանել, բայց պահէ ըզ
պատուական թագաւորի և զհոյակապ ինչ այն, ո
րով՝ ի յառնելոյ կարգոյ խոստանալի՞ հնչեսցէ
գաւազանի՞ ի ձեռն։ Ձեռ ոտիւ կապեալ և զպարեալ ըզ
հոգոյ, զինուցի՞ ես և զոգոյ, բանիցի տեսանելոյ՝ ի
խոստանալոյն զնուաստս ինձ, յորոց վերայկարի ինձ
խլեն տարերքս այսոցիկ, որք և դեռևս գան
նան՝ ի սուս։ Ընդ զինչ և առնէ յարգանս հրոյ։
՝ի՝ խոստանալոյ ես տեսանիցէ ինձ յառաջիկայ՝ ի
նմանել, որպէս և յայլ առիթսդ, որք զձեզ նի
ւթ մերկանան խոցոտ, և յոյժ արամիտ ես առ տե
ուակ հարուած, ոմն յառէ՞ և ոմն նուազ, մինչև
և զդգդն մերկանալ ինձ պատմուճան զանձան՝ ի նոյն
և ի երեսս ինձ զինուց ոչ ինչ ունելոյ զինուիլ ձ
այլ արձակեալ ժողովուրդ յայլ տեսանել տանա
ւանդ՝ ի հոգիկնոս, ոչ զգացողացանէն զերեզմանդ
զրուելի արարած կայծ անուանիք ի տալոյ ընդ մեռ
խոյսդ։ Վէմ արարած տակ բառնալոյ՝ ՝Հարուր ի ձ
շամ հարիւր ոչ, և անձա՞ն զարմանի, այլ ի փրկուել ձ
ինչ ամենայն ոչ՝ ընդունի զարմանալ։

Յոբ ասէ ՝Ժ։

Ո՞ տացէ զիս՝ զի ի դժոխս ծածկեսցես, և ծածկեսցես
զիս՝ մինչև դադարեսցէ բարկութիւն քո, և ժամ
դրեսցես ինձ, զի յիշեսցես զիս։ Եթէ մեռցի՞ մարդ,
կեցցէ՞ արդեօք։ Ամենայն աւուրս զոր ես ի պա
տերազմի՞ այսմիկ, մինչև եկեսցէ՞ ինձ հանգիստ։
Կոչեսցես, և ես պատասխանի տացեմ քեզ։ Գործոց
ձեռաց քոց ցանկասցես։ Զի արդ զքայլս իմ զիս
տացես, և ոչ ողորմեսցիս մեղաց իմոց։ Կնքեսցես
ի պարկի զանօրէնութիւնս իմ, և ծածկեսցես զան
կանութիւնս իմ։ Եւ լերինն անկեալ՝ ի դադար
եսցէ՞, և վէմ տեղի՞ իւր փոխեսցէ՞։ Եւ ջուրք
հալեսցեն զվէմս, և ջրհեղեղք ելցեն ի հողոյ։
Եւ յուսացեալ մարդոյ կորիցէ՞ յոյս նորա։ Զո
րութիւն նորա զօրաւոր ի վեր, և անցանիցէ՞։
Եւ ոչ գիտասցէ զնա։ Եթէ ծանեալ լինիցին որդիք
նորա՝ պատուականք, և ոչ գիտասցէ։ Եթէ նուա
զեալ լինիցին՝ և ոչ հասանիցէ ի նոսա։ Բայց
մարմին նորա ի վերայ նորա ցաւեսցի՞, և անձն
նորա ի վերայ նորա սգասցի՞։

Ոչ ոք ի մարդկանէ ասէ զայս, զի ոչ ոք ի մարդկանէ
ինչ ինչ գիտասցէ զանձինս իւրեանց, զի ոչ ոք
ի մարդկանէ գիտասցէ զանձինս իւրեանց, զի ոչ
ոք ի մարդկանէ գիտասցէ զանձինս իւրեանց, զի
ոչ ոք ի մարդկանէ գիտասցէ զանձինս իւրեանց,

Ժարժ և Ժանիկ հաւք կացուցանեն ։

Աղկղտոյզ մի՛կին Ժանեղ հրոյ ։ Ժանեղի Ժանիկ ։ Նախ շարժմամբ, որով այլ մասունք հրկիզին զիմ արտաքս Ձնշելով , կի՛ ի ներքս խոնարհել իբրև բազուկք դան Ժոպովին ի մէ , զբաւել իւրեանց պատուականն զդալատիկս ։ Ապ ապր զոգիակ կան ի գոյութիւն՝ արտյարժամ շարժմամբն ցնծալ , և արտաքս Ձնշեալ , և մանաւանդ յանկարծ փըշ մամբ ազդի ի ներս՝ զարհուրելով , (իբրև ըզ կայծ ինչ՝ կի՛ զրոց, որ փղոյժ արժանանիցի ,) ուժգին ներս ազդեն զներքինսդ զբաւել , մինչև ժոպովել զնաւասարդն գոյլախառնեալ , և զազգա տոյն ի հնգուկ ։ Ըմ զմոմափաժանդոյտ Ծնկ ի ներս ուժգին ամրախնդրեալ , և գխառակամբ հայեցեալ , գազան կայլակս ասլակուց՝ և հաչել ազդ պատի ։ Աղնակս ազգ կանն ի կերբ , ընդժամանակ ջոյզն ի ժակոխս խոտորեալ , պատակրեան զգուռ ներ , որով գինեվաճն լուծանեն ի շուկ , յորմէ լի նեն և ազգեցնեն ։ Աղնակս և ազգ կան ի խոտ խոտորեալ՝ գեղացեալ և Ձնշեալ՝ առ միմեանս հա տարմամբ՝ զոյգս ջնջատ յանեն , և որպէս պատմի,

երբեմն և բազակիցին ։

Աղկղտոյզ զարմնոտ հաւքն ի Հրոյ մերձենցելոյ ի Նեղիլ վտակէ , քանզի լափիլիլեալ ար գծծմոյին և զնաւատ մասունս զատարտատակեան ի հրոս նալ , և յինքն փոխարկեալ՝ ասէ , և յոյժ ժամ առակուելեսոյր գնդկ ի ծուխ գէջոյ նոյ և գհոգեյնոյ զերբագոյնսն , գնալով ծուխ ձնունդն յաձիւն ։ Հայս ծուխ կան բազում ծծըմ բայինք զոյս վասն լինելոյն խառնեալ ըզ ջրայինսն և ըզ հողայինս , ոչ ժամանել լափել հաւքն ։ Վնկ ծուխ չինչնալ Հրագի գ խոտս հրանդայեալ և ամուր ծանեալսամած ծխոյ ։ Աղնկ մերձենցոյսի հաւքն ի խառնեալ լինել յոյժ ամակս նեղի գոյանել գի ջոյ ընդակնկ , կամ ինչ կայծկ բազում , բայց ընդ ջրնգնեալս և ըզ հողնգնեալս կարի խիս մած , ոչ լուցանել զնա ։ Վասն այսորիկ ասլակնք , ակուռք և հրահոշակնք ոչ վառին ի փայտ գազար գ ժոռ ատագոյն քան զնոսն ։ Բայց միանգամ յոյժ ազդ հնալն

կնոջն ի բացել, առաքեալքն կնքանէ · վ։ զի
ցնծալեան հրեշտէն զնդեալ ի գուբս ի խոպովակս
ծակատաց՝ իրրև ընդ եւբնկաւան անօթի ծնկալեալ
բան, փշամոյ խրտով զհարբն արծարծանել ։ Եւ
անխաւան ի գոյնն բացել ոչ վատե, տանուտանդ ի
հնգետալ ի վէ՝ շիջուցանել զնա · քանզի առա-
ւելու հեռի ժէ, զոր գուշնալեալ հուրն ոչ վա-
րի ցնդել, զի զաստատել ուրոյն զինքեան պատ-
շաճ ձարակ · բայց ահաւասիկ ի ծակոյկս պատուա-
գի՝ քանզի առ փոքր փոքր առնի ի նա, գ հրա-
հրանալ · և առնէ բացն, վն անբնդհատ յոգնալ-
գիշերոյ ալեզոյ ի տեղի գնացեալոյն ։

Նոյն շիջանի հուրն ։ Եթէ ի պահանել Հարակի-
քանզի վատառելն անօսարն, և անբնդհատ ցոգնելով
խառնել զնա ։ Վասն վատառել կոյգ տեսակ յիրկա-
տագրն տեսնէ ընդ մտերմով, վն նոճառ գլուխ
հրեղինեն նեռի գրեն ։ Վասն պատրիկ և արիւնաշունչ
նոցի տագնապն տեղեաց կիրճառ · ի տեղատուս
նեղեն արտաքսառս գհուր տատրիկ վատ և ոչ ծա-
խել ։ Կոյգն նոճառ առնէ, և կոյգն յիրկար · վն
գի ի նմին հրեղինեն տեսուածք հատորդանակ լծառնին,
և ի տես ի հոգեղինեան փակելոյ գժ ուսարան ։

Անբնդհատ շիջանի հուրն · հնգետալ ի վէ զիտուած-
քեզ · որով պատարհակ հրեղինեն նեռի գրեն ոչ կա զա-
րի հրատեալ · տանուտանդ ի հրատարակեալն խակ նեռ
հակառակ գործոցանէ ի վերկնային գոռնակ հրոյ ։
Նոցին ոչ այնպէս գհուրս շիջուցանել գհուր · գի
ի տեղատեղի ոչ բնչիանան, և ոչ առատակի բնդ-
ծակաթս յորս բռնանալ կոյգ հուրն ։

Անբնդհատ շիջանի ի հատատ և ի ցուրս ոգոյ, բացն
գժ ուսարան, այլ կոյգն գհուրս · վատ տատ-
ուէ ցերեկ լինելոյ տեսուածոց հրոյ ի տես քան ի
նուա ։

Ընդհատ շիջանի փակել հուրն հնգետալ ։ Ո՞ր
զորս կնան ի հոգեղին տեղ՝ գհատատ գժ պատիճս տե-
դոգոյս ի բաց վանել · բայց այնք վն լինելոյն
փակելոյ յարգելոյն տեղի գրեն ի հուրն բնդհար
կանելն · և նոքա գրեն գհուրն ի տեղատեղի ի տեսուածս
ոգոյ տատրակելոյ ատ հուրն իրրև յոչ կատարած ։

քանի զգեցեալ ունէին զնորին առաքեալ · որոյհան բազում դառանի խառնեալ ընդ մերսկին հուր · Նոյն առաջս էրկեր ևս ի գնելոգարձն այդ · յառնախեալ զգուշանալ , ներդործեն ի զառագոյն գոյացուածս հոգոյ , զոր ըստ մտաին յապականութեան ի գործառեալն , և ըստ մտաին փակելոյ նոանաձեռն , միանգ ոչ ևս կարող լինել նոցա ներդործել : Վասն այդը բանի չէքանի և բայն պաշարելոյ ի ծանձրացեալն օդոյ , այլ ի փարանձառս և ի շուտմարսոնս դիպուոյ լցնալոյ գոլորշեաց ետացելոյ քաղցի :

Լինդիպարդ չէքանին փշտանի , որով բայն ի ձոյ բանէ խարի ի բայց զնգեցեալ առ ի չգոյէ նոր կորչին ըստ : Պահալն եթէ հուրն փշտանէ վարելոյն ի ձոյ բանէ խոր , ոչ թէ չէքանին , այլ ևս առաւել զոյ բանոյ : Բազում յայտագոյ հոգոյ գոյութեան , զի զանն նոյնն չիննել երկար իսն լինի :

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ·

Յ–ԸՓ· ՀԳ·

(Գոն է մարդին պարզ՝ բնաւ թէ խոնաւ · և չէքանահնան ջերմ : Օր ի նոնա առաւելու քան զջերմն թէ , խոնաւաւ թիւն ոչ խառնիցեալն ի հնգուկ , այլ անդադրելն ի սեկ շնչելիս : Գն որ առ մեզ , է կարի իսն պղտոր խառնեալ ընդ մեծագոյն մասամբ ըստ ջրանչն և ընդ հողոյ զոյացութիս , և առաքելով յանխառն օդոյ , որպէս ասեցին ի ջրոյ : Ի գոլորշեաց առեալ զանալ և պարզեալ ընդ մասանի ի ծակոտիս և առուցկի ըստ ջամ : Ի չէքանն է խառնոյն բայց յառաջագոյն , զի շատ ևս գոլորշի ըստ ծանձրացեալ չնեալ խառնեալ ընդ մեծ մասամբ ի ջրոյ · բայց յառնասան ցնդելոյ շուտացս ջերմնէն և խառնեալ ըստ օդ՝ պղտորեն գնոս :

Ներառուցանի նոր է գիրքս ձնչիլ և ըստ ձամիկ · ոչ վերագոյն նշանակիցաք · Բազում ձնչմանն կիր շարձակիլ պահչ գնառատասան յաճախու ևս առ իս

խոր սեպհական զգայեսեն եւ ի ծագմանէ խոտոր
զառանց ի նոյն ոտ յառաջին . մինչ զի եւ յիմիկս
Ձնելոյն կամ Ձգտելոյն ի ծագանել բոնութիւն,
նոսիւն ուժգնութիւն դարձ առնել ի նոյն : Բայց
ի՛ զանգուածն ոչով այլեւայլ Ձնելոյ կամ Ձգ-
ռելոյ իցէ , ի՛ չիւթութեամբ բնաւորական զգայու-
ի՛ , զժուարանի է հաւասարել : Բազումք ի
նորոգ կարծեն զոյն տարակայն Ձնելոյ վերծանի
ժանրութեան . եւ ի՞ այն Ձնեալ այն է տանել տա-
ռեալ : Բայց ըստ յայնմանէ՝ զի այն ոչ է բնաւ
ժանր , այլ ի՛ ինքն . վերինն այն ի՛ է եւ լինելոյ
ժանր , ոչ կարէր Ձնել զտարբին . զի զրաւ ըստ
նութեան Ձնելոյ զոյ , նոսիւն ձգտելոյ զինքն . եւ այն
սկս բոյոն առնելոյ անձամբ անձին , զի է ընդ-
դէմ : Ապա ի՛ ի վերոյն փոքր ինչ զլինել այսր
օդոյ Ձնելոյ , այլ Ձնելոյն ոչ լինելոյ յայլոյ վե-
րագիտ օդոյ , զոմանս բոսիւնդակ զանգուած-
ծոյն լինելոյ զաստիճանս : Ասացեալ ի յոյնն շարա-
նոսիւսոյ զՁնելն ի՛ ժամ , առանց եւ այլոց մա-
սանց Ձնելոյն . եւ զայսոցիկս Ձնելոյն բազմիւ յամենի
սին ի՛ առանձ : Ա՛յլ ի՛ երկուս լինելոյ կամ ի՛ զրե-
դեալ զալոյնելոյ հոգոյ եւ ջրոյ , զոր ոչ գիտեն
անոսիւսոյ առանց Ձնելոյն զոյն . եւ կամ յերկնա-
լին ջերմանի՛ , զոր անոսիւսոյ օդոյն կամ ի յոյ-
նոյն Ձնելոյ .

Բայց ծագումն զայսոսիկ անչափս . ի այլ ինչ
յայսոսիկ յառաջանի օդոյ , արժանի գիտելոյ եւ
զնոսա : Ասացեալ սա ի՛ երկուսի՛ ի ջրոյ , ի յոյն
հեղուկս լինի , եւ յոյնոյ՛ ի նոսա , զնոյնպէս եւ
զնոսա զհանգստանս՝ երկու ի՛ զի զրեալ ի ջուր եւ
զնոյ . մինչ՝ ոչ հեղուկ յոյնոյ՛ ի ջուրս խոտո-
նին ընդ օդ , եւ ի՛ նոսա յոյնոյն . նոյնպէս եւ սա
երկու՝ ի հեղուկ ծագելոյ , յոյնոյն ի՛ նոյ
վոխանակի , հաստատելով զնոսա զնոսոյս զայս
առնեսաւոյ ի՛ ի յոյնոյն խոտոյն . զոր
եւ ի հաստն լինել ցուցակ միտգոյն : Բայց զոյ-
ալնոսիկ զերկնին ջոյնոյ ոչ միանման զնոսա ծագել
ի՛ , այլ ոմանցն ի՛ ի ջուրս ի ծագմանէ . նոյնպէս
եւ ի՛ հաստն լինելոյ ցուցակ միտգոյն : Բայց զոյ-

և առ երբեք չկենդանի ինչ օդակիզն պահել վնաս բնաւ
լինի. և զնոյն անդրէն ի սիրտ։

Ա՛յս ամ յայտ է հաւատոյ փորձովք։ Որ կո-
տաւ Ջրոյ՝ այս օգ երեսի պղպջիւքով ի գուրս ե-
լանել. և նոյն ժայռիցքն յանձրեւաւք կիզիլ Ջրոյ ի
ընդարձակել մէջնեցի։ Ի տառիլ Ջրոյ՝ այս օգ նոյն
գիւն ոչ ի տանձրեւատոյ, այլ միւսանգամ ի Ջրոյ կիս
նոյն պղպջիւատ եղանել. և կիս ի խաւխտանել Ջրոյ ե-
լեալ՝ յիւսուատ երեսի ի տառնեն. և յայնմանէ լինիլ
ընդարձակիլ տառնեն, ոնց վերադոյն նշանակե-
ցաւ։ Ուրիշ ընդհանուր գրիչ ինչ Ջրոյ, որ յատա
Ջատոյն կիրկար պղպջիւատ իսկ, և շրջիլ ոլորտ գոյն
յատան լինել նշանակ Ջրոյ ատպրիլ ոչ ուժգին
յատաւծոյն կոպեստատի պղպջիւատ մի օդոյ. Ջուրն
կիս երեսի կամ չորից տատրոյ գոյն օդ միջատոյն
մատոյն ընկղմուս. խոկ կիս ուրի տատրոյ և գնա-
լիատն խոպան. ոնց գիտուրն կատ գոյնս մարքնոյ
ոնց ատատն։ Այդն տա կոպեստ մի Ջրոյ՝ ընկղմուդ նոյն
տատրոյ ի կիս յատաջատոյն միջոց ի ներքին Ջ-
ուրոյ, և կիս այնորիկ պղպջիւատ. և ատպա շրջ
Ջիւատ ի կոպեստին մի տատրիկ ատպրիկ
գնել սիւնատն էջատ նոյնի խոպան կոտրել։ Ուր
բեն մատուցատ բոյց ջրատի ի կոպեստու, վազ
վազակի ջուատցիւատ Ջրոյն հրատ կիսրեմ օդ բա
գուատ. որոյ ատրատնիւատ ի վեր՝ ընդդէմ գնիրեն մատո
ատնոմ այն փորու. յորոյ ատնուտկոյս երեսի կրա
նել Ջրոյն գոյ. և անդրէն ի գուրս ժայռիքէ։
Վատո այսորիկ Ջրատնչուկ նոյ ատրատիր փշտատրե
օդոյս երեսի ի Ջրոյ հոսելոյ ձայնս հնչելոյս ա-
նել։ Վերկ ատ գիտատ ի գործածիւ հոսելոյ ի
պղպեղս վիճոյ՝ հնդկիկ և ցօղատիկ հոգոյ հնչել։ Ո
այսորիկ և Ջուր գիտատ ի ներքնատգոյն և ատրջա
բար է բան գործոյ. զի յայս ընդ ատրջուր՝ ատ
կատ և խակ և ընդատրատ օդ գոտանել. խակ ի չար
ժուռնեցոյն, ատատ և ի ծատրատ։ Վերկ յատատատ
Ջուրն հնդկատ ի բարձանդ բատատիկ ի բատիկ
օդատակատգոյն է։ և զատգոյն, վ՚ն յերկիր
ոչ օդոյ։

Ա՛յլ օդոյն ատրջատ և ամ ոդկիզն գոյ-
ցուս։

ցուցեալ է նոցին բնաւորութիւն ապականիլ ի հնձելոյն։
Ընդ այսոսիկ գոյացութիւն գառանց յաճախութիւն
ի հնձառեալս ինչ զոյս վիճ այդ բառիւ բնութիւ-
կառնք կոչին ։ Ի և ևհրէից անբնականն առ
վիճս ոչառով ։ յորում գարգարիակ կոչ զբաւիճս
Ծնեզարաթ ։ ի Ջուրն հաստատակ ոչ միայն գառ-
նի օր ։ այլ և ծնեզարաթ այս ոչի ։ օրով առ-
ջնառարիակ ծնանի ոչխարի կենդանիս ։ յետ ջնր-
տուելոյ զարնայեալ առնէակ ։ Ջի այս ոչի հիա
շալի իւն զբաւ ի Նաթանաթաս՝ զոհակ մարմնոյ
կենդանեակս նրուիչ ի հնձառելոյ ։ և բաւ իւր
առ ոչխարիս ։ կամ ըստ ի ոչխարն նրուիլ ա՛նդր-
գարձելոյ ։ յորմէ զնաւս ոչխարս ։ Ա՛յլ յա-
ղագս օգոյ յայս վայր ։

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԵՐԲՈՐԴ։

Յոբայ ջուց ։

Ոչ ընդունէ մարմին ևս խանդաւատգին և յաւ բաւ
ի ոտանէ կապծելին ոտանէ ի հնոյ բաղ-
կանալ սուի ։ ոչ իմ հոգին լինիլ ջուր մտծու-
ցեալ ։ և օգոյն ջուր անդադարական ։ և հրոյն
ջուր սասանիլ ջերմանալոյ ամպրպեալ ։ Ջայս
կարծիք ոտանէք հաստատանէ յայտնեալն ։ զի ի բակ
ջոյց լինին պնդակազմ և պնդանին մասունքն ։ Ջի-
տնեսիս երկրիւրք լաւքս հոգոյ ջերացնէլոյ ։ ի հնո-
ցի էակի ի ծագելոյ խնդացնէն յօ ի սահ ։ և ան-
կնոյ ։ ի ձամս կարան մի առաջոյ լաւքոյ երրո-
երկոց ։ որոյ առաջեալ ի ջուրց անձրեւոց գնա հրն
գիշ ասոյ ։ ևրա կրնո ձագոս հարիւր վամասն և
հինգ լաւքոյ ։ խոկ հոգին գնա այնարիկ ջերացու-
ցեալ ։ հաչին երկու ոտինն գառաւ պակասեալ ։
Ի՛ոյդ փանգի յոյս և հաստատուս ։ Ջի մերկացին
ջուր ի այլ ասրիս և խոտոնակ ։ վ՛ այն ի մոր-
ձոյ ոչսն ոչ յաւելանի լոկ ի ջոյց լինիլ ասկոյ ։
կի՛ այլ ինչ լերայ ։

Ոչ սաբն ևն ծնալոն յաշխարհ գնաստնոն ։ Ջի գոգ
ձձն ։ գլուխ երկնացեալ լաւձանն խոտոնակ

քի · զնաւուձս նի զառանձ և զ նս խառնի · և նոքեմբիչ ցամաքեալ խրձև զառիւծ չազկասկ զնա։ Աշտարէկ է · զ խոչ · և ոչ գիշատ խառնիչ այլ, կամ կուռն ի ինա · բայց յիրիմացեալս անձկասնոյ մնաձանի · և մտանել ի ծակսես ի ոտիսցանել զբուն ի · միջն զ վէմս և զ կնձս ի ծակսեցիլ ոտ · ոչ է տեսանել ի գիշեր ելանել ։

Վեց կան շարժմունք իջանել ի տարբայց է ինձ միտս շարժուն մանկամ ի ոչ ես խառնուին, որ զ ծակսես ի վեր ելանել · զի ի ցիրիցագոյն խոցովակ ատակաց երկուսակ անհակ ի միոյ ի ծայրից միանցես ի ջուր, ելանել ջուրն այն չափ բարձրացագոյն, որչափ անձկագոյն իցէ ծակն։ Ասացեալսն պատճառ այսր շարժմանն է անկայուն։ Ի զոր առանձն անձ, լինիլ ծանրու ի կամ ծնեմանէ ոգոյ, սակայն խակ առ, զի օգն միասին ելը կառուակ ձնելիր կամ ծանրիր · այն զի ելիմ ծ ցիրս խոցով զիոգովանին, ոչ ևս ելանել ջուրն, որ ակ երթեմ այսմ լինիլ մանուանոյ յրնդակցուելիմ ջոյն զ ջրս, և զ ցամաքեալս։ Կայ վախճան և ազատ նր է յայտնի · երբ զի գիշատ ապրիլ ջոյն ի մարմնոս առնկացուագն զնն, և խառնելս զ նն։ Սակայն շարժմունք ոտգանիլ զ ծակսես Հոգոյ ոտի առ ուրիք · յայտնապես անկոյ ծծնդոյ՝ մտանել զ խոչովակս բնոյ և ոտոյ, զամ բազմելալն երբ զառաքեալս՝ խոնարհագոյն ցանել, և անազանել, և այլն։ Յայտնանել խնամոյն, ի ի գիշերգ առնելոյ՝ և կացնիցս, և Հայ ի ոտի, և ոտցնն նեռանալ · ևի ի ոտորնն մտանել ի ոտցնն ի ջուր, ծծնն զոյն, և Հանգիստ ոտորնն նովս։ Յայտ է ի ի գ զի առանձնոյ շարժմանիցս ելանել ջուրն զ ծակսես և զ խոչովակս։ Յայտնի առնն անձնոյ յայտ գիշատ մշտաշարժանի, վերն ելոյ ջոյն առնն շարժմանէ, և անդրնն իջմանէ անոյ Հանգիստ ծանրու ի ինոյն անոյ՝ Հանգստացոյց չգնանակաս։ Ա զ նոյնացաս յայտ նշ · զանգն յիշանել ջոյն ոտգնանոյ զ ծանինս, և իջմանել նր զ գառիւծ ծոյր ծանինոյն, ոչ երբեք ծ րն, ի ի ոչ գառիւծ ոտոյ ցածագոյն իցէ ցամ-

զնա-

գեռակիրեալքն Քրիստոսի, յոր միանգամ կայ մեռանել մարդ մի անգամ, ապա լինի դատաստան, որով վարձեսցէ ամենեցուն ըստ գործոցն իւրեանց։

Եւ այլ ինչ յիշատակաց արժանի՝ զի Քաւքն ելից ուխտս սկիզբն հարեմ տեառնապէս լինել, և ժառանգել՝ բայց յաղագս ձեզ կոչեցեալ տալոյն։ Եւ ոչ եհան Քաւքն միայն, այլ և այլ հեղգեհեղիք, անտիկն և առաւելին հաղեալ, և առցին նոքանք, մանաւանդ եթէ և օգնէ՝ քանզի առաքեալ՝ ի Քաւքն եբաւեալ կոչեցան, և պարտական ինչ Քաւքն՝ ի յոգ առնուլ՝ նոյնպէս կացուցին։ ոչ երեւի՝ ի փրփուրն Քաւքն բազում ընծայեն Աստուած օգոյ, այլ առաւել ըստ՝ ի շնչէ շրջի մարդկան օգտապատ, ոչ ոչ ինչ Աստուած լինի՝ միտակ և անդ. Ժողովի Քաւքն յաղագս կացուցանելոյ և բնկոր ապաքէն՝ հաղիւ բացով լապտերի՝ յորմէ երեւի ինչ նոյնական աճապարեալ մարդոյն զայս ձև, յորմէ ոչ կացցէ խոտան՝ իբր զի առաւ մատուցեալ առաւել քան մեռանելն։ Ա՛Լ յաղագս Քաւքն այսչափ բաւէ։

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԶՈՐՈՒԹԻՒՆ։

Յաղագս հոգւոյ։

Ոգին է մարմին պարզ, կարի խիտ ցուրտ, շարխխտ, և ծանր։ Ա՛յսոքիկ ձիւթք պատուհասին անհնաւանդ հոգւոյն զի առ ոտս կայ, այլեայ այլոյ ընդ ձեռս պատահեն է յիւրաքանչիւր պարկեշտել, մինչև ոչ եւս երեւի այդպիսին։ Բայց յայնմհետէ՝ ի խառնեալ այսոցիկ ախտակից հոգւոյնն, առաւելագոյն երեւին ձիւթքս այսոցիկ։ Իսկ ի՛ հոգւոյ սպրդեալ ուրեք հոգ անխառնէ, առնէ ոչ ուժխոր։ զի ոչ միայն կերակուր երեւի ուր բնակիմք, և յոյժ այլայլեալ, այլ և՝ ի խոցս ցաւալիս զի զայս՝ ի մեզդիանէ ոչ երթիկ երեւի անհասանն, ի՛ երկայն և առ խորհ ոչ միշտ ցաւոյ անձնատեղեան դառն մարդ կան հարատարտ ի՛ ։ Ա՛ն զի ըստ եղանակէրդն ոչակոյ, խոցուած քան Քահանայ բանաց հաղիւ ժառանգ գիրեւք հոգւոյ առ

նոյնպէս : Յայսպիսի խորհուրդին վայելուչ է վկայել
լոյն ալ , հանապազ ջերմ և հաղնապար ոչ փոքր նշան
հաւատարմիկ առաւելելոյ այլ առարկելոյ հրամայ-
Սոցին առաքելոյն ՝ ի շուտ ի լուծանել հնութիւն ար
կայ համամարեալ ՝ ի սիրա հոգոյ , լաւագոյն և ա
խառնի յն այն . և նոսաւ հանգիպեալ գոլոշանալ և
լանել ՝ ի մակերեսոյթն կոյս՝ որք երկնային մարմնոյ
ազգեցուցչ Թանձրանան ՝ ի ակռակս խառնելոյս ,
՝ ի հրահալելիս , ՝ ի հանգոյս և այլն ՝ Այնմ նրբ այն
ջոյն ազգք են հոգոյ . վճռ սոցին և հանդարտին գա
լոյնն ազգ ակռակս խառնուեմբ : Վնկ ամանք են
ազազունք , և ամանք յուռելի . ամանք քաղաքիք ,
և ամանք անբիք . ամանք անաս , և ամանք մեծագա
անասկ՝ ապիասկ՝ շառագոյն , և այլն : Իսկ ամանք
առաջնոյսա և պատահական . ոչ լինելոյն , և
մշխմնեան , և հայտառանին :

Տոհոյ բնական ամրան խոնարհ լոյս . ՝ի վերայ
բնութիւն և գնեցուածք ՝ ի ամանք ամանք փոխ . քայլ
կառնելոյ ոչ ըստ միմեանս հնեմոյ նրբ առնձով ,
ամրակուռ զանգուածս կացուցանեն , ամանաւանդ
՝ ի ակռակս խառնուածն հոգոյնն չորուի և ՝ ի շինիլ
միացուածոց նր ՝ ի գոլորշի . ոչ կարն կակուղ
կարծրանալ յոյնիս :

Գոյն և ծանրութիւն առաւելագոյն ամա առաւարն ,
Թէպէտ ոչ ընդունին գիմիականք , այլ յաճախ
ընդհանրն զայն ջոյ . քայլ առ զնոյ խնդիրն իսկ
արուեստ . քանզի գոյնդ ոչ հրոյ այլ սկզբունք
գնեցուած ՝ ի վեր բերելն . քայլ հոսանելն փոխին նա
բով ծանրութեմբ ՝ ի սառ առաջանի : Ալսպէս ևս նոր
զանգուածոյն ծանր և յոյժ . վնկ առաջանի ի
ջուր : քայլ բազմանգամ գոյնդ զգանգուածն
նուազ ծանր , վճռ վի չանհնեմեմ կուռելոյ մա
առնա , բազում ինչ խառնի ՝ ի ներքև առաքեալ :
Քայլ ոչ ուրեք են գրեմեմ առակ հոգ և ջուր .
կացուցանեն զմարգին առնեմեմ ծանր . որպէս ՝ ի
հրահալելիս :

ԽՆԴՈՒՐ ԶՈՐՐՈՐԴ:

Ցուցք. Խոտրեալ խառնէցէլոց:

ԱՏՐՈՒԱԾ ԽԱՌՆԵՒԱՒՀՒՆ ԵՒ յոյժ տարբերչէն առնելիքն ընդխառնեալ՝ ի թոյլ եղ ինն զեղծ բնութեանց տեսակ, զի զգեցցի ինն զոյլ տեսակ ձիքակն: Լիմ ուր ինն կամ հոգի խաւար, ոչ կենդանիկ և առնելիք. և կամ անհոգի, ոչ հրահրելիւք, ախտեր պատճառ և առնէ և այլ հանելք: Ընկերացեալն ծառաւոյցք միով միով պրակաւ:

ՊՐԱԿ ԱՌ ԱՋԻՆ.

Ցուցք. հոգիաւոր խառնէցէլոց, և յոյցք խառնուածոյ նոցին:

ԲՆՈՒԹԻՒՆ հոգի խաւար խառնելոյ ա-ռաջուց առարկայ մի մեծ ինչ տեսակ՝ ի տուտ, և մանուածք ի կենդանեաց զանխտ զառարկայց պէտս խառնուածիս, զոր յոյնք կրօնս ասեն. և մեք խառնուրդ, կամ շփոթառնուրդ: Ընդ՝ այս զուգաբերեալ ի բնութենական պէտս խառնուածիս, քան զառաջ ունելին մի, և ունելին երկու զանկուածիք էին: և այն առատկուածքն, կամ ծուլքն: Հոգիոյ ծագիս անբաւ խառնուածոյն՝ ի կենդանեաց, և ոչ առատ՝ ի տարբ. զի անուանեալ ի նմին տեսակի նուազ զի առատ խառնուածքն. և որոյ նոցն է տեսակ, նոյն է գործ և խառնուածն. ոչ ամ կարասուցց՝ ապուխտուց, երգոյ, խըղճ: և այլն: Բայց ի մարդկան այնչափ այլ

եւայլ ի խառնուածս, մինչ զի ոչ ոք ուրեմն գտանի
նմանէ երկուս ամենեքին նոյնս խառնուածով, եւ
բնաւորութիւբ։ Ոչդա պէտ եւս է երկի բնու-
թիւն մեծ ի նմանելոյ զմարդկեղ բաս
իրացն ինչ հրեշատակաց, որոց բնութիւն ե՛ ի մի
ամենայն զանազանութիւն ոչ ինչ ի մէջ ունի, այլ
պէտ խառնուածոյ իրին յոգւոյ ոչ ի մարմնոյ
նմանագործութեան, երեւելոյն գիտելոյ ինձ ի
նմանութիւն մարդկան։

Նախ զիմիտքն ակնարկութիւն պատճառ պէտ խառ-
նուածոյ մարդկան առաւել քան զանասունս առ
նուելոյ յայնմանէ, զի անասունք կիսոն բան բնու-
թիւն, որոյ պատճառ այս մի ինչ ասել ի թարգմանիչ
անասնոյն անասնոյ պրոյիլ ի մի խառնուածս, եւ ի
մի բոյս բարուց։ Ոչ լեալ մարդս վարիչ բան բանի,
պրոյիտ հնար ի բնութենիցդ յատկութեանց, եւ վէ
պէտ ի ներքս ած ի գործս մտաւորեալ ի բարս
ի գնացս եւ ի գործառնս կենցաղոյ, ծնեալ եւ սնեալ
եւ վարժուիլ, ուսեալ եւ ի խառնուածս
խոկ պէտ ոչ սակաւ կախեալ կան զաղացանի։

Այլոյ զարմանք մեծ այն է, զի մարդկեղ բնութիւն
չանձինս զիմաստս ի եւ զգայս բազում անդրանիկ
անուանց ունի ոմանք ունին զիկնդպատարան առիւծու,
անուանք զկռիւն ունանք զաղուէսուն եւ ոմանք զիմա
նալոյ յայլ անասնոցն անդրանիկ։ այս Համեմատու-
թիւն երեւի ինի ի կազմուիլ այլոց անդամոց մեռանե-
լոյ ի բարս մինչեւ ոչ ունիլ մարդկան չ արատ
գին կերպարանացն եւ զգօ այս թիւն Համեմատու-
անուանց կենդանեացն։ Վասն այսորիկ պատկերս
ցուցուիլ յայսմ Համեմատուիլ գծագրուիլ
առաւել զիմաստնոյն եւ զանմտագոյն ազ-
գակցութիւն։ ոչ ի տեսանելոյ առ արիստատելն։

Վասն ծագելոյ զինչ երկայն խոցոյ այս ինչ, երբ
կու լինէ միայն ուղիղ գնանել յայսմ վայրէ
տայսն՝ ի ծայրն ազգ իցեն խառնուածոյ, տես-
նուելոյ ի մարդն։ Երկրորդ ի ոչ ազգ խառ-
նուածոյ իցէ լաւագոյն։

Ա՛ ստանձնոյն առնէ ի, ի կրկին ազգ ի խառ-
նուածոյ։ ոմն սակ հաստատ կամ չոփոխ եւ ոմն

ԱՆՁՆԱԳԼՈՒԽ։

Յոբ ասէ. Քանզի զրկեալ եմ ի պատկառանաց կամ ի
պիտոյից եւ խառնեցեալ եմ ի մեղաւորս. զոր եւ ոչ միանգամ ի
քաջ գործոցեալ՝ այլ առնելիքիս իրրեւ եմ ի հատա-
ռատակչէս. եւ կամ պատկառ՝ զոր միանգամ իրրեւ
ասաց։ Ընդդիմացաւ զրկեալ եմ զրակուեմ ի ամե-
նեցունց հատուածս՝ կամ ընդդիմացաւ։ Իսկ երկրորդն
ինձ հատանելոյ։

Ընդդէմ խնդրի եմ ասդիսոյ լինելոյ հատանելոյ
պատկառ զրակուեմ. միանգամ ասելն ինձ եւ ոչ միա-
նգամ զրակուեմ զգուշանալ՝ ինձ ասելն, այլ առնելոցիս
վերայ իրրեւ՝ ի տեսիլ եւ ի տես իրրեւ հատա-
նելոյ։ Ասելոյ ի բժշկոյ առաքեալն։ Ընդդէմ հա-
տանելոյ ոչ է կարծիքն բացատրեալ՝ զոր եւ ըն-
դունել պարտ եմ ասելս։ Ընդդէմ ասելոյ ասելոյ
յառաջ քան զի՝ եմ ի հատանելոյ վերայ եմ
յոյժ ասելոյ հատանելոյ եմ, ոչ ինչ
պիտոյ ասելոյ ինձ ասելոյ յիմէ։ Ընդդէմ ոչ ինչ
յաւգուտ՝ պիտոյ ասելոյ եւ կարճ լինի
ժամանակն՝ զոր ասելոյ եմ ասելոյ զիս ասելոյ
ասելոյ ասելոյ ինձ ասելոյ։ Ընդդէմ եւս առաւել ոչ
բան ասելոյ հատանելոյ լինել ինձ վերայ ասելոյ՝ ի կատա-
րել հատանելոյ ասելոյ. ասելոյ զիս ասելոյ
ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ

Նամած ի պակասութեէ անկոյ առելոյ : Վ-
պատճառի են չորք առելոյք . լինելն և չորք գիտե-
ար խառնուածք՝ որոց խառնութեանցն համեմա-
ան միում իշխեցող առելոյ : Վ-ԼԼ և փոքրիկ . ի-
գի անառնելոյ՝ ի մէջ առնուցոյ . և նա առաւել՝ ի
մէջ մարդկան . գի անուն են հրոյին , այս է ասել
Նեխի ջերմ և չոր . յորս առաւելու մարդն . և ա-
մանք գինոյին և ջերմ . յորս առաւելու արիւնն
ոչ բարւոք խառնեալ՝ ի այլ հիւմս . վ՚ գի ար-
իւնն ունի զպակասութիւն ոգւոյն - այս է գիշե-
առնական խառնուածքն և զորութիւն : Վմանք են
ցաւոտ և խռնամ . որոց արիւն մարդան պատա-
խառնեալ ջրոյ : Իսկ ոմանք չոր և ցաւոտ . յորս առա-
ելու սեւամարդն , որ բիլն գինոյն չոր և ցաւոտ
հոգոյ : Իշորիկ առակ իրրև ի խառնուածս
ծոց կոչեն և այլք - այլ ի խառնուածքին . որ
ի հակառակ ի նշանակութիւն ձայնին նոյն է ի սեա-
մարդացեալն - բայց ի սովորութիւն առեալ է ին
փոխառեալ խառնակցիլոյն ի մարդացեալ - և՚ ի սեա-
մարդացեալ յորում մարդն վատ և կիսով սեա-
մարդն : Վբնութեամբ մարդքն , յորում արիւնն գոյ
բանալ ի ձեռն մարդին - և այլն :

Իսկ յաղագս լսելութեէ խառնուածոյ ասելի է ,
ի ինչ իրեարանչիւրն է ինչ առաւելութեէ , և ի
ինչ պակասութեէ :

Վ՚ ոմն խառնուածն մարդացեալն երեսի գերազան
ցել կորովմամբ՝ արագութեէ , վհատութե-
պատկառութեէ՝ և նրբութեէ - գի չոր և ջերմ խառ-
նուածն արկ զմիտս , և ապա ներա գերազանի . հա
ստատ լինելոյ և խնամոտելոյ , միտդգութեէ և գիտե
գաձնութեէ և գործ արտաքոյ . վ՚ գործել -
վնակ մարդացեալն են արամիտք , հրեղաբնք , մտա
վարձք , քաջասիրտք . համարձակք - ուսոյ հի-
րակիսոս կոչէ գիտնասէրն մեծ , Վնեղոս մանեն
Նոյն այսմ խառնուածոյ պակասն խոհականու
ընդարձակ , ժանգուռ ջերմ մարդ . ի կատաղ
բերէն հանգստասէր . ի պահելն հրեշաշխատա-
ն . գգուշակաց գ խոտորն և այլն :

Խառնուածն արիւնոյին առաւելութեամբն , գի ի
ին

առաւել հանճարոտ սկզբանց կենդանութեանց, որպէս
ջերմուն, և խոնաւասուն· և զի արուսպրկ զարիւն մա
քուր և անոյշ· որով գործոցքս հոգւոյն և իմ
բնականք, և իմ կենդանականք, և իմ կին
նականք՝ գիւրաւ և հեշտաւ կատարին· վասն
այսորիկ արիւնայինքն են առ ամ ինչ պատրաս
տականք, հիւղք, սիրտք, խնդամիսք՝ քաղցրա
վաճք, և քաղցրատարածք։ Ալ առ յաճախու
մն հիւծոյ խոտանուածս այս նկուն առնէ ըղ
սիրտն, և զարթմունս մեզիս և յոգոյդս գործէ՝
և առ բարին և առ չարն գիւրագրգիռ· իսկ զի
գիւրաւ ընդդին ի դժուարութեանց· և յոյժ ինչ
քաջագործուն ձեռնարկին։

Յատուկուածն մտապատրին օգտակ յիշողութեան, խո
հականութեան, և հեշտութեան· վասն մտապատուք են խո
հականք ի գործս, և պատմութեանց հետագրոք·
և առ հեղգութեան և ազգմունէ յոժարութիւք։ Բայց
բազում պակասութեանք վտանգին այս խոտանուածք,
մինչև քան զնոսին համարիլ ոմն գժպատահ· զի
ջերայնին ցրտութեանէ եւրաւ նուազել զիշխմունեն բնու
թեանն, զսխտանել պատշաճեալ բնութեանէ, և
զոգւոյ գործս ամաւ· մեծագնէ զանութեանէ մեռոց
բազում աւելորդս զարժմունս գործել զան
գաղս, տարուբս, մեզիս և յոգոյդս։

Անամարձայինն խոտանուածս ազգի զկայացուն·
զուժ գնութեանէ արտ քաջալերել· զիրս յինքն ժո
ղովել· և զուշնորս պատգամանել ի խոհականն·
վասն անամարձուածքն են երկիւղածիք, ի շարժ
մունս խրթնանց ծանր, մտայոյզք հետագոք·
և յերկարաւարս և զազանի խոհոյզոյ ընդունակք։
Ալ վերոյ այս խոտանուածս նախ կարի ինն յամ
րութեանէ· և զի զերծան կամաճառ գործէ, և վե
հերոտ և ժանտ· և համառապատիպ կծոցութեանէ
ինն խոտանուածս ազգի անհանգիստ, ինքնահն և
այլոց տագնապալի, ինախնդիր և դառնացուցիչ։
Ըստ գիտելոյ ատոցագրէ հոմերոս ի խոհե
րութեանէ զհամառապատիպն, զերծոխրոնութեանէ այս
պէս։

Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ ... ԺԱ.
Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ ... ԺԲ.
Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ ... ԺԳ.
Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ ... ԺԴ.
Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ ... ԺԵ.
Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ ... ԺԶ.

Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ

Ընդ ոտս ի ձեռն ելեալ, ի գիտել զանձինս ի ձեռն առնել զանձինս, ի գիտել զանձինս ի ձեռն առնել զանձինս, ի գիտել զանձինս ի ձեռն առնել զանձինս

Ա՛ստուածասէր՝ ի մեկնիչէ զպահապետէն, և զչնորհս
այցելութեանն ստացողէ, զանաստղացեալն ծանուցանող զգիտութիւն
գիտողէ, տեսանողաբար զին երկնչելիքն ոգւոյ հոգեւորաց և
ուսուցչաբար, և՝ ի հրաշալիսն զմեծատեսիլ բնութեան։ Ընդ որս
ունի զնիւթն ի պատուական արուեստագործ բանիւ բոլորագործէ, և
յաւելու կամ նուազուց բոլորելոյն, շարժի և զիմաստս
անխոտոր անկս, առաքելով զանանձս չաստուածութեան, զո՛
տեսանս լուսեղէն զգեստուցս, տեսիլ գիտեն, ասե
գուսանս, և գուսանաց ասպրմանդ՝ լուսոյ բնեն, տեղ
կուսիսն վերնիցուսոյ, ամենապատիւ, և այլն։ Քան
վասնզի կամ քան չիշատակելոյն գիտելոյն գիր բերեն
ի ձեր բնութիւնն։ Յայնժամ հետևեալ անասունգործոյն
ի այնմ որ յաւելու կամ նուազ վասն զանոն ցնծալ
ասացեալ, զերազանգասիկ՝ և զամենեսեան ասէ ասէ
անխոտոր անկս ազգէ։ Ա՛ստ չէ՞ասելոյն ազգեալոյ
երեք են գիրասացք անուն։ զի բազում գիրք բերեն
գուսանս առանձն տեսանի ասփոյ՝ ասացեալ և գիրեալ
խորհուրդ գիտող, վի՛ հետևեալ գուսանի և չիշատակեալ
ասացին գիրեալ գիտող գիրասացն գիրեալ, և գր
տեսանս չասացեալ՝ խոստացեալ գիր, խոստիանալ։ և գի
տեսանս, խորհուրդ գիտող։ խոկ գուսանս տեսանս՝ գր
ասացեալ՝ գասիսացեալ, չանգասացեալ, և գիտեալ խոր
բան գասանիս։ ասելով և անասունգործ ի բերեալ
ունի գիտասացն ասացեալ։ Ա՛յլ չասանիս ի անասունգործ
գասանս, զոր ոչ գիտեն բնաւ գիր գասանիս, և այլ գի
տեսանս ասացեալ, գիր ասելով՝ ասացեալ, և ասելով գիր
և ասելով գ. գասոյ գիտասանս չիշատակ վիրգիր
գիտեալ, գիտելով և խոստանալ գի՛ ասացեալ տեսանս
գի ասելով, և ասելով՝ ի գ. գասոյ գիտեալ ասանս
գիտասացն չիշատակ գիտեալ գասանիս ասացեալ
ասացեալ ի չիրեալ, և այլ գիտեալ չասանիս ասացեալ։

Խոկ չասանիս ի անասունգործ չասանս, և տասանիկ գա
սանս ի չիրեալ, և այլ գիտեալ չասանիս ասացեալ։

կերակամիտք, և զ խելագարատեսիլ ի ցատուկս
խոկ յորս անատաղձն զինքն կալեալ՝ երբեմն հա-
վանեալ, և երբեմն վատե, ըստ պահանջելոյ ի-
րացն, այնիք լուսապայծ ևն յորժ, խոհեմիք, և որս
միտք, հզորք, և ուշիմք, տաստիկք, միանգա-
մայն և հանդարտ. որոց ոմանք գինուք, ոմանք
գրով, ոմանք չինուելի ի ամենեւին հատարակաց՝
լինին գերազանց: Բայց ապ պահանջելի ոմն
խառնուածոյ օգակ յորժ խառնուածն այլոց հնա-
ռելոյ ի անատաղձն, և արտադրելի ի անդա-
մոյ մանաւանդ գլխոյն: Ջի զորութիւնք ըն-
ծայեալ գնոյ այլոյլն՝ ի արտադրելն ծոցոյն
որոյ պատասխան, զահեվացուելի է, կամ հարմ-
հատարելի է յատակին կամ երակին, այնպես
և ազդոյ ընծայեալ, և գործուելի ևն պահպան-
նան՝ ի կազդուրելի գործ արտանոյ, ընդ որս ան-
ցանեն: Բայց և զայն ինչ արժան է գիտել՝ զի
բազում անգամ արհատակ՝ այսր, ի ի գնարդ-
երբեմն առանց ինչ պատճառի արտաքոյ լինի սերա-
նիչ, և նեղիլ, և լքանալ՝ խոկ երբեմն զհամարի,
ահմախ, խրախուսանձնոյ, և յանձնառատանան,
բնիկ պատճառ զայս պահպանելի է անատաղձն
երբեմն վատելոյ, և երբեմն հաստատելոյ՝ ի զի
զատանչին զգացմունքս ազգի անատաղձ հնա-
յորժ առ հասարակ՝ խոկ զերկրորդս, յորժ առ
հզգիկ վատե, բորբոքե, և լուսաւորս լինի: Որոյ
նշանն է, զի այնիք առանձին զայս փոփոխելի հնա-
ցոյ և ուշոյ գիտե յորս է բարեխառնե անատաղձն:

Ա յ լ ը ն յ ա ն կ շատ լիցի ատացեալս:

ԳՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

ԱՆԴՐԷ ԱՆ , որք ՚ի ծով հոգոյ մաճառնաւ , և անտի հանեալ լինին . և վերածին ոչ յերբեք ազգս . ՚ի քարէին. ՚ի նրուահալէին . և յայնոսիկ որք գՀատասբակ անուանեն պահելով կոչին հանդերձ : Այ ամենից ցաւն նեխի և հոգի և ջուրն , բայց գառելոյն , և ներքնոցելոյն յատաջագոյն ՚ի ոչնչէն . որոց ակնայ հանգերձեալ՝ պատրաստ՝ և ընդ միմեանս խառնեալ՝ մածնուն ՚ի մարմնիս յայտնիկ : Իսկ առբասկին պատճառն նախ և նեղբքին ջերմուն ծոցոյ հոգոյն , որով ընդին այս գոյացուցիչ ՚ի խոցխոցին առնոց . և ակնդ արտաքին ջերմուն առնու , և առ առնոյց , որով առ ձգելոյ մատ ՚ի մանկբեայի հոգոյ , պէտս կատարելոյն . և երբոյդ քնոս առական զբաւելի ՚ի լինն բուցմասիսն ՚ի պէտս վայրս հոգոյ , որ ոչ զմայր ոչ առական գործակից լինի առ ածոյն ծնանել . Ազան այսորիկ ըստ առբեսառակի և ծրդն ՚ի ծովմայրն , առնեցանեն որ ծնան նէ ՚ի սերսո երկրի . հոգն և ջուր ոչ մայր ընծայեն զնեխի և զարկանդ . այլ երկինք և առատոյ են ոչ հոգոյ մուծիչ առ առկին . զի արդ առատոյ ինչ և զառանձ :

ՅՕԳՈՒՆ ԱՃ ԱՈՒ Ա ՋԻՆ ։

ԱՆ ՚ի առատոյ երկի , մայրիկն կարծէր , որ ոչ կառանաւ ծառայի , և ոչ ջուրս լուծանի և ոչ քաւ ինքնան ՚ի հոգոյն :

Ա՚ածնու ՚ի հոգոյնն գաղտնոյ ջուրքն հիւծով ազգոյ , որ նոյն խառնուած ՚ի հնգոյ . և առատ

ի հաւատոյնմանէ խոստացեալ էր. և ի պէտս ուսման ի հոգւոյն սրբոյ լինել կարծր մարգարէիցն ճշմարտապէս ասացեալ հնոյն կտակարանի է, և խոստացեալ էր. և ի լինել բանակ խրատուն պրաւէ ի հոգւոյ հոգւոյ. և բազմանգամ կատարեալ յաւետարանի՝ բան դպրին որ ընդ կէս գրեալ էր՝ թէպէտ յիրէն ի նմանէ հաստատակամ բարւոյ. որոց անուանք են առաքելոցն. և անուանք պատուականին, բան զայլոցն գոլոյն, և ըստ գործոյ՝ զի ոչ ապրեցաւ հոգևոյն փոխանակ, քան կորնչաց զոր ի մատնութեան առ խրատ զբանին. ոչ ևս էր այդպիսի կերպարանութիւն յայտ անուն է, զի հիւսիսի կամեցաւ ի քարտուղարացն մատնութեան երկրորդ երկրն ի ի ոսկեզնիկ սառն. յայտ ժամ յոսակ էրգն. խոկ երկրորդն ի դիմանդար մարմնոյ ելին յարուցեալ էրգն. և ի այդր բանէ ջուր ապրելոյ սմանց մատնութեան ի քարտ. և ի մարդիկն զորս ի անուն՝ ապուշանէն կոչուս քարեկիցն վասն լինելոյ ի նմանս բազում ապաշխարս հիւ ի քարեկիցն Առնիս հիւսիսի ապրելոյ ի դիտուս մանր հոգւոյ կոչեալ որք յառաջն էին կանուզք ոչ սիրեմ, առ ուսկան ուսկան քարտուղարն և ի յոսկեզնիկ էրգ յոր ձանացն հոգևոյն էին քարեկիցն ձնհասարակ կենդանի՝ որք երկին ի դիտուս յանձնելոյն։

Ձեռք է բազադրել և արուեստական քարանց, առ գաւառնաս, ևեթ զուսած կայծակարին, կամ դեռատի ի վիմի ոսկեղեն հակելով, կամ ապի ուսկան ձուոյ, ընդ խուզ կատարած, կամ ընդ խոխ գեղոյ զանգեացն։ Այս ի ձերկրս այսպիսի ինչ արուեստս վարեալ առաքեցան գործեցին զբան բնութեան գործոյն, զոր հաստատակաց կարծիք հաստատին ձեռք յայլոց քարանց հակելոյ։ քանզի առ

Ձեռք իսն ի՛ն ի հակելոյ քարանց։

Կուռքք պատուականք մարդոցն քան զնին օրհնական, բայց ի յատակագործն հիւսիսոյ մեզ ելոյ հաստատելոյ, և յայտ ի հուժ և ի խոշորատեսակ հաղորդն խառնուելոյ զանելոյ որ յեռացեալ ոսկեղինիկ կարծրաձայ ի քարս ջինջ, բազում անգամ և ի մախանձիկ։ Այլ ի գտնարս ինչ մանրիկ մշկիանք և ապին նշանք փակեալ գտանին վայ գիսաւոյ ի ինչ իրիք

ՅՕԳՈՒՆԴ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Յաղթ հրեշտակաց.

Բահանայքն են կարծր մարմինք հալելիք, և կառանելիք, զի կառանան. ծառայեն և հրով հալեն, յորմէ իսկ անուանեալ են թէպէտ հրեշտակ լեալ. Այ ածեցուն և աչք՝ ի հնդանեալ ոչ յատակա- գործ ջրոյ և հողոյ. այլ ոգեաւ հնդանեալ ոչ երկն հրեղէն հալելիք զգեստեալ պատեալ. վասն կերպա- թեաց հալելն. Կայծ լուսաբեր առնէր և հալեն ջուր՝ զոր պատրաստեալ հրեղէնն՝ անբաւ նուաւս, վա՞ ո- րոյ ոչ հալեն կերպեալ չ, (ելեկ ոչ ըստ պատա- ճառն՝ վա՞ ապականացն , որ իսկ ի նմա-) այլ ի հե- ղեալ հրեղէնն գնան ի փոչի և ի կիր :

Բահանայիցս և մեզն են տեսակք . Ականի , որ ծանի , անապ . կապար . երկաթի , (որոյ պող- պատն և զաւազանն իւրն տեսակ) պղինձ, և անուն- եթէ ակն ոչ և յատակագործ հրահանգելն , այլ ակնկալութեամբ ինչ նոր երթ զի ի տեսանելոյն այ .

Տեսանելիս կերպիւք չ՚ երևին այլոց հրահանգելոյ:

Ականին առաւելութ՚ն զայլս բազում՝ ձրիւք. ծան բանի չ , գոնեալ. զառանի չ , և անապականութ՚ն : Ջի ոչ լինին ժանգոտիլ, և ոչ ծախել ի հրոյ . ջոկ հալեալ ի բազմակալ բազմայն գործառնի ամենա , եւ անուն նովին կշռանի չ :

Բահանայիցն հալին հրով , բայց ոչ վառին . զի բանականն ի հոգիէն և ի ջրէ հնդեալ չ , որ չէ վառելի , և պաշտպանի ի հրոյ զոր ինչ վա- ռելի իրաւունս ունի ջ իւր . Հայոց ջահ ինչ ասի ծառայն որ ի գործառնի չ . լուծանեն ջերմանի չ իրքն զառանն . այլ ի ծառայեալ ջերմանի գոյա- նոյ յիւր որպիսութի չ : Ականին հրահանգելոյ ջերմանի չ ոչ ի բռնաւ ծառանին . զի հոգիին ծան բանի չ իւրմանց պատասխանին . իսկ հնդեալ ոչ լա- ծանի ի ծառն . զի պիտացն կատարի չ հոգ : Ականն անուին գ իւրացգոյն գնոյ ի ծառն . զի առաւելութ՚ն խոնաւաւ ոչ բազում հասուցեալով և

իւրա

խառնեցեալով ի հոգ. վնաս ոչ է տեսեալ : Ապա
ցնծալ խնամս մատանոյ՝ ձգելն ի խրխնամս գայլ
մատանեան և այնպէս գնալ ի ծուխս որ ի լեռս էր
նայ ջրհորէ անդրկն ի ներսն բնակիչ մանչուն :
Օտարին , այնմիջոցի ի տեսանելն , ի կեսու
հրաշակերտի , հիմ միջական ինչ ի միջոցին և հրա
հանելոյ : Օր հայի ի հրոյ երկն զհրաշակերտ ,
տայլ ոչ ի կատարել , այլ ի կանգնա երթալ գնա
լիսն : Անձն գնդապետական գոլոյն ի՝ լուծ ունի ի
առնելով , և ծայրի ի ցուցանելով . այլ ի ոչ ըս
բերեալոյն՝ ձեռասակի ի կենալ : Զնի բազում
կարծել էն ըմ հիայ չգիտ տալին գործածու :
Զայլ ապակիսն զմիջն ունի զհրաշակերտեալ և
զգալոյն , զի բնկանեալ ի երկն զգալիս , տայլ
և հանելի : Ան ի յատակապահ հանիլ , զի ոչ ունի
երբ բանս առանձինն երկն զհրաշակերտեալ և զգա
լիսն , այլ ի արուեստական ինչ ի հանելոյ հա
նելոյ : Անձն ըմ երայ ինչ զգնալի ի՝ այլ , տայլ
զանձնական ի շինելի խնամոյ , զի այնոքիկ ոչ լաւ
Ծանել զօգուտ , այլ ուժ գին ջերմանք , որով գնայ
ի հեզանալի գանոյ ապառնի : Բազում
լինի ի՝ ձեռն ապուեստ հնոյ ի տես լինել
կատարելի , և զատանի այլնիսոյ . ի՝ ոտ ժամանակ
կայ սիրելիս՝ Հարցաւ ոմն զայն գործոյ , այլ
գիտացեր հանգելոյ գործատուէն հարցանէ ի գնա
ցանել . ի՝ ոչխար՝ ոչ գինի ասէ , այլ հարիւր հն
էին չինել , այլ ոչ գոհ տուէ . Կամ ի՝ երկնա այն գինն ի
ջինջ և կատարելի հինի՝ (ի՝ ի՝ ի՝ ի՝) ոչ կը
լուծ ապակի : Բայց այդ՝ ապակեղէն գործոյն
ունեալ , առնի ի՝ ինչ և յայտագոյ ապակեղէն կայ
լսելոյ , կամ յայտագոյ կամ ոչ ունեալ ապակեղ :

ՅՈՎՍԷՓ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՍՈՒՐՈՅՆ

ԳՅՈ ազգ ապակեղէն ունի տակիրն ոյժ ի՝ ուշ
և ապակի երկն զայլոյ ապակեղ . խոյ ի՝
նեկցոյ ի ապնգանեան , խառնելոյն և մատուցանել
Զնի երկն զնկարել կոյտակոյ օրուանեալ

Ա. Բ. ե թել.

Բ. Գ. մազմիներ.

Բ. պարանոցն.

Ա. Գագ թել.

ընդունի, և ընդունայն ծառայեսցէ ։ Ասէ ոչ սուտս ծառայութեան
ընդունի, այլ զի ոչ ունի զիա ։ Ասէ ոչ սուտս ծառայութեան

ներ ի մեզ , զի մի ցայտնեցի՛ ի բնիկսն ի մերմէն՛ ի
ջուր : Վասն ի այսմ պնդակազմեալ ներ՝ ոչ ոչն
չափ առնեալ լինել , որչափ ցուցանի՛ ի Ջրոյ : Վա՛
՛ի վեր այսր բնաւորական պնդակազմեալ ներ չափ
լինել ինչ երկրորդական՝ ի միտս ածու՛ ի
ցուցս հնգապատիկ . և՝ ի չիքանալ՝ ինչու - զի
զարմանալի հրահանգիչք , որպէս երկաթին և այլ
պատուական՝ ոսկեայն և արծաթին՝ ի միտ խորհել
կարծրանալ քան զայլ հասարակ ապակիս . միթ
չէ կարգ լինել առնել գիտի՛ միայն բանական ու
առն - (զի ուշ գիտ զարկուածոց առնել ակա
նատես այս ապդ ապակեայ) մանաւանդ զի և ա
պակին ի՛ ի հրահանգելոյ առին : Խակ երկրպա
ռնեալ այսր պնաւորի՛ , և խառնուածի՛ հրեղէն շա
րայն : Ի՛ ապնդանանալ այս ապակի՛ . և վա՛ այն
՛ի ծակատս այդ՛ երկաթ ունի բազանա՛ ի հրեղէն
գոյացուած՛ , այլ այդ առաջուց՝ առկս այսոյ ոչ
գայն ի տեսանի՛ ի՛ և ի՛ երայց ինչ ապակի՛ գիտ
պնաւոգոյն ի՛ վա՛ խառնուած հոգեղէն շարայ՝ և վա՛
այն ու բնկանի՛ ի՛ գ այդ բազանանալ երբա՛ զանակ
ապակին երկաթ յերբայն՝ նդնդակ՛ ու այսոյ ապա
կուց հնար ի պնդացի՛ ի ինչ բնդունել յառնասու
ի՛ հրեղէն շարայ՝ յերբ բազաւոր ծակատս և՝ ի բա
ռաց խոհիլոյ :

Ջրոյ լուծեալ զառաջին՝ և զի երբագոյն տան
խրիմնալի՛ ու , մինչեւ ցայսր զերկրորդն զնա հրա
շալին : Այլ նախ ոչ զոր կարծեալ ուրեսան լինիլ՝
ի՛ և այս ապակի՛ ներ՛ ի՛ Ջրոյ՝ երբայն ցայ
սեալոյն , ներ՛ նորոգ հանելոյ՛ ի Ջրոյ՝ երբայն ցայ
սեալոյն , ներ՛ ի՛ բնկանիլ պարբերացեալ՛ ի չնաւրեր
կոցին ձարձանալոյն . և ներ՛ այլ այդ ինչ զան զա
րեն հասարակ ապակւոյ՝ այլ ի՛ նոյն . յառնեցայնեի
՛ի ու և՝ ի նոյն ներբին պատճառ զայն կրկ ։ Վ
զի նոյնոյ գործոյ , նոյնի երանգանալ՝ ի նոյն ներ
ի՛ ակայի ներելոյ , նոյն և պատճառ . ներ՛ ապա
գեալ , ներ՛ յապակւոյ , և ներ՛ առ անգամ
ինչ առ ի՛ և պատարին զարմանալիս կրկնասա
յն : Ուր զինչ այլ ինչ ներ՛ ի՛ պատճառ գայրեալ ի՛
առնեալ ապակւոյն զի միտքն՝ ի Ջրոյ , կամ յայլ
այս

ոչ ինչ զրկել զարծնել, բայց եթէ նեղեմ ի բա-
ռայ պատճառս անցիցեմ հաղորդեալս յ մեռանիս,
և իբր ի բազումս յանդգնեալս ի պարտուց տա-
կուցն, յոր բերի բնաւորական թեթևամբ, յոյս
բառնալ զազարկ · (զղջալինակ լինի ի երկայ
ինչ և ի կիրն,) մինչև յառնիլ արտաքոյ ծոցոյ
զարհուրելոյ զդրդեալսն, և անդր ելն ի մեռանելոյ
վարեցոյն ի գաւն գործել · Վայ ոչ այսոքիսի տա-
կեալ են ամենայնիւք և մարմնաւորապ, և գինչ և
նիչ ի երկայնաձգիցէ ձգեալ ի ինն, և պարտուցոյ
ձգ պարտելն և կրկ · Հաւատ գտանել ոչ այնպէս մեռա
զանելն և անդամ խցանելն ծակոցք, մինչև ոչնչա-
ցուցոյ ի գաւթս ի ձառնել · մեռանապարգելն , որ
և հնազանդ փոփոխիկ , և առաքելոյն · վ այն այսպէս
ջանալ արձակել տապակիս ցորչափ հատոյ · ի ջուրն
նահապետնա և փորձան · Իսկ յետոյն բազումն և մե
ծամեծս · Այն այսչափ յետոյն լինին , առակաւ և փո-
քրաւթս ասելն խոտորեալ , քան զայն ի ջուրն , յոյսս և
ի ձէ վն զի հրեղէն գոյացուածն ինն դերագոյն ուս
հնազանդ լինանէ ի նոյն քան ի տուտ, և վն այն առակա-

խնձ ձեռ ի նոյնքրս ·

Ասացեալ արդ, գործ է մեկնել, ձէ վերագոյ տակ զինն
և հրեղէն այն գոյացուածն, ի խոտորեալ այնոր առա-
կուց հասանապիսւ՝ հանգոյս գոյով և երկայ անձ
կաւ վայելեն հասկերք՝ ի փշրիլ առակաւ այն պատե-
ցի այնպէս գրգռեն և գաղտնիչ , մինչև անդ լեն վարվա
զակի բառնալ առնել և զտապակին ջարձանել · Երկուս
գառանցեալ ոչոյ պատճառս գերբինս · Մի՝ զի ըն
բնականել ոչոյ առակաւ , հնոյ և պատգրել
գոյքն ինչ նրբին բազոյ , ոչոյ յն անցան յանդգնալս
ի պարտուցն ըն վերագոյն առակիչոյդ վարվա
զակի գրաւնեալ ի գոյացուածն ինն նուրբ՝ ոչ բա-
նեալն է ի խոտորակս , զկատարեալսն գոյն և զկա-
րիճն յանդգնալն գրգռել , իրդ ելել անդ ելն գիշերա
հոգ , և մեռանալն զինքրեալսն պատճառ անտարա
ձի է · և այնպէս յանդգնագոյնսն զնգամեալ խոտոր
նել զինք ոչոյ գործոյ , երբն զվատագ հրաշկերտ
զինգերելն երբոյ զանձնայն ի խոտորակսն ի բազ ոս
ասացեալն · Իսկ ոչ ինչ են գարմանք , այլ ծա-

կոս

կոսկինե ամպակուց խնդրելոյ ինքեան եւ զայլ պղծուցանել ի, եւ խրատ ետուն հրամ՝ ի բնակութիւն խուռամ զերոց ազատագրել ։ Օ՛ն աշխ եւ բնակութիւն շահագրել բնակութիւն բառնալ ի լոյս ազգականին գուշխարհայ՝ որ երեսից էին ։ ի խուռամայն ։ եւ կայծ ազգացն եւ ամէն վանից ազգականացն ազգակից ի յոյժ ազգեան գրեան զայն գործն ի վերուստ զինաւոր ։

Գլուխ ԺԱ.

Գայթ ասելոյն ։ խոկ զիարդ եւ ոչ բացայայտեալ առաւել զարմանալ այսր ներքոյ գործոյ ի խուռամայն ։ ի վաստիկ ։ զարմանալոյ զարմանալ բնակութեան կուսանացն ։

Պատասխանեմք ։ վն զի ի հակառակ եւ ծանգի ի երեսս գոյ գուշխարհին գրեալ ի բացայայտ առաւել չէ մանկանելոյնն զարկուցիչոյ՝ բայց ոչ ինչ մանրապարտ բառնալ ։ ըստ որ կարող էիցի ինձ ըստ ինքեան ժամանել ։ ասել ժամանել ի բնակութիւն ուրուք ։ Գայթ զի մի ոչ կարծեսցի ի եւ այլ ինչ գործոյ ի բնակութեան ուրուք ։ առաւել նոյն ինքն մեղրնատա պատմէ ։ ի ի՝ ի՝ ի՝

թով զաղափարն մանր խորհուրդն չտեսնելով՝ պա
առաւել ինչ՝ եթէ ոչ ինչ ոչ ինչ ոգւոյն ի գործս
զնգանիլ և համարձակ ցնդիլ:

Այդ՝ թէ նրբագոյն գոյացութիւն այն զգիտել
ի խոտանակս այսպիսի ապակւոյ՝ միով յատացն
լոյս եղանակաց զարմացեալ պատմեսցի ինձ. և
բով ցնդմանէ զանկարժանն զայն բնութիւն,
թոյլ յատացեալոյս հաստատի և ազգք: Կամ՝ զի
ոչ ինչ լաւագոյն և պատշաճագոյն պատմութ ա
նիմիք յատաչ բերել: Երկրորդ՝ զի մանրագոյ ա
պակւոյս ջաղնելոյ բաւեն յարձակմանէ ցայտանն
ոյ և գործ փակեալ ոգւոյ ցնդմանէ խոր
ատակեցին զարգելան: Երրորդ և ևս առաւել զի
այս ազգ ապակւոյ անչքնին ջնաւցեալ հրով, կո
բատանիլ զնա զգալեմի՛ն, և լինի այնուհետև ի
բև զայլ ապակիս. յայտ և է՝ վ՚ի զի՝ ի մանրա
նալ հրոյ ընդարձակին ծակոտիք ապակւոյ և փո
խանին ի նեմս նոցա գոյացութիւն համարձակ ի
գոլոյս լծանին, որոյ հետացմամբ ոչ եւս ամ
րանալոցա պատճառք բարձնանին, հարկ է և
այնց գործոց գադարիլ: Եւ այսպէս համարեմք
լեալ յուժելոյ և մեկնարկին բացատրելոյ զայս
արուեստի և բնութիւն զարմանալիս և զգալիս.
ոչ կիզակարծ բանիւք, այլ ի կազմելի իրին,
և ի զգուշութեան փորձոյ վկայելովք: Բայց այս
զգոյ ապակւոյս ցայս վայր:

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ:

Յոյզ ոյոյ հնոյ:

Բան ի իրարանց և ի հրաշալիքէ ոյոյ, և յա
նէն ի ծոցոյ երկրի այլ աներեւոյթ հնոյ
մաժուկիչք, որք անուանին առ հասարակ հանք ջ
ուն առաւելագոյն, առաւելապանիկ, կիներաբոյս
ոյն և չինիկք. նաւեղ. կուպր. առնգարակ. քա
փուր. գաղ. զառիկ. ածուխ երկրային, մանա
ւանգ ոյն պատմին և փոյտ հանքային. այլ և այն
տիս ոգիք. այլն հասարակ, (քանզի և նոր գտա

ներ բաժք · (պատկեր · որչ ըշդ · արքասաց · և այլն · զորոց մի ըս մեռցէ ասել զնոսին յերկուս ։ Ա

յատակաց ծծմբոյ · և այլ · առաջագոյ ինչ ։

Օ ծուխն անուշանայն քրիստոնեայք զնա պրեն և յատակաւոր վառելի · բայց զհնդկական ՝ ի հնոց զան իսկ և պատրաստ կայնն և ծուխ ընդ ամպոյ ՝ ի բազում հրեղէն գոյացուածս խառնելոյ ըստ հաղորդեցուս և ըստ ջրելոցն · զորս ՝ ի վառել հրեղինեան վարէ ՝ ի ծուխ · վ ՝ այնոյիկ ըստ ինքնագործէ ՝ զի. առաջս հազ ի ջուր կայ ՝ ինոնս ։ Գառանի ծծումբ բազում յոյժ սրտեալ ՝ ի նեղքոյս երկրի · որպես վկայեն առաքելական հրամանագրքն յատուկ առակք ։ Ընդ ուստ ծծմբային գոլորշիք ՝ ի խառնուածի ի ջուր ՝ ի գ ուրս զնգանին · ընկճեալ հնար է ի ձեռ ձն ցի ինչ այսր հատարուած և ՝ ի բարձանն ՝ ի խառնուածի առաքական հրոյ ըստ շոգիս և ըստ գոլորշոյս ։ Վաչկ գոանին ՝ ի խառնեալս յամմոնիումի · ի ձեռն ուշնայնատակ ՝ այլ պետական և զանազանութիւն ։ Ոմանք երկ յայլ և այլ ինոց այլ և այլ ծծումբք և խոշ ելանեն զոչխարանցն զոյնն պահին զձիրս ։ Ոմանք ի զատաւորսն ի ձեռ ծագնալ ՝ ի ջուր ։ Ոմանք ի զատաւորսն ի ձեռ ծագնալ ՝ ի ջուր ։

ասրակ պետական որոյն ։

Ա՛ղն բազմանոյ ՝ ի կատարել խառնուածի հոգոյ և ջոյ · վ՛ի խոնաւոյ ՝ ի հրոյ · և ոչ վառի բան ինչ փնան · այլ վ՛ ծծմբոյն · որ երբեմն խառնի ընդ այն ։ Վ՛ այդը բանի խառնեալ ՝ ի ձեռն կամ ՝ ընդ առաջ յառաջ վարէ զշոգի ցլոտ ՝ ի ։ Խոշն առ կատ ՝ ի յայլոյ նոնագ ծանօ ՝ ի լուսաւորի · վ՛ ի նորին պատճառի ։ Ա՛ն ի զանգուած սակնեալ ինչ բանական · այլ բազմանոյ ՝ ի ծանր տանոյ · որոց գ՛ոյն ա՛ն ոյժ ոյժ հրեղէն կցին և կառնին ՝ ի միաւորս ։ Վ՛ի ի ձգեալ և ՝ ի խոյց ինչ ՝ ի լուսոյ ցոյց · բայց ոչ ՝ ի ափանցիկ · այլ ապիտակ երկնագոյնս առնի ։ Ա՛ն ի ձգեալ ՝ ի ջուր ՝ և խոնաւ ՝ ի ջրաշխոյ առնի ։ Լուծանի ջուր ՝ և խոնաւ ՝ ի գոյ · վ՛ ի ի ձգին հրեղէն այնոյ բազմանոյ ՝ ի ջուր ՝ և յայլ ՝ ի ջուր ՝ և յայլ ՝ ի ջուր ՝ և յայլ ՝ ի ջուր ։

Ա. ամենից բազում էն առանձ ք · բարակ · կամ
ազքար , աղ հատարակ · ազ գոհարի · և այլն ։
Ուշ ոչ եկն որ ի խառնուրդն ազանի չաճախուի ք ,
և հանդարտուն · այլ այն զծծմրոյ առացար · նայն
պէս և առ յայլ և այլ իրաց երևանէ այլևայլ ։ Ուշ
այս պէսպէսութի ծագի · մի ՝ ի պէսպէս խառ
նուածէ ծծմրոյ , և ազնկէն գոլացութի , որ և
առ գոանի յայն · և երկրորդ ՝ ի տարատրութի
ծագելոյ ՝ ի տարաձառ խառնելոցն , որով պէս
պէս երևանակատուի , և մի այն զձիրս անգհա
կառս խառնելոցն և յկրանել իրեաւ պահէ ։
Ազն ցնդական , և անցնդական գրելի միտս
նելն ՝ ի մի բնաւթի , այլ զի լինել նոցա նրբագոյն
մասն ինչ այ · որոյ մասիր մասիր փխրուել ՝ ի իւրա
՝ ի վեր երևանել ջերմանելի ՝ խառզանել միտ ։
ծանուցց ։ Ազպատկեն ՝ ի ծովափնեայ ազատկեն
նաբրուելեան՝ ի ծովու չազեայ զազն ծանրագոյն
գհանրելի մասունս նր ձգելն յ ի իւրմանս ՝ ի վեր ,
որք ի շնչել այսոց չազեայ՝ կասչին ՝ ի սակրևս ծա
ոց և ՝ ի լսելս՝ մեծագլուխք յազ վնաս , և ասի
նելին նոսրք , քանզի հատարակն յ այլ ազ ծովայինս
Ի ոչ գի ՝ ի բիմիականն ազ ցնդական քաղաք ան
գամ այլ զբաւելի և բնաւելի երևի լինել՝ քան
յանցնդական ազն այնր խառնելոցդ · այլ լի
նի կամ ի նրբելի , և կամ ի այլոց սկզբանց
այլազգ խառնուելի · Ի շնչել ազն ծովածրոյն ՝ ի
շաղ՝ ազն յատակս ծովուն , և ի ամանս , և ի անդրանոյ , և
անուն ի մեծագոյն մասանց ազն զոր վարկեմք ՝ ի
պէսպէս · քանզ և ի բոլոր քաղաքաւ անգամ գ տուեալ ,

և իբրև զԼևիաթանաւանդ ի կոտորս , զոր կռնիմբ շա-
տաչեալ : Խակ Թէ կենդանի ոմիւսոյ ոք կալցի
ի ջուր ծովու , առատագոյ սասթև :

ԽՆԴԻՐ ՀԻՆԳՆԱԿԱՐԱՐԻՆ:

Յորմէ անյօժար խառնեցեալ , կամ յորմէ հեթեւոյեալ :

ՆԱՄԱՏԱՐ ԽԱԼՈՒՆԵԱՆՑ ի
ներ , որք բազկանան զրկել ի մէջ
ՀՀ սակրկուն ոգեկոչեալ ձեր ա-
Հոգ սլաշտպանեալ · ան ՀՀաքն
ամօսակաւ իւրեա զոչ ՀՀենել
առնել և հոգի : Եւ կամ բազկանան ի բազում զօրից ոչ
բաւական ի միանգամ խառնելոյ , եւ ի այն գ խրթին
ի նոյ գատ՞նել յատաջին պարտուԹի , այլ ձեւանն
խառնել ի ՀՀոյ և յոգ գ խրատ լուծանել ի ա-
ատ : Ապին ՀեՀեղուն , այս է ի ՀՀոյ-ներ ՀՀեՀեղ ,
ձի բազմոց ի ատգանել ծեռանելոյ և երեւելոյ ի բար
ձուն օդոյ : Խոշոյ այլն անուն կոչիմբ և զարս ի
Նին , ի Հոգ և ի ՀՀաբ : Ջատգանել առատագոյ ՀՀշտա
պարտ : Ասա յատագս ՀրեգՀն ամենաբարձր յոգ ա
երեւելոյ : Ապրիլ օրդ . յատագս ՀՀաշտպան և պահա
նող : Աղաւնի յատագս ատեղծչի ամենայնի Հոգ
Հոգ :

ՊՐԱԿ ԱՌ ԱՋԻՆ

Յաւտ հեթուոյն հրեշտաւոյ յոտ եբնեբոյ։

Հողոյ՝ և ի ջրոյ սաղմնակրկնոյ և երկնայինք ջրմուէ և պլղոյ սաստկագոյ ազդեցուցչ, վերանան ժամեբք ինչ, որք են սեռք հականեթիք մեռելոտոյից։ Որք ի ջրոյ ելանեն՝ ոչ ոք ասէ. և որք ի հողոյ փորուին։ Ոչ այս պղտորեալք բերեն զինուէն ի հողոյ, ուստի ելանեն։ Այլ ոտիկս ի հողս ամանք են անթեղք և վախք, և ամանք կարասոյք, բարակոյք, պատբարք, և խզաճոյք։ Նոյնակս և ի պղտրեալոց ասեն ամանք են պատարոյք, ամանք չորք, ամանք վախք, բարակոյք, կարասոյք, ծծմբայինք, և այլն։ Ի ծծմբայնոյ և լիւզաւորոյ լինին մեռելոց հոգւոյ հրեղինք։ Վարասոյք, որք և ասին պ խաւոյ ասելոք։ Կայծակաւորք։ Փայլատակաւորք։ Աստղոք ասինեալք՝ որք ասին ասուրք։ Հոգ ի լոյս լինել։ Վիշապ ի թռուցիկք։ Աղբ ոսոյ։ Ի նմոք բոլորակաւոք, և այլ այսպիսիք, զորոց ասացից յառաջիկայն։

Յաւտ փիլոսոփոյ։

Պարտաւորն է, որ երևելիցն ի թաքստեան իրեն զասել՝ պատճառսն ինչ լուսաւորաւ իւր առնելով, երբեմն ոչ գիտա, և երբեմն ոչ զուտ, և այլն։ Ջուր բնութիւն երկոք են կարծիք։ Ածաքինի ասէ, լինել մարմնի մշտակեցի երկնային գաւառին վերայ ջրի յոյժ գան զուտքինն, որ ի երբեմն մատ նիկաւասն մեզ լինին երևելի, և երբեմն ի բաց յառաջագոյնս բազում հեռաւորութիւն լինին անելեակ։ Ածախս համաքացան վազուրեին այնպես որևանք, և անհնարս, և որդ իսկ ընդունին բազումք, և քաջն կատարեաս հա-

տասե յայնմանե , ոլ յանցանել գարուց՝ նոյն գ ի տասուց երեքն գառնալ · և որ երեքցանն տասե յամին · ոնհե , այն է՝ զոր տեսեալ եր տեքանի , յամին ոչ հե : և ըստ պատմելոյ բղտոխոի լինալ եր և յառաջ , յամին · ոնհե : Երկրորդն տասե Ծնանել տաս նոյոգ · այլ ի բառն յերկինս ի վերոյ քան զլուսինն : Ա յատկո համարին տասնիւ ի նոյոց : Երրորդն գնե՝ Ծնանիլ ի վերին գառաւն օգոյ տարև ջն զլուսինն՝ ի գոլորշեաց անդր հատ֊ գելոց և վառելոց : Ա յատկո համարեցան արեւ տասիլ , և տասներկուանիւ · և յառաջ քան զսուտ քաղդեացիք :

Ա տիլն է , ի՛ երկինն երեւի ազդ գխառնութեան : Անուանք են մշտակաց տարեմիջ հատատասելոյ յեր կինս · որք ըստ վերոյ գրեալ եղանակի երբեմն երբ և երկի լինին մեզ , և երբեմն աներեւոյթ : Յակ ո֊ մանիք են միտեւրակաւն տարեմիջ Ծնեալք՝ ի բար֊ ձունս օդոյ՝ ի գոլորշեաց վառելոց :

Յաւցանէ առաջին տուան : Վանդի երեւեցան արգ֊ ելակ բազում՝ գխառնութիւն բարձրադոյնք քան զլու֊ սինն : Ա յլ անհնար է այսպիսի գխառնութեաց Ծնա֊ նիլ անդ նոյոգ ըստ պահանջելոյ երկրորդ կար֊ ծեացն : Ա յս են մշտակաց տարեմիջք : Ա ծձա֊ գումն յոյս է՝ ի գխառնութենէ հնոտա առեղծա֊ գիտաց՝ որոց հաւատալ արժան է յոյսդեսիս : Յաւցանէ փոքրագոյնն ելակ՝ զի ոչ վերադոյն ցաւցաք , գառաւն երկնային է անեղականն . և վ֊ ոչ այն ոչինչ նոյոգ Ծնանի ի՛ նմանս : Երկրորդ՝ ընդգեմ է բանի , այդ պէս վարդապետի Ծագել և կործանել այսպիսի անհնարին մեծաւմեծ տարեմեծս , որպեսի հարկ է գխառնութեան լինել ըստ այդ արե֊ բարձր իջեն քան զլուսինն : և քան զի երեւին Ա֊ , ոչ վարկանին բազում առեղծագիտք : Ա֊ կայն ոչ լինչ ընդգեմ է , թե իցէ երկինս մար֊ միններ ինչ որք շարժմամբ խրնանց երբեմն մեր֊ ձեալ և երբեմն հեռացեալ՝ լինիցին մեզ երբեմն երեւելի և երբեմն աներեւոյթ : Երրորդ՝ եմ է այդպէս յետ այնչափ ամաց գառնան անդրէն , ոչ ոչ թէ և ընդհատութիւն հաստատին բա֊

զառաջ յայտ է ի [illegible] մշտակեաց մարդիկը ։

Աչքն ։ պ խառնի միանգամայն մեծ է բնեն , և պ բնեի ունէ առնէ ։ բայց առ փոքր փոքր նուազի [illegible] ի փոքր է առ փոքր փոքր , և առակաւ իջանէ բ առ մեզ , և ապա ելանէ բ , առ փոքր փոքր և առ կամ առնէր , և ապա նուազէր , ապա ազնիւն , և այլն ։

Պատասխանեմք, զբանալով զմեծագոյնն ։ Զի ըստ կամաւորին ոչ խոստանայ , պ խառնի ելանել յամին ի ոչ , առ առ առնէր , և յետ այնորիկ առակաւ նուազել ։ Ապա ի ի ունէր ։ ի սկզբան անդ միանգամայն առնի ելանել , յայտնանել լինի զի միշտ ի առնէին ոչ ծանուցանի , կամ վ ծագէ յայ Նուազ պայ ի ոչ արդ սակաւ , կի վ այլ լինի պ խոստացեալ ։ և կամ զի ի ելանէ ի սկզբան ոչ միա գնալ ի մտանի ի ոչ առ փոքրում ի նոր ։

Յառ ցանէ ելկլուսի տուաւ , յր ի ի ն և պ խառնէր միանգամայնիւ առաքեալ քան զյուսնեն ։ Այսոր վկայ ի ի առաքեալ նկրչաւն առաքեալ խոստ զոր ոչ ի արժան համարիլ այնպէս ի յ ասէին մոլորի ի անկեալ , միտել զայ զի խառնուրդ գնել ը հաւատին , ի ի արդարև չլինի անդ այնպէս , զոր խառնարհատոյն առաքեալ ոչ քան զյուսնեն , յայնց զայլն ասէ համարիլ նոյնպէս ։ Ակնարկէ զի բազում պ խառնէր քան զառաքեալ բաց առանձին ի , ունէին զարթ ասուածն կարի լինն անձամբօք ն և առնէին յայտ առակաւ , այս ի քանի լինչ առնուն և ի , և երկնէին ի առնեան առաքեալ առաջ , այլ ոչ արդ ոչ յայտնարին այնց բարի բազում պ խառնուրդ Հրեից , զնոյն հաւատացեալս ցաւցանէին և առակաւ առնէին , զոր առնել լինն հաւատալ լինել զաղաչեալ վազգնդիկ և առակաւ առ բոյսով վառեալ ։ Ի ակ արդ զինչ ընդ զի ամ ի քանի զնոյն ի ոչ յիս ելկլուսի ն ներսէս ձեռակիսեալ ընդ հաւատացեալսն առ ազգաց ոչ զաղաչեալ վառ ամ զ ելկլուսի առաքեալ զաղաչեալ պ խառնուրդ բնել զնեանս ի ։ զի արեան առաքեալ պ խառնուրդ բնել ստեղ բազում էր ցանել , այլ յայտնելն զաղաչեալ , և զնոյն բազում ելկլուսի ոչ միա գնալ ի մտանի ի ոչ

յ։ ։ ։

յառաջին ապրիլ գիտասցուց՝ մշտակայ մարդիկք, ոչք բարկանան՝ կիսա՛ի գիտնական նեղիցեն, ոչ զլացան անգրկեն ցօրացուցչակաւ փայլէ պայծառ. և կիսա՛ի լուսանցոյց նեղիցեն, ընդ որ անցեալ և ընկերկիսալ նշուլից արեգական, և պայմանաւ իւն եզանակաւորեալ. (իրր այնք որք անցանեն ընդ ապակիկ ծափանցիկ. բայց գտանիսցէ իւն օրակացեալ.) յայնժ ապիտակափայլ առաւ տարա ծանեին. վ՚ի առաւն այն հանապազ ձգի՛ ի հանդիսակոյին արեգական. զոր օրինակ և առաւնեին. զի չառաւիղք արեգական ի մեռաս կիզէ անցեալ երբեմն ընդ նրբագոյն ատեղ ապակեաս կափայլ չառիւս գործեն նմանա առաւ գիտասցոյ. Իսկ գիտասցիք մեռանելականք առաւել ի ստեին լինիլ այնք, որք ոչ գիտասս ախտին զիւրեանս ակտակս և անհաւատալ զառափայլ չառաւիղս. և յայլեւայլ ձեւս մտանեն. յայտ է ի վ՚ի զի գոլորշիքն հոգք և գնատակալք զնարդին գիտասցին կացուցանեն. Իսկ ախտաւալ՚ն ան հաւատալ առ գնատ, զդիւս նր, և զիմպլեալ

վարս գործեն։

Ի գիտասցն մտածին զոյք, ձև, գոյն, չարժումն, և նշանակութիւն։

Զևն զանազանի մանաւանդ երկիկին. վ՚ի և բիւր ազգ են գիտասցոյ. առնաւորք, մորուաւորք. և վարսաւորք։ Տանաւորք են, որք զայն ախտականիչ հետս ձգեն ի երկայն Մորուաւորք են, որք զայն հետս ոչ յոյժ երկայն, այլ յաւելա՛ի լայն ատրամանեն։ Իսկ վարսաւորք են, որք այնպէս լուսափայլ չառաւիղս ախտեն զիւրեանցն ոչ զվարս։ Զևն և այլ ձևք գիտասցոյ։ Վանդի պատճի երկիկ ունեցս առնորեան. և ունեցս խառնիչ, և ունեցս յայլ ձևս։ Վ՚ի ոմն կոչեցաւ գնո՛։ որ պնակակերպ։ ոմն ՝՚՚՚՚, որ կարասանի։ ոմն ՚՚՚՚, որ գլոբակերպ, և ոմն ՚՚՚՚՚՚, որ առաւրանման. և ոմն ՚՚՚՚, որ ջահանման. և այլն։

Պոյն գիտասցոյ և զանազան ըստ զանազան տրա մադրութեան նրանց՝ զոյն անգրկեն ցօրացուցչին,

կամ ինքնին լուսավառ եղելոյ ։ Չի զոր օրինակ առ մի ոմանց կարծիք է գոյն բացայի տեսութեան նման, ի ծծումբն երկնագոյն, ի խեժն ճերմակագոյն · ի մոմ, և յեղ մգնաշէկ ասեղնակապարիկ · Նոյնպէս և գիտասէրք ի բաժանորդութեան նմանի՝ զայնհարա տեսակ մշտագիծք · և շրագիծք · Իսկ յատկապատկութեան , և յանխափանն ազդակի փայլէ · և ի մ ազատէ երեսն գոլորշեաց՝ շուտագոյնք · այլ շուտագոյն նմ արկղանին ի միջ գոլորշեաց ·

Շարժումն գիտասղոյ և զանազան ։ Երեւէ լոյնն յերկիրեան առաւել անդադրագոյն և շարժումն և շուխթ · միջոցն հնար լինիլ փակիլ գոյն ի սրն նոյ · այլ վարիանի կատարեա ի գիտասղեա երբ ի վի գիտասրեն երեւելոյ յամէն հազար վեցհարիւրեակ առնուազն բոլոր ։ Իսկ մեռելոպականացն և յոգոյդ · Վրեմի ամենիքեն շարժն սրակատ շարժմամբ , յարիշտակիսաց ձի յատաջին շարժա նէն · ապայ շարժումն միջոց ի վերջն գասատ ազդ ժամանակ ։ Նոյնի միջոցագոյնն բերքին և անդհա կատ շարժմամբ , այլ զիարդ վարիացն գնն նրա հատատ առնէ , կամ առաւելագոյ ազդեցութեի ·

Ա՛րդ այսպիսի առարկայ ամենայն ամենայնի տիպ նրատ , ասէն լինիլ նշանակ անպատճառեի , և մերկաց , հագուստ՝ ախոյեան , մանեակ , պատուհանակ , փոփոխութեանց և մանեակ միջոցաց ։ Ա՛ս առաջ իմիք ի կատարեն ձեզ , որ այլ գաղտնի երկրի նայնեն ձեզ ի նշանակ ուխտել ի միջ երկրի և երկրի նոյնպէս և գիտասրատ երեսի տարածել ի նշանակ բարեկամեի և արիատեցն որ միջոց ի վի կամ · Ըստ այսմ ։ Ա-ՀՎՀՀ։ Ըստ նէ-ոյնն ես նշան , զի առնեն զայնհարա տեսակ յեղանակ անձինս ։ Վայ ինձ ես ինձ գիտասրատ մեծ երկնցուս՝ անշնորհեն պատճառեն գոլորշեակ · Ի-նեակա գիծագրեաց տես գոլորշեակ՝ այլ երկրեն մարդիկ · ապայ իմիք գոյն գիտասղեա և ամենայն ամենայնի տիպ նրատ , ասէն լինիլ նշանակ անպատճառեի , և մերկաց , հագուստ՝ ախոյեան , մանեակ , պատուհանակ , փոփոխութեանց և մանեակ միջոցաց ։ Ա՛ս առաջ իմիք ի կատարեն ձեզ , որ այլ գաղտնի երկրի նոյնեն ձեզ ի նշանակ ուխտել ի միջ երկրի և երկրի նոյնպէս և գիտասրատ երեսի տարածել ի նշանակ բարեկամեի և արիատեցն որ միջոց ի վի կամ · Ըստ այսմ ։ Ա-ՀՎՀՀ։ Ըստ նէ-ոյնն ես նշան , զի առնեն զայնհարա տեսակ յեղանակ անձինս ։ Վայ ինձ ես ինձ գիտասրատ մեծ երկնցուս՝ անշնորհեն պատճառեն գոլորշեակ · Ի-նեակա գիծագրեաց տես գոլորշեակ՝ այլ երկրեն մարդիկ · ապայ իմիք գոյն գիտասղեա և

դերձեալ էր խոսան յն անձրևոյ ջանգատասանա
պատրաստել՝ ծախե՝ և յայնմհետե լինել անպատու-
ի՚ն ՚ի ՚ի ՚ի ՚ի ՚ի ՚ի ՚ի

ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի՝ եւ առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ըստ հաւատոյ ընտրելոց Աստուծոյ՝ եւ գիտութեան ճշմարտութեան՝ որ է ի բարեպաշտութիւն՝ ի յոյսն յաւիտենական՝ զոր խոստացաւ Աստուած՝ որ ոչ սուտ իմանայ՝ յառաջ քան զժամանակս յաւիտենից՝ եւ յայտնեաց զբանն իւր ժամանակս իւրեանց՝ ի քարոզութիւնն՝ որ ինձ հաւատացեալ է ըստ հրամանի Փրկչին մերոյ Աստուծոյ՝ Տիտոսի՝ սիրելի որդւոյ ըստ հաւատոյ ընդհանրական՝ շնորհք եւ խաղաղութիւն ի Հօրէ Աստուծոյ եւ ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ Փրկչէ մերմէ՝ թողեալ զքեզ ի Կրէտէ՝ զի զպակասեալսն ուղղեսցես՝ եւ կացուսցես ըստ քաղաքի զծերս՝ որպէս ես պատուիրեցի քեզ՝ եթէ ոք է անարատ՝ մի կնոջ այր՝ որդիք ունի հաւատացեալս՝ որոց ոչ է ամբաստանութիւն զգայութեան՝ կամ անհնազանդք՝ որպէս պարտ է Աստուծոյ հոգաբարձու անարատ լինել՝ իբրեւ զպատուիրակ Աստուծոյ՝ ոչ հպարտ՝ ոչ բարկասիրտ՝ ոչ գինեսէր՝ ոչ հարկանող՝ ոչ ագահ շահու՝ այլ հիւրասէր՝ սիրող զբարին՝ խոհեմ՝ արդար՝ սուրբ՝ ողջախոհ՝ հետեւեալ հաւատարիմ բանին՝ որ ըստ վարդապետութեան է՝ զի զօրասցէ եւ զհաստատեալսն ուսուցանել՝ եւ զդիմակայսն յանդիմանել՝ զի կան բազումք անհնազանդք՝ եւ ունայնաբանք՝ եւ մոլորիչք՝ մանաւանդ որ ի թլփատութենէ՝ զորոց պարտ է զբերանսն խցել՝ որք զամենայն տունս կործանեն՝ ուսուցանելով զոր մի պարտ՝ վասն ամօթոյ շահուն՝ ասաց ոմն ի նոցանէ՝ մարգարէ իւրեանց՝ Կրետացիք միշտ ստախօսք՝ չար գազանք՝ փորակեր ծուլք՝ վասն որոյ յանդիման զնոսա խստութեամբ՝ զի առողջասցին ի հաւատս՝ եւ մի հետեւեսցեն հրէական առասպելաց՝ եւ պատուիրանաց մարդկան՝ դարձուցանելոց զանձինս ի ճշմարտութենէ՝ ամենայն մաքուրք մաքրոց՝ իսկ պղծելոցն եւ անհաւատից՝ ոչ ինչ է մաքուր՝ այլ պղծեալ է նոցա եւ միտք եւ խղճմտանք՝ զԱստուած խոստովանին գիտել՝ եւ գործովք ուրանան՝ որք են գարշելիք եւ անհնազանդք՝ եւ ի բոլոր գործ բարի անպիտանք՝ դու խօսեա զոր վայել է առողջ վարդապետութեան՝ զի զծերսն զգաստ լինել՝ պատուական եւ ողջախոհ՝ զհաստատութիւն հաւատոյ՝ եւ սիրոյ՝ եւ համբերութեան՝ զծառայսն հնազանդ լինել տերանց իւրեանց՝ հաճոյ լինել նոցա՝ ոչ հակառակ՝ ոչ գողանալ՝ այլ զամենայն հաւատարմութիւն ցուցանել՝ զի զվարդապետութիւն Փրկչին մերոյ Աստուծոյ զարդարեսցեն ի բոլոր ամենայնի՝ զի յայտնեցաւ շնորհք Աստուծոյ փրկարար ամենայն մարդկան՝ եւ մեզ ուսուցանէ՝ զի ուրասցուք զանաստուածութիւն եւ զաշխարհական ցանկութիւնս՝ եւ ողջախոհ եւ արդար եւ սուրբ կեցցուք ի սմին աշխարհի՝ ակնկալեալ զօրհնեալ յոյսն եւ զյայտնութիւն փառաց մեծի Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ որ ետ զանձն իւր վասն մեր՝ զի զմեզ ի բոլոր անօրինութենէ ազատեսցէ՝ եւ մաքրեսցէ զանձն իւր ժողովուրդ սեպհական՝ նախանձաւոր բարեգործութեան՝ զայս խրատ եւ յանդիման ամենայն հեղութեամբ՝ զի մի ոք արհամարհեսցէ զքեզ՝ զի զայս յիշեցուսցես՝ եւ ի սուրբ հոգւոյն վկայեսցես՝ զի մի՛ վիճեսցին՝ եւ մի՛ կռուեսցին՝ այլ հեզ լիցին՝ եւ ամենայն հեղութիւն ցուցանիցեն ամենայն մարդկան՝ զի եւ մեք ի սկզբանէ էաք անմիտք՝ անհնազանդք՝ մոլորեալք՝ ծառայեալ զանազան ցանկութեանց եւ հաճոյից՝ ի չարութեան եւ ի նախանձու ընթացեալ՝ ատելի՝ ատելութեամբ ընդ միմեանս՝ յորժամ ետես զքաղցրութիւն եւ զսէր մարդասիրութեան Աստուծոյ Փրկչին մերոյ՝ ոչ ի գործս արդարութեան՝ զորս արարաք մեք՝ այլ ըստ ողորմութեան իւրոյ՝ ազատեաց զմեզ ի լուացմանէ նորոգութեան՝ եւ ի նորոգութենէ Հոգւոյն սրբոյ՝ զոր եհան ի մեզ առատապէս՝ ընդ Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ՝ զի արդարացեալք շնորհաւք նորա՝ ժառանգորդք եղիցուք ըստ յոյսի կենաց յաւիտենականաց՝ հաւատարիմ է բանն՝ եւ զայսոսիկ կամիմ զի հաստատեալ խրատեսցես՝ զի որք հաւատացին Աստուծոյ՝ հոգասցեն զգալ զգործս բարիս՝ որ են բարի եւ օգտակար մարդկան՝ զանհնազանդսն եւ զանիմաստսն՝ զմոլորեալսն եւ զծառայեալսն զանազան ցանկութեանց՝ զանարատսն եւ զանմեղսն՝ զանդիմանելիսն՝ զանպատուելիսն՝ զանիրաւսն՝ զանարդարսն՝ զանհաւատսն՝ զանհաւատարիմսն՝ զանհեղսն՝ զանհամբերսն՝ զանողջախոհսն՝ զանսուրբսն՝ զանհոգեւորսն՝ զանհամեստսն՝ զանհեզսն՝ զանհանդարտ

ի հրաշալեաց . և այն են կոչեցեալքս . Երբեմն ՚ի ծնեալսն չկիցէ՝ և երբեմն ՚ի մէնջ ՚ի բարձունս ձգեալ ջնջուցեալ զառաջինն անհնարին , եթէ ի բոց , որոյ ծայր ընդ երկինս , և ընդ երկիր ՚ի ներքոյ ներքս ՚ի ջրոյն . իբր ելիցէ յոյժ ստորեկրեայ փայլատակն ՚ի կոչեցականէ , զի առ լինել յոյժ նուազ ներքինոյ , և չկարենալ եղանակաւ յանդիպոյ առնել չառաստեան և ելիցէ ՚ի ծեղուցն ՚ի առաւելեալ հրոյ ցանելոյ բազմութեան . բայց կոչեցականն ներքինն խառնի ընդ ոլորեալ ընդդէմ զրոյց առաստաղին , և մնայ առնել ՚ի առանձինն կերպիւ :

Յայտնի վայրկեան ոչ գտանի ամենից ջնջուածոցն հասանել կարծել ի սկզբանէ գառնեստանէ , առանց ՚ի մնացուածոյ և հանդարտելի , որ ոչ հատուածք զրոյց կոչ ծանեալ ՚ի ծոյ առնոյ լինել , այլ փայլատակաւ բազում յարձակմամբ առ , հաճ մնացուածք գոլոր չհաց պատրաստելոյ ՚ի մնացուածս առնոյ ՚ի բաց արձակին , որք երբեմն վաղագոյն հրացեալ չոգան ՚ի ներքս գոլոյ առնոյ բազմութեամբ ջնջեալն , որ երկի ՚ի վեր գոլ գոլոյ առնոյ մեզոց և ՚ի լուծեալ մեզ հնձեալ . որոյ և փայլատակ ջաղաց չուացուցանել , և խառնել . և ոչ զատկանոն առնել . Զերբեմն ծագեալ երկնաբանն , ՚ի ներքինն բազում ջուր խոտորեալ . Իսկ երբեմն այն կծիկք առնոյ ծծմբայինն և բազմակոյս նեղեալ լեն , մանաւանդ մինչև կերկիր . և անդ հրամանաւ իւր ըստ զառաջ ջնջեալ առնեալ , որպէս ջուր ՚ի ներքոյ արձակել ՚ի հրացանել , և զնոյն որ ինչ գոլոյն , կիզուցեալ . քանդելն , և ցնդել և ցանել կացուցանելն : Այլ ոչինչ կարծելոց հակառակ լծուածն այն , զի եթէ նեղեալ ոչ ոչ վաղ խոչ մնայն ՚ի մէջ ելանելոյ ՚ի մէջ ելանելոյ . ոչ ոչ ոչ

ընդունակ չէր գան ժողովին կարծրանան և քարանան, զղջմբնակ քարանան [illegible] մատաներ ծխոյ [illegible]։ Ոչ ոք քար [illegible] բնակ կարծանին, և ամէն իրը ամրաքարանան չկա[illegible] [illegible]։ զի մի զանգիմանացա հայ կանեն խոտանիլ և տատապատ տրկանել։ Ոչ այս քար կարծանան կոչի [illegible]։ կամ [illegible]։ վն լինելոյ [illegible] ձեռացեալ ըստ սէրոյ, որով հերքանելոյ [illegible]

գիտցուք։

Ոչ այսր ամի առաւել ունելոյ առ մեզ՝ համգիր [illegible] ձելով արուեստ որ համառոտ է բնաւ՝ գիտանալոյ վատագոյ ի ծծմբոյ, ի շիշերտակեալոյն է [illegible] հրէշ է, և յամիսոյ։ Ա[illegible]կանի ծծումբ, զի գիտաւ վառելոյն, և շիշերտակ՝ զի գնդմանէ իւրով զվառումն [illegible] ամ զանգուամանե ճոպակեալոյ։ և զի զրոյն առանիկ առաւելութեամբ, և անօդոյացութեամբ։ իսկ առնուն զի զդգրծ շիշերտակն փոքր մի յատակեալոյ։ Ա[illegible] իրառնալ փակեալ [illegible] նէք արձան խոտովակի, կամ ի բազմահամ ոչխ ծաղուածառ դնալոյ ի զնոյ, իրրև վառիլ անգլէն վազվազակի անօդոյ, և իրրև զկայծանէն փայլատակիլ և լանել յատնակի յատրիլ իւր մէ անդոյ են չառնումն։ և [illegible] իւր բերէ զառնոյ հնուտոյն յոյժ յանելոյ կոտրուած յանդ [illegible] կացուցան մարմնոց։ Իսկ որպ ունի [illegible] նեալ ծծմբոյ, և շիշերտակի զիսկ ոչռնալ զործել զոյս, զինչ ասէ և, ի [illegible] զբաղոյն քան զայլ [illegible] ծծմբոյն զործոյ զործոյ զինէ։ Ա[illegible] հանիտառալ նշանակ այս է, զի կայծանէ իրրև զարձակիլ հրացոյտս ծծմբոյն հատ [illegible] [illegible] [illegible]

ի[illegible]

ասպին վատասիրտ բանի, յոյս ունէր մեռանիլ ու
պետդ էր նոյն առակ. իրր զի քան զմահ ես զամակ մա
հու՝ դուն ուրիք հանդ խոսի : Ի կայծակուէն՝ ի
գառնամեծութենա հարեր ամի ամի զիրիք կորուս ա
նէն փայլդ քանիք յի փչող խոր առնելոց ժամկին.
Ծառահաս ուրիք չի զնանիր, ի ուռոյ կրնչին : յոր
ազգակաց մեռանիր. և առկայն անկ բիկեզ դնամէք
յի փորոյս անցանելոյ յի գետս, երկանիլ ի նոս.
Ձայնակիւք անհոսիր, և յի յաւուրք հառասանիլ զնր

կայծ Նռնատպոյն :

Յարգաս զգոյշ կայծակաւն ձեռայ առնէ, ի ի
գնարդ զրարձրագոյն տեսլ հարկանէ. կատղիւթդ
յիրայ ինչ երբեմն ի ի խոշնէլով ի բաց հրամ արիւ
ոյ ի տարնէ որ ի ա ժ վոյնոյ. ի դ ուրնոյ. յոյ
ժ ո ն դ . ի յակինի ակնէ, և այլն : Ա յ ա ծ ն ո յն
պատմառ այն է, զի կայծակն ոչ ուղիղ. այլ խոյ
առնական այն է. վն այն հարկ է ընթացագոյն վոյ
բաց նոսա ընդ առաջ լինել նոսա. և զդարկուածսն
ընդունել. ոչ գազանի՛ր աչառութեամբ՝ դէպ ի
լերանդ, կառարդ առնէ և զանդգնառնէ :

Կայ վն երկրորդ ին, ի հակառ ազգնեսու և այլ ի ս
պատմն անդոյնի կալ այսց իրաց՝ ի կայծա
կան բռնանալ ի. բայց ոչ այնպէս հառասան և բռ
առյդ հառնալ բանն : Ա յ լ ի երկնս վրայի ոչ յայտ
այ իրր երկնից յիշնանել կայծակաւն առ. ի ի ա ն ա
գառն անառատական, ոչ ի ա ն ի ա ն զ ո ր ա յ ն այլ
զ ի ա գ ա ժ ո վ . (զոր պ ն ա կ և առ. տարդ ի կ լինել
երկնից անձնառս,) յայտնանել առնի առնալ
տարդկան, կարծ Հոգին զառս անվառանկ լինել
ի կայծակնէ : Հայդ ի ի ա ր դ ա ր ն այնպէս իրդ
ոչ պատմն, տարի ի առնալ պատմառ զայն
զի բազդ յոնանս յոյ ա ր ա գ ո յ ն յարի, և յոնանդ
խոշնին ոչ բազդ հառասակ անդոյդ լսիլ զկատղ.
այլ ի ա ղ ա ն ա կ ո ր ի ն ի : Ի՛ր զառս այն պրի
նակն հնարդ և հրոյ կայծակաւն, կամ յառաջելոյ
առաւ իրայ առնինն ին խորհիլ. և կամ նոնալ
ազդել ի նոսա զնբ զրառնի ի. Հայդ յոյ պատ
արժանոյ առայնալն ի ա ն ի ի լինել առա, և յա
աչ ինէալ յառասանիլոյ բանասանդնէ, զբ
նան

ալեաց հարց, նկարագրին զերբնացդ գեղս հնծեալ
էնն այլ գերդ, քան վկայելոյ անբաւապեսական և
բնա ասելի առեալ քանասաեգծից, որ ծանեցեն
ի քաղաքս ի ձգել զկարգաւորս, Հեղուկ եղե
գեղեցիկ այլաբանեալ նկարել զաձ խրել հեծեալ
Լուր
նա ։ ուլտոռ ։ ի բնա հղոյր ։ ի բնա հղոյր ։ ի բնա հղոյր

Յաղագս ոչնչի հրեղէն փրկութեան։

ԲԱՆ յերկուց դիմաւորս մեռանելոյիդ ասէ՝ ի գիտասցէ և՝ ի կայծակնէն, ծառանին և այլ բազում մանուածք դրեմք ի նոյն նիւթի՝ ի պարտատ և յիւրաքանչ գալստենէ բոցն շարժմամբ կամ հրեղէն մատաղ զար Թուցեալ։ Յայնմանէ լինին ասեղք ասհարչաք, կամ ասուզաք · զոր ի պարզ դիպերի տեսանելոյ ասան զանձանս երբեմն անգամ ի տեղի քնիճ ցեալ, և երբեմն ի խոնարհ յարձանակեալ։ Ա՛ն Ջնջուիրեա ասանգք, այլ յասակագոյն գոլոր չիք, որոց ի վերնագասառ օգոյս լուցեալ, այ ժամանակեալ երևին · զորօրինակ ի հրացայտու Թեան խնձոյիկ տեսանելոյ մարդկան Ճարտարու Թեամբ հանգերձել զիամերաշտ, այս է ՀԻՒ ՀԻՒ · որ ի Ջոյլ իշխանութեան ասանգանան չան Թեամբ ինչ արձակին։ Ի նոյն գոլոր ցեալ, այլ ի Թռադունից և յոչ յասակաց լինին և այլ հրեղէն մեռանոգաք զիջնադագասառաս օգոյ · ոմ այծք ասուցեալք, վիշտակք Ծառուցեալք, Ջահք վառեալք, գեղարդք, սխեմք, և այլն։ Այ ամենից քին ասրբերին միայն ըստ ակատիս արամադրու Նեմոյ, ըստ խառնեմ, ըստ անօգտութեամբ, և ըստ ձեոց։ Ընդամենն նշանակին ի գիրերս · զի այն Նոր ասք Ներգործ բոցոյ ի մէջ ան՝ ու Ծածկեալ ցոյց փրկական լուսոյն։ Համարձակ երևին Բայց և՝ ի առեալ հնար և այ լինել · այլ յիշատակ ալիեխոս։ փրկու Թ.

Թե փրկեալ ոչոչ փրկութիւն ի ընդ ոչոչ շրջապատ

որ միշտ եւ յամենայն կերպիւ երկնաւոր օրինաց
Հայոց զհետեւեալ առաքեալ՝ եւ այլք ի նոյն առնել
ջան։

Այլ եւ ի տարին գաւառս ազգ կերպասարին
մեծապատիւ բոյլ ինչ, մանաւանդ ի նահապետ
տրցին զգաստասակիր ձորովք եւ զկայմիկ գա
գամիսք։ Ա յս բոյլ կերին իբրեւ երկայ
սոյ՝ անուանեալին ի նահանգս, ի ծովեզր գաղա
խակերին միաւոր՝ հնչեին։ այլ այժմ առա
րաւիթ է կոչել Հայս ցիր փիլիսոփ, զոր յայլ
կանս առնեն, եւ ի վիշտս ծովա յորդառիթ կար
գան նահապետք։ Լինին ի պարտս գոլորշեաց
սոյց զգաստասակիր ձորովք եւ զկայմիկ նա
ւաց հանապազաւ եւ կատակիս, շարժմամբ եւ
մրցմամբ հոգմոց ի միմեանս վազելն։ Լինի վի
րաւորս ոչ ի ծագ կայմիցն, այլ ի ծովացեալ
ոյց մրցիցն։ Իսկ զի յաշ խոտորիլ հոգոյն զգօն
բնաւորական ներհնաւթիւք ի վեր բերին։ Ա յլոց
ևիկ երեւացին ի տարափոցն նաւին, եւ ոչ
ամենեւեցունն, այլ եւ ի նոսա գիտ ամբոխեալ ի
ազգն, եւ մրցիցն եւս զգուռալ ունել։

Լինէ ի նոյն տարին գաւառս ազգ եւ հաւր ինչ
ծաւոյիկ։ ոչ երեւի զվարթութ մարդկան, եւ զբ
թաչեալ երեսաց, անուանեալ հաւր ընկնչէ։
ոչ երեւեցաւ ի գլուխս ձկնորսին ափրիկեցւոյ ի
հրապարակախաղալ ընդ առ Յորդանան։ եւ
մարտնէր զինաւորին հոգմոյն ի խորտակե
ալ նր զընկերսն։ գարձեալ եւ անբնաւթ առ
ջեւոյ, որում եւ նոցա գաւազ յարեցեալն պա
ակ հասանելոյ։ այլ եւ առկախոյ, զորմ առ

վերդիկտ ։

Հիւ բնչեւ ինչ ձկնչ դոյ ,
ի փոփոխեալ յուսոյ գի ոյժ ,
ոչ ընտրելոյ ե լուսոյ յոյժ ,
այլ անընդհատ գիշերոյ գոյժ ,
գիշեր նորա հրաշալոյ գոյշ ,
ե գիշերոյն պարտեզոյ գոյշ ,

Ա պագայ անգամ եւ որք ի առնելոյ գիշերոյ գիա
վարին, տեսանեն զոյց գայթակղեալ առ բա

քեզ հրեշտակացն ապշանէլոց : Ա՛րդ լինիմ ա՛ր
՛ի գալստենէս ընդդէմ լոյ՝ ի մարմնոյ հրեշտակաց և՝
մարդկան , դիշերային ցրտութիւն կուսականէս ա
և շարժմունք վառելոյ · Ըմ՛ն հաստատական են
Յունէ , եթէ յայսոսիկ գոլորշիս զգիտալ կայցէ
ոչ ինչ հրեղինք , զոլորտիկ են ՛ի կիրն · սակ
ոչոչ ոչ սա ընդ խոնաւութիւն ջուրց բորբոքի ,
նայնպէս և այն գոլորշի պատասխ ոչ ունի ցրտա
պին՝ վառել ։

Պ՛ետրոսդին ևս հնար է խմանալ զոչ և զա
յին նման բոցկղին մեռանոցոյդ վառելոյն ըզ
պետրն , յայտնական զոր պատճ գոտանեռուս զա
նուանելոյն հրոյոյ ոսկի : Լինի սա յոսկուց լու
ծելոյ ժամագաշտուին որում անուն կոչին , ու
դին · և ժխտելոյ հեղեղիկաչ ապիճն , կամ
խոշն գոլոյ · այն է ծծկին · որոյ այսպէս հան
դերձեալ գնայ ՛ի փոշն · և իրրև ցամաքի , ոչ
մնայն հուրն՝ այլ և գոյգն ջերմանայ , որպիսի
է առնել կրակի զոչն ՛ի վո՛ւ խուր , հրամայ և շա
ռաչէ ուժգին և զնոմ զընդունդ ոչ ունի խոր
տակէ · Իսկ արդ եթէ այս ներսի գոյգն ջեր
մանայ հրամայ , առաս լսոնին սրինակին · մա
ծառանդ և գերբոտգին ևս՝ փոյթ ի ջերմանայ
հնար է մեռանոցական գոլորշեայ լուցանիլ · և
ընդունիլ ։

Գ՛այլ և ՛ի գերբնդանառուածս , և ՛ի վ՛ր մարմնոյ
կամելոյ գիտցուք ՛ի Ճանչին և յերեսաց վայրս
կերպանան գոյգ բարձրացնել ՛ի գերկիր՝ որպիսին
հնար հուր վ՛ր վայրապարկոյսակոյս յայնկոյս ընդա
նան · և զի փոխչին ի հնաստանայ , և հնաստանա
լինին փոխառելոյ · յայս է եթէ վ՛ր զի ՛ի փախ
չէր ձգի օդն գինի · քակ ՛ի լինելն հնաստանա վա
նի կերպանայ կազմանէ · վասն այսորիկ այս գերգ
բոյ գինա կերպանալ շարժմանն օդոյ , ըստ վա
նի , և յ՛ նոյն ձգի : Վնանի այս հնար գոլորշեաց
անընդհատ կերպիւ երկրի , կամ այլոյ յոյս
սփռելոյ , զոյս կինդն արկանել , զոլորտիկ
բոյ ձրագի զնդն ընդունակոյ : Սակայն ամանդ
կարծեմ , եթէ ոչ ամ այսպիսի գոլորշեաց վառ

և Հրամանն , այլ միայն փոյլին - ասի փուռ փայտ և Իմն փք ձկանց ասանդ՝ Իմն պլատ ոչ են հրաշկեալ։

ըստ փոյլին ՝ի խառատի ։

Ա յս մեռելոտյքդ վինին առաւել ՝ի գործառնե յաշ Նան , և Հագիս երբեմն ՝ի ձմերան և յամառան ։ վ ա զի ՝ի ձմերան ոչ ձգին կերկրէ բազում գոլոր շիք ։ խոկ յամառան ձգեալ զին առ առաւել ջեր մութեն գրան են Վ ասկ ՝ի առաւոտուն ոտ ոչխա , ասի ՝ի սկիսեն Հա , և ՝ի բնութակոգնեան , որ ա բեմն լինին պատառն՝ վ ա առաւել գրատեն , ասի և ՝ի տաղ ասի են կոգնեան , գորգրիկակ կերկ խոտան և յամբրիկ , վ ա առաւել ջերմեն են ։ Ա յլ որ ուրիք ջերմեն են առնան և բորխոտան , յաղա խեն յամարտոյնի պատառներ և կոյդ ասկուն ։ յայտ և Իմն վ ա զի հնդիկ ջերմեն են ոչ ոյնպէ ուժգին գրան է զգուշագոյն և գոգ Հա , մինչ ոչ Հա կարող լի նիլ նոյ ուժգնու ՝ի խառատոյն ասուցա կոյդասկնա ծեն ։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ ։

Յորում Հերետոյին պատմեաց և ցոյց ,
որ ինչպես ։

Ա խառատ մեռելոտյքդ այնկանք են հագիս , որոց բնութիւնն է գաղանի , այլ օգուտ յոյսնի ։ Ո՛ր պրեն զոգա , բորխոտա նեն պատ ասուցանեն , մեզմեն զորը առնի ձմերոյնոյ ։ խառատցուցանեն ՝ի ծովի զայնոց ասնդեսածինս ։ վարեն զնոսա ։ և այլ բազում օգուտս ունասակարարին մեզ ։ Ջոտցա նէ ինդրի Թէ կերիչ Հերետոյ էրն , որով պատա Թի մզիցին , քանիսն էրն , և զինչ յատկութիւք էրն նոյ ։

Ա ՛ն առաջինն ասկի է , Թէ ասնդք ՝ի Նախ նեանց Հասարակացած զերկիր լինիլ մեծ ինչ կան դոնեն , որպէս երկոտք ասկին գծով ։ Երակ և Նեարդ զասորեկրիկաց ասդցս , ասկր՝ զոպատասա ուրն ։

անդամանքն զվինս · մատղ զառնանիս · զքառասունք զամս
արիւս · զոգւովն առնդիկ զգեստաւորեալ ս · զարս
խաւարի կամ նշանակ ծովուց՝ զիշանալ և զիջա-
նել ծովու · Իսկ գիտեմ ասելին լինել երբեմն թէ
չուիցէ այսր մեծի կիներգածուցս · Ալլ թողեալ
զայս առաւօտեալ կոչիցէ , մանաւանդ թէ զբա-
նահեծից առնգիտասուսումն , այլք հասարակ-
ցան գնդակիցք լինել հասուն ոգոյ ի մի կոչին.
Աւասիկ ասէ անձնբա · Հաշ ինձ ընդ ձեզ ոչ
հաշոյ , ոչ ինչ ընդ ի և փեղոյ · զի զոգւոցիսնակ գիտեմ
ի ջուր հասանել , ծովնակս հայելի ոգ չարժիլ
և հասանել · Իշխ գիր առաւօտեայ առնուածն յայտ-
նանէ , գի թէ հովասուրս չարժիլ ոգն , և
կամ ձնչմամբ փչոյ ի գուբս վարկանի , լինի
հոգի · Ալլ այս կարծիք յատկելի անկարծեայ ,
գի թէ հայեցիս ոգն չարժիլ , երեսի լինիլ հոգի ·
բայց հոգին անշուարար ոչ ուստակ չարժուածն գոյ ,
այլ թէ չարժիլ ոգոյ ·

Աւասիկ հասանականագիտն են ասէ արհասաւորել
թէ հոգին և գոլորշին չար և ընդդեմ · որոյ ըն-
թացիսալ յայտնեցոյս յայտնիցոյս ընդ ոգւոյ չարժել ըմբ
դա · Իշխ ընդդեմ ոգոյ բերել նախ գիտելի գի յոմանս
խնդ հոգին ի վերկայ գոլորշոյ յոմանսից թէ .
ցի և յայտնան և ի գարնան · Արեգնոյն գի յետ գի
առաւոտոյ լինելն առաւոտի հոգմանէ , յայտ է թէ
ի մեացուածոց գոլորշոցն · ոչ է վն երեմնակել
չարուածն ոչ վաստկան · Ալլդ գի շաւոտա-
նալ երկինք գոլորշին ցնդիլն · Երբն գի շաւոտ
գնալ թէ ոչ այդ յաւոտ գոլ ի բացում գոլորշոյ .
ոչ հանգերձեալ են փոխարկիլ ի հոգի · Զոր-
նդ գի ընդ գոլ ունելոյ հանգարտին հոգին ,
յայտ է թէ , վն գի խաւարացուցանել զոյն գո-
լորշոյ · Ասելի է յաւելուած միւս ևս ցնդանակ ,
գի հոգին հանգարտ երեսին ունել գանկեցն յեր-
կիր · յայտ է թէ վն լինելոյ գոլորշոցն յեր-
երկիր ·

Ուակ զգուշանայն . որ վարի գիտելն , գոլորշին է
յայտ , գիտելն առել ոչ գիտոյ , թէ ած հանն չինի-
գի հոգին ոչ գոլորշի ·

ուաց : Բայց հաւատարիմքն ընծայեալ ապրէցան ի
աստեղսդ : Վասն որ ելկցուք եւ անանց աստեղսդ
յատնէն մեծաւոմբ փոխարկիք հոգմոց : Այս ի՞նչ
լեւ տեսաւոր պատճառս հոգմոց մարդի ելոյ ընդ
նակել ջանի , ի՞նչ յորժամ՝ ի կոպին ինչ օգն է մի
դարձրեալ գնոյ լինել այ անտարիլ , եւ այնպէս ան՞
գին ի՞ափով գիտիլ զ՞ կոպին յաջողակ : այլ յոր
ժամ ջաւրն փակեալ լինի զնաւսն ուրեք՝ եւ այ
անտարի , աւ՞գին տատակուի՞ զ՞ ծովն ի գու՞ա
հոսի , եւ պատճառակ գիշատին տատակողին : Այլ
ընդ ծերպս քարանձաւաց բազում անգամ հոգմ
շնչէ արտաքս . յայտ է ի՞նչ՝ վն՞ անտարիլոյ դ՞ոլոր
շնաւցն ի քարանձաւս փակելոյ :

Հոգմոց բազում են բաժանմունք : Բայց գլխա
ւորքն են չորք , որք շնչեն ի չորից կողմանց հո՞
ւոյ յարեւելից շնչէ , ասի աւնէլեան կամ բաս յա՞
հոց ասէնտ՞ : Ար յարեւմտից՝ արեւմտեան , կամ ի՞
ֆիւռ . Ար՝ ի հիւսիսոյ՝ հիւսիսային . կամ ազդ՞
պիւռ . իսկ որ ի հարաւոյ՝ հարաւային , կամ նեգռ ;
Ազդ ասեն միայն ի հասարի ի հնուանի առ ժա
մանակք համբառն : Բայց յետ այնորիկ յաւե
լան ի գլխաւորս եւ յերկնէլեսս յայսոսիկ եւ այլ մի
ջնդ՞ հրեք հրեք հոգիք՝ ի մէջ միոյ միոյ ի շորից՝ եւ
այնպէս կրկն վերջասան թուով՝ թ հոգիս եւ այլն ս
յայտնեալ արդ որոշին նաւավարք առ երկն քան
զերկնաւոր , որոց զանազանս եւ զանգիտս առացն յա
ռաջիկայդ :

Իսկ զգայակուսն ընդ ունին հոգիք ի կոպմանց շ՞
որս առնգանեն : Ար շնչէն ի հիւսիսոյ՝ յայտ ցու՞
ատգին ի՞ մէզ՝ վն՞ շնչելոյ ի ցրտատ ին կոպմանց :
Իսկ որ ի հարաւոյ՝ ի ջերմ աշխարհն եւ ի ձմե՞
րան , վն՞ անցանելոյ նր՞ ի այրեցուցանէ , ուր ի
հանապազ ամի : Ար յարեւմտից՝ խոնաւ ի՞ եւ անձ
րեւային , վն՞ զի ի ծովէն մեծ՝ որ յարեւմտից կոյ
մէզ , բերէ զբազում շոգիս եւ անկայ լուծանա
՝ի յորգաւսս անձրեւս : Իսկ որ շնչէ յարեւելից ,
ի պատգ , վն՞ եւ ոչ մի ինչ ծովս գտանելոյ յայնմ
կողմանս , քանզի ի՞ ի հեռագոյն յոյժ ի մէնջ . վն՞կ
մշտնջեն աւս մէզ հասանէ անկայ լուծանէն յանձ
րեւս :

բնա։ Կակուղ հաւ գ խոլի լեմ հոգմ ինչ մի ուտ գ ա
ատել պարզ, այլուսմ իցկ անձրևաբեր, և կամ
գնակատակն տորեն, վն սկսուկս հայեցուածոյ
նոյ ի ծով. զի հատարակութեն ամ հոգմ ծովայինն
և անձրևաբեր։ Իշն հոգմ ինչ կանոնաւորակ ոչք
շնչեն կանոնաւ. ի պայմանեալ ելանակս տար
ատյ. ոմն իւրաքանչիւր և ի սակաւակ ծով, տա
լնկան հոգմ շնչեն զատուցս քաղաքան ի ծա
գել շնիկ ատանգն, յինս շնչելոյ ինչնչոն անուանա
նեալ ծիծեռնաւորիս հոգմոց։ Իշ ի յովկիանոսն
ընդ որ գնան ատս ի հնդ կողմանս լեմ յարևել
լեան և լեմ յարևմտեան, շնչեն կանոնաւոր
հոգմ ի պայմանեալ ելանակս. յորմէ ոչ սակաւ

դիտուլեմ ի լինել նաւարկուլեմ։

Բայց ի հոգմոց ատս են երեք մրրիկք հոգմոյ
ինչ որք կոչին ինչնչոն, չխոխոն, և պինոնոն։
Ինչնիփեան, որ եմարգմանի ամպային, և հոգմ
ի ծոյոյ ատոյոյ միանգամայն ի գործս գիշերայ,
և ահագին ատանգուլեմ ի ատորիսն շնչելոյ ան
հնարին վտանգ նաւորդաց, մանաւանդ յորժամ
հարկանի ինուա առաջ ատանգ։ Վն գի յորժամ
ի լճս յարանան պարսպուլեամ՝ կորժանէ գիւղն, և
ընկղմի լեմ ոչ վայրկենակի լիցուածին գկորմա
ագատոմոյ։ Իշ այս ատկ գանգ խոլի որոց ծանուն
ատ ափսէրք ափրիկոյ շ հատարակատ։ Չին
փանն կի փոխորիկն է, որ ոչ ուղղաշաւիղ այլ
փոխորկեալ եմարմար յարձակի յաղագ ներքին
այնչափ ատանգուլեմ, մինչ գի լեմ հաւատալ որ
ժան իցկ պատմողաց, ոչ միայն գշնուիմն խորտա
կի և կործանէ գնաւս, այլ և. ի բարձունս վեր
առնել յարփսակէ և ձախրեցուցանել, և չինս
հարուստ մի յոգս յուզելոյ. ապա յանդուգն
ատզանել. Յորմէ ոչ այսպիսի փոխորիկս խոտո
նի գոլորշի հրացեալ։ Լինին դէմ՝ դէմ, որ և մրրիկ
հրաշունչ և կիսիչ, վն այրելոյն զոյս միանգամ
գառանէ։

Վ. յաս ամ մեռաւորացէ լինին յօդս ի գոլորշիցն թոյնի
կերպանան և այլ բազումք ի շրջուց հղկելոյ ի
ջուրց, ոմն անձրևիք, ատպէ, կարկուտ, ձիւն,

ցօղ՝ և հիմանէ . այլ ինչ ի գոլորշւոյ խառնեալ
հիւնն և շոգիք . լինի գազակ , և անդր
Ասէին և Քրիզիէն շոգի ՚ի միջնապատառ ադոյ՝
առաքուիլ ցրտութիւնէ որ անդ՝ խտացեալ .
վճանգի զխորձ առնուլ առնանելոյ . զի Քրիզիէն շո
գիք որչափ առնուլ բերէին ՚ի բարձունս , այն
չափ որչափ առնուլ խառնեան և հատակին . վա այն ՚ի
բարձրարերձ լերինս ՚ի դիմի հարկանին ձմեռ
ատրչտրդ ադ . երբեմն ինչ ադդին խոկ յոտիկ ինան
ձրադաձ մածուցեալք . և բազում խտանալ ինչ
գիանդիրքն առանձնացուցանեն .
Ասէին և , յորժամ այսպիսին առնէք գօղին և լա
ծանին ՚ի ջուր . զորօրինակ չոգ ինչ վարդեղ՝ կամ
հանին առնել ինձատ ինչ ՚ի ջուր ինանդրանան .
Կարկուտն ինչ յորժամ վազապահա ինձէ անձրեւոյ
առատիկ ցրտուչ պատճառ ինքանին երբեմն գիտաս
առուցեալ . Հաճախաւն ինձ ասիին կարկուտ
մեծամեծք ՚ի կայծակնահար առնոյդ , յայտ է ինչ
վա զի գիմաստասէրքն չկրնային գոլորշւոյ՝
յորոյ չինի հայծակն , գիտանալ ցրտութիւն միջնա
պատառին օդոյ . վոյ գինի կայծակնահար առնոյդ
զդեղ բուսապատառս ՚ի ատադդ վա առաջ չկր
մուինն , (քանզի ջուրն չկրմ դեղ բազդն առաջ)
կայծրացուցանէ , և հիրատարկ ՚ի կարկուտ ,
երբեմն ադնչափ մեծանուի , մինչև դառն հատաք
կարկտի բազմութիւն հնչուինի : Ինչ դարձեալ
կայծակնահարատնոյդ ՚ի ինն բոլորակ գոլորշւոյ ,
Ասէին՝ յայտ է փորձիւ . ինչ ազ և բոլորակ օդանն
առատացման ջրոյ .
Ասէին ենչ յորժամ չինան լուծանալ ամպդն յան
ձրեւ , այլ դեռ շոգի գոլով՝ առած , և ամպս ան
կանի ՚ի պատառս ապրատակս . քանզի շոգին վա
պահելոյն զինուինի ջրոյ քնդ օդ խառնելոցն . ի
առնել խրատ ապրանալոյն և փրփուրն բազ
կացուցանէ յոտիկ և ՚ի ջրոյ . Ասէ ինչ ինչ զկարդ ար
դաւանդ առնիցէ ձիւնն զանդատանան . Ասելի
է ինչ բազում գոլորշի պատարտ խառնեալ է այն
և ի յոտիկ ձիւնն պահէ զարատարտոյս յատարդին զի
առնինչ . և զի խափանէ , զի մի հատուածեալ ար

առնոյդ

ա՟ա՟ ընկնայ՝ ե՟ն՝ զ՟ն՝ ի՟ն՝ Կ՟ն՝ ո՟ն՝ հ՟ա՟ն՝ · ն՟ն՝ ն՟ ա՟ն՝ ն՟ո՟ն՝ , ե՟ն՝ ն՟ն՝ ն՟ն՝ (ա՟ա՟ Կ՟ա՟ն՝ ն՟ն՝ Կ՟ն՝ ն՟ն՝) Ք՟ն՝ ն՟ն՝ ն՟ն՝ ն

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ։

Յաղթ հեթանոսին ներհուն խոհականէ ։

Եղեալ մեռանելոցս համարին և ինչ ինչ. զոր ոչ լինին խոտանումի ։ այլ ակնապիշ ցուցմունիւք լուծանի ։ Ա յայսմիսկ են հետք յարդապոզի. կամ ծիր կամ ին, ապիկն երկնային են, արևանմտեանումի, վիհք, շառաւիղք, և բանք ։

Ներք յարդապոզի կամ ծիր կամ ին է, որ հանապազ երևի յերկինս ի պարզ գիշերի երբեմն գիտեաս ինչ ապիտակ քան զայլ մասունս երկնից, որ պատի զերկինս ըստ բոլորակի, և ձևիւ զկնդակ նմանի երկրպոզի գոյն յայլ գնառութեն և յերկառութեն ։

Արդ՝ ի պահել զառաջելս բանեսասելոցն ես, ոմանք ի փիլիսոփայից ասացին լինել խոտոր մասունս ասպրական հրոյ ։ Ուր ոմանք կուսակալ ի գալոյէ՝ ի վերին մասն օդոյ հանդիպելոյ ։ Ուր այլք յօդաստուածի և երբ կարծեն երկոցունց կիսագնդից ։ Ա՛ն զի համարիեն զդանդ երկնից յերկոց մասանց բոլորեալ, որոց ապառաժ ածք առ ժամանս ևիկալ՝ փայլեն զփայլ կամին ։ Ա՛ն ի՛ հանդիպականագոյն կարծեաց՝ հետք յարդապոզի են փորք մի խոտոր մասունք հաստատումի, որք լոյս ինչ նմանք՝ ի մեզ ցոլացուցանեն, ա՛ն այն երկին լանդագոյն ։ Ուր նախ՝ ի՛ն այն կամ ինքն ուղի՝ ի հաստատումի իմն, յայս անտի է, զի ասան զագ խոտոր գ խոտորումիք վկային շարժիլ ասա ասնեն ի՛ շարժման հաստատումի, և ի ասա վառ տարածելոյ ամպոցական ։ Իսկ ի՛ն իմն խոտոր մասունք երկնից, խնամոյ յայնմանէ. զի խոտումին յերկինս և պատճառ անգիտին ցոյս ցուցանելոյ զայս արևու, և զերծին ազդպոզոյնս զդացուցանելոյ ։ Սակայն մասունքն այնք բազ կացուցիչք հետագ յարդագոյն, ոչ են հոծ իրբև զառաջս ։ Վայ և ոչ իրբև զնասին զգայագոյնս փոյ

լին

յին ։ Բայց խոստ ջ այսպ մտածեց ևն և թողու մ
տանքիկ ատակդք , ոչ աշք իակ էրևի՛ն , և չաւեա
դ խոտակոմիք · որք յոյժ օգնեն ՚ի դարձել զայն
փոչացած խուռ ։ Օ՛ի զոլորիկակ ՚ի՛ փոթորկ անհանել
ատակդք , ի՛ երևս առ կարի ի՛ն փոքրանա՛ն ՚ ոչ
արձարձ և կայծակնացայտ փայլիւն և մեզ փոյ
լատակեն · այլ՝ նահապ և քան փոքրիկ ապտակ ամ
պոց · նոյնպես և աչի՛ անքան հոյլք մանր մանր
ատակդք , առ փոքրանա՛ն ևս քան զաւեա՛ն
հեռացանեն , որոյ կամ՚ն՛ն՛ զեն ՚ի՛ր երևի՛ն ևս ՚ի
կատարատակեայ երկնից կամարի ։

(՝) Ի՛ սահմանն կամ ոտիզն երկնային է , որ նկատի
՛ի՛նչ՚ուքից այնքան չատոյ անձրևայինն և ՚ի ցո
ղաչից ։ Ա՛մպ չէ՞ն զայն կոչեր , որ ոչ է ատակ
շոգի ։ այլ սահատակ և չօգիլ ՚ի՛ երկիր ցօղ կամ ձեռ
յոգ ս , յորս նշուլիւք խոտով զոգանդելի զայս ա
զիզն կերպարանե՛ն այնպես , ՚ի՛րիք էն ՚ի՛ սմա
առատել սրտ անձաւորք քննու՛թ՚ ։ Ա՛սի խոստու
թ՚ի՛ն նոռ՚ն՛ք կամ լիմոնադայն · խոնարհ՚ն՛ք , և ՚ի՛նչ
բանիցն , կամ քրքմագայն երանգոյ ։ Երկիրդ ձեն կո
տրատագ բուռն գ ուռնոց առ փոքր փոքր սկսա՛յ էոց ,
ոտի զի նոռնատուն՚ն՛ն առ ատկաւ առկաւ գնալ ՚ի
կառաչ , և կառաչայն ՚ի՛ ծկրատի ։ Երկրորդ ձեն կո
տրատալ ազի զնակի՛ն ։

(՞) Այսպ է , թ՚ե այս գոյնք կի բազաւորի՛ն բև կամաց
և անդ բև՛ն ցոլմանք ապիխական լուսոյն՝ ոչատակ և
որոշ · այլ խառնուա՛ն ՚ի՛ սառևերի և մ՚ի ագնուէ ։
Վ՚ի զի այս բնու՛թ՚ի՛ է լուսոյ գնալ փոխի՛լ ՚ի գոյնս
՚ի՛ խառնի՛լ սառևերի և մ՚ի ագնուա՛թ՚ ։ Ա՛ւսոի
գոյնն առհմանի՛ չոյս սառևերացեալ մ՚ի ագնուա՛թ ։
Բայց թ՚ե զիարդ լոյսն արփիսկան չատոյն առ
ա՛ն ՚ի՛ մէջ ցօղացեալ , սառևերաւ և մ՚ի ագնուա՛թ
զդած լինի՛լ , գ՚ե բաւ մարթ ինչ խոնարհ՚ ածել
զմառս , թ՚ե առնչ ծխած անի՛ է ցօղակից · այս
է , իբրև կոյս ինչ անբառից ոլանաձև կայլա
կաց , որոյ խ՚ե բաղանդե՛ւթ՚ի՛ն չոյնմ կոդմանէ՛ որ ոչ
է արևաչոյնաց , ուն՚ի՛ սառևի՛ր ինչ , ոտի երևի՛ն և

Ա՛ՐԴ դիմեալ լեռնին սկսաւ՝ ըստ անդրկին ցոլանալ
լոյս լուսոյն առ մեզ սկսեալ խառնուիլ ի սուրբ
քն : Իսկ սկսաւքանալոյ այս խառնուիլ ի սրտիս
անդրկին ցոլումն լինել յանհիւնս յաւետ կամ
նուազ արագեալս և յաւետ կի նուազ ընկալեալս
ի սուրբն : Ա՛պա քանզի երրեակ է գլխաւոր կիս
անդրկին ցոլման՝ ի լայնութենէ ապիզան , յերկ
րին , առաքին , և միջին . երեք երանելի դիմիք լե
ռին՝ ի ծխաժանն . նուազագոյնն՝ ի վերնում , կա
տարեալն՝ ի միջի . քրքմագոյնն կամ ծխանեղագոյնն ի
առաքին : բայց քանզի անկիւն անդրկին ցոլման՝

Եհակեաց յերկոց անամի իրը՝ ի սկզբնատոր կամից
մեծատուէս պետութեանց՝ ասկայն և յայլոց բնա-
մէջ անկելոց լինի պէսպիսակ, որպէս զի՝ ի բոլոր
գոյ լայնութեէ ազգացն և ոչ երկուս կամ հնար
է նշանակել յարաց լայն յատկեալ հատուած ան
կամ ցոլանայցէ՝ ի բոլորից լայնութէ ազգին
և ոչ երկու մասունք գոյանին ամենեւին միագոյն-
այլ անընդմիջելի զարդմամբ լինի անցուածն. և ան
հատուն միջինս՝ ի լիմանալոյ գունոյ՝ ի կանաչ, և
՝ի կանաչոյ՝ ի նռնագոյն. որպէս լինի ծիածանն ոչ
միայն ՝ն-ի-ն՝ ըստ արեւմտակողմ. կամ ՝ն-ի-ն՝
ըստ արեւելեայ, այլ ընդ-ի-ն՝ ամենայնիւ. եթէ և
ընդ-ի-ն մարթի և ասել ըստ բանասաեղծից։

Այլ զայդ արդ մարթի էր խնդրել, և որ ազգաւոր լու-
սոյն անդրադարձակեալ, և ոչ այլազգաւորէ.
այդր ընկալեալ և ոչ այլարձակ. ըստ այնմ եկն
կեսարն անդրէն ցոլացեալ և ոչ ըստ այլով գոյս
արեւելակ բնակիցն եկ և ոչ այլագոյ. այսոքիկ խոս-
նուեցեալ ատենիցն և մեծատունեն՝ Հանդերձեալ՝
և խրթ զգածեալ, և ոչ ատարած. յայսմ գոյացելոց
ասեցոյ՝ և ոչ յայլմէ, զոյս բազմատոհմութեէն դա-
նագ գոյատրել՝ և ոչ զայլ. այսպիսի կարգաւ՝
լայնատարածեալ՝ և անկնճռատ, և ոչ ատարած։
Ա՛ս այս ասեմ, բայց յատացելոցս ընդհանրիկ ինչ յա-
ռաջադրել մեզ հանդուցիչ, բայց եթէ զգաս-
սեղնատակ զբանն, բայց այս բնութէ լուսոյ՝ և աս
մանկ օդոյ, և ջրոյիկ ամպոյ, Իսկ եթէ զիարդ
լոյսն՝ ի վերին կողմանէ ազգեան՝ ի մեզ ցոլացեալ՝
ոչ յայտ մեծատնի. և՝ ի ատարուստ առնէ ատենէր
ունի. ասելի է քեզ գասանուասի, եթէ վն զի ոչ
ջամբ անկեալեն անդրէն ցոլման իցէ առաւելա-
գոյն և լայնատարած, այնչափ բազում նշոյլք, ուս
ան և յոլով լոյս՝ անդրադարձեալ. և որչափ ան-
կեալեն իցէ ազգացն, այնչափ և նշոյլք նուազ,
և լոյս նուազ։ Ա՛ռ զայսոսիկ անդրէն ցոլացուցեալ
լուսոյ՝ ի վերին կողմանէ ազգեան լինի՝ ի մեծա-
գոյն անկեալեն. առաւել լագոյն և գոյագոյն լոյս
ասեմ՝ ի մեզ անդրադարձեալ. և վն այն, ըստ նշա-
Ծանկ լոյ այլն Թոմասի յայնմ կողմանն գոյաւո-

րեալ

բի գոյն ձագան՝ որ յաւուրս լուսոյ և ձայնից մշտ
ձագալ և հաղորդական : Ըհ զարթին հակառակ-
քանզի ի տարին կոչմանէ ցուրտ ունի ի ձագ գա-
գոյ , և գոյատրի գոյն ծիրանագոյն , որ է մեջ-
բատպած աս և աստիրաձաղան : Իսկ ի միջոյ և-
գիլ ցուրտ ունի ի միջատհման գոյոյ խոզոյ , մի
ջատհման ինչ գոյն գոյատրէ ի միջ ձագան-
ձագ և ծիրանագունոյ , այս է գիսանագոյն , որ քան
զ ծիրանագոյնն պայծառ՝ այլ քան զնանագոյնն
ազատ և լոյսագոյն :

Ա ՚ն երկիր են ասելի է , ի է զարաձաս անվրկ
կիսատրոտ ձևոյն երևելոյ ի ծիսած ածին , մարդի
է առնուլ նախ ի պատճառէ ծիսածանին , ըհ յա-
րևագիսէ . որ վ ի հինելոյ խոզոյ բոլորանէ , որ-
չափ հնար է բնդհանրանմանելոյ ածանի զ ծիսածանին՝
որ է իրրև ի նկար ինչ խոզ . ոչ ասէն ապես-
ասակ և սրն ի ամենս ։ Երկրորդ յերկանակ
անդրկն գոյացման , յորմէ պատճառին գոյնք
ծիսածանին : Բանզի ոչ ի է զնարդ և ի ցուրտ գոյա-
ցումն , այլ որ հինի առ ի չոզ յանկիւնս , նա մի-
այն պատճառէ զգոյնս ծիսածանի . ոչ ազդ գոյա-
ցումք : Առաւ գոյացումն լուսոյ կերպաւորին
ծիսածանի ոչ հինի ի ի կատ՝ որ այնպէս հանդի-
պատահելոց ինչ արեւս , զի ի է գիծ ինչ ի կնդ-
քանե արեգական ընդդէմ մեր անցեալ շարունա
կեալ մասածեցի , ի այն կէտ անցանելիցէ վ ի գի
յոյնի կետ ոչ առ ի չոզ և յանկիւնս , այլ առ
նեղին նոսին գծի ես , որով ձգեցաւն , դառնայիցն ի
մեզ շատաւորք :) այլ միայն յայնց տատանց առ-
գոյ , որք գոյաս կետս չշարժեն կան , այն-
ոչ ինչ պայմանակ հետաւորուն , զոր պահանջէ
գոյացումն կերպաւորին այսոյ գունոյ : Ապ տա
առնէք զկետսվ ի ի պայմանակ հետաւորուն
չշարժափոխաք , բոլորակ գոյծ ինն : Ապա հարկ է
ծիսածանին լինել բոլորակաձև . բայց բոլորակ
նր ոչ երբէք կատարի , վ ի զի ոչ առաջ կերևայ հա-
գոյ և հարթիկն , խոտանելն զինա նր : Այ ի ծիս
ծանն միշտ երևի ի կիսատրոտ :

Իսկ

Ասաք էին ոչո էրկե պատմառ ձեզոյ Ծխտանդին , վկայէլ փարձե - որով առումնէլը զասդիճե նոր հա-
նատարք չըշատխեա ատրտած էլ զիկե ասէլ ոչո ատա
մաշափապէս հակագրէլ և արևգական , մինչև
անկանէլ մեզ ըզ մեզ էրկուցուն ։ Ապա քանզի ի
լինել արևգական ի հորիզոնական կէտ արևմտից,
այնուհետև կէսա հորիզոնական ատամնաչափակա
հակագրի նոնա , մինչև անկանիլ մեզ ըզ մեզ · վասն
Ծխտանդին ոչ լինի ի տատանել արևու զայն կէտ
ուղիղ ի կենդրոն · Զորի իրի կէտ նոր ոլորայն երևի ի
վերոյ քան զհորիզոնական , և կէտ նոր ևս ատչի ըզ հորի
զոնաս ։ Բայց քանզի ատչափ բարձրագոյն լինի
արևգական ի հորիզոնական , այնչափ առատանայ կէտ
հակակայ ի ատոր առագանի · վասն և կէտ գոն Ծխտ
Ծանէին առագանի , և յայնմանէ փորր տաճ չըշատ
նակին ատրարձակ ատոյ ի վերոյ քան զհորիզոնին,
և մեծ տաճ ի ատոլ ևս ատչի ։ Սակս որոյ ոչ եր
րևք երևի ամբողջ բոլորակ , այլ միայն ատկին ինչ
ոչ երկար մեծ քան զկէտ · այլ այնչափ փորր և քան
զկէտ , որչափ առատանալ բարձրագոյնակ ևս արև-
գական ի վերոյ քան զհորիզոնին ։

Յայտգիանէ մանաւանդ ըզ նախ , ևս գոյնէ Ծխտա-
նի ոչ էն իսկական և կեղծաւոր յատկին · և շիմգին
յատոյ լինի առ մեզ ցօղացուն , որք և երևին ևս
դէպ ըստ ինքեանց այսոր գոնանոյ ոչ ինչ առնին
առնկի քան զայլ շիմս նորին առատոյ · յորս ոչ ինչ
գոյն նշմարի · այլ բուսականգ պատմառ երևելոյ
նոյ գոնանգկնակ՝ այն է , զի նկատմամբ մեր և
արևգական յայն գկոս գոանեին , որ ցօղացուցա-
նին մեզ զերծոյ յայնմանէ անկիւնս , ուստ պատանգիչ
լոյսն ի գնալ փոխել յայսոսիկ գոյնս : Վասն ևս
խոտացեալ ոչ յատկանաւոր կոյս , և կամ ըստ արևելս ,
Ծխտանդին ևս երկի ևս առ փոխել , և յայլ
տատանել առատոյ լինել · մանաւանդ ևս ըստ այլնե-
այլ գոյից ազատ Տեառն ցօղացուցանէ զերծ և յայլ և
ևս ևս ևս ոչ ևս ։ այլ այլ ևս այլ ևս ևս ևս ևս
ևս ևս ևս ևս ևս ևս ևս ևս ևս ևս

այլ առնել անձնական զգայն լինելոյ ։

Յայտնի և ևս ևս անհնարին ցուցանելոյ, եթէ ընդունելոյն
է զոր ասացաք առ կարծումն եթէ ծխոյ անդի պահան-
ջին, լինել առնչելի զգայական ընդ [illegible] ասել առնել ։ Այլ
զի այդ ոչ լինի ոգիոյ, մի՛ զի առաւելագոյն եթէ և ծխոյ ան՝ որ հեռագոյն է ի
ցուրտն, զոր պատճառեալ ջուրն վայրագոյն. և ա-
հա չէ լինի ի նմա զգայական ոգի. ապա և ոչ յատ
զրկի ։ Երկրորդ զի առնչի ցուրտ լինի և տիեզերս և
պատ, և գրեթէ անշնաւոր է նման լինել այդպիսի
անվրկեալ բոլորաձև՝ իբրև զագնիցեալ ։ Այլ երբ զի
հնար է և այլապէս զկնոյ յայտնապէս խնամել
և մեկնել, և զի ոչ երբեք յայտ գոգաւորութեան առ
այլ երեսն արեգական ։ Եթէ ասէ մարմին լուսա-
ւոր կասէ ի ևս անձրևիկ ի խաւար, և երբ ի ցօղա
գին միջև կազմել զծխամած ։ քանզի երբեմն
պատճառաբ լինին զնա զրկելոյ առ կազմել ծխա
ծածանն ։ ցի և մարմին լուսաւորիչ՝ և մարմին ցոլա
ցուցիչ լուսոյ մեծ ազդու եթէ ինն առաջ երբեմն
արոյ հնար է և յայլ լուսաւորս ունել զնոսին ։
Նոյն գոյիր ծխամածի հեռագոյնացեալ յայնոյ մար
միոյ լուսաւորոյ, ոչ ևս յայտ պայծառ. վն զի
լոյսն արեգական ի զբաղայնն և ազդական ընդ զոյ
լոյսն ամէն, վն և գնոյ ի ոգոյն պայծառագոյն ։
Ասասն եթէ հեռանալ լուսաւորեն կազմի զծխամածն ։ ոչ
պատճառ է բանալ լինն և մեծն ալեքսանդր բոլոր ազգ
ասացեալն և եթէ բարեկամաբար գոնեմք փոյթ առ
ասացոյն և եթէ բարեկամաբար գոնեմք փոյթ առ
Ասախարեի հրկրորդ՝ եթէ ծխամածն է նշան չա-
փաւոր անձրևոյ ։ վն զի լինի յաճախ ցօղագին ։ ցի
և ի մանր մանր չեմ ոչ լուծեալ ։ որ է նշանակ հե-
ղիկ և մեղմ անձրևոյ ։

Ասախարեի չորրորդ ։ եթէ հաւանականագոյն
կարծեաց այս ասելն լինալ երբ յատակ քան զբնեն
ելնէն ։ վն զի յայնժամ կայնի որ պատճառաբ, ցի ա-
րեգակն և ամպ ցոլագին ։ Բայց յետ ջրհեղեղին
հասեալն ևս կացուցաւ՝ ինչպանակ ուխտ ի մէջ երկ
նի և երկրի ։ եթէ հանդարտական հելիզաւ ոչ ևս կ
կարծանէլոյ ։

Վ[ասն]զի ամենայնիւ[ն] ի[ն]չ կամ առաւ արիգակունք էին ,
յորժամ արիգակն երեւի երկինս , կամ երբեմն
վհանգի հանգ խաւն երբեմն , զի ասեմ ինչ ի[ն]քեանց
կորուսանիցէ զառաջինն՝ առաւել քան զհանգուցեալ զ-
իւն ի[ն]քեանս առ ըստ Հայկազեան ի[ն] ի[ն]կանէ կուռ կա-
պարան առաւելացուցանել , կամ խոր խոր խորհուրդ ,
ըստ խորհրդատուին Քրիստ : Այլ արիգակն յանդիման
կայ զերծ ձեռնհաս[ն] ի[ն] նկարել ի[ն]ձեռն իրը ի հայե-
լոջ , յորմէ երեւին արիգակունքն երկու՝ միեւ[ն] խո-
կական , և միւսն երեւելագոյնս . մեծաւ[ն]զ[ն] ի[ն]ն
երբեմն երեւին և երկոք , յորժամ երկու ասելոք ի
այլ արամագրելոյ՝ լինին ի հանգ խոյր արիգա-
կան . կամ յորժամ պատկերին նկարեալ ի մի ասել՝
յայլ ասել ցուցանել , զսրօրինակ լինի ի հայելիս :
Ա[յդ] ի[ն]չ ակն այս եղանակ մեկնելոյն գ երբին .
յայդ գ[ն]ուարթին և խոնարհ՝ ի[ն]չ զերծ հնար
իցէ ասելոյ զորին հայելոյն զպատկերն արիգական
այ[ն]պէս ընդ[ն]դէմ կենդանի նկարել , Օ՛ի զոր կարգեալս
ասէ , ի[ն]չ ասելոք արիգանմանեալ ի[ն]ձ են ի[ն]ձանդրա
գնալ ք՝ ի տառապեալ չքնաղակս , ամենեւի[ն] տա-
ռապել և անկար ի[ն]ձ լե՛ . զի այն շատ կամ ի[ն]ձ
ի[ն]ձ[ն]ալ և անօգուտ ի[ն]ձ վերամբարձ կալ չդա՛ .
ապա ևս ի[ն]ձ ի[ն]ձանդրագնե՛ ի ժանր ինչ ոգեխոն և
ջանալ կամ առանձն , անգէն վազվազական հարկ և
ձեռն անհանել : Այլ ոչ խակ այսոց ժամանակ առա-
ձնեալ շքնաղակաց հնար և վերամբարձ պահել ի
վերելեալ շուխտ , զի վերելք այսոց շքնաղ ոչ
լինին կարի ի[ն]ձ ի[ն]ձանձ . և զի ինչ ելոյծք , և կիր
առ ժամանակ ի բարձունէ հասուցոյ հնաւանդ :
Լակ ասացն զարշաւ զանազան լինել ի ոտնի երբեմն
ժամ ինչ , և ա[յ]ն ասի մակերեւոյթ նոր ոչ ի ոտիկ
և յակնաց , որում հարկ և լինել ի հայելիս , այլ
անհաւն և անհաւասար : Այլ զերծ հնար իցէ
ձեռն ի[ն]ձ հայելոյ զպատկեր արիգական ընդ[ն]դէմ
և ցուցացուցանել :

Ա[յդ]պս ևս ի[ն]չ առասպել , այն ասել ոչ է առակ շատ ի
զարթնեալոյ առաւ ինչ լինել այլ ասել ք մինչև ինն
ժամ ինչ , այլ ցոգագ ինն , և ի չինն ջոյց ցնծալ
հնալ , ոչ զառաջոյ ծնոյ ածանին առացաւ . ասե-

Ա ինչք կամ իրաւունս ունիցի լինիլն , յորժամ ի պիղծսն չուանիլն կամ զայլ ասելիք յուզում գտանիցեմք զոմանս ի մէնջ ի մանգրադոյնք և յեղերան արդարագոյնք , լուսաւորիչն առ նովքըն և առ միմեամ : Այլ զի յորժամ երևելագոյնքն վիճ ինչ յերկնել սկսցին յաւուրս թագաւորին և իրանկանալ , և ոչխարանիլն մատաղս · զոյգոյիսնակ նկարիչք երևելագոյնքն խորհս և իմաստս , չարչարելոյ զապխտանին և զլուսաւորագոյնն առ անովք և մեծ ուրեմ :

Ե պատահիցէ լինիլն , յորժամ Հաւատացեալք առ բնութեան անցեալ ի ծերութս խորտուտելու սկսցին , և իրանկանալ մտանիցեն զի զիանձիկ զոչն լուսաւորին , որով երևելին արձակելոյ յատկոյ անձս հանգոյն գաւազանագոյ երկրիկ ձգելոյ :

Կանչն և շրջանակ պարագրանալ զարկագործքն կամ գլուանիլ և կամ գերևելիլն իմն սասկ զի իբրև զիւրով կերգրանիլ : Ծէ զնոյգ լինիցի , կը հինակի հնարք և իմանալ : Ա ի բաղարտամ լուսաւորն զինդ իրև և զդոյզիչս վանելոյ հաւատացեալսն սպասանիլ զերևելոյն , ջանալ · գոյգրիչնակ գարն ընկերցնալ ի ջուր · ի վանիչն գնա յերկրի հաւատացեալս · շրջանակ գործէ զերևելն երկնիգ ի սրտամ ձերգոյ անկնալ չոդիք , կամ գոյզիչս այնակս սրտանգրեն , զի զաւատացելոյք լուսաւորին գխոնալ ի նոյ գոյանալ ցեն ի մէզ յանկնալս · գոյգրիչնակ լինի ծիսածանն · գնայն ի մէզ գոյացալս ծիսածանին լինի յատկոյ որ նկատամբ մէզ կայ գնմ յանգիսան լուսաւորին : Ա յլ բանին գոյացալն ի շուրջ , կամ ի գոյզիչս ձերգոյ անկնալ և շրջանգրնա սասկ բանելոյ ընդ լուսաւորսն · վայ բանին գաւգաւ ասելն ի բանգոյ երևելն մէզ · թագի ու ծիսածան ձին , վայ երկրիս ընդ գնմ երևանելոյ : Ա յս բանգ լինի աս երևելի լուսաւորագ երկրն ի նշանակ ձոյ հիսանգրելն : Աս ի մէնջ գանգոյանն յանգոյն ասկս ցնանգի , ձշանակ ի գաւգաւն · ի մէնջ աս սասկս ձշանակ ի անձրևոյ , ի

Եթէ ի միջի կոմանէ բացակ ցուցանել Եթէ հոգի
ընդհատց և յայտնի կոմանէ ։

Պ Ր Ա Կ Ա Ի Ր Բ Ո Ր Դ ։

Յաւուր ճեմելոյն Ներսիսեան ։ ի ջուխ՚խոյ ,
և յաւուր սիրելոյն , և ֆնոյ ։

Ընդայս մեամորոյիկ կամ ասացուրդս
Եթէ ոչք ։ ի ջուրս՝ հրիս ինչս ուխիկ
քննել ։ զայրուցանել ։ զապիտանել ։ և
զանձամբս զրայուրս՝ զրովք զգած ինչ
ջուրք ։ Պիտանացու չայրուցանել ջուրց և զ ուրիշ
Եթէ ասացուն Եթէ՝ ասուածանել Եղիսեի ծուխս ։ կամ հանիշ
տուն և փեսացուին ։ Հայտանի հրիս ի ։ ի ծուխ ամ ծ ։
ոչոյ ջուրք հրիս ։ գիտց ։ ամ ընեմ ասուած յանիկայս
և զ հզուածին չայրքանակի ։ և քաղցրացուցանել ծառ
կան զ ուրիշ ։ Ամ ։ ցասուածուին ։ ամ ասացուածս ։
ասուած ասուածուրք բնզդ ։ ասուածասուածս ։ Եթէ և
չիօմ ասուածուած ասուածուրք զուրիշ ասուածս
չիոյ ։ քան վկայիչոյ զասուածուածս ։ և քնզ հայրն
ասուածզ զ ։ ասուածս ։ ի ծուխ հրիս հիշոյ չայրքանալ զիասս
նին քնզ քասրանալ փոքասին ։ Ան ասուա զայլ
վիս ց ասուածասուն ասուածզասուրք չայրնկասուածս ,
և ։ ի քասս հասացանալ ։ Ասուցց ասուասուին ամ ասուածս հն
ասուզասուածս ոչ ասզքան կազդասուածս չինին ասուածս
մին զի և ասուն ասուբ զիօմն ծ ասուս ասուն ասուց ծ ուխան ։
զհինզ ծ ասուս ասուկրնեմ ։ ասչ չայրնկասուածս ասչ ։ չայրնկասուածս
ասչուն հասուածոյ ան և ասուն ։ ասուբ զիօմն ծ ասուս ասուկ
քնեմ ասուց ։ և զհինզ ծ ասուս ասուն ասուց ։ ասչ ասուածս ծ ս
վիս զիսրնեմ կասուածզ հոյ ։ և և ասուն ։ ասուբ չայրս ծ ասուս
ասուկրնեմ ասուց ։ և ասուբ զիօմն ծ ասուս ասուն ասուց ։ ասչ
ասուածս

կարծես , մանաւանդ ևթէ պատասխանդ տալ պատրաստ լինիս , որ գայթ երբեմն ծուռ՝ քան վկայելոյ ընդ առաքեալն ընծայէ առաջարկութիւն , կամ առաքելոյ անդիմադրոյ , որ զնոսա առաջ քան զկնի ածէ եւ ոչ գրէ ի գալստեան Տեառնէ : Զպատճառս այսր շարժմանն հասարակաց կարծիս առնե ազգիցս ևթէ

Լուծումն :

Այսոյ կարծեաց քոյ ասացեալդ է անվիճելի վկայութիւն երջանկութեան ծուռ եւ շարժմանն լուծանել : Զանազի ևս լինել լուծումն ի միջոցս միջնորդ շրջանակի , լինել մակբերմունս ևթէ լինելիք յարևելից ասպատուհանէ ընդ ժամանակն ի միջոցս հակառակելից մերոց , անդրէն մակբերմունս ևթէ՝ եւ ի ժողով իսկզբան մեզ անպատասխանելի : Այլ վա՛յ զի ընդ այդ չ լուծանի խրթին գլխոյ ժամ, կամ շուտ հինգերորդաց միոյ ժամուս յայտնի . վա՛յ այնչ յարմարագոյն ժամանակ լուծմանն ի միջոցս շրջ ջանակ . երջանկութիւն եւս օր բոլորի անպատասխանելի երթեալ գլխոյ ժամ. միանշ գի գիտեալով գիտացեալ լուծանել ի միջոցս շրջանակ , հնարս կ գտանել ըստ ժամանակ մակբերմունս , որ լինելոցդ ի յետս բացմաց ժամանակաց . Ոչ ևթէ ասես ոչ ի միոնէ ի նոյն ժամու յամ անպիտան անկանոն ընդ ամենն միջոցիս շրջանակաւս , լինել մակբերմունս ևթէ եւ անպատասխանելի , վ ընդ գիմ կալոյ ոչ ուղղութիւն ապատադրելոյ վայրոց , ժամուցդ եւ կղզեաց . ըստ որոց երբեմն ամ գնացք ջրոյ ցամաքի այս ինչ յայսմ ևթէ ի թ ամ անգիր , եթէ մակբերմունս գայթ առաջ առնէ , ի գառնալ լուծանի ի նոյն ժամ երկնի . Այսուհետ և զայն ևս , եթէ ոչ միայն արտաքոյ ընծայ ձեզ լուծանի նախանձայոյզ երջանկութիւն ժամու , այլ և զայլ զամբ լուծումն գտանել գիտեմք ևս և զնոսա զուսեալ , որով ի ծննդեան նր և ի լուսոյ չինի առաջագոյն , և ի բացատրեալն մեզմէ . Ոչ ասեմ ևս ևթէ ոչ միայն ի ժողով ևս ի ժամ ի ժամ ի ժամ

ցանելով զջուր ծովու . մինչև հարիւր ջրոյն զա-
փառքը վերանիլ , զթթրիւնակ ջուրն եռացեալ ՚ի
կամացայն . Թէ առ ջուրս ժամ Թէ և ևԹ , զի այն
պէս յաւելով զայն անչափ հեղուկ , մինչև ոչ հա-
ւասարակշիռ ինչ առաջս ելոյ ժամու գալն
յաճախակի յաճախկոյս հակակայ :

Պատասխանեմք Թէ չէ հնար պատճառել ըստ ա-
ռաջնոյ օրինակին . այլ ըստ երկրորդին միայն : Զի
Թէ յերկիւղիկ ծովս այնպէս ալեշրջիկ լուսինն
զջուրս , մինչև յետադարձ հարիանիլ նոյն և առաջիկ .
հարկ էր ՚ի միւն նոյն ժամանակի զիջանել ջուրց
՚ի հակակայ ծովիզբս ըստ օրինակի ջրոյ կաթլոյ
՚ի կաԹամանի , որ միանգամայն յատ կոտրանոյ գ խո-
ցեալ զնայ զիջանի . Այսուամ ՚ինձին ժամանակի լինել
մակընԹացուԹի ՚ի հակակայ ծովիզբս զոր ոչն
է առաւանել . այլ գհակառակն ասեմք , ԵԹէ ՚ի մի-
ւումն իցէ մակընԹացուԹի , ՚ի հակակայն լինել
անդստաւԹի . Վասն զի ածր ծովիզբըս սահմ
առնոյ ժամն հինգ լինել մակընԹացուԹի , ՚ի
հակակայնն այլ ՚ի ծովիզբն կանացոյց ժամ հինգ
լինել անդստաւԹի . չայս է Թէ վաղ գի ՚ի մակըն-
ԹանալՀ ծովս յաճախկոյս նոյն , առ գայ ՚ի սա-
փանդ - և անդրադարձեալ . ապա ոչ լինի մակըն-
ԹացուԹիւն անդստացուցմամբ և գիմամբ , այլ
իբրև հաւասարակշռեալ Թէ և քիչ մի յաճախ-
ակ յաճախկոյս հակակայ , որով ըստ մեծագոյն ՚ի
մի ծովիզբ Թ ոգանան ՚ի միւսմ՝ և անդրադարձ-
ձեալ . Եւ գարձեալ ևԹէ ջուրք ՚ի մակընԹացու-
ցեալ լինելին անդստակաց ապագնէ բառնալին
գնաւս՝ վ գի անդստակամ լինելին ԹևԹևադոյնք
Եւ ևս բարձրագոյն գիջանելին առ կղզիս և գի-
լովք ՚ի մէջ ծովու . չան առ եզերաց ցամաքի , զո-
րոյ գհակառակն ցուցանեմ փորձն :

Մէկ մեծամեծ գկաթիլս կաթոցեսցուք . որ գիր-
ԹևԹևիկ ծովու առաջ լինիլ ՚ի լուսնի՝ իբրև գի ձեռն
գջուրս ովկիանոսի գիջով , և աջմուխիկ ձեռնտուի
հարիւ յորդիլ գափամբք . Զի Թէ այդպէս էր .
՚ի նմին ժամանակի ՚ի հակակայ ծովիզեր յոր
գնին ջուրք՝ որ ոչ լինի . Վասն գարձեալ անխտանա-

ի ինն լմուխ այսր Ծնեալսն բերիլ ի ՄՀՋոդոմ ։ այս
Համարձակ անգի առլոմն Ծնեալսն ոչ գիտեն հա-
ստացանել զայն ի Ջուրս կամ եւս յայսոնէ երեքի-
տասանիւ , զի սգն Ծնեալ Ծնեալը արդեօք զան-
անկն ։ եւ հարկէր ամրապնդել ի բարոյականի անդ-
որ եւ այդ ոչ լինիլ ։ Վասնզի զայլ որ ինչ մարդի
էր այսր կարծեաց ընդդէմ ի ախտանդիլ ։ այլ եւ
ընդդէմ դալիլէական կարծեացն , որ զայս երի-
անիկ Ծովու եղ լինիլ զտկան շարժմանէ երկրի
ի տարակոյսին , Քանզի ոտա Ծնեալ զայս-
ժամն երկրի , որ ի ե լինելոյ , չէր մարդի այդ-
չարժմանէ զայս երկրիս ի Ծովու ընդ այլ , այլ յայս
ի լոյս երեւումիցն ։ Աւետաւ կարծիք գալիլէական
մարմն ի եւ յայնց որք գնան զշարժ ուժն երկրի ։

Ա՛ստ երկրիս երկի ե , յարերեալ ինչ ի ներքս
և ի վեր ։ յայտ է ի ժ զի կամ գաղանի ան-
գիտ Ծով , իբր ջրիկիզն Ծովափ-
նեայք հաղորդին ի , կամ պարսիսաւոր ։ փ ։ ձ ։
Ծովանոցք յեռանդն հարկանին և անօտարին , վի
պատճառաց՝ որ ի ՄՀՋ անյայտ , և կամ զի մաս-
նաւոր արտադրութիւնք ընդունակք են տարու-
թեան ջերմոյ , քան ջուրց ավկխանոյն ։
Վիանզի երկիրք և լեռնայրք ազդեն ի տարբերու-
թիւն արտադրութեանց նոցա ։ ուստի և տեսանեմք զի
ոչխար ոչ լինին կայծակուանք , կարկտաւ ,
և այլ այսպիսի Ջաւորագք , ոտ ի չգոյէ արտա-
դրութեան ։ Ըստ մեծի մասին արտադրեալ ոտ
այն են անոգական ։ Ասա զինչ զարմանք են ։
թէ տարատեսակ պատճառաց մեկնութեան ասեն ,
և տեսակաւորել ընկալուածոց յոյնք յոմանս ։ ոչ
ջուրս ոտ ոչ ոտ ոչ ոտ ոչ

աւասիկ ունիցի զայնչափ ապ՛ պժուարին է Տիկ-
նոջէ : Ով. Ի անդասին ՝ի սկզբանէ չինեալ էր թա-
գոյ առնեալ Ադամայ , ՝ի լինիլ յարեւմտից ան-
ծնանիլ և անանիլ ձկանց . քանզի ապ ջուրց բա-
զում և մեծամեծ ձկունս արտգրէն . Հիմ գործիլ
այսմ ապուշ օգտակ համապատուոյ խոստանալ չար
և սրբեցեալ գոլոշտից . ասասի ՝ի հաստատակա-
ծաւ , և ՝ի պահապարձիլ առաւելապէս ի ծովն ,
քան առ լինելոյ . վ՝ առաւելագոյն ջնորհեալ
արիգոսան : Հիմ չէ իսկ անհաւան , զոր յաւե-
լուն ասանիք ԹԷ ՝ի ծոց երկրի Լինին ծովածաւալ
ապի , որք զայնպիսի գոլոշիս մատակարարին , կի՛
զորս ջուրք ծովու ընդ անգունդս ՝ի ծոց հաղոյ
ընդմտալ՝ ողողանին , և լուծեալ զոր ՝ի նմանէն
ապ , նովիսիք առգարին : Ըստ որ ասրաբձեալք ՝ի
ծովէ լուծանին յանդրեւ քաղցր , վ՝ ապ չապին և
նրբագոյն մասն զտեալ ՝ի ներս անձրեւ և յառաւել
հոգոյնոյ , որ է պատճառ ապուելոյ : Հիմ զորսին
հակառակն ՝ի ցնդիլ նուրբ խոնաւոյն ՝ի շոգի ,
ձեռնտաւ գէրաբ ծովածիրոյ փոխին յապ : Ա՛յլ և
ապրեալք որք ՝ի ծովէ եւ լանեն , երբեմն են ապի ,
վ՝ ապ խոնաւն չէ բարեաբ զտեալ ՝ի հոգոյնին չո-
րոյ : Բայց ապրելոյք և ջնորհք որք բազմապատկու-
երկար Հանդապարհք ՝ի ծովէ եւ լանեն , ոչ են ապի ,
այլ քաղցր . ապ իրրև Թէ մղին ջուրք նոյ յանցա-
նել ընդ հող , մինչև զանկ ՝ի հողմէն ապրեցեալ
շորոյ . որ պատճառէ զապ ուԹէ : Ա՛յս ևԹէ
և ՝ի տասն պոյին տանէք ապի , զոյն ունին յապ

հանգոյց ի պրս անցանելն .

Բազ յապուԹէ և այլ հասք , հոսք և արակու-
Թիւնք երևին ՝ի ջուրս : Ասանիք պարապարք են , և
խոպանարք , անոյ ցեղք բազոյ խոզասուր հիւԹ ծովու
լուսին յերկնս . և ասանիք կարապիչք երկաթ պրակք ,
պապիզագոյ , ծծմբայինք , և արջասապարք . ո-
մանիք հանդապարք ջնորհին և նուան . և ասանիք քոս
քարեղէն ապուցանեն յբնկկիցս ալան ՝ի նոն , և
այլք այլոց օրակուԹեցն են ասնակք . զորս յոր
կարս լինի մի ըստ միջոց քննել : Հիմ ՝ի սոցնէ յա-
ռաջ գան ՝ի սասրնկերս ծովու , ՝ի որս ան-

ցանեն

ցանէն ապահով ջուրը։ Ոչ ևս ընդ պարսպաւ վայրս անցանէին, լինին խաղաղութիւն ընդ հանեալ ժամուց՝ պատճառի եկեղեցւոյ՝ արքային, և այլն. զայսոցիկ իրս պատկառելոյ գիտեաւն։ Ապա ապահով համն և հաստ օդակ և խառնուածն հողոյն գոլոյշէ այ ի ծոց երկրի պատրաստելոյ. ոչ լոյս խառնման պէտս լինելոյ, հնար և ծագիլ պէտ պատահ պատկառելոյ. զգալութենակ գոլոյ և յայլ խառնուածս։

Օ ջերմութիւն ձգէն յինքեանս ջուրք՝ ի ստորերկրեայ հոյս, կամ՝ ի ծծմբային ջերմ ոգւոյ. ուստի և ջերմ ջուրք լինին ծծմբահոտ. որք գալով ելանեն ի ստորոտեանս լերինս, զոր գործեն ի անձրեւ գոյն մասամբք. որք յընկճելոյն կոտորեն և այլն գացիլ քարանան. ոմք ի անձրեւիկ մասամբք. մինչ զի երբեմն ի բշտի յ՝ ջիմանա կառնեալ և մաղեալ կարի հնոյ ի գոլոյ քարէն քաղ յոյս ոչ ինչ կարի հնոյ ի գոլոյ քարէն քաղ յոյս ոչ գոյն ոչ համ և ոչ հոտ։

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԱՒՈՒԱՋԻՆ։

Յաղթութիւն աշխարհաց և փերոց։

Զրկրագ և գնաց սկիզբն կիսացն և յայտնի և կիսացն գազան է։ Բանդի աշխ իակ երեւի, Եմ գնաք հաստատակերէն բանին յայրեալ ջուր փոյթ սկզբան, այլ յընդ ոգս ընկալեալ ջուրդ ածին։ Իակ հաստատակ ապրելոյ պատճառ չի ինչ գործ ածին՝ ի միմեանց։ Բայց էն և գնաք ինչ աշխարհն պատահեալ ի լերանց կամ՝ ի խորոց, յերգ պատրաստ գնելոյ։ որոյ հանապազ գիտեն անդէն իակ մեծամեծ հատակս գնոյ գոյացանել։ Նոյնպէս և ապրելոյ երկրիւք յայլ եմ գրեալ, և եմ ջուրց ապրատելոյ։ Ի-ն գինչ պատճառս բաղադրեան իցէ այդ չափ ջուր հաստատանել։ այ մեծատեսիլ որոց բնութիւնն ի գլխոյ գնոյ՝ գործ ածին ի ցուցանել։ Ընդ որոյ բաղադրեան իւրեանց բաղադրեալ ի ինն պատճառս։ Ա-ն գնոյ

գնոյ

գիշերոյ առաջի։

Ա՛յրդ առաջին պատճառս ապրելոյդ, որ է ամէն մարդկ ապրելոյ անփակուն, է ջուրն անձրեւելն։ զոր ընդունել երկիր և հաւաքել յինդ ունելոյն՝ ի լինել ի նոյն հանդիպելոյդ։ յորոց ի ոմն ցուրկ անցս առնեալ։ և ուր Ճանապարհ կայցէ՝ ընթացեալ, գնայ երանել ուրիք։ և անդ ալ բիւր փորձէ Աստ ի յորիւնուած այսոց ընդունելոյն զ ուսանիլ զապրելիս հնարս բնութեան՝ զիրաժեշտ ծառուցեալ։ Ոչ կամիցեալ արարչին զգալուս ապրելոյդ առս անդ ի ամէն անտեսանել։ այնուհ հանդիպելոյդ վերինս հոգոյ, ոչ զի լինիլ ի նոսա մասանց ինչ զիրգոյն և մասանց ինչ բարձրագոյն։ ի պատճառ ջուրնարան ապրելոյդ։ Ա՛լ զերկրին ասեմ՝ զոր կիւալա ի չեշտութեն։ (զի ջուրդ անձրեւելոյ ի զոր ոչխալա գան ոչ ոչ հասեալ բովանդակ առնին ի հովեան։ այլ զգա ստրպուածեալ կան, բայց ի լայնանեխա և առ փոքր փոքր խոնարհիլ գաշտ առաջանեն։ ապ զջուր զանձրեւի յոլով ընդունին, և գրեթէ զնաեւ խոկ առ փոքր փոքր ածեն։ Ընդ կարգելոյն ընդունողանդ ապրելոյ այսոցիկ բնութեն Ճարտարութիւն։ Եւ ի նորոք գանել մի ոտնաչափ ի խոր յատակ կաւիզն առաքառաքած, որ զջուրսալ յերկրայ հոզոյ ջուրդ ջուրս անձրեւ ի Համակ զուտ ունել, զի մի և ասընկղմին ի խոր։ և զի մի ի կտրմանց ի գուրս հոսիցին։ Զգեմ արկանին յատաքատուն բնութեն իմ ուրիք ի նոսին կաւոյ ցամաքելոյդ հոգոյ ամրագնելոյդ, մասանց ի զառ խոզորին կոշման գաշտն ի և ամէն վերոյ, ի հոգ ընկղմանի։ և յատաքատ և ի զիրագոյն խոռոչս հաւաքի և ամփոփ պահի։ գործելոյդ այսոցիկ ատաքատաքոյ նեմանոգք բնութեն՝ գուրս ի ձիւնատանս և ի ծառիմն չիշարկուելոյ կաւոյ գիրեն զամէն։ Ընդ ի նոսա հաւաքել և ամփոփել։ բազում անգամ բազմահնդ ատրաժանելոյ ջուրդ անբաւելոյ յանհամելոյ՝ ի յամանակս յամանակս նորանոր անձրեւս ընդ

կա-

կալիսալ՝ ապրիլթա գործէ հանապազահաս գան-
զի յորդեալ ջրոյն յիւրում ընդունարանէ , ին-
գրէ իւր պատառաձած և անցս ՚ի գուրս հո-
սէլոյ · կամ ինքն իակ փոսալոյ · և չ ոչ կոյս
ծանապարհ կացցէ , ՚ի ծոց հողոյ ընթանայ ,
մինչև գտանել ուրէք ելս՝ ապատաս ցայտ յաղ
բիւր : Հայեցի երբեմն ընդելիկար յելից վրիպել
զի հեռագոյն յոյժ յոյժ , մանաւանդ և կա-
տապատանն ջուրըք փոսալիքովք ՚ի բնութիւ
իրր խոզովակաք իմն գոլով՝ ինքանիւ ընդ եր-
կիրս խոզագոյնս ՚ի հովիտս , և անդրէն ծոյն-
ջաւ վերանոյ մինչև ՚ի ծագս իակ վերանոյ բաղ
ձանոյ · որք ի տարակոյս վարկան հայելով՝ են
յոյժ ամբարձեալ · այլ իրաք խոնարհագոյն են
գան զայնատափեա գաշտագիտիցն , ու ջուրըն
ի սկիզբն ՚ի ծագսն վերանոյ էրնիին ապրիլթա բղխէլ
՚ի ծագոց վերանոյ : Հայեցի ևս ոչ ՚ի միջնահով
ան անգ խոզագոյնս ելանել՝ ջխլեցոյ ներակոյ
ջուրց · որով հաղորդեալ էին ի միմեանս այս
յարձրաբերձ առվիք , այնուհետև եկս գտանել
ջրոյն ՚ի մանկրնոյնէն կոյս , որչափ և խոր իջե՝
՚ի վեր բղխէ յապրիլթա : Ջոյս վեր այսպէս կար
ծելցուալ՝ վկայեաց կատանաս՝ ևս ծղնտելս և ե-
ղ՝ : ի բանեղոյ քաղաքին խոտացուց Ծին՝ իւր
իակ ակնառանաւս գոլով : Հանդիպ փորելոյ անգ
ջրհոր մի ցնարիւր քառասուն ոտնաչափ , և ա-
ւելի ևս , ոչ ինչ գտին՝ քանզ Հոգոյն ջրոյ · զոր
հանելոյ ՚ենչ և արգիլ առնէալ՝ զի մի խոտան
լիցի գործոյն · և իջնոյ խոզագոյն ևս ցնարիւր
չհասեալ ոտնաչափ , հասին՝ ի կաւագոտոյն , անդ
՚ի ծակիլ գոյն՝ ջուր հինգանման յորձանոյ՝ իվեր
խոզացնոյ բղխելոյ յապրիլթա յորդառատ · որ
բաւարարացոյն և ամենայնի արուեստ՝ ըստ ցու-
ցանելոյ նր : Եթէ չէին փակ առնեալ՝ զի մի զնդ
ցի : Ի բրելին այսպիսի Հոգոյ գնացոյն ջուրք
դեղին հերձուած յատակի , որպ ՚ի ստորև ոչ գոյ
կատ , և անդ ՚ի խորս ընկղմելոյ՝ այլ ոչ ու-
րեք ՚ի վեր երևին : Վճանդի այլ Հոգոյ բնութի
ոչ բարեաց գտանել ունի զջուր յերկար և տա-
րած ,

բան բայ՝ ի կատ՝ զոր պատրաստակաչն է բնաւ-
յայս պէտս վ՚ զի ի սմա ոչ լինին խրտմահասուիչ՝
և պատահաճած . զտրտմիկ լինին յայլ սեռակս
հոգւոց . և զի գանդատանան գոլով յոյժ ոչ տայ
անդի զոյց բերելն ՚ի նա բանալ ։

Ա՚յս սկիզբն է և այս պատճառս գրելոյ ձեզ
զայրերայց Հատարակաց . զայս բազում փորձիւ
ծանեան , և ՚ի խոչդս զայրերայց զայս զգուշա-
նան ջանալոյ : Վասնզի ի վարձառուս ժամուայ՝ ԵՐԸ
խնդրեցանիլ ուրեք զայրերայ հայիլն յամերայ-
ձեալ գաշտավայրս , որ առ առաջնորդն էին .
և զբան միանգամ արուեստին խրտմանց նշա-
նակ գտանին հանգիպելոյ ՚ի նեղերոյ լինելոյս-
նալոյն ջուրց՝ ըստ վերագրելոցս , անդ պակչին զեր
կիր , և բազում անգամ ոչ ինչ վիճակ գո-
նի մի առնուցուի ՚ի խոր՝ ջուր գտանին . զոր ՚ի
բաժակսդրոյն վայրացոյ անտի ՚ի տակի ուր պի-
տոյն էին . իջուցանին ջրհորդ : Լուկ զնոսանդիս
գոյն տակին՝ որ զնոցանէ , ինչպես և բազում
գիկոյս պակչացին ՚ի խոր՝ տանին ին անջուր գը
տանին . յայտ է ինչ՝ զի մի ի այն զառ ի վայր
տակին ըստ խրտմանց բնաւորուն հատանցին ջուրք՝
ընդդէմ կատուցան ինչպէս կատկինք ըստ ա-
սացելոցս : Ոչայս յատաջատակաւորին հանդիպ-
ձիւ ընդունաքանաց զայրերայ ՚ի բարձրայրիցն
վայրս , կարծեմ պիտի տալոցելն ՚ի Ձ . տող
տանին , ՚ի գտանին ըստ այլ գովեստս զոյն ինչ ՚ի
ձ- ընդունաքանաց ուրեք . ոչ ինչ տակ կատկինք .
խնդատանիլն զոյ եգիտս հնարս , որով գոյրն ըստ
խրտմանց բնաւորուն ՚ի հովիտս հատանցն զատ
տանիս , և կատակալ ՚ի բարձրայրիցն վայրս . յոյ
բոյ (որպէս յիս տակաս ինչ յայրէ ,) ---

որոյ վերջին բանիւ գծանուցանին ՚ի ջրհորդսոյ
գիկոյանանին մեզ , այլոյ բարձրիկ գաշտավայ-
բոյ լինիլ ընդունաքանաց զայրերայ . որ ՚ի ցան
դաղ միջնադարս , և իրրև ինչ յանցս կրնիչ մեզ
տալ վայրերայրին : Ոչ որք այսպիսի արուես-
դրեալ կան , յոյնս միայն ջուր խնդրելն զայրե-

թաց Նահատակութեամբ , ուր ուրեմն վերադառնամ՝ ի
կամաց :

Աղիտաւոր պատմութիւն ապրեցայ , գրեթէ անհաւատալի , եւ
ես ինձմէ շատ խնդութեամբ ապ , և շատ եւս ի Քրիստոս ի
Ջուրց ի խորհրդարանն նորընծայ եղբարց յաճախելոյ ։
Քանզի հաւատացեալ ար՝ ի գիտենալ՝ ի ցրտայնէն փա
պատս ելանելոյ և ի ծերպս քարանձաւաց , մի որք
՝ ի չիմա - ոչք առ փորք փորք հաւաքեալ ապրե
ցուանան : Աշ այս երեք ելանել պատմութ ապրեցայ
բրիեցայ՝ ելացարանձաւաց փորք առաջի , այլ ա
կատակիա ջրով : Աշ ի՛ հնար է այսու օրինա
կաւ ելանել ապրեցայ , հաւատամք այնուհիկ՝ զոր
բազում հնդիւնակ պատմեն , ի՛ ի կղզոջ ամ
րբնակիլ և անուանս ինչ՝ ի բերդքաւանգակի ա
րբնակ ։ այլ ծառայ տերեք ձգեալ զի՛ ինձին շուք
կամելու ջրոյ ցգալն հանապազ յորոց գործ ոչ
փորք վասակ հանապազահոս :

Բայց այս երկու պատմութ ոչ երեին այնչափ
ջաւր մտաւոյանել , որչափ հասկ յամ ապրեցայ և
գիտայ ։ Ի՛ երկրորդն ձիշդ ի՛ ամն ։ իսկ որք ա
անին՝ ի՛ ի հաշիւ մտաւոյել՝ գործ գիշերս
անձրեւ հաւատալ երեալ ջուրցն հասկոյ ի գե
տայ , ի երեւս յայն ինչ ոչ հայեին , ի՛ յայսմ հա
շուի զանձագոյն ժամանն պատրաստ է՝ ի բաց հանել ,
գոլորշեալսն անգրկին՝ ի՛ ամալ հողոյ , գիտ
խաւարն երբեմն՝ ի բազադրուի՛ ն և՝ ի անուանդ
խաւանելոյ ։ զայն որ հնդիւնա յաւակի գ խոհալ՝
լինի խոտաւոյդ , կամ որ չ կարի ինն զատ խոտ
ուեղու յանկարծ օրին հնդիւնաւոյ և յաւելու գե
տայ մեռանդ ամանի հասոյ՝ ոչ ինչ ազատ ուեակոն
գնայից գետայ ։ Աշ և՝ ի գետայ կարմանել , զոր
ինչ ի գնայս ատ փորք փորք ընկղնու երկիր ։
Ջոչ ամ ի՛ հանցուք ի բայ , մեայոյալ ջուրցն
անձրեւ յայտ նոմանգ ի՛ ամն ատ այնուհիկ
զոր գետայ խաղացուցանեն :

Ա՛չ երկրորդ պատմութ , որ և մեծայ գետայ և
ապրեցայ գերեալ գյորգուի՛ ի՛ ինչ հատուցա
նել մարդի՛ , և ջուրն ծովու ընդ ապրեալ ընդ երա
կուսն երկիր կարգեալ՝ ի քնալի՛ , ի այն , զոր
զանալ

ՀԱՅԱՑԱՆԵԼ ԽՈՒՍԱՓԱԿ ԼԻՆԻ ՄԱՐԴՈՒ ՀԱՆԴԵՊ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՈՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ։

Ո՞վ յայտանել խնամարկ՝ լիմ առաքեալ Քրիստոս մեծ հրամանաւ դրացանակ հաղել, ոչ և հաստատակ այն լիմովնաս՝ ոչ ինչ լիմ կարկառ լեմ հայիցոյս իմ Քրիստոս, որ երեխ ոչ մեզ յայտնեաց, կամ ի մոռ հաւատալ, փոքր և քան զհոգին քառակ։ Բայց լիմ զնոսա ածցես որչափ ինչ Քրիստոս կայծ ծի, ևլիմ ը հոգեխառնեալ ևլիմ

քեն ջուրս ձնչէ, և բուռն առնէ ի վեր ցայտել զբրբենակ և ի հասանել երակն վն դրբեն պատ
Ճառի ցայտէ արիւնն ի վեր : Ա֊յլ հոլովն բնու
թի, որ զջուրս իրրև զապուռ ի տարեկ ի վեր
ձգէ, և յիրուկս իւր առարկանէ, զոբբենակ և֊
բակ չ կենդանոյ զարնէ, և երակք կամենալով
զմահացեալ ծծելոյ ի վեր բերել, զոյդ զհամեմա
տութիւն մեռելոյ անկեալ : Եթէ երակ առ այս
[illegible] և հանապազորդութիւն ծովու հատանիցի Ճոցին խակ
[illegible] նեղբրեն ջուրցն ակրեալ, որ ի ներքուստ վարկ
զնի գետ յակուռնս անցից՝ երթալոյ ի այնս, ոչ և
արտաքուստ ընդգիմացեալ արտեւից ջրոյ գետ յա֊
կուռնս գետոց ի վեր վազին : Այն Եթէրեա և այլ
պատճառք ի միոջ ունին ասելոյն՝ զի ոչ գետերք մե
ծոյ գհոլաջրական գնոցա զնեղբրեն գետոց :

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԵՐԿԲՈՐԴ։

[illegible]

Պ[illegible]ետանալոյն հատարակելն համարել ի֊
նել ի հոգոյ, և ի գործելոյ ի խոտոր
երկիր պատուիրէր, որոյ անօգտակար և չարակիր
յոյնկոյս չարժեալ, և բուռն արարիչ հատա֊
նել էր ի բուն յիւր անգին զերկիր առատանկա֊
ցանել, և մեծամեծ պատճառաւ ծառ գործէ, որով
երբեմն զբազատս ազգին և զմեծ ամեծ վերինս կա֊
նել : Երբեմն մեռոյ ինչ ի պատճառաւ ծառոյն, զոր
ևիսուն ցուցանելով, բոյոյ երբեմն ծառկին ան֊
պրկեն կարկառելով երկիր, մինչև գլխովին չհեռ֊
անելոյ :

Իսկ ի մէ այս ինչ պատճառս առաւել ևս երկիր,
հատանելոյցանել : Ասեր՝ զի այն անօգտակար ծա֊
ռոյն և բազմացեալ ի տառապանելոյցանել, մասնա֊
ւանդ յորժամ ամենեքին ինչ դիտեսցեք, և ևքս ոչ
գտանելոյ : ոչ յոյժ ի ինդրմիսկեալ : Երկրորդ՝
զի գհոտաչարժն յորմանկն չհեռ անդ, ուր հոգն
ապիզամեան և և խոտաչարժ : ոչ ի սիկնիս,

և

և. ի կատարելոյս։ Արդարդ՝ զի առակ լինի ի գալ
նան և յաշխան, իբր զի յայնժամ յառնիցեն վե-
րակաց գոլոշիացս։ Ձորբորդ՝ զի լինի ինդամար,
պղտորնական ինդայ գոլոշի փակելոյ, և չարժ-
լելոյ։ Հինգերորդ՝ զի ըստ նշանակելոյն պէս-
նիսան՝ ուր երբեք ասուի երկին, ցայգ փայլ
լուսն ի ծով, և ամպրոպին երկիւղ։ յայգ ի ծով վա
փակելոյ կայծոյ ազգացս ի ներքոյս երկրի։ Ասաս
յառաջ քան զգետնաշարժն եղեալ և զարշ հան
բուրեան ջրհորոյ, ոմն ի ծով փակեալ գոլոշիացս
զօրութեան ժխրելով։ Յայտնեալ փրկիչ ասելն ան
ուն՝ ըստ հանելոյ ի ջրհորոյ՝ զգաց յառաջագոյն
և գուշակեաց զհանգերձեալ ասասանուն երկրի։
Ոչ այլ մեռանելոյն պատճառան զոր ասացաք՝
յայտնի իսկ վկայէ մարդարէն ի տապան
ծէ. ուր ի սոյն ասացեալ բանի սկիզբն արարեալ
ասէ. Հաստիցեմ և զուշս երկիր. և ձիմանս երեսաց
այս է, խորխորատն խառնէ ի ներքոյս երկրի ա
ռաքել զ ասպարսով լերանցդ յամանիսալոյ,
յայս արգելեալ փակելոյ կամ գոլոշիացս ասասանե
ցուցից երկիր. ասելոյն և հաստիցեմ։ Արդ յայս
նասն ցուցանէ մարդարէն զերթս ազգս գետնաշար
ժուն զի բիւրեակատիկ ծանուցեալ է գինցուն
զգացուածն, և զերկրաշարժն։ Ջինցուն յասելն անդ
խորխորատ՝ հասանելոյս. կամ զի երկրագործական ձայնին զօ
րութիւն, ընդհանուր։ Ջգացուածն յասելն, և զերկր
իսկ զերկրաշարժն յասելն, հասանելոյ։ Բայց քան
զի այսոքիկ առակաւք մեկնութիւնք զգաստան խո
րհուրդ զան արկանել ասի ի վեր մարդկան. վասն այ
նորիկ ասէ ի վեր գրոցդ պատճառ. զի
հաստատեալ ի ջուր ներ։ Կամ յետ առակաւ մեկ
ցգ գործս գետնաշարժութեան այսոցիկ ցուցանէ։
Ընդհանուր ամբիծս ջուր և յայտնիսան հիմունս Ծն.
Իբր զի ի գետնաշարժութեան հանդ լայնատա
տաս բացեալոյ և անդնդախորս հերձմամբք իբր
բաժանեալ՝ զի ըստ իրեն ի գետնքոյս բանայ,
և յայտնի առնէ. և զառաջին ուրեք ընկղմե
լեալ՝ նորածոյ ջրոյն ցոյս ընկղմե
ար բիւր հասուցանէ։ Ես ապա ուրեմն զպատ

Ամա բնական այսր գրգռման յայս առնէ՝ առ
լամ՝ ի ····· ինձէ նշ Ե ՛ի ընդեր ·փոյ ընդ-
ՆԷ ·ոյ· զայն չարժեալ գալոյն յկրաւ կոչ
ընդան ·փոյ· զի ընդան է ոգւոյ կամ ընդոյ շար
ժումն՝ Ըստ երկայնութեան գնի՝ ինչ ինչ ·····
այս է՝ ի ընդ հոգի՝

Սարկերկրեալ հրաշխատանք են ՛ի ծծմբոյին և ՛ի
կալաւար նեխմոյ ՛ի նեղբոյս երկրի լուծելոյ՝
որոյ արտաքս յարձակմամբ լինին այնք հրոյ ջուր
ջարանք և լերինք վառեալք՝ ոյք են երբեմն ըս
տորերկրեայ հրաշրելոցդ ծխանկոյրք ոմ նամանդ
՛ի սիկիլիոյ՝ վեսուբն ՛ի կամշատկոյ՝ և նկ
լոյն յիսլանդիոյ՝ և այլք յայլ տեղիս՝ Զի և
գազանի հոգի առ փոքր փոքր ծախիչք շնորհ եր
կրի՝ որոց ոչ գոն բացեալ ընդարանք՝ բայց ՛ի
յատմախոր նեխմոյ ՛ի գուբս յարձակին երբեմն
և ՛ի միջոյ ծովու՝ որպէս գծ ուսումն կէ արդեալ
հատատալ՝ եթէ չէր լեալ առ կղզեաս տան
արեմոյ ՛ի մէջ ծովու՝ տանուտանդ ոչ հրաշա
գոյն ևս է՝ երբեմն ոչ միայն ՛ի միջոյ ծովու՝ ՛ի
յորձախոր անդնդոց ՛ի վեր բղխանցին լոյր՝
այլ և հրավառեալ նեխմոյ անջատ յօդուածս՝
մինչև լինել ոտան նոր ինն կղզի՝ երկուասան ան
պատիճ չէքանակաս՝ ոչ պատճ առաջուն Նա
գիրն քոյ՝ ՛ի մէջ այ ինձ լինել հաղորդու
թեն ինչ տեսութեանցդ անցեալ վ՝ երեկոյին բազ
մագ ՛ի աշնէ առնելին հնազանդոյց՝ ՛ի նմին ժա
մանակի բղխոցիլ՝ և ՛ի վեր բղխել՝ Այնմանն
ծծմբոյ՝ և կալոյ՝ և ՛ի ոչ ինչ առատիկ էգնն՝
և զայլ ևս՝ ոչ գաբերնս և զհետագս ընդ եր
նանս յատիշտակեն՝ Այլ պատճ ՛ի երբեմն հա
տան չ հրեղինք և կատաղ՝ և ոտակիս՝ չ երկոյն
չ ծծմբոյ՝ չ կուպրոյ՝ և չ այլ ևս խառնեալ
՛ի վեր բղխեցին երկու՝ Իմ երկիր մեղս՝ և առ
ի ևս ձգնալ՝ և հինգ հարիւր գայլ ընդ լոյն
առաքեալ՝

Ամբարիշտս՝ և առատ հնար էին այսպիսոյ
և այլոյսի մեռանելոց բոյոյ նեխի քաղեցու
ցանել՝ Օի ահա են ամէն առնելի գան զի բնու-

զար. յորմէ հնար եաներ և վերստին վառեալ
երեւեր ։

Պատասխանեաց. Եթէ ի ներքոյ երկրի այն ան
հնարին անդունդք ջուրց ընդեղեալ և անշտաի կրակ
բոց և ծծմբոյ ծառիկեալ կան մշտնջեր. ոչք հա
նապազորդ արտագրուի այսոց երից անգա
դար ածելցեալ, զնեւի այ անեզական ճառակա
բարեն ։ Իսկ եկա. ըստ որում յայտնի է եթէ ա
լատնեալա ամ ինչ չզգանան գործէ, հնար է
այդմ կարծիլն, և ծծմրածին զօրութիւն յեա
ժամանակաց պակասել. և այնպէս առ ի
չգոյն հնարիցոյ չհիշանիլ վառանանն. վ այն յկրա
ւ առաց ամէգ ինս ի սեռ ածոցոյ բերանոյ ։

Ես ու երկնայն ծծմիր	ՀԾ.
Ուղղի հրեղէն ճիշ անդ	ՃԺ.
Ոսկի և հեր իւղ հերս	ՀԾ.
Ի յանդերձ ոտից յանկ	ԲԾ ։

Այս այս յայտ անուն է. զի վերստին յառաջնում
բարձր էր յոյժ, և այժմ զրկեցեալ ծանեալ և գե
ամն հաւասարեալ. երբ զի առ փոքր փոքր ըս
պառին լուցկիք. և նուազ զօրութիւն անասնոյ
բոցոյ՝ ոչ ևս բաւեցուցանէ զնեւի. և յայն
ժամանէ հարկ լինի հրոյն զերստին վառարանն Նորա
կիզ և ծախել ։

Ծանկ վառին այսպիսի նեւիք կամ յարձակմամբ
կոչնական ի նեւի պատրաստական. կի առ
ատեալ երկրէ կի զինչ և իցէ գոյզն ջնջուիլ,
որ պիտի լուծանիլ զնեւի գերեզմանարար. ան
վերագոյն ցուցեալ օրինակաւ հրոյացեալ ատիւ. և
կի բերեալն բոցոյ ի ատրիճիւղ ակաւոն յայլ
ատրճիկիւղ հրոյ ։

Այս քանզի հնարն փակիլ շարժուիլ անգամ գի
տէ գերծիլ՝ ատանեցուցանել և խորտակիլ և ա
զերս այսպիսին, ոչ երկի ի գետնափոր ակաւոն
ցի ի շաշի. հաստատական ծածկի, առաջնոյ
երկրի, (գոնէ ատանց) զայս հնար ատրճի
կրհոյ գնել պատճառ. զայնէս ատ գտանի

տաս ՚ի բնատանեաց իւրոցն : Չի զորօրինակ յանկն՝ բոյն հարեալ ՚ի վտառգ անդ ՚ի գետին՝ յընդարձակել իւրում այնպէս ուժգին եղև խնդրել , մինչ զի թէպէտև ընդ մի ամսի ՚ի գուրս ծայլիցն . բայց զնոմ զինքնակոյ վայրս առ հաս առեալ գոյգեցուցանէ : Այնպէս ծծմբային բո բակաս և կարմրային շունչք ՚ի տապակիցն իւրոց փակեալք , իբրև հրամանս , ուժգնագոյն եւս բռնութիւն զդիմացեալ ՚ի անձրեւին երկրի պատառեն . զի մարմնացին եղանել յազատու թիւ . և առ հասարակ զամենայն պարարտ վէրս ՚ի վայր կոթծանեն , և առատեցուցանեն , եւս և ցերկնիբուբ և ցերնքշարիւբ փարախս . թէպէտև աննեղս համարիր ոչ ձգել առատանալ երկրի առիլ քան զերկնիբուբ մըտն : Զայս կար ծիք կարի նակ քաջ հասատատ փորձն : Վանդի յատաջ քան զաւուրս զայսոսիկ իբրև անչափ ջուրս հոսեալ հոյլերս գետնոյ՝ առատապէս սիրէին զ՚ սիկիլիա , անդ յատաջ և զինի անհնարին առատանալիք վէր ՚ի վայր կոթծանէին զկղզին : Եւ այն զի յայնս աւուրս էնին յաւէտ առատանալիք , ուր կան առատերկրեայ հրայրեացք :

ՅԱՒԱՒԱՆ

Յաւուր ընկեր ծննդոց և ծնելոց :

Ասէ թէ ամ ծնանիցի չորքանաւ ինն լինի . և նոյն նիւթ ՚ի նոյն ուռ ասէ զորս մերկացաւ յիւրմէ , ան դրնէն վերադարձի . ոչ ՚ի ջրոյ լինի չոգի , ՚ի շոգւոյ առնլ . յամենայն անձրեւ՝ որ թաւնոյ գետոյ . և ՚ի թա ցեալ հողոյ անդրնէն շոգիք եղանեն . ՚ի ձմերոյ լի նի հաւ , ՚ի հաւէ ձուս , ՚ի մարդոյ գեղ , ՚ի գե

Ա՛յդ կարծեաց սիխալն եղեւ այն, թէ Անձա-
ւանեայք ամենեւին կարեւոր կուռք կերկնա-
րայ, վրկ ի գառամեալ ծնող հայեցուածոյ առաս-
պազ, կամ կառապետն շքեղանալ ամ է երկնել, Հարկ ի
առնել ամ Անձ ազատանալոյ գառամեալ վիրաւոր-
ման Հոգի (Թող զայն ոք անհաւատ անհաւա-
տութեամբ Հոգմարտալ կերկնագործն շարժ-
պնդեա այնուհետ երեւեցուցանել, Թէ ոչ երբէք
ամենեւին Հոգի գառամարդեան առաջագայ գառ-
Հոգի, Թէ և Տէր ի այժմուս առնէր յաւիտեան։
Եզիտաք Թէ Քրիստոս այլ վիրագործ Հայեցուածոյ

Հնգեաք վիրակիսոս առեալով։

Գոյնեալ ի ոչ ինչ հոգոյն շնորհս ։	ոչ,
Շնորհեալ Քրիստոս , առ ի սուրբ առաքս	Հոգ,
Ա՛նս և պիղծս , և հեռանիցեմ ամէն	Հոգ,
առ ի հոգոյն շրիստոսեան ընկերս	Հոգ,
Ա՛ղ և անդրեն գառնէրազոյց յոգս	խոգ։
և ոչ ինչ ի գրոցդ առս	ոչոգ։

իրինից, տակաւին ոչ հեռանալ ի խառնուածոյ։ Մի՛ զի այն հայհոյուածն՝ եւ այն ապդիցուածքն ոչ լինէին նոյն Յուդայ, այլ առանձին միմեանց, եւ այն ոչ զնոյն, այլ զնման գործս արտադրէին։ Նմա՛ եւ կրօտգ զի երիքիք նեղտածն ըստ արտադրուելոյ առարկային. ապա քանզի այն հայհոյուածքն եւ կրօտգեալքն ոչ պատնէին չինեմաշուանելոյս՝ ի նմին արտիսուելն՝ ոչ զհանգամանել բնական գործս արտադրէին։ Իսկ անձնէիշխանական գործքն՝ քանզի չինկախեալ ուղղակեալ յառաջագոյն, այլ յանձնէիշխանուելն մարդկան, ոչ գառնային վէս անգրէին գառնալոյ նոյն հայհոյուածոյ առաքելոյն։

Աղերսեցի կարծէքն՝ որ ընդդէմ ակռաւոյն, գնել ի նմա զանձ առանց ծախուցն էակից հնար է նոյն Յուդայ գառնալ. զրօսբնական նոյն Յուդայ ցլոյն յոր հնձնոյր ագիւռանդր՝ ծնանիլ վերասին։

Աղերսեցի գնել՝ ի ոչ բնապահս ոչ առ յոյ՝ հնար է միանգամ կորուսեալն նոյն Յուդայ գառնալ. մի՛ի ի նոյն բազադրեալ ինչ, որոյ երկապանձիւր տուան ձեռնէ. վ՚ի զի յայնժամ հնար է տառանոյ յառաջագուսա վերսանին միաւորիլ ի կատարեալ նմին զնոյն Յուդայ բոլոր, ոչ ելինելոյ է՝ ի յարուցեալն, որով նոյն մարդ վերսանին նորոգի։

Իսկ ընդդէմ կարծէքն է, ի՛ ոչ ինչ բնապահ կարելի նոյն Յուդայ գառնալ, բայց առ յոյ հնար է ձեռագոյ իրաց վերսանին արտադրել՝ նա և յետ բուլորելոյն երկուսին. իսկ յաջորդականաց և ոչ առ յոյ. ի՛ սակս զոյս վերջին տուան ոչ բնդունելիս մանաւանդ, որք դնեն՝ ի՛ և յաջորդականացն վերսանին արտադրուելի հնար է առ յոյ։

Ա՚՚ՔՍ ԵՐԻՒՈՅՐԻՒ։

Ակառաւական է, ի՛ հնար իցէ յաջորդականն ինչ իրի, զրօսբնական տահեալ ժամանակիս կամ անցուալ գործոյ՝ ի՛ նոյն Յուդայ վերսանին արտադրել՝ առ և առ յոյ. Ա՚յսպէս գրէ այն Յուդ

Յոբ ցանկ[illegible]ր պատմա[illegible]ւ · Նման յաջողա[illegible]
կան վիճակն արտայ բնաւ լինէր հատանել առանց
նոյն իմաստով և ոչ նոյն իմաստով · Ալ[illegible]ւ ոչ ընդ
դէմ · Ապա և վիճակն արտայդիւրն · Փնջրա[illegible]
գլխոյ[illegible]ն յայտ է · Յոբ ցանկ[illegible]ր ինձ ոգոյնն · և նախ թէ
լինէր նոյն իմաստով · Ներմագիր · Խոկ թէ ոչ լինէր
նոյն իմաստ[illegible]ով յայտ հատ[illegible]ւ թեացուցանէ · Ի յաջորդա
գահնա ըզկնի · Թէ ոչք ի հատեալ էն ի միմեանց
և անշարժանալ իցեն նոյն իմաստով · Ալ[illegible]ւ կանխ յա
ջորդական · որ նորոգ արտայդիւրն և ոչ յան[illegible]ն է և
դիւրաւ · լինել ին ի հատ ի միմեանց · և անշարժանալ ·
Ապա ոչ լինել ին նոյն իմաստով · այլ զանազան · Փոր
բագոյնս յայտ է · Ի ոչինչ առեալ ըզհատ և անշա
րժանալ · որոց ի միջ մտանել անդորրութիւն · Ալ[illegible]ւ
ի միջ յաջորդական է ակին նորոգ արտայդիւրն ·
և յատաճատ[illegible]ն հոմանիւր մտանել առ որոյ[illegible] · ոչ
ինքեանք խակ յայտ է · Ապա լինել ին ընդհատ ի մի
մեանց և անշարժանալ · Ալ[illegible]ւ ինքեանք ժամագոյնս · քան
զի ոչն ի ընդհատել ի յաջորդականս · որ ինչ
բաժանումն ի միջոցաւոր · վասն որ ի միջոցն քա
նակ չէ ի միմեանց · Ալ[illegible]ւ ինքեանք ժամագոյնս · քան
զի ոչն ի ընդհատել ի յաջորդականս · որ ինչ
բաժանումն ի միջոցաւոր · վասն որ ի միջոցն քա
նակ չէ ի միմեանց · Հարկաւորագոյն է Յոբ զանազա
տել զնոսա · յոյժ մեծագոյն միտք պատճառի նոյ
նութեան · Ալ[illegible]ւ ինքեանք զանազանեալ չէ ի մի
մեանց · հարկաւորագոյն է Յոբ զանազանել զնոսա ·
նախ ի յաջորդականս · որք ընդհատել չէ ի մի
մեանց · Ալ[illegible]ւ ինքեանք զանազանեալ չէ ի մի
մեանց · հարկաւորագոյն է Յոբ զանազանել զնոսա ·
նախ ի յաջորդականս · որք ընդհատել չէ ի մի
մեանց · Ալ[illegible]ւ ինքեանք զանազանեալ չէ ի մի
մեանց · հարկաւորագոյն է Յոբ զանազանել զնոսա ·
նախ ի յաջորդականս · որք ընդհատել չէ ի մի
մեանց · Ալ[illegible]ւ ինքեանք զանազանեալ չէ ի մի
մեանց · հարկաւորագոյն է Յոբ զանազանել զնոսա ·
նախ ի յաջորդականս · որք ընդհատել չէ ի մի

Նիկ առաքեալ ։ Ամէն հնար էր նոյնոց մասին յառնել
նակէն յաջորդել ներքուստ ։ և այլն ։ Որոց բնաւ-
ևն անհամառօտ է ։ քանզի ամէն էապէս յուսալոյն
զառաքս բազմութ , և անցեալոյն է յատապոյնն ։
Եւ զի ուր է յաջորդուն , անդ և բազմաւորութ
և զանազանութ զի ամէն Ամենայն ։

Երեսուն եւ չորրորդ։

Ինչնար է Աստուած իմն բնաւորէս նոյն Ամենայն
արտադրել զերկրին , բայց հնար է զերկրին
յար ։

Յուսալոյն առաջին մասն բանիս այն Ամենայն ։
ևն կարէ յատարտակել զերկրին արտադրել գործ
նել նոյն Ամենայն , ևմի է ոչ նոյն Ամենայն գործո-
զութ ևմին ։ Ասէ անհնար է զերկրագործել նոյն
Ամենայն գործողութ ։ Ասա անհնար է և
զերկրին արտադրել նոյն Ամենայն գործոց ։ Զա
գրոցդ յայտ է ։ քանզի գործողութ ևն բնա-
կան արարածոց նոյնանոց ընդ չարժմանն , և կա-
խեալ կոյ զնոսանոսկէ , յորմէ չարժին ։ Ասէ ան-
հնար է գառնալ նոյն Ամենայն չարժմանն և ծառա
նակէ , այլ ցուցցուք յառաջիկայգ ։ Ասա և նոյն
Ամենայն գործողութ անհնար է զերկրագործել ։
Ասի ամենայն ցուցանել ։ Ասա ի առհասարակ
բութ գործողութ առհասարակ գործոց ։ զոմն ամ-
պատուական գիտալ ամենայն ։ այլ խորհրդա-
կութ գործողութ ի միութ անհատական կուսալոյ և ։
գործ առիթոկի ։ Եւ երկրագործ զի պնդակս բազ-
դասի այս Ամենայն գործողութ ևս այս Ամենայն
գործ՝ այլ այս առանձնաց գործողութ ևս այս
առանձնաց գործ ։ Ասէ մի առանձնաց գործողու-
թիւն ոչ պատուական զառհասարակ գործ այլոյ ,
այլ գործողութ ևս կարելոյ ոչ պատուական զգործ
խնձորենոյ ։ Ասա և ոչ այս Ամենայն գործողու-
թ ևմի պատուական զգործ այլ Ամենայն գործողու,
և վ այն անհնար է նոյն Ամենայն գործոյ գառնալ
բնաւորէս , ևմի է ոչ գործոյն նոյն Ամենայն գործո-
յար ։

զանձն ։ Տես՝ Ի վերոյ ։ Աւասիկ առաջի դէ-

Յոյցանէ երկրորդ մեզմե ։ Նախ վկայութիւն հա-
ստատ , որ ուսուցանէ , թէ նոյնոյ մարդկային
անհատի մահուամբ պակասելոյ կամ մեռանի
գոյ արարածդ բնէ ։ Երկրորդ բանիւ այլեայ թէ ոչ
Կորժոզութիւն նոյ ոչ կամիլ ի ժամանակէ , և ոչ
անցանել ընդ ժամանակի իրրև զգործոզութեան առ
ծուածոյ , այլ մեռանի նոյն յաւիտեան ։ Ապա կա
րօղ է հարցասիրել միոջէ գործ արարածդ երկ ։ Ոչ
բարդ՝ զի ոչ գործոզութիւն պարտականէ զերա
ձանցանել զգործոզութեան առ ծուածոյ , նա և
զանձնացն և ոչ անհամանման առ ծուածոյ ։
Ապա կարօղ է նոյն իմաստ առանել ինչ զոր նո
յոցն արարիչ , և այնպէս արարած բնէ զնոյն իմա
ստ գործս , միայն թէ իմանական մեռանիլ ոչ ցնծ
գի առնէ ի շարժականէն և անզգալէն , որպէս
ան են մեռանել իրր ։ Աւասիկ երկուքեան առ ոչ օգտա
նիմաս * ։ Երեք հարցն հարցանի ։ Ի ինչ ։ Ի

նէ , և նիւթ ինչ ։ Ձայն նէ ։ Ի ինչ ։ Ի

ինչ հնչեալ զոյն ինչ ։ Հինգ ։

Աւասիկ ընդ դէմ առաջին երկրակացու ։ Ա-
կամ ասէ ոչ լինել նոցա պարտականէ զգալու ։
արարած բնէ շարժմանցդ և ժամանակացդ , քանզ զոյ
առած բնէ մեռանել իրաց ։ Ապա այնպէս կարօղ է
անգրնէ հարցանէ զարժումն և զժամանակն ան
գիտալ ոչ ինչ ։ Երկրորդ հարցն մեռանելոյ
հարցն կարօղ է գործել զնոյն ։ Այլ հասկանալ ժա
մանակին , և անցանելոյ շարժմանն ոչ փոխել ա
մենակարողութեան ինչ ։ Ապա կարօղ է միայն
արարած բնէ զնոյն վերոյհին , զոյորհնեալ յաւիտե
ից արարած ։

Աւասիկանդեմ առ առաջինն , ուրումեամ գիտան
ալ ինչ ։ Պատճառն այդ ոչ իսկ՝ զի ժամանակին կամ
շարժմանն ինչ ընդհատանի կրկնին , մեռանի
գանազանին ։ Վասն լինելոյ շարունակութեան հա
կառակ ինչ հանի ինչ մեռանիլ միայն ինչ ։ Այլ ոչ ար
ծուածոյ մեռանիլ արարածդ ինչ , բայց ինչ
իրր միայն առ արարածդ բնէն , զանձն նոյն մեռանի ։

Ա՛ս. երկբայեն զանազանեմ զմի Տոզ ոչինչ։ Այլոյն
ժեալով նոյն ասել միշտ զնոյն, նոյնաբ՛ զի ոչ
է ընդդիմ է ինքեան երբեք, ընդ ասելիս. նոյնաբ՛ զի
ոչ ընդդիմ է ինքեան երբեք, ոտրասաց։ Ա՛ջգ՛ ընդ-
դիմ է ինքեան ժամանակի նոյնաբար ժամանակս
ի ոչինչ, յորմէ գասաս գնալ անդադրական. ոչ
ընդդիմ է ինքեան տարբոյ նոյնաբար առանձին
ի ոչինչ զի անբան։ Ասիս զոյ ոչի է ոչ առ ոչինչ
չնորս է ընդել, ի՛ է առանձ տարբ կոչին նոյն իսկ
ի առանձին ձեռ, նոյնաբ՛ է ոչ՛ ի՛ է անհատ ժա-
մանակի կամ շարժման նոյնաբար ի ժամանակս ընդդ
անհատին անցեալ։

Ա՛ստղիկիցս ընդդիմ առաջոյ տեսանի երկբայել
հորհակացս ի՛ է։ Այլոյն տեսուն զի հասանել էր ի
կենդանեաց, զբարբառակ ունէր, կամ ունկն, ի՛ ի
զառաջանալս միաբանիցն ի տարին և զի զգա
ի արտասանելոյն, կարի միաբանիլ հանգերիլ և կնիլ
նոյն ի ժամավ կենաց։ Ա՛ստա հնար է նոյն ի ժա՛ ամ
երբ՛ յետս հզմանելոյ ետուոյ բնաւորանալ միա-
նալոյ։

Պատասխանեմ զանազանելով զնեանս ։
Հնար է նոյն ի ժամավ երբ՛ յետս հզմանելոյ ետուոյ
միաւորեալ նորոգել ի՛ ի ինչ ասէրոյն տեսուն
ինչ բոլորին զգալի է ինդ ետս, ոտրասաց։ Ա՛ս-
ստղանալս զանազանելոյ է, զի ամբարձակաբ տես-
նուն ոչ ունին անբաժանս զոյլ միաւորի ի ժա՛ ա-
կան, բայց ի միաւորի բոլորին զգալի են տեսանել։
Առաջ ցոյցդ միայ անհատ բոլորն, միասն է անբ-
բաժանս անհատացուցիչ տեսանեց՝ ոտ զգալ
կարին անմահիլ, ի՛ ոչ երբեք միացեալ էրկն ի՛
այնս, և ի՛ է երբեմն միացեալ։ ոչ յայտ է յայնմ,
զր ի՛ ասասիկ տալ ինձ ելանել, յերբեմն ասելոյ
նոս ետ ոմանք։ զի արիւնն այն ասպականելոյ՝
միաւորեալ լինի արիւն նոյն ի ժա՛ ամ կենդանեալ։
Ետոյ ի կարծել բազադրելոյն բոլորն կորն
չին նոյն և անհատացուցիչ սկզբանցն, ոտասի թնա
ալիս ոչ՝ է հնար՝ նոյն ի ժա՛ ամ անդրին ասուա-

գրել։

Պա-

Պատասխանեմ երկրորդ՝ զի թուլամտեան յամենեւ-
նոյն , թէ եւ անդրկեն հաստատուած մտաւոքք
լեմ եւ ապացեն ըստ բանի մտաբեր , ոչ են նոյն թուլամ-
տիլ զանազանեալ , ոչ լեմ եւ նորոգ լինել ինչ՝ որ
ապրեալ : Այլ ոչ ընդունեն զնոյն թուլամտու-
նական քանակութիւն , եւ ոչ զնոյն թուլամ ապա-
տահարեալ լինել յայնց՝ զորս յառաջն ունէին :
Վերջ ոչ լինել է ինձանէն թուլամտութեանց գոյա-
ցական , եւ ինքեմն , որպէս չէին երբեմն , եւ վա՛յ ոչ
նա եւ յանդրկեն հաստատուած մտաւորեան ոչ լինէ նոյն
թուլամտութեամբ վերստին :

Ասեմք՝ եւ զոյն բանս՝ ի մտաւորեան խրթնանալ կա-
րէ անդրկեն գտանել զինեան : Ապա վայրապար է
յառաջաբանել : Յաւելանեմ՝ մերում ժամանակի զոյա-
գիտական , եւ այլ ազգայնոցն՝ զի հանեալ
ի ապացեն զնոյն եւ զոյն բարկ երբեմն արկանեն
անդրկեն ի թուլամտութիւն մտացեալ , նոյն մար-
մին ապրեալ լինել ի նոցանէ , ոչ էր յառաջն : Այլ
պէս եւ բարկ ոչ բարկ էր յառաջ՝ եւ ոչ արկցի
յանդրկեալեան բարկ՝ ի հաստակեալն կայծա-
կամբք՝ ի քաղցրոյս , գտանել լինել բարկ : Այ-
ոչ ի բնէ հնեան ունէին , որ եւ ընդ հնոյն , մերմ
ջերմութիւն հանել՝ եւ անդրկեն՝ ի թուլամտու-
թեան արկեալ , յերկայր հաստատեմ զի գտանիցէ ի
ապաստակեան ահաբեկ բնէ հնեան :

Պատասխանեմ նախ , եւ զի գոյացական առանձին
առաջնոյ բազադրելոյն եւ զի , նորոգ եղեալն
ոչ է նոյն որ յառաջն : Պատասխանեմ երկրորդ՝
եւ զի գոյն ոչ ապրելի բազադրեալ ոչ եւ եղծանին
գոյացուածք , այլ բազկացեալ են յայլասեռս մա
ռանց՝ որք անջատին եւ այլայլին հրով , այլ ոչ
ապականին , եւ վա՛յ ոչ ի մեռանելն անդրկեն , զնոյն
բազդ կացուցանեն , զպատրինակ յանդրկեն մեռա-
րել մեռանցս ամենայն լինել նոյն ամենայն , որ յա-
ռաջ : Օ՛ն ոչ եւ հարկ մերոյ գիտելոյ , եւ այլ այս-
պիսի երեսս , լինել եւ ինքեան մի ինչ գոյացու-
կան , այլ բազադրեալ անգամ են այլ եւ այլ գոյա-
ցուածք՝ զի ամենայն միասին ոչ ինչ նոյն
նոյնածս ոչ լինին ի հրաժարելոյ

Ան-

Ա՛ստարկիցես շգիտեմ երկրորդի մասին ։ Արդեւ զի դարձցի նոյն Թուռավ անհատս ։ Հարկ է գառնալ նոյն Թուռավ գործոցուածիւ ։ Ա՛յլ գործոցուածն որով ծնաւ ձի՝ և առ չեզ ոչ է հնար՝ Թէ դարձցի նոյն Թուռավ ։ վա՛ զի է՛ի սեռէ չորքոտականաց ։

Ա՛յս և ոչ նոյն Թուռավ գործ ։

Պատասխանեմ զանազանելով զՍիմոնդեան ։ Հարկ է գառնալ նոյն Թուռավ գործոցուածն ։ կա՛մ աւետականէս կամ դերազանցականէս ։ ընդունիմ ։ աւետականէս , ուրանամ ։ Եւ զանազանութիւնս առնեմ փորձոցուածիւդ , ուրանամ զնմանութիւդ ։ Զի գործոցուածիւն ոչ դերազանցականէս պարտ՝ նախէ զաւետականն գործոցուածիւնս , և զիարդարս նոյ ։ Եւ և ըստ անհատական բանիւ ։ և վա՛յ այն կողոպտող զնոյն Թուռավ գործ արտադրել վերանին , միայն Թէ չիցէ ընդդէմ էութեան այդպիսի գործոյ արտադրելն վերանին ։

Ա՛ւ այս բան է յաղագս երրորդի մասին բնաւորութեան ։ Ա՛րդ՝ մասնացաւք՝ ի շորրորդ մասն ոտ յաղագս էակի շարժելոյ կենդանի ։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՄՆ
ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸՆ։

Յաղագս էութի ղործելոյ իւեռաքան
ղործմանէ։

ԱՒԱՆԱԿԱՆ
ԹՒՒՆ ՄԻՒԱԿ։

Յաղագս հոգւոյ։

ԱՐԺՈՒՒՆ կԷՆԱՆԱ
կան ոչ քան զՅաճն կատա-
րելագոյն . նոյնպէս քան
զԱյլս առաքեալս է , և առա-
ւել պատուական։ Ա-
ա յնա ձառելոյ պարս
տանէ Ը հանդերձեալս
յառ ջնում մասին բնա
բանէ . զառաքեան չարժմանէ յերկրորդում .
չարժմանէ ծննդեան և առաքեանէ յերրորդում
Ինայ

ինոյ խոսիլ զկենդանական շարժմանէ՝ ի վերջնումն։ Ա
րդ ԹԷ է՝ ի բնութԷն երկոց շարժուն կենդա
կան, և էակք կենդանիքն շարժական՝ յայտ է՝ և
ԹԷ փոքիւ, որով անասունքին զգացուածք յԱին կեն
դանութիւն՝ և կենդանական շարժմանն առնակ, և ԻՆԻՄ
բանիւ, զի զնշանակումն է և բովանդակումն ամե
նից պահանջէր, ԹԷ չինէին՝ ինձնա՝ ամ կարգք
էակաց։ Ապա քանզի կենդանագոյ էակաց կարգ,
ազնուագոյն է յոչ, և քան զնոսին նախագասելոյ
հարկ եղեալ ինչ լինել՝ էին, և ի բնութիւն պետակա
նաՀիցէ իբր պատճառի ինձ զարգացս չգնացեալ յոչ
նէ զոմիևիցելոյս։ Ուստ քանզի հոգւոյ իմանալի առ
նելիքն զսկիզբն կենդանոյ, և այսոր կենդանական շարժ
մանն։ Ընդինքն այս մանուն մտակազմի ոչ միայն յա
զգացս էակի կենդանւոյն շարժելոյ, այլ և յաշխա
հոգւոյ։ Որոյ՝ ԻՆԻՄ ԹԷ մտաւորեալ՝ որ ինչ յա
զգացս էակի կենդանւոյն շարժելոյն և յաշխատս հո
գւոյ լինի բան, զնոսին բովանդակութիւն ի մի ին
ՆայտնուԹԷ՝ ՝Ի ՀԷզոյս խնդիրս արտհոտալ։ Որոյ
եզիցի առաջինն յաշխատս հոգւոյ ընդհանրապէս։
Երկրորդն յաշխատս մտականն հոգւոյ։ Երրորդն
յաշխատս զգայական հոգւոյ։ Չորրորդն յաշխատս
բանական հոգւոյ։

ԻՆ ԳՈՒՐ ԱՌՈՒՆՈՒՆ։

ՅԱՇԽ ՀՈԳՈՅ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ։

ԱՆՁԻ ՕՐԻՆԱՒՈՐ
կարգ վարդապետութեանն պահան
ՁԿ յընդհանրապետէ իմանել
առ մասնաւորս։ յառաջ քան զնա
ռնելն զնա բնութեանէ ամենայն
կենաց և հոգւոյ, պարտ է՝ ի խնդրի առ յա
ռաջ

աւ՞ք մեռա՞ւ մեծին է՞ն՞ , որ ինչ խնդրի զնո՞ւն է՞ն
ընդ հանդուցի · և զայն՝ ի վեց պրակս · Վճռեա՞ւ
նոսա՝ Թէ զինչ ինչ՝ Հոգին ։ Երկրորդ՝ քաղեցա՞ւ
ոմիկ ինչ սեռական ։ Երրորդ՝ արդեաք մի մեռա՞ն հո
գի ինչ՝ ի մի կենդանւոյ ։ Չորրորդ՝ արդեաք ինչ
բա՞ժանելի ։ Հինգերորդ՝ Թէ զոյց մասունք կո
ցի սեռական՝ ինչ վեցերորդ զկարողա՞ւն
ներ հոգւոյ ։

ՊՐԱԿ ԱՌ ԱՋԻՆ

Յ=ւ=ր ԲՈՔԻ ՀՓ=ւ ։

ԱՂՁԱՄ եղեն կարծիք առաքինոյ տա
զարա հոգւոյն բնութեան ։ Դոմանք ոմն
ի նոսա զոյզս ասեն զհոգի՝ Թէ մի՝ զոր
բանիւ Թէ փիլոսոփա ոմն Ծերասնէ ա՞զգաւ զին
նել հոգւոյ · և զայն անուանէ հասարակ բնիկ
ա՞նձին ինչ , և վայրապար կոչել մեզ ինքնա՞ն և
հոգի ։ Ա՞յս կարծ իշխանն Թէ՞ն ի կարգէ սխա
սի կարծիւ՝ որ ոմանց հնոցելոց բայց ի մտից ոչ
զկազմա՞ւ գիմաս և գհոգի ։ Իւր զարբեն հակառակ
եւսէբեայնոսն՝ պիտգագորաս՝ և այլք՝ գոյ՞ն ընդ
ա՞զգս եղ ի՞ն գհոգի բանաւոր և անմահ ։ Ա՞ռաւել
և ա՞յս յետասո՞ւմ մեղադրեմ ի՞ մանրբնեցեալք զայն և՝ ի
առնելս առաջին լինել · յորոց և ոչ առա՞ մի առանց
ապացոյց Թէ՞ հնոցն է առնի՞ն կարելի ։ Հերա՞
կլեաս՝ ո՞չ պատմէ առ բառս զնոսա , խոստովան
եղեւ , Թէ ոչ ինչ յետագոյ հոգւոյն բնութեա՞ն յետ
ա՞զգսն տեսանելոյ լինելոյ՝ կարօղ եղեւ խնդրել · և
Թէ այնուհետև ի՞ազգսն է , մինչ ոչ առնէր հնոցն է
պատանել Թէ՞ն զհոգի և զնա՞ մինչ ի վաղ չդիտացեր ։
Ի՞ խնկիրատեաս և լեհիրատես հասարկացան զայն
հրկիզեն գոյացութեա՞ն ։ Ի՞ նոյ ինչ ոչ ասէին ։ Ոմա
նք ի՞ն Ջնկին ։ Ի՞ն՞ն ասկին և նեղագնացեալք Թէ՞ ոչ
բեց ասելոյ ։ Ա՞ռնաղանեան երանելի ։ Եր
կրորդ՝ ասէ՞ն ։ Ի՞ն՞ն ասկին և նեղագնացեալք Թէ՞ ոչ
ինչ ասելոյ ։ Ա՞ռնաղանեան երանելի ։ Եր
կրորդ՝ ասէ՞ն ։ Ի՞ն՞ն ասկին և նեղագնացեալք Թէ՞ ոչ
զինեա զոյգ ոգիսանեա՞ն Թէ՞ն և չափակցեա՞ն Թէ ոչ

տաւաչեաց պրակտիկէից : Հոգեկանութիւն , միաւորու-
թիւն ի նպատակի ինչ հիւանդից : Հոգեվիճակն հրճեռացեալ
իւրեն օգն : Անհնարին հաբեխիգիա հոգեկանաւոր գիտ
գիրն քանակական համարիցցան ընդ ամենայնի գոյա-
ցեալ հաւասար , որպէս և հաւասարեալք բա-
գիտն և անհաւասարք կարգելցին : զորոց գիտցիս
հնգետ ոչ ցանկալոյ յաճախ : Եթէ ոչ ընդ երկիր բնա-
ւոր ջանիցէն երկիրն հոգոյ : Անհնար զնոյն առա-
ցիրն և յաղագս հոգւոյ ամենայնի ընդ արուեստ ա-
վերգելոցս ի չ- գիտ ինչ ոչ ընդ արուեստ
գրոց պրակտիկայ առանց .

Հիշող յոյզոյիւ ներանիւղ հոգոյն ցաւ ,
ուռնել ջղաւոյ հաւն հոգոյ պնդ խաւ .
Օդին յոյնիւ ընդ ջղոյզ այր ,
և ընդ ներքո և ցաւոյն ջղին հաւ ,
Ոչ յոյնոյն խուչիւն արքաւ և ուշ մղիւն .
և փոքունոյ և նրբոյ սիմ .
Խոչուռնիւսր չնորհաւորելոյ նորին բն ,
չնորհոյս ալիւն գոյն ի հաւոյն ինդս նոր .
Այր ասա ինչիւ՝ ասա նոյնիսկ վիրաբն բն ,
ու ընդ հաւս փուչ քիւնու , ոչ ինդսին ,
Ալ ներանիւղ ընդ ասելոյ պատշ ոչ ,
և ի ասելոյն չերինս ի վիր ու քիւս գրն ;

Պիտոյ ապարատ և պատահ առանձնական գիտ-
նութիւն . արդարև մեզ ին առանձ-
նութիւն հոգեբանութեան . զոր ոչ ոք կարէ ուրանալ զգայական մտածողին և զբան հա-
ղորդից ծանօթմանս հոգւոյ զոյգ առանձին համե-
տատ բանիւ և հաւատոյ առանձին արիաստակ :
Հոգին է առաջին ներգործութիւն մտածելոյ բնակա-
նի կազմուածոյ կատարելոյ գիտնական ուժոյն . մի
ոք նոյնն է Հոգի և ակիզբն կենդանի յայնմ ոչ կան
առ մեզ . կամ Հոգի է՝ որում կենդանի , շարժ կամ
զգալոյ , և խոհական :

Անկեղծ . յառաջնում առանձին հոգի են ասի , —
—ոչ ներհակ հոգոյ , յր է առանձին գոյացա-
կան , որ ասի զգալ զառաջինն . զի պատահականաց
բերին զգալ զի բնակորդ ասին : Ուր յարի հոգոյ բն-
ութիւն զգալ զի բնակորդ ասին , յր է բնաւորութիւն
ոչ ասի , ոչ ասի զգալ զառաջինն . զի պատահականաց

նաց : Ուր յարկն հոգւոյն ելիցեն առնել . զի այսմ կապուելիք ազգ ազգս լինիցի առնել , եւ զի խանգանեն · եւ ոչ գործոց կենցաղ անընդհատ , ոչ որ արուեստիւք գործն յանգիցէ · այլ հատցեալ եւ զ իւրաքանչիւր ազգս մեծամեծ գործոցն զգուշանալ անբաժանական . Ի յարբենէն զմարմնին կենդանութիւն

Երկրորդ առհասարակ յայտնի է յիշելոցդ · Զի առնուա հոգի , անբաժանելի զաւակիկ զառաջինն լուսկիզբն կենաց , եւ զգալիս կենդանական գործոցն ի ծոց · առասպ առ ի մեծանալի առաջնոյն : Ընդ երկոքինն խառն են էական · Զի հասանի հոգւոյ ի լինել սկիզբն եւ առաւակ առաջին գոլոյ մարմնոյն որ կենդ նասա ։

Ա յդ երկոքինն առհասարակ պատրաստին եւ հոգւոյ բանականի ։

Յառաջին · Հոգին բանական է խոհական եւ ամենայն գործարան առաւակ մարդոյ եւ մարդկային ին մարմնոյ : Ընդ պատրաստին նմա երկոքին առհասարակ : Յառաջին առաջագիտելի բանին այլն իմ ամենայն ։ Տիւսական գործարան է առաջինն ընդ նեղ թղթոյ առաւել գոլոյ եւ գործելոյ գործոցն իմն բնական : Ընդ մարդն է գործարան բնականն , որոյ հոգին բանական է առաջին նեղթղթաձաւելի գոլոյ եւ գործելոյ · զի նովաւ մարդ , եւ զմարդկայինս գործէ · եւ ոչ գոյ կերպ զայլ առասպ որ զնեղաւելի գործէ · եւ զայլ ոչ գոյ կերպ զայլ գործոցն · եւ ընդ նմին կացուցանէ զայն բանական գրեալ զոր անուանեցաք նոր խոհական մարդ : Ընդ ի խոհական գոյացական առասպ մարդոյ եւ մարդկայինս մարմնոյ : Ընդ կերպ եւ նմին զնոյնն զայն ի կենդանական առհասարակ գործոցն ։ առ

ասաց ։

Ա՛ստուածդ ո՛վ ես ինքեան կոչեցեալ՝ ոչ կարէ լինել տեառն եւ աստուած բազում բնակելոյ քանզի ան ասկն ոչ է այն ինչ որ է , այլ որով իմն է ։ Ոչ արարք հոգի ինն բանական ըստ ինքեան կոչեցեալ , քանզի յետ անքառասնից ՆՆԻ ակայանաց ։ Ապա ոչ միա ւսրն ըստ մարմնին՝ իբր տեառն տեառնաւորիչ . այլ որպէս շաբաթ իչ ընծայարկաց ։

Պատասխանեմ՝ զանազանելով զմեծ ապչեղ . որ ըստ ինքեան ՆՆԻ ակայանաց , իբր հուն է լրացեալ՝ չուն եմ . իբր կարգեալ եւս՝ ի կատարեալ ՆՆԻ ակայանս ոչ է ըստ ինչ լրացեալ՝ ուրա նամ ։ Արդ յայտ է ի հոգի կարգի առ մարմին՝ ի կատարեալ ըստ նմա գիմի մարդ կեցին դ ոչ գոյ գուն ի . առանձ միջնի ՆՆ ի միջ առնակաց որք առակ ՆՆԻ ակայացան , եւ որք առակ առնակաւորիչ ։ Ոչ իակ ի մէն ի գործոցն ՆՆ - զի ոմանք ՆՆ առակ ՆՆԻ ակայանք . ոչ գիտէ՝ ասէ . եւ ոմանք առակ հոգեւորք , ոչ խնամ ես ինձ ։ Ես զայս պահանջեր կարդ նախանձառութեան , որ ըստ դիմելսիսոն , ըստ ծորդ զ ձայրս միջնոյ . եւ վ՛ այն ի միջ բնու ՆՆ ի Ծագս հզելոց միջին ինչ կացս ցանել ։ Ոչ ի միջ հրահարել ևաց եւ քարուց միջագրի առա կն . ի միջ հանքաց եւ անկոյ քարաբոյսք . ի միջ առնկոց եւ կնդրպանեաց՝ կառաբոյսք . ի միջ քոյ ին եւ ցամաքային կնդրպանեաց . ջրշուն՝ եւ այլ երկակնդրպաց . ի միջ ջրիսաստեաց եւ թռչնոց՝ ջղիկն , եւ այլն ։ Ապա վայելչեր ինչ ի միջ ՆՆ ՆՆ ակայացոյց եւ կերպացուցիչ առաւելոյ լինէր միջին ինչ - եւ այն է հոգի բանական ։ Այլ ըստ ՆՆ ՆՆ ակայացոյս ոչինչ լինիլ տեառնց նմանի , եւ ընդ կերպացուցչէն՝ կերպացուցանել զինքն ։ Այս պէս գրէ այն ինչ ոմանս ։

Ա՛ստուածդ ո՛վ ես ինքեան կոչեցեալ՝ ոչ կարէ լինել տեառն եւ աստուած բազում բնակելոյ քանզի ան ասկն ոչ է այն ինչ որ է , այլ որով իմն է ։ Ոչ արարք հոգի ինն բանական ըստ ինքեան կոչեցեալ , քանզի յետ անքառասնից ՆՆԻ ակայանաց ։ Ապա ոչ միա ւսրն ըստ մարմնին՝ իբր տեառն տեառնաւորիչ . այլ որպէս շաբաթ իչ ընծայարկաց ։

Պատասխանեմ՝ զանազանելով զմեծ ապչեղ . որ ըստ ինքեան ՆՆԻ ակայանաց , իբր հուն է լրացեալ՝ չուն եմ . իբր կարգեալ եւս՝ ի կատարեալ ՆՆԻ ակայանս ոչ է ըստ ինչ լրացեալ՝ ուրա նամ ։ Արդ յայտ է ի հոգի կարգի առ մարմին՝ ի կատարեալ ըստ նմա գիմի մարդ կեցին դ ոչ գոյ գուն ի . առանձ միջնի ՆՆ ի միջ առնակաց որք առակ ՆՆԻ ակայացան , եւ որք առակ առնակաւորիչ ։ Ոչ իակ ի մէն ի գործոցն ՆՆ - զի ոմանք ՆՆ առակ ՆՆԻ ակայանք . ոչ գիտէ՝ ասէ . եւ ոմանք առակ հոգեւորք , ոչ խնամ ես ինձ ։ Ես զայս պահանջեր կարդ նախանձառութեան , որ ըստ դիմելսիսոն , ըստ ծորդ զ ձայրս միջնոյ . եւ վ՛ այն ի միջ բնու ՆՆ ի Ծագս հզելոց միջին ինչ կացս ցանել ։ Ոչ ի միջ հրահարել ևաց եւ քարուց միջագրի առա կն . ի միջ հանքաց եւ անկոյ քարաբոյսք . ի միջ առնկոց եւ կնդրպանեաց՝ կառաբոյսք . ի միջ քոյ ին եւ ցամաքային կնդրպանեաց . ջրշուն՝ եւ այլ երկակնդրպաց . ի միջ ջրիսաստեաց եւ թռչնոց՝ ջղիկն , եւ այլն ։ Ապա վայելչեր ինչ ի միջ ՆՆ ՆՆ ակայացոյց եւ կերպացուցիչ առաւելոյ լինէր միջին ինչ - եւ այն է հոգի բանական ։ Այլ ըստ ՆՆ ՆՆ ակայացոյս ոչինչ լինիլ տեառնց նմանի , եւ ընդ կերպացուցչէն՝ կերպացուցանել զինքն ։ Այս պէս գրէ այն ինչ ոմանս ։

զար ունեն ինչինն, ուրանամ։

Մոահանձիկս։ Տնտակն որոյ անօդհական գար ծոգուածիք ոչ են հաղարդականք նիւթոյ, և ոչ ինքն կարէ հաղորդել նիւթոյ։ Ա՛լ անօդհական գործոգուածքն բանաւոր հոգուոյ որք են իմ և Քառ անհաղորդականք են նիւթոյ. զի ոչ բնակութիւն լինին ի կազմուած մարմնեղէն։ Ա՛սա և ոչ հոգին բանաւոր է հաղորդական նիւթոյ։ Պատասխանեմ զանազանելով զ՚ գործոգուածն։ Ա՛ն պիսի գործոգուածս ոչ կարէ հաղորդել նիւթոյ. զոր լսեմք ընդդէմ ի նիւթ ընդունիմ. վկրատ բարձ կոչով, քան զիւթն՝ ի որ միանայ, ուրա նամ։ Ա՛րդ յայտնեալ է հոգին բանական ուն նի գործոգուածս ինչ հաղորդականս նիւթոյ. և գործոգուածս ինչ ան հաղորդականս. Հետևեալ մարդն՝ այնոցիկս հաղորդել նման ի նիւթոյ, որ վկրատ բարձ մեզ գան գնա։ և ոչ լսեմք զիւթովին՝ ի նման նի։ Ա՛յսպէս դրէ այլն թ՚ովմաս։ ։ Ա. Ի. Ի. Ի. գ. ե.

Պ Ր Ա Կ Ե Ր Կ Ո Ր Դ։

Թէ ոմն ինչն գիտելի հոգոյ, ոչ ոմն նման նոյ ինքն։

Յ Ա՛յտնի է դիտելիք բաժանումն հոգ ուոյ՝ ի անկական, ի զգայական, և ի բանական։

Յ՚այտնաբար բաժանումն։ Վ՚ասնզի հոգի ոյին է ակնկալն կենդանի, իմ անասնական կենդանի են անդ հոգ ուոյ։ Ա՛յլ երկոքեան են անասնական կենդանի։ Ապա և հոգուոյ։ Ա՛ն ինչ փոքրագոյնս ի այլն թ՚ովմասէ։ ։ կենդանին կայանայ յայն իմ ի իրեն ինքնաշարժ. զի որք ունեն զօրին շարժել զինքեանս՝ անկինդ անք համարիմ. ուստի և կենդանին ցայն վայր ասի կենալ, յորմէհետ շարժ ի զինքն։ Ա՛րդ այդ զինէ անասունքդ։ ։ Ա՛նզի երկոքեան են ի շարժ մանն

ման . գործածուի ի կամ կատարեալ . առանց պատճառիչ շարժման . և վախճան արուի վր՝ լինել շարժուելոյ . երբեմն հնար է խիճք շարժել զինքն ։ Էանէ կատարեալ . ի որում ի խզուած գնէ կամ կատարէ զարժմունս խոր . բայց առանց այլոց շարժման է նման յայլմէ . այս է՝ ի բնաւ ։ Ոչ այսպիսի են բոլոր . որք շարժին խոտորին շարժմանն ունելոյն . առնուն . և նմանապէս ածան ծնեալն գնան . բայց զանազանի որով զայն գործեն . ոչ են ինքնուրոյն առաջնոյ . այլ առնեն ի բնաւ ի և ի ծնողէն . և ի այսմ կացուցանեն առաջին ազգ կինոց . ի է անկատարն ։ Երկրորդ հնար է խիճք շարժել զինքն ի առանձին խոտոր շարժման . ի ո՞ր բոլոր առանձին ինքնին զանազան . որով ի՞ տարօրէն շարժէ զինքն ։ Ոչ այսպիսի են կենդանիքն որք այս ի այսոցի ի առանձն և յոտանին զանազան . որով որոշէն զարժմունս խոտորեալ . այլ ինչպէս ինչ առաջիկայիցն՝ որով շարժեն զինքեանս ի նմանատիպ և ի խոտորեալ զարժմունս . և ի այսմ կացուցանեն երկրորդ ազգ կինոց . որ է զգայական ։ Երրորդ հնար է խիճք շարժել զինքն և ի վախճան շարժման . ի որում յառաջիկայիցն զանազանի կացուցանէ ի ինքնին . այլ ի այսոցիկ ի՝ ի ոչ ինչ առանձին զարժմունս . զի ոչ միայն զանազան շարժման . և ոչ միայն զանազանի կատարելոյ շարժման . և ոչ միայն առանձին զանազան շարժման է նոցա զինքն նորին ի ըստ այսմ կացուցանէ երկրորդ ազգ կինոց . որ է զգայական . և ի այսմ կացուցանէ երրորդ ազգ կինոց . որ է բանական . ոչ ինչ ի ոչ ինչ ի ոչ ինչ ։

(*) Ընդ կացուցանէ այնու ի ոչ ինչ ։ այսպէս ։ Ոչ ինչ ի ոչ ինչ ի ոչ ինչ ։

Յ ՚ Ե ՚ Ե ՚ Ե

տեզաչափական, և խոհական։

Յուցանեն ըստ սիրոյն Յովհաննէսի։ Երկնական կիրոյ զանապատին ըստ առաքելական կենսագրոց։ Ասյժ ընդ ամենայնի ըստ առաքելական կենսագրոց։ Ըստ ամենայն ձեռն միայն, որպէս առնէր ըստ։ Ամենք անձինն և զգան, բայց ոչ անզգաստին, այլ առաքեալք։ Ամենք քաջ ի զգայութիւն ունին և գոհագործական զօրութիւն, այլ կատարեալ կենդանիք։ Խակ ամենք քաջ ի բերոյ առաքն ունին և վերացական կենսոյ։ Ասյժ յիրում զանազանին այս չորիցին երկնական ըստ կիրոյ։

Ասիցեն, եթէ երկաք են միայն առնական ըստ հոգւոյ և կենաց, զիարդ ասես երկնական ըստ կիրոյ գնին ընդ։

Պատասխանեմք. վն զի առգաչարժական զօրութիւն է մեռանելոյ իւն երկնական կիրոյ, որ ոչ ասես չանձն ամ կենդանարարոյ զգայնոց, և վն այն երկուքն երկնական կիրոյ իհնդգնեխս, չի առանց առգաչարժական չարժման, և հանգերձ առգաչարժ չարժմամբ։

ՊՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

Հրէշտակ ի փ իհնոսոր ինչ փ փայ հոգի, և յիսոսոր ասանչին ի փայ գոյացութիւն։

Երկնային ինդիրս ի մի վայր եղաք, վն զի յիսոսին հատուած զանազինս ընդ զ ի յիսոսին ինդրոյ առաք կանխել կոչ զոր ինչ առաջագր վերադրեն։ Եթէ առաքական առնական ըստ ի կառաքեալս։ և եթէ լինի լուծանելի միջնէ ինձնէ միջկացեալ յիսոսի գոյացական առնական ըստ։ վն կարաս միջգուշակ ընդ զոյացական առնական ըստ ի միջգուշակ զոյս։

Ոտք են կոչեցեալ։ Առաքինին առն, քանի ոտք կենաց են ի կենդանարարն, նոյնպէս և հոգիք։ և վն այն ի առնին ի մի, ի կենդանական երկու։ և ի

մարդն երեք · որոց միւն է անկական · երկրորդն զչարչարան · և երրորդն յարութեան · Ա յտիկս եթ ինն ամիսեաս · և ոսկեայ յառաջեայ · Երկրորդ կարծիքն է ակռաւոսն · որ ՚ի մի կինաստաւոր գնէ զմի հոգի · բայց բաց յայտնեան գնէ և զասակնեա Յակոբ առնակ ինչ՝ առնիկնեալ ՚ի նենաՅ · զոր կո չէ առնակ տարինեանցնուէ : Երրորդ գնէ եթ ՚ի կինաստաւոր ոչ միայն է մի հոգի · այլև մի գոյացական առնակ բաղադրական · բայց ինն և գոյացական առնակք մանաւանդ՝ առաջագիր մասանց անդհանք · ոչ առնակ ականք · Երակիր · Ջրոյց ոչխարն · և այլն : Ա յտիկս վարկանեին բազաւորք ՚ի նոյնոյ : Զորրորդ կարծիքն ոչ միայն մի հոգի ՚ի մի կինաստաւոր · այլ և յամենայն գոյացականն բազադրեալս՝ մի առնակ գոյացական հաստատել լինել · Ա յտիկս գնեն սկիզն Յովհաննու · և աշակերտքն · և այլ ևս բազումք :

Առ ՚ի երկոցունսն :

Ի կինաստաւորն · եթ երկու և բազում ազգս կինասց ասելոյն · ոչ ՚ի մարդն · կայ մի միայն հոգի · զամ զոյնոյ կինասց կատարել :

Ա յս ամենիւ յիմն ի լինիլ վարդապետութեանն երկոցունց · միոյ ոչ անբաւագիտս լինիլ հակառակութեան խրոշմն յանդգնութեանն · Քանզի ասեն երկոքին ժողովք ընդհանրական · ՚ի կանոնին ասատանելոցն սրբոյն առաքելոյ ասացեալ : Երկուքն ասէ · եմանէ յանկարծ ամբարձեալ հոգւոյ · ինձ ասացեալ ընդ ինձ լինել ՚ի մարդն : Ուստի ասեն երկոքին · եթ ՚ի մարդն ասացեալ զնոյն ասել ՚ի հոգի · և ՚ի հոգի ասացեալ զնոյն ասել ՚ի մարդն ·

ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՀՈԳԻ ԵՒ ՄԱՐՄՆԻ ՄԱՐԴՈՅ ԱՆՁՆԱՒՈՐ ՀԱՆԳՍՏԻ ՆՈՐԱ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀՈԳՈՅ ԵՒ ՄԱՐՄՆԻ ՄԱՐԴՈՅ ԱՆՁՆԱՒՈՐ ՀԱՆԳՍՏԻ ՆՈՐԱ

ցնծան առեալք, ոչ վերստին ցաւագործ։ Ապա
ուրեմն մի՛ է՛ մի կենսատուր։

Երկրորդ՝ միութիւն կենսատուրն է՛ միաւէ՛ հո-
գւոյն. զի յայնմանէ ունի իւրն միութիւն, յորմէ
և զգոլ. արդ կենսատուրն՝ ի հոգւոյն ունի զգոլն
կենսատուր։ Այլ խաթարեցեալ կենսատուր է մի
կենսատուր։ Ապա ունի զմի հոգի. ապա թէ ոչ
ոչ ևս լինելին ձշմարտապէս մի. զորոյ նշանակ եմ ես
ի մարդն լինելին երեք հոգիք, լիներ կոյտ կեն-
սատուրդ, անկոյ՝ անբաժան՝ և խմոցականի։ Այս
ոչ դոյ ասել թէ այս հոգիք միասրին ի վեր լինե-
ցոյ իւրաքանչ ի նոցին մասինն. Այլ զի միասրուա-
թէն այն լինելոյ ըստ պատահման՝ իբրև զրազմոց ի-
ջատագոց եղելոյ՝ ի մի վաստ։ Երկրորդ՝ զի ոչ լի-
նէին ի նոցին մասն մասինդ. վայ և ոչ յայնմ կող-
մանէ միասրին։ Այս երրորդ՝ զի միութիւնն
ինոյ առեալ լինի մնասուանդ՝ ի միաւէ հոգւոյ.
զ՝ թէ ակնո մտորինն՝ ի սկսանակ մասուածս է սրա
հնաւ, բայց հասարակ մի. վ՝ միոյ հոգւոյ զամե-
նեսեան զասս պատուանակելոյ։ Պատճառաւ սկզբն
իմ ասելոյ։

Երրորդ հոգին վերնագոյն պատուանակէ զասս
լինիս, և զգործ ազգելիցն կատարել։ Ապա թող
ի մանել՝ ուր լսող լինելին այլք, և վ՝ այն ոչ ևն
ասեք, սուր է սա։ Յուցանել առաքարիւթիւն իս-
Դ՝ թէ այգագոյն վերնագոյնն պատուանակէ զասս
լինիս՝ յայտ։ Ուսս յառաջ ոչ ի խնդակոսի,
որ ասէ։ Յիշեցէք՝ ի սկզբնէ գուսուցեալն ի ձէ-
գիս։ Ընդ այսմ ասելովքս ցոյց տայ, թէ ոչ
տարմինն զմանկրնացեալ՝ թէ ոչ վերնագոյն զասս
լինիս, ձնչ գասակուսի զնասանկիցնին. և չիք
պատճառ՝ որ ցուցանել այսմ հակառակ լինիլ վեր
նագոյն հոգւոյ Երկրորդ՝ ոչ դնկցիկ գրէ ոչն
լմնմնա՝։ Այդն է քան առասկան և արտաքսական։ Ի նմին
պատճառի. զի առասկանն է նմանութիւն իւրն և յաչ-
ջոց սրտարչականին։ Իսկապէս նկարագրէ զնա
քան վերնագոյն՝ ի միաւէ նորա։ Ոչ զգայուն
զասարկայ հնգից առարկայ զգայ
զասարկիս. ոչ զգայուն հասարակ առարկայ
ի ձանաչել զասարկայ հնգից առարկայ զգայ

ութեանց . և միայն առ ամ առաքեալսն առաքին ձա
նապարհն զօրութեանց . մանաւանդ (որ հպատակն
եաւ է բանիս .) ծննդական զօրութիւն և առնելու
թիւն կենդանւոյն առաքելի առ պատուհասս հա
գեալ՝ եթէ զդայական է , և եթէ անկական է . զի
ոչ եթէ կենդանին ծնող կենդանւոյ այլեայլ
զօրութիւն և առնելութիւն տայ նմա զանազան զդա
լոյ և անզգայ . այլ միակ առնելութիւնս ծնա
նի զդայացուն զդայական և անկական : Այս
սատ նմին արիստակի և նզովն այնորիկ առնելութիւն,
ք առաւակ կենդանւոյն է անկական և զդայական:
Լերբորդ՝ ցուցանէ նոյնն առաքեալսէ՛ի վր բա
նական հնազանդ : Բանդի եթէ չէր սկիզբն առնե
լոյ և զգալոյ՝ ոչ կարէր միաւորիլ ի մարմնոյ ոչ
գառակաւ , որ հակառակ է բանի և փոքրոյ և սահ
մանագրութեան եկեղեցւոյ : Ցուցանէ հնազանդու
թիւնս : Քանզի դայական առաւելն է որ տայ զգալ
և զգործել : Այլ զոչ ինչ զգալ կամ գործել կա
րէր առ մարմնոյ : Այսպա և ոչ միաւորէր ի նմա:
Ցուցանէ փոքրագոյնս : Ուր նախ ոչ առայր զգալ
ձել , զի թէ լինէր միայն բանական երկուս և ե
ւանէր գործոցութիւնս , զխոհանալ և զկամիլ . որով
չէ ընդունակ մարմինն . զի ինն հոգեւորականք . և
ոչ լինին մարմնական կազմուածով : Այլ և զդալ
ոչ էր կարօտ առ . զի գոլն ի գործոցութենէ նա
նաչի , և զուտ ասելոյ է ի միոնս : Ակարդ ըստ գրու
թեանն հակառակորդաց՝ հոգին բանական ոչ ինչ գոր
ծոցութիւնս առնէր , բայց եթէ առակ զհոգեզինս
և զմարմնոյ անհաղորդականս : Այսպա և գոլ զ
լինէր առակ հոգեզին և մարմնոյ անհաղորդա
կան :

Ոսկ թէ հոգին վերնագոյն առնէ զդործ առաք
նագունից՝ ցուցանէ . Այսպա փորձեմ , որով զդա
ի մեզ , թէ նոյն հոգի է որ զդայ և բաղձայ , և որ
խնամայ և կամի : Այրկորդ ի ծայրագոյն հոգա
տակութիւն այս ետ զբարեաց և գոլ ծառայից . որում
չհնարիմք տալ այլ պատճառս , բայց միայն՝ թէ ի
նոյն յաւուրընոյ սկզբնէ բղխեն : Երրորդ յայտնեաւ.
զի մի գործոցութիւն եթէ տատակագոյն էցէ, զայլ

խա

խոսիմանէ. ոչ առաւելն կիրպ զինուս խուսափել ցանձն և զկամս ձգնէ. և զ արիս հակառակին խոր
բեն մեռանի ուխ զգործ ոզուխ ին առաքին զգոյ
խէ՛ց՝ և առնկականա՝ կուսէ ցուցանէ. ու ուն ար
գելոյ զոր ոչ ոք կարէ ասել. ոչ ոք ոչ ոք
ասէ ոչ ոք ոչ ոք ոչ ոք

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ա՛ղջատ գին իսկ նեւ[illegible] զկատե՛ւ ած ա չգտայիցե՛ւ
կենաց , քան զանկականին : Այլ զդա՛ւշացի՛ր
փոր ւով , զոր ասացի՛ւ ձեզ ասել , մա՛ղթե՛ր
զնոսա , և այլոց բա՛ղմաց , յորոց բաւե՛ ձագա՛ւ
յայտ է [illegible] նախ ասի՛ւ ա՛ւգտոյ՝ և աչաց՝ նկարիւ
ա՛ւրհնականք , և ապա լիզի՛ւ , հրակաց , նեղչի՛ւ ,
և սրոյ ի կարգի՛ւ : Աչա՛ւս քանզ՝ հոգին մա՛ւտի՛ւ ի
մարմին , քան զրա՛ւտ գտանե՛ւ ած ինքն ա՛ւրհնե՛ւ
զրկե՛ւլ , վա՛ւկ յիրա՛ւն մահարկուի , [illegible] ի՛ւնչպէս
անդ՝ մահազգի՛ւ գոյ հոգի՛ւ , որ հանդերձանա՛ւյն
և զգայուն և անկական , մեծաձա՛ւնդ և բանա՛ւ
կան : զի ա՛ւս ոչ պահանջէ այլ ինչ կատարած՝ քան
զպահանջեա՛ւլն ած զգայութի՛ւն : զրա՛ւմհան չա՛ւ
նի ինչ իւր ա՛ւգնական , եթէ ոչ ինչ փոյթ է , [illegible]
ի՛ւ անդրան անկատարածն են զգայութիւնք , և ոչ
յաջո՛ղակ ի՛ւ ապատա՛ւրութի՛ւն բանականին : [illegible]
[illegible] ոչ գոյր հոգի՛ւ բանական , [illegible] ոչ ի կատա՛ւ
րիլ կապանա՛ւծ գոյութի՛ւն [illegible] պահանջելոյ բա՛ւ
նին , ապա ոչ ունելի՛ւ զոյն ապա՛ւշ՝ յաւե՛ւշ քան
զրանա՛ւվարութի՛ւն , զոր ոչ ոք ասէ : Ա՛ւ կ արդեաք են
հակառակ զմի իմած մարդոյ միտել , [illegible] զգայ

ցէ ։

Ա՛ւսխիլեան ։ Կարդացի՛ւ մեծաւնդ Հակառակ ի ո
ոչ են ի՛ւնդեղոյ հոգւոյ։ Ա՛ւյլ կարդացի՛ւ զգայական
հոգւոյ հակառակ է բանին և կատարն ։ [illegible]
[illegible] ։ [illegible] ։ [illegible]
ոչ ասէ առաքեալն ։ [illegible] ։ [illegible]
պին զգայական ։ և այլ բանականն ։

Ա՛ւստուածամա՛ւնկ Նախ՝ ձեռնարկելո՛ւ ոչ ինչ
յաւցանել ։ զի յոյժ ցաւցանել ։ ոչ [illegible] բազում
զգայական հոգւոյ լինել ի՛ւ նոյն մարդ ։ Քանզի
կինք նո՛ւ բազում ածպատ ի՛ւ միանալ մարմնին ։
և երբեմն զնեղչական հոգին զնեղոյ ասա
ածպ ձգձգէ ։ ա՛ւյ երբեմն վաթե փոփոխելոյն ։

Ա՛ւստուածամա՛ւնկ երկրորդ ։ ած ասի՛ւ երբեմն ցանկանա՛ւլ ։ և երբեմն բարկանա՛ւլ ։
շատ և հոգւոյն լինել զգալութի՛ւ բազմատրամիկ ։
զի [illegible] ասած մարդի՛ւ լինել սիրելի պատճառ կա՛ւ
զանե՛ւց ։ ապա երբեմն [illegible] հակառակ բնելին ։ Ա՛ւյն

396 Բնա՝ ՝ ՝

ի՛ւ ոչ ոք ունի զանազանութիւն գոյացական առանձնական։ Յաւելցէ՛ ի՛ն հնար իցէ, միա՛ւ առանձնական գոյացական, զոյս ինչ հնար է անկանիլ։ ասա ոչ ասէ զայս բազագրեցելոյ զգալ պարզաբար։ զի զայս յառաջնումն իսկ ունի առանձնութիւն։ Ոչ ոչ լինի նոր ներգործութիւն առանձին։ զի ունի նա արդէն զառանձինն։ Ոչ ոչ գործէ զինա ներգործութիւն, զի յառանձնէ իսկ էր։ Ոչ ոչ եզառանութիւն այլ անուանի՛ լինի ծնունդ։ զի ծնունդն է փոխոխութիւն ի գոյէ ի գոյ պատճառէ, կի՛ ի գոյ գոյացական։ և այն բազագրեալ արդէն իսկ էր նա պարզապէս և գոյացութիւն։ Ապա այս անուանք լինին գոյացական, ոչ ենթ առ դրի։ և ոչ գոյացական՝ այլ պատահական, զի պատահ գոյացութիւն իբր ներգործուն նոր երկրորդական, առ իւր գոյոյ ըստ ինքն։ որ կոչացուցանէ զնոսա ոչ նորագ ծնեալ, այլ զնոսայն յառաջնումն՝ այլազգ լեալ։ զի այլայլեալ։ որք են պատահական անուանքն անպհական նշանք։ Տե՛ս զառաջ-

գեալսն յերկրորդ մասին բնագանեալ։

Վասառնականիցն անհրաժեշտ այնոցիկ առանձնաւորեալ անուանքս լինին գոյացութիւն, բայց անշրջապատ, որ այլազգ լսանիցէ, և՝ ի բարձրագոյն առանձնական գոյացութիւն վերածանիցէ։

Ա՛յլ է ընդդէմ։ Նախ՝ զի գոյացութիւնն ոչ ընդունի գոյաւելս և զնուազ, զի այս իսկ և նոր յատկութիւն։ Երկրորդ՝ թէ այդպէս լինիցէ, ոչ խիստ գոյացութիւն հնար էր լինել լսացեալ։ վի՛ և ոչ միոյն լինելոյ՝ իբրև բազագրեալ առանձնական գոյացութիւն ևս հնար դալ։ Երրորդ՝ լսացեալ գոյացութիւնն և արտաքոյ պակասի լինի՝ հասեալ պահանջելոյ յառնութեան գոյացութիւն։ Ա՛յլ այսմ գոյացութիւն ոչ պակասէր լինի այսոցիկ։ Ապա ուրեմն լինիցէ լսացեալ։ Չորեքանիւ փոքրագոյնս։ Ներգործուն գոյացութիւն է, լինել հակ ըստ ինքեան և յինքեան ենթ ակայացեալ։ Ա՛յլ ոչ պակասէր լինի այսմ գոյացութիւն՝ առ ի ենթ ակայանալ յինքեան և ըստ ինքեան։ զի զայս ունի յառաջին գոյացական առ

ակին · ուստի և ոչ տպատակ յայլոց ընդունել ։

Ընտրել լինելոյ լրացեալ ի բան գ դերացուելն ։

(ա) Ոգեղէնք զոյլ պատճառաց , զորս ուրեք ուրեքէ յիշատակէ այն իմովհան՝ եմէ ՚ի գիրս սխա-
ռաքեա-ի . և եմէ այլուր ։ Իբր զայն՝ եմէ այս
գոյացուածն ոչ լինելոյ մի պատրաստի , զի զայն ունի ի
միտի եւ ի ըստ տեսակի ։ Եմէ տեսակն կատարե
լագոյն այնպիսեակի գտանկատարն , և վ՚ այն ՚ի
գաղափար տա տեսլագոյն ինոյ ։ Եմէ ծնանիլ միոյն և
տապականելոյ ծիւռոյն , և վ՚ այն ըստ գալ նորոյ
տեսակի հարկ է հնոյն արտաքսիլ ։ Եմէ յատուկ
և անմիջական ներգործող գոյացական տեսակի է
նխումն , և վ՚ այն ՚ի նխումի գրաւճեալ յիմիջէ տե
սակին անհնար է մտածանել զոյլ տեսակ առանց
զատ ՚ի բաց հանելոյ · և այլն ։

Պատրիարքն ածեմ · հոգին տահնանէ · առաքինի
ներգործութեամբ մարմնոյ բնականի և կազմակերպ
ական ոչ է տպատկին հոգին , զի տպատկին հոգի է ներգործութեամբ նխումի ։ Ապա
հոգին է ներգործութեամբ նխումի՝ նախատ այն տե
սակաւ խին տրամանակալելոյ · և այսպէս բազում
հոգիք են ՚ի կենդանւոյս ։

Պատասխանեմ զանազանելով զմիմեանս ։ Ա
ղին է ներգործութեամբ մարմնոյ բնականի և կազ
մեցելոյ , կազմաւորիչ որ ՚ի հոգւոյն , ընդունելով ·
որ յայլմէ գ դերացական տեսակէ · ուրեմն · Վրան
զի առ այն իմովհան * եմէ ՚ի նոյն խոյ ՚ի մարդին բնա-
հոգ · գ · յոն յոգիոյ , որոյ հոգին աւ ներգործութեամբ , գոյն և
աա · ի · հոգին · զի ըստ ոգին էր հոգին աւ ներգործութեամբ էին
ոյ , և ըստ ներգործութեամբ ըստաւորն խորհուրդն ոգ-
ի ըստոյ և ըստաւոյ , ոյ զի ըստոյն և ըստաւոյ · ոյն-
գոն հոգին աւ ներգործութեամբ մարմնոյ բնականի յոգիոյ
էոյ և այն , էր զի հոգոյն և մարդին և յոգիոյ և յոգ-
ոյն հոգին աւ ներգործութեամբ մարմնոյ բնականի յոգիոյ
լոյ , արիստատէլ ՚ի առաջնոյն խորհուրդ անգ յատ
լոյ՝ եմէ այս յոգիոյն ոչ ներգործ . յիմէ՝ ոչ արտաքոյ
զինոյն · Ապա՝ եմէ ոչ ինչ հոգի զոյս ասէ ոչ ներ
գործութեամբ , զատաբանան մարմնոյ , զկատարելագոյն եմէ կազ
մուածական , և զներգործութեամբ կենդանոյ · բայց
գանգի՝ ինչ եմէ զարուեստ խոնարհ կատարել ՚ի գործ
եմէ

տար-

տարբերական եւ կազմուած ածական, ի կատարում լեր
ե առ անդ բազում տասնեակս կիրեցաց. վ՚ այնպիսի
հոգին ըստ արժանի ընծայել զաստուածն կիրեցաց, տասն
Ներքոյ հոգի, այլ ե՛ նիւթական, որ ու
ևս ասացեալ ոչ է՝ զի ոչ ունի զանձինս ի հոգւոյ զաստուածս տարածական
առ գոյժս կիրեցաց, զմարմնական եւ զկազմուա-

Ծանօթ.

Ածական. կազմուած ածական արտաքոյ բնութեան
յատկիցէ քան զնոցին։ Ածական ոչ է՝ ի հոգւոյ, այլ
յայլմէ առածական։

Պատասխանեմք զանազանելով զտարաբնակութիւն. կազմուած ածական արտաքոյ բնութեան նախընթաց ասի, որ
հանդիպեալ է արտաքսիլ եկաւորւոյն հոգւոյն,
ընդ առնեմն. զուգընթաց որ պահի ընդ հոգւոյն,
ուրուանամ։ Ըմբ ասի յայլ առածական կրկին է կարգ
արտաքոյ բնութեան. առաջինք են նախընթաց ասի, որք
յառաջին քան զառածանն, եւ ընդ գալ նոր պակասին, ոչ լոյսն վազորդացեալ մերձ ի ծագել բնութ. եւ առաջինք զուգընթաց ասի, որք են ի առաջ
կին, եւ յաջորդեն նախընթաց ասելոյն արտաքսելոյ.
ոչնչացեալ եւ ի ծնանելիսն կիրեցաւոցն, կրկին է կազմուած ածական արտաքոյ բնութեան. Մին նախընթաց ասի.
եւ միւսն զուգընթաց. որք ե՛ ի ակրիճական զբնութեան. եւ այս ընծայեալ ի հոգւոյ ընդ արտաքսասիլ առաջինոյն։

Ծանօթ. Ածական ակն տարբերեալ՝ ասելով ի ընծայելն ի հոգի ակն առածական։ Ածական
հոգի տարբերի ի հոգի ակն առածական. կազմուած ածական
արտաքոյ բնութեան այն, (որ եւ այլ բազում տասնեակս տարբերեալ տարբերի ի առածական ինչ։ Ածական
այս ոչ է՝ ի բնութեան հոգւոյ։ Ածական ուրեմն ասի՝ ի առածական տարբերական գոնէ՝ ի առածական տարբերական։

Պատասխանեմք՝ ։ Ձեռնարկութեամբ յայտ գոյացեալ, ոչ ըմբռնեալ զիարդն ոչ կարեցին լինել՝
ի բնութեան հոգւոյ, զի ոչ են առածական տարբերական
լինել. եւ ըմբռնեալ յայտ առածական տարբերական գոնէ՝
գիք, զի ոչ ընդունեմք ակամայ։ Ածական ոչինչ գոյացեալ կամ

Պատասխանեմ ես եկեղեցի՝ գանազանեալ զմեծ ա-
դջեցեալ : Ա՝ սրբոյն ասացեալ ոգեառնեմ ես
լինել՝ ի հոգեկիզն տեսակէ , յո որում հոգեկիզն ,
ընդ որ ունիմ ես ի՛ն ի՛ն լոյս զրուսի՛ն ի՛ն և իրք որով մար
մնական , ուրեմն : Ա՝ զոր հոգին մարգոյ ի հո-
գեկիզն , բայց և մարմնական իրք որով զի ի ճշմա
րիտ տեսակ մարմնոյ : Պատասխանեմ ես ընձեռակ
ներ ի՛ն և զմարմնական առանձնաբար , և զպատաճ
մունս նոցին տեսակացն :

Պատկերացեալ եկեղեցի՝ ընկերակցեալ մարդ
մին քան զնե նոցին ի՛ն ուրեմ ասացս պատճառ զնոյն
ի՛ն ուրեմ տեսակ մարմնոյ զի ոչ կարեմ ես ոչ նոյն
ուրեմն ես ոչ նոյն տեսակ :

Պատասխանեմ ես գանազանեալ զատ աշխարհս ես
նզնե նոյն ի՛ն ուրեմ տեսակաբար , ուրեմն՝ ներ
ի՛ն ուրեմ և ի՛ն ի՛ն ուրեմ զնոյն , ընդ որ ունիմ ես
նոյն ես տեսակ ներ ի՛ն ուրեմ յետ տեսանել . և այն
մէջ նզնե միասին ես ուրեմ ես և յայտ
կազմեմ նզնե նոյն ի՛ն ուրեմ էր : Ի ոչ ոչ տեսակն ես
պէ՛ պրէ՛ զի ի՛ն ունիմ ես այլ տեսակ ներ զնե նոյն ի՛ն , և վա
այն ի՛ն ես ուրեմ տեսակին ոչ նզնե նոյն ի՛ն ուրեմ
տարբեր : Պատասխանեմ ես ուրեմ ի՛ն ուրեմ :

Պատկեր : Պատասխանեմ ես ուրեմ ի՛ն ուրեմ տեսակաբար
ես ունիմ ես ի՛ն ի՛ն զնոյն տեսակ զոյացական , այլ և
զանազան զիտակութիւն զոյացական , ընդ որ
ես ունիմ ես ի՛ն ի՛ն զնոյն տեսակ զոյացական :

Պատասխանեմ ես զայս առաջ պատճառ և խնդրեալ
ի վեր այնց , զոր ես ունիմ ես ի՛ն ի՛ն տեսակաբար ,
ես ունիմ ես ի՛ն ի՛ն զնոյն տեսակ զոյացական , ընդ որ
ես ունիմ ես ի՛ն ի՛ն զնոյն տեսակ զոյացական :

Ներբող Էմիլիոյ :

Ի՛ն ես ունիմ ես ի՛ն ի՛ն զնոյն տեսակ զոյացական , ընդ որ
ես ունիմ ես ի՛ն ի՛ն զնոյն տեսակ զոյացական , ընդ որ

ՊԱՆԱ

Ե ե

ՊՐԱԿ ԶՈՐՐՈՐԴ.

ՀԱՐՒՑԱԾ ՀՈԳԻՆ ԽԱՂ ԲՈՒՆՈՒԹԵԱՆ։

Ծոգեղէն բանականի զանգամանու-
ւի լինելն ամենեքեան գունին։ Ընդ
ըոց հոգեաց է խնդիրս։

ԵՐԿՈՅՆՈՒԹԻՒՆ

ՈՂի կատարեալ կենդանեաց է անբաժա-
նելի։ Բայց անկողն և ամանք անկատար կեն
դանեաց՝ է բաժանելի։ Ա. յայլս գրէ այն
ժամուս։

Ոյուցանել նախ փորձիւ։ Զի առանձինք բաժա
նին՝ ի բազում բարեացանակս, և առանձինքն նո
քա կեանն, մանաւանդ եթէ անկեալ՝ ի գիւղէն,
և օրինաւք դարմանեալ՝ լինին այլ առանձինք։
Ծնանին է առանձինք՝ ի բազում ժամուն և յայլ
խառնիս կենդանեաց, ի Ձկին և ի ոտքաւոր, զի
բաժանին՝ ի մասունս, որոց երկոքինն խակ կեան,
քանզի շարժին և զգան։ Բայց ոչ լինին այն՝ ի
կատարեալ կենդանիս, զի ոչ երբէք երեսին կեալ
մասունքն երկոքին. այլ բազում անգամ յետ
բաժանման և ոչ միւն. խակ երբեմն գլխաւոր
գոյն մասն միայն։ Ա. յայլ եթէ հոգի նոյ լինիլ
բաժանելի. ոչ արդեօք այնպէս վարվաշակն
երանեալ՝ ի հատանել մասանին, ընդ որոյ բա
ժանեցաւ, այլ գիտի իբր անցաւոր, և իբր
յատակատուի՝ գիտել՝ միայն առ ձեռս վոյլ
մի՝ և ձշմարտ ինչ կենդանոյ երեւեցուցանէր։
Ոյուցանել երկրորդ բանիւ այնր ժամուցէ. և
նախ առաջին մասն։ Քանզի որոյ անատակն են
ժամայն է անատականալս անբաժանելի, և
ինքն անատակն է անբաժանելի։ Ա. յԱ. հնժա
կայն հոգեոյ կատարեալ կենդանեաց է անատա
կանալս անբաժանելի։ Ապա և հոգի նոցին։

Ա՛ն

Աստուածոյն երկիր առցէ, զի անառակն հատցէ
տապ ընդմէջէն · և յիրաւի անառակի խնդալ,
տարակոյս լինիլ յաւէտ անթարամանելի քան զՀո-
գին : Այլ զի Հոգին՝ մանաւանդ թէ ամ-
սակ՝ ոչ ունի զբանակուռն խելքսուն անպհական ·
վ՛ այն և ոչ է քան խելքսուն բան անելի · այլ քա-
ն անելի քան պատասխանի բան անելոյ խրոյ են
Թակոյին · քան որոմ էառնի նոր պահի յիւ-
րաքանչիւր մտաւոն : Այսպս ուրեմն կնի են
Թակոյն անառակաբանակս անթարամանելի իցէ · ի-
ոյ այնպիսի , որ անառակն յիւրաքանչիւր մտաւոն ան
Չառնոյ ոչ ևս պահիցի , այլ անառակն լինի ան
բան անելի : Խակ փոքրագոյնս ցուցանէ : Կն-
Թակոյն Հոգւոյ է մարմնի կազմուածական · այս
է՝ յորմէնոյ կազմուածոյ և պատճառք բանիւ
ան կենան պիտանեաք : Այլ մարմին կատա-
րեալ կինդանոյ , ոչ ա բնաւ , ձիոյ , կամ
չան , ոչ կարէ բան անելի յիրկուս մտաւոնս , ա-
րոյ յիրկուսին խակ կոյսն կազմուածք և պատ-
մագրանիք ան կենան այլ պիտանեաք , իր պատ-
ուհիլ , և երկոցունց ան միմեանս հիացանու-
Թիւ , այլ և յայտ է : Այսպս ենԹակոյն այսպի-
սի Հոգւոյ է անառակաբանակս անթարամանելի :

Յուցանէ երկրորդ մանն ի նոյն սկզբնէ : Կն-
Թակոյն Հոգւոյ անկոյ է բան անելի ի մտաւոնս,
որոյ յիւրաքանչիւրան են կազմուածք և պատ-
մագրանիք պիտանեաք ան անկականն կենան · զի
բան անելն ծանոն յայտ , և ի բարեացակս , որոյ
յիւրաքանչիւրան են կազմուածք պիտանեաք ան
անկականանոնք , կերակ , ուղիք , Թևիք , ա-
ռանցք , և կինդանական ոչի Հաստատանոյ ի նո-
ան , որ ի անեզականն հնարիցոյ պիտի կազմիլ
զնոր ընձիւղս · զանկիան , զարմանան · և այլն :
Այսպս և Հոգին անկոյ է բան անելի ի բարեացակս,
որոյ իւրաքանչիւրան մնոյ ի բան անելոյ մա-
ան :

Յուցանէ և երրորդ մանն յայտնապս անկասպա
կինդանանոյ աշխարհ անուանելոյ , որպիսի են
ձկունք , ջրային օձք , և սողունք · բանիլ ի նո-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ունել երթալոյ տեսլեն . [illegible] զգակատառելոյ . որ զրոյցին եղծանել : Ծի յոր-
ժամ մեզ տեսլ անտանին ի գոյգոյժ , կարող է լսել
եալ տուած անտանուրեալ , եմէ ինչ ուրեք
արուեստիդ գնացք : Ծիոյ գոյն , զի այս փորձ մեզ
զնա ունէ զանել ի մարդին , որոյ հոգին է

անթուժանելի :

Անելիս . հոգին բանական է անթուժանելի զի
է ոգեղէն . [illegible] հոգի անթուժելոյ ոչ է ոգի
զին , այլ ներհակաւոր : Աստ և ոչ անթուժա-

նելի :

Պատասխանելոյ [illegible] է և այլ պատճառս այսր անթ
բուժանելութեան , որ և անթուժելոյ հոգւոյ է հա
ւասար , զի զի մարդին մարդոյ և կատարել
կենդանեան ոչ կարի բանականի [illegible]
մեզ չբնութեան կազմուածոյ և պատճառք

Ծիոյ պատանեալ աստ կենաս :

Ծատուածքեան . պատ է անտանին համաչափ
լինել ներհակայի խրատ : Աստ մարդին անթ
բանելոյ է տալոյ ծառայել և բուժանելի
ի նոյնս : Աստ և հոգին :

Պատասխանելոյ նախ , զոմին բանիւ ցուցանի
[illegible] է և հոգի մարդոյ [illegible] տալոյ և բու-
ժանելի : Աստ ոչ ինչ ցուցանել - զի յոյժ ցու-

ցանել :

Պատասխանելոյ երկրորդ՝ զանազանելով զին
ծոյ ոգին - պատ է անտանին համաչափ լինել
ներհակայի խրատ . անտանուրեալ առ ցի
լոյ , ընդունելի . այլազգ , ուրեմն : Աստ ոչ
վերոգոյն ցուցեալ , անշնորհ է մարդկոյ անդու-
նէ ինչ կատարելոյ՝ անտանուրեալ [illegible] արուեստ [illegible]
[illegible] հոգի հոգւոյ , բուժանելի ի մարդոյ զոր ինչ
կատարելոյն [illegible] ներհակայ ոգոյ հոգ
ւոյ - զի այս պատճառեալ [illegible] կոչեցեալ ի հո-
գեւորականէն [illegible] և ի մեղաւորէ մարդոյ բուժ

ման ոչ բուժանելութիւն [illegible] :

Պատասխանելոյ . հոգի անթուժելի է [illegible] , մեռա-
նելոյ [illegible] տալոյ բանականէն [illegible] , [illegible] զի ի [illegible]
մեռանել [illegible] ի մեռանել [illegible] [illegible]

միայն այլ պատահմունք, այլ և իսկ քանակա-
լինն լինել առնուլ։ Ապա ասելին և ապացուցանել
և բաժանելիք,

Պատասխանումն զանազանելով, և քանակ իրը
որով, ընդունիմք, իրը որ, ուրանամք։ Զի կի-
սիկ և դիպուցական անուանակ քանակաւորին, բայց
ոչ ունի իւր անպհական քանակութիւն, այլ միա-
նակութիւն և կնճռատուրին, որ կոչ ի բոլորուա-
իրը յինելն ակնյայտ։ ուստի ըստ ինքեանս նոյն բոլորն
և բաժանելիք, իսկ անուանին միայն բաժանմունք
բոլորին Հայ ոչ այն ունի ուղիղ գիծ այն ի ծայրս։
անուանակ ին որք հատատարակեալ բաղդատին ընդ բո
լորն, և առ ինքեանցին ունին նոյն, ինն քան զա
տասնեան բաժանելիք։ Ըստ որում բանի ինչ միայն կիր
կատարչիւք ունելն յետ բաժանմանն։ ոչ տրոհի
կոտրի, ջնջանի, և այլն։ Բայց անուանակ ին
որք ըստ ինքեանն պահանջին զպատկանելոյ արտաքոյ
դրուելի ինչ քան ինքեանն պատշաճելոյ միայն բո
լորին, և ոչ մատանցն ի նոյնէ զատուցելոյ, որ
պիսի և հոգին անբաժանից կատարելոյ։ այնք ոչ
ըստ ինքեանն ոչ ըստ զատնչման են բաժանելիք։
Ախոյեանն։ առաւել հոգի անբաժանից և բոլորն
ի բոլորեան։ և բոլորն յինքեանցին ունել
որ հոգի ունելոյ և յատուկ։

Պատասխանումն։ ի գիշն ի ծայրս։ ի և վ ի գի
հոգի անբաժանից ոչ տարածի, ոչ քան ինքեանն, և
ոչ ըստ պատահմունն, ոչ և հնար նոցա այնպէս բաշ
խել։ զի իւրաքանչիւր մասին ի մասին։ այլ ուր և իցէ որ
լորն է բոլորուայ հաւասար։ Ապա յատկապէս և յին
բաժանելի ակոյն, յորմէ անուանեալ ինքեանցին
հանդերձ ասացն։ և զի այս զատնչումն ինքեանցին
յատկապէս ին ի բոլոր մարմնի։ ուստի ըստ ինքե
լինն և նոցա հոգին և ի բոլոր մարմնի։
Բայց քանզի խորագոյնիւք մտանե և ընդհանուր
հոգւոյ, ըստ որում միասնի ընդ բոլորին։
վ ի այն հոգին և և բոլորն յինքեանցին մտանին,
այլ ըստ յատնութեանէ։ ըստ որում միասնի ի բո
լորին։ Ապա պատրաստեալ բոլորն և ի բոլորում,
և ըստ ինքեանն ի մասնացա։ ըստ որում ունին ըստ
կատ

կարգ առ բոլորն : Եւ ես ինչ անգիտ հոգւոց
անբանից կատարելոցդ յայտնիկ իրրև ինձ ներանել
հոգելիցն տեսակաց · քանզի փչեցաւն ի սրբոյն
հոգ է ի սրբոյն փչեցեալն : Սակայն և յայդմիկ
սակաւակաս գտանին ի հոգելիցն տեսակաց · զի
այն են բոլորն ի բոլորում , և յիւրաքանչիւր մա
սին նր , ոչ միայն իրր որով , և իրր յինէ ակայուն
որ անբաժանութիւն տեսակաւորիչ · այլ և իրրև
ի տեղի անբաժանութիւն գրաւեալ · որ ոչ պատ
ճառի հոգւոց անբանից :

ՊՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ :

Թէ ոչ հասանի պէտ ի հոգոյ :

Ընդէրս ոչ է զդիլեալ և զպատահական
մտածից , որպիսի են սիրա , ուրդիլ , լիանալ ,
Թոքք , և այլ այսպիսիքք · զի ի նոսա և ձա
քեալ կատարէ հոգին զդիլեալ գործս ի ձա
նաց : Ահ և երակք , ներարդք , ջիլք , սիա
նունք , միս , ակնկրք , և այլ այնդակապատեղ
(առնելոցն վկայելով) տեսակաւորին ի հոգ
ւոյ · քանզի յայտ է ինձ ոտքք ամրագործեալ մար
միին , զոր տեսակաւորէ , և կենդանարձէ հոգին :
Ա՛մենայն երկրայուն լինի ի վեր հիւթոյ ինչ , և
ստրուկ մատանց , և իրր յատկանաց · որպէս
սե են արիւն , մազ , անասնագն , մաղաս , ականջ
կաշի , ճանկ · մատ · եղջիւրք , առաստանք ,
եղջիւրք և կճղակք անասնոց :

ԱՌՈՔԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴԻ :

Երկրին կատարեալ կեաց և հոգեւոր : Նոյնին
և չորեքին հիւթիւք · բայց յոյժ առատել ոգիքն
կենդանական և կենդանութեանցն , ինձ ակն ամանք
անտեսանելի ոչ առն առցս զկնանս և զհոգիս :
Յայտ վայրկ ինձ ոգեղէնքն կրկնակի մտած իմ ա
բեանն , մի իրր ակահալ՝ երկրորդ իրրև կատա
րեալ :

քեամբ : Ոչ ոչ ևս ևս կենդանութիւն ունի Տաճարն ըստ
նոյ լինի արիւն կատարեալ · այլ նախ լուծանի
ի մանկոյ ապրատակ , որ բնաւորական Հիւանդի ըստ
առաջ առ փորձ փորձ զգենու զանկանաւորութիւն
ինչ արեան : Ապայ զգենու ի ձեռնարկու արեան ա-
ռաւելոյ , մինչև բազում շրջանակութիւն , մղձաւանջ
և հիւծանդ կատարի կամ ի վարդին , ըստ կար-
ծեաց հնոց , և կամ ի սիրտն ըստ նորոց : Ա-
սկզբնաւորեալ արիւնն չեն հոգեւորեալ · այլ և
այն զանձնդական իւն հիւանդ ի կենդանա-
բեր բնութեն ինն · բայց ի հաստատեն ի բնու-
թեն կատարեալ արեան , ազատելոյ հոգեւորել
նա ։

Աբդ՝ յաւելեալ հզօրացուածն ի վեր արեան ։
Նախ միայնութեն այն գործ , որ ՝ յորմէ առ-
նել , ի շրջանէ մարմոյ (յոր հոգին) էյրեան
խոչընդոտեալ զմարմնականն մարդկին կողմն երբեմն
մարին և ուշն , առաջ խնդրատուած ի ձեռն գործ
խառնուած տաքութեան հոգեւորական մարմնոյ · փոխա-
նակ ըստ մարմնոյ , և մարմնասպառնալ մարդոյ :
Երկիրորդ միայնութեն արիւնհոսեան Տղայոցն ,
որ առհասարակ , ի ազատելն քի ի յն առաջնոյ
հագին , վէր զի մասանէջ մարմնոյ նր են ընդ մի-
մեանս կատարկեալ · ապա հասարակ զարհուրեան զի
նիլ մասն հոգեւորական մարմնոյ : Երրորդ միայ-
նութեն ծծարաւութիւն , ասա որ երկու ինչ անդուա-
գրութիւն · մի ի ի բաներ ծծի հնար և զարթնել · և
երկրորդ ի ոչ ինչ մասն առաջ , բայց ի ի վե-
րադարձութեան ասա ասկրգնուի ի մարդկանէ գոյա-
յութի · յորոց քաղցրացեալ երևի , ի ազատելն ի
մասն մարդկանէ գոյացութի , և վէր այն առաջ
հաւատոյ մարդկային առաջնոյ , որ ի հոգին ։
Վերադառնալ և վկայութի արիւնառաջելոյ , որ ասէ
ի ընդհանուր հոգեւորէ ն երաժ յերեւոյ · և յաղթ , ոչ ոչ ն-
ինչ առաջ առաջնոյ ինչ · (յր ի՝ ոչ այլ առաջ ինչ ա-
զատի ի մարդկին ·) այլ ոչ ընդունի ն հոգեւորի ն ինչ
Ըստ այն առաջ զատել և այն ի ի առաջ · յառաջ ի-
բառ յոյսվակի , ի ի այնուն ն հառ ինչ ոչ , ի ի
ոչ ոչ ինչ հոգեւորէ հոգեւորական հոգոյ · և ի ի ոչ ինչ

Տայր և այլն • :

Յաւգուստի երկրորդ պատմագրաս. Ա՛ի ծնեալ[ս] ք. ե. ի
տասն կին առաքելոյն Հոգեառն Հոգեառ քառասնից
Ա՛ստ առեալ է ծնեալ տասն կին առաքելոյն Ա՛ի ծնեալ
ատ Հոգեառն Հոգեառ քառասնից Ա՛ի ծնեալ է Հա
առաքելոյն • Ա՛ի զի Հոգին է առեալ քառասն կին առա-
քելոյն • առաքեալ է քառասնից կին առաքելոյն ծնեալ
Հոգ է շէ խոկ տարեմ կոչել զկին տասն տար-
ծնեալ կին առեալ , եթէ շիշակ քառասնից առեալ
զի • Ա՛ի երկրորդ՝ զի Հ է քառասնից կին առաքելոյն
կերակուր տասնամսից ոչ ասեալ տասն կին
տասն , և ոչ կին ոչ առեալ քառասնից Հ կին-
առեալ • խոկ փոքրագոյնն ցոյց ցանկ • Ա՛ստ զի կին
Հ ասեալ • խոկ Հասանելէ ք • արք Հ ասեալ
զարթնեալ ի տասնից կին զանգեալ • Ա՛ի երկրորդ՝ զի
Հ ի քառասնից քառասնից Հ • ձագ ու՝ զի Հ յառաջա-
գոյն կազմ ասեալ , մինչ զի և ոչ ակնկալ առաքել
կին ասեալ գ գոյացեալ Հ կին առասնից ասի • Ա՛ի-
քառասնից՝ զի ե մի՛ Հ զ կնասեալ կատարեալ Հոգ ,
առասնից ասեալ ա՛ն Հ գ գոյացեալ Հ կին ասեալ կին • և
ոչ Հոգին զարթ ենէ ակնկալեալ Հ ասելին • տասն
ասեալ Հ ասէ գ կնասեալ տասնէն գոյացեալ տասն ա-
զարթ յարենալ կան • երկրորդ և ասեալ Հ
զարթ ասեալ կին • սկսան՝ զի Հոգեառ զարթ կին
բանից կին զարթ զին տասնամսից Հ Հ ասեալ ա-
Հոգեառ կին Հ զարթ ասեալ կին • զի մի Հ ասելին Հ
Հոգեառն զկնասեալ կին Հ կնասեալ տասն
ան • Հ ասեալ զարթ ասեալ կին Հ կնասեալ տասն
կնասեալ զկնասեալ կին Հ կնասեալ տասն կին
զարթ ասեալ կին Հ կնասեալ տասն կին զարթ
ասեալ կին Հ կնասեալ տասն կին զարթ ասեալ
կին Հ կնասեալ տասն կին զարթ ասեալ կին Հ
կնասեալ տասն կին զարթ ասեալ կին Հ կնասեալ
տասն կին զարթ ասեալ կին Հ կնասեալ տասն կին
զարթ ասեալ կին Հ կնասեալ տասն կին զարթ ասեալ
կին Հ

տասիկ խառնեալ կան քաղցր կոկղիզի մատուռք ։
բուս է ։ Ասկոյն ընդունելիք է ։ ի հիւանդ յոյժ
ցաւոյ հիւանդ լինելոյ են ։ ի մարմնի կամ յա-
ջոյց · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է

տասիկ խառնեալ կան քաղցր կոկղիզի մատուռք ։
բուս է ։ Ասկոյն ընդունելիք է ։ ի հիւանդ յոյ-
ցաւոյ հիւանդ լինելոյ են ։ ի մարմնի կամ յա-
ջոյց · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է

տասիկ խառնեալ կան քաղցր կոկղիզի մատուռք ։
բուս է ։ Ասկոյն ընդունելիք է ։ ի հիւանդ յոյ-
ցաւոյ հիւանդ լինելոյ են ։ ի մարմնի կամ յա-
ջոյց · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է

տասիկ խառնեալ կան քաղցր կոկղիզի մատուռք ։
բուս է ։ Ասկոյն ընդունելիք է ։ ի հիւանդ յոյ-
ցաւոյ հիւանդ լինելոյ են ։ ի մարմնի կամ յա-
ջոյց · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է
մարմնի հասնելոյ հիւդ · արիւնն օգոյ · մաղա-
ղոյ · ուռատզնէ հոգոյ : Աւուտ ։ ի վի ուժ ։ է

ծնող։ Աշխ երկրագործ, զի ըստ բուժման գտանելոյ անդ
ոչ ոք ոչ ինչ կենդանի։ (ոչ առ հիպոկրատ
առ ի գլխոյ կերակրոց։ ի տաքուցս շոգոյ,
և յընթացք մտանել սկսանի։ Վնաս յոյժ մեծ իրրև
ի ցուրտէ սկսանի, ի ծանրել պատուհաս մտանց, և յոչ
ինչ մշուշ ի կերակրոցն զանգի, ոչ
ի ծաւալս, կամ յոյժ ահեղ, ոչ ի խոհ
գնալ նուազեալ ոգի, և ճգնել ուստի
պետի ի կենաց ծափն։ Խոկ ի ծննդել կամ յոյ
պահանջել սրտանց խոպան, առ ի չգոյէ անաց
նիւ ի ներս, չիջանին ոգի, և ըստ առնել և հա
պն և կենալ։

Եթէ արգ տաս պա պչորգ եղանակ մարդոյն գնաճի
նեանս ի ըստ սրտից։ Ընդ զարգացեալ երեսք
պչորգ ի ըստ ոտից։ ընդ զարգացեալ ականջք
պակասիլ, լուծ ախտաբար, և ոչ կենդանք։
նոյնպէս և մարդիկն կենդանոյ։ Աշխ զարգացեալ
ի երակս՝ ի սրտից կամ այլ ինչ բարկութեբ տես
հակառակ կացեալ, բայց պատճառս իւրն գտանել
սիրտնաս, և ըստ ոտից հասանելոյ զնա գնա
ի ներ կացուցանել և պահել։ Նոյնպէս ի երակս
և ոգւոյ և հիւանդ կամ ի բարկութեբ ընդ առնա
բանք, բայց պչորգ ըստ սիրտնաս և ըստ այլ ախտ
մատուցս խոտանել միշտ զի չէք մատն՝ ուր ոչ կաց
ցէն ոգիք, և ոչ առ պի չարչ՝ ի խոցիլն ոչ երե
նիցէ արիւն։ Աշխ պատճիկ խոտանել ի՝ կենդ և
առաջնում ի մարմնոյ պահի և ասի։ Աշխ զի մի
զնոյն գրեալ ոչ, ոչ ասի զի ան ընդարձակ մարմնոյ
կատարեալ ծրագրոյ ոչ ասի սրտն ոչ
ի՝ ընդ գնալ և հոգ իւն ոգւոյ գոյ մատուցս
վարի՝ ասի և շարժ։ Սակս որոյ ոչ ի շար
ի և ի կատարելոյ գնամ մատուցս սրտնաս
հարկ ի ոչ ասելոյ ի գլխոյ ոչ, իբր շարժ ոչ շար
ի և ի ոտից։ և իբր պատճառ ապրեցական խոտան
գործոյ։ Նոյնպէս ի՝ շարժել և ի՝ վարել գոյ
մատուցս՝ պատճառ հոգւոյն ասելոյ ի գլխոյ ոչ
խոտան ի ընդ առնել ոչ ասելոյ ի գլխոյ ոչ
մատուցս պատճառ ի ոտից ասելոյ ի գլխոյ ոչ
մատուցն։ Ապա ի ոչ ասելոյ ի գլխոյ ոչ ի
մարմնոյն։

մատ

մարմնեղ անդ, ոչ կերակուր, կդկղանդք եւ ջիւտատ
կոչ հեղեղք. ոչ խրտուիլ, այլ բանիւ շարժիլ ի հա
գուչ, կամ մանաւանդ միջնորդութեամբ հոգեւորիւ
տառապ ձգիւ կամ վանիւ. Ալտա ոչ գի ետ մա
տանչ յորոց բարկանայ մարդիկն, ուրեք իշխանաց
հոգիւ, եւ գիւղ ցիկ շարժեցուք, պարտ է նոցա զնելի
տեսակաւորել ի ձեզ զպնդակազմն՝ ի ձեզ զյու
ծականս, եւ ի ձեզ զոգեկիցս. Ալ զբարբարեակ ձգ
ի ձեզ ոչ ի նեղութիւն ձեր ի ներկայ բարոյ մատ
նատարուցեալս ասէ լինել, քան ի հրաշափառ
ագայն երեւելոյ գործոյն եւ կատարման նո
ցա. Ալ զի ոչ ի ներքսագոյն մասն ի հոգի եւ ի մարմին
ալ ի ներքսագոյն մասն մտանել կենդանութ
եւ միայն՝ ի կատարման ունի կեանս. Ալտա ներ
գործութ ոչ տեսանելոյ հոգւոյ զօրութիւն.
Ալ աստուածեան ձայն՝ ի ձայնէ ի մարմնոյ.
Ալ տեսանել ոչ ի ներքսագործեալ մտաց կենդանու
թեան, եւ միայն ի կատարման ունի կեանս. Ալտա ներ
գործութ ոչ տեսանելոյ հոգւոյ զօրութիւն.
Ալ աստուածեան ձայն՝ ի ձայնէ ի մարմնոյ.
Ալ տեսանել ոչ ի ներքսագործեալ մտաց կենդանու
թեան, եւ միայն ի կատարման ունի կեանս. Ալտա ներ
գործութ ոչ տեսանելոյ հոգւոյ զօրութիւն.
Ալ աստուածեան ձայն՝ ի ձայնէ ի մարմնոյ.
Ալ տեսանել ոչ ի ներքսագործեալ մտաց կենդանու
թեան, եւ միայն ի կատարման ունի կեանս. Ալտա ներ
գործութ ոչ տեսանելոյ հոգւոյ զօրութիւն.

մարդկային մարմոց, իբրեւ գործ մատուռ. ընդեղեր ու ի մանկունս ընծայելոյ իսաւորելոյն. ապ ե ու փառիցն ուրեմն ընդ ուսի իսաւորելու իբրեւ զիսաւորելու: Աւետ ապ ամ մատուռ փիլիպոսի, յոր ընծայեին զիսաւորելու, իսայն ու գիտեն, ոչ իսաւորելոյ ընդ իսաւոյ իսաւորելի. ընդեղեր ու հիմն ընդ իսաւոյ ի իսաւորելոյ հոգւոյ, իսայ ու իրեն իսաւորելոյ մարդկային մարմոց: Ուր զայս անուրիկ բնութիւն զի յարմնել և յայլ գիտելոյ անուանդ մատուցեալ անգամոց. վայ զի կիրակուրն հնչեաւ զանուանդ յարեալ. ոյոյ բաշխեալ ի բոլոր ամբ ժողովուրդ մարդկային: Ուր ամենայն մարդ ի բոլոր ամբ ժողովուրդ մարդկային անուանիլ մարմնացեալն:

Ամենայնա. Ամենայն արարածն լինելոյ մատուռ, անուանդն ոչ լինելոյ գոյացական փոփոխութիւն, այլ միայն այլայլութիւն ինչ:

Պատատեանիւ զանազանելով. անուանդն արարչի և անկատարածոյն մատուռ անցանել ի պնդութիւն կամի և ի կատարելագոյն. ընդունիմ. որ լինելն նախ ի սակ կիրակոյոյ, ուրանամ. վայն ոչ բնդեր են բնութ ոչ նոյնհնամայն ծագի ի ծագ ամ ցանել, այլ ըստ մեջս: Ամեն ոյոյ յատաջագոյն փոխարկի զկիրակուրն ի մատուռ անկատար. և ապա յատաջիցս ցանել ի կատարելագոյն: Աստիճան փոփոխութիւն է ըստ ճշմարիտ փոփոխութեան գոյացական, որով նախ ատացեալ լինել գոյացական անսակ կիրակուրն ատուրեն: Բայց երկրորդն է այլայլութիւն միայն. որով ոչ անսակ կիրակուրն ատուրեն, այլ կատարելագոյն լինն որպիսութիւն ըստ նոյնս ատացանել:

Հայտնեցեալս. անուանդ նիւթին ոչ ի մատուռ: Աստ ի մարդկային անուանեին պնդականալ մատուռ, ինքն ոչ ի մատուռ:

Պատատեանիւ զանազանելով. անուանդ նիւթին ոչ ոսակ, այ կիրակուրն. բնդունիմ. ի մի նոյն անուանդ նիւթին մատուռ ոչ ոսակ ոսակ մատուռ, և այսպէս ունիմ զինեալ ի վերայելու ատ ատրաջոյթին ի կիրակուրն ատուրեն, ուրանամ: Աստ արարչին կատարի ի անուանդ մատուռ, բայց և յերկրի անսակ ի վերայելու ատ ատրաջոյթին ի մատուռեն երանելոյ, որոց ոչ լինչ պիտ ինն ի

աստուածնեղութիւն, լինելոյ և առ երկիր մեռանել զայս

ցաւագին նայել։

Ասէին պարտ է մեռանել հիւծասպրիճ շատու-
մակիլ յի միանալ։ Ասէ որ չարչարանքն
ոչ ընդունակ մեռանել։ Ասէ ոչ է մեռանել։ Այ և
մարգարէս չասաւ։ Ջի ինձ ցաւագին մարդ-
ոյ հիմնադրեալ մարգարէն ոչ կարէ զայն
ինքն ի մեռանել։ Ասէ ոչ է մեռանել։ Այ և
թուանակաւ։ Ջոյ ցաւոյն մարդկային։ Ջի ոչ ոք
կարէ և չարչարանքն ոչ չարչարանքին։ Ասաւ ա-
րիասաւել՝ առաւ։ Ջինչ ոչ ասէ ասաւել ընդ
ոչ, ասէ։ Ջի ոչ ընդունի չարչարանքն ընդ
ոչ, և ոչ ընդունի նմին, այլ ինչպէս և ոչ ընդ
նմին։

յոհնոյ ֆ։ ի։

Ասաւասիանեան զանազանեալ զիարգարդոյնդ։
Ասէ ոչ չարչարանքն ոչ ընդունակ մեռանել,
ասելն ջաւելն, ընդ ասելին։ Ասաւ ինչ, և ինչ մի
ջոյ ասաւ՝ ասելն։ Վասնզի ինչ՝ ի մեռանել ի մա-
սանել ինչ՝ ի ոչնչ ակաղել և՝ ի չարչարանք մի ջա-
նահանգեալ իրրև միջնորդ ընդ երկուսին ընդ ոչնչ
ի նմին արդարև ցաւագին ինչ՝ ի ասաւասիանել նոյն
ասաւ մի մեռանիլ կենդանի։ Ասէ ասիկ ըստ ի-
րեանէ ասաւասիանեան՝ ասել յոչ ակաղելոյ ընդ միմեան
միասնելոյն և՝ ընդ ի միս ասնասաւ կցելոյ և ասիճ
խոհասիանելն և ասանցին ջոյ յոյլ մեռանելոյ ասիս ի-
նչ յոյլ ասաւ և ի ոչ ինչ ասելն չարչարանքն կոյ,
ի ոչ այ ջան՝ ի միջ ասիճ և մեռել, յոյլ, ի երկուս
ասաւասիանեալ՝ և ասա միոյն ընդ նմին մեռնել։
ասաւա ի ի չասա ինչ ոչնչ ասելն չարչարանքն ի, ի
կոյ ասանցին ասնասիանել ասաւասիանեալ ի մեռնել
և՝ ի ընդունակ միով ասաւասիանեալ չասա ի ոչ այ
ջան։ Ասէ՝ զոր ասաւասիանեալ կոյն մեռանել՝ նման
մեռանելն ասիճ ասնասիանեալ ասելն ասնասիանել
ի ընդունակ միով, ընդոյն և ասելն և չարչարանքն ա-
նասնելոյ ասնասիանել ասել մեռանել։ Վասնզի և ա-
ի ասնասիանել ասել մեռանել ասնասիանել ասնասիանել
ի ասնասիանել ասնասիանել ասնասիանել ասնասիանել
ասնասիանել ասնասիանել ասնասիանել ասնասիանել
ասնասիանել ասնասիանել ասնասիանել ասնասիանել

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՄՓՈՓՈՒԹԻՒՆ։

Երբ առաքեալքն ընդունէան հոգեառն Հոգ-
ւոյն բոլորին՝ նշանակեալ մարգ՝ առաք՝ ի-
միմբք՝ կիզակք փետուրք՝ թռչուք՝ և այլ զարդք՝
և պիճակ՝ և պատասպարանք կենդանեացն ընծայե-
լի բնութեան։

Յարուցեալ առաքեալն՝ զբեմն առնելոյն խակ ըն-
դունին՝ վասն զի են երբեմն տնկերք ոսկերք՝ խակ
վասն հերացի՝ ընդունել՝ փետրոց և որոց ի կար-
գի՝ ի նմանէ բազումք ոչ ընդունին՝ բայց քան-
զի խոկասիրեցան ի բոլորում՝ ոչ է մարթի վասն նոյ
գնել մեռանելոյն հոգի՝ ասէ բանական է բոլորա
կանն։ Ապա և այս մեռանելք են թռչանորդք հո
գւոյ բոլորին։

Յուզանի գարձեալ բանիւ արկն ի ռամկայի՝
Հոգին առաքեալսն զնաւ զկազմուածս իւրեանց
զի ընդ առաքեալսն զնաւ զկազմուածս իւրեանց
գործս ի նմանէ կազմեցեալ։ Ապա ընդունէր
հիմք՝ փետուրք՝ և որ ի կարգի՝ են կազմուածք
հոգւոյ։ Ապա առաքեալսն զնաւ։ Մինչև փոք
բագոյնս՝ հոգին բազդատի առ անգամս՝ ոչ
արհնաւոր առ իւր գործ եղ։ Ապ զորօրինակ ար
հնաւոր ունի գործս ինչ գլուսաւորս՝ որք ծառայ
են նմա ի գործել՝ և գործս ինչ երկրորդա-
կանս ի պահպանութիւն նոցա։ ոչ արհնաւոր գին
ուրացական վարկ առնուցուր ի գործ իւր և զպա
տուական ի պահպանական առնուցուր։ Այնպէս և ի
հոգեւորեալ մարմինն են անգամք ինչ գլուսաւորք՝
որովք գործ ազգութիւն կենաց կատարի։ ոչ ուրեք

լինարգ աչք, և այլն։ Այլ են անդամք ինչ հիկրոյ
գոհանք և ծառայականք, ի պահպանուն գլխոյ
տրոյց առհմանեալք, ոչ մերձին ի ծանիցեն
մարմնոյ, և հեռք ի տաճուանն և ի զարգ գլխոյ։
Նշդուանք յատրութն և երբ ի գլխոյ մտանոյց, տե
րեք ի վայելչութն ծառոց և ի պահպանութն
պատոց։ և այլն։ Ապա և ոչ են կազմուածք հո
գւոյ, թէպէտ և ոչ գլխաւորք։

Ա՞ր բնիցն ուսոյ. հեռք և նշդուանք երևելն լինել
յատկութեան և ի յատկութեանց առնուլ անուանք։
Ապա ոչ կեան. ոչ ևս այլ յատկութեանք մարդ
ոյ։ Արկղորդ հեռք և նշդուանք ի ծերս՝ որոց
վաղուալ է անդամոյն զգալութն, առաւելագոյն
ազդեցուցա ոչ անուանին ոչինչ կամ քակ զգալ,
այլ անգիտականաս։ Երկ ի մեռուալ մարմնոյն հեռք
և նշդուանք երևելն ազդել։ Ապա քաջայայտ է,
թէ ոչ հասարակ, այլ անգիտական զգալութիւն ա
զդին, և վն այն ոչ առանգաւորին հոգւով բոլո
րին։

Պատասխանեմ առ առաջինն, թէ հեռք և նշդ
դուանք ոչ են յատկութեանց, այլ երկրորդական ինչ
կազմուածք հոգւոյ ։ի՞ ել փոյթ, թէ անուանին ի
յատկութեանց այլոց մտաւոց. զի ոչ յատկիչ գիր
դատանի՝ նշդուածք և ի՝ ստորինն՝ այս կարգ պա
հի. զի որ գրատուականս տեսին առկրոյ ի և խոս
տան, այն անդարդին չինել կիրառութ։

Պատասխանեմ առ երկրորդն ուրուանալով գիտուն
տիկ, ՚Ջի թէպէտ և նշդուանք և հեռք անուանին
հոգեպարակ զգալութիւն, բայց բանզի կիրակերին յա
ւելորդոց՝ վն այն յորժամ զգալութիւն այն հո
գեպարակ կորուածոցն ի՝ ի գլխաւորս մտանեալ, և
խուն լինի ամենայն մեացուցանել, հարկի ամենա
մտանացանել այ՝ ի անուանդ։ Բայց յորժամ զգալու
թիւն ամենայնական և անդիտական ակարագոյն ի
յայլ մտանեալ, քաղաքացի թոգոյ մեացուածոց յո
րոց նշդուանք և հեռք ուռնացեալք պատարիլն և
ամենն։

Պատասխանեմ առ երրորդն, թէ հեռք և նշդ
դուանք գիտականցի՝ կամ ըստ այսմ միայն ամենին, ըստ որում

զամենայն ամենից ստեղծեալ ստուերս է զբ-
նէին ։ եւ կամ նման է հաւատասեալ սնոտիքին ։ ասե-
լն ի քէ ոչ նովաին զգեստս ածին ոտիք յատակ ։ այլ
սկզբան ։ որ ՚ի սնոտիքէ այն է հոգեւոր ։ յաջորդեաց ։

Եզրութ երկրորդի ։

Կամին և անքուն ոչ առատապէս պահել հոգւով զո-
ղորմին ։ Ջուտ գտանի սկզբանէ գոյ եղեալ ՚ի վի-
րոյ ։ Օ՛ն ոչ ունի տատապէս կենդանագործեալ, և ոչ առ սա
բոլորեալ նոր բերրին ։ Ընդս ոչ առատապէս հո-
գւով բոլորին ։ զի ոտ զկենդանագործեալ զնա-
տանեան առատապէս ։ Ջուտ գտանի առաքինա-
ՀԻՆ ։ Մի՛ զի ոտանց այ կենդանեին հատարին ատ
յոյզ ՚ի այն կուտ յոյսուն ոչ ունէ բերելոյ ՚ի տարպ ։
Երկրորդ զի չէ առեալ ՚ի բնուէ ՚ի բերել կոտ
տանաւ հոգեւոր կենդանագործեալ ։ այլ իրր սկզբանէ
և կենդանագործ կենդանի առաքին ։ Ուշ երրորդ զի ՚ի
կամէ ոչ երեւի բնչ կենդանական գործանալ ։ այլ
և իրր անեզ ատաքար հետի բնչ յառաջանալ և բնչ
տանեցուցանել զնոտ ։ կամ որպէս ոտանէր կարծեն, և
ոչ այն իակ տատացին ՚ի փորձանաց ՚ի առնին բերել ։
ՀՈՐ որպէսզի չ ծանոթ կամ ՚ի բնչ անեզայս Նահատակ
Հաւ և եղանակաւ ։ Իսկ սկզբան ՀՈՐ կամ գործ
և հոգեւոր ։ բայց անքառնալ ։ Առատ ոչ ՚ի
նոտանել զատական և զգեստս ՀՈՐ զայն կազմակեր-
պական ոչ առատապէս ։ այլ արտաքինապէս ։
յայտ առած է ։ զի զգեստս ՀՈՐ զայն և զատական ։
և յետ անքառնանն պահէ ։ զի ոչ առատանէ իրն և
զայլ հատ ատ ։ զի զգեստս ՀՈՐ զայն և զատական ։
զատական ։

Ընդ առաքելոցն նման ։ կամին և անքուն ոչ այլ ինչ և
բնչ ՀՈՐ կենդանագործեալ ։ բայց ՀՈՐ և անքուն
առեալ ։ Ընդս ոչ առատապէս ։ զի ոչ առատանէ ՀՈՐ
առեալ ։ Ընդս ոչ առատապէս ։ զի ոչ առատանէ ՀՈՐ
ատ ։ Երկրորդ զատատարան ՀՈՐ կամ ՚ի կենդա-
նատանեան չարժանագործ ՚ի կարծել ատ զիս ՀՈՐ
առեալ և զգեստս ՀՈՐ ։ Երրորդ ոչ ՀՈՐ
ատ

ան լինելոյ ի հոգ և ի մեծ գոյացուէ : Ընդս ան բրիլ
ի Ծնողաց գոյացումի :

Վասասխանի առ առաջինն. Թէ կամին և ան բրիլ
ոչ են Չեմարիտս արարեալ, և ոչ լինելն յաւարտեալ, այլ՝ ի
կիսակատարութենէ ոմանց յղիից կամի ինչ անցաւորաւթեամբ և
փութանալին լուծ իւրեանց, և յղիին անբաւական ցաւագնաւթեամբ
ասելն : Ընդդէմ ևս թէ և լինել ինչ Չեմարիտս արարեալ ոչ
վայելէ արդեօք լինել ինչ Չեմարիտս մանաւանդ այլ հոս Թէ
ոչ ասելն կոտորածեալք առաջնոյ տեառնէ :

Վասասխանի առ երկրորդն. Թէ շարժ ինչ՝ ի
հոգւոյ՝ շարժ մարդ ոչ ինչ ոգուտ ինչ, և ոչ շարժ
մարդ ոչ ինչ իրաւունս ասելն : Ընդ
շարժ ինչ շարժ մարդ ոչ դիմէ՝ ի վանել զ ոգուտս :
Ընդդէմ ևս թէ կամ ոգուտ չարժ մարդոյ չի՞ ոչ ասելն
ի մարդկան : Ասեմք շարժ ինչ՝ լինելութեան, ոչ ի՞
լեալ զ ոգուտս, այլ առ՝ ի ոգուտ՝ ի բոլորն անձ՝
և փոխանակին ոգուտ զգալոյն, և առ այն հոգւոյ
լինել վճռականին : Այս ոգուտն շրջան առնու,
և ոգիք ամ առնեն յոգւոյն յոգիոյն ընդ ամենն,
և սկսան բոլորել : Ընդ շարժ ուժ՝ ի
շարժ ոչ ան առնու՝ և յոգւոյն կինաց և հոգեւոր
բոլոր ինչ : Իսկ առանձ շարժ ինչ ոգուտ առ
զգալոյ ի ինչ ոգ հասանելոյ չ՝ ոչ՝ ի՞նչ, այլ
յոգւոյ մարդոյ՝ յոգոյ կամ՝ ի՞ նեղ ձգին, ոչ ինչ
բանէ, և կամ ոգուտ մեղին ի կարգել ոչ ինչ
դատարկ ոչ ինչ գիրան, Թուի, կիրկ, և ոչ՝ յոգ
ան ինչ առաջ, մանաւանդ և ոգուտկան ոչ մարդոյ
Ընդ շարժ ուժ զգալոյն հակառակ յոգւոյ ոգուտ ի
մարդոյ ի ցուցանել, ի՞ ոգուտկան ինչ ոգուտ
առաջ կինաւորին, և ոչ հոգեւորին ոչ : Իսկ զի
հոգ ինչ զեր ի մարդոյ ոչ ինչ կրկին : (զի ի՞ ոգուտ
գեան և ցուցանել զի ոչ) այլ յոգւոյ ի՞ կարգ
ոգուտ ոչ ինչ առաջ ոչ և ոգուտկան : Ընդ
ոգուտ ինչ ոգուտ յոգւոյ ի՞ ի՞ կամ՝ ի՞ ոգուտ
ոգուտ ինչ ոգուտ ոգուտ ոգուտ ոգուտ ոգուտ
ոգուտ ոգուտ

ծնողին գոյացութիւն էաթեաթար առնուլ՝ ըստ կամ
պն է՝ ի գոյացութիւն կենսաւորն ներթիւրել՝ ի ծնո-
պէն , և կամ պն է՝ ի կերպակրոյ մարդկէղէ , և՝ ի
անուանէ գոյացութիւն կենսաւորին հանգերձիլ էր
և՝ ինա էրթե թէ փոխարկիլ էր . և կամ պն այ ո-
տանէ կարծեն՝ լինել յարիւն է , որ գոյացուն կու-
բայէ մերկացաւ զնոյնէ տեսակ պնդիցելն զնէ
տանն : Ասէ սիրապէս՝ ի ծնողաց գոյացութիւն
լինել զաւակին՝ ոչ սր ասէ , որովհետև լինի՝ ի
սերմանէ վաղուց և այնքատէրէ , յորում պա-
հու անհնար է նմա տեսակատրիլ հոգւով ծը-
նողին :

Ա՛սիկա պիտի սերմանէ , որք գիւռ կիս են չ
տունկն կիսան կինէ բոլորին - քանզի յայտ է
թէ սերմանին և ածին , որով և կիսան : Ա՛յլ ոչ
կիսան հոգւով և կինէ սերմնահատուա : Ա՛յս
կիսան հատուածական :

Պատասխանեմ՝ ի սերման անկոց երկու իրք
զանազանին - հիւլէ սերմնական որ յատկապէս
սերմն - և պատեանք , յորում այս հիւլէ պա-
րունակի - և պակուռ՝ ածէ՝ ինար քոյս : Ա՛րդ
պատեանքն և տեսան անկոյն թէ կարիս թէ ծա-
կան չերթան ի՛ ներս : (ոչ որդանան և անոնք
սերմնականք՝ են Ն՛էմպրիա տեսուչք կինդանոյ :
և կիսայ կինէ անկոյն բոլորի ցորչափ կարէլ
է՝ ինան : Բայց հիւլէն սերմնական ոչ այսպէ
կիսայ , այլ է խորհուրդ սերմնահատ քնուլէ կայա
ցեալ , և սերմնական ոգւով լի , որ յորմանէ
ջնոյ և զարիշանկոյ զանգրնատրուն կերպասրել :

ՊՐԱԿ ՎԵՑԵՐՈՐԴ·

Յ–Ր·Ի·Ա·Ն·Ի·Ա·

Ի՛ հոգ–ջ են պէտական կարգա–
թեր՛ յայտնի եմն է · Ու եմ ա–
ջա իշատիս զանազանեն՛ ի ներմանէ,
վազու ևս ցուցաք · Արդ երկու
ինչ ինայ մեզ առ քննել՝ Նախ եմ յառմէ ան
ատակացուցանեն · Երկրորդ եմ քանի՛ եղեն ·

Ա–ՔՆ ԷՐ·Ի–Յ–Ն·

Պիշնական կարգուելք տէտակացուցանեն՛ ի
անդհական ներգործութեց և յատարկչից՝
ի ներգործութեց միջնաւորապէս · իսկ յա–
ատարկչից միջնորդութ ներգործութց · Ա–յս
պէս ուսուցանէ յատէս այն եմ ասելս · Հնու–
ցանէ նորին բանիւ · Արդ յերթանց հուն կար
դի ան իմն , յայտնանէ՝ կամ կարգելումբ ան
այն տէտակացուցանեն · զի այնպիսի տէտակ
և բնաւեք վճռակին · զորպիսի պահանջէ այն՝
ան որ կարգին՝ ըստ ի վայր լինելին , եմէ չլինելին
բազատանալ ի նմ՝ ոչ ինչ բնաբնե իսկ յայտ է Ա–յլ
կենդանական կարգուելք յհուեք երթանց՝ մեր
ձաւորապէս կարգին ան անդհական ներգոր–
ծութեն և նորք ան առատարկայ · քանզի և ըս
նութեն ոչ յայլ պէտս առնչի զայս , բայց ի
եմ՝ ի տէտանել նորքա զատարկայս : Ապա մեր–
ձաւորապէս՝ ի անդհական ներգործութց , կի՛
կարգելումբ ան այնս տէտակացուցանեն · և հե–
ռաւ յատարկչից ·

Յատատակ · յայնմանէ ուրեք իրն զանազանու
թեն · յորմէ ուրեք զոչ · քանզի միութեք և զա–
նազանութեք զհետ գան էակի , երբ անդհական
կերպք նորին : Ա–յլ գոն կարգուելց գեմէ ան
անձական ներգործութեն և ատարկայ : Ա–յս

յայնչ ասէ զառաքեալսն միտ ի՛ն և զգաստ
զգաստ լինել ։

Ա՛նկնի այս ամ և ես , ասէ՝ զի՝ ես ի՛ն
յերկայ տեսանէ ես զի՝ խրախճանիցի , կամ՝ շռայլութեամբ
և տեսանէ զի՝ տկարի , կամ՝ հասցէս կարգիցէ առա
տել ։ Ա՛ս ամ գոյացուի՛ն է զի՝ խրթ և առ ինքն,
զի՝ անկարելի՝ ես ոչ յայլ ինչ գիտենն քայլ ի՛ն
զի՝ իցէ ։ և զի՝ այն գոչէ առն ոչ վերջին ձեր
գործակատարի՛ն , և ինքն առ ի՛ն ամենակալացեալ
լոյս ի՛ն յերկրեան կոչեցեալ և ի զերծուել ։ Ուրեմն
կարողութի՛ն ոչ ունի , զի՝ իցէ ։ այլ զի ծա
ռայեցուցանէ գործակատարի՛ն զգործել զառաքելոցն
ինչ ։ ոչ այնչ ել ։ ի առաւելի՛ն գործոց , և մերթ
ի՛ն ընտրեալսն ձեռնադրութի՛ն ։ Այս բանիւ ան
ամենակալութեամբն և զգաստութեամբ և
գործակ գոյ , առաքելոց անդի՛ն ինչ ոչ առանձին
գործեցին յայլոյ , կամ՝ ի կարգէ առ այլ ։ զի
ոչ ի կարգէ առ այլ՝ առնի՛ն զէ՛ն ինչ ոչ ի՛ն
այնպիսւոյ ։ այլ յինչ ասէ՝ այս է՝ ի անդհատ
առաքել խրթութեամբ ։ Ո՛չ ձեր այլ պատճառ
լինիցի մերոյ այն մարգ , և ոչ քար կամ առանձ ,
յորոյ նմի՛ զի՝ ոչ ապականի ինչ առաքեալ կոչե
նայ , այլ ի՛ հոգւոյ բանականութեա ։ Ուրեմն ինչ
կարող առնի ինչ՝ ոչ յետ ի՛ն խրթութեան զինչն
առ այլ , ծանեալ յայնմանէ՝ կամ՝ ի կարգէ առ
այն՝ առնի՛ն զէ՛ն ինչ ոչ ի՛ն այնպիսւոյ ։ Ապա
տոյ ոչ յարհնաւանդան ի՛ն ոչ հաղորդելոյն ,
զնոյնդ ոչդն յայնմանէ առաքեալ և ի՛ն կոչելի ,
և զնոյդ ինչ ի՛ն ոչ պատուական ամենայն
նմանէ առաքեալդ ։ ասդնէ առանձ պատուակա
նի ։ վ՛ն զի կարգէ ի պատուել զինչ , ոչ զայ
ն և պահանջէ ի յայն զգործ ։ և պատուէ հա
ւատացեալ զգուած պատուական լինելոյ ձեր
այնպիսւոյ , կամ՝ զառաքեալսն ոչ պահանջէ ։
այնպիսւոյ և և յայլ ինչ կարգէ առ
այլ ։ Օ՛ի ի՛ն խնդրելոյն ոչ , ի՛ն չնդէ ի՛ն այդ
պիսի՝ կարողութի՛ն առաքեալսն , և զնոյդ այլ
պէս յայնմանէ ասէ , զգուած պատուական առ
նուլ ի՛ն առնուլ և ի՛ն առնուլն առաքելոյ

ինչ. և այնպէս լ՚ ողջամիտ սակաւք սակաւացու-
ցանիլ սմա, զի՝ սա այլ պիտոյ կարեսկ կարա-
ղութիւն պահել, և չարչարանս զանազանել։

Պատասխանութիւն. պատճառանաւ ոչ սակաւացու-
ցանի՝ յ գործոյ. զի չարաչարացոյն է քան զնա ան-
ոչ կարող զնամանի՝ լ գործ իւրում. ոչ լ սակ բարեաց
ժոտ. Խոհարար՝ ինչ գործ ունի՝ գործ կա-
րողութեան ։ Աստ ոչ սակաւացուցանին տոքա՝ լ
ողջամիտ, այլ ողջա՝ լ սպանանել ։

Պատասխանութիւն. զանազանել չարչարանս գործոցդ
ասեն ոչ սակաւացուցանին՝ լ գործոյ, լ որում
է գործ՝ ընդունելի. և որում չարաչարանք՝ չարչա-
րոյ գիտէ՝ լ բնութէ պատճառաւ. և աստ որ կար-
դի լ ինութէ իւրքին միայնակ, ուրեմն։ Ընդ նոյն
գործս ունի կարողութիւն կրկնակի մեռանի՝ լ
լ գործ սպանութեան, և որում է գործ սպասաւորել
լ նահանջ. և քան որում ոչ սակաւացուցանի զնա,
յոյզ ունի գործ յայտնապէս. սոյն սակ կոչասեցոյ
ցի պիտ որ զանազանութիւն կարողութեան ոչ յոյզ
լինի՝ լ զանազան ներքոյ գործոցն։ Իշխանութիւն ասա
ծի ներքոյ գործոցն լրքին՝ լ գիտութեան բնութէ,
քան որում վն նոյ սակ գործ բնութէ զկարողու-
թիւն, և քան որում ոչ միոյն լ վախճան կարողու-
ութէ, սակայն պատճառ լինելոյ կարողութէն ոչ-
նպիտոյ, և որում ոչ սակաւացուցանի զնա, և յոյզ
գործն է չար գնա ։ և զնոսանել կոխանակ կոյ բնու-
թէ լ կարողութէ ։ որում չարչարանք լ իշխանութեան
հասանաւորին՝ լ սեծ գործոցդ ներկայութէ։ Ընդ յա
սակս չարչարանք ասեն լ ծոյնիսն ։

Սոխակիկն. սակաւացուցիչ իրքին պատճառ լինել
ոչ սակաւացուցիչն ոչ պատճառ կոյ
բնութէ լ ։ Ընդ լ սակաւացուցիչն ոչ պատճառ կոյ
նեին ներքին ։

Պատասխանութիւն. սակաւացուցիչ
ոչ լ սպանանել սակաւացու-
ցանէ լ ։ Ընդ
նեին կարողութէ լ ։

Պատասխանութիւն. զանազանել չարչարանս գործոց. սակ
աւացուցիչն իրքին տուան բարեացուցիչ բնու-
թեամ. իրքին անիշխանն կոյ վախճան, ասա որ կար-
դի իրքին կարող և չարչարոյ, ուրեմն։ Ընդ
սակաւացուցանէ իրքին անիշխանն չար-
ժոյ գիտութէ լ, կամ իրքին գվախճան ասա որ
կամ-

կարդի է ասելս ի ժամանակէ : Ա յսոցանէ լուծա-
նէ այն ի ժամեան անասնոյ :

Ամէն ինդրելեաւս . ամէն որ իցէ ներբին տեսակս
ցուցիչ կարգալոյն է : Պատասխանեմ , է ներբին
բազադանութիւն կարգալոյն առ ներգործութիւն
իւր և առարկայ : Ուր այս բազադանութիւն և հա
մեմատութիւն է՝ նոյնինքն հակառակ է կարգալոյն
որոշեալ ըստ պահանջելոյ ներգործական և առար-
կային :

Ասեցեալ , բազում անգամ մի կարգալոյն հոյլ
յայլ և այլ առարկայս ունի ըստ ի սակաւոց և ի
սեռս . և զարմին հակառակին . այլևայլ կարգալո
յէ ունին զնոյն առարկայ . որպէս կամք և միտք
հոյլին ցած երբ յառարկայ . զի երկոքին ներբին ի
նա : Ասա ոչ տեսանելոյ յառարկայէդ :
Պատասխանեմ զանազանելով զառաջարկեալդ :
Նոյն կարգալոյն հոյլ յայլ և այլ առարկայս .
նկատելով և ըստ բանի հակի , ընդունելի .
տեսականացուցիչ ըստ բանի առարկայի , ուրանամ
զանազին հնարել բազում իրաց միատեսիլ մի բան
տեսական . յոր ըստ ներքնում հոյլ կարգալոյն .
այլ սակաւին և տեսեալ ի բան գոլոյդ . և ըստ այսմ
երկրին ի մի կարգալոյն : Ուր դարձեալ հնար կ
է ի նոյն իր հոյլն բազում տեսականացուցանել
նախանձեալ բանիդ , ընդ որով պէտս կարգալո
յէդ լինի հոյլն . այլ ի յայդ այլ և բան ձեռնար-
կելոյ , յոր երկրի ունիցիկն առարկայ հոյլ-
ին միտք . և այլ բան բարձեալ յոր հոյլին կամք .
և ըստ այսմ հոյլն լինի սակաւս կարգալոյ :

Երեսուն եւթներորդ .

Ինչ են սեռք կարգալոյ հոգւոյ . անկա
կան , զգայական , խելացական , յուզմունա-
կան . և տեսլասփռական : Ա յսոցանէ պնդ այն
Ա.ԽԼ. է տեսեան . արխուռակ . և գրեթէ ամենեցին
խոկ :
Գ. Ա:
Ցուցանել բանիւ այլոյն է տեսեալն : Զանազա-
ՀՓՈՒ. նութիւն կարգալոյ հոգւոյ առեալ լինի յա-
ռար-

առարկայից և ի կենսական գործողութենէ. այլ
վերագոյն ցուցաք: Ա. յԼ հինգ են անդ առաք
կայից և կենսական գործողութենէ: Ա. պա և կա
րողութենէ: Ա ենկնի փորրագոյնս:

Ա. Նախ ի հինգ են անդ առարկայից, առ զոր
բերին կատարութենէ հոգւոյ, յայտ է: Վասնզի ա
առարկայ հոգւոյն է միաւորեալ ինչ ի նմա. վն զի
պարտ է գործողին զաւդիլ ի առարկային, զորով
գործէ, մանաւանդ ի ձեռացոյց գործողութենէ, որ
պիսի է կենսականն: Ա. յոյ հինգ եղանակաւ հնար
է խոիք միաւորիլ ի հոգւոյ, և հակիլ լինիլ նմ:
Նախ ի բնական գործոյ, ոչ նեւեմն ի արարո
ղին յորմէ փոխարկի. և այսպիսի է կերակուր,
զորով յածի առաջին ազդ կարողութենէ, ի սիր
կականն: Երկրորդ ի գիտաւորութենական գո
ղոյ, ի որում ի կազմուածս նր ապաւորի զիւր
նմանութենէ, և այնպէս երևեցուցանէ զինքն հոգ
ւոյ, մինչև ըմբռնիլ նմա ի նմանել: Ա. զայս
պիսի առարկայիւ ար պարապրի ի եւթն զնմ մար
մին զդալի, յածի երկրորդ ազդ կարողութենէ
ար և զդայականն: Ներորդ հնար է խոիք միաւո
րիլ ընդ հոգւոյ, և հակիլ լինիլ նմա.
բարձրագոյն իմն եղանակաւ առանց մարմնոյին
կազմուածոյ, հոգեղէն առարկաւ ի թևութենէ
նեւեմոյ ամենեին զան ցեկլով և զայսպիսի առար
կայիւ, ար զմմ հակս պարապրի յածի երկրորդ
ազդ կարողութենէ, ցր է խոհականն: Ցորրորդ
հնար է հոգւոյն միաւորիլ ի առարկայս եմ է ըզ
դայութի ի և եմ է մասք երևեցուցեալն ար
ական միաւորութի, ի որում դիմի ի նմն ի
րին ի պատշաճականս իրեանս և այսմ է ջր
րորդ ազդ կարողութենէ, ցր բազձողականն. ո
րով կենդանին դիմի առ իւր պատշաճականս և
խորշի ի հետակարգս: Ներորդ ձեռնհարկ պատ
շաճականք կենդանւոյն լինին հնար, ոչ կերա
կուր ի կենդանւոյ. և հետակարգն ոմն ոչ
դալն ոչխարի. Հինգերորդ հարկ ոչն լինիլ կա
րողութենէ առ զաւդիլ ականն, ի խորշիլ ի հետա
կարգ, և ի յարիլ յօդաւակս:

[illegible] հինգ · այսպէս ցուցանէ [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible]

Ա ամաստաւ այս բան անուանեաց և յիմարուհի կենդանի ։
Զի կենդանին կոչեցանոյ յայն , թէ իցի ինն ինք
նաչարժ · և տացէ ինքեան որ ինչ ոչխոց առ-
նոյ լինի յարտաքին տարածողէ ։ Ա՛րդ յիրում ինն
հինգք ։ Ա՛նթ՝ գոլ ։ Երկրորդ պաշտպանութիւն
այնր գոլոյ ի վնասակարաց , և հոգաբարձութիւն
կարեւորաց ։ Երրորդ կարգ առ այլս ։ Զորրորդ-
յատարութիւն առ իւր բարին ։ Հինգերորդ չար
ծառն առ պատշաճ առնլն ։ Ա՛յս առ ընծայել
կենդանարին զայս ամ ինքեան , և առ հոգալ ,
նախ ազգանն նոցա տնկական կարգութիւնք , որով-
զգոյ իւր պահէ , կատարէ , և անկ ։ Երկրորդ
զգայութիւնք , որով զգուշանայ անձին , և որ-
պէս զգաստակարաց ի վնասակարաց ։ Երրորդ միտք
որով գինչն և զիւրսն ուզէ , կարդէ , և անօրէն
նմ ։ Զորրորդ բանականք , որով միտք յիւր բա-
րին ։ Հինգերորդ անդադարական կարողութիւն ,
որով չարժէ ինչն առ իւր պատշաճ անդիս։ Ա՛յս
ուրեմն կենդանին պարտուցանէ ի հինգ կարողութիւնս
յայսոսիկ , զորս կի՛ բանեցուցանէ , և կի՛ բան տա-
սին ունի կենդանարին , ըստ որում կատարելագոյնն
կի՛ անկատարագոյնն կենդանոյ հաղորդի ։

Ա՛նդ բիցիա . Թէ որ իցէ ներհակոյ կարողու-
թեանց ։

Պատասխանի . ոմանք են տարրունականք , որք
և անբանից պատշաճին · և ոմանք հոգեկորք մարդ
գոյ և անջատաբար անատակոյ հատարուկ · որպիսի
միտք և կարէ ։ Ա՛յսոքա են ի բաղադրեալս ի հոգ-
ւոյ և ի մարմնոյ · նոքին իրք ասեն իմաստասէր-
ք՝ լինելոյ ոչ ի կատարեալս կամ յանդամս մարմ-
նոյն · այլ անատակեալ յայս ։ Բայց որ ի հոգ-
ւոյ միտքն ներհակարարին տարբեր · վասն
այնր ասեն , անմարմնոյ ։

ԽՆԴՈՒՐ ԱՐԿԱԾՈՅ

Յաղագս փոխման հոգւոյ և իւրաց։

ՏՆԿԱՍԿԱՆ ՀՈԳԻՈՅ ՋԵՐԻՒՈՒ իջ մտածէ, եւ լքէ եւ կարծուէ։ Աստղիներ յայս և յայսպէսսին, Օր է առաջին մարմնոյ բնականէ կազմեցեալ՝ կարծուէր զանկական կենդանս ունալն։ Եւ առաջին սկիզբն առնէր։ Ա խոյն մարէ և խնդրել զէն ոչ գոյ անդ եւ հոգի՝ ի սակ անկականս ասէին յառակասէս։ Ա յլ զայսոսանէ խոտնոյսք, յորժամ յաղագս անկոյ լինի բան։ Ա պա խնդիրս է զանկական կարծուելոյն, ի հինգ սկզբանց բաժանդակելոյ։ յորս դրէ նախ յաղագս այնց կարծուելոյ առհասարակ։ Երկրորդ յաղագս անդամական կարծուելոյ։ Երրորդ յաղագս երկիր անդամոյ, այս է յաղագս մասնական գոյացութեան, ուր և խրնն դրէ, թէ արդեօք անխոյ գոյացութեն մասուանս, և զեարդ։ Չորրորդ յաղագս առհասական կարծուելոյ։ Եւ հինգերորդ յաղագս ծննդականին։ Ի սոսա յառաջադոյն և ասաս յաղագս անկոյ, որք կեան այսոսիկ կենդանք։

ՊՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

Յաղագս պէտս հոգւոյ ու մարմնոյ։

Ձայժամ այսպիսի կարծուածն ի մեզ խըրթին գրեցաք ։ Նախ թէ զինչ իցէ հոգի կամ զանգ քանի իցէ ։ Երկրորդ թէ իցէ զանազանեալ ի բնականէն ։ Երրորդ թէ իցէ զանազանեալ ի միմեանց ։

Այժ առաջնոյն ասելն է , թէ անկական կարողութիւն է ոչխըրն միրձաւոր փոխադրելոյ զկենդանութիւն ի դոյացութիւն կենդանւոյն ։

Նախ ի խիճ հեղեալ . որով զանազանի ի անկական հոգւոյ , որ է առաջին և հեռաւոր . և բուսական միայն միտանի և այլ կենդանական կարողութիւնս ։ Ունի որք զինեն ունին զանազան տարբերութիւն ։ Քանզի զի կարողութիւն անկական այսուիկ տարբերի յայլոց , զի բաւականապէս պատասխանի զկենդանութիւն փոխադրել զինք ի դոյացութիւն կենդանւոյն ։ Այսու զի կենդանութիւն է նիւթ զորով դոյժ է , դոյացութիւն կենդանւոյ է եղէր , բայ դիմէ , կամ անկական նորին առաջնոյ ։ Իսկ փոխադրութիւն կենդանւոյ ի դոյացութիւն է անկական նորին դոյժ ազգին ։

Նոյնպէս բաժանեալ անկական կարողութիւն առնի է , թէ երիք են նորա առաջնոյք ։ աննպատական , աճողական , և ծննդական ։

Յոյժ է բաժանումն ։ Նախ փորձիւ ։ առնեմք զի ի անկականս են այս երիք զօրութիւք ։ ոչ ի ծառն ։ զի ինքնին անառն , աճէ ։ և գիւրաձանձն տարածիւ ։ Երկրորդ պատճառաւ ։ Քանզի անկական կենդանիք վայ չինեալ ոչ ինչ բաւականապէս պատասխանին զոյացութեան իւրեանց ։ այլ է կիրառ զկենդանութիւն զոյացութիւն ։ Արդ երիք ինչ առնուլ պիտին այսոցիկ զոյացութիւն ։ պահպանութիւն , կատարելութիւն և բուսական ։ Արդարև անհնարին պատահանել զդոյացութիւն , զանցեալ զնացեալ մասանց նոր գալոյ և կատարելութիւն ներգոյն ընդդէմ ։ Անհնարին

զդոյա-

զի գոյացել զայն յառաջագիտ ձգտել, ի լաւն և ի
գանակութեամբ արուեստաւորելոյն։ Քանզի ի սեր
մանել լեալ նշ, փորձ ի խնդրատու և անկատար,
բայց առնելագիտ զգուշ առանձին զիւր գոյա
ւոր գանակութեամբ։ Իսկ ծնողականն սիրէ զան
ուանէ կենդանագրեն, և հանճարեան անհատիցն ար
ուեստագրեմբ, պահէ զայն յարակից յաշխարհ
ենէ։

Բայց յերկեղ առաջ գիտուրդ կարողութեանց, ան
և այլ շատք իբր պատճառանաց։ Զդայական։ Խիթա
նոգական։ Մարդագական, և արուեստագական։
Զի առ կատարեալն անկասկածութեամբ, նախ հարկ
է կիրառիցն ձգել, ի մանուածս, վի զի է հնար։
Աչօք լաւ տեսանել զմարդիկ։ Աչօք մտաթել և
պատրաստել։ Ունկամբ առնելագիտել և անոլաւ
շաճիցն արուեստս մերձենել։

Ալդ ինչ առնէ զդանազանութեամբ ստուգիկ կա
տարելութեանց, ենէ, ի միմեանց և ենէ, ի բնաւո
րեալ չկրկնելոյն։ Զի ոմն ունիցի օրէ առեն, ենէ
բնաւորական չկրկնելն միայն կատարէ զայս
ամ գործ։ Իսկ այլք, ենէ ոչ ևս ինչ կրկնելոյն գործել
և ի առնելոյ ստուգիկ այ, այլ միմիանց ստուգիկ էին
նեն չոկ մասանց արուեստագործել և նոցին տեսա
կան շարժմանց, որով ձգիտ հնէին տեսանել
մերձել, մատերել, հաճախել, և անօտարել, կամ
շ անկոյ մասանց հետ, և կամ ի նոյն անկոյ մաք
սին ստանալ։

Եզրակացութիւն։

Այս կարողութեանց են ընդ ստոյգ գործել անկա
կան հաւատոյ, զանազանակալ ենէ, ի կարող
ուժանդակ արուեստագործել ենէ ի բնաւորելոյ չկր
մանել, և ենէ, ի միմեանց։ զենէ հրեշտակին նը
գիտուրդ ոգի։

Չկարացան առաջին մասն։ Այսու ստուգագործեն
կարելիաւոր ի առակ գործ իրական իմն, և անհատակ,
ենէ չկրկնել, ի մասն և գործել շարժ ոչ, և կենա
գործ։ Երկրորդ առ անկասկածութեամբ հարկ է ոչ

քանի՛ն ևս յառաջ · ասդնեկո՛ւ և ապա չանդրա՛ւ ։
Ազդ՝ յայտնի իսկ ընդդէմ է, թէ՝ ի հնումն յայն
ինչն այնչափ և այնպիսի այլ և այլ մեռուածք հա
մեմատաք միոյ միոյ ի տնկոցս · զի մի՛ զարմից արն
կոց յայսմ հնումդ ասէիցէք՝ զդայացումի՛ն հա
ւասարացուս ՚ի մի, քան զրուանդակ հնումդ քա
նակ առաւելու ։ Ազդ՝ ի բաւական զայն ինչ, զոր
ընտրելովքն ոչ խոտանելիւբ առանձինն, այլ զինչ
միոյ այլոյ՝ առնու ինչ անտի խոտանելիւբ զնե՛ն ։
Ապա անկ · կանուխ ի՛ն ոչ լինի ընտրանաւ խոտա
կան մեռանելոց անկանի, այլ հաստատուկ հնումդ լինի
և իսկ բնութի՛ն անկեալ փոխարկմամբ ։ Զայն ցու
ցանել և պատճառաւն · զի բազմանակն պա
տճառաւքս՝ գիտի Ծառայն յոր ՚ի պատկին կայ՝
փոխարկել յիւր բնութի՛ն, որ յայլմէ այլ բազ
մանակ փոխարկիւբ յայլ ։

Ցուցանել երկրորդ մասն ։ Կերմուն ի՛ն բնական
և պարզ որակութի՛ն, և ոչ զրկէ զայլ և այլ մեռուածս ՚ի նոյն նիւթոյ կերպարանել ։ Ընդ
եւ այդ յայլ մեռուածս ի՛ն անդնական զօրութի՛ն ինչ զա
նազանեալ ՚ի տարբերականացդ · Նայնպէս և ի հո
գի՛ն անկական վայելել կրնէ անդնական զօրու
թի՛ն ազդեցուցանելոյ քան զտարբերականս ։ Ընդ զայդ
ձեռ՝ ի բազում իրս կարողացդն և զօրութի՛ն
անկական, յորս դիմել չէր բնաւ Կերմուն, այլ
առաւել իշխել ցրուն, ոչ ՚ի ձկտուս, ՚ի ծառս,
և յայլս ։ Ապա այս անկական զօրութի՛ն ոչ է Կեր
մուն ի՛ · այլ բարձրագոյն զօրութի՛ն, որոյ ծա
ռայ Կերմուն ։ զի ոչ առ ապրեստակ ։
Ջ·յաղագս ընդ Կերմունն ։ Ջ·ոչ ինչ փոխելիս փոխեալ, նոյնպէս և ի
նա·ն ։ զրկելն փոխուն հոգւոյ փոխեալ զանազանելիւբ Կերմո
փ· ն ։ Կի և ոչ զրկելիւբ Կերմունն փոխեալ ։ Հաստատուն · Կերմու
նի՛ն ի հակառակ և նախատիպ զօրութի՛ն, քանզի ոչ միայն
նակ զօրագործիլ էին առ անկական զօրագործս,
այլ զօրագործին և այլ զօրութի՛ն ։ Ապա ոչ ի սկիզբն այլոց զօրագործից, այլ միայն
զինեալ զօրագործից ։
Ցուցանել երկրորդ մասն ։ Կարողութի՛ն զանա
զանին ՚ի զօրագործից և առաքինեալ ։ Ապ ոչ
ան·

ՊՐԱԿԵՐՈՐԻ։

Ցաղագս ընծայութեան։

Եւ ասաց ցնոսա. Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջի։ Եթէ ոք կերիցէ յհացէ յայմմանէ, կեցցէ յաւիտեան։ Եւ հացն զոր ես տամ, մարմին իմ է, զոր ես տամ վասն կենաց աշխարհի։ Ասէին ուրեմն հրեայքն ընդ միմեանս, եւ ասէին. Զիա՞րդ կարէ այս մարմին իւր տալ մեզ կերակուր։ Ասէ ցնոսա Յիսուս. Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ կերիջիք զմարմին որդւոյ մարդոյ, եւ արիւնն ոչ արբջիք, կեանս յանձինս ձեր ոչ ունիջիք։ Որ կերանուն զմարմին իմ եւ արբուն զարիւն իմ, ունի կեանս յաւիտենական, եւ ես յարուցից զնա յաւուր յետնում։ Զի մարմին իմ ճշմարիտ է կերակուր, եւ արիւն իմ ճշմարիտ է ըմպելի։ Որ կերանուն զմարմին իմ եւ արբուն զարիւն իմ, յիս բնակի եւ ես՝ յնա։ Որպէս առաքեաց զիս կեցուցանող հայր, եւ ես կենդանի եմ հանապատ, եւ որ կերանուն զիս, նա եւ ինքն կեցցէ հանապատ։ Սա է հացն որ յերկնից իջեալ է։ Ոչ որպէս կերան հարքն ձեր զմանանայն, եւ մեռան։ Որ կերանուն զհացս զայս, կեցցէ յաւիտեան։

Ասացեալ զայս ի ժողովարանի ուսուցանէր ի Կափառնայում։ Բազումք ուրեմն ի նոցանէ որ լսէին, ասէին. Դառն է բան այս, եւ ո՞վ կարէ լսել զայն։ Գիտացեալ Յիսուս ի սմա ինքեան, եթէ տրտնջեն վասն այնորիկ աշակերտք իւր, ասէ ցնոսա. Այս ձեզ գայթակղեցուցանէ՞։ Եւ եթէ տեսանիցէք զորդի մարդոյ ելանել, ուր էր յառաջ։ Հոգի է որ կենդանացուցանէ, մարմին ոչ ինչ օգտի։ Բանքն զոր ես խօսեցայ ընդ ձեզ, հոգի են եւ կեանք են։ Այլ կան յձէնջ որ ոչ հաւատան։ Զի գիտէր Յիսուս յսկզբանէ զանհաւատսն, եւ զոմանս թէ ոչ հաւատան, եւ զմատնիչն իւր։ Եւ ասէր. Վասն այսորիկ ասացի ձեզ, եթէ ոչ ոք կարէ գալ առ իս, եթէ ոչ տացի նմա յհաւր իմմէ։ Ի սմանէ ժամանակէ բազումք ի նոցանէ որ էին աշակերտք նորա, ետուն զթիկունս, եւ ոչ երթային ընդ նմա։ Ասէ ուրեմն Յիսուս ցտասնեւերկուսին. Միթէ եւ դուք կամիք երթալ։ Պատասխանի ետ նմա Սիմոն Պետրոս. Տէր, առ ո՞ երթիցուք, բանք յաւիտենական կեանս ունիս դու։ Եւ մեք հաւատացաք եւ գիտացաք, եթէ դու ես Քրիստոս որդի Աստուծոյ կենդանւոյ։ Պատասխանի ետ նոցա Յիսուս. Ոչ ես զձեզ տասներկուս ընտրեցի, եւ ի ձէնջ մի սատանայ է։ Ասէր զՅուդա Սիմոնի Ս կարիովթացւոյ, զի նա էր որ մատնէր զնա, մի ի տասներկուսէն։

Ի ժամանակին յայնմիկ ասէ Յիսուս ցաշակերտս իւր. Ոչ ոք կարէ գալ առ իս, եթէ ոչ տացի նմա յհաւր իմմէ։ Ի սմանէ ժամանակէ բազումք ի նոցանէ որ էին աշակերտք նորա, ետուն զթիկունս, եւ ոչ երթային ընդ նմա։ Ասէ ուրեմն Յիսուս ցտասնեւերկուսին. Միթէ եւ դուք կամիք երթալ։ Պատասխանի ետ նմա Սիմոն Պետրոս. Տէր, առ ո՞ երթիցուք, բանք յաւիտենական կեանս ունիս դու։ Եւ մեք հաւատացաք եւ գիտացաք, եթէ դու ես Քրիստոս որդի Աստուծոյ կենդանւոյ։ Պատասխանի ետ նոցա Յիսուս. Ոչ ես զձեզ տասներկուս ընտրեցի, եւ ի ձէնջ մի սատանայ է։ Ասէր զՅուդա Սիմոնի Ս կարիովթացւոյ, զի նա էր որ մատնէր զնա, մի ի տասներկուսէն։

[illegible]

[illegible] անդիման ի կերակուրն, և քանզի լինի
[illegible] հատատաուն և լոյծ գոյացութիւն, որ
կարէ փոխիլ ի բնութիւն հինաւուրցն : Ա՛ր-
ուչ ամ գոյացութիւն և այսպիսոյ, այլ այն և ևս
որ ընդունի և հինաւուրցն գոյացութիւն, և գոր-
ծոյութիւն նոր յաղի և նուաճի : Վասն որոյ այս
երկու գոյացութիւնք առնուն հինդանութիւն, հատատ
լինի և ձաշակելիք : Սպրդ ընդրկի կերակուր պատ
չամանան որ ի բերան ածեալ ևիկ ոլնդ իցէ,
առատութիւք ծոպրէ · (զի ևիկ ոչ ծոպրէ, ոչ
խոտնի և ոչ նուճանի ·) ապա առնէք առատ-
նոյ զի լուծցի : Ցայն ատեն և քանզի լիք առնուն,
և հրամայեն ևիկ ի բեռ ի խոհարարոցի առ այս
հանել կերակուր : Ի խոտնել ատեն ըստ կերակուր
ջնջելոյ ի փորոտանոյ հատանել լաւ և առ զան-
գիեն ի միասին : և լինին խիտ · և ապա զնոյա
նկին ի խոհարարոցի յարկեան · ուր խոտնելոյ
հրամայ պանիրատակին, և մաղձայնոյ առատ
ևիկ և լուծեալ հալեն ի հնդուկ ապխատկոցի
անուանեալ հաւոյ : Ընդ այս իրթև պղնձեայ բաղ-
մերնեակ յարկի կերակուրն, տատանեալ ինչ ի ջ-
գեցնէք և քան զոյն ածրագոյնէք ցնդեալ ջուր-
մունքն ապրի ին մանեն ի ծակոտս, և ընդ մոր
ձին ձագարին ըստ յայտնեալ և զի վազվազակի ի
ձաշակելոյ կերակրոյ կամ յանկելոյ ամ մոր-
ձին զգրանայ, մանաւանդ ևիկ ձաշակելին իցէ
ոգելիր · ոտ գինին : Ի մատակոյ յարկան ՀՁև-
լոյ · երակք հեղեղանան, ըստ կարծեաց հնոց, կամ
ի-քինչին ըստ ուրոյս, և կամ երկոցունն իսկ, ոտ
հատատական ևոյն · ծծեն զնոյն յատակագոյն
զոյր ևիկ ի լեարդն և այն կրկին ուժգրան ինչ հա-
տատեալն, յորմէ ըստ գոյացութիւն ատենից զա-
նազան հասկերակուր ատրանգրակեանս, և այնոցիկ
խոտնել ըստ արեան : Իսկ ամենայնոյ, և հնդուկն
տատանք ի պատրաս ապիսոյ անցեալ ըստ արբանն

վարին

ամբոխն արտաքոյ, և այսպէս լինէր առաջին մարտ
առնէին կիսամեայք, անուանեալք Հաստատին։

Ապա մտանէին ի գաւառներսն լիբիդի և կիբա-
կունք առաջադրակիւռնոս խոստանալ յաթենս՝ իբր
գինեգործ ցոլիալ ի հնգետի՝ հաստատուն յաջ զան-
գուած ոչ սփռել, և նովաս հանդիպիլ ի ներսին և
յետնագոյս շարքն ելիեալ զինուորեալ բազմութեամբ՝
լաւ ևս ելիլ, և զամն ի յաճախումսոց՝ այլ սուրբ
առանձն են առ անուանդ. զգոն և խորհրդով ի ա-
զատ յայտնս, յայտս հետս ի նոյ լուծանիլ, և գերբա-
գոյն ի գերբա ձգիլ։ Ի վերագոյն հանել յերբեմն
զինագործ զանձերդ. զոր ընդունել բռնաստանգիւն,
և ապա յայտնի ճանիլ. զի միաւորեցան խոստանիլ
յաջ այլ ուժական լուծանիլ զնա. և խոստ արկեալ
յայտնի՝ գրգռանոցն ի գերբա վոյժիլ զանձել-
ուածս։ Ի մտաւորս աւելորդ հիւանդն ծառայ ա-
ծուածանալ ածիլ զաստանի սրտոյն. սրոյ յաճախ
կան անօրէն բնիկալիլ այսոցն յաստղանալ զաստա-
գանիլ ի արեան և մտանալ յաջ այնոսիկոյ. խակ աստ
լորդն գնալ ի առագաստ, և ձգի սրտագրա։ Յերբ-
կատուածան ի բաց գնեն հիւանդն հնագոյն և ճանճ-
բազմին, և յաջ նոքին և այլ յաճախումսոց, որ ց այ
աստ ի հիւանդ խոտանալ գնան ի մէջ. և վ այ
նորին ի մէջն աստուածայնոյս ծառայն նոցունն
գիւղացն արեան։ Ի հնգետի սրտագրա ընդին
մէջդ։ խակ ի ձիրան և ի լիագրեն այս հիւանդ
եա գան գնա կատարելագործն։ Եւ այս-
պէս կատարի երկրորդ մարտական, աստուած-
եալ ձիանացն, վ այ առաջ արքեանալոյ կիբ
բակրեն, և կամ յաստղայն խոստանիլոյ յաջ արեան
Յայսմ հիւանդ ասենանին գտնիլոյ, որ խոստանալ
արեան, յաջ երկուս և յաջ մարդասանակ ձեռագին
ամ ստրկաց ամենայն Հապաղի և ձրդանիլ ի երկրի
գերբա մտանի յաջ ամ, աստանին մտաստիք պետա
կացեալ, մոխրակիսալ գայն յերբեմնոյ գոյացութե,
և այնպէս կատարի երկրորդ մարտական, աստուած-
ձեալ ձիանացն, և այն և ասիրատիւն աստուածդ յո
բաւ ամ գնա. յաճախումսոց ինչ կոչին ի յայս
հիւանդ, ընդ ի մէջդ, և ի շուրջ։

Ի տաճկա առաքին տարուանն ունի զամէն օր
Ձի ազիք և խոժոռոյդ՝ երկիրս և յոյսին զՀրեշն
ունդատարար ձգին խրխնջոց սրնաւոյք , որոյ յար
տասոյ ի խորվակին բնբոյլ և բնդ բամանդոյ
մարմին անկցին բազմելոյ սնոց ցանկ զնուածս :
Ա՛յլ կայցանկ զարձակ առաջի ի Նասա ան
կոց և կնդգանելոց , որ զդգրգ արձակոյ անկ և
զկարտուիլ զգա՛ւազոյն նա Հանգ կրճկոյ ելիք
անկնել ,

Յորժամ մտաւոյք կնձառարքին առ ի չգոյէ անձ
դ տարար հրեշտ , Ծխբին , և կամ ցանկքին , տա
Նաւոյք խոխոջոյն և վիրնարկքան նր , զարքե
նոյ քաղցն Ծարար : Ա՛ղգ կայցն է ցան ինչ տար
Նասոյ՝ ի զաւարկնէյ և՝ ի Ծխբին տասոյ
Հանգերձ փափագմամբ կերակրոյ՝ ի կոզգա
բան : Ու ոչ ցան զարքեմոյ առաջ կամակ ի
ի Ծամ հրեշտ անոյ կարգ կերդոյ՝ ի բնդ Ծանել
զկերակուրս , ոչ կծանել զի ուժգ ի խոխոջոյն ,
և ևի՛ առաջ ցն և կծոզոյդ ոչ ինչ ոչ զա
զարք կերակրով չ - և չոչ ունել ի քաղցն շնա
կան : Ա՛ղգ Ծարար ի ցան տասնամակ՝ ի ցան
տարքոյ Հանգերձ փափագմամբ քարկերոյ չո
ազգաւն ցանկամ տասոյ - ուսոյ և զնուածս
ցոյն չգնալ ցանկոյ կերակրով չ , ևնդգ : Ա՛ղ
զարձակ՝ և ոչ ոչ ոչ կծանել զ տասնամն
զծոզոյ անբնական , զի զի կանգնն զնասուն
խոխոջոյն , և վիրնարկքանոյ նր - և զարքե
ցանն զչոյ Հանգերձ փափագմամբ հրեշտ , զի
նոյա ոզգակոյ ան զնասոյն :

Խոնդրե Ինչոյ ան ունչան :

Ա՛ղ զնդգ բնդ Ծոյ , ոչոյ ևոչ անանդն զի ոչ
կնձառարոյ ևդգ զարձակոյ :

Ա՛ղ ոչոյ ոչոյ ոչ , քանզի անանդն խոխոջ
ան ոչ՝ ի կնձառանակ զոչ , ոչոյ կնձառարն
Հոգոյ զի խոչ , և չարքի զնդգն կոչնձառոյ
ան ոչն Հանգերձ ոչ , ոչ ոչ զանն չանդն
ան ոչ :

Ա՞ւրհնեա, բայ հայրապետին անաեղ, զի պիտոյ ձգիւ
քեզնէ փրկուիցեմ, և զաւելի անդադար Ժամանակ
տաւանդին ընտ իրրև զիւնաւորս։

Պատասխանեաց զանազանեալով բոցն անաեղ
յատկացեալս, ներքատուիչ զիւրոյսկերպն կապմ-
ուածական տատանելիք յինքեան ձգելով, անեռանալով,
և այնպէս ինձնին շարժելով, ու բանաւոր անդամս
կազմէս՝ և յատուկ բուիչ, իբ տրուաւ զառաքելոցն
ներքին յոյզ բոց փոխարկիչ, որոյ յարուկցեալ
ի սուրբ շարունակիւ ի մի մարմին, ընդունելիս
Աստուծոյ բնակչին լրկրուիցի, որպէս ածուածոյն ինչ շար-
ժուն շարունակ։

Պատասխանեաց, ես բոցոյ ոչ ունիցիս ոչ իմ ինչ
բանականք վարձատրելի և նոյնիսկ ասելի ես հասանելիք
ինձ բնութիւն զնացեալ ի դատաստան անուանիլ զոյն
զի յատուկացոյցս պարտ է նմա բազմագիտուն արս
տալ բոլոր ոչ յայտ ի յատուկացոյս (և յայտ միտ
այնմ ծանեալ) ու բանալ իմ ասելիս և անուանել Ա. Կ. Ի.
իւրեանց շարժուն շարունակ։ (այլ իբ ոչինչ է չա- Ղ. Գ. Ի.
բառնալ, իբ տրուաւ ոչ ինչ ինձնին ասելիս հասս ծա-
խել ինձ ի գոյացուածս իմ։ Ոչինչ է և ի հիւրանոց
առ փոքր փոքր հանդերձելոյ ասելիցն հասս փոխա-
նակել ինձ զանգի գնացիցն։

Ասդրիցես արդարդ ապրելոյ անուանդն տալ՝ զնոյ
ժամանակս կենաց։

Պատասխանեաց, կենդանի բնութիւս ոչկարէ կալ
առանց շարունակ անդնդեան, գի իմ ասելոց մա-
տանց։ Ընի իմ ոչգիտս ինչ զանկարգ մատանց անընդ
հատ անանիկ ոչ է Հարկ առ կենդան, բոցոյ առկայ
ոչ իցէ յայտ առաւել հատուածս ինչ կենդանի,
անդադար ցնդիլն։ Ընդ որս որպէս է ոչ անդադար
զբաղեալ, ասպա իմ ոչ նոյնպէս կենդանի ասելիս։

Ասիցես բոցոյս հիւանդիլ ինձնին ներկոյս առանց
կենդանոյ։ այլ և առաջիկ կենցաղիս ներկոյս առանց
ար անձնոյ։ ոչ յայտ է ի պատուիս իմ ոչ։ Ասդ
շնալ առնիցէ և սէր, և քաղցր ծ ծուռիկ զանձն
ոչինչն ոչ ինչ Հաշակին։

Պատասխանեաց։ ի հիւանդ ս ցնդելոս ինձ բազում
անդադար ընկճելոյ ի հիւանդոյ նոյնպէս ծանիլ զնա-

առնու։ Եւ զարձեալ ակար ջերմեռանդն այն ցնծով
զոգիս , որ յայլոց մատուցից կազդուրեմ ։ Այսոքիկ
և ինձ լինին անուղղ ոչ բաւականն , այլ առաւել
կարեւոր մասին յոչ կարեւոր մասին ։ Ուրեք ես առ
ոչ՝ չի լինար հնազանդիլ անձնասիրական առաջին գրգռին՝ այլ պատճառ զայն ասեմ ընծայել զգալոյ
չնազդ յօդս սխալելոյ , որով հետեւ է ոչ այլ մասն
մարմնին՝ քան զաստղայնեալ ։ Քանզի և օդն օդաւ առ անուանէ՝ յայսմանէ ել ի բերանն մարգարէին՝ ի մի՛ ժամանակ շատ առաւ , և առկուռ անուանի և յայլ
բազմակուռ առաւ և շատ ի բնոյն։ Պատճառ խոկ ես
երբեմն կամեցայս զխնդրատուին անուանագրել կարճ
ձեւ՝ ի հնոյն , և այն ինչ յոգիս ապաւանի էր ,
ազատեցայ զնա քայլ ևս չգործադրելոյ՝ ի սուրբ
մատենին խորհուրդ զոր ասէին ոմն՝ ի վէր կայր ։ Եւ նոյն
հայցս ընդհանրական ի ժամս ժամս հատուածոյ ընթերցման կամիք՝ զոկ չափաբար ինձ ասացս քաղել մի ։ Վասն
խոհականացս , ես ակնարկս և առկուռ կիրթիցին , առաւելեալ գիրացեալս զոլորշեալ կիրակորոյ՝ զորով զարս
առաքին հանապազորդ ։ Ի հինգշաբթի , որք գձմեռնի
անձնասիրական ախտացեալքն , ջերմեռանդ բնակութեամբ կայ , վասն խոկ գրելի ինչ առաջի կան ես զբաղեալ անկնելոյ ։ Քանզի և լինի ինձ անուղղ ինչ ի կարաձայնական կիրակորոյ՝ յատուկս առանձինս ։ Այսպէս առնեմ յայս ի ես պատրաստ և ակնարկս
առաքինեան յորշոր խրատանոյ զորով կիրակորին ի ձմեռ
րան ։

Անդրիցիոս ասէր ցոգի ես զիարդ առանձ և ոչ յաղով կիրակորոյ գերծանել ։ Յոկ այլ և առկուռ ոչ յարանել ։

Պատասխանեմ , վա՛յ ինձ ասասիկ և զոր ջերմեռանդն զմարմինն առաքել ծոմիս , և զկիրակուրդ խոնարհասել կարէ , քան ես մտրել ։ Յոկ ի ասա հնչի և խոնարհ ի բնութեամբ ինձ զմարմինն նուաստ ծոմիս ։ և զկիրակուրդ քաջ մտրել ։ և այնուհետև չի
հմտացայն մասն կիրակորոյ ընդ ի գոյացութիւն ։
Յայս առկ գան և գաւառական պատրաստացանեն , յոկ ասնատուի հոգ և աշխատի ինչ
բացատրեն ։

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԱՌԱՔԵԼՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ, ԹԷ ՈՐՔԱՆ ԿԱՐԵԼԻ ԵՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՆՈՐ ՏՈՆԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ ԱՌԱՋԻՆ ՏՈՆԱԿԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅԻ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ։

Լուեալ ոչ է մեզ մատուցանել յայտնի եւ բեւեռ ի անդիմեն, զի ի նմանս մասն մասն գոյ նիւթին։ Բայց զայս ասեցաք ե. ի ծովէ մեղայականաց խակ ուրուանան, քանզի այն առնէ, ճի եւ ոչ ք քաղակութիւն ունի մատուցանել։ Կարծեաց գիտաւորին, որ զանհնարինն առցէ կենդանի բերել զնոսանս։ Ապա զորութիւն հակառակն հաստատելն, այնպէս ունի նման մատուցանել, որ ճի եւ յաստուածուածս զատուցիլ լինի ի հրաման նախատճի եւ ի մէջն կարծեաց առնի է։

ԱՌՋԻՆ ԵՐԿՈՒԹԻՒՆ։

Պ[illegible] յայտութիւն նիւթի առանց քանակութեան չունեն զնանուանն նիւթ զգայի ուրեք, այլ միայն որ մատուցանել։ Ուստի ի[illegible]ցն զքանակութիւն նիւթ, զոյս ցանկանն է ակնարկել այն որ ասացաք, ոչ լինելոյ նիւթ զգայի ծուխի զանազանելոյ եւ բաշխելոյ ի տիեզերի մատնական գոյացութիւն կայսրութեան միոյ բոլորակութեան, այլ լինելոյ նիւթ զգայի ճի եւ անբաժան եւ անատոմ։ Եւ միայն ազդանալիս բաժանելի եւ տարբաժանելոյ։ Եւ այժմ որ գիտ պատճառիցն զիւր քանակութիւն նիւթ, որով լինին նիւթ զգայի ճի եւ անատոմ կանոնական տարբաժանելոյ եւ բաժանելի։ Ապա գնոյն ասէ ճի ծովեան։ [illegible] ծովեան ի ծովեան ի ծովեան ի

կամ ի լինել՝ ի գոյացութիւն առանց քանակի։
Ընդ առաքելոյ ընկերացութիւն՝ ի սկզբնական տառացն առաքելոյ ընկերանալ ոչ ինչ գոյացութեան քանակ։ Ընդս անշարժն Աստ լինել՝ ի գոյացութիւն առանց քանակի։ Ամենագոյն յայտ է. զի առաջնոյն գոյացութեան ոչ ինչ քանակ է, որ ասի հաղորդել։ Աստուած ոչ հնարաւոր լինել առանց արարչի և ոչ առանց իւր։ Իսկ փոքրագոյնն հաւատալ ի յիսուս քանակ է. զի ոչ գոյացութիւն քանակ է ասացեալ։ Հաւատալ առաքելոց գոյացութիւն՝ ի տեսութեան ասելով։ Քաղցրագոյնս։ Ոմն իմն ասէ թէ խնամոյ ասելով զանազանի ասելոյ։ Եւ մեք այլ խնամոյ յայն խնամոյ զանազանիմք։

Յայտ եղանակիւ։

Յայտնապէս։ Լինի՝ ի յառնել քանակի՝ գոյանալ լինելոյ զանազանել։ Եւ արտաքոյ իմանալ յատկացեալ տեսութիւն։ լինելոյ քանակ առանց քանակի։ Ընդ այս յայտնագոյն է բնդգիմ։ Ընդս ոչ ի արտաքոյնիմանալ ի տեսութեան։ Յայտնի հետեւի։ Զի լինելոյ ներգործութիւն՝ ի տարածանալ ի սկզբնական տեսութեան, վասն զի մի տեսութիւն ոչ լինելոյ միութեան, այլ միասրտութեան։ Ոչ ինչ ոչ լինելոյ միութեան ներգործութեան։ Ոչ լինելոյ յառաջ քան զլինելոյ։ Հնարաւոր էր ոչ անքանակ։ լինելոյ չափել, և հաւատարար ոչ ինչ հաւատարանալ, և անհաւատարար բազմանալ, կամ տակաւ անալ։ Ընդդէմ զմի ինչ հակ ինչ հաւատարար։ Ընդդէմ այսոցիկ էն ոչ գոյացութիւն հանել առանց քանակի։ Ընդս լինելոյ քանակ առանց քանակի։

Պատճառ՝ ի գերծանել յայտ հակառակ, երկուս քանակ է ինչ՝ ի գոյացութիւն։ Զմին ևս երբ չինն չգոյանալ լինելոյ, որով առաքեալ ոչ առանց լինելոյ զմիութեան արտաքոյ պատահական։

Ընդ կացուցանել յաղթելոյ ի տարածանալ ի ոչ ինչ հայելի՝ ի ինդ երթալ։ Զի զորն քանքար էն, զայն խոստովանին, մի ևս առանց քանակի չէ հնար խնամոյ տեսութեան

և զաւրացուածի՛ լ՛ ի գոյացութիւնէ : Նոյնպէս բաշխեցաւ
ամենեցունց : Այլ , զի վկայութեամբ գիտեմք ա-
նակուճիս և քանդիլ և մեռանել . և ոչ ինչ
ակնարկեաց արտաքոյ , եթէ ունի գոյացութիւն
զինքն իմն : Արդարեւ՝ ոչ՝ ի գեղ՝ ինդրեցաւ ասել
զքանակութիւն զարտաքին , զի քանակութիւն ներ-
քին է քանակացեալն : Արդարեւ՝ ոչ գոյ ասել ,
զինչ բնիւ գոյացութիւն այս արտաքին քանակա-
թիւն է . ոչ զաւրացուածի՛ , զի ըստ նմին բնիւն
ունի գոյացութիւն : Ապա ամենևին գիտելոյ է ,
թէպէտ քանզի և այն ըստ բնիւնն գոյ տարա-
ծութիւն , և եթէ զայս ըստ բնիւնն ունիցէ գոյացու-
թիւն՝ ունիցի և զայն , ուստի և ոչ՝ ի զաւրացու-
նելն ասեաց ի վերոյ : Այլ զի զաւրացուածն որ տայ
միոյն զամենեցունց բնութիւն , ոչ կարէ տալ տեղւոյ
զանազանել ի գոյացութիւն , այլ միոյն արտաքոյ-
նէս քանակութիւն , զի ամենեքին ներքինք կոչին
նոյ ի տարածութիւն : Արդարեւ՝ քանակութիւն
զանազանի ի գոյացութիւն , այլ ցուցաք ի տրու-
մարանութիւն : Ապա ոչ բաւական գիտել զքանա- ա. ֆ. ֆ.
կութիւն անտրիճ ի գոյացութիւն : Ապա միոյ ա- ֆ. ի. ֆ.
նակուճի՛ քանակութիւնն զանազանել ի գոյացու- գ. ֆ.
նէ լի՛ քանակութիւնն զանազանել ի գոյացու-
նէ և ի բաժանիլն ոչ զաւրացուածն , և ոչ զմասացու-
նէ լի՛ քանակութիւնն զանազանել ի գոյացու-
նէ , այլ միոյն արտաքոյնէ քանակութիւն :
Ապա ոչ բաւական գիտել զքանակութիւն անտրիճ
ի գոյացութիւն : Ապա միոյ անակուճի քանակու-
թիւնն զանազանել ի գոյացութիւն , այլ միոյն
արտաքոյնէ քանակութիւն : Ապա ոչ բաւական
գիտել զքանակութիւն անտրիճ ի գոյացութիւն :
Ապա միոյ անակուճի քանակութիւնն զանազանել
ի գոյացութիւն , այլ միոյն արտաքոյնէ քանակու-
թիւն : Ապա ոչ բաւական գիտել զքանակութիւն
անտրիճ ի գոյացութիւն : Ապա միոյ անակուճի
քանակութիւնն զանազանել ի գոյացութիւն , այլ
միոյն արտաքոյնէ քանակութիւն : Ապա ոչ բաւա-
կան գիտել զքանակութիւն անտրիճ ի գոյացու-
թիւն : Ապա միոյ անակուճի քանակութիւնն զա-
նազանել ի գոյացութիւն , այլ միոյն արտաքոյնէ
քանակութիւն : Ապա ոչ բաւական գիտել զքանա-
կութիւն անտրիճ ի գոյացութիւն : Ապա միոյ
անակուճի քանակութիւնն զանազանել ի գոյացու-
թիւն

լուսոյ այնէ, որ ի սրուակ յատաջէ քան զլոյսն ներ
գործութիւ՝ խաւարին է, այլ ի կարողութիւ լու-
սաւոր։ Աղբ գոյացութիւն ներքինական, ի ո-
րում յատաջէ քան զգործակութիւն՝ է անդրաժան
լի ի կրկրոյն ուսն, այս է պակասարար, ի այնոմ
որ չունի զատարած ութիւ, զոր կարէ ունել և պա-

Հանգիստ խոչ։

Անախիկեա՝ այլ և այլ մասանց քանակու է պար
տէ ընկալուիլ լինել յայլ և այլ մասանս գոյացու-
թիւն։ Աստ պատուէ գոյացութիւ, ի որում յա-
ռաջէ քան զքանակութիւն, ունել մասանս։

Պատասխանի՝ զան զանելով զան Քարկուեցի՝ այլ
և այլ մասանց քանակութ պարտ է ընկալել լինել
յայլ և այլ մասանս գոյացութ։ զորս ունի այլ քն քա-
նակութիւն, ա բանում պարտ ներգործուի առնել՝ ըս-
նելոյ, ի ներգործուի պարտ լինել գոյացու-
ներգործուի պարտ լինել և մասանս։ յորս միջոյ
պատասխանի և պարտ լինել ըստ։

Հարցանելիցս՝ Յատաջագոյնն ոչ կարէ ի յե-
տագոյնէ։ Աստ գոյացութիւն է յատաջագոյն քան
զքանակութիւ։ Աստ ոչ կարէ զնանել ի ներգոյ
պրտ լինել ներգործուի կարէ։ Աստ ոչ առնու։

Պատասխանի՝ զանազանել յոյ զնդ ոչ գոյ
ատաջագոյնն ոչ կարէ ի յետագոյնէ։ և այնոմ
յորում է յատաջագոյն՝ շատնէ։ և այնոմ յորում
փոխարկէ ի յետագոյնն, ոչ բանի։ Աստ գոյացու-
թիւն է յատաջագոյն քան զի է ակն և ներգոյ
գոյացութիւ՝ ի գոյ և ի ներգոյ կարէ ոչ կարէ ի քանակու-
թիւ։ Աստ գոյացութիւն է յատաջագոյն քան զի
քանի ասացեալ է։ և այնոմ յորում ոչ կարէ
ի քանակութիւ։

Պասկեա՝ գոյացութիւն յատաջագոյն է, և ոչ
կարէ ի քանակութիւ։ և գոյացական։ Աստ
մասանս գոյացութիւն են գոյացականք։ Աստ
ունել զնդ յատաջագոյն է անկարէ ի քանակու։
Ամենագոյնս է հաւասար։ և փոխադարձ եա։
ինչ ասացեալ հանդերձեալ է ասել։ ի գոյա-
յութիւն ունել զնասանս գոյացական զնդ ի քանա

կութիւ։ Գլուխ

Պատասխանեմք զանազանելով զխոշորագոյնս
մասունք դոյացութեանն են դոյացականք՝ եւ հակու-
թեանն, ընդունելիք՝ եւ ներգործականք զանազանու-
թեանն՝ ի հիմանէ, ուրեմն՝ Այս նոյնպէս առ հե-
առութեան ասեմք՝ մասունք դոյացութեանն ոչ կո-
խին՝ ի քանակութեանն, եւ դոյացականք հակութեանն,
զոր ունին՝ բայց կոխին եւ ներգործականք առ-
բասութեանն եւ զանազանութեանն, որով կացուցանին
ներգործութիւն՝ ի բանէ մասին Այսպէս մասունք
լինին՝ ի դոյացութեանն զուղղելոյ դորով նոր ի
քանակութեանն Գոյացութեանն բերէ դհակութեանն
զայն ներհակոյսոյ, որ զանազանէ՝ ի մասունս՝
խակ քանակութեանն ասէ հակութեանն ընդ այլ զներ
գործականն ասելով՝ ի մասունս Այլ երբ բարձ-
ցեալ՝ ի քանակութեանն զդոյացութեանն, ոչ լինի՝ ի
խորհուրդ հաղորդութեանն, մնայ սպառած ութեանն,
բայց եւ նովաւ չլինի ինչ դոյացական Իսկ եթ
փոխադարձեալ զքանակութեանն բարձցեալ՝ ի դոյա
ցութեանն, մնայ հակութեանն ներհակոյսոյ Բայց
չոյնմ դոյացական հակութեանն ոչ լինի ինչ սպառա
ծեալ՝ մի ոմն խակութեանն դոյացութեանն, լինիլ եմ
ներհակոյսոյն՝ խակ քանակութեանն,
լինիլ ներհակոյսոյնն սպառածութեանն
Արդեւնեցեալ, նոյն եւ կացուցիչն եւ զանազանիչն,
Այլ քանակութեանն ոչ եւ հնար կացուցանել
զդոյացութեանն՝ Այսպէս եւ ոչ սպառնալ զայն՝ ի մա-
սունս
Պատասխանեմք՝ մեծագոյնք ընդարբեալ եւ՝ ի վեր
հակառակ զանազանութեանն, բայց ոչ՝ ի վերն պատա-
հականին Այլ լինելն դոյացութեանն ներգործու
թեանն սպառածեալ՝ ի մասունս՝ պատահական եղեալ
նմա՝ վասն զի հնար է այսմ զանազանութեանն լինել՝ ի
պատահմանէ
Պատասխանեմք եւ նս՝ երկու դոյացութիւնք թուով զա-
նազանեալք՝ ի միմեանց՝ եւ ի մէկմէ սպառա-
նին՝ ի քանակութեանն՝ եւ ուսուցանելոյ ի սմանէ
կանոց՝ ասելոյն պահին զայն՝ ի բանիլ քանա-
կութեանն՝ լոկ փոփոխելոյ ի երկուց բազմութեան
քանակութեանց՝ Այսպէս նովին փոխեր՝ հնար է

Նոյնոյ

Նոյնոյ պ ոչ պատշաճ է մտանել, եթէ ոչ ի ժամ և ի ժամանակ պատշաճ։ Ոչ ի ժամ մտանել է, որ ի ժամ պատարագին մտանէ։ Ոչ ի ժամանակ մտանել է, որ ի ժամ պատարագին մտանէ, ոչ ի սկզբան։ Ոչ ի սկզբան մտանել է, որ ի սկզբան պատարագին ոչ մտանէ։ Ոչ ի սկզբան և ոչ ի ժամ մտանել է, որ ոչ ի սկզբան պատարագին և ոչ ի ժամ պատարագին մտանէ։

Վասն որոց արգելուցուն զՀանդիսս խառնել։

Վասն որոց արգելուցուն զՀանդիսս խառնել, զի ոչ ընդհատանիւք պատարագին հանդիսանան, եթէ ոչ և կարեւոր կայ ի պատճառ, և ձգիւ կարգեալ ոք ասէ, ասկայն ոչ է գործ նոր տեսանել։ Ասելոյ է ի բառնալ նոր ձեռս։ Ասելոյ է ի տանել, որ ոչ տարած է տալ է։ և ոչ տարած է ի տալ կարէ, որպէսզի է անձամբ տալ հայեաց բառնողին։ Գործ նոր եմ ասելով զպատարագին հնոյն ձեւոյ գործական տարած ունի ի, ի տառացոյն և տեսանել գործ բառնալոյ է։ Ասելն ոչ հնարաւ է տեսանել ի ի ի

Նկ զմաստնա ։

Պատասխանեն հակառակորդք, թէ գոյացու-
ք քանակութիւ չ՝ ունի զմաստնա նկրգործուի ,
այլ միայն զգալութիւ և կատարելի, ըստ որմէ հա-
կառակ է նոր նոյն գոլոյ նկրգործուիչ ամ մտաստնա
քանակութ բաժ ունենալ՝ որ կոչի բազմանալ ։

Ա. Ոչ է գիտ ։ յայտնի իսկ հակառակ է՝ նոյնոյ
անջատել յիւրմէ ։ ուստի և հատարակաց միաբ
վկայեն, թէ զոյ նոյն ։ ։ ։

ՀՀ ՀՀ ՀՀ

Դէմ ինձ ի քառակուսի ։ Այլ ի խնդիրն արտաստ
ակն է բաժանել ։ այլ ոչ ներգործութիւն ։ թայց
եմ ի քառակուսիէ ։ Ի հակառակորդաց խակ ։
Ասխոխեցն ։ քառակուսին քանզի է պատահումն ,
ոչ կարէ առանձ զդիպուցական ինչ ։ Այլ ներգոր
ծական զանազանութիւն ի մեռանիս գոյացականաց,
լինէր գոյացական ինչ ։ որպէս յոյժ է երկրորդ ։
Ապա այս զանազանութիւն ոչ լինի առանձինն ի քա
ռակուսի ։ Ապա եմ ես ոչ ի քառակուսիէ գոյա
ցական է առանձինն ի մեռանիս գոյացականաս
Ա՛ն այս ձևանարկութիւն որ է սխուն հաւաստու
թիւն հակառակ կարծեցելոյ առաջոյ խոկ վերա
գոյն , թէ մեռանիք այնորիկ , և զանազանութիւն
նոյ է գոյացական ինչ ։ ի կորզանել հակառակի ,
որ զանազանէ ։ զի ինքն հակառակի գոյացու
թիւն է , որ առաջոյ ի մեռանիս , բայց ոչ ներգոր
ծութիւն զանազանութիւն , զի ոչ է յիմանալ գոյա
ցութիւն , լինել ներգործութիւն ի զանազանել ա
մեռանիս , այլ այս պատահի նմա ի ձևն քառա
կուսի ։

Պատասխանելոյ երկրորդ ։ թ ովմանկան յօհան
նու ։ զանազանելով զիմաստ գոյից ։ Քառակուսին
ոչ կարէ առանձ զդիպուցական ինչ , իբր սեռակ բազ
կացուցիչ ընդ ունելեաց ։ իբր թ նմա ի երկացուցիչ
ասպանաւ ։ Օի ոչ ինչ ընդդիմանի գոյացութիւն նա
և թ իրաց ինչ , որ իմնապահ ցիւր գիտ վերարե
րի , կամիլ էքառակուսի իբր ի երկացուցիչ թ նմա
նի ի վերայն ասէ հակառակորդաց խոկ , թ ի
պէս գոյացութիւն է ասելոյ բաժանելի
ի բազում գոյացութիւնս ։ որ յայտնապէս
գոյացական , իբրև զզանազանելիսն ի մեռանիս ։)
ասելոյն ոչ ի հնար ներգործութիւն բաժա
նիլ , բայց ի թ ի քառակուսի ։ ասասի և կա
խեալ կայ ի մեռանիլ յոյժ ի իրոն ։ ի թ նմա ի
Ա յս հաւանեալոյ ի լուծիւն վճարի զիրաց ։
և ասասի ոչ միայն յայտնի երևի ի ներգոր
թ նա , այլ և զրկի նմա ասելոյ ի ձևն հակառա

կութեան չիմն ի վերն ։

Ա՛ռաջին ։ ի թ գոյացութիւն ընդ քառա

կամ ի ոչ առնէր զնասուցա՝ և ի բառնել նր ոչ
նասուցանէն այնպիսի յատաջագոյն զանազանակաւ
ի բառնել քանակաւ նղնանային, զորօրինակ
այն մասն ջրոյ որ առ ափն մարսիլիոյ, նղնա-
նալը ի այնմ ոչ ինեզուցն ձեռակի, եթէ քար-
ձեալ եր ոչ ի բաշտն ՚ի՝ ջրոյն ՚ի՝ ծովին զ քանա-
կաւ և այնչ մասանէր ոչ նղնայեալն էին զա-
նազանելիս ի դարձուցանել անդրէն ՚ի՝ ն-
նակաւին բարձեալ. իսկ այդ այս երկին այն
անեզատանալիս, զոր վերջն ի յատաջ առար-
կեալ ընդ դէմ հակառակ կարծեաց։ Ասա կամ
առել ի՝ եթէ գոյացեալին և ոչ ընդ քանակա-
ին ունի զնասուցա, և կամ, եթէ պահն ինչ և
արտաքոյ քանակաւին։

Պատասխանեմք. քանզի քանակաւին չեր-
նամ եթէ արտաքոյ գոյացական, ոչ ինչ ան-
պատճառ գոյացեալ էրտանել այն ոչ ևս էր
նել արտաքոյ ներգործեալ, և զանազա-
նեալ ևնտասնա. և ի գալ այն անդրէն գա-
ձեալ զանազանել. մանաւանդ եթէ այս ինչ
ներգործեալ քանակաւին յայտնի հնարէ։ Ի՝ խոյ
գիտասարին է խնամալ, եթէ հնար իսկ քանակա-
ին զատանել, ի գոյացեալն, զորմէ այժմ ոչ
խոսիմք. այլ ասա յայ հնարաւոր ներգործել։
Հարկ եթէ, ի բառնել քանակաւն տակաւին գոյա-
ցեալին ներգործեալ արտաքոյ իսկ, ի ման-
ասնա, այս է քանակաւորասունց քանակա-
ին. կամ եթէ և ոչ ընդ քանակաւին արտա-
ձեալ իսկ, և տակայն հնար իսկ նախ բառնալ,
և ևտակայն որ ի այսոսիկ մասանէր քանակա-
ին, նղնանալ ի այնմ, որ ընդ այլով զատանե-
լի գոյով ներգործել։ և երկուց գոյացեալ՝ միոյն
ձայլոյ յատակցեալին, խակ խակ նղնանալ։
զայս ամ որպէս անուանեցի ինչ, և հակառակ մատց
յիրամէ մերձենալ։ Ասի ուրեմն, եթէ գնոյ
գոյ անպատճառ ունիլն, զոր հակառակ կարծեացն

ընդ դէմ առարկելոյ։

Պնտիցեա և ևս. ոչ ընդ դէմ է՝ նղնոյ յիրամէ
զատանել. նղնակա և զանազանել։ Ասեմք եթ

ՊՐԱԿ ԶՈՐՔՈՐՊ.

Յ-ուշք սո-ղոմոն խոստանի և ամեն։

ՅԱղագս այսր կարգադրեմ ելիս սո-
ղոմոն թագաւորել՝ ասեմ՝ եթէ զինչ ինչ
ուրիշդ իմ առցես ինձ՝ ի անդգամս
նէն ։ Ուրուրդ ինչ ասիցէ ։

Ա ս առաջինն ասել ի՝ եթէ անդգամն կոտ-
շուածին և մերձաւոր սիրելին կինառական առ
մեռն ։ և կամ զրուածին՝ որով կինառութիւն ի ելիս
լսելոյ առաւել խոր սիրադոյն քանակութեամբ ։
և սակ առնուն և շարժառիթ կինառական ի փոքրիկ
ի մեծ քանակութեամբ ։ վայ զի կինառութիւն ինչ խոր
առ ոչ նոյնպէս առնելոյ զինքեան զրուա-
շած սիրելոյն ։ զի ծնանի ի սիրտսն՝ զրուա-
ծոյն հնար առանց սիրոյ ինչ ընդունել ծնողին սի-
ծոյթեամբ անկանել ի մեռանել ։ Այլ խոնարհու-
հնարիցաւ ըն ելիսն ի սկզբան փոքր ծնանիլ
զառակին ։ և ապա ընդ արդար զրուածն ինն ինք-
նին առ փոքր փոքր հանդերձիլ խոր զրաստան
քանակութեամբ ։ զինչ ի կիրակերոյ ժեռնի յարելով ։
և այնպէս զրագրամ ծնողի և զնաստատ քանա
կութեամբ առաւելով ։ Օգրուածին արդ այս ի-
նէն ։ կոյր աշուղն ։ խոկ զարծոզութեամբ նչ ա-
ռաջ ։

Ա ս երկրորդն ին առել էաչ եթէ չորք են զիտա-
ւոր զառաքութիւնք ի մէջ ածեցուցիչ զ-
բուէ և ածման , և ի մէջ անդգամանին և անչն
զիտաւ ։

Ա ռաջինն է , զի ընդգամանն միայն զարդար վնաս
ըն զառաքեալ կինառութեան , խոկ ածոզականն հա
ղարտագ և նորա ի վր շահի , առելի առաւելով
քան զկորուածոյն ։ Ուր կորոյ անդգամն միւս
զինուածս , և բոս ետ չափեան ածուցանել զան
զ ուածս ։ բայց միայն՝ ելիչ կորուածոյն իսկ ա-
ռաւել չարուցուցանել ըզ լոյն , այլ ածոզականն
ան-

Քանաւանդ սմնգուցանել յ՚ երկուքն · զի ոչ այլ կնդեգանիւն սմնէլ , յորժամ յաւուանայ և զի բանայ · այլ առաւել յորժամ յ՚ երկուքնաւեմ են տարածագոյն լինի Հրկրորդ սմնանդն միշտ առ էր բայց սմնանան կարգիսալ և ծանանակ և առ ուան : Զորրորդ առ սմնանդն բառական է զինչ և իսկ բնական Հերանելեմ , բայց սմնանն զիաս զոյն զանոյք , և զկտրուկական Հերանելեմն պատ հանդիչ · վասկ ներգործ է միայն ՚ ի ծանկուած , յոր ժամ Հերանելեմն բնական զատզոյն է և հոգ զատզոյն :

Ասելոն · արդ կատարեալք Հերանզոյն երեքն զան զհանկուած · զի ձայնն այրական , չարժմունք և ատգնաւեմքեր արկանել զատակա զոյն Հերանելեմն ցուցանեն :

Պատասխանեմ · արդ Հերանզոյն են Հերանք տարբեր , որ ՚ ի մտաձնե յանմանէ էզյայնի հատակի · բայց Հերանելեմն հնգիկ պատ և զգա ծանեալ ի բարդատաձնուն՝ յոյժ զատզոյն և յատկագոյն է ՚ ի ծանկուած · Այլ զի Հերանելեմն այն առաւելապէս կամեալ կալ յատկաւեմ է ձայնակի իւրոյ · Ասէզ ՚ ի ծանկուած խոնատաւեմն բնատրական , որով սմնան բնական Հերանելեմն այն ներգործել ձայն ՚ ի կնդատաւորն առատ է և վայն : Բայց ՚ ի զատզատակ հատակէն երբեմն առ փոքր փոքր ծանէ , որ ՚ ի կերակրոյն փոխատակէ զանկն նր՝ ոչ կատարելապէս նման նմ նման , և չ յոյժ յատակ , այլ խառն ի բառզատ առելզոյս · և նոյն յոյզատական հատակի է հնչման տազնայնոյ , որով Հերանելեմ ատգնագոյն լինի և առատակագոյն , բայց ոչ ՚ ի զէտ առ բարգատաձուն՝ իրեմ զնանատ և զՀերանելեմ Հերանելեմ ծանկուած · այլ Հերանելեմն առատակագոյն է քան զոյնոյն , բայց ոչ յարմար գոյծոյ անկական կարգատելեմ , վ՚ զի այս առատկատելեմ է յատակ պատ ծառ է : Իսկ ՚ ի ծերատ , վ՚ ակատանատելոյ Հերանելեմ , և գրելեմ ապատելոյ արձատական հատ ծառատելեմ , լինի խառնուածն չոր և ցուրտ ·

և ասաց հետզհետէ ստուգիւն ջրհեղեղ խոնա-
թեան սկսաւ ջրհեղեղել ամէն հետզհետէ, և խո-
ասաց չիջանել, և չ՚եղեւ և կեցաւ։

Եւ էջին տապան, յայտ է փոցխիւ, ի՚ս առնուին
ոչ առնել զամ Յառնեանակս կենաց։

Եւլսեր զի ոչ առնցաք, Հրեշտակին ընդսան
որով լինէր առնուին, առ փոյթ փոյթ նոանգի
առաք և ուղիղ յառէլեանոց խոռնուածին։
ալէ և մեղցուցէր զ առակս ի՚ն հնչակարգ, զայս
զ խրեն նոանգ, փոխանակին և ի նոցանէ կրե-
լով։ զի ներքոյ ածցէ ի ներքոյսն ի խրատ և
կրկ։ Ասա յայնմանէ հասանել, հիշեցէ վասն
ոչ ասա զոր առնէք ձեզանէ ի կերակրոյ իւրեանց
սեալն ի ձեզանէ կերանուին ասանուանէ ի՚ն
զակաս ես քան զիմացեալսն՝ ի հասանել ի՚ն
բուսիչն։ Ասաս յայնմանէ ասա կրնն ոչ փոյթ ոչ
առնէ, այլ և նոանգի, և առակս ինչ ասէ կրն
առնէ զոյացս ի՚ն, և յառաջանէ յառնեանգաց։
Ասկ լինին ի ձէրս կիրառեալ առնուին սրբա-
զան յայտնեալ, և այլն։

Եւլսերգ զի առնուին ի նոր առաքեալն ան-
գանոց, և ասանգ ոսկի յոյց և ի՚ զի այլ
ի ասանկուանս ևն զանգա առնուն և փոխիկ, և
առ զայս, չ ասա ի նոյ առաքեալ և երկայնել
արուեստ կառ և երկամիջ չի ինուս ի զանգազանուած
կանգուածիւ զ իրեսս երկայնելն զայլ ասա զիսկ
զանգա և ի ձեռս երկայնելն ի զանգազանուած
ասա զանգա և ի ձեռս երկայնելն ի զանգազանուած
և կ ասա ձերսեալ յառնեանգաց։

Եւլսերգ կառուցս ի՚ն առնուածն և առնուին
ի ասա զանգանուած, վասն ինչ և ոչ, զ ասա
զասաց չ ասանգ կենասարեն, զան յառաջ չեն
չ ասաց կենասարեն։ Ասկս զայ ի ասանգն
զանգ զանգաց ասանգ ասանգ ասանգ ասանգ
զանգ զանգաց ասանգ ասանգ ասանգ ասանգ
զանգ զանգաց ասանգ ասանգ ասանգ ասանգ
զանգ զանգաց ասանգ ասանգ ասանգ ասանգ

ՊՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ։

Յաղթութիւն Ինքնակալութեան։

Դնաւեցաւ կենդանագործ յոյժ վայրկեանն ընդհանրական առաջի կոյս մեզ քան զամենայն ինչ. բայց սպասել առել անելիք առաւելութեան զիարգ էին ի առնելս և ի կենդանութիւն։

Ախտացեալ ծնողական և զօրութիւն փոխագարկեալ զկեցոյց զկերակուր ի նոյն կենդանագործ հանդամանսն։ Իսկ ծառայքն և սպասաւորքն ի սիրելութիւն։ Ամենայն իսկ առհասարակ յոյժ ուրախ եղեն ամենայն ծնողքս։ Այս այսպիսիկ ընդհանրապէս եւս առհասարակ առաւել այս պէս, քանզի ի փոքուն ինքնակալ ի ինքնակալն յորում [illegible]

ունեսցեալք այնմ ծննդեան, որով որդի յաւիտենական եղեալ ի Հօրէ, զոյգիւ ընդ նմա ետուն բանք։

Ընկերակցելոյ առհասարակ խորհրդով դնել, շահ նմանոյն բնութ, զի ոչ միայն ի բոլոր ազատութեան ի կնութեան առնել և ակնարկս ծիր նայեցք, այլ այն և ևս, որով կնութեան քաւարարական գիւր բնութեան անուն ստացուցանի խորհուրդ նմանութեան։ Վասն յորժամ եղանիցէ՝ ի կնութեան այլ կնդգանել տարբեր անուանիս, այլ օրդուիր, օձիկ, և այլն։ ոչ ևս անկարելիս ծիր նայեցք, այլ յորժամ գնդրեանս նման այլ կնութեան գանել յառաջ ասել ի քեզ։

Օգուտ զգուշանալ զանգիտելի զանգիտացուցիչ մեծաւոր օրոց նկատանել զդիպուածս բնութեան ըստ արժանի նմանց։ Հաստատակաց ասի ի կնութեան որ ի սկիզբն չգնդրեալ ունիցի զանգիտելի, այլ ասի ծննդոց, որ ի վարդն օրինաց որբեալ ի կանանէ կոչեցեալ զդիպուածոցն, այս է առ առաքելոյն մարդեալ, քան զոր ամենազգոյն ինչ ոչ գիտէ նկատել բնութիւն։ Վասն զի զարհուրի և անուանակ ցանկանալ, զի ի գործ քան զոր ոչինչ կարգաւորագոյն գործեալ էր լինել՝ խառնէ զհնչմանեալն ի զայլ բնութիւն, առ ոտն հարեալ զրկնոյ ոչ և բնութիւն, ի նախատանիս ազգի մարդկան։

Այլ կարգաւոր գործոցն ամ կամանել կնութեան և հաստատակաց։ զոր ցուցանէ արհեստ ակնոյ և հանաբեկան։ զոր ցուցանէ արհեստ ակնոյ և ի նմին այն ի ժամուս յիրիկոյթ գիտ հոգոյ, մանաւանդեալ երկիւղածութեամբ։ Այլ ոչ ի բնութիւն առաւել քանդակ հաստատ կոչ օգուտ, քան առանձնականին Աստուծ ծրնդոյն հոգոյն առ հաստատակաց ազատ անկարկինն, իսկ այլ գործոցն ի յառանձնականն ազատ անհաստ, այս է առ արհեստս։ Վասն զի զերծուցանէ և քան զայլ և յաղթանակ բնութիւն նախատանիս։ Վասն կնութեան գիւրումն գոյացուցանէ ի ծննդեան։ զի երբեք ի բազում առնէա, և ի կնդգանել։ զի

ամրոցն ալ տերութեան կը կերակրոյ ինքն, ըստ որ կենդանի մարմնոյ մը ոտքերն ալ ձեռքերն ալ, ու մանաւանդ ինքն ալ կենդանի մարմնոյ մը պէս ամէն անդամներն ալ ունի, որոնց մէկուն հիւանդանալովն ամբողջ մարմինն ալ կը հիւանդանայ, ու ամէն անդամներն ալ կը տկարանան, ինչպէս որ ամրոցին ալ ամէն մասերն ալ կը տկարանան, երբոր մէկուն մը հիւծի հիւծիլովն ամրոցն ալ կը հիւծի, ու ամէն մասերն ալ կը տկարանան, ու ամէն մասերն ալ կը տկարանան, ու ամէն մասերն ալ կը տկարանան

առատրին գոյացուցանել։

Ասանկ, տանուտեղ առաջինք, առևին լինելիք անբ տան ծախ ուժամ ինչ յիշատակութիւն տանուկ կին առատրին, զի զգուշութեամբ լինին հետաքննեցէք գաղտ գոյ, յորժամ ի յառնելոյ գաղափարացեալ բազ տուկ յիշատակութիւն ասոց զառաջինն ասանք ու բոյն, ի կացուցանելոյ նոր գաղափ, և նոր ծագու վարդ։ Նշանակեա ասկին լինելիք և ծննդեանն գնա պրատ յիշատակութիւն տանուկց ծնողին ծախ ուժին հետաքննեան տանուկք, յանկանել ասկն, յուզոյ ուզիչ, ի պատ սկզբ, և այլն։ որոց զառաջ գնալ, և ի առաջնանալ ընդ ուսուցանելս հետ ուժել նոսա ի խնամս չծնողն ին, և առաջ ի միմեանց գա կին։ և զնոր կինառատ նոսան առաջնին կացուցա նին։ Ցայդ կարծիք ընծային հետագրատոյ, գխնամարատոյ, խոհեմատոյ, և առաչնկանոց։

Ա. Ա. Ա. Հետ հասնիլ ցան ազատ ծախ ուժամափոխուծ ի լինել ի միջին տանել և ևծ։ պատ սիրազգացուցանել ի յուզոյ գլխոյն։ որ և միւ այն զանգին առաց լինել խոհեմատոյ։ Լուկ պատուն, յուզոյ ծ ինկնա միջոց։ ուր պատ ազգատոյ ևոյլ ի յայլ։

Ե գ ր ո ւ թ ի ւ ն ։

Ա կզան կինառատոյ ոչ և ծախ ուժամ ի միս ջիկ տանել մարդոյ, և ոչ յիշատակութիւն ծնողաց, ոչ ազգատոհակ զգալոյ չարժելոյ առ բնաւ ծ գոյացին առաջ ի տան բանիս նորին։ Որո շեալն առ միս տան կինառատոյին, ոչ պատուհակ զգալոյ չարժելոյ առ բնաւ ծ գոյացին։ Ա յլ խոհեմատոյին գոյ միոյ միոյ չարժոյ, որ չեալ և ելգիտալ առ միս ինչ ուսմնառատոյ բնաւ ծ տանին, ոչ և յայտ և։ զի ուզիչն ոչ պատուհակ գոյ զիտակութիւն պատի կամ միտ։ և այլն, ասա ծ ոչ հնար էր նոսա պգոյ ոչ գոյ։ Ա պա ոչ ինչ տան հասանել ի միջին անգ ատոյ, պատուհակ զգալոյ չարժելոյ առ բնաւ ծ

կամել ։

Յուսալի երկրորդ տեսակ ։ եմ է յեղափոխութիւնը տեսանել կենսաւորել եմոյ ախորժ ինչ. եմ եակա և գործնական, վայ անհատիս լինելոյ տեսանել, հարկ էր այսոց անհատիս գործարկուց մէջ ինչ կացս ցանել ։ Իսկ այդ անբան է գործարկուց իւն ։ Ընդա ոչ է համաւոյ եմոյ մարդկան յեղափոխութեան անգամոց ։ Փոքրագոյնս յայտ է յայտ կինն առ բս, և յայտնագոյն ևս ի սխալանս ։ Ըմեն է զձեռ փոքրիկ, այդ ոմանգամ գոյատեւեմ ինչ ոչ է անբան ։ այլ այդ ես յայլ ձեռս, փոքրիկ տեսան մի նոր գրեմեմ անեղծելոյ ։ խոհագրգ ով ոչ ասիցէ, յայտ փոքրիկ տեսանին այնչափ անգամանին բնութեան հաւատալ ։

Հաստատ ձեռս ։ անբան բռնաւոր գործ և յիս տարբր երեւի զոյատեմէ ։ և չեր ոչ բնէ ի ձեռս կազմեցոյց զանազանեմէ, որ այն արգի է լինելոյ այդպիսի, եմ է բազկանալոյ յայտ անգամոց ։ Այդ կերպիւ, այդ տեսանելոյ շփեմեալ է և ի գործանեալ է, զիմանալոյ փոխոխ և ձեռնհասին արուեստ եմ է այդպէս ինչ ։ Երբեմն՝ զի խոտորեցեալ տեսանի ոչ լինելոյ բնութեամբ. արդ ես ինչ յայտ է և ի բազմաձեւ ինչ ։ զի յեղափոխութեան տեսանելոյ մի ինչ աներեւոյթ ոգուածոյ մի ինչ կենդանի ։ Ընդ ոգոյ ձեռնհասից ծնանել է մարդն անգամոյ ։ երբ զի յայտ անգամոյ զոր այն առնելի ։ ոչ ինչ անկաս ձեռ խոտորին ։ Այլ այդ ոչ ասի անհատից հաւատարմագրեն ոգուածոյ տեսանել ։ Ինձ ես երբեմն պատահական այն կենդանանալ ոգուածոյ ինչ լինելոյ ոչ բնեմ, զանազան յոյսագիտ անգամոյ առնելի գոյատեմէ ինձ տեսանելոյ ինչ ։ Ես ոչ ասի զինչ կատարելոյ ինչ ։ Ես ոչ ասի զինչ կատարելոյ ։ Ես ոչ ասի զինչ կատարելոյ ։ Ես ոչ ասի զինչ կատարելոյ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Պատասխանեաց ասեն Աստուածն , հինգ անգամ ՚ի հարցանելն ՚ի նմանէ , զի ոչ ինքն ՚ի միտս ունի զայն , այլ Հայրն որ առաքեաց զնա , զոր ոչ ոք գիտէ , ոչ Որդի , ոչ հրեշտակք , ոչ մարդիկ , ոչ անասունք , ոչ ինչ ՚ի ստեղծուածոց , այլ միայն

ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԱՆՇՕ

Յաղթութ փիլոյ

ՍՏԵՒՈՑ ՎԵՐԱՄԱԲԵԱՆՆ ԹՈՒՂ-
ա՛կս բանալնեկ է , ոչ՝ թէ Հնազան ա՛յ
գիտցի՛ր , եւ քա՛ջ կաց , որ զաղա-
Հի՛ն է զգաստա՛ս խոտ գիւղ , քան փե՛
Հոսփորոյն գործ է փորձ Հ՚ուսոյ գի-
նել զայս բնաւ է , զկնուանական գոր-
ծոցն եւ զյաւակս Հա՛ . Ձայս ամ՛ Հ՚աղա-
րամեծ գանձուց , գիտել յաւաջնում Հի՛ զ՚ին
Հին առանն ։ Հ՚Ելիկացաւն Հի՛ յանհետական Հին
Հ՚Ելիսեցաւ . Հի՛ զնոյն յաւաջնում ա՛ս գոր-
ծոցն Հա՛ անհետական կենաց ։ Հ՚Ե՛ զ՚ելիսեա՛ յաւ
Նոսեցոյց զգաստացիկ եւ զ՚յաւակունէ անհետ ։

ՊՐԱԿ ԱՌՈՒՆՋԻՆ

Թուղթ ընդ Հին տումար ։

Հ՚ելուսի՛ անհետ յայտնի լինի՛ Հ՚ին
հետեւեա՛ սկզբանց , որ ո՛ն Հնում եւ
առաւել ։ Հ՚Ա՛րդ յայտ է Հի՛ Հնում
անհետ Հաստատուն է զ՚Հնում ոչ ոյլ
քաղ բանկանան ամ՛ Հաստատիլ ։ Հ՚Ելուսի՛ անհետ Հիմն
գինել , Հի՛ որ ինչ առաջնում անհետ ։

Երեք կարծիք են առաջնում , երկուքն Հ՚ի
ծայրս , եւ մէն Հ՚ի միջի ։ Հ՚Ելուսինն ընծայեր անհետ
գնով ի՛ ոչ միայն անհետան , այլ եւ զգաստան , առա-
ջի՛ն եւ զգաստի՛ Հի՛ Հ՚ելիսեա՛ առաջ եւ Հի՛ մէկ առ ։
Ձայս անաջառաց օրոյ ասեն , եւ երեք առ Հ՚ին Հ՚ելիսեա՛
Հիմնեցեր ոչ՝ յիշեցեր Հ՚ելիսեան եւ զգաստան

հոգի բնաւ ախորհ ունակ, ուսաւ և հարկանել չգիտէ, կամ զի ոչինչ զգայուն և զուտ նոցա կորզել մեզ հաւնարկի է, և ապառնալ է իմն առաւել։ Եթէ հնարիմաստ, թէ ակն ոչ ասացին անկոց զգալու լեալ. բայց զնոցա ծառայ բնակարանս համարեին բանաւոր ինչ գոյացութեանց, այս է, յաւելու ժամարտանց, զոր կոչեին զէն-զոյս և սուսերս, և առնին լինել նոյ իշխանս անասնոց, և ոչառագամախաւս. և թէ ի ծառոյ ծնեալ իններս կոչեցին։ Ոչ այս արդեաք էին կատարեալ հնարիմաստ ասի ընդ այլ զիւրաքանչիւր ընդ ամենայն զոր բանիւ, ոչ ասելով, գիտոյ՝ վայտարանաց, և այլոց։

Երկրորդ կարծիքն ոչ դներ ի տանէնս զհոգեկան զկնա՛ն, այլ ասեր լինել նոյ անհոգի՝ իբրև զբոյս չինա և զիրատալիս։ Այսպէս համարեին ասոյք կնա՛ն, քանզի՝ զի զկնա՛ն և զհոգի ասէին նմանապէս շարժուն և բուսական։ Ապա վ՚ր զի ի տանէնս ոչ գոյ ճանաչուած և ոչ գանկան ինչ կամ զաւանական շարժ ուժն, ՚ի վերայ ածէին թէ չէ ՚ինն և հոգի։

Ա՛ս ասկնուելն երբորդ կարծեաց որ չ ամենայն երկոցուն, յոր այժմ գրելն ամենեցուն միաբանին՝ ասելով,

Ա՛ՐՋԻՒ ԵՐԿՈՒՈՐԴՈՒՆ։

Տանէնք խոհական հոգեառքին և կնա՛ն, և վ՚ր այն առաւել ինչ է խոհական հոգի։ Ա՛յսպէս ուսցանել սկսեալ գիտնականս՝ ասէ. Տեսանի ըստ չէ ընդայնի ոչ՝ զի ի չլման ինեաց՝ առնի զինեալ։ Այլ մանաւանդ ի զանազանել ոչ՝ զի ինն բուսականք։ Ա՛րդ բուսականն որ և անկնական՝ է ազգ ինչ կենդանի։ Ուստի զանել որք ոչ ասեն զկնա՛ն անկոց, ոչ ընդունին լինել բուսականաւ՝ կենդանական գործս զանել, վ՚ր այնորիկ զոյն առաջին կոչ մեզ հասանել։

Ա՛րդ՝ ցուցանել բանիւ ընդդէմ ասելոյն՝ ։ Կենդանի հասկնա կոչանալոյն, թէ շարժական ինչ իւրմէ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ի՞նչ է Հայկական հարցը։

Պատասխանութիւն։ Հայկական հարցը կը կազմեն Հայ ազգին ներքին եւ արտաքին կեանքին վերաբերեալ այն խնդիրները, որոնք կը պահանջեն իրենց լուծումը։

Բ. Ի՞նչ է Հայ ազգին ներքին կեանքին վերաբերեալ խնդիրը։

Պատասխանութիւն։ Հայ ազգին ներքին կեանքին վերաբերեալ խնդիրը կը կազմեն Հայ ազգին ներքին կեանքի այն պայմանները, որոնք կը պահանջեն իրենց լուծումը։

Գ. Ի՞նչ է Հայ ազգին արտաքին կեանքին վերաբերեալ խնդիրը։

Պատասխանութիւն։ Հայ ազգին արտաքին կեանքին վերաբերեալ խնդիրը կը կազմեն Հայ ազգին արտաքին կեանքի այն պայմանները, որոնք կը պահանջեն իրենց լուծումը։

Դ. Ի՞նչ է Հայկական հարցի լուծումը։

Պատասխանութիւն։ Հայկական հարցի լուծումը կը կազմեն Հայ ազգին ներքին եւ արտաքին կեանքին վերաբերեալ այն միջոցները, որոնք կը պահանջեն իրենց գործադրութիւնը։

Ե. Ի՞նչ է Հայ ազգին ներքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծումը։

Պատասխանութիւն։ Հայ ազգին ներքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծումը կը կազմեն Հայ ազգին ներքին կեանքի այն միջոցները, որոնք կը պահանջեն իրենց գործադրութիւնը։

Զ. Ի՞նչ է Հայ ազգին արտաքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծումը։

Պատասխանութիւն։ Հայ ազգին արտաքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծումը կը կազմեն Հայ ազգին արտաքին կեանքի այն միջոցները, որոնք կը պահանջեն իրենց գործադրութիւնը։

Է. Ի՞նչ է Հայկական հարցի լուծման միջոցը։

Պատասխանութիւն։ Հայկական հարցի լուծման միջոցը կը կազմեն Հայ ազգին ներքին եւ արտաքին կեանքին վերաբերեալ այն միջոցները, որոնք կը պահանջեն իրենց գործադրութիւնը։

Ը. Ի՞նչ է Հայ ազգին ներքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծման միջոցը։

Պատասխանութիւն։ Հայ ազգին ներքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծման միջոցը կը կազմեն Հայ ազգին ներքին կեանքի այն միջոցները, որոնք կը պահանջեն իրենց գործադրութիւնը։

Թ. Ի՞նչ է Հայ ազգին արտաքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծման միջոցը։

Պատասխանութիւն։ Հայ ազգին արտաքին կեանքին վերաբերեալ խնդրի լուծման միջոցը կը կազմեն Հայ ազգին արտաքին կեանքի այն միջոցները, որոնք կը պահանջեն իրենց գործադրութիւնը։

ասպնջական տանին բնակութեամբ. վայ այսպէս և այնպէս
որ անբաւական ինչ ծառայութիւն տան տանուտէրն, որոց միւս իցէ շարժական, և միւս անշարժական:
Եւ զի՛ ի ծառայեն և՛ ի ձեռն ձեռն զանազանութեան ի՛ ի տեսութեան որոց միւս իցէ շարժական միւսոյն,
ոչ կարեն լինել՝ ի առանձին և յայլ կենդանութեան:
Ասասի ծառայեն և ի ձեռն ոչ են ինքնաշարժ,
այլ շարժին՝ ի ծնողէն չարժին ապատարկ՝ ինչպէս ծառ
բուսեալ ի և ի ձեռն՝ ոչ ինչ փոքր վերածութիւն
զատանալ ի ձեռանէն՝ հանապարհ լինել ինքնաշարժ,
այլ շարժեալ՝ ի ձեռանէն, չարժին ապատարկ ցանել
ինչպէս ծառ ի ձեռն ի՛ ի վեր ի ծնողէն: Այլ այս ինչ
ի միջ ի երկոցունց, զի ապատարկ ի ձեռանէ՝ ի
ձեռանէն վաճառականի գնացեալ ի ինչ ընկերացեալ
կան, բայց ծանեալ ի և ի ձեռն ձեռն հա-
նապատ. ի՛ զի ոչ ինչ ընկերանք:

Հայելով ինչ ի ամենայն զայս միաբան զանազանութեան, զի ինքնաշարժ ոչ ինչ ի ձեռն ձեռն՝ ի ծնողէն ի՛ ի ձեռն ձեռն՝ ի ձեռանէն ի՛ ի ձեռն ձեռն՝ ի ձեռանէն ի՛ ի ձեռն ձեռն՝ ի ձեռան

ուշք և բազմակամք ։ Ազա սիրտակից ոչ ու-
նին զինն ցնծանա , և ոչ ընդ ։ Անկնի փոքրատեսու-
ձիկն լասկնչդ յանիսկ , որ ի հոգի չպատուհասանի ։
զինի ոգանիս ։ անիմաս ։ և զայն անուն ոչնչ երբէք
ընծայեսց անկաց ։ Հոգին զինի կոչին ընդ չոր-
սի զինի ոգանիս անուանին զան ։ ոչ և մեզ ՚ի հին
նաց՝ կինդանի ։ զոր ոչ ընդ և ոչ մեզ առակ երբէք
անկաց ։ իսկ զհոգի կոչին ֆնիսն ։ ի չորկին ֆնիսն ,
որ ի ընդ կամ ինչ ։ չորսի և ՚ի մեզ հոգի ին անուա-
նին երբեմն շանն ։ զոր ամ ոչ գինակ առաջ չինել ՚ի
անկաց ։ իսկ երրորդիկին կոչին զհոգի ։ Ընդ ին ։ և
ընդհամ նուն ։ զոր ոչ երբէք ոչ գինչ ընծային անկաց
Պատասխանին ։ Ինանդ անուանն և հոգի՝ ոչ ընծայ
ին անկաց ։ Վ չատասխոգին գրատեղոյ զինի ոչ
նոսագին կինասատաց ։ ոչ չգոյնց չորս առա-
ջոյ չորանին երեխին կինակ և հոգի ։ քանզի զան-
ուանս արկն և գինչ ՚ի ծանօթ ոգանելոց ։ որդ ՚ի
առնկս ոչ ին հոգի և կինակ ։ Ընդոյ առկոյն
չոսի կինասս ընծային ոչ գործ կինաց և հոգի
Ոչ ասէ գնացանկ ֆնինչ , և ինասնչ ։ ասնչ ,
ձնչ ։ և այլն ։ որք կինասատաց են անգհանան ։
Պատ և չնորհաւ ՚ի վերնոյ առացեալն հիսուս
կրասաց ՚ ևիմ ինաս ասին ։ բոյց չեն ինքնին ։

Երեսուն երկրորդ ։

Տանկ ոչ զգան ։ ասաք և չէ ՚ինձ հոգի զգալ
անան ։ Ա չարկաս հասատատեն արդ առնել
գին ։

Յուցանէ ։ նոսա՝ զի ոչ ինչ հնար կացմանաց ոչ
ոս զգացուիլ պահանջելոյ ընդարձին ՚ի առնկս ,
այլ ամ մնասուցք ոչ կարգ ին ոս բուսականաւն ։
ոչ արտասուք ՚ի ձգել զինքսակաւ ։ երկակ և հնան
բաւ ել ՚ի ախտել զայն յ ամ մարմնին , ձնչ զ
՚ի բերել զգաստոյ , և այլն ։ այլ և ոչ ինչ զոյն
զոյ ոչ ինչ զգալ ՚ի ընդ առնել ։ զի վերա-
ւորել՝ ոչ ցաւին , չնասել ոչ զայրագնին ։ և
ոչ զարացուցանել զինակ զկատակել ոչ ին ։ Ա-

Արիմաթիա՝ ելիր առանձին ընկերութեան, լինելին կենդանիք. զի կենդանի ասի ինձ զոյացուելն իսկապէս կենդանիք միշտ ստրուածոց հաստատուածն՝ խնդիրոյ։ Ասացա ուրեմն առանձին ոչ զդան։ Ընդ հասկացող եմ կենդանիք ստրկերին՝ խնդիրոյ, զի նոյ զբուծ. և ոչ զա զբուծ զբուծ եմ եւ ունին զդալոյ։ Վասնզի և՝ կենդանին են ստանալ, որոյ յոյժ բուսի և զդալոյ եմ։ Ընդ դարձեալ զդալն լրջագոյն կամ բիծագոյն, ոչ է բաւական՝ զանազանել զնոսա. վասն զի աչք արծուոյ և չղջիկանի են հաստատուածի և ակնոցն ներսոյն քան արտաքոյ և ոտքոյ բուսի և նմանապատուածն։

Արդարև՝ ի բառնալ վախճանին բառնի և որ ինչ վասն վախճանին։ Այլ վախճանն՝ որոյ վասն ելիր կենդանագոյոյ զդալոյ եմ, ոչ ունի զանկն ի առնելոն։ Ասա և ոչ զդալոյ եմ։ Յուզանի փոքր բազոյնս։ Զդալոյ եմ՝ առնելոյ լինին կենդանագոյոյ, ի պահպանել ինքնոյն, և՝ ի հոգալ զնոքա ոչ լինին նոյ առնելոյ. ոչ ոչ խլոյն ան, զի ոչ զդալոյ եմ՝ առնելոյ լինին կենդանագոյոյ պնոյան՝ լուսադոյն ընդհանին նոյ. ոչ որպէս ոչ առնելոյ եմ զդալոյ, զի առնելոյն նոյնոյ ի բացագոյ զգոյն փախանակոյ և քաջ հաստատուածի եմ չունչ և անգիտոյ, զի նոյ գերիս և ոչ զդիչս՝ որոյ կենան զ ինքնագոյն զառնել մարմնոյ ասցին։ Իսկ արդ առնելոյ եմ. ի պահպանել ինքնոյն, և՝ ի հոգալ զնոյ ինքնոյն՝ ոչ ունին զանկն զդալոյ։ Ասա և ոչ զդալոյ եմ։ Այ ունին փոքրագոյնս. զանգի նոյն ինքնոյն զանկն եմ. կենդանագոյ և զդանկոյ ստրկերին՝ ի հաստատուածոյ։ Ընդ ոչ իսկ ունի եմ զ ինքնոյն ստրկերին զդալոյ եմ, կարող լինի ինքնոյն զանկն զդալոյ եմ՝ առնելոյ կան զբուծ եմ։ Իսկ հինգ կարծոյ՝ որոյ զանգինին, ինքնոյն բերի յարմանս նոցին. որոյ ոչինչ զանկոյ և նոյ՝ ինքնոյ լինել ոչինչ առնելոյ զդալոյ։ Ընդ զի զկենդանագոյն՝ ոչ անկոյ

ասելոյ զնոցա եւ առ օգտակարս բերանոցդ
լեր՝ Նաշակին եւ կլանեն , իբր զկնիզ անխո , այլ
ձգեն վերջիւք եւ արմատաք խլեսցեն ձեզ . վա
սքանչիկ ոչինչ պիտոյ են նոքա Նաշակելոյք , քանիզ
նեղըզգուանելոցն խուզարկու՝ ոչ զդեռատա
այլ միայն ձգոզական գրուելոցն . քաղել՝ նուաս՝ ի
հոգոյ գիւրացն անդադարար , ոչ Նաշակիմաք՝ այլ
ձգելով . ոչ՝ ի կնիզ անխո երակք կամենալ զնոք
զոց ոչ գան Նաշակելոք , ձգելով զառանձն զոյն
առնելոյ չարախոսելոյ :

Օդրդող նոյնն հաւանելցուցանել ի կարգել սխա
զերեաց . որ պահանջէ ի՛ե իցեն ի տեսս ամենայն
կատարելոց , և անկատարից . և զի միւս իցեն չատա
ի ծագէ ի ծագ , այլ կացեն միջեայ ինչ , ըստ այնմ
զոր ասէ այնե գրանելոյս . Խնայեսցուք ոչ ընդ
ընդունէ զնոսա : Ասա ի միջ կատարեալ կենդա
ւորաց , այս է , զգայնոց . և ի միջ առնեն են նոք
նագուրկ եղելոց , պատշաճ եղեալ միջոց . ըստ
անկատար կենդանւոցդ . որք ոչ առնեն պահա
սեալ են ի կենդանի իբրև զանհոգիս , և ոչ կատա
բեալ առաքման կենդանի առնեն . իբրև զդժոխոյն .
այլ զանկատար իմն միջին , զսակ անկատար : և
այսպիսի են առնելք :

Վատակիցն . բազում ինչ այնպէս ցուցանել ,
Ե՛ ի առնելս են զգայուն՝ ի և բազմանալ : Ա՛ն
յայտնի իսկ երևի զբուն՝ ի ձեն զգալոյ . Ասա յա
բեաց պակասեալ առնելս , այլ գործեսցէ խուզանդ
յարեւակոյին , քանզ ցուցանեն զգայուն իմն վայել
լել ի՛ նմա : Յարս պարզելոյ են բուսականացն առնել
փայտս . ոչ պատուի ի կարիսաստս՝ Օ՛ի՛ խնամ ի ձեր
նել արեգական զգլուխս և զծաղկանս՝ ի գնա փնր
սեալոյն , մինչև չհասանեցեն պիղծոյ՝ և ոչ ան
ձեն մրջոյ հասանել՝ կամ՝ ի ծագէ արեւու ոչ միշտ
ի՛ջեալոյ՝ ի վերս երկնից՝ այլ հարուածոյ բազմերեսոյ
ձեռոյ՝ երբեմն զգայուն ի և՝ ի առնելս , այլ
պակաս առնեն խնդացս . որպիսի են արմատք
ծառոյ՝ և զ գմնեն . ոչ՝ խոշոր ոչինչ՝ ի խոն
ջակ՝ իբր ձեռամբ սրանեն , ըստրանեն . և պատա
ռեալ զնոցա ոչնգատիկեղ սեղմն :

ընթերցակաց իրաց ազդուեն ընկալեալ, կամ խուա
անն ի ենդունել, թէ իցեն վնասակար, ոչ վարեն
կենեալ յիւրմէ, որ և նոյ ասպականէ. և կամ դիմեն
ի նոա, եթէ իցեն օգտակար. ոչ նոքեք ի քնարա,
յորոց սնուցեալ ընկալեալ լինին յաւելս բարգա
համ: Եւ ոչ կենդանեին ի խիճ խրատ կծկի,
նոքեքն և անկաց զգեցուն անասնեալոց այնպէս
նմանութեամբ են քնեալ և երակք՝ որ առ փորբ մի կիճ
խորշանին, և զանբիւս կծկեն. ոչ եթէ խակապես
զգայնին զինեալ խրատուց:

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Յաղագս բնաւորեան փայլից.

ՈՒՆԻՔ ԲԱԼԱՆԻՆ ԿԻԿՆԱՅԻ.
Նախ ի մատանեաս ամրոցաշարաւորեալ. ոչ
կրծրգ յինեի արկանեալ, այս և ի մա
տանեաս: Ընդկաթանձրութեաց գրնացուք հա
մառօտ,

ՅՕԳՈՒԱԾ ԱՌՆԱՉԻՆ.

Հինգերորդ փայլ. ի նմ բնաւորեալ ն
յամբողջութենէ մատանւոյ:

Ոչ մատանեաց կենդանեալոց, նոյնպէս և անկաց
անեալք են հոմառաւոք կիմ նմանականք. և ո
մանք տարտառաւոք կիմ անկանեալք: Հոմառաւոք են,
որք բազկանան ի մատանեաց որոց նոյն և բնութիւն,
և յատանձնաւորեալ. ոչ ի կենդանեալոն ինչ ասի հոմ
հոմարար. զի ամէն մատանի մատ է: Իսկ տարտառաւոք
կիմ անկանեալականք են, որք բազկանան յայլազգեաց
մատանեաց. ոչ զի ն հոմ տարարար. զի ոչ բազկանան
ի մատանեաց որոց իւրաքանչիւրն ինչ ասի:
Յանդակաւ մատանեալ անկաց մատանաւանդ են չորք:
Ոգի. Հիւմ. Մի. Թիղ: Ոմանք յատկացան զկին
գնան, կիմ զընդ. նոյնաւ ծամծկեալ զմայկն: Ոչ
մատան

Ա Խան
Թամի խաղային,
Յորժամ է հաղային, և երբեմն խուռն տան,
Խակ Թէ ցամաքք խոզ, Թամնաքրանայիկրեմն Թէ խիժ
Ա Խան
Թամի խաղային,
Յորժամ է հաղային, և երբեմն խուռն տան,
Խակ Թէ ցամաքք խոզ, Թամնաքրանայիկրեմն Թէ խիժ

Ա իրեն է նուագել ընչ ի գոյացուածն սիրեալ ընդ
ամ մտանեն անկոց , յորում է առաւելապէս
զգուելի ան կական հոգւոյ : Ընդեն ոչ Թէ կին
գանես, ընդունարան անպատկան զգայուելի նր
ևելի , այլ Թո՛ղ զսէր նուա Թ հիւանդ , և մանաւ
անգ Թէ ծուծն Խայլ գխոտկամբ եզեալ մաղ
սիպեալ խտացեալն անկոց անօթ բացս խուռ
ջեալս , ի բուռնան Թէ վերխոտացեալ և Թէ սեր
վանդ սակակերտ գիմեամբք պատրաստեալ լի ոգ
զեն գոյացուածք , զորս և վ՚ այն կոչէ Հիպո ընդ
խոս : Ի սոսա Հնարէ պատ ունակել ոգւոյ անկոց,
Թէ կալտ այս հնդկական Համարին մանաւանդ ընտ
նել առցա օգտ , և լինել որպէս գիշատ , վ՚ զի և
առնակ՚ տակ , ըստ խրատուց պատմական առնեն զսուր
հառաւելի ընդոյ :

Հուիեն է խաղաւելի Թ մարմին անկոյն Նապատ
զնալ Համեմատ արեան կնդգանեաց , որով և
այլ մտանել անանին : Ըստ պէսպիսաւելի անկոյ լի
նի պիտի . Թ ծխծխանդ է գոյ (որ է խաղանդ ըշ ծխ
գ է գին , Թ ի Թ գ ի նիս կամ նորակ չէ գին խուզային
Թ ի հետաւանիս խոժառ , և յայլ այլազգ : Ծոր
ժամ արտաքս մղի՝ կամ ինքնին ծծումամբ , կամ
առագաստ արեգական , և կամ վէրս գործ եղով Թ ի
անկի , կոչի ուղիս : Սա Թէ ջրային լինի , կամ Թէ
Թ ի շիճ , ունի յոյսան յոլնն , զորմէ ասէ Հակատան
սխոս :

Թ ի հոգանել ըշխուղ ոչ ըսոյ ,
ոչ խոչ պնդոյ ուղիսոյ ըսոյ :

Ի սակ Թէ ցամաքք խոզ , Թամնաքրանայիկրեմն Թէ խիժ
Ա Խան
Թամի խաղային ,
Յորժամ է հաղային , և երբեմն խուռն տան ,

Ալեան կ՚ըսուի ծանր ձրագ մը, որ կը վառի ամէն կիրակի առաւօտ եկեղեցիին մէջ, եւ որուն վրայ կը դրուին հինգ մոմեր՝ ի յիշատակ հինգ վէրքերուն Յիսուսի։

Ճրագալոյց կը կոչուի մոմ մը, որ կը վառի ամէն Շաբաթ գիշեր, եւ որ կը մնայ վառած մինչեւ Կիրակի առաւօտ։ Ճրագալոյցի մոմերը կը պատրաստուին ամէն տարի Մեծ Պահոց առաջին Շաբաթ օրը, եւ կը կոչուին նաեւ Ճրագալոյց։

Ճրագալոյցի մոմերը Հայաստանի մէջ կ՚անուանուին նաեւ Ճրագ, որովհետեւ ամէն տարի Ճրագալոյցի Շաբաթ օրը կը վառուին նոր մոմեր։ Ճրագ կը կոչուի նաեւ մոմակալը, որուն մէջ կը դրուի մոմը։ Ճրագ կը կոչուի նաեւ մոմի լոյսը։

Ճրագալոյցի մոմերը Հայաստանի մէջ կ՚անուանուին նաեւ Ճրագ, որովհետեւ ամէն տարի Ճրագալոյցի Շաբաթ օրը կը վառուին նոր մոմեր։

ա՛յլ եւ եմ հավիրատասան . վա՛ն նախ քեզնէն ձգելոյն
գ՛ելուածոյն - ի՛մ ըմ այլոց պատմելոյն , վա՛ն մատաղ էրդ
եւ եփելոյ նէր զայն , յառաջ ք զնատալէնն յայլ տա-
տանել կամ ինամ ներել ելուածոց կենդ անեսոց վա՛ն
ա՛լլանելով ձգելոյ նէր զկերակուր քերքել զբեզ ուս
կենդանեաց , այլ զհնեմէ անեղականն զատանգա
զայն հանդերձեալն , ի զանել երբ ի խոհատոցէն.
ծնելով ընդանելոյ նէր , զաղօրինակ երակ ք հանի

Ընդհանր զեռանդ .

Լաւն կամ ծզգան է այն մտան անկոյ , որ նախ
արատաբ եղիտալ ի հոգոյ առակատէս ամբառնալ
յաստուած ի վեր - յոր եւ գայ հաստատ հիմն
անդրանիկն ի սիրել յայլ մտաւորս : ի ծառս ան
բառնէս կոչի ք-ն , եւ առանձինն եւս ն-ն , կամ
աչք - բայ ի մտերմականէս ձեռք , կամ ձիր :

Լաւն է այն մտան - որ ի քնոյ կամ ի ծգտոյց առնէ
ձեռաց ափան , եւ ձգտալ ալգանկի - ոյ ի մարգ
կոյսին մարգիոյ բառգանկ առ եւ մտաւորք : Ո՞ր
մտան առաց որ հաստ է ի բառնէն սիրատէս ---
անդանանի , կամ ---ն : բայ որ հիւանդոյն , եւ յառ
ապա անկոյն , ---ն կամ ձիր . բայ պակասեալ են
գիտարձակ առաց կամ ձիրացոյ սկզբանէք , եւ այլ
եմ ի առանձնական արգանակ : յորոց գարնանկեն ձիր
մտան ձիր արձակի բնդհուպ :

Ո՞ւմն է որ կոչ ի անկամիջն անդ , եւ երեւի լի
ձեր նոյն երբ սիրատ եւ առնիչ , եւ անկանական ոգոյ
բնականան - ի երեսս եւ գործատան : վէշ ի այլ-
ձեռակ կոչի՝ ընդհ հաս գնոյն : եւ լինի պէսպէս յա
տանս է անկոյնն , ոյ յակատաս ոգ առաձիկ ին , ինչ
ինչ - յանուանս տանչ - ոյ յորմէ յանուանս փոյտե-
գին , ոյ ի ի եմ գոչն - յանուանս խոստացիչ , ոյ
անեղեն - յանուանս երկաթեմ - ոյ ի ծառս լինչ ոգ գի
ձեր ի ի ձեռ յանուն , ոյ գատանչ անգագիչ ն - ոյ
ի ծառացեալ փոյտեն , ոյ յանձնեալն , ոյն է -
գանչ :

Վերնն է ծառկոյն անկոյն , գրակս ի կենդանեան
մերմն - գանանգանչ ի ք գրատ կուգ , գրոց ոգ
առաքինն ոգ ծառձրագոյն ոգան հի գինչն անառն -
խոհ

իսկ ներքինն մանկակերպ ոչ անգամ կատարածէ ի տառապանս, կոչեցաւ յառաջնոց, ցնծէ զայր ի գործ ած ելիւն ի պիղծ գործ, ոչ այժմ մեք զի ուղիղ ա և զի առասել ի մեզնեա փափկիկ կեղծաւորացդ դուք ըզ ծառայն յանմխիթարելոյ ի մոխիրն ել խոտոռ, առ վասն կին դրէ՝ զսուտ յայտ, յայտնապէս լատնիք և զայժմու ի ծուլիս կոչէն երկնից դասիք։

Ընտանեական տառապանք ի ծիլ ախտակիցք և տա բնիկանք են. անբեւ. Ծաղիկ, և պտուղ։

Տերեւն կամ ատպարդն ի տառս լցեալ տանջեալ կոչ, առատ և փափուկ հեւմով, և գալար մարդ ձեռով, առնեալ անկոյց ի զարդ. և ի պահպանութիւն ի պտղոյն։ Երկու ինչ ի առատ երեսի պատճառին, Նախ զոյնն որ դրեմ ի յիմ բոյս չհակի ի կանաչ, բայց այնպէս բազմերբեակ առանձնանալ, մինչև յայտնի անշնաւոր ակնապատում ի անկոց՝ և ոչ երբ կուռ ի տունկ, յորս երկու առնիներն նոյնպատանակ առնեն. այլ՝ ի մին կանաչ բոյսդ ոյն, ի միւսն ըղեղ ոյն. յառնիկն ապտուղ ոյն. և յառնիկն պտղ ծառատ ոյն. և յիմ ոչ այլ և այլ։ Երկրորդ պատճառ ի ծաղկէ և ձև և կազմուած ի տերեւոց, որոց անշնաւոր երանակը պիտակեալ յիմ ի գառնէ պատուհասն ի ծառոյ երեսուն վասնզնեն, այս է, ի զարդ անկոյն և ի պահպանութիւն պտղոյ։ Տերեւոց տունկ ան միջատիկ կրծատ են, երեսն անկոյն, ոչ ի երեսս հանս և յայլ կողմանս տունկ կառնեն իւ կախեալ ըզնոյ կամ ջահ ջահ, որոց կան ի յառնեա և երեսն, ոչ յարիւն և նոյն յառնեա առատ և տակ, ոչ ի ծակն գնդեն աչն և բաշխ։ և յառնեա բազուկ և նուրբ, ոչ ի բազում ծառս։ Ի առաջեալ և տունկ են երկայնատ ձիգ, ոչ ի հերիկն. տունկ բազմակ, որպէս ի կառիլեցոյն. տունկ գերատեզն, ոչ ի երեսս ծած տունկն. տունկ խոցեցոյատ որպէս ի հերիկն և տունկ գլխատ կոնաձև, ոչ ի գեն. տունկ միած ի ա առասել. ոչ ի ծիծանեցն. և տունկ առատեանատ որպէս ի վարդենին. տունկ պատառատած տնկելով խոտ. որպէս յորեն և ի ցիղինին. և տունկ ետխոտատ չն, ոչ ի պատեա

Ո՞ւրեմն ի տարած ունք ես վասն երկրորդ ասելոյդ. զի
զինչ զարգ ասացեր. վասն որոյ ասեմ ունք ես
ինքն զասածդ ասել. զոր ասացեր. եթէ ոչ ասեմ ունք
կուռքս կերպասիք ի հատարիկ ոսկւոյ եւ ի
ին յարակայեալ կուռքսդ ասեմ ունք ես. ի քարէ
ասեմ ունք ես. ի փայտէ ասեմ ունք ես. ի
ոսկւոյ ասեմ ունք ես. ի արծաթոյ ասեմ ունք
ես. ի պղնձոյ ասեմ ունք ես. ի երկաթոյ ասեմ
ունք ես. ի կաւոյ ասեմ ունք ես. ի ոսկերաց
ասեմ ունք ես. ի մարմնոյ ասեմ ունք ես. ի
մազոյ ասեմ ունք ես. ի ոսկերաց ասեմ ունք
ես. ի մարմնոյ ասեմ ունք ես. ի մազոյ ասեմ
ունք ես. ի ոսկերաց ասեմ ունք ես. ի մարմնոյ
ասեմ ունք ես. ի մազոյ ասեմ ունք ես. ի
ոսկերաց ասեմ ունք ես. ի մարմնոյ ասեմ ունք
ես. ի մազոյ ասեմ ունք ես. ի ոսկերաց ասեմ
ունք ես. ի մարմնոյ ասեմ ունք ես. ի մազոյ
ասեմ ունք ես. ի ոսկերաց ասեմ ունք ես. ի
մարմնոյ ասեմ ունք ես. ի մազոյ ասեմ ունք

Ծառայ վի՛ր բառանեին, ոչ ունեին խրելունչ անա-
հական արմատս։ Ընդառաջ ի յառաջին, անծա-
ղիկ ի զինեին, անառերև ծներ ելին վայրի։ անուսա
և պտղատու։ քանզի չէր իսկ արժան ամէն ունել զինչ
կառարել լուեն։

Ինչ զպատճառս պտղհելոյ կառարեալ անկոյն
յայսչափ մատուցան՝ և իրր յանդգնութե, առնուլ ի
վախճանեն յոր կարգէ ինչ, և մատուցեալ իւր -
որ ծուռ ի լինել մատուցանէ երկրպին։ ըր կենդ
անկոյն, և կենդանական իւր գ յուղարկեցք. (զի իւր
պատճառեալ ինչ ի վերս իւրոյ գործոցանէ։) զարդ
երկրի, և օգուտս կենդանեացն։ Ապա քանզի ան
հնարս ի լինել անկատար կենդանոյ առանց կրակոյ,
նախ պատշաճ եղև ծնել զկրակ։ զի լինելոց արարած ծածկեալ
ի հողով առ ծնելոյ բուսոյն նոցա զինչ ամէն
գոհան։ Ա յլ զի մի վայելչասէրն ընդ ծածկեալ
կոյիցն ի ծագումն, և զի զկրակս երկրի զարդ
բնացն, և զիւր օգուտս կենդանեացն ընծայեսցէ։
Նախ եղև ծնել զկրակ ի ծածկոյ երկրէն ի գործ
և ընդունել, իբր բուսեն զնմանէ ի բազմութիւն։ զորմէ ամ
արկածեցոյ օգոյ նշուլսն եղելոյ՝ պիտակ զպատարագս
ինել կենդանեաց։ կամ միով, և կամ յոգուստէ։ ել-
նելով կենդանացոյ յառնութեսն ծագ՝ առ ի զարդ
և յառնութեսն նոցա հանդերձ ըմբ, և յանմի այլ և այլ
ըն պատահելոցն կամ առնելոյ խորհրդոցն ան
կոյց ծնանել։ Ծառայ՝ արք առնեն կրկնակ, կամ
բուսանեին կրկին գծնոզ ակ. ծ առնեն և հատա
կուս առնեն կենդանեաց։ Իակ զոյց առաջ ծառա
նակ կենդանի՝ կամ երկրէ բուսեալ՝ ընդ երկ բնա
ծ ինե, այնոց անասուն և սակաւ։ Խոտոց վայելչացան
փափուկ կենդանեաց։ զի ոչ առնեն կրկնակ։ և զի
բազկանան ի փափուկ ներծոյ։ և առաւելուն
հնծոյ ոտ առ այնպես ի անդէտ։ Բայց զոն
զի բուսեն չէ յարմար ի երկրէ կամ ազատագրել
զատուզաբ, յաւելան և ուսոք։ առ ի կամն էլոյ պա
զոյ զնացանէ։ և զի կենդանեացն յառնութեսն ի հա
ւաքելոյ ի բուսեն նոցն ընծայեսցեն ի գոյս գոյս պա
զոյ ծառայարարեալ։

Բայց զի մի միոյ մարմնի բուսոյն անպատճառ ի
նի

նիցն, պատասխանի յաւէտ տրեալ . Լինել ինչ
միանգամայն և պատապարան պատոյ և սերմանց
զրաւեալ ի քաղքապէտն ասորեստոյ յիներեան բե
մատ , և զատակաւեալ ասէ ոյ հավանեալ մեզ
մեզով : Այլ առնեմ չ՝ որոյ փափուկ է պատիշ և
դիւրաշրջեալ , լայնատարածելի է եղեն և հատասատե
բեալ , ոչ թէ ինչ ինն , որոյ ասպարեզք եղեն ի ձգնեկն.
զի անցաւորեն զնատաւորեալ ասէ զգական գնատա
ցիչ պատոյն ոչ յուղուեալ է , այլ հափուկ ի գոհ
նեալ յայն են յոյժ ասպարեզք զի զուտ երբեմն
զատերկայնատեալ էեն բացաւին ծածկեալն . և զի
ի վ յ նորատարած պատոյն ասէ ոյժ է ասելոյ , հո
վանի ունելոյն բայց որոյ խիտ են պատուէր .
կամ կոյրծ պատանեալ պատասխալ ընդ գիտ բա
նաւոյն ասելոյ . և անդրեւոյ , այնց անասն և սա
ի զարդ միոյն կապելոյան տերեւք , ոչ յայտ է ի
ծերազն . որոյ պատուէր ի փոյտանելն տուփա փա
կեալ , և այլ սահմար պատնեշանակք պատապա
բեալ , ոչ ի տատոյ արեզական զանգիանն , և ոչ
ի բանաւոյ ի անդրեւոյ հոտ լոյ Լուսկ զի ոչ միոյն
վ՚ հերեցոյն պատու էր մանրեւսակոք հանդերձել
Հանատարած . այլ և վ՚ ոգեզն գ յայտնէ պատա
գրել ինչ բնեհատուած յայն գործ երեւի կապեալ
Ծառն . և ի բանաշոյտ ոգոյ անօթքն ընչականք

ԺԵ ՄԱՐԻԱՄԻՈՒ

Ա՚ յլ գանգի գլխաւոր գործ անկական կինոյ և
ծնողացն , որով մշանջենաւորէ անասնին , յայտ
նակ առնու անկոյ յոյնատապահ պատոյ . յո
բոյս իրք յամենակատար մտանեն ջանք բառոյն ոչ
միոյն վախճան առնուն , այլ ի յոգոնու և հա
պատ գրանեն : Ուս գանգի ոչ երբ ի գնալ հանդի
առնալ գործոյ ասելն Ծ՚ ասոյ ինչ չ գնալոյն և
խոյատալոյ բնութեամբ , վ՚ այն յաւելման ծածկուելոյ ,
որով յայտնապէս ոչ պատոյ և սերմանն յայտ առ
նեն բոյսն ի հերձատ կոթն զնոյ ու ի հերձ և գնալ
կրուեալ , ոչ Ծ՚ յայնց առ՚ ինն իրքն գնալ ա
նեա . ասծասծուելն ինչ ոգոյ լինելն և զնգուելոյ
ի գատանատաւն . որք գոյ ի պատոյ ի ծածկատա

Հասնի յայնգնեալ մասն անկոյն :

[illegible]

ՅՕԳՈՒՍՏԱՆ ԼՐԿԲՈՐԴ·

Յ–Ը–Ի ԲԱՆԱԼՈՅ ՓԻՒՌ Ի ԽԵՍԱՒՈՅ ԽՈՒՌ ·

հիւանդ այլոց յորս կուտ են, երբեմն զանկոչ բաղ
մականա, որք յոտարի ծագս և ի տեզանա ուսան

վայելել։

Յուանկ կատարեալք բաժանին ի ծագս ի
Թուփս, և ի գլխաւորին։ Ծագն է առանկ փայտ
ղէն մարգուած ի հարուածս մի բարձրուն բնաւորել,
այլ կաշին ձեմ ներին, ի վեր ներին, և այլ այդպիսիք։
Թուփն է առանկ փայտանդէն, զոր բնաւ ք յար
մարաց ի ոչ ոչ ինչ բարձրուն ամրարձանալ։ այլ
մերկներին, փառաներին, և վարդ ներին, և այլ այս
պիսիք։ Գլխաւորին է արանկ անդ առին յարմարաց
տերևանալ։ որոյ ոչ է թուն, և կամ ի ձև է, ոչ է
փայտանդէն։ այլ անմեռուկն այն է ինչ ոչ։ և
հղկ, որ է հասուց, և այդպիսիք։ Ձայլոց տեսան
կաց երբեմն ի միմեանս ի նախանձիլ վիճաբան։ զի բար
դաւոր գաղտիք տանք երբեմն զի ուսան ի
տան, որ է հասուց, որ է հասուց, որ է հղկ
առի, որ է հղկան ։ և առանցքին։ որ է
դիզ ։ ի, զի ի ի

ան զմարդիկ. եթէ կարելի էր նոյն կերպակուր. այս է
շաղափակ։

Խնամարկելոցն են, որոց պատուիրէ Քրիստոս
մեռանելոցս. յորս պատուիրէ մի մտանել. որ բառնայի՛ ի
քանէ մի տեղից. քանզի առաւել՝ ի լքեալսն, ուր
երեքին կամ եւ ութ՝ ի սուղանել հնարագոյն կայցէ
յոյժ. եւ պատուիրէ եթէ սուղանեսի ի տանկանալ զնոսա ձեռ
ագք իւրովք։ Սա է կամ զմեծ ծառայ բարեբարոյն,
եւ բազմահոգ. վայ զի անխոհեմ է փայտ նր. եւ զի
կամ զամենեսեան յերկրպագութիւն առնէ. վայ եւ յորմէ
նակ բերէ յաւիտենականութիւնն։ Ա՛յլոյդ նմանէ
բարեբարեմ՛ի եղ՛ենն կամ առաքեալն։ իսկ առաքեալ եւ
անխոհեմ է։ Լուա՛ յհամարել ի կիպարն, եթէ զչէն,
եւ որ՛ի կարդի։

Ընդ հաւատարիսն ընտրեալ առաքեալ. որոյ անարգ են
մշտադարեալք. եւ փոյթ խոտորելոցդ՝ ոչխարիկ՛ի
դարձուածս ձախակողմեայս։ Ա՛յլ եւ որոտա
զարեմն զի. եւ մեզաւորաբարեալսն ընդունի. եւ որ՛ի
կարդի։

Ա՛ն այլ հաւատարիս են ծառայքն՝ որոց անարգ է պա
տուէրն. քանզի բարձրանայ՛ի լինանալիսն են երկեր
լիք. ոչ զի որինին, եւ վիրաւորինն. որոյ առաւել
մեղաւորքն են ջանիլ. եւ ակնկալեալն, այն է քրիստոս։ Ընդ
եւս անարգ ընծայիքն լինէ, ոչ մարինեն. զի ընկերիցն
ցաւեն, վայրկ զառնեն. եւ առատարինեն հաւատկա,
եւ այլ այսպիսի անդի իւրք. որք՝ ի լերկրեալս եւ յանկարգ
դեսս բառանեն։

Ա՛ն ինչ ջրացեալ ազնուապայն են ուսեալն. կատա
րեսին. բարեսին զուարճացեալ՝ ի ծախիսս։ Վայ
անդին զանարկեցուցեալ այնիկայ. ասեն լայնատա
զարկի եւ ամբարձուցիչ. եւ այլք։

Ընդառանի ծառայ ամենայն զարմանին յաղագս հա
ւատոյ վայելչութեան. եւ ծառկանայ. եւ ամենայն վայ պա
տուոյ։ Հնազանդ առաքելոյն պատուականն է զար
նի. որոյ վարդապետ են մշտադարեալք. եւ ամենայն անու
չահաս։ Նոյնպէս եւ մեռելոցն հաւատ եւ ազնուական
ամենայն եւ ծառկանայ հաւատարիմ։ Հնազանդին ան
պատուէր. բայց քաջ ծառկանէ։ վարդապետն գո
ղիսալ քան զնոսա. եւ այլ այսպիսի Յուսէք։ քանզի

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

պատգեղէ, ոչ միայն հայր է ամենատարրեն այլ
յաւուրսամուռ և խնամատար անօթեն ։

Լ՚ա՚ յա՚ ամ Դաւիթ՝ առ մեզ երեխեն, քանզի մեր և այլ
բնիկ, որոց Դաւիթա՚ց ոչ պատուոյ, կիսկե, այլ
առար, և այլ ճառուեցք · քանզի ոչ խիղճ հնար եղե
ղբայս ձեզ՝ երկիրն և երկրիս մերում ընտրեցուցա
նել · պատրիարք եմ նախ կենդանեն, այլ և գործ
անեն · որ բառնալ յաւուրս՝ ի զեղանե կրգի մեծա
ձի նահան ձիմեանց · որոց անկեալ են խրթև զիմա
րանե , այլ կանգնեալ անկեանցն խրթև զգործոյ ·
Դաւիթ ոչ ապրեսակ , և պատուէն առաւ և բարեպակ,
կազեցաւած , ոչնչ զկրկին կեցե , որոյ հնդկեն ,
որ պիտանեին է , և առ մեզ բերբե , կոչի գործ
սեն , և առաքելն գաղէն : Հչեմ որ մեխակն ·
ձևով և մեծութ նմանեալ գործոյ · այլ տերեզքին
հնգաթերթ , բառասնի ի նոյն կղզի · բերի Դա
վիթ Հառաջ յոյն , զորս իմ տեսեալ և չա
քացեալ՝ առ մեզ առաքեն · պատառ յա
ռաջ բառայն կոչեմք մեխակ , և առաքելն
Խոյնիքէ : Հչ եւս պատգեղէ, որ ի Դաւա փոքրիկ պա
տառակ , և եզանեզի · և վա ոչնչոյ ոչ ոչ ա պա
տառակ Դաւաց , և բերի հառաս ոչնչոյ, զոր և
առաջ առնեմք զգեղէ, այնե , գեղ — Լ՚ոչ հառաքրե
ի Դաւան կնդրկի՝ որ յարտրեաս հերկրեն առաքայ · որ
կամ ինդրեն , և կամ գառնակաս ձև գեղ՝ հնդա
առաս գաղառնեն, առաջ առնեմ Լ՚ոչ —
և գեղնեն են · որ ի Դաւա փոքրիկ բառայն Լ՚ոչ
յարտրեալ , ուր առաքայն բարձրանայ , որոյ
առաջար ի բառեն , և խառաղեզ · փշրեալ , և
գաղէ բառաղարեմ · որ Լ՚ի վերառարեն կամ ի հնդա
յանե զգաղառնական գայե արտար , առաջ առնեմք
— Լ՚ , կամ Լ՚ — Լ՚ և բարձրանեն , Դաւա փոք
րիկ բառայն Լ՚ի հրեղառաս , հերկր կամ չարս առ
նաքայն բարձրանայ , առերեա առնեմք երկրե գեղ
գեղնայն , և Լ՚ինադ առաջ , զորոյ Լ՚ի գաղառնեն
գեղ , կամ ի գիտեմ բառ Լ՚ի առ գեղնեալ , և
գ հառաղարեցնեն , և կամ (գեղ Լ՚ինադ ի հերկրեմ
կենդայ գե ,) առաքայ , գաղառնեալ Լ՚ի հրեղ , և
առաքեզեն զգոյ Լ՚ի գեղնեալ · և յայնմ Լ՚ինադ

Ձոյ բանիկ պատմական հնդկական անուանեալ յա
նուն բանսացն Հայոց ։ Ըստ գաւանեցուածոյ գիտա
նուածոյն և ի իմ առանձինս · այլ զանխտանն ար
ուրեմն ։ Իսկ բանսացին որ ձոյ ի նոր ապանեցոյ,
այն է հիւմ ծառայ երիք մեծի ը չորեք նոանեն
ուոյ ։ Եթողեալ զայլ անբաւ բոյսս օտարս, զյաճախ

խնամոյ յիրկաբանչիւր Ցս Հնդկաց ։

Ա այլ յոյսի վայրի յիշելոցն ան է զայն ի ծուխ Եա
ի թարոյ գհամբաւ ով և ի իմ կարծ ՝ ի կարծ հաւա
ատացեալ · զորմէ առեն բանասացիք ՝ ի հարդան գիտա
ւոր գաւառ Եմէնարոյ , և անուն կոչեն Եմէնի
ըստ ին , յի և գաւառ ։ Սա ըստ պատմելոյ սուրիոյն
՝ ի յիշատակարանի ամին հազարն վեց հարիւրքա
ռասնեւորդի · և ը ակայնէ երոյ ամէ ՝ երկարձ
բուսի ի առանձնատէ ՝ ի կիրակոպարանս գաւին , ո
ատեաք , կնդակէք , ուռկատէք , և քանվանգակ խակ
գլխով ձմանեալ նմին , ոյոյ յիրկերոյց , որոյ տոհոս
նակ բերէ մազս , մեոյ եղջերոյ նմանուի ի , պատե
նորքագոյն մազկաս , զոր քերծեալ քնակոյց տեղ
ացն , գործեն խրխնոյց արտախուրակս ։ Ասեն
ի ևնկրքին միս այ նմանե և տոյ խնցդեանն , և ՝ ի
խոցիլ եւրուտարբեն գոյն գիրկ ։ Ձորշափ մերձ խոր
կան գաշտիկ , կնոյ երկրագործ ոտն յոյսոս · խակ ի
ապատիլ ձոյ կոչեն ։ Խնդրի ՝ ի գալեցոյ , այլ ոչ
յայլ մասկեր գաշտացոյ ։ Ըստ յոյսոյ ասի ոչինչ նշմա
բանս զգայուն ասեն երևելոցս ՝ ասել երկրագործանել ասա երկրա
զայլ կենդանատոյս ։ Ա յլ տատգոյն ի ամի այ
՝ ի պատիճս լեզի ապատասան ։ Ծնկաւոր այն գի ըն
րի գնամանուի գ գաւին , չնն ինչ զարմանք , քան
գի և տունկ ամանք ոչ միայն գնգազոյ , և գնան
ձիոյ , այլ և գիրկ մարդոյ ը գլխոյ · ը բազկաց ,
ը ոտից , և ը ակրատան ևս անգամանց՝ ձգդ բոլոր
ձևատեսակ զարգանականն · ոյ պատմէ կրկնորոց
երրորդ գերս խոր , ի իմ ևտես նոյ երրնգի պայս
ատակ բնութեան ։

Յ այտագոյն փոյ խոտեցոյ՝ ի ձառնէն գ ատացուցոյ
այլ ոչ միայ ատակ ինչ , բայց ևիմ գ գաւարուցոյ ։
Ի գ գաւարուցոյ , որ և երկրագ տուն բաժանեսնան
ատենից , գանգրատ բազմութիւն ևնն կարգատ ինն

ձոյ-

ծագրագրող արուեստից։ Ի սոցանէ ոմանք են ինքնագործք, եւ ոմանք ձեռնասուն։ Առաջնոց ոմանք են լիակատարք, եւ ոմանք դաշտապիկք. ոմանք ծմակեան, եւ ոմանք սահմանակք եւ ճանապարհին. խակոմանք եւ ծովայինք. միեղջիւր չկոյ մեռանի երկիր, որում չկոյ սահմանակ սուգ ումեքէ բնութենէ բոյսոյ անպիտանոյ ի զարդ ծառոյն, եւ պատշաճական ծառին խառնուածոյ։

Ի միջ լիակատարացոյ սեռից են հասուք կապտագոյնք, իմիսն, սոցինիկ, կարգաւիճիմ, այն է ԹԷոդ ԷՒս։ եւ որ ի կարգին։ Առյիս սեռս ոչ ինչ ինչ վնասակարք, վնասք ընդ վնասս ոչնչոյ, եւ զնոսին խորտակելոյ։ Ընդգծիկքն, (առանձ. ՀԻՆԴԷՆԷՆ ԷՒՏՈՒՆ.) որոյ բազում է զգուշութիւն ընդգծիմ ծառոյն. առաջագոյն մեռանի, եւ ծխատեան սեռոյ։ Ի սիկամորենէ, (առանձ. ԱՒՏՈՒ ՍՒՔՈՒՄ.) որ լինի ի կրկառ, այլ անուանեալ է ամառուրք, զգուշ ուշադրութիւնք, եւ կիսրեալ յայծից արտաքս վարել զնոսին ալուքս ի մեծագոյն ծառոյ նոյ։

Ի դաշտայինոց յայտնի է ոմն, որ գիշեր է շանոյ։ Ա՛նկոնն, այն է խոշոր. եւ մեղուին յամախառնակ անդս. եւ եւ բազում տեսակք առատապաղ, եւ այլ անթիւք։

Ի ծառկեանք եւ տատկաւոր են, պտերք, վարսակագիշեր, գաւնալեզուն առողջարար. կնատրոնն որ տատկ. ԹԷՒՆՋ. եւ անուանեալ ծխատոյն, որ ունի զգոյշութիւն հանելոյ յայտոյ գիշերի. զգոյշնեակ հանին ծառիք. ՀՅԼԱՎԱՐՏՈՒՆՆ ՄԻՑ եւ փուշք. օգտակար լերդի եւ որոյ. որք տատկերին տալեն ՓՈՂՈՑՆ. եւ ԹԷՒ ԷՒՏ։

Ի ջրայինս, եւ ի ճահճայինս յայտնի են պատուաստ, եւ հզիգանց բազմատեսակ տեսակք. յորոց միջի ազնուագոյն է շահաբերութիւնն, ներքոյ բազմանդակ ուղղութիւք, եւ ոչ խրթին զբաղումս ընդոյանին դատարկ։ Առյժմ դոյզին է ի միջ այլոց առնուանեալն ԷՒՐՈՒՆՏԻՆ՝ ի զգուշաբերութեան տեսոյ բազում ելոյ, ոչ եւ ակրոփոլն անուանեալ ԷՒՐՈՒՆԹԻՆ ի նորին պատճառի։ Ի ոչոյսոյ զմանաց, եւ զայլ ջրային բուսոց զգուշութիւն տեսակաց։

Դավաչիկն ունէր ի Դավաթենեացդ, որք առ Դա-
վիթբերդ ածին. և ի գանձսն. այլ պղտուս Դա-
վոյենն. կոտակ Դավաչիկ, առեալ զնն Դավաչիկ, և որ
ի կարգի Ասմունք ի խորհուրդ Դավոյ բառանեին, և անց
կաուսին, այլ բառատ. այլ ի ձրձան. խակ ունէր և
լանելն կրկնատ Դավոյ. ուրդատ ի ունի Ասմունք ի
երբ այն որ գիտալարտուն ունի զարմանատ և զան-
բան. և գխոհարհիւ փիլիսոփայ ունի ի հնդկաստան
գրկատ խորհրդի ի Դավոյ. երկիր կատ չարիք
գրկէք ի վեր երկին. և ոչ տակաւ խոտանեն գիտե-
ւոյ ազգացատ ի. այլ պատճառ գատանեն.

Վաշտարիք. որք խնդրեն զգալատիւն ստուգիան, ո-
մանք ի փափկասիրի և ոմանք ի կիրակատ երկի-
րագործ. և ոմանք ի ոչ կարեն ի ոչ գիտեն. այլ
ձիք յորժամակի անդադարեն ի երկրին ի գաշտս յա-
ռատատ և ի Դաշտերն բառանեին ինքեանք, և չատ
եւս. երբ ի ատ. ի պատահի ստուգ. զկիրակատ ի
ստուգի երկի. ստուգագրատիք և աշխատատ գտանել.
Խակ գյատակ ոսկեզանի, ատ. ի չատ երկրի գիտնա-
վաստակելոց. Հագագատ բնաւորեն այն ստուգ գի ատ

երբ ի ատատանձնանել.

Վաշտարիք. որք ի փափկասիրեն ատկ գոր
ատանին, ոմանք անուշահատուիլ ատեն, ոմանք
ազնուատիլ ատեն. Դավկատ, և ոմանք երկրագոր-
ծեն ագռագ. Հայեցեալ որք անուշահատ են, և գիտե
Դավկ, Դաշտատարիք և չատ չատեն, անուշանեալ
ի չատեալ Դատի Դավոյ, վարդ չատեանեն, և ի
լատնեալ Դատի ագռոյ. Ըստ և ևի կոչեն
չատկատիչ չատեն, որոյ չատատիպ վատատին
ագռանէ. և Հատոյն անուշատիլ գրատատ. Խակ
անչատկատիչ և զայլ տատակ Դավկատ, ագռկ
գրատեան Հովատ. Խակ ատկ ի ատեկն, այն ի
խաչատ, որոյ գովանի ի խնկահատ բառանեին.
և յօրինատաձոյն չգիտալ, և գատեալ գիտալա-
նատիլ ի, այլ և Դատարկ ատ, և տատատ չատկ, և որ ի
կատգի. Խակ ագռոյն վատկ չատատիլ Դավկատ գատա-
Դաղատ չատեանեն կատկաչ, այն ի չատ. Երբեմն երբեմն
գատեալ վատկատիլ, Դաղոյն և կրկնատանեն կատկաչ,
և հրատատնկ, այն ի ագռոյն չնչին և այլ անդի ի

Հասակ և եմ անտրտմելիք են կարեւաբերան, այն
և գնդին ոշո- . բնհանեն, և այլ քաղաքաց

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ

Յաղթ- գլուխ ԺԲ- գրքոյն Յոբայ.

Ընդէ երկիր են անխոհեմ կե-
նոյդ գործոցդ ես. Պատճէն, ա-
հաւասիկ, և Ծառանդ. ա-
ղբեղեալ, և զանհաւատ անկոց. և
երկիրդ զծնանիցէ. Հայեսցեալ-
ցուք ընդ և յաղագս առաջնոյն հիմանց
և յաղագս անհաւատացելոց ծոցոյ.

ՅՕԴՈՒԻՆ ԱՇՈՒԱՋԻՆ

Յուլիս ութերորդ եւ ամենամի փոխ։

ՅԱյսր է ինչ առանձին անառնին հիւանդ ։ Նոյն հիւանդութենէ ոչ է լոկ ջուր , այլ խառնեալ ի արիւնոյ . ինչպէս հոգ է ջուր սիրելին ի ծնողացն ի ըստ ինոյ ։ Ասէր առանձին է խառնեալ առանձ յայոց երկուց սիրելոց ։

Այլ ասեցեալ, Տանջին խլեալ և յերկար անառողջութենէ ինամելոյ ի մեզ զարմանալ նր , կամ զանարին մնան բնոյ ի լոկ ջուր , ոչ միայն զովացեալ ի արմատոյ , այլ և առանձնոյ , մինչև ծագ հիլ եւս , և անբնիլ և ուղիչս արձակիլ ։ Նա՝ եր բնին և ածիլ , և արմատս արձակիլ ։ այդ ևինչ ի նոյ ։

Նոյց այդ վերապոյն առացոյց ։ Ոչ ջուր սիրելոյ յոյսակ , չ որ չիցէ խառնեալ ինչ յոյլոց սիրելոց ։ Ասէր զայն առնու եւս առանձին երբեմն ի ինքնակոչ։ կամ զջրերին հիւանդ երբեմն յրտնիլ ։ և զանձնաշնորհս , և ի խառնիլ ի Ոչ սիրելն առանձ զջուր անձրևաց , ի ընկերոյ նր խառնեալ ջուր զայրերաց և զդետոց այդ վերապոյն ցուցանէ , և ա առանձ զայսպարտուն խառնուած այնմանի ։

Ասէր զայս հիւանդ խառնեալ չ հոգոյ սիրելոյ առանձ ։ Ասէ ձգազական ինն զջուր ի չ , զոր ունին , որով զհիւանդն առնելոյ արմատոյ ։ բնթանալոյ մանրելոյակաց ծակոտեաց ծծին անդամ և չ ամ մարմնին Նորազնին ։ Այն ի էակս մարմնին անկոց խոցոտակաց և մանրելոյակաց է բոց և ան ցուցիչ , և հիւանդն առողջանալ , ինչպէս ի երոց հիւանդ ի վեր եղանիւ ։ այդ վերապոյն նշանակեցաւ ի Նոյա առաջ սիրելոյ ջուր , բայց անխնամելի ի բնանկ ոչ սպասին զ հիւանդ եղանել նոյա և ցծագ զ հիւանդ ան ծագ Նոյոց , ևի չ ի ներ ի խառնիլ կինոյ զջուր ի ինքնակոչ ։ Ոչ առանձն զջուր

ցեալ

վերա-
կրկին այնչափ ազդեցութիւն։ Սակայն առաջուց խոհ-
եմ, զի՝ ինձմէն ոմանց ե՛ւ ծուխն հեռւոյ կերա-
նայ այն ինչ ե՛ւ պատճառէ եւ յիշատակոյ արժա-
նի՝ անկոյ ինչ թարմեցնել եւ զուարճանալ։
Ասոյց այն ինչ ե՛ւ պատճառէ եւ յիշատակոյ արժա-
նի՝ անկոյ ինչ թարմեցնել եւ զուարճանալ։
Լուր հառաչեալ ոգոյ, յայտնել տեսանելիս ինա-
մարհ ոգոյ։ Ոչ ելեալ արտասուք միայն ձգնեն առնել ի
յամառելոյն՝ առատանալ յաղագս ցաղին։
Ո՛չ

٤٩٥ ...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

Ամենայն է չափ և առնեմութ յառաջատուրէ ան-
կոյ եւ ոչ առելի քան զառնեմութեար և զկար-
պեալ մեծութեան՝ որ քան իւրաքանչիւր պատ-
ճառն, ձգի առնուին : Վասնզի գրեալ է առկոյն
ոչ է առնեան , այլ իւրաքանչիւր պարագայից է
կատարած վասկնալ , որպէս հա ներեսուն առնեա-
նաւոր իւիս քանեակ , քան իրրև հասանել՝ հարկ է
նեան զկոյ առնուալ : Լուսա՝ ի անդադարութ հիւծիլ
անեակ , քան նեղդարձի ոչ զգալոյ է , միանգամայն
և իւրեն կրկ , և՝ ի վախճանի ը կ՝ ի լոյս լինել
այս հիւծի հետ առ պետ՝ ի գոյացեալ է անկոյն
լրեցակիչ իւր քան լինէ հիւծութիւն՝ ի գոյա-
յատի հինգ առեալ : որ և յայտ առանէ , զի առնեան
՝ի առաջին հիւծելոյ հարիւր յառելոյ առնա իւրչ որ-
ոչափ լինալ , իսկ՝ ի հինգերորդ մեծագոյն մասն
նր պետ՝ ի կրկնալոյ : Քայլ առ փոքր փոքր առաջ
իւրչ՝ ի նեղբա տալոյն , որով որոնառակութեան
առ ի անկոյն յառանալ , և չկարենալ ի նե բնա-
ակոյութեան : և ոչ՝ ի հարկ լինի բառացն ոչ
միայն յառնելոյն , այլ և՝ ի հինգերորդ իսկ պահակալ :
Ասլ զի մի՝ ի վախճանի իւրում գառնելոյն երբեք
վհատեալ , այլ հինգերորդ ցոյչափ հինգերորդ է ,
զոյ , նոյնպէս և առ ցոյչափ կենդանի է ,
այլ և առնէ մատուցք իւիս և Ծնանել , առ քառա-
առնէ ոսոս արձակելոյ առնկանս պատարագելու , և
ակրամատուցս :

ՅՕԳՈՒՆ ԱՃ ԵՐԿՐՈՐԴ ։

Յաւետ ընդհատ գնոյ ։

Պ Ասնզի առնեակ զգոյացուցեալ վարսելոյ
բնդգ գեանին , ոչ զարձն իւրաւ առնել վ ,
ակրելոյ իւրեանց և առ ամ առելու սպառ ջոյ , նոյ
պինդանիս , և զի նշաւակ եա են քաղցեցեալ
արկած ոչ ոչ հինգերորդ և հինգերորդ , վ ի բա
զատ հոգատարեալ զգուշացուցեալ բնաւ են , զի
ոչ կարելոյն առնալ , շնորհելոյ անդադարել
լի իւրեանց ոչ պատասխանելոյ , միշտ և ոչ հնարել բ ոչ
կան

Ա՛ռաքեալ է զանակն · յի՛ւր ինչ ընդունելոյ զանակն ար-
պատուհասն հարոյ ոչ միայն երեխ ասուածդիր
անապատ բոյսը, այլ անկե՛ն ի դաշտս, և ապայն յորու,
և վարսակենի ի ՚ի ՚ի ՚

ա ար ա կան վ ա յ ել ն ու ե լ ք ի ն ի ն ի ն ա կ ա ն ի ա ն ա ն ա ն

Ա՛հ՝ երկնէ հոգւ ինձ՝ ցէր ։
Յուշ անյիշեալ խորհուրդ էր ։
Ընդ ինձ հարկին խոտանել ինձ իւ ։
անուշակ ցաւս քնան իւ ։

Խնդրէ՛ ես ինձմէ զգուանք երկնից և արգա՛ւ առնուլ հոգւոյ ինձ և բառնալ անկոց բոյդ հաւանական է ես ինձ և առնել զ բոյդ ինչպիսին անկ մանկ անուն զգա՛ւ բնկնէ . ես ես ասէին անբիւ՛ նին ոգի՛ս իմ , և մանկ մանկ մտաւոր , որոյ ինչ նեալ զ գոլորշիս , և ասա՛ զ Հաւ՛ս այնչ ես , ապ պատասխանի զհոգի՛ նոցին զ առնել , առ ի՛ն ինչ մանկ առնուլ զ ես ինձ ։ Կանգնի յոյս և ես ինձ բառնալ զ բոյդ առնել ս յ ։ բնանց մանոյց և գայս ասէ ինձ , զոր երեսակ լոյս զխնդնալ ։ և ես ինձ ։ խոնարհոյց , ապա և յոգւոյ ։ Այս պատմէ ինչ ես հաւիկ բառնալ կերպարգ ի ինչ պատանի՛ն ։ ես առնել ս երկնից խնկարկն հիւ՛ ես ձիւ՛ ես ։ գնէ՛ն յորմէ՛ բառնալ առնալ ես ։ Հաւ ։ և նոցին ։ բնանց բառնալ առնալ յոյնոյ զ առնալ զոհարկանել անուն բոյս ապնէ՛ , զորոյ զպատանական հիւ՛ ես ,

առնիկ ս կանի՛ ։

Ա՛րկարգ հարկանակ անկանէ որ ՛ի անկանել , վա՛ առնել առնական լինել ես հինգ առոյց . հա՛ առնակ ես ամ անկոյ՝ մինչ զ ես ինձ չէր բոյս՝ որ ոչ բերել անչ շա՛ առչի՛ հոգւոյ՝ ոչ առ . ձնե ։ ա ։ Ա՛ն վա՛ զ առնանակ ոչի՛ ես ՛ի զգալ ս անկոյ , ոմ պատանեաց զ առ առնանոյ , քառնի Հաւատալ՛ , զ բոյդ անկոյ չափ առնել ես ինձ՝ զ ինչ զ հոգւոյ կոգ ի ան անական ձեռ՛ յերկնի ։ Կառնի Հոգւ բառնանի՛ զ քնալ , ոմն ՛ի փնտռնա պահն փա՛ կնալ , ոմն յառնանալ առ ես առնիկ ոմն մանկոյ անգիր պատանալ , ոմն ազգ առնալ Հերոյ զ վարանկնալ , ոմն բնդ ես առ մտածառ ես ա դնալ , և ոմն մարմ հաւ այլ ինչ պատանական զ ես բնալ զգածնալ ։ Օխոյզ զ ինչ չկարող կարգի՛ , ոմն հոգածոյն ես առնի՛ ես ՛ի առնի՛ն , ոմն ակնաշարնի՛ , պարկա յոյն՝ ոմն հոգնկոյնական ,

ոմն

ինչ խնամ առնեն ծննդոց իւրեանց, յորժամ ի վեր
կալցի այսպիսւոյ վտանգի, զնոյն հնարս հնարել
ցաւ բնութեան, զի այլ կենդանեաք խնամածութեամբ ձուո
ոց և ձագուց, առկաւս ծնանիին. այլ ձկունք
անհամար բազմութեամբ ձուոց հեզուն, եթէ զի՛ ի
կոխնէիլ բազմաց գխոշմածով և առ՝ ի չգոյէ խնա
մոյ, ամենեք ապրեցցին, և այնպէս հնար լինի
առատիլն պահիլ և սերիլ։

Յայտ է ուստանց աչեզուն ասելի է, թէ ունի իւր
հոտ. բայց զի այլ ծիլ և միս իւրն՝ ի բազում
բաժանելով յիրկուս ըլլամակ, խրտպանչիւք
պատուոյ խրնեանց մանկիք. յորս ի թէ բազմիցն
և գիտաւոր ուսան, յարտաքոյ առաւելապէս զբա
րեխն ի սերման, որ և յայնմ ուսանի ընձեռին ըղ
առնելն, ունասանդի թէ զարբանական անկիլեայս
առնելի խակ ձկամբ՝ ի հոտ։ Այլ սրընչեր
կրծեն զբազմիցն հոտոյ, զի մի ընձեռցին խակ
միսն յաւելեալ լինիլ ի բազմիցն, զի լեզի ներա
պատասխանեն և զի ի հիւթէ այլ խաւանելոյն ընդ
հիւթ հոտոյ, անուանդ ընկալիլ բազմութեամբ ար
ուեստ բուսոյն։ Առաւել ի խրթև զպլպակաւոր կին
գանաձկանց, յորմէ արթուն մըտ բերի ի խոտոյն։
կամ խրթև զոխխակուց և զդեղնուց, որով ուրա
նէ արտադրեալ ձագն յառաջ քան զիւր ի ձուոյ։
Նշմ վն այսր համեմատի թէ հոտոյ ը ձուոց, ա
սոյ ևրիկզոկինս. ևթէ ի ջուր չինն չիւռ։

Խակ յայտագս ասելոցն բազմութեայ յայտ է, թէ
սերնդական զօրուն հոտոյ ի ևրկար հեռիսլ
Ձայն անգործ, մինչև ևրթալն ևրկին, և ևր
տեսնի ևրկնից զարթիցէ։ Այլ ուժ գիտի թէ նր
ոչ կարող ևրթ զանելոցն կենդանեաց. որոյ
հարկ ևր կամ անգին խակ ևրթալ գործել, կամ խակ և
խակ հեզանել, այլ մերձ, գանգատ և ակաւ,
միանգամայն և չատնոյ ը այսպիսւոյ փակիլ։ Այլ
ևրթև խրտիչ խրտամ ակաւսն ևրթ, և ևրթ բան
տագիր՝ ապատ ևրթալն հոտոյ, որով փակալ
գայ բազմիցն յոգի վիճակ, և այսպես ամենայն
պատասխանոյ զհոտոյ, այլ և հեղիկ ևրթալն գայ
Նոյն,

Ն. Ա. Ա. Ա

Ե՞ր ոչ ոք ի ձեզանէ ծնողաց որդի խնդրեսցէ յորդւոյ իւրմէ հաց, եթէ ոչ քար տացէ նմա: Եւ եթէ ձուկն խնդրեսցէ, եթէ ոչ օձ տացէ նմա: Եւ եթէ ոչ ոք ի ձեզանէ ծնողաց որդի խնդրեսցէ յորդւոյ իւրմէ հաց, եթէ ոչ քար տացէ նմա: Եւ եթէ ձուկն խնդրեսցէ, եթէ ոչ օձ տացէ նմա:

Յաղագս երկրպագ ապրելոյ անկոց, որ չառաւելեցուն քան զարդարութիւն գրոց եւ պիտակ՝ զի ոչ ի մեծամեծ ծառս եւ անասնոյ զոհս՝ այլ ի մանրագոյն ծառայութիւնս ոգւոյ, ուր ծածկին՝ եւ կամ ի մէ արձակին, ոչ երեւեալ գործն ի գովեստ, զի ոչ ծառաւնան՝ երբ զի վայելչին կառավարչապէսն անկոց յայտնի ծառին ծառայութեանց վճռել կենդանեաց, զի ոչ չառաւելոյ ասէին, այլ սիրոյ ասէր սիրեն: Բայց ի մի ծառ՝ եւ ի բազում՝ ի գործոյ, ասեն ասեն՝ ի կատարեալ յայտ չառաւելութեան է յայտ չառաւելութեան, մինչեւ բազում ասեցան՝ ի մի ասելոյն անկախեալ ասելոյ ի միոջէ մարդ ասեցան՝ եւ ի կատարեալ ասելն ասելոյ ասող ասեցան ի մի ասելով է չառաւելութեան վարկեալ: Ա՞յլ ոչ չառաւելութիւն առաւելագոյն գործոյն՝ ի առաքեալ, զոր սիրեմն՝ կամ ոչ բնաւ եւ կամ ի գործոյ ասելն ասելոյ՝ ի մի ասելոյ՝ ի կատարեալ՝ ի չառաւելեալ՝ եւ յայտ ի կարգի՝ ի կանոն՝ ի չառաւելութեան բնաւ ի ի ասելոյ զոհս ի ծառ կոչեսցէ, յայլ ոչ ի ծառ ի ասելոյ՝ ի չառաւելութեան:

Ա՞ռաջ ի չառաւելութեան ի գործոյ ասելոյ ասող, չնորհ ի ասելոյ բնաւ ի ի ոչ ասելոյ ասող ի ասելոյ՝ ի ասելոյ ասող չլսեալ ի ի ասելոյ ասող՝ ի ասելոյ ասող ի ասելոյ ասող՝ ի ասելոյ ասող ի ասելոյ ասող՝ ի ասելոյ ասող

Ա՛ղթ Թէպէտ այս եղանակիւ արուեստիւ կա-
ատելին · բայց եւ ՚ի տուեալս եզ բնաւ Թէ զիտաե-
բանի եւ ոտ ՚ի տուտս , յայտնի խնդատալ մեզ , Թէ
անդ էին խոկ ՚ի կազմուել անկոց աստիճանաւ կայք
ոչ միտկ Յորտանաւ · որպ Յորտանաւ եւ գործուածա-
գայիւ ՚ի կատարուածն · Քանզի զիտէ ագահա եր չո
ուս իսկայ ուս արտանիւք խուսան բուսանել · Եմիկ
ոչ ուսրնեմ եր կայք Հնար մարդկան · որ զայն կոր
զիւր , եւ այլոյս անկեր , եւ զ խոլիր մարն ներել կոյ
՚ի խուսան Ծննդոց , եւ Յրանդ ուսայն անկիր զան-
ասանն Ա՛ս զիտ ՚ի բարուեցական գործուածն Թէ արհուս
Յգիւրդ ՚ի Ծուծկիրն յ Հայրավ · Եմիկ Է զիր այ որ ի-
ջաւորներ գիսուս ՚ի Հայ · Ա՛ս խմ այն գաշնա-
ուրուած Թ ՚ի Ա՛ջ Ծուսոց , Ա՛ գիտոյ Ծիւս զա կատա
կոյ որպ Է զ բնդրդ , եւ խոլ գիւրանել անուցանել
դդ , եմիկ Չիր այ պատկիր Է · Ա՛յն գիս ասանկ ի
գիտոյգ կոյն Թեսուսոյ Յրայն ընդ ուսներ , այլ խնդ գիտ
եւ ասէկսուսոյ · գիս Թ Հոգեսանկեզ ասնիկ այնչ այ
ասնիկ Ա՛ որդ խնդատանեզ Է , եւ յայտասան եւ ՚ի
խշամիս խոլիրանդ էաս եւս վարին գիւրանս զայն սա
Ա՛ջ : Ա՛սդդ ասանկ ի անդ արտանիւ ՚ի Ա՛տոյգ կանիկ
ոչ Յրայն էին վայրկ եւ անոլիր , կոսա գ ասնիսա-
գիր , այլ եւ բազատ անդ ասա կոյնչ ՚ի ասուգ ծա-
Ա՛տանակ · ասդ յայտ յայրկ է , զան զոր ոչնչ կայ
վայրկին եւ անդասուգ , յայտ ասա Է անդ արտանիւ · եւ
ագնիչ զ ագայր եւ արտանիւ ՚ի Թ ասուսն Է գիւ արտանիւ
Ա՛ս գ ասուկ զայս կասկ Է էին այ գ ասոյ Ծնանակիկ ,
յայտ ասա յիշատանիկ զ գ ասուսն զիգիսուսոյ զայ
գ ագայ ասա յիշ ասդ զ գ ասուսն զ ագայ ասանն ասկայ,
անդ էին վայրկանկին Հասն ՚ի Վ ՚ի Ա՛ն անդ չիրդն,
փոխ Ծ չիս Ա՛ գ ասուն ; յայտ ասանդ Յ Է զ ասանկ
ասդ ասանկ զ ՚ի ագայրոյս վայրկ անդ , ասա Հասա
գայ Հնանկ զ ՚ի ագայրոյս վայրկ անդ ասդ Յրայն կոյն ։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐԻՐԱՐԻ

[illegible]

Ընդհատ առաջարկեալ անկոյ՝ յոգնա և փոր-
ձիճ, զի գայթակղիչ ևս առակաւանկ, և ծագ-
մունդ ի բկոյնական կոչ լինի ուժգին ոտնիկ ի
ծառայ Աքիաստեանե խմիչ ոչ երկոցունց։ Քանզի
գայթակղիչ գրեցի։ Հաստատիչ են առաքեալն։ և առ-
կառ ունիկ առնեն զերկամ Ին, կամ զերկրեալ ոտն
կապարձին։ Լաւ ի ծառայ ունիկ և գրագրաւ գործ
առնեն։ յոգոյ երեսիչ ի ոտնկեն խրչ առնեան գործ,
և յոգ խոնարհագոյնս ոչխ։ Ոտնառաւ գ ի ոչ
ձգնարեալ խոչ գրչ առ առնգնեն,) երեսիչ ի զի
բառնան՝ ձեռ առաւնիկ գ առգոնեն գործեալ, առնիկ ի
խրչ երկոյց հոգագործ և յեօթ առնառաւ առնոյ
ի վիճ։ որչ գեռ առնիչ ուշեն գրագրաւ գործ ոչ
կարծիչ։ Ի առձեռ և ոտառաւ երկոյնական և
գոյ։ գի ըզ գրչեն խոչ։ առնիչ առնիչ գոն գ ոչխ
հարեալ ոտ։ Ին ոգոյն, ոտ կագնեն և գրեն գրե
գնգագործ են գոյ։ և առնգոն գոն բոս-
գառնան Ին և ձեռ ենչ, գրգոնչ ըզ գրչեն առնան
գոգոն գրագրաւ ի ոչ ոտնիչ առնիչ երկոյնոյ։ Ի ոչ հա
տնգոն է և ենոնչ և առնոնչեն։ ոտառ առնչ գոյոյ
ին։ Ին ենչ ենչ ։ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ
Ա ոտ ին գրագրաւ առնոյ ի առնգոն է ոտնիկ ենգ գրագրաւ, և
առնոյ երկոյնական ոչ, ի գրգոյ է ըզ գրեն գրագրաւ
ի գրեն գրագրաւ առնգոն գրագրաւ ի ոչ գրագրաւ
ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ
ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ
գրագրաւ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ ոչ
ոչ ոչ ոչ

ասէրքն ՚ի ետասիկարտաց · զկնքակատքն կատարէլա-
գան ՚ի նմին և մարտն · և զամէնգամաձ և զիետա-
կար հիւծ ուժգին ցրկ , և արտարս վարկ ։
Նաշխ քանզի չկրնան զրկել , և առաս՝ զձ ոյա-
ցան ՚ի կիետասարքն հզրտագոյնս ծախէ · վնկ՝ զի
մի անգնէն գնեսա գայլկ եղծուած կիետասարքն ,
հարկ է զի խոնատուի ետուցիչ այնր չկրնան ,
այն է փուշ , մի իցկ զնքատ ցանկրելի , և ցրն-
գանան ։ Ա՚ր՝ ասեսանելիք զի խոնատատ ՚ի ինչ
քն զնքատ ցանկրի , զոլորշտոյ , և ցնգկ · և
ոչ ՚ի ետուցիչ այլ առատել հնզնացիչ չկրնան-
լի է , և զարձեալ է զնքատատոյն ։ Ոսկ նազա-
քին զանգատատած է , և կամ՚անան և չարա-
կան , և ՚ի ետուցիչ ասեսանան ցոցոյ զնքատ ։ Վ՚ն
ատ երկար կիետան պահանչքին ազատ երկրքին · չկր
տուի ՚ի զօրատ՝ և ատատ · և խոնատուի ՚ի պա-
րատ՝ զանգատատած , և չարական · տնտատանգ
լի է և ատատ · ատ ատատել և ՚ի երկար ասեցու-
ցանել , զի ՚ի ՚ի զնքատ շահել , ըստ արհատա
ասէրն ։

Ցայցմանէ հետեւի՝ զարարուց լինել տակատա-
կետց , զի բազմանան ՚ի հիւծոյ , որ կարի քիչ ո-
գի է և չքաշին և զնքատանգ , և ոչ ՚ի պինդ և
շարական զոյացուի է խոնատել · յորդէրն-
ցոց գնգ ետաց · այլ ատարտացեալ ՚ի բերքատ տատ ,
և ՚ի փոխուկ տիս · վնկ ՚ի եկամնել հիւծոյն վազ-
վազկի ցատանքին ։ Ա՚ր ՚ի հետ ի ցնդել հիւ-
ծոյ ՚ի՚ն չկրնան ՚ի , նոր հիւծ ՚ի ՚ի կիերակրոյ փո-
խատկէ զնտ · բայց այն մի՚ յատկագոյն է , և , թա
զատ ինչ նիւծ ՚ի ատատանե ՚ի խոր բերել · զոր չկր-
տուին բնական ոչ զօրէ զայ նահատել · և ՚ի է նոր
ատնել եւ , յորմէ տարատանել չկրնան ՚ի ատա-
բատոյ ։ Վ՚ն նոքին պատճառէ ատերկք ծատոյ եւ
և երկարատեալ՝ վազվազկի գատանե և ՚ի ՚ի ոյ
փին , այս է , ատի ատի · վ՚ն զի զդատարտոյ բերքն

պրնատ ։

Վատնել հետեւի ՚ի և ատանկ՚ ոչ փուշ ոյ
ատնին , և ատէտ և բատատե պատատրերն՚ ատա
ատէտոյ իցեն ։ Ծ՚ն ՚ի վազատնչատ հիւծն ոչ

է քաջ չաղակատ դանդաղամտած՝ և կուշտակատ. և վասն զատակուելոյ է և զնեղսիրտ ծուլ է ջերմեռանդ լինել ոչ միջոցի ըստ բառականին, և ոչ յատկապէս զնա առ աստուած ոչ է հրաւէր. իսկ ի խոշտանգուածոց ոչինչ ապրիլն հնարէն ծանրի ի բերան. վասն շտկելոյ նոր, յոգնիլ, դանդնիլ, զանգիլ, տաք, և մրսելոյն են առկաւակեալ։ Անուանեալ է և հատարտ կոչին առնուն ի բնաւորէ վազագոյն ծերացեալ քան զվայրենիս իսկ ի ծանոյ ուտ. ի պատարագելն առնոյ և բազում։ Եւ զի գասմանուտ լինին պիրք, վնոյն և ի խոցուիլս։ Սակս այսորիկ և առնուն ի բնկանիլ վազվազակի յետ պատոյ՝ յառաջին. զի որ ինչ ծննդական հնարէ կայ՝ ինն, գնայ՝ ի սերմն և ի պտուղ։

Իսկ վասն ներշակելոյ պատճառի է. ծագք որք յառնեն, այլ յոչ ի ծնունդն. ոչ նոճի, կաղինի, մայրի, լաստան. կամ որոյ պնդակազմ է դոյացուածն և չաղակատ, ոչ ատամին. կամ յորս առաւելապէս արտարտ հնարէ, ոչ ձիթենին, և ի նոցանէ կամ որք են անբերք, ոչ ոչ ինն և կազատաբեր կամ որք յանձրեւս բուսանին, ամենեքին տեղ լինին երկայն կեցոց։ Վասնզի յոչնս որք դանդաղ ածմամբ ամրանան՝ երկարանան ի յոյժ՝ նշան է, ի կայ ջերմանալ ինչ դարձուածոյ որ զայսպիսի ոչ ածանէն կատարել։ բայց դանդաղ և կուշտական հնարէ ի ծիլելոյ յառնէ դարձ. և այսպիսի անդաղոյն լինին կերպարանի նոցա։ Իսկ որոց յոյժ չաղակատ, և յառնան ի պղպատեալ լինին, հնարէ նոցա զի և նուազ ցնդական. և ոչ ի բերան ցամաքին, անդաղոյն առնուն շնորհէ բնաւորական ջերմանալ. միանգամայն և ի տակաւին նոցա վիճակոյ ապատարին ջերմանալ, և ցրտանալ։ Վասն վայրկեան մի ծագք անդաղոյն են քան զբնաւորեալս երկայնագոյն, զի կարծրագոյն են և չաղակատ. Որք առատանան պղպատեալ և դանդաղամտած հնարէ, չլինկարագոյն առնուն զկենդանական ջերմանալն. և ցամաքանալ որ և մնան ոչ են յոյժ կրակատ։ Որք ատրեքն են, վասն զի ոչինչ ի կենդանական հնարէ ծագ ծառոյն ի ներսուստ պատոյ. առնէ պահէն ի

առ-

տանել քան զկնդեղ անեղս :

Ոչ ոք կարէ ծառայել երկոցունց տէրանց, զի կամ զմի ատեսցէ եւ զսիրելոցն զայնոսիկ, կամ միոյ հնազանդեսցի եւ զայնմ արհամարհեսցէ : Ոչ կարէք Աստուծոյ ծառայել եւ մամոնայի : Վասն այսորիկ ասեմ ձեզ, մի հոգայք հոգի ձեր զինչ կերիցէք, կամ զինչ արբջիք, եւ մարմնոյ ձերոյ զինչ զգեցջիք : Ոչ հոգի առաւել է քան զկերակուր, եւ մարմին քան զհանդերձ : Հայեցարուք ի թռչունս երկնից, զի ոչ սերմանեն եւ ոչ հնձեն եւ ոչ ժողովեն ի շտեմարանս, եւ հայր ձեր երկնաւոր կերակրէ զնոսա : Ոչ դուք առաւել քան զնոսա տարբերիք : Եւ ո՞վ ի ձէնջ հոգալով կարէ մի կանգուն յաւելուլ ի հասակ իւր : Եւ զհանդերձէ զինչ հոգայք : Հայեցարուք ի հնձանս դաշտի զիարդ աճին, ոչ գործեն եւ ոչ մանեն : Ասեմ ձեզ, զի եւ Սողոմոն ամենայն փառօքն իւրովք ոչ զգեցաւ իբրեւ զմի ի սոսկանց սոցա : Եւ եթէ զխոտ դաշտի որ այսօր է եւ վաղիւ ի հնոց արկանի, Աստուած այսպէս զգեցուցանէ, ո՞չ առաւել զձեզ, սակաւահաւատք : Մի հոգայք ասելով, թէ զինչ կերիցուք, կամ զինչ արբցուք, կամ զինչ զգեցցուք : Զայս ամենայն հեթանոսք խնդրեն : Գիտէ զի պիտանի է ձեզ զայս ամենայն : Այլ խնդրեցէք նախ զարքայութիւն Աստուծոյ եւ զարդարութիւն նորա, եւ զայս ամենայն յաւելցին ձեզ : Մի հոգայք վասն վաղիւ օրուան, զի վաղիւ օրն ինքն հոգասցի զանձինս իւր : Բաւական է օրուան չարն իւր : Մի դատիք, զի մի դատիցիք : Զի որով դատաստանաւ դատիք, դատիցիք, եւ որով չափով չափէք, չափեսցի ձեզ : Եւ զիարդ տեսանես զսղոցն որ է ի ակն եղբաւր քո, եւ զգերանդին որ է ի քում ակն ոչ խոկաս : Կամ զիարդ ասես եղբաւր քում, թող զսղոցն ի ականէ քումմէ, եւ ահա գերանդի է ի ակն քում : Ով կեղծաւոր, հան նախ զգերանդին ի ականէ քումմէ, եւ ապա տեսցես զսղոցն որ է ի ակն եղբաւր քո հանել : Մի տաք զսուրբն շանց, եւ մի արկանիցէք զմարգարիտս ձեր առաջի խոզից, գուցէ կոխեսցեն զոտիւք իւրեանց, եւ դարձեալ դարձեալ պատառեսցեն զձեզ : Խնդրեցէք եւ տացի ձեզ, որոնեցէք եւ գտանիցէք, դարձուածք եւ բացցի ձեզ : Զի ամենայն որ խնդրէ՝ առնու, եւ որ որոնէ՝ գտանէ, եւ դարձուածոյ բացցի : Կամ որ է ի ձէնջ մարդ, զոր եթէ խնդրեսցէ որդի իւր հաց, մի՞ քար տացէ նմա : Եւ եթէ զձուկն խնդրեսցէ, մի՞ օձ տացէ նմա : Եթէ ուրեք դուք չար էք, գիտէք պարգեւս բարիս տալ որդւոցդ ձերոց, որչափ եւս առաւել հայր ձեր որ յերկինս տացէ բարիս հարցելոցն ի նմանէ : Զամենայն ինչ զոր կամիք զի արասցեն ձեզ մարդիկ, նոյնպէս արարէք եւ դուք նոցա : Զայս է օրէնք եւ մարգարէք : Մտանէք ընդ նեղ դրունսն, զի լայն է դուռն եւ ընդարձակ է ճանապարհն որ տանի ի կորուստ, եւ բազումք են որ մտանեն ընդ նա : Զի նեղ է դուռն եւ նուաստ է ճանապարհն որ տանի ի կեանս, եւ սակաւք են որ գտանեն զնա : Զգուշացարուք յանցն ստախօսաց, որ գան առ ձեզ ի հանդերձս ոչխարաց, եւ ներքուստ իսկ են գայլք յափշտակիչք : Յպտղոցն նոցա ճանաչեսջիք զնոսա : Միթէ ժողովեն ի փշոյ զխաղող, եւ կամ ի տատասկանէ զթուզ : Նոյնպէս ամենայն ծառ բարի պտուղս բարիս առնէ, եւ ծառ չար պտուղս չարս առնէ : Ոչ կարէ ծառ բարի պտուղս չարս առնել, եւ ոչ ծառ չար պտուղս բարիս առնել : Ամենայն ծառ որ ոչ առնէ պտուղ բարի, կտրեսցի եւ ի հուր արկցի : Վասն այսորիկ յպտղոցն նոցա ճանաչեսջիք զնոսա : Ոչ ամենայն որ ասէ ինձ, Տէր, Տէր, մտանիցէ յարքայութիւն երկնից, այլ որ առնէ զկամս հաւր իմոյ որ յերկինս է : Բազումք ասիցեն ինձ յաւուր յայնմիկ, Տէր, Տէր, ո՞չ անուամբ քով մարգարէացաք, եւ անուամբ քով դեւս հանեաք, եւ անուամբ քով զօրութիւնս բազումս արարաք : Եւ յայնժամ խոստովանեսցայց նոցա, եթէ ոչ գիտացի զձեզ երբէք, հեռացարուք յինէն դուք որ գործէք զանօրէնութիւն : Ամենայն որ լսէ զբանս իմ զայսոսիկ, եւ առնէ զնոսա, նմանեցուցից զնա մարդոյ իմաստնոյ, որ շինեաց զտունն իւր ի վերայ վիմի : Եւ իջին անձրեւք, եւ եկին գետք, եւ փչեցին հողմք, եւ անկան ի տունն այն, եւ ոչ անկաւ, վասն զի հաստատեալ էր ի վերայ վիմի : Եւ ամենայն որ լսէ զբանս իմ զայսոսիկ, եւ ոչ առնէ զնոսա, նմանեցուցից զնա մարդոյ անմտի, որ շինեաց զտունն իւր ի վերայ աւազի : Եւ իջին անձրեւք, եւ եկին գետք, եւ փչեցին հողմք, եւ անկան ի տունն այն, եւ անկաւ, եւ եղեւ անկումն նորա մեծ : Եւ եղեւ յորժամ կատարեաց Յիսուս զբանս զայսոսիկ, զարհուրեցան ամբոխքն ի վարդապետութենէ նորա : Զի էր ուսուցանէր զնոսա իբրեւ զմի որ զօրութիւն ունի, եւ ոչ իբրեւ զդպիրս եւ զփարիսեցիս :

Եւ իջեալ նորա ի լերինն, բազումք երթեալ զհետ նորա : Եւ ահա մարդ մի բորոտ եկեալ երկրպագանէր նմա, եւ ասէր, Տէր, եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել : Եւ երկարեալ Յիսուս ձեռն, մերձեցաւ նմա, եւ ասէ, Կամիմ, սրբեցիր : Եւ անդէն բորոտութիւն նորա սրբեցաւ : Եւ ասէ Յիսուս ցնա, Տես մի ումեք ասիցես, այլ երթ ցուցո զանձն քահանայապետին, եւ մատո զպատարագ զոր պատուիրեաց Մովսէս, ի վկայութիւն նոցա : Եւ մտեալ Յիսուս ի Կափառնայում, մերձեցաւ նմա հարիւրապետ մի, աղաչէր զնա եւ ասէր, Տէր, մանուկ իմ պառկի ի տան ի հիւծախտի, եւ չարաչար տանջի : Եւ ասէ ցնա Յիսուս, Ես եկեալ բժշկեցից զնա : Եւ պատասխանի ետ հարիւրապետն եւ ասէ, Տէր, ոչ եմ արժան զի մտցես ընդ տանիս իմ, այլ միայն ասա բանիւ, եւ բժշկեսցի մանուկ իմ : Զի եւ ես մարդ եմ հնազանդ իշխանաց, ունիմ ընդ իմ զինուորս, եւ ասեմ ցայս, Երթ, եւ երթայ, եւ ցայլ, Եկ, եւ գայ, եւ ծառայիս իմում, Արա զայս, եւ առնէ : Լուեալ Յիսուսի զայսպիսի հաւատս՝ զարմացաւ, եւ ասէ ցհետեւեալսն, Ամէն ասեմ ձեզ, զի ոչ գտի զայսպիսի հաւատս ի վերայ Իսրայէլի : Եւ ասեմ ձեզ, զի բազումք յարեւելից եւ յարեւմտից եկեսցեն, եւ հանգիցին ընդ Աբրահամ եւ ընդ Իսահակ եւ ընդ Յակոբ ի թագաւորութեան երկնից : Եւ որդիքն արքայութեան արտաքս հանցին ի խաւարն արտաքինս, անդ եղիցի լալ եւ կրճտել ատամանց : Եւ ասէ Յիսուս ցհարիւրապետն, Երթ, եւ որպէս հաւատացեր՝ եղիցի քեզ : Եւ բժշկեցաւ մանուկն յժամուն յայնմիկ : Եւ եկեալ Յիսուս ի տուն Պետրոսի, ետես զաներն նորա պառկեալ եւ տենդոտ : Եւ մերձեցաւ ձեռն նորա, եւ թողաւ զնա տենդն, եւ յարեաւ եւ սպասաւորէր նոցա : Եւ յետ մտանելոյ նորա ի տուն, մերձեցան նմա դիւահարքն բազումք, եւ հանէր զդեւսն բանիւ, եւ զամենայն հիւանդսն բժշկէր : Զի կատարեսցի որ ասացեալ է ի մարգարէէն Եսայեայ, որ ասէ, Զանձինս մերս ինքն առ, եւ զհիւանդութիւնս մեր ինքն կրեաց : Եւ տեսեալ Յիսուսի զբազումս ի շուրջ իւրմէ, հրամայեաց երթալ յայն կողմն : Եւ մերձեցաւ դպիր մի եւ ասէ ցնա, Վարդապետ, երթայց զհետ քո ուր եւ գնասցես : Եւ ասէ ցնա Յիսուս, Աղուէսք զբներ ունին, եւ թռչունք երկնից զբունս, եւ որդի մարդոյ ոչ ունի ուր զգլուխ իւր դիցէ : Եւ ասէ ցայլ մի ոմն ի հետեւելոցն, Տէր, եթող ինձ նախ երթալ եւ թաղել զհայր իմ : Եւ ասէ ցնա Յիսուս, Հետեւեա ինձ, եւ եթող մեռեալսն թաղել զմեռեալս իւրեանց : Եւ նաւ մտեալ Յիսուս, հետեւեցան նմա աշակերտք իւր : Եւ ահա շարժումն մեծ եղեւ ի ծովուն, մինչեւ ծածկեցաւ նաւն ալեաց : Եւ նա քնացեալ էր : Եւ մերձեցեալ աշակերտքն արթնացուցին զնա, եւ ասեն, Տէր, փրկեա զմեզ, կորնչիմք : Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս, Ընդէ՞ր երկնչիք, սակաւահաւատք : Եւ յարուցեալ հրամայեաց հողմոցն եւ ծովուն, եւ եղեւ խաղաղութիւն մեծ : Եւ զարմացեալ մարդիկն ասէին, Ո՞ր է սա, զի եւ հողմք եւ ծով հնազանդին նմա : Եւ եկեալ նորա յայն կողմն ի գաւառն Գադարացւոց, ընդդիմացան նմա երկու դիւահարք ելեալ ի գերեզմանաց, չարք յոյժ, մինչեւ ոչ ոք կարէր անցանել ճանապարհաւ անտի : Եւ ահա գոչեցին ասելով, Զի՞ մեզ եւ քեզ, Յիսուս Որդի Աստուծոյ, եկեր հանդերձ ժամանակէ տանջել զմեզ : Եւ էր հեռի նոցա խոզից հոտ բազում արածեալ : Եւ դեւքն աղաչէին զնա ասելով, Եթէ հանես զմեզ, արձակեա զմեզ ի հոտն խոզից : Եւ ասէ ցնոսա, Երթայք : Եւ նոքա ելեալ գնացին ի խոզսն : Եւ ահա ամենայն հոտն խոզից ընթացաւ ի վիմաց ի ծովն, եւ մեռան ի ջուրս : Եւ հովիւքն փախեան, եւ գնացեալ ի քաղաքն պատմեցին զամենայն եւ զդիւահարացն : Եւ ահա ամենայն քաղաքն ելեալ ընդառաջ Յիսուսի, եւ տեսեալ զնա աղաչեցին զի անցցէ ի սահմանաց նոցա : Եւ նաւ մտեալ Յիսուս անցին, եւ եկին ի քաղաքն իւրեանց : Եւ ահա մատուցին առ նա անդամալոյծ մի, որ պառկէր ի մահիճի : Եւ տեսեալ Յիսուս զհաւատս նոցա, ասէ ցանդամալոյծն, Քաջ լեր, որդեակ, մեղքդ քո թողին քեզ : Եւ ահա ոմանք ի դպրացն ասէին ընդ միմեանս, Այս հայհոյէ : Եւ տեսեալ Յիսուս զխորհուրդս նոցա, ասէ, Ընդէ՞ր խորհիք չարիս ի սրտիս ձերում : Զի՞ է դիւրագոյն ասել, Թողին քեզ մեղքդ քո, եւ կամ ասել, Յարի եւ գնա : Այլ զի գիտասջիք, եթէ իշխան է որդի մարդոյ ի վերայ երկրի թողուլ մեղս, յայնժամ ասէ անդամալոյծին, Յարի, առ զմահիճ քո, եւ գնա ի տուն քո : Եւ յարեաւ եւ գնաց ի տուն իւր : Եւ տեսեալ ամբոխին զարհուրեցան, եւ փառաւորեցին զԱստուած որ տուեալ է զիշխանութիւն այսպիսի մարդկան : Եւ անցեալ Յիսուս անտի, ետես մարդ մի նստեալ ի մաքսատան, որում անուն Մատթէոս, եւ ասէ ցնա, Հետեւեա ինձ : Եւ յարուցեալ հետեւեցաւ նմա : Եւ եղեւ նորա նստելոյ ի տան, եւ ահա բազումք մաքսաւորք եւ մեղաւորք եկեալ նստեան ընդ Յիսուսիւ եւ աշակերտօքն նորա : Եւ տեսեալ փարիսեցւոցն ասէին աշակերտացն նորա, Ընդէ՞ր ընդ մաքսաւորսն եւ մեղաւորսն ուտէ վարդապետ ձեր : Եւ լուեալ Յիսուսի ասէ ցնոսա, Ոչ պիտոյ են հիւանդք բժշկի, այլ որ հիւանդ են : Երթայք եւ ուսարուք զոր ինչ է, Ողորմութիւն կամիմ եւ ոչ զոհս : Զի ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս ի ապաշխարութիւն : Յայնժամ մերձեցան նմա աշակերտք Յովհաննու ասելով, Ընդէ՞ր մեք եւ փարիսեցիք պահեմք յոյժ, եւ աշակերտք քո ոչ պահեն : Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս, Միթէ կարեն որդիք հարսանեացն սգալ, մինչդեռ փեսայն ընդ նոսա է : Եկեսցեն աւուրք յորում խլեսցի ի նոցանէ փեսայն, եւ յայնժամ պահեսցեն : Եւ ոչ ոք ածէ կարկատան ի հին հանդերձ, զի առեալ կարկատանն ի հանդերձէն՝ զնորոգն ի հինն, եւ ի վատն ի նորոգն ածէ : Եւ ոչ արկանեն զգինի նոր ի տիկս հինս, զի ապականեսցին տիկքն, եւ գինին հեղուն, եւ տիկքն կորնչին : Այլ արկանեն զգինի նոր ի տիկս նորս, եւ երկոքին միանգամ պահպանին : Եւ մինչդեռ զայս ասէ ցնոսա, ահա իշխան մի եկեալ երկրպագանէր նմա, եւ ասէր, Զի հարեալ է ի մահ ասպնջական իմ, այլ եկ եդ զձեռն քո ի վերայ նորա, եւ կեցցէ : Եւ յարուցեալ Յիսուս՝ գնաց զհետ նորա, եւ աշակերտք նորա : Եւ ահա կին մի որ էր արեամբ հոսանաւ տասն եւ երկու ամ, մերձեցաւ ի զգեստ նորա, եւ ասէր ինքնին, Զի եթէ միայն մերձեցայց ի զգեստ նորա, կեցայց : Եւ դարձեալ Յիսուս եւ տեսեալ զնա ասէ, Քաջ լեր, դուստր, հաւատք քո կեցուցին զքեզ : Եւ կինն ապրեցաւ յժամուն յայնմիկ : Եւ եկեալ Յիսուս ի տուն իշխանին, եւ տեսեալ զնուագարանսն եւ զամբոխն աղմկեալ, ասէ, Անկարուկ լերուք, զի ոչ մեռաւ աղջիկն, այլ քնացեալ է : Եւ ծիծաղէին ընդ նմա : Եւ ամբոխն հանեալ՝ մտանէ առ նա, եւ բռնեալ զձեռն նորա, յարեաւ աղջիկն : Եւ ելեալ համբաւ այն յամենայն երկիրն այնոսիկ : Եւ անցեալ Յիսուս անտի, երկու կոյր մարդ հետեւեցան նմա, աղաղակէին եւ ասէին, Ողորմեա մեզ, Որդի Դաւթի : Եւ մտեալ ի տուն, մերձեցան նմա կոյրքն, եւ ասէ ցնոսա Յիսուս, Հաւատայք դուք, եթէ կարող եմ զայս առնել : Ասեն ցնա, Այո, Տէր : Յայնժամ մերձեցաւ ի ակունս նոցա, եւ ասէ, Ըստ հաւատոց ձերոց եղիցի ձեզ : Եւ բացան ակունք նոցա : Եւ հրամայեաց նոցա Յիսուս ասելով, Տեսէք մի ումեք ասիցէք : Եւ նոքա ելեալ տարածեցին զնա յամենայն երկրին այնմիկ : Եւ նոցա ելանելոց, ահա մատուցին առ նա մարդ մի համր դիւահար : Եւ հանեալ զդեւն՝ խօսեցաւ համրն : Եւ զարմացեալ ամբոխն ասէին, Եթէ ոչ երեւեցաւ այսպէս յԻսրայէլի : Եւ փարիսեցիքն ասէին, Իշխանաւ դիւաց հանէ զդեւսն : Եւ շրջէր Յիսուս զամենայն քաղաքսն եւ զգիւղսն, ուսուցանէր ի ժողովարանսն նոցա, եւ քարոզէր զաւետարան արքայութեան, եւ բժշկէր զամենայն հիւանդութիւնս եւ զամենայն ախտս : Եւ տեսեալ զամբոխսն՝ գթացաւ ի վերայ նոցա, զի էին նեղեալք եւ ցրուեալք իբրեւ զոչխարս որ չունին հովիւ : Յայնժամ ասէ ցաշակերտսն իւր, Հունձքն բազում են, բայց բանուորք սակաւ : Աղաչեցէք զտէր հունձիցն, զի հանիցէ բանուորս ի հունձս իւր : Եւ կոչեալ զտասն եւ զերկուս աշակերտս իւր, ետ նոցա իշխանութիւն հանել զդեւսն եւ բժշկել զամենայն հիւանդութիւնս եւ զամենայն ախտս : Եւ անուանքն տասն եւ երկուց առաքելոցն են սոքա : Առաջին Սիմոն որ կոչի Պետրոս, եւ Անդրէաս եղբայր նորա, Յակոբոս որդի Զեբեդեայ, եւ Յովհաննէս եղբայր նորա, Փիլիպպոս եւ Բարթողիմէոս, Թովմաս եւ Մատթէոս մաքսաւոր, Յակոբոս որդի Ալփէոսի, եւ Թադէոս, Սիմոն Կանանացի, եւ Յուդաս Իսկարիովտացի որ եւ մատնեաց զնա : Զսոսա առաքեաց Յիսուս, պատուիրեալ նոցա եւ ասելով, Ի ճանապարհ հեթանոսաց մի երթայք, եւ ի քաղաքս Սամարացւոց մի մտանիցէք : Այլ երթայք առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի : Եւ երթեալ քարոզեցէք եւ ասացէք, եթէ մերձեցաւ արքայութիւն երկնից : Հիւանդս բժշկեցէք, մեռեալս յարուցէք, բորոտս սրբեցէք, դեւս հանէք : Ողորմութեամբ առէք, ողորմութեամբ տուք : Մի տարայք ոսկի եւ ոչ արծաթ եւ ոչ պղինձ ի գոտիս ձեր, ոչ պարկ ի ճանապարհ, եւ ոչ երկու պատմուճան, եւ ոչ կօշիկ, եւ ոչ գաւազան : Արժան է բանուորի կերակրոյ իւրոյ : Եւ յորում քաղաք կամ գիւղ մտանիցէք, հարցէք ո՞վ ի նոսա արժան է, եւ անդ մնասջիք մինչեւ ելանիցէք : Եւ մտանելով ի տունն, ողջոյն տուք նմա : Եւ եթէ իցէ տունն արժան, եկեսցէ խաղաղութիւն ձեր ի վերայ նորա : Եւ եթէ ոչ իցէ արժան, խաղաղութիւն ձեր դարձցի ի ձեզ : Եւ որ ոչ ընկալցի զձեզ եւ ոչ լուիցէ զբանս ձեր, ելանելով յայնմանէ տանէ կամ քաղաքէ, թաւսեցէք զփոշի ոտից ձերոց : Ամէն ասեմ ձեզ, զի հանդուրժելի եղիցի երկրին Սոդոմացւոց եւ Գոմորացւոց յաւուր դատաստանին, քան քաղաքին այնմիկ : Ահա ես առաքեմ զձեզ իբրեւ զոչխարս ի մէջ գայլոց : Լերուք ուրեմն իմաստունք իբրեւ զօձս, եւ պարզամիտք իբրեւ զաղաւնիս : Զգուշացարուք ի մարդկանէ, զի մատնեսցեն զձեզ ի ժողովարանս, եւ ի սինագովգսն իւրեանց գանեսցեն զձեզ : Եւ առաջի իշխանաց եւ թագաւորաց տարցին զձեզ վասն իմ, ի վկայութիւն նոցա եւ հեթանոսաց : Եւ յորժամ մատնեսցեն զձեզ, մի հոգայք զինչ խօսիցիք, կամ զինչ ասասջիք : Զի տացի ձեզ յժամուն յայնմիկ զինչ ասասջիք : Զի ոչ դուք էք որ խօսիք, այլ հոգի հաւր ձերոյ որ խօսի ի ձեզ : Եւ մատնեսցէ եղբայր զեղբայր ի մահ, եւ հայր զորդի, եւ յարիցեն որդիք ի ծնողս եւ սպանցեն զնոսա : Եւ լինիցիք ատելիք ամենայնի ազգի վասն անուան իմոյ : Եւ որ համբերեսցէ մինչեւ ի կատարած, նա կեցցէ : Եւ յորժամ հալածեսցեն զձեզ ի քաղաքէ ի քաղաք, փախարուք ի մի : Ամէն ասեմ ձեզ, զի մի կատարեսջիք զքաղաքս Իսրայէլի, մինչեւ եկեսցէ որդի մարդոյ : Ոչ է աշակերտ վարդապետէ մեծ, եւ ոչ ծառայ տեառնէ իւրմէ : Բաւական է աշակերտի զի եղիցի իբրեւ վարդապետ իւր, եւ ծառայի իբրեւ տէր իւր : Եթէ զտէր տանն Բեեղզեբուղ կոչեցին, որչափ եւս առաւել զտնեցիսն նորա : Մի երկնչիք ուրեմն ի նոցանէ, զի ոչինչ է ծածուկ որ մի յայտնեսցի, եւ ոչ գաղտնի որ մի գիտասցին : Զոր ասեմ ձեզ ի խաւարի, ասասջիք ի լուսոյ, եւ զոր ի ականջս լսէք, քարոզեցէք ի տանիցն : Եւ մի երկնչիք ի սպանանելոցն զմարմին, եւ զանձն մի կարասցեն սպանանել : Այլ զերկնչելին երկնչեսջիք, որ կարող է զանձն եւ զմարմին կորուսանել ի գեհենի : Ոչ երկու զատկանի մի դրամոյ ծախին : Եւ ոչ մի ի նոցանէ անկանի ի վայր առանց կամաց հաւր ձերոյ : Ձեր ամենայն գլխոյ հարք համրեալ են : Մի երկնչիք ուրեմն, զի բազում զատկանեաց գերազանցէք դուք : Ամենայն որ խոստովանեսցի զիս առաջի մարդկան, խոստովանեսցայց եւ ես զնա առաջի հաւր իմոյ որ յերկինս է : Եւ որ ուրասցէ զիս առաջի մարդկան, ուրասցից եւ ես զնա առաջի հաւր իմոյ որ յերկինս է : Մի կարծիք, եթէ եկի խաղաղութիւն արկանել յերկրի, ոչ եկի խաղաղութիւն արկանել, այլ սուր : Եկի զի բաժանեցից զմարդ ընդդէմ հաւր իւրոյ, եւ զդուստր ընդդէմ մաւր իւրոյ, եւ զհարս ընդդէմ կեսրաւր իւրոյ : Եւ թշնամիք մարդոյ՝ տունք նորա : Որ սիրէ զհայր կամ զմայր քան զիս, ոչ է արժան ինձ : Եւ որ սիրէ զորդի կամ զդուստր քան զիս, ոչ է արժան ինձ : Եւ որ ոչ առնու զխաչ իւր եւ հետեւի ինձ, ոչ է արժան ինձ : Որ գտանէ զանձն իւր, կորուսանէ զնա : Եւ որ կորուսանէ զանձն իւր վասն իմ, գտանէ զնա : Որ ընկալանի զձեզ, զիս ընկալանի : Եւ որ զիս ընկալանի, ընկալանի զառաքեալն իմ : Որ ընկալանի զմարգարէ յանուն մարգարէի, վարձս մարգարէի առցէ : Եւ որ ընկալանի զարդար յանուն արդարոյ, վարձս արդարոյ առցէ : Եւ որ արբուսցէ միում ի փոքունցս զայսոցիկ գաւաթ ջրոյ սառնոյ միայն յանուն աշակերտի, ամէն ասեմ ձեզ, ոչ կորուսանիցէ զվարձս իւր : Եւ եղեւ յորժամ կատարեաց Յիսուս զպատուիրանս զայսոսիկ տասն եւ երկուց աշակերտաց իւրոց, անցին անտի ուսուցանել եւ քարոզել ի քաղաքս նոցա : Եւ Յովհաննէս լուեալ ի բանտին զգործս Քրիստոսի, առաքեալ երկուս ի աշակերտաց իւրոց, ասաց ցնա, Դու ես որ գալոցն ես, կամ զայլ ակնկալեսցուք : Եւ պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ ցնոսա, Երթայք եւ պատմեցէք Յովհաննու զոր լուիք եւ տեսանէք, կոյրք տեսանեն, եւ կաղք գնան, բորոտք սրբին, եւ խուլք լսեն, մեռեալք յարիցեն, եւ աղքատաց աւետարանի քարոզի : Եւ երանի է որ ոչ գայթակղեսցի ի ձեզ : Եւ երթեալ նոցա, սկսաւ Յիսուս խօսել ցամբոխսն վասն Յովհաննու, Զի՞ ելէք յանապատ տեսանել, եղէգն զոր հողմ շարժէ : Եւ կամ զի՞ ելէք տեսանել, մարդ զգեստս փափուկս հագեալ : Ահա որ զգեստս փառաւորս կրեն եւ զուարճանան, ի տունս թագաւորաց են : Եւ կամ զի՞ ելէք տեսանել, մարգարէ : Այո, ասեմ ձեզ, եւ աւելի քան զմարգարէ : Զի սա է զոր գրեալ է, Ահա ես առաքեմ զհրեշտակ իմ առաջի երեսաց քոց, որ պատրաստեսցէ զճանապարհ քո առաջի քո : Ամէն ասեմ ձեզ, զի ոչ յարեաւ յորդւոցն կանանց մեծագոյն քան զՅովհաննէս Մկրտիչ : Եւ որ փոքունն է յարքայութեան երկնից, մեծ է քան զնա : Եւ ի աւուրս Յովհաննու Մկրտչին մինչեւ ցայժմ արքայութիւն երկնից բռնութեամբ առնուի, եւ բռնաւորք յափշտակեն զնա : Զի ամենայն մարգարէքն եւ օրէնքն մինչեւ ի Յովհաննէս մարգարէացին : Եւ եթէ կամիք ընդունել, նա է Եղիա որ գալոցն է : Որ ունի ականջս լսելեաց, լուիցէ : Եւ զո՞ւմ նմանեցուցից զազգս զայս : Նմանեցուցից զնոսա մանկանց նստելոց ի հրապարակի, որ կոչեն զընկերս իւրեանց եւ ասեն, Ձեզ սրինգ հարաք, եւ ո՛չ պարեցարուք, ողբացաք, եւ ո՛չ լացաք : Զի եկն Յովհաննէս ո՛չ ուտելով եւ ո՛չ ըմպելով, եւ ասեն, Դեւ ունի : Եկն որդի մարդոյ ուտելով եւ ըմպելով, եւ ասեն, Ահա մարդ ագահ եւ գինեսէր, մաքսաւորաց եւ մեղաւորաց բարեկամ : Եւ արդարացաւ իմաստութիւն յորդւոցն իւրոց : Յայնժամ սկսաւ նախատել զքաղաքսն, յորոց ոչ եղեն զօրութիւնքն բազումք որ եղեն ի նոսա, վասն զի ոչ ապաշխարեցին : Վա՛յ քեզ, Քորազին, վա՛յ քեզ, Բեթսայիդա, զի եթէ ի Տիւրոս եւ ի Սիդոն եղեն զօրութիւնքն որ եղեն ի ձեզ, յաւուրս հնումն նստեալ ապաշխարէին ի քուրձս եւ ի մոխիր : Բայց ասեմ ձեզ, զի Տիւրացւոցն եւ Սիդոնացւոցն հանդուրժելի եղիցի յաւուր դատաստանին, քան ձեզ : Եւ դու, Կափառնայում, որ ի երկինս վերացար, մինչեւ ի դժոխս իջցես : Զի եթէ ի Սոդոմ եղեն զօրութիւնքն որ եղեն ի քեզ, մնացեալ էր մինչեւ ցայսօր : Բայց ասեմ ձեզ, զի Սոդոմայ երկրին հանդուրժելի եղիցի յաւուր դատաստանին, քան քեզ : Յայնմ ժամանակի պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ, Խոստովանիմ քեզ, Հայր, Տէր երկնի եւ երկրի, զի ծածկեցեր զայս ամենայն իմաստնոց եւ հանճարեղաց, եւ յայտնեցեր զայն մանկանց : Այո, Հայր, զի այսպէս հաճոյ եղեւ առաջի քո : Ամենայն ինչ մատնեցաւ ինձ ի հաւրէ իմմէ, եւ ոչ ոք գիտէ զորդին, եթէ ոչ հայր, եւ զհայր ոչ ոք գիտէ, եթէ ոչ որդի, եւ որում կամեսցի որդի յայտնել : Եկայք առ իս ամենեքին որ վաստակեալ եւ բեռնաւորեալ էք, եւ ես հանգուցից զձեզ : Առէք զլուծ իմ ի ձեզ, եւ ուսարուք ի մէնջ, զի հեզ եմ եւ խոնարհ սրտիւ, եւ գտանիցէք հանգիստ անձանց ձերոց : Զի լուծ իմ քաղցր է, եւ բեռն իմ թեթեւ է : Յայնմ ժամանակի գնաց Յիսուս ի շաբաթուն ընդ ցորենեաց, եւ աշակերտք նորա քաղցեալ էին, եւ սկսան հնձել զհասկս եւ ուտել : Եւ տեսեալ փարիսեցւոցն ասեն ցնա, Ահա աշակերտք քո առնեն զոր ոչ արժան է առնել ի շաբաթուն : Եւ նա ասէ ցնոսա, Ո՞չ ընթերցարուք զոր արար Դաւիթ, յորժամ քաղցեալ էր նա եւ որ ընդ նմա էին : Զիարդ մտանէր ի տունն Աստուծոյ, եւ զհացսն երեսաց կերան, զոր ոչ արժան էր նմա ուտել եւ ոչ ընդ նմա էին, այլ միայն քահանայիցն : Եւ կամ ո՞չ ընթերցարուք ի Մովսիսի զի զշաբաթուն քահանայքն ի տաճարին զշաբաթուն պղծեն, եւ անպարտ են : Եւ ասեմ ձեզ, զի մեծագոյն քան զտաճարն է այստեղ : Եւ եթէ գիտասջիք զի է զոր ասացեալ է, Ողորմութիւն կամիմ եւ ոչ զոհս, ոչ դատապարտէիք զանպարտսն : Զի տէր է որդի մարդոյ եւ շաբաթուն : Եւ անցեալ անտի, եկն ի ժողովարանն նոցա : Եւ ահա մարդ մի որ ունէր զձեռն իւր ցամաքեալ, եւ հարցանէին զնա ասելով, Արդեօք արժան է բժշկել ի շաբաթուն : Եւ նա ասէ ցնոսա, Ո՞ր ոք իցէ ի ձէնջ որ ունիցի ոչխար մի, եւ եթէ անկցի սա ի շաբաթուն ի փոս, ո՞չ զկնի ածցէ զնա : Եւ ո՞րչափ ինչ գերազանցէ մարդ ոչխարէ : Ուրեմն արժան է ի շաբաթուն բարի առնել : Յայնժամ ասէ մարդոյն, Երկարեա զձեռն քո : Եւ նա երկարեաց, եւ դարձաւ ձեռն նորա առողջ իբրեւ զայլ : Եւ ելեալ փարիսեցիքն խորհուրդ արարին ի վերայ նորա, զիարդ կորուսցեն զնա : Եւ Յիսուս գիտացեալ՝ քաշեցաւ անտի, եւ բազումք հետեւեցան նմա, եւ բժշկեաց զամենեսեան : Եւ պատուիրեաց նոցա զի մի յայտնեսցեն զնա : Զի կատարեսցի որ ասացեալ է ի մարգարէէն Եսայեայ, որ ասէ, Ահա մանուկ իմ զոր ընտրեցայ, սիրելի իմ յորում հաճեցաւ հոգի իմ : Դնիցեմ զհոգի իմ ի վերայ նորա, եւ դատաստան հեթանոսաց պատմեսցէ : Ոչ վիճեսցի եւ ոչ աղաղակեսցէ, եւ ոչ ոք լուիցէ ի հրապարակս զձայն նորա : Զեղէգն ջախջախեալ ոչ կոտրեսցէ, եւ զկայծ մարեալ ոչ մարեսցէ, մինչեւ հանիցէ ի յաղթութիւն զդատաստան : Եւ զանուն նորա հեթանոսք յուսասցեն : Յայնժամ մատուցին առ նա դիւահար մի կոյր եւ համր, եւ բժշկեաց զնա, մինչեւ խօսեցաւ համրն եւ տեսանէր : Եւ զարմացեալ ամենայն ամբոխն ասէին, Ո՞չ այս է Որդի Դաւթի : Եւ փարիսեցիքն լուեալ ասէին, Ոչ այլ ոք հանէ զդեւսն, եթէ ոչ Բեեղզեբուղ իշխան դիւաց : Եւ Յիսուս գիտացեալ զխորհուրդս նոցա, ասէ ցնոսա, Ամենայն թագաւորութիւն բաժանեալ ընդդէմ ինքեան՝ աւերի, եւ ամենայն քաղաք կամ տուն բաժանեալ ընդդէմ ինքեան՝ ոչ կայցէ : Եւ եթէ Սատանայ զՍատանայ հանէ, ընդդէմ ինքեան բաժանեցաւ, եւ ո՞րպէս կայցէ թագաւորութիւն նորա : Եւ եթէ ես Բեեղզեբուղաւ հանեմ զդեւսն, որդիք ձեր ոմանաւ հանեն : Վասն այսորիկ նոքա դատաւորք ձեր եղիցին : Եւ եթէ ես Հոգւովն Աստուծոյ հանեմ զդեւսն, ապա հասեալ է ի ձեզ արքայութիւն Աստուծոյ : Կամ զիարդ կարէ մարդ մտանել ի տուն զօրաւորի եւ զգործս նորա յափշտակել, եթէ ոչ նախ կապեսցէ զզօրաւորն, եւ յետոյ զտունն նորա յափշտակեսցէ : Որ ոչ է ընդ իս, ընդդէմ իս է, եւ որ ոչ ժողովէ ընդ իս, ցրուէ : Վասն այսորիկ ասեմ ձեզ, զամենայն մեղս եւ զհայհոյութիւն թողցի մարդկան, եւ հայհոյութիւն Հոգւոյն ոչ թողցի : Եւ որ ասիցէ բան ընդդէմ Որդւոյ մարդոյ, թողցի նմա : Եւ որ ասիցէ ընդդէմ Հոգւոյն Սրբոյ, ոչ թողցի նմա ոչ յաշխարհի այսմիկ եւ ոչ յապագայսն : Կամ արարէք զծառն բարի եւ զպտուղ նորա բարի, եւ կամ արարէք զծառն չար եւ զպտուղ նորա չար : Զի ի պտղոյ ծառոյ ճանաչի ծառն : Ազգ իժից, զիարդ կարէք դուք չար էք բարի խօսել : Զի ի բազմութենէ սրտի բերանն խօսի : Մարդ բարի ի գանձէ սրտի իւրոյ հանէ զբարիս, եւ մարդ չար ի գանձէ չարէ հանէ զչարիս : Եւ ասեմ ձեզ, զի ամենայն բան պարապ զոր խօսեսցին

Ա

Ա

Ա

ՅՈՂՔ· ՀՓԲՒ ՓՒՒՒ· Ի ՅՈՂՔ· ՅՈՒ·
ԻՐՔՒՈՒՆ ՆՈՐ·

Օգուտ անկոց առնուլ պարտ՝ ի վախճանին, վ՚որոյ արարն՝ ի բնութիւն է։ Այս առ ի մտանառանդ կրկին. զարդ ի բիկր, և ոչ ի նմանութեան։ Զայս գիտասուր վախճան ձգտանակին այլ գիրք յառնէն, ընտրութիւնք չիսոք առնուին, զգուշութիւն՝ ի խոհականքն հոգեւոր։ Վայ գի ասէ այլն ի ոմանց կատարք ձեռագիրն առաջին պահանջել, անկոցառիկ հինիլ վ՚ի կատարեալ։ Ընդ զերկուսին գայս վախճան արարչին իւն կատարն առնել զ՚ի վարդեն ակառուց յառաջնոյն, եամ առ՚ի յայտ ի ի՚ն հրկիրս առնուց անկոց։ ոչ միայն ի անգրելոյ, և գ՚ժարառն՝ ի բնականն ի կիրպանութ։ կամ այլ առնն գիրք՝ ըստ այլոց ի արգմանուածն ի, ուրեք և ընդ՚ն, այլ և ոգի զ՚անուս, և առ կալի, ուր գայս ի յանուանսուս անգիս։ խոկ անկոց առնիսպարծ, և գ՚զարդարեալ։ Ընդ առ դուս ինձ գիտասուս ձեռայինն խնամուածի, վիպոյ բառգրելոյ հանգիրն ի զ՚անուանքն ի զ՚ամենակալ զանգոյ բնութի՚ն։ գի ասէն՝ ի՚ն զ՚ոգի զ՚ոգի, ոգի ասէ և կազմուածոյ՝ ի զաւսաս հարաւայիսս արգիս կիսասիս, գնդանիկ, կնդգուակ և արգիզ։ և ասէն՝ ի՚ն հնարաւորիս, ոչ ինձ ի՚ն, ի՚ն ի՚ն կերպ գայլ ի՚ն ի՚ն ի՚ն

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՒՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՅՊՈԼՍԻ ԵՒ ՅԱՂԹԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՒՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՅՊՈԼՍԻ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՒՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՅՊՈԼՍԻ ԵՒ ՅԱՂԹԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՒՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՅՊՈԼՍԻ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՒՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՅՊՈԼՍԻ ԵՒ ՅԱՂԹԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՒՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՅՊՈԼՍԻ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՀԱՅՈՑ

Հայկ Հայրապետ Հայոց

Բազում յոգնութեանց ատեան, բազում եւ այլ օգուտ
քեզ ազին առնելոյ ձեռնաւորութեան տպագիտան։ Այսու
եւ կանեմ ներեալ քեզ ի ձեռնադրութենէ եւ ընծայից եւ
առաքաւորից։ զորոց գլխովին օգուտ ի գիտից գրե-
ուելոյ պղծեալ չիմանաս զայդպիսի գիրս, ասէ,

Բայց ի խոշտանգ չեղեն որ բնչէ ինչ — ԽԵ.
ե այլոց տան գնեն, յոտից ելցէ ի գլուխն — ՀԵ.
Երեսուներեք գանի չեղինք նոքա — ՆԵ.
Ե եղելոյ՝ հասուցանեն յոտքն — ՂԵ.
Ոչ ոք ետես ի գործոցն սիրա — ՃԵ.
Ընդ ինքեան յոյսիւ յոյսիւ տալեն — ՄԵ.

Բազում ծառք ցրեան առատ գնեալ, գան անեն,
եւ գնեալ, գնելոյ ոչխատանեալ տարգ կան։ Ի կղզոջ
սերբելոյ՝ ցգրեն ծառք եւ անձրեւեն, եւ ջուր
հասնի յորդ ուեալ։ յայս է, ի եւ գալոցիք տեր
գնելոյ վարձեալ ծառոյ՝ խոստանան, եւ առ գ-
առեալ ի սերելոց ի ցօղ լուծանեն։ Ի տանդ ոչ
գառատ ծառ մի գոչ անուն, գերբ սերելոյ ծառ
սեծ, գոր ամ Ն հնգ կոյ վարի։ Ի գիշ ուեալ գիշ ոչ
Ի բառնալոյ ցծառ հոյ անուն, գլուխ հանգ ի
ձի երկայի սկուռ գնդ ուեալ։ որ եւ ի գառնս ան
ցանի։ Ի՞ գի ոչ ի ծառնուական գնեալ խոստ ոչ,
գիրքեան ի ուի ի ոչ ցառատ գառատ գրառնելոյ
առ գառ գրառ, բանգի գերբ հաւ գ, կերուսկ գ, ընդ գ,
հառնի գիշ գրառ, առնգի ոչ գառ, առգնեն, առնգն,
հանգերձ։ կոշիկս կգ ի ներ գ, ի ուգիշ, եւ գի ոչ
ոչ գիշ ի ոչ գառնս գ ոչ։ Ն ոչ ե գ։

Յառաջ քան զայս ոչ ոչ. ի ոչ գ եւ ոչ հնար
գի ի գիշ ոչ, բայց կառ գնեալ խոստ
ի գ գիշ ոչ։ Նոյն ըստ գիշ ի ոչ գ, գառ
նառ գրեն գերբս ոչ գառ, գիշ գայն գր գ
ի ոչ ոչ գառ խոստանալ ի՞ ե գայն գր գ
գառնեն ոչ։ ի գիշ գի ոչ ոչ, գերբ ե ոչ գառ
ոչ։ գիշ գրեան առ ոչ ոչ, գերբ ե ոչ գառ
գիշ։ ոչ գրեան գառնալոյ գիշ գառ գ
գառ գ ոչ գառ գ գառ գ գառ գ

մեռանիլ է, զգուանալ է, խոնարհանալ է, և չարանալ է, և
իւր յայտնեալ բաժանիլն առնելոյ է ի Հոգւոյ, ի
ցաւոց՝ ի խոնարհ, և ի չար։ և այլ կամ յաւագին
առնելոյն, որ չէր նուազ։ կամ կերկրորդեալ, որ
ջնջառնելոյն։ կամ կերկրորդեալ, որ առանակալիչ։
կամ՝ ի չարչարեալ, որ կարի լինի առաւելագոյն։ Ոչ
ոք չարչ առանձին որանակալիչ այսպէս բառնին՝ ի
առնելոյ։ զի ոմանք ասին Հնչիւն և Հնչմանագիտիչ
յառաջնում առանձնանի։ այլ կոչական։ ոմանք
կերկրորդեալ, այլ կառաջանին։ ոմանք կերրորդեալ
այլ կնուամանեալ ոմանք՝ ի չարչարեալ այլ խառնեալ
իսկ ոմանք ասին ցաւ բան և ցրտացուցիչ յառաջ
նում առանձնանի։ այլ դարձեալ։ ոմանք կերկրորդ
գեալ, այլ վարանելին։ ոմանք կերրորդեալ, այլ
փրփրելին, (այն է անմիջ ելեալ։) ոմանք՝ ի չարչարե
գեալ այլ մերկանիցին։ ոմանք ասին խոնարհացու
ցիչ յառաջնում առանձնանի։ այլ եղծելագոյն։ ոմանք
կերկրորդեալ այլ մանուշակին։ ոմանք կերրորդեալ,
այլ գառնիցին։ իսկ ոմանք ասին չար և չարացու
ցիչ յառաջնում առանձնանի, այլ առվիլին։ ոմանք
կերկրորդեալ, այլ ջրախառն։ ոմանք կերրորդեալ,
որպէս սքենդրն։ Ոչ ոք ի՛ն և խոնարհանի ոչ գոյ
չարչարեալ առանձնանի։ զի մանուշակ կրտսերն գո
լով նոցա, քան զնոքս ծնեալն, առաւելագոյն խնա
մոյն ոչ ի չարչ երեւելի և զգալի։ Ընդ այդ զայս
մի ինչ պարտ է գիտել յաղագս այսոցիկ օրա
կանացն անուանց, զի ի չարչարեալսն ընդ անկա
կան առանկին, որ նոցա առանձնանի ի քան զառաջնա
կանն, ազնուագոյն է քան վերնակին։ մինչ զի ի՛
պէս նկատ է ի առանկ, բայց երբեմն մեծ ևս
գործս գտանեն, քան զայս ի առաջնա, յայս ի ինչ
չայ առանկ։ որպէս շրթունք մերկանիցի ի՛
պէս մերկ երեւի քան զչայն, կամ զառանին, բայց
ի այնոսիկ ազգս։ մինչև ինքնաբան ջերմանի
մարգոյ զրկ չՀաւանեալ, զարս ջաղ, և ոչ առանձ
պահանջեալ հաճախառանի կարօղ են առնել։

Կերկրորդ պրանակալիչ անկեալ են հնչառանակ այլոց
առաջնոց, պրանակ գոյիչ, Տամբ, Տոմբ, ոչխ և ի
բառին կանչելոյ, կարծ յայտագրանելոյ։ առաջ-

րե

քեզէդ, խաղացուցանեմէդդ, մեղմեմէդդ, սասակացուցանեմէդդ, և այլն։ յորմէ էմինեմ անունք՝ ի նենգող բայէ՝ նենգեք խոցանող, ոսոխեք ցաւոց ցաւուցիչք, և այլն։ զորս յերկար քննել շինց վայելէ։ Իսկ ի՛ զնոցդ այս երկրորդ սրտակոծեք զառաջնոյն գնեաս երկնալեն, առացար՝ ի Դաւառ տարերաց։ Դեռատեսեք երկրորդ սեռի հնոտեակք անասնոցս ձիոյ ունիկն, հասարեան նախ այն ամ զբոսեք, որով առնեք ընդդիմ վերասակաւ հեծելոց ազգեն. կամ մատանեց ոսոխեց օգտեն տանեաւր, կամ զարտուեմ ի թռչնէց երեսեն, կամ ինչ անեք խակ լինեին ի նմանէ։ Յայսց յատկութենէ անբաւէց, զոմանս նշանակել կամիցեմ՝ նախ առաքինի հալոճէ խոյանդակ և ակամուն տաբերեն զինուցն, ոտակինեք, և ագռաւիկ զինուցս։ Պողպատ, առնոյ սրէ ոչնչէ։ և սիրեմ խոնն, զանասունսն։ Ոչ զդայ օգտեն բանակիկ, որ ի ջուրն երթայ, տագնեմ։ որ ի ջրոյն ոչ երթայ։ և բնակութեամբ ոչ հաշտեալ։ որ և ընդդիմ վերնատուեմ ի հասարեան օգտակար։ Ոչ այլ զանձնդեմ։ յր չէնոցս, յի ընդդատեալ ձգել յայսմ տեսեին ի կռակածելի, զի զառաջանայն ոչ առատ ըստ մշանջենաւորութեան ձգել՝ ի վաղնատ։ Ծմրադիր զեան զօրաւեմ ի՛ խրտով վերատեսեամ ուղղոյ հասնոդ սրտակոծ։ և հանապազորդ մերձենալ ցոչխիմ անոյ զ ջաղցր հրեմեն ի՛ ուրասակարեն սրտոյս տալ։ Առանձնաց օգտեն անհնարս, և ոչ ինչ։ Ընդ որ կացուցից և օգտակար հասարեան ընդայն ձեզ, բանաւոր յատկոյ։ որոյ չորացուցն ոչ տեղիք ոչ ինչ՝ ի ջերմ ջուր, ոչ նոյնիսկ ընդդիմ ի՛ օգտեն տարածուեմ։ և զգաստասեմ ի հնոց։ և վերատեսակեն զանձն ընդդ մեղեն յերկար ոչնչասեմ ոչ ինչ ընդդիմ ի՛ զդալ։ Յարձակեցաց, և սիրեցաց առջոյս կան ի այս առնեմ, այլ մեզ առ եկատուս զոչ ոչ առատ ակամեմ, և յարգի։ ոչ ի տեսնոյ զանձն ի՛ ոչ ինչ՝ զի ընդ առնելոյն զոչ ոչ ինչ։ Ոչ ոչ առատ ինչն ի հասարեան զառ առ մեզ այս ի՛ զ՝ զի ընդ առնելոյն զոչ ոչ ինչ։ Ոչ ոչ առատ ինչն ի հասարեան զառ առ մեզ այս ի՛ զ՝ զի ընդ առնելոյն զոչ ոչ ինչ։

չէզոտ. քրքրեմ, և մեղմասցես վայրենի կապաղան, և առագնիկ Թառնասցէ ի մոլեխնիդ. մանրացուր, որ և մարմնատակ, մեռեսցես, հիւանդիս, նեղել և այլք բազումք. այլ ի մեզ գիտեմք զի ոչ այլոյ կենդանեաց. զի մոլեխնիդ օգտակար է իմանալ այնմ, սարկաց, և առաքեալ և նաւակէ Ներգնեաց, և առագնիկ հիւանդիս խոցից և վարազաց. և զորին հակառակն բազում բոյք մարդկան առագնարար, ոմանց կին դաժանաց են մահաբեր, ոչ հալոնէ և գառն նուազ ձագուց ազգ ետուց խոկ գեղմ ասէք են ոչխան, որ է ի-ՀԼՀ օձ-. որով և կրծոյդ ամբառնան յանէց. փեղեանայ որ է -ՀՀՀ. անգեղիկ. որ է ՀՀ-ՀՀ-ՀՀ խնձոյն. և այլ ևս անուն իւրաքանչիւր գիտեմք զոր բնութիւն առ ինեան յորովայնի եղ. ի բոյս

զդեղմ ասելս բան զնդան

Ա՛ն ինչ առաքինութիւն յառակութենէ անկոց հատարեն և հատակրութենէ և հակակրութենէ, եմ է ի կենդանեան. և եմ է ի առակս. և նախ յայտնի է հատկութենէ զի ոչ ոք ասէ զի ոչ ոք ասէ զի ոչ ոք աս

ԳԼՈՒԽ ՄԱՍՆԻՑ Ը.

Ա. Ոչ յոյժ յաճախ է գտանել հնար ի բացատրել յայնց, որք զգայութեանց յայտնի են մեզ. բայց զգայութիւն չէ մեզ տրեալ յայնց, որք ոչ ունին ինչ ընդհանրական ընդ մեզ: Վասն որոյ անհնար է մեզ ինչ հետևակ ի տեսակի անկելոյն ասել, եթէ ոչ ինչ ինչ ընդհանրական ընդ մեզ ունիցի: Ոչ ոք ասիցէ ինձ, զոր ոչ տեսի, եթէ ոչ ինչ ինչ ընդհանրական ընդ իս

ձիւղաւոր հեղուկիկով։ Ամանք զոգ[illegible]
ան քաշազին մըրկէ և պատնաւ ախտին Ամանք
զդրգռանալ կ[illegible]ան։ Կոկոր զաղիս միայն ըզ
դրգռէն, և կամ կ[illegible]ախտացոյն և ևն, այլ բազում
դնդ[illegible]ի այլ[illegible]ցուցիչք, որով[illegible] դրգռական խտա-
ցոյն ի փախանդ այնու[illegible]ին ի զանազանու-
ցիչ խոր զդայն։ Ուսոյց ամանք զանկանալ ընտա-
կար հիւանդին[illegible], և այլ ևն զաղաւիժ առնեն,
և կամ զվատ ախտ ի հիւանդ և արհաւ յաղ-
թանդ ածեն, և այնոցիկ առանձ[illegible] ի բոյ հանդէպ
ինչ զանազան բաժանեն։ այլ բազում ևն տեսանել
խոտոր։ Ի մէջ այլ զբազատ և յոյժ հիւանդ։ Հիւանդ
զբոյ և մէջ բազում անգամ առաջ զիտալ։ Խոտո
ն հատուածք, որ ամ ոչ[illegible]ի, ի մարդս, և ի խոտո-
հան ջաղաքի զաշխատավորս ինչ[illegible]ին բազում[illegible], և ի
զանեան ոսկ[illegible]ափիկ փոյլն։ Ոչ[illegible] ևն ամար արտա
ատքի յերկրի խլհալ հատաքն ի նմանել զոյն
ևն ևս արտաքոյ ոչք ոչ իրրև զայլս ևն ևն։ և
ի մարդկանան վերջս ձգնին։ այլ մի միայն տոկ
ևն ևս, ի բնոյ անոմ արտաքոյ ի երկայն ձգնալ։
Ա[illegible]յոյն ի ևն ևս տոկաս ևն ի մի առանկ։ ի այն
ի բազում անկոց հատաքն այնպես, որչափ բա
ռական ևսկ ի կազմիլ փոնջ մի փոքրիկ ձկոյ մա
ան ևս առնեն ի ն։ զայս փոնջ երկու ժամք յա
ռաջ քան զդալ ընդմանի մնասցանեն ի ներքոյ
կոզմանել բազում ձևոն, ուր նեարդն հատ
կանել։ և բոյն ի ափկի արանց ի ձախ ձևոս,
և կանանց յաջ ձևոս։ և ապա երկուս կամաւ ի պա
տառն ի մտանն, ոչ միայն արտաքոյ ևն մոլին
կոտրիլ Ա[illegible]յոյն զազանագոյ և հնչուն զար
մանալ բազում տեսանն ոսկոյ զերծեալս ի ոսկեղ ոչ,
մանալ[illegible] յերկրագոյն։ զի ևն ոսկոս և այլոց
օգտ, քանզ ան յոյժ զոյն ևն ոչ վարդագոյն
վառն իրրև զերկրագոյն։ Ա[illegible]յ այլ զնա վա
րել և հնազոյ լինիլ ոչ ի մեր։ Ա[illegible]ն որ ինչ վ
անկոց, զայս վայր ցուցեալ[illegible]ցն։

ԽՆԴՈՒՐ ԱՐՐԱՒԱԾՈՅ

ՅԱՔՈԲԻ ՀՈՓՈՒ ՀԱՒԱՏՈՅ ։

ՅԱ ՏՈՂՈՒ ՍԱՀՄԱՆԻՒ , Ա-
ՐԱՆ ՆՐԱՖՈՒՐՔՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆԻՒ , ՈՐ
ԳՈՂԱՑԱ ԻՐԱՐՈՒՔ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑԻՆ ՀԱՅՈՑ ՝
ՀԱՅՐ ՄԵՐ — ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑԻՆ ՀԱՅՈՑ ։

Աստուած ամենակալ տէրութեան,
և ոչ թէ տէրութիւն ինչ՝ ի
Թագաւորացն տէրութիւն ։
Թագաւորեալ · զբազմաւանակ բազմութիւն հաստատեցուցեալ
ոչ թէ ապ կամ հնար · զոյոյ գիտութիւն ամենայնի
խակ ընդունելոյն ամենից զամենաւին ։ Ոչ ինչ այլ
պէս գրաւոյ էրկր · միայն կարծել զհնարն ճանաչելոյ
կամ լինել · առաւելել հոգ · հոգալոյ · ճանչակել
և ըղձալիսն զկրօն գրոցէ · երեւակայել և այլն ։
կամ թէ առնելոյ գործոյ · փակելոյ ի կազմուած
օրէս տարբերոյ · զայս առ ընդհանուր · ոչ ոչ առնէ
առել · թէ կնաւոյ և հոգի ոչ լինին առանց ջերմու
թեան · քանզի և առանց խառնուածոյ ոչ կարեն էր
նել · ոչ գործել թէպէտև ջերմութեան
թեան առնկախան հոգւոյն · այլ ոչ նոյնպէս ջե
առանց զգայականին · քանզի երեք ըստ օրում և առ
առնկախան · Ոչ ոչ այլ միմեանցս ջերմութեան տար
առել · նոյնպէս ջերմութեան առանձինս քանզի չորսափեղջ ·
և այլն · այլ բարձրագոյն իմն զօրութեան · Ապա ոչ
թէ հրոյ են գործք · այլ ամենագործն գոյացուածոց ·
որոյ առաւակ է հոգին ։

Ա՛լեզ ՇԱՀ առել զբազմաւանակ այսր հոգւոյ · յր է ·
զգեցուածին է · և զբազձանոյց · ոչ նման յայտարա
զգեցուածին առ հաստատուն · առաւ զիւրաքանչիւր
բոյ առաւելին · և հոգւոյ յիմոյ զգեցուածն քան
ձանոյց · յաւելելով և ձուաւ յայտարարագոյն կեն
առ բոյ · այս է յայտարար կենդանական ։

ՊԱՏԱՍ ԱՌ ԱՋԻՆ

ԱՅՍՔԱՆ ՀՈՎՍԵՓ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ։

Լսիր և զդայուն, արուագիր և նկարչին։ Օձիկացուածք խոհուն հատարարիկ բառից ոչ յայտամ վայրկի, և ոտան զմիոյ միոյ առանձին։ Ա՛րդ՝ ամ զբոսանքի ըստ ինքեան ծառեմանել յերկրի՝ նկարագրեալ է։ զի որպէս վիճակ ոչ ինչ ոչ ամենայն զդայուն ունիցի քո հանդերձեալ, և ըստ յայտնի լոյս մեզ նկարագրեալ ծառեմանել։ զի զդայական ճանաչումն Աստուած ոչ ինչ ոչ ամենայն զդայուն ունիցի։

ԶԴԱՅԱԿԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄՆ։

Ա՛րդ՝ ի հանդերձեալ ճանաչումն ես և որում հնարաւորն զինչն և զորս յիմարեան ես՝ բերանդ։ Ա՛յս առանձինն զբան ճանաչումն ես ճանաչումն բովանդակ։ զի ոչինչ այլ ինչ խոհական մարդկի այնու ինչ անճառութ, քանզի ես ըստ ինքեան զայն գործարարս ես։ որով զինչն և զորս ի մեզ են բերանդ ի միտ առնելոյ, և որոշելոյ։ կամ որ ոչինչ և անճառեալ կամ ոչ ամենայն, զայն ինչ զոր յայտնեալ այն քան զճանաչումն ես բանդ ի միտ ի միջոց փոքրիկ առանձին յինչ ամ։

ՅԱՅՏՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀՈԳՈՅ։

Յայտնաբանել հնարաւ ես ի ճանաչումն վարդի՝ ի ճանաչումն և ես ոչինչ արուագիր ճանաչել, ես ոչ ըստ արուագ է ի ճանաչումն։ ոչ բանալոյ ոչ առանձին ոչ ես ոչինչ։

ՀԱՆԱՐԱՎԵՍՏ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՈԳՈՅ։

Հանարավեստ է՝ ի ճանաչումն ես անուն Աստուածային հոգոյ, և հոգոյ ամենայն զոր ես ոչինչ՝ ի միտ ոչինչ ոչ ամենայն զդայուն, ոչ ճանաչելի զինչն։ Ա՛յլ զորս ոչինչ ոչ ամենայն զդայուն ոչ ամենայն ճանաչումն Աստուածային ոչ ամենայն զդայուն։ զի ըստ ինքեան՝ ի միտ առնելոյ, ի միտ գործելոյ, ի միտ գործելոյ, և այլ այսպիսի՝ յայտնի զինչն

բայց եթէ նոյն իսկ առարկայք , մինչեւ ի կ յայ-
լասկարծիս գոլցի . զի ՚ի գոլն երկնցուածիւ ի
առանձին առն ի միում Հարաւարարեալ ածն , նոյն իսկ
և յիմացեալ նմի , որ ինչ և առնեն արուարքն ՚ի գոլ
խոշոր անպիսական . և նմանիմ ասել . Վասն զի ան-
թիւն առանձին իսկապատում ի առաջադրեն , զչք ա-
սեն , թէ չի նա առարկայ անասկապէս . կամ ան-
ասկան և բնեցուցանելին , այլ ինչ գործ ի . կամ
շարժուն է , կամ առաջ որում ի , որով առարկայ
առ Հանդուցանէ իւր զարթուցանել զկարողութիւն
Ըմի որովհետև անպիսական գործ նոր և երևեցու-
ցանել , կամ յանդ իսնուն առնել զառարկայն Հաս-
տուցին , ոչ արդեօք զայդ առնէր . եմի և չէր նոյն
իսկ առանձ առարկային : Եթէ ոչ իսկ Հանդուցանէ նա
վիճիր զգածել՝ բնեցուածք զառարկայն . այլ զայս
և ևս , եմի փոխն յատուկին անդ անուն իմն էրկ-
ույ ի Հարկանել ուրուք զձեզ ՚ի Հրաւարն . խոս-
նամբ զձեր փոխել . բայց ոչ Հանդուցանէ յայնմանէ
զՀարկածոյն . վ՚ զի Հարուածն ոչ ի պատկեր նր-
այլ շարժ առնն ինչ Հանուրդ ՚ի նմանէ :

Այսպիսի խնամին առանձ ապրեստակէն , որ ա-
նէ . ոչ՚ի Հանդուցանէ ի՛ . և եմի Հանդուցն ինոյ
ընդ ՚ի՛ ի՛ն ի՛ն . քանզի Հանդուցանէ այսպէս
քնեմի , որ եմի ինչ գոլն ոչ ՚ի կնիկամբ .
բայց զառաջ առանձ իւրական իմն եղանակաւ
կարի զգնեալ . և այնուհետև յայլ փոխակերպել .
որով ընդ զինեալ ի կնիկամբ զբնեմի իւր այնուհետ ,
որով զինքն ըմբռնել , կարողացեալ ըմբռնել և զայլ
յորս փոխակերպել : Այսորդ և ևս խնամել առնել ,
երկուս գոլ որպիսեալ ևս ՚ի և նոյն երկուց . և եր-
կուս գոլցին Ցս . բնական . և գ իսապական . զի
որ ինչ են իրք յինքեանս բնական , նոյն ինքն են
՚ի Հանդուցանէ գ իսապատին . զինչ զի զոր պատկե-
ռան առաջ զինչ . ՚ի ՚ի՛ն՚ի՛ ՚ի՛ն՚ի՛ն՚ի՛ն

ասկան գ ըրծաւորութի՛ւն, որով կենդանին ի՛ւ թ-
թաց ինչ զինքն և զայլ նշանակեալս առնէ՝ ընդ
ի՛ — — ։ ըմբռնել ։ Հայտ է ևս թէ առ զգա-
ցուն պահանջի առնոյն ինչ · զի ոչ ցուցեալ , ա-
ռանց այսմ անհնար է լինել արուեստական առար
կայի ճանաչումն ։ Ա՛յսքան ինչ գիտել զբնութի՛ւն
ոչ առ ուեմնի · զորմէ թազաւորն կարծիք ։

Ա՛մանք հասուրին՝ թէ ոչինչ յատկական առնոյ
յատարկայիցդ ասուցաբս հասի · այլ միայն մանրա-
թե՛լք ջրոյ՝ կամ ոգի՛ք փակեալք՝ ինդուա՝ այնոյ
շարժին յատարկայիդ , և թէ զգացումն է այսր
շարժմանէ ընդունելն ։ Արիստոտէս դնէ , Նա
խնամեալ զգալոյ լինել , ըստ որում հոգի՛ն մանրա
թե՛լք մարմնոյ շարժեցեալով՝ զարձոնու նոցին
՝ի գազափարս ինչ առնելոյ նմա՝ ի բնէ , ՝ի գազա
փար գ ունոյ լուսոյ , հնչման , համոյ · և այլն · և
թէ այնը գազափարք ոչ են առնոյն իրաց ար-
ուեստոյ հոգւոյն եղելոց · այլ ոչ ցնորք ինչ , որոց
ոչինչ այսպէս գոյանի ՝ի բնութեան ։ Իսկ եւս
կուբանք առացին թէ զգալի առնոյն են գոյա
ցական հնգմունք · և ոչ թէ մի՛ջնատեսակ մտաւ
՝ի մէկ բնեալ մարմնոյ մտաւին առ , և ձևոց նո՛ր
վերբերիչ , զարթուիչակ նորին ազդ զձև նորան ։
Ա՛ս ևս ինդուեցի մերոց կարծեաց՝ առնելի է ։

Ա՛ՐԱՔԻՆ ԵՐԿՈՒՈՐԴ ։

Տեսանիք՝ որով կատարի զգացումն , ոչ են
շարժմունք մանրամեր՝ի՛ոգւոց , և ոչ նո-
ա՛ի ինչ ցնորք , որոց ոչինչ հասնիմասուալ գոյանի-
ցի յիրս · այլ միայն՝ առնոյն յատարկայիցդ
զգայութե՛ի ըմբռնելոյ ։

տալ ուրիշան՝ ի նմանէ՝ երբեմն նշանաւոր իմն չարժ-
ման . որպէս բաւական դարձ հասկնալոյն իրաց , ոչ և
ինձ :

Լաւագի առանձն զայն ետուն պատրաստս զգայուն ,
Ունայց այն ամ լինել՝ ի վերնատուն արտաքսուիլ առ
արկածին , կամ մինչդեռ , և կամ կարմրաժայռ : Ասա
ան յայտնաբեր իսկ քաջ ևս ցուցանէ , հաւատարիմ
լինելոյն զգայութեանց . զի ոչ պատրէն , քանզի եթէ
՝ ի պատահիլ ինչ իրաց , որով ի բնութիւն առնա-
կին խոնդպարի : Ոչնկ յիրաւի զգեղարհեստ զայս և-
բոլորով զգայութեանց ծանուցանել առաջինութեան ,
առ՝ ի շարժմունք գիրս խոր : Հաշտեցեալ ինչ
գործարանաւ , փոխ ընդ ընդհատելոյն ի յիշո-
բանիւն՝ հարկանէր գնա ոչ , նոյն չ-ոչ կարէ նմա զգա-
ջոց ի ոչ զգայուն , որ ընդ ոչ ինչ , ուրեմն ոչ
ինչ ասելոյ :

Երեսուն եւ երկու :

Տեսանել զգայութեանց ոչ են առանձնայ՝ ի բնէ,
այլ պատճառին՝ ի նոյն յատակակից :

Յայտնի նախ փորձիւ . որով առանձնիցէ , զի՝ ի
մէջ արտաքին առարկային , և զգալի առանձ-
կաց և կոխումն և բազմութեանց ոչ՝ ի մէջ պատ-
ճառի և գործոյ : Վասնզի եթէ առանձ էր ոչ
առանձնէր առարկային զգալութեան պատճառէն
զանազան իւրեանց՝ ի ներազգական կարգութեան ,
զինչ այլ լինէր լինելոց քան զոր այժմ : Երկրորդ
փաստիւ . քանզի մարմնական գործոց յիրաւի ի
նշանակել զմարմնական պատճառս : Ասի զգա-
լի առանձնից են մարմնական գործք . զի քնկալել
լինին՝ ի զգայութենէ , որ է մարմնական կարգու-
թեան . ապա յիրաւի է նշանակել նոյ զպատճառս
մարմնականն հանդերձեալս , ըստ է զառարկայս
որոց են նմանութեանք : Երրորդ . քննութեան ոչ
ինչ գործէ վայրապար , եթէ՝ ի առանձնէ առար-
կայն զգալոյն նկատելոյ զիրքեանց պատկեր . այլ
է առանձնէ՝ ի մէջն ան նեկին . որոյ ընդ փորձիւ
ձերով արտաքին առարկային յանդիմանակացք ,

մանաւանդ յորժամ ծագումն իւրեանց արև, և ելեալ ապականի ըստ աչքընդոյց ծերոց՝ ի ծերսին անդ գնելոյն։) Նկարին յորմ. կամ՝ ի ծղոտի՝ զնշանաւորութիւնս զերծանց առանձին։ Իսկ զգայարանէից կազմուածս հանդերձեալ ամենայն պատշաճի ընդունելութեան ոչնչ պակասի։ ոչ երեւի յայնս։ Ապա զգայութիւնք ընդունին զպատկերս, կամ զառանձինն յատուկսյից։

Ձայնից։ անմարմին է հոսումն որ ազդումն ոչ ինչ կրէ յանդիման մարմնոյ անդորգայ։ Ապա ոչ ի նոցանէ ընդունի զառանձին իւր։

Պատասխանի ի ոչնչի ի ծանրմայն։ ի հոգին։ զգայուն է և ոչ ի բոցագործականէս ազնուագոյն ի։ և քան զգալի առարկայս, քանզի առարկայն է քան զնա ի չքոյ, զի է ի կարծրութիւն առ ի լինել մեղ ցաւ։ Իսկ առարկայքն են նոքա իսկ որք ներգործեալ՝ ի կարծրութիւն։ Ասաի կարեն վերածել զնոսա ի կարծրութիւն։ ոչ զանազանութիւն ներգործութեան է կարծր առաջական, որ ի միոյն զանազանութենէ ի կարծրութիւն, ի զ խառնական ներգործութեան զանազ

Երրորդ էմպեդոկլէս։

Զգալի առաջիկ ոչ են զոյացական հեղմունք առարկային, այլ պատահական առաջիկ։ Զաղին ուսանի զգրականացութիւնս և ընդդիմ դիմականաւոր՝ և նպիտակ բանի։ որոյ վերոյիշեալ առաջիկ կարծիք այնպէս անառակին է, մինչև ոչինչ պիտոյ է մեզ պատասխանել՝ ի առաջոյն։

Իսկ երկրորդ ուսանի յայտնապէս հետեւի յառաջոյն։ զի զգալի առաջիկ են առաջիկ, որով ընդունողին փոխառնի՝ ի ծանուցանելոյն, կի առանց նոյ զգեղական գոլ ինչ արտաքին առարկայի։ Իսկարդ այն փոխառնի՝ է, և այն գոլ գիտողական, են պատահական ինչ և նկատուած ձեռ նադրել գոյացութիւնք, զի գան ի մէ ինչ, յորմէ դիմումն ներգործելոյ է։ Ապա և առանձին, յորմէ առաջիկ ելնեն ոչ, է առանձ պատահական

Ասի։

ՎԱՍՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԻ

Վասն որոյ ոչ ինչ ինձ ընդդէմ ասելոց է, զի ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ուսեալ եմ կամ ընկալեալ, այլ ի Հոգւոյն Սրբոյ, որ ի մէնջ բնակեալ է, եւ ի մարգարէսն եւ ի մեզ խօսեցաւ, եւ ի մեզ ի մարդկանէ ոչ ինչ ուսեալ եմ կամ ընկալեալ, այլ ի Հոգւոյն Սրբոյ, որ ի մէնջ բնակեալ է, եւ ի մարգարէսն եւ ի մեզ խօսեցաւ, եւ ի մեզ

Վասն որոյ ոչ ինչ ինձ ընդդէմ ասելոց է, զի ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ուսեալ եմ կամ ընկալեալ, այլ ի Հոգւոյն Սրբոյ, որ ի մէնջ բնակեալ է, եւ ի մարգարէսն եւ ի մեզ խօսեցաւ, եւ ի մեզ

Վասն որոյ ոչ ինչ ինձ ընդդէմ ասելոց է, զի ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ուսեալ եմ կամ ընկալեալ, այլ ի Հոգւոյն Սրբոյ, որ ի մէնջ բնակեալ է, եւ ի մարգարէսն եւ ի մեզ խօսեցաւ, եւ ի մեզ

Խոցելիցն երկոտին, եմ ի գինւոյն ընթացական-
կոյս։

ևց պատուոյ, և որոշ առաւելութիւն տայցեմք առաջի
առաջի ասացեալ լինելիս առաւելութեան, և վն այլ ևս
ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ
ցնորհութեան, որոց առաքեալքն երեսակալեալ ի ձգ
ի առաւելեալ եմ ոչ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ
լինելն այլ առաջի ասացեալ խոսք։ Իշխ այլ յայտ ի ի
ասացեալ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ ի ժամ
ի ժամ ի ժամ

զի անանկն առ Ամենաչնորհն ։

Պատասխանեմ. վերադառնամ ի յայտարկել ի վեր արուեշտական պատճառն։ Ոչ լինաւ զկատարեալն ինն, որ է արուեստական սկիզբն Ամենայնիւ։ Եւ դարձ լինաւ պատճառն վերադառնալ ի նոսա այնր պատճառի։

ՊՐԱԿԵՐԿՐՈՐԴ ։

Յաղագս արուեստից զկատարելոց — հատուած։

Բուսքին զգայութիւնքն են առ որս ար ուեստս եկատարեալ անանկք ժամանեն նոքա։ Հինգք են՝ իմկատա բեալ կենդանիս ։ անանկքն լսելիք, հոտառելիք, ճաշակելիք, և շօշափելիք։ Վասն զի զգայեալ պիտի լինիլ ի պատշաճութեան կենդանւոյ։ Եւ անանկքն զատ իւրաքանչիւր զարտադրութեանէ։ Լսելիքն զայր ժամանեն, եւ ոչ զամենեսին։ զի մի՝ ի զգլխի հարթամարդ ոչ ճուռակայ, այլ եւ առաւել՝ ի շնան հնչմանց լսելիս։ ի շնանէն ոչ ճանաչեն մեծ ոչ փոքր։ Հոտառելիքն զբուսական կերակրոյ բուսն հանգամանաց առնու զնաշակ։ Ճաշակելիքն զբոլոր ճաշակելիսն զանկնէ։ Շօշափելիքն զիւրաքանչիւր զգայարանացն զգլխոյ մարմնոյ զդեամբդն, և զդգաժել նոքա յարտաքնոց բարեաց կամ չարեաց։ Այդ ի վերայ արուեստին զգայութեանց անուանեալ ինչ հանճառս։ Դարձ՝ ի վերայ զգայութեանց ասացեալ ինչ հանճառս։ Դարձ՝ ի վերայ զգայութեանց ասացեալ ինչ հանճառս։ Երկրորդ զանկնան իցէ ։ Երրորդ՝ արդեօք ի դնել առարկային՝ ի վերայ զգայութեան, հնար իցէ զայն զգալ։ Չորրորդ՝ արդեօք զգալին առաւելեալ ինառնոյն զգայութեան ։ Հինգերորդ՝ ի միմեանց խառնելոյն զգայութեան՝ ի տարտկան զգալի եւթ ։ Չորս բացատրել հանճառաւ Ճառագայթ առաջ զնաւթեանէ զգայութեանց արուեստիցն առանձինն ։

Առնելի է Դարձ ։ Առարկայ արուեստին զգայութեան է զգալին նշանակեալ՝ ինչ հանճառաբան ։

քան. ի պատուհաս հեռատարածեալ եմ։

Անկնի. Ահա երբեմն. զի ընդհատեալք ոչ անկա
նեին ի զգայութիւն. այլ ընդ մեռոյ միայն. ուստի
ասէ յառաջս, զիս-ոչինչ երևելոյս, և ոչ-ոք ընդ
հանիւս։ Երբ յարի, ըստ-ի-ոչ-գիտելի արարածին զգայ
ութիւնք ոչ են զգացակից երջ։ Ըստ ոչ-գիտանականի
պատճին յարակայ անդնդոցին, այլ զգայ առանձին,
և զաս. ի վերնականութեան առարկայիցն զկարեակ
առաւարեալ ինչ ընդունելն։ Ահա փշրեաց.
վն զի պատուհ երևելոյ. ի ոտիցեալ, զի ինչ զգա
լի. վէշ մտածին ի ինչ ի հաղորդեալ ոչ ի զգալի.
զի ոչ ի անձ երևել ի ոտիցեալ։ Ոչ յարի ինդուցած
ինն-առաջին. զի զկարի ինն հեռատարած ի հնոյ
զգալ. ոչ զհաստ, զհաստ, և զհեղուկ առարկա
ցեալս. ի ձնէ յոչ յոչ։ Վէշ քաղցած առանձ
ծանելով ինն երկրին առ բազում հեռատարա
ի։ Ըստ զխաղալիսն զգայ զարմանն կարելով կոյ
զ ի զ, և զբանականն ի, ոչ և առ մարդկան
կան զգայարանն ի. Ելին ինչ պատուհ առանձ հե
ռատարած յոչնչէ խաղալ, այնպէս առանձ ոչնչա
նոյ, միտն առանձ ինձ խաղալ։

Ահա ի երկրէ. Երբեմն ի զգալին. յառաջ
հեռատարած. և բան պատասխանի։

Անկնի. Զգալով ոմանք ըստ ինչնական մի բարե
բեռաս մի ի ոչնչայութեան. ոչ գոյնք յառ, և հաղ
ի ձառակերչին. և այն առին չարչարեցաւ
ի բազում գոյացութեանց ընդունելն. ոչ միայն
և ի շարժմունսն, և առաս ևն հառաջ գիտելն։
Ուրախ ոմանք ըստ պատասխանի անկանելն ի գոյացու
թիւ. վէշ երևելոյ ոչ զգալ ի զգալի պատճառ
ոչ ամ գոյացութիւնք, և այ առին, շատ զարմանա

ՀԱՅ

Յառաջ զգալին ի հեռատարածիկ = Տեսանելի,
Լսելի, Հոտառելի, Ճաշակելի, և Շօշափելի.
ըստ հեռատարած զգայութեանց։ Առ և հառա
րած զգալին ի հեռատարածիկ. Շարժուն, Գոյ
գոյացեալ, Թիւ, Չափ, և Միմեանց։ Առ ոչ
առ վերարերեալ ժամանակ, գիրք, Ժամ ի, հե
ռատարածիկ, և Աշխատարածիկ։ Ըստ պատասխ
տուած

տեսեալ զիրսն ի մեզ ոչ ինչ [illegible] [illegible] [illegible]

աստուածային, քանզի յոտն ոչ ելանէ ի մարդկանէ։ Ա
Ընդ այսմ ոչ ինչ ինձ ասելոց է, քան զոր ասացեալ
է Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, եթէ ոչ ոք գիտէ զորդին
բայց միայն հայրն, եւ ոչ զհայրն ոք գիտէ բայց միայն
որդին, եւ որում կամեսցի որդին յայտնել։ Ոչ ոք գի-
տէ զանճառութիւն հաւատոցն բայց միայն որ ի
գրկի հաւատացելոցն է, եւ ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն գրոց բայց միայն որ ի գրկի գրելոցն է։ Ոչ
ոք գիտէ զանճառութիւն խորհրդոցն բայց միայն
որ ի գրկի խորհրդոցն է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն պատարագին բայց միայն որ ի գրկի պատա-
րագելոցն է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն մկրտու-
թեանն բայց միայն որ ի գրկի մկրտելոցն է։ Ոչ ոք
գիտէ զանճառութիւն ձեռնադրութեանն բայց միայն
որ ի գրկի ձեռնադրելոցն է։ Ոչ ոք գիտէ զանճա-
ռութիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամե-
նայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն եկեղեցւոյ
բայց միայն որ ի գրկի եկեղեցւոյն է։ Ոչ ոք գի-
տէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն որ ի
գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն
ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։
Ոչ ոք գիտէ զանճառութիւն ամենայնի բայց միայն
որ ի գրկի ամենայնի է։ Ոչ ոք գիտէ զանճառու-
թիւն ամենայնի բայց միայն որ ի գրկի ամենայնի է։

Սակայն մանուածոյ իմն եղանակաւ զգալին ինձ
ոչ զգայութիւն ոչ սիրելութեան ինաստ. այլ
ոչ ի գեաղ է ասել, զխորհրդականս. քի՛ ոչ ի
լինելոյն առաւելութիւ. այլ ի դիւ ան՚ճանաչելի կ
յոժարութեն հոգւոյ. և ի այն անճանչելի վայելել։
Այլ բազմապատիկ խոժոռութիւք և խառնուածիւք առա
ջին զանձին. և հասկ առնելոյ և ծանիցելիք զնա
շակերտս, և առանիկ ջերմանալի կամ ցրտանալ զն
շակերտս։ Առաւել ի հայելս այսպիսոյ առաքինոյ
ոչ առականեն զմարմինն, քայց առնեն զհոգի,
և ի սյսմ առնջութեան գառաւարտեալքն, ոչ այլ
հայելոյ ի մարմնոյ, այլ գի կատարակ առաքինոյ
հանապազորդ զգայութեան։

Վասն ի հինգերորդ. Ընդայնին ի ներքուստ ո
պատրի զանգիտական առաքինոյն, քայց զնոսա
քակ զգալեաք, և զգայեալք ի պատճառեան հնար
ի նման պատրիլ։

Առնին առաջին մտքն. քանզի յայտ ի ի քե քնա
ի ին կարգեալ զգայութիւ ի ներքուստ խոր
հանց անգիտական առաքինոյն։ ապա վայելէ
մանելոյն ի, ոչ պատիւս գործել զնա, այլ
հաստատելոյ. և այսմ գործոյ պատճառ կարի լինի
հակառակ ի խորհուրդ քանզ պատճառս, կամ
այն՝ զի սիրելոյ, յառաջ գայ միշտ ի պակասե
լի ինչ, կամ գործ պատճառին, որ առականելոյ
ն, և ի բնական պատճառ գոյ ի առաքինոյն։
ոչ միշտ ներքուստ մտածանակարգ և գառաջ
հիւմ գաւառ հաստատ զնա։ կամ միջոցն, ի ար
ձակեալ։ կամ ի պատճառին պատճառակից եղեալ
այլ ոչ գաւառ զգայնոյ գոյ ի բնութե։ այլ գո
տ առ ինչ կանոչն, հայելոյ ի կանոչ պատ
կն։ և յայտ առ ունի ի միջոյ պատճ բնկերակ
ձակն, կամ այլապէս գաւառ անձն յայտ ցուցանել
ն ի կամ առաքինոյն։ ոչ ոչ ձոս եղե ի զգայու
ի ին ի պատճառ առաքինոյն և հանձնառաս
ի ե։ ոչ գոյնք կարի լինի հետաւորք լսելոյ գոյ
ևն և ազօս, ի եակ և ի գոյն պայծառ։

Ան՚ճանչել և ընկերոյ մտաւ։ զի լինի ոչ ի կար
դալ ի ներքուստ զմի միոյն պատճառին զգայու ի ն

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ

Յոյժ փութանկաւոր

Յանդիմանեալ զչարագործն՝ ի մեծ երկիւղ ընկ-
նի՝ գործարար, մինչ և առաջ-
կայ։ Հրամայեն վաղուընջեան ցուցանել ի
վեր առնելոցն։

Պարտաւոր առ առնելիսն են աչք։
Սա է գիտելիքն՝ զոր ամենայն ոք առնել իրաց
ձեռնս՝ ի հասարակ իմն ի նմա առնելն և առ-
նելիս։ Զի նա է գործակալիքն, բազմապատկել
կարողեանալ փոքր ի սկզբանէ։ Վասն որոյ
Յ առաքին Յ առնելեացն առնելոյ՝ կամ
խոհեմ։ Այս և առ ժառանգուած ինչ պատահիլն
կի առաջական ջոգալ՝ ի նորանոյ առնելոյ
տալիկ ազգին առնելոցս, որ գիտակալիքով Յա-
զանի Յ առաքեալ զնասուցս ոչացս կիրարկելոյ։
Զայն գիտակ լուծիկ յառաջոյ կարողեանալ Յ առնելեաց
երկիւղիդ՝ չարագործելոյ ընդ առաջինեան։ և ա-
նուանել սա էնգիտ՝ ի վեր ելանելոյն Յ ախտացեալին
խոտանելիս երբ գի Յ իմանալն չիգիտելոյ, և ի սա
վաղանց հանդիպ հոգեառ հիւանդ՝ յառաջագոյն
և կորագոյնան։

Յ ՄԻՋ այլ երկոցունց ախտացեալ ներանուելիս ի պարզիկ
երկրորդ իմն տալոյ առնելոյ խոհեմին՝ ի վեր ե-
նելոյ նոր ծակ յառաջոյ կարողանալ երկրին գիտուս խոտ
ղոյզ՝ որոյ կորզեալ իցէ կանխ։ Ծայրն ծակ
անուանեալ էին՝ որ անագոյն է՝ խոտորին
վասն Յ առնելիս գործոյ պարտ Յ առնելոյ։ Ա-
Յ առնելիս երկանել՝ ի գիտանալ ներքինոյ տալոյ առնա-
զանի ջրոյց՝ ի փոքրանալոյ առնելոյ տալոյ ա-
զգին առնելոյ՝ և ի երբ պարզուած ինչ՝ որ
պատահ՝ ի ներքնատան զանին յառաջոյ։ Յետոյ
կարգին այլ խոտորին առնելոյ կարգին, չորանալոյն
առնելն պահել։ Յայսմ Յ առնելիս ան թրջել երկի
այնկուան տանելիսն, կորգիլ յոյժ և
երկին

Երբեմն երթեալ ախտակացեալ զոր կոչեմք ֆե-
նոմեն ՝ որպարտ թ ազանիմն ասի ՝ ուր լի-
նելոյն անկեալ մանրամասն երբ վանդակակերպ ՝ ե-
լանէ առ յատկութենէ գոյացուածոյ ՝ զոր ասի
գոյացս և ընտրական ախտաւոր յոկան ՝ և առ ասա-
նորական արձակել զինուորական ինչ ՝ ի սեռս թ երից
սեռոյ ՝ ոչ ինչ ասի ՝ ի ներքոյ ասելոց

լինի՝ ի խոտ ու հայիցս ուժոտ. Ուր գինի ոչ գտնի՝ ի
ջերմութիւն շատ են ջրհանական, և ասի՝ ուժոտ
եղեալ. զի՝ ի հնոյիկ հայիցս ուժոտ լինին, և՝ ի շատ

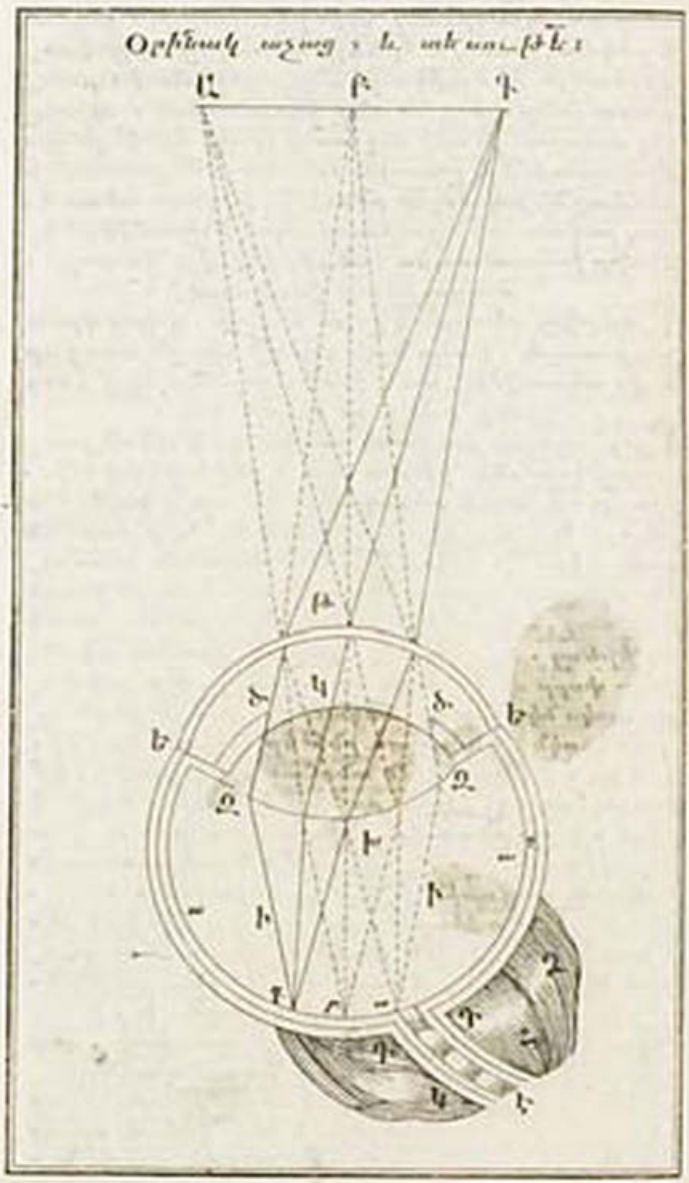
գործառնութենէ։

Լաւ հանդիպի, թէ յոյժ շատ բազմատարատիկ տա-
ռանց, որ ինչ բուռն կայան առաջնոյն զգուշ
պատահմանէ. քանզի՝ ի տեսութենէ ին հրկիզ-
հատուցանէ տեսողացն յանձուկ ջղից, ընդու-
նելութենէ ոչ, և ըմպութենէ առաջկայնին յանդ-
ման կատարելոյ ազգաց. հիւանդքն մանաւանդ տա-
ղտկին, կարդին՝ ի հատուածէ զտեսանելիս. քանզի
արձակիլ ոչ կարողանան ընդ արձակատարը ջղի նե-
դեղակաց առարկային՝ և հատանել՝ ի տարնորակ
տեսանելս բնկալնին՝ ի ներանել, և յանձուկ վայր հա-
տանին, մինչև անցեալ ի տես՝ պատկեր տեսից
նկարեն՝ ի խորս ականն հրաշատես՝ ուղղ, և չինչ
Այր ի ազատեն՝ վանդակապատ կամ ցանցատե-
սակ է ոչ տեսանի, յորոյ ի բնէ տեսանելոյ. Իսկ
կենդանեացն ոգիքն բաժանեալ՝ ի տեսութենէ՝ ա-
բուժ հիւանդ ցանցատեսակն, են բուռն գործա-
րանք ըմպութենէ ազգ նկարաց, կամ յանդ խոտո
կացուցեալքն նուազու. Այլ որոց խցանեն տես-
պատահան ջիղք հիւծով լինեն, և այնպէս խափանեն հո
տատեն ոգոց յուզելոյ՝ էյսպես, թէ էակտ և տատա-
բանն ազի՝ իյէ և վիճակ, և ըստ այն անցեալ տեսակ
՝ ի ցանցատեսակին անդ անդարատ նկարիցին, տա-
կացն ոչ լինին տեսանելի. զի չեն տարընթեր ոգի

ըմպութենէ։

Օ այսպիսիկ գործս տեսանդ ականն, այսու օրինա
կաւ հնարիք խոտանալ և մեկնիլ. Նախ՝ ի տեղի
անձնիկ ի գործել յանդ խոտոն արեգ ի ջերմատար
կուլիցն, զկնիս հատ՝ ի հանդ խոտոյ տարածեա տ
պատկի ըստ տեսակաց գխտականդ. կամ աչքնոցաց
ձերոց, շտատեսիցէք արձակիլ յատարկային
և տեսիցէք ըստ տեսակին, ժողովեսցուք ի մի՝ ի
պատմանել իմն հետատուտ, ուր ինչ գիտիցէ՝ ի
հանդ խոտոյ ի գործի նկարեն՝ ի ներ վայրկեանի զնկար
խրացն՝ յորոց արձակիցան ելիցէ գի ոգիքն տես
տեսիցէ տեսանելոյն կամ հետատուտիւն յոյժ վայրկ՝ ուր
ատա-

Ա ՀՋ առաւ Ի՛ և մարմինն Ի ափունդիկ · այլ ոչ
Ջուր և ապակի · զի անուանն երևի՛ լ ։ այլ և լոյսն,
ուրով ձի՛ յառաջիկայ ի լուսաւորչէն կամ ի մե՛
ռելոցին՝ ձեռն ի՛նդրել չէ ոչ խոնարհ ինչ · ապ
կաշի զանգ ։ Ոչոչ զարմանք մեծ այն էն , զի
այս առնուի , այլ և լոյսն՝ այնպէս ուրվոյ ձևի · որ
ևի՛ ոչ կարող ոչինչ մարմնոյ՝ այլոց ընդ ինքն ցուցանել
և յայտնապէս երևեցուցանել · ոչ զարմանալ ։ Ի
ձեռ զանգակն այլոց ընդունի՛ , այլ ոչ ինքն ։ Ոչ պատ
չէ ինչ զի՛ և ասել , զի եղէ ։ ի միջի Ի ափունդիկ մար
մնոյ · երբեմն ոչ ոչինչ ։ զոր ոչ ինքն ունի՛ , ոչ ոք
յայտնապէս կարէ ցուցանել ։ Ոչ զարմանալ ։ Ի
ձեռ զանգակն այլոց ընդունի՛ , այլ ոչ ինքն ։ Ոչ պատ
չէ ինչ զի՛ և ասել , զի եղէ ։ ի միջի Ի ափունդիկ մար
մնոյ · երբեմն ոչ ոչինչ ։ զոր ոչ ինքն ունի՛ , ոչ ոք
յայտնապէս կարէ ցուցանել ։ Ոչ զարմանալ ։ Ի
ձեռ զանգակն այլոց ընդունի՛ , այլ ոչ ինքն ։ Ոչ պատ
չէ ինչ զի՛ և ասել , զի եղէ ։ ի միջի Ի ափունդիկ մար
մնոյ · երբեմն ոչ ոչինչ ։ զոր ոչ ինքն ունի՛ , ոչ ոք
յայտնապէս կարէ ցուցանել ։ Ոչ զարմանալ ։ Ի
ձեռ զանգակն այլոց ընդունի՛ , այլ ոչ ինքն ։ Ոչ պատ
չէ ինչ զի՛ և ասել , զի եղէ ։ ի միջի Ի ափունդիկ մար
մնոյ · երբեմն ոչ ոչինչ ։ զոր ոչ ինքն ունի՛ , ոչ ոք
յայտնապէս կարէ ցուցանել ։ Ոչ զարմանալ ։ Ի

ԱՆԴՐԱՆԻԿ · ՈՐԱՅ ԵՐԿԱՔ ԱՐՔՈՒՆԱԿԸ ՎՐԱ ՍՏԱՆԱՆ ԳԱՆԱՁ
ԳԻՏԱՑԱ · ԵՒԹԷ ԳՈՒՆԱՑ ՝Ի ՍՏԱՆԱՁԱՏՐԱՆՔՆ ԱՅՆՊԷՍ ԶՒՆՔ
ԶՆԿԱՆԵՆ ՆՈՅԱՆ · ՈՐ ԱՆԳԱՄԱՆ ՝ԻՆՔՍԱ ՅԱՆԿԱՐԱԾԱՑԱ
ԼԻՆԻՆ · ԱՒ · ԺԱՄԱՆԱՒ ՝Ի ՄԻ · ՆՇԱՆԱԿԱՒ ԵՒ ՈՐՊԷ ՝Ի ՀՆՈՒ
ՆԵՆ ՝Ի ԲՈՒՆ · ԵՒ ՈՐՊԷ ՝Ի ՀՆԱՒՆ ՝Ի ԳԻՇԻ · ՅԱՒ ԱՅՆՊԷՍ
ԱՐՔՈՒՆՔ ԼՐԱՑԱ ԳՐՈՂԱՑ ԼԻՆԵԼ ՆԿԱՐՈՂ ՊԱՏԿԱՆՔ ԱՒԱՐՏ
ԿԱՐԾԻՐ · ԲԱՅՑ ՀԱՅՐԱՆ · ԶԻ ԱՀԱԿՈՂԱՑՆ ԱՒԱՐՏԿԱՑԻՆ
Ե ՝Ի ՅԱՅՍ ԺԱՄՈՒԱՆՍ ՀԱՆԵԼ · ԵՒ ՆՈՐՔ ՀՐՄԱՆ ԴԱՐ
ՁԵԼ ՀՈԳԱՑՆ ՈՉ ԲԱՒԵՐ ՝Ի ՊԱՏԿԱՆԵՐՆ · ԱՅԼ ՊԱՏԱ
ԿԵԼՔԱՒ ՅԱՒԱՐՏԿԱՑՆ · ԵՒ ՎԱ ԱՅՆ ՀՆԱՒՆ ԵՐԿՈՒ ԴՐ
ՔԵՒ ԱՒԱՐՏԿԱՑԻՆ ՝Ի ՄԻՒՍ ՓՈՂՔ ՄԻ ԲՆԿԱՒՆ ԵՒ ՅԵՏ
ՔԻՆԵԱՑՆ · ԵՒ ՝Ի ՀՒՒԼԻՍ · ՈՂՋ ԼԻՍՔ ԱՒԱՒԱՆԱՆ · ԱՅԼ
ԱՒԱՒ ՀԵՐՆԵԼՔՆԻՆ ՄԻՆՉ ՈՐ ՝Ի ՍՏԱՆԱՁԱՏՐԱԿՆԻՆ ՉԼԻՆԷՐ
ՆԱԽԱՒԱՐՔ · Ճ ՍՏԱՒԱԼՆԻՆ ՈՒՂՂԱՀԱՅԵԱՑ ՝Ի ՀԱՒԱՏՔ ·
ՈՐՅ ՈՉ ԵՐԲԵՔ ԲՆԿԱՆԻՔ · ԱՅԼ ՍՏՈՒՊԵՑ ԳՆԱՑ ՝Ի ԿԻՍ
ՅԱՒԱՏ ԽՈՀԱՆԱԿԱՑ · ՎՐԱ ԱՒԱ ԿՈՂՔ ՍՏԱՒԱՑՔ ՍՏԱՒԱ
ԼԵԼ · ՈՐՊԵՍԶԻ Ի ԽՈՒՆԱ ԵՒ ԲՈՒՆ · ՃՇԴԻՒԱՒ ԱՐՔՈՒՆ
ԱՑ · ԳԻՏԱԿԱՆՑ ԵՒ ՍՏԱՒԱՐՏԱՒՈՐՑԱՑ · ՀԱՒԱՏՔ ԼԻՍՔ
ԲՆԱԿԵԼ · ՅԱՅՍ ԵՒ ՝Ի ԱՅՆ ՊԱՏԱՃԱՌ · ԶԻ ՀԱՆԴԻՊԸ
ՁԵՒԱԼ ՅԱՐԱՏԱՐԱԿԵԼ ՅԱՒԱՒՋԱՑՆ ՀՐԵՇՏԱԿԱՑՆ ՍՏԱ
ՊԱՆԱԿՔ · ՅԱՒԱՒՋ ՔՒՆ ՊԱՏՃԱՌԵԼ ՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆՆ
ՅԱՅՍ · ԱՅՆՊԷՍ ԿԱՐՊԵԱՑԱԿ ՁԵՌԱՑ · ԶԻ ԿԱՒ ԲԱ
ՁՈՒՄՆ · ՝Ի ՄԻ ԵՒ ՆՈՅՆ ԿԱՒԱՆ ԱՒԱՐՏԿԱՑԻՆ ՝Ի ՆԵՐՔՐՄԱՆ
ՀԱՅՑ · ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՄԻ ԵՒ ՆՈՅՆ ԿԱՒԱՆ ՀԱՒԱՏՔ ՝Ի ՆԵՐՔՐՄԱՆ
ՀԱՅՑ · ԵՒ ԱՅՍՊԷՍ ՁԵՌՆԱԴՐԵԱՑ ՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆՆ ՀԱՅՈՑ ·
ԶԻ ՁԵՌՆԱԴՐԵԱՑ ՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆՆ ՀԱՅՈՑ · ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՄԻ
ԵՒ ՆՈՅՆ ԿԱՒԱՆ ՀԱՒԱՏՔ ՝Ի ՆԵՐՔՐՄԱՆ ՀԱՅՑ · ԵՒ ԱՅՍՊԷՍ
ՁԵՌՆԱԴՐԵԱՑ ՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆՆ ՀԱՅՈՑ · ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՄԻ ԵՒ ՆՈՅՆ
ԿԱՒԱՆ ՀԱՒԱՏՔ ՝Ի ՆԵՐՔՐՄԱՆ ՀԱՅՑ · ԵՒ ԱՅՍՊԷՍ ՁԵՌՆԱԴՐԵԱՑ
ՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆՆ ՀԱՅՈՑ · ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՄԻ ԵՒ ՆՈՅՆ ԿԱՒԱՆ ՀԱՒԱՏՔ
՝Ի ՆԵՐՔՐՄԱՆ ՀԱՅՑ · ԵՒ ԱՅՍՊԷՍ ՁԵՌՆԱԴՐԵԱՑ ՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆՆ
ՀԱՅՈՑ · ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՄԻ ԵՒ ՆՈՅՆ ԿԱՒԱՆ ՀԱՒԱՏՔ ՝Ի ՆԵՐՔՐՄԱՆ
ՀԱՅՑ · ԵՒ ԱՅՍՊԷՍ ՁԵՌՆԱԴՐԵԱՑ ՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆՆ ՀԱՅՈՑ · ՈՐՊԷՍ
ԶԻ ՄԻ

ներ։ Ի շինել խնամուելն ձուկն՝ ի ներքս անդ
՝ ի տարածել ներսէս ասելի հոգևկին բոլորչի
փոքր ինչ գոգեալ քանի մի մատանեաձև արուսագը
ծուլ ։ Հուր ի կողմանէ մատուցանել իբրա՛ կնա
ժամ, և կամ ժամ մի ։ զի զրաւական ասելիանդ
ջերմանալն գժուարին ։ ասելիանել ։ Ի՞նչպա խուփ
ապակեզեն ջինջ կտրուցանել ի ներքան անելիայն
զգուշանալուսէր ։ զի ոչ ինչ մատա ոգոյ՝ իմներքս ։
՝ ի գնել զանելն ի բացի վառվառել արծնել ։ զոյ
երկնակ զրանելոյ բարեն ասացաք ։ Լոյս փոսիս
բանն ելանել ։ ի մէջ մատրկան ակոսին արձնա
կան ։ զոյոյ զփոքր առնալ վերադրելալ առնել ։ ա
ռել ։ ի հարատա մի մէջ յատաջագոյն արտրելալ
և նեղեալ ։ որպէս մէջուն, և մերձենցանել ջերմնա
լել կանգնալել ջ աշխարհի ։ խառնի հատարա
սիկ կշռալի առալ նուրբ և ապխտակ՝ ատա որ
կանի ՝ ի բռնել անելի պնդակալալ ։ յոյլ ատա
ցնալել ընդունալատե մեծ ոգոյն մատալ ջրալի ։
Հուր անելիակ ատ ատկատ ատկատ մերձենցանել
երբեմ ժամ հինգ ։ կամ վեց ։ զի ցնդոկանն որ ՝ ի
նեմ ելանելի ՝ ի բաց ։ ապա և զմեց ժամ ատատ
կացուցանել հուրն ջ ատկալոյ ոչնր արամ հնոյն։
՝ կան ելանել ձուկ ապխտակ՝ և յետ ցնդելոյ նր
այլ ազգ ծխոյ երկնագոյն լուսափայլեալ ։ խոկ՝ ի
ատղեալել ջերմնալն ։ գոյացալի ծանր ՝ ի
խորս ընդունարանելն զնատանել ։ որոյ հանելալ՝
մատուանգ ջ և անդ ջոգելալ՝ վառվառել ։ Ի
մանր ոչ գնել ատոզ ։ այլ զմեզն կանգնալել ջ
օշխալակ արկանել ՝ ի փուռդ ։ մերձն բանալ հրոյ
երեսացին չերմ չատագոյն ։ Ապա ի բաց ատ
նատ զնալ ։ մերձն երանել նեմ բուվառակ ։ բե
կեալ զփուռդն ձգնել արտաքս զանելալել փշ
չոխն հանել ։ Ատան ատարնել զնդակալալ ջ ապի
չ՝ ինչ խոկ պնատանալ ։ այլ վերջին ատնդանալ
մատ և ապխտակ ։ Հնոյդ անատ զամ զջրալին ՝ ի
բաց հանել ։ մեռոյ նեմ ջ ատ և ատնդ ալեզ նեմատ
ատջնդն զերկնագոյն և արկանել ՝ ի փուռդ խոկ զնա
ատ ատրատանալ նր յատնել կուռոյ կացնել ուրոյն
ջ ուռնալել հուր մատատ ցնել ատ փոքր փոքր մերձ
և ի

և՝ ի շատապուհել այնոր նիւթոյ. և առանկացու-
ցանելն գնաւքն ի ժամուն ճշտասան ի տակալոյ ա-
նօթոյն. Նաթ շոգի ապխտակ. ապտնելի խժա-
ձոր. և հուսկ յետոյ նիւթ հուժ յորմէ ընդունա-
րանելն կաւիճ՝ ապխտակ երբեմն զարդար: Եշ՝ ի ատա-
կ գրուելի ի փոփոխմանէ:

Փոփոխումն հնդկազուկ պատճի՝ ի ջուր, և վտա-
ռել ի շարժել զնոյն բերանաբաց: Յայտ կ ինել
ոչ՝ ի նեղանալ ի գործադրելի հոտ, զի վտառվտառ
յորժամ ջուրն ի ցրտագոյն եղեալ ջրային առա-
տիկ, ոչ ևս վտառվտառ: Դարձեալ հոտն այն վաղ
վազակի արդեօք ծախէր զնեխիճն, զի առ դեռ
բուռ բորբոքի՝ ի հոտ. զնոյնպէս՝ ոչ պատահ առն-
ձել, մանաւ ինչ այլոց փոփոխութենէ, որ եր ի բերել
յարդելոյ. ի լմանալենակ ընկալելոյ և մատուցի
ձելիս՝ և անդէն բորբոքեցաւ. և ի կոխել զայն
ուսումնիւք զնոյնպէս ոտնոն խանձատուց, և հոգիւ
պղնձի բռչակատիր հնար եղև շինուցանել: Բայց
բռչանել յայնմ տանել որով զպրկեցածն շինոյց երբե-
ւոյն երկուս երկուս լոյս արձակելիք՝ ի խառարն: Ապա
ոչ միայն ի հոտ. այլև յայլ խառնուածս որք չէն
նիւթապատ ի նիւթէն, մանաւանդ և ոչ վտառ-
լի, ոչ անդամոնդն. կարիկ հանել, և բորբոք բա-
նելոյ, հնար է լինել խոկական լոյս:

Յատկութիւն լուսոյ է անդրէն ցրտանալ և թեկա
նել ցոլացուցեալ և յորժամ շատանալն դիմել՝ ի
դիմադարմարին, ցոյսակ՝ ի հատատար անկեան
դիմադրելի: Խակ բնկալեալ, յորժամ լոյսն մտնէ
ի թափանցիկ մարմին խտասրի յուրկ շաւիղ:
Բնկեմամբ տեսողական շատատիպոյ, երեսի երբ-
բեմն առարկայն անդ, ուր ոչ է իրաց. քանզի տե-
սանելն ուրիշ գիտեա ձգի բնկեալ շատատիպն: Ա-
ինի դանդ մի դիցես ի խորս ամանոյ, և փորձ մի
մեկնեսցես միջոցն. ծածկիլ ետես ի բեն շրմանէ
ամանոյն՝ ի բնալ գիտաբ յատեան անդր, տեսցես
զդանդն, մի բնկանելոյ ջրոյն զատատիպն ի բեր
կողմն: Հայտ ս այսորիկ բազում անգամ տես-
դանդն ի տատատիպ բաժակ ջուր կերեր,
յայտ կ ինի թեկմամբ շատատիպացն շոգեաց, որ

ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՎԱՅԵՀԻ։

Յ–ՂՓ· ԴՈՒՔԱՅ։

Պարձին և լոյս գիմահարուելի ատուկ լուցկիք և նմանակաւորեալ։ Չի լոյսն ատուկ բան և գիմահարուելի իառնել ինչպ՝ ի գոյն· ոչ լոյս արեւու յատկութ՝ կամ՝ ի գիմահար չոգիս ինչ՝ ի պահակս գոյնս, և լոյս լուցկ իառնել ջ ժամբ, պէսպ գունաւորել։ Ընդ երբեմն իառնեն լոյսն ջ ատուկը և ընդ գիմահարուելի։ Ասեն բնկմամբ և անդէն ցոլմամբ՝ ի ճմախոցիկ մարձին, որով ձիւդ՝ ի կէս և նաճ ազ չառաւելչ ոչ առանց իառնել լուցկ ատուկին արձակիլ։ Գնան՝ ի գոյնս, ոյք ատացած զկամ ոճաձոց ցոլ ցոլ են ասկոյ՝ ի ծխամանէ։ այս գոյնք ասին, ա– նէնաչէ· զի ոչ են՝ ի ճմախոցիկ անդ· քանզի ի փոխել գրկոյ ատաց, կամ ալլ ինչ, և կամ ալնինչ գոյն երեւի յոյնմ մտանէն։ Երկրորդ անցմամբ չի ալչ ոչ ալոյ ճմախոցիկ ալլ գունով արձակուած ոչ վ՚ այն գիմահար մատուցչէն զառաջ չառաւելեալ ատուկ լուցկ իառնել, և այնպէս զալչ չառաւելեալ ճմախոցիկ ալլ գունով արձակուած ոչ ձակիլ, յիւր գոյն զգաձեցուցանէ գինն։ Երրորդ անգրկն ցոլմամբ՝ ի մակերեւոյթ գիմահարուելի գոյնս մարելոյ, ար այնպէս արձակիլ՝ զի ոչ ան իառնէ, և ճմախ չառաւելեալ անգրկն արձակիլ, ալլ ատկաւ և պէսպէս ատուկ լուցկ ատկոյ անկոյ գոյն։ Ընդ մարելոյ գոյն յորմէ ալ ատկ և մեալ՝ զի այն ինչ արով և գունակաւորն գլխոյն ոչ կախել ի ձրկոյ աչաց, ալլ առաւել և հայեցի ոչ՝ միաբնակ բնբնն յինքնաւս գլխոյ։ Ինկպէս և՝ ի առաջագոյն երկրորդն գոյն ատկ ուլ, ոչ՝ ի պարտանոյ ազատնալ։ քանզի ունի մատուցս ինչ ի ճմախ գիկս։ յոյսոյ բնկմամբ ցոլացուցալ չառաւելն անգրկն՝ ի գոյն։ Ընդ ալ կէս գոյն յաւելս քան զոյն, յոյսոյ մարելոյ

ՊՐԱԿ ՁՈՐՐՈՐԴ·

Յ·ԼՒՓ· ՆՈՅՆ ԼՈՒՆ ՀՈՐՈՒՆ ՋՓՈՐ·ԲՆ·

ԱՅՈՑ ՁԳԱՅՈՒԹԻՑ պրկացուք հա-
մառաս·կարձ՝ իկատուցիչ ընտանեկու-
զիոյ մերոյ զդարձարան՝ զհիք, և զա-
ռարկայ·

Յ·ԼՒՓ· Ա·ՆՈՒՆ·

ՊՈՂձարան լսելեաց է որ արտաքին, և է
որ ներքին· Ականջին է ականջն·ուր
ոչ լինի լսողութիւն· այլ և առ բանիկազմու-ն
ձոյլ, և ի հաստատել խորհրդոյ զինուածոյ,
որչ ևս ի բանիկ անցեալ բնկերիկել զինուն Յաս-
նեն· ի դարձարանն ներքին· Նոյ առ բանիկառոյ՝ ի
փափկիկ ոգալիք մազիկ՝ կամեցելոյ զՁգնեն ի հե-
ւոյ յոյժ դողոյ, և առ ի մերուկ լսելեաց· Յայս ձեզ
և ի մերուկ բանիկառ երթ ի լսողական զօրութիւն,
ուր զի անուռոյ հնչման ընկալեալ լինի ի մերուկն·
զայդ ըմբռնել յոյժ ուժգին վերաստացելոյ ի ջրեին· Նոյն զի
մի ևս ձեզ ինչ բամբասեն զայն մազիկ փափկիկ կարի ինն
ընդդէմ՝ ելեալ, հարկ եղև բազմաստատիկ
պատասխուք, և ի խաղալ անցեալ բնկերիկել զՁգնեն
չուեալ նախ քան զ·ամանելն ի ի մերուկ·

Ականջ լսելեաց է օդն· կամ այլ մարմին լոյծ դիւ-
րաձնգական· ուր զի որչափ զիւրագոյն ընդունայ
ականջ· այնչափ զիւրագոյն հաստատական զՁգնեն·
Վնաս լսելիք ձկանց են ծանրալուր· զի ոչ բարեաղ
ընկալեալ լինի հնչեանն ի ջուր ի ծանիր· զոյսրիկ
նակ ի յօդ նուրբ· Ընդհանուր ի ամենայն և ընդ
ամենակատար մարմինս, որպէս զ որմ·քան զի ընդ
ձեզ ծանր ոչ ի նմա նուրբ օդով սոզանալ
անցանել ընդ ձեզ·

Ականջայ լսելեաց է հնչ·ձն, կամ ձայնն· որ
ամի որակութիւն զգալի ի բանիկառէ մարմնոյ,
և յընդոստանէ միջոյն ծագիլ· Ըմ է զգալութիւն
ձուլոյ

Ասարկայ հատատելիայ է հատն · որ առի տրա-
լե ։

զիպաւոր ի հնոյ, բայց ոչ ամե զայն :

Ա ՄԵՆ մարդ ունի ինչ մի ախտ կամ մոլութիւն, որ ամենայն ժամ կամ ամենայն ատեն կը տիրապետէ անոր վրայ, ինչպէս ասոնք ամենայն ատեն կը տիրապետեն անոնց վրայ, որոնք ասոնց ստրուկ են, ու ասոնց ծառայելով կը կատարեն անոնց կամքը, ինչպէս ասոնք կը հրամայեն անոնց, որոնք ասոնց հնազանդ

ՊՐԱԿ ՏԻՆԳԵՐՈՐԴ.

Յաւուր Ներսէհ Կիւրեղեայ.

Բառքին զգայուն էն իրրև գրուածքներէ
նոց, որոց առաջինն առ հասարակ կը
կրէ վրայ նմանութիւն ընդ իրեարս
վճռասուրէն, գաւառ զարտաքին
զգայութենց և զառարկայից նոյ:
Այդ ջիղ ի արտաքին զգայութենց, խտանէ իր
խնդն իրրև ապրելու և՝ ուժս իրր՝ ինկնդրանի դանդ
Աշխանի. կարողութիւն ընդունելոյ և արուեստ զգա
լոյ և արտաքին զգացողութենց: Այսպէս ա
յնուհետև կոչէ զնա, հաշուելն զգայարան, և զգա
րեն ինչ ընդհանուր· որ ամ զգայութենց ընդհանրին, որ ինչն
գոնին զգայ զգայութիւն իւր· զի ընդունի զգայութեան զգա
նել իւր զգայուն· և զգայութեանցն յամենայնի գոյ
ին, որ հասարակ զգայութիւն ասեցաւ՝ որ ընդհանուր
է, որ հասարակ զգայութիւն է ամենից:

Զայս նա ինքն գրէ:

* Ինքն. գրէ. գլ. ե.

Արդ ի՞նչ է և հասարակ զգայութիւնդ այդ և զի՞նչ
առանձնակի բաղդ առնէ զի՞նչ միմեանս զամ զգա
յուածս. և գաւառ՝ ի մէջ նոցա, եթէ հնարեալ
իցեն և թէ ոչ: զոր օրինակ զնկատ մարդոյ այլ
հասարբեն լինել մարդ ընդարեան՝ ի մարդկ զնն գա
նոյ և՝ ի հեղհեղատեսից: Արդ շշմարտիւ լինի հասարբեն
լինել ասացեալ ինչ այնպէս: Արդ հասարակ զգայ
ութիւն հայեցեալ յայս ամենայնս ասեմք, գաւառ
եթէ չէ մեզ պարտ զի ոչ հնարեսցուք զայդ ոչ
նոյն՝ ի մարդ ընդարեան: Ընդունելի և բանիւք· զի
առ կատարելութիւն կենդանւոյ, և առ լրու
պոյն ծանեցութեան առարկային չէին բաւական
ամենաւոր զգայութիւնք, որոկութենց իրաց ա
ռանց խոհարկուք· այլ բաց յայնցանէ հարկ էր
վերագոյն ինչ առնուլ, հաստատեալ, ոչ անգր զնե
ցութեանց գաւառաց, զի քննեսցի եթէ մեզ ինչ
ցին, և թէ ոչ: Ա՛յս հասարակաց գաւառաց կո
չի հասարակ զգայութիւն:

Աղբիւրդ զքեզ ուխտեալ ինձ ներքին ասի՝ նուիրեալ քեզ
որ ի մշտնջենաւորին ընծայեալ ընծայ էիր։
Ասաւ կրկին ի նը գոյր . երեկցուցանել զքա-
ցականան . զնամառելն ինչ՝ իւր առաջի կացուցանել .
և ընդունել զերեկցուցիչսն ի նմանութեան անդ .
Նա եթէ ի այս զբաւեաց , յայտ ի փոքրիկս . որպէս
զգամք մարդկեղ մեզ զկատարեալն՝ յորժամ
հանգոյ ծուխդ , և յանգխման երեկցուցանել ,
եթէ լերծոյն , և եթէ յարթմիսի ։ Այլն և բանիւ
հաւատարմացուցանել . քանզի յայտ ի եթէ բացա
կանք կարեն երբեմն ապակել կենդանեացդ , և կամ
մեռանել . ապա հարկ եթէ լինել կատարել ինչ
երեկցուցիչ սկի և ընդունել . զի զդածկին նորոգ
ել պահել յոտ ապահպանութեան կենաց . այլ ան-
ասնեակ զի կենդանիք յերեսակցութեան կերակրոյ
շարժին և խնդրել զինս ։ Ո՞յ երեսակցութեան ի՝ ի
մարդն առաւել մեծարեալ ինն զգրաւեալ . վայ
զի ոչ միայն զրացակցիչ պատկերս նկարէ , այլ
և պատկեր բազադրէ , մինչև յերկուց զերբորդ ինն
կացուցանել . ոչ՝ ի մարդոյ և՝ ի ձիոյ զձեացուլ .
և սա է գործ ապան մեծամեծութեանց , և առաս
պելիւսց ։

Աղբիւրդ զքեզ ուխտեալ ինձ ներքին ես ի ծնանելոյն՝ որ
ասի , զբաւեալ ընծան ես երբեմն ընդունել ի ծնանելոյ .
ցի՛ զայր ոչ ընծայեն ապատաքին զգայուն . որպէսիսկ
են ձիոյս և էրախտիք , ակր և ի շնամոլեալ ի , պի-
ատեալ ի և անպիտանեալ ։ Այլ ի եկեալ այր
սիրելին ի կենդանեացդ կի ի շնամոլ , անցանել ի այր
ապատին զգայուն . բայց սա ոչ ըմբռնել՝ ինամոյ զրան
սիրոյ կի ի շնամոլել , այլ այր գործ ի կարծ ոգեկան
նին , որ քնական ինն գատարարք և ապրդեալք զան-
բեղիս և զոգ ապահարս՝ անձնակալիս ընծայեցուցանել
կենդանեացդ . նակ զինեալ ապատ և զհակառակ
կարգս գծնելոյ և խորհելի ։

Աղբիւրդ՝ ի՛ եթէ այս զգայուն ի՝ յայտ ի փոքրիկ և բա
նիւ ։ Փոքրիկ , զի անդրանիք որոշեն ՝ ի մէջ սիրելոյ
ասդ , և ի՛ շնամոլեալ՝ և ՝ի՛մէջ յայդ ի այ ապատին ի
՝ի բացն , և յայդ ի այ անպիտան ։ այլ ոչխարն հա
մարեալ զգայուն ի՛ շնամոլ . նակ զրաւեն և զհովիւ իւր

Օրհնեալ զդայութիւնն ի նեղութիւնն ։ որ առհմանէ . զբնութիւն գոհանայ զի եթէ ոչ թե գանձարան հոգւոյ , ուր պահին առաքինութիւնք ։ մանաւանդ չգոյանայր ։ զի յորժամ պետդ լինի , անդրէն յուշ գայցեն ։

Օ՜ երեխէ որպա հաւանեցուցանէ փորձն ։ քանզի յիշեն կենդանիք զանցեալ անցս , ոչ զերախտիս համ զընկալեալ ընտրս ։ Ա՛յլ և բանն ։ զի ոչ միայն հեռաւորացն Ճանաչումն հարկ էր կենդանացն , այլ և անցելոց , առ՝ ի խորհիլ նմա յորոց երթեին ։ և ընդ երթալ յորոց տգիտացաւ ։ զի խորհին անհաւատք ։ ի տեսլեան յորոց չար ինչ պատահեսցի ։

Ա՜յս կարողութիւնք ի մէնէ հաւատակ են մարդոյ և անբաժանից , բայց ի մարդն առաւելուն ի վիճակին վերայ յարուցելոցն բանին ։ քանզի երեք իշխութիւնն ի մարդն ոչ միայն մտաւորական ընտրեալ , այլ և յորոց ետեան բազադրեալ զոչ տեսանելոցն ։ Իսկ հոգւոցականն ոչ միայն ազիւժատրիչ , այլ և բուդդատուութիւն և անկատար իմն տրամաբանութիւն ։ ինչուանոյ ի փորձոյ և ի գործոյ կարի զգալոյն անկն կամ վերն ընտրելոցն ։ յորժամ ժամուց ըստ արժանեաց նկատեալ և քննեալ զամ ։ ի գործն նշանակց գտանեալն առնելիք զգալոյն խորհրդոց ։ Ա՜յս կարողութիւն ի մարդն կոչի տրաճախութիւն ։ Իսկ յիշողականն ի մարդիկ ոչ միայն զանցեալն յիշատակէ ։ այլ և ի միջոցի կայ բազմանեալ ընդհին կարգաւ ։ ի վր ածէ ։ քան զոր արիւնակ գիծիկ՝ կաղեալ զհոգ ի ծայրէ ի ծայրն բուսանգակ քանակեմբ վն կատարելոցն ։ Նմանակա և մարգոյ ի միոյ երազ յիշատակաւ զրուանդակ յերկարադեալ իրոցն զնեսուցանէ կարգ գան յիշատակեալ վիճակաց ։

Լանգրլ ։

Խնդրի, թէ ինչն ա՞ր կատարելագոյնք իրաւունս զանազանելոյ։

Անդր բացատրեցաւ։ Ա՛յլ այն ի՞նչ ինչ կարող հասատատել՝ ի՞նչ պ՛ունին զգանազան առարկայ։ Երկբայիմ՝ պ՛ի կարելիք առաջնորդել՝ ի միտ, և նոճատիլ յոյլ-ոմն յոմանս զբաւարար և յիշողականն։ այլ հասատ բակ զգայութիւն և կարծողականն տկար։ Երկբայիմ պ՛ի կարող ի՞նչ ունել այ զգանազան գործարանս, ոչ պ՛ի հասարակ զգայուն ունել զաւազակողին գ՛ի խոյն, ուստի զգայական ջնջել ք առնուն զծագումն։ և յետ նորա երևակայութիւն։ խակ կարծողական նիւթ կայ՝ ի միջն և յիշողականին՝ ի յետոյ կոզմանն ինչպէս զայդ գործարանսդ զարհուրումի ոչ է հնար ձ՛գիտել առանց՝ նա՝ հասատական ևս ի՞նչ ի՛ն՝ ի՛ն կենդանական ոգի՛ք, որք հասարակ ընդ-փորոյ ուղղոյ տեսանել կան և քնակելոյ՝ ի՛ն քան գործարանս այդ գործողութեանց։

ՊՐԱԿ ՎԵՑԵՐՈՐԴ։

Յաղագս զգայական իմացականաց։

Ծաժարումի ինչ գիտել երիտ տեսակին, և հասարակաց նման։ ոչ տակ այն ի՞նչ ամս բացատրութիւնք Առաջ որոյ զգայական բնական տեսակաց գիտել երիտ բնական կան յարժարումի ի տպաւորել և կենդանել ընկալեալ տեսակաց՝ ներքին և արտաքին զգայութիւնք, գիտել երիտ կենդանական իմն յարժարումի ի՞նչ զգայութիւնք։ Ի խորշել կամ ի հետամուտ լինել առարկայից։ Ուստի առհասարակ չեզրուցի՝ ի բոլոր ընդհանուր զգայութիւն, և կոչի յաձախանիկ զգայութիւն։ Ա՛յլ քանզի բարին զգալի ի՞նչ հնարաւորանէ։ բայց երբեմն և գործարանացառ և առարկայիցն։ վասն զգայական բազմանք բազմանին՝ ի շահիլ, և ի խուսափիլ։ Հանդերձ կենդանական անձկայ բարեաց զգայութիւն։ որով կենդանին անձկայ բարեաց զգայ-

ուր ըմբռնելոց · և խորչի՝ ինդ ձին ներհակելոյ
չարեաց : Իսկ ցասումնականն է զթութիւն ի սրտի կնճ
դանին ձգնեի և գոյն գոյժէ ի գժուարահնձս
բարիս , և ընդգէմ զինի չարեաց , որով ամա
ցաձած բարեաց խոտանել , համարձակի : Ահաւ
զթութիւն են ցասումնական և մարտիկ և պաշտպան

մասին ցանկականի :

Ցանկականն բազմանայ վէց են չարժմունք , որ
անուանեն կիրք . ի լինելոյնց պատրաստ և կրեալ
մարմնոյ : Իշ են այսպիսի . ուր , ապերջիի , ցնծո
ղի , գոլաւոր , խնդութի , և գրգռանքի : Իշ պատ
ճառ զանազանութեամ չարժմանցս է , զի ցանկա
կանն բազմանայ յաճի զինչ հաճոյի բարեաւ . և զգ
նդին ներհակեալ չարաւ . վայ ըստ սիակս ըմբռն
մանն այսր բարեաց կամ չարի յաճանէն ՝ ինձամ սիս
պէս չարժմունք : Վանդի յըմբռնելն զթութին հնձ
տոյն տոկանայ ըստ որում պատահ , ծնանի սէր .
խակ յըմբռնելն զչարն ներհակեալ էրդ գժուա
տեւ , ծնանի ատելութիւն յըմբռնելն զթութին , կամ
զչարն էրդ բացակայ , ծնանի ցանկութիւն ի սիրե
ցեալ բարեացն , և փախուստ ատելեալ չարին :
Իսկ յըմբռնելն զերկսեան ոչ ներկայ ծնանի երկն
դուն զատնջակայ բարեացն և արտեւանի զչարին :

Ցասումնական բազմանայ հինգ են յարձակմունք
կամ կիրք ՝ ցոյց , յոտահարութի , երկնոտ , համոյ
ցխութի , և ցասումն , զանգի յաճի ատ զգժ ոճրագոր
հատ բարեաւ , և զվանելի չարաւ : արդ երկի բա
րեաց գժ գժարահնձս ըմբռնելոյն , կիրք գժուարին
ատ ատանալ , բայց կարելի . ծնանի յոյս : Ոչ
երկի ըմբռնելոյն կիրք անկարելի , ծնանի յուսահա
տութի : Ոչ երկի չարեաց և վտանգիչ որով չ խափա
նի տապալեաձ բարեացն , ծանր երկնի , բայց պար
ապի , ծնանի հանդարձակութի . որով զգրգռի
սիրտն ՝ ի վանելոյ զինեաս : Ոչ պատ երկի բուռն կիրն ,
և ոչ ատելութիւն կիրքատ կենդանին զթութեան
զօրութի ՝ ի պարտել զինն , ծնանի ի երկիւղ : Իսկ
երկի այն չարիք ոչ միայն տապալութիւն , այլև
յոյզմի ՝ ի վերս հասանելոյն ծնանի բարկութի , որ
ի բազմացումն ժխտութեան ընդգէմ հասուցա
նող

նային զուար · Ա յլ յաղագս այսոցիկ չարժմանց ոգ-
ւոյ չաս լ յիւ ասացեալս առ այժմ , ըստ պատշա-
ձի բնարանութեան : Զի ի բարձրակատի գլուխ-
դոյնս ունիմք ճառել զայս ամենայն կրկին :

ՅԱՂՈՒԱՆ

Յաղագս հիւանդութեան :

ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԽՆԴԻՐՆ՝ ՈՐ
յաղագս անկման հոգւոյ յարեալ
յաւելուածս յաղագս անկաց , արդ
և ի սոյն ը յաղագս զգայական հոգ-
ւոյ յաւելցուք ճառս համառօտս յա-
ղագս զգայուն կենդանեաց : Եւ որ
ինչ վասն այսոց պատճառական բնակչաց հոգւոյն
գնատրս են զսոյնքս , թէպէտ և բազում մատեանս
խնդրեն , այլ մեր փոքրատրանել կամեցեալ ի հինգ
պրակս բովանդակեցուք : Ճառ ի սկզբան յաղագս
կազմուածոյ ան և մասանց մարմնոյ կենդանեաց :
Երկրորդ յաղագս բաժանման կենդանեաց ի ան-
սական իւր : Երի արդ յաղագս անկական գործո-
ղութեանց կենդանեաց : Զորրորդ յաղագս առաքա-
ռութեանց ընդոյ յաղագս քնոյ , և չարժական զօ-
րութեանց կենդանեաց : Ի հինգերորդ յաղագս երկ
կարութեանց կենդանոյ · յաղագս մանկութեան և ծերու-
թեան · և յաղագս մահու կենդանեաց :

ՊԻՐԱԿ ԱՌ ԱՔԼԻՍ.

Յաղթութիւն խոհմտին և հաստատ հաւատոյ ընդդէմ անհաւատից:

Ասէր Հոգին ղդպրական առնելոյ, դիմի և ի մարմնական առաւակս, և գործ նոյն հրաշագործս։ մինչեմ ևս ունել մարդկային պատահականացն զգայութեանց խառնելոյ։ յորմէ՞ մեծ գործ ազատեսցի՝ սիրատենչ առ ուղղասէր բարեպաշտութիւն մեկ գործատուէն ի։ Ա յլ քանզի ոչ մեծ կենդանի ևս ի լերինս երթալ և զոհ պակասաւոր ունել զկնոջ իւր գայթակղութիւն։ մի այլ ոչ ամենևին կարելոյ է մարդ ինչ՝ և ևս, և ոչ նոյն յարի՝ ամենայն անդադարութիւն, այլ ազգի ազգի ըստ խառնութեանց կառավարելոյն է և կենդանի առկէ։ Ի մեզ յայտնապէս տեսանելոյն է անդ զգայ ինչ անհանգիստ խնամոցն ձեռնտուութիւն՝ զի ոչ ինչ ի կարեւորացն չկորնչեսցի, և ոչ մի ինչ առնէր վայրապարտ առնուա։ և զի մեծ մեծանայր մարդ ինչ ըստ իւրաքանչիւր ոյժսն ամենայն այնպիսեաւ արուեստս ամէն կարգեցան, մինչեւ ոչինչ ձեռագործն հնար է առնել չնուազ։ այնպէս մինչ ձկնորսութիւն, մինչեւ ոչինչ ձկնորսագործն հնար է ի, մինչեւ ոչինչ յարտնապագործն և գեղագործն առ վաճառանն, յոր կարգի մեռան խրատուածքն Ջ[illegible] ձանձրոյ փոքր ոմն գազանս ի Հռոմ պարծանքն մեռանելոյ՝ ի ակտաւեսիոսի՝ ի կատարածութեան ա- փէր · ֆ · ֆ · ֆ

և բանալ յոչինչ կենդանի ի պահել և բազմացուցա՝ նել ոչ ի մեղգ և յայլ հրաշափառագործ ձեռա՝ կերտ ստեղծեն խնամարկեմ յատուկ զիմաս ։ Ա՝ յլ ոմով կամեցեալ խոսիլ. մարդի ի՝ ի ՄԵՂ իւ՝ րիշ զարմանական բաժանութիւն տեսանեմ ՝ ինձ՝ նոյն , և չոննհանեմ . մի զի ՄԵՂ տեսի , որ ոչ ան՝ կանխելի ՀՂ ՄԵՂ յերկուց աստի անդադար բաժան՝ ման տեսնեմ ։ Քանզի մեզ մարդի ՀՂԻՆԱՐԱՑՆ և ԻՄ ՀԻ՝ ՆԵԼՈՑՆ , զի զանազանագոյ , որպիսի են հղանիդն և տալ ի մարգիկ ։ ԼՄԱՓ . խնձոր . հղկինդր . կը՝ տուցանէ ի կենդանեսն . այնինչ ոչխարոյ տանդրաձնեին ։

ՅՕԳՈՒՍԱԾ ԱՍՈՒԱԾՔԻՆ

Յաչափս ինանելոյն Հասուն մարդկանէն մարմոյ ։

Ա՝ սեռական տեսակ է որ բազկանայ ի համ՝ բաւեալ տեսակեանց ։ Ասի ի յոյնեայց . Հոմ՝ ՓՆ՝ , այս է հասանելս ։ Քանզի զի հարկ է անհամեմա՝ կանել , և բազմապատկեալ գնալ լուծանելով ի միս՝ պիսի և ի ՀՈՄանական , այսու ևս է ոչ լինել յատկա՝ ՀՈՒԹԻՒՆ ։ Ա՝ յն տեսակեանք ընդհանրական բազկա՝ ցուցանեն զանհամեմատական - և են ի մարդկեղ ոսկր փողոտ , հիւր . և քաղինք ի տուն . յորոց բազկա՝ նան այլ տեսակեք - ոսկ գլխոյ , սակրիք , առաջ՝ ատոր , և այլն ։

Անհամեմատական տեսակեանք մարդկեղէն մարմնոյ՝ գլ՝ խաւորք , են հինգ հատուած ։ Ոսկր , ջլամ , յիսեան , յօդափոք՝ հանդիպեալ , մազ , երակ , նիւթ , ջիղ , փո , Շարունակ ուրոյն ուրոյն ասացուք հատուածս ։

Ոսկրն ի ՄԵՂ ընդհանրական տեսանեմ եմ ի ՄԱՀՈՒ և ի յեմ ՄԵՌԱՆԻՆ ի երեսին . Ընդ ափրն ոյրակ ։ Ոսկրն է տուն ընդհանրական , ցուրտ , չոր , պինդ՝ կազմ , սեռ , և կարծր՝ որ ոտ մարմնոյ գնա՝ ատուեմ , զամրանի , զի ելնի ցկուեմ , և զուտ դադարեմ ։ Նոյն զի բազում են ոսկերք ի մարմնի , պինդ՝ ցի ըստ քանակ և քաղատուն և ետին , սրունդ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

և մատաղով վասպարին և վասին ։

Ինչպարն բանկանայ յոշին , ի ինչից չոնանան ա
ին , և յուլերէ ին ին . չոնչուին և ի ինիուին . Ինչն կ
որ բանկանան ոսկերայ յոդեալ՝ ձգի ի սկսա
ոսկէ մինչ ի կնդա բարձից . Տրոնի եչորս ա
ան . ի գուլոյ , ի ուսի , ի ինչ և չուին ոչխին
Պարանոցն բանկանայ յետնեն ասիկից , քառասն
յերկատասանից . մէջքն ի հնդից , որով չ ամ
հինին ասիկք քան և չորք ։ ի վերջոյ այ կցի ասկ
արկանին , զորմէ կախեալ կայ ասկր գուգկան ։ կո
գից ասնչք են երկատասան , որոց ասնքք կոչին
ին հաշտարար , և ասնքք խորձք ։ Հարազատ կոչին
են ուժգին քան զայլս . որք յորանէ չայկր կրծոց
բոլորին զչգիանակ , և են անչքակտեալ յետնեն
զոյգս ։ Իսկ խորդքն են սկաւր և կարճ , որք ոչ ա
մանեն զհարազատացն բոլորել զչգիանակ . այլ
խրատաւ են ոտից յառաջոյ ։ Ուսք են հինգ զոյգ
Ընդ կոյս կցի յառաջոյ կողմանէ ասկրն կրծոց ա
տարակալ յաձսած . որ կոչի նոսր . այն է առաւել
ին ի վերոյ կողմանէ քան սնդրակ . և յետոյ կողմա
նէ քան ի խակ ուսոցն ։ Ասկրն անդանուն ասնչ մա
ուսնա երկու , որք են ասկր կրծոց , ասկր երանեաց
և ասկր առականոց ։

Ոչնդատիք են երկու . ի ոտ և ոտ ։ Զոնն բաժա
նի ի ձգոլ , ի բուլոլ , և ի ին ։ Ձգուն է միասկր
այլ բազում երկասկր . որոց վերինն որ է փոքր
մի նուազ , կոչի շոնոնչ ։ Իսկ առաջինն , որ հա
տուցանի կոչի բանչոնչ ։ Միասկր ձեռին բանկանայ
ի բազում մասնս ասկրացս . և բաժանին ի չոնոնչ ,
չոչ , և ի հոգոնոս ։ Ուսատակին բանկանայ յոսկրի
ասկրացս ։ Ձգին ի չորից ։ Իսկ մատունքն ի հնգից
առաջինից . որոց ի խորհուրդ յոգեց պատուիրեաց մասն ոչ
կերակր անասնոյ առ ձեռին ։ Ոչ ուտեսցեք ։

ցձև չոչոնչոյն ։

Ասն բաժանին ի ինչ , ի ուսոն , և ի ին ։
Ասկր բարձին է մի միայն յայդ ուզոյ կրծոց ձգեալ
ի ծոնկն ։ Ի սրունս են երկու ասկրք . որոց ա
ձգականացանն որ զոյգապին է կոչի սրունք . և որ ի
յետոյ կողմանն կոչ , ոտք չոնչի ։ Իսկ ի ամէն
մասն

մանն մահու , որ կայ ի յետոյս արուեստից ։ Ընտիր
ոսկին բաժանի ի դեղեսն , ի խմելն , և ի ներ-
քուստ ։ Ոսկերք պղծոյն են հօմն , պղծեաւաջոյ
հինգ . և մատանեցն շուրքառասան . որոց ի խորչս
յոդից պատուելին չուշմայաձև ոսկերք խրատան
ջիւր , ոյք ի ձեռանն ։ Բայց յոսկերացդ ասեմ , կայ
միայն ի մարդիկ ոսկր ինչ լայն բոլորակ , և ասի
րակ իչաւաջոսկինձնոցդ անուանեալ ֆուտ , յո
րոյ վերայ նստի մարդն ի կրկնեալ ջուանը ։ Իսկ
զի խնդրատրական հիկրպոդուն է , մարգս միայն
և սահմանեալ ի մէջ կենդանեաց ։ Ի սուտ յա-
ւելուլ մարմ է և զոսկրն ։ Ի ձեռն ան
անեալ ։

զարգանալ հասակին՝ գնոյ յոսկր ։

Զդանդն ատտոգրի մատն նմանական ուժգին
և պինդ , յոր երբն ի տուտս կամ ի լերդ ծաւալի
մկանն , որ և խրեալ կոյ յոսկր , կամ յոյլ ինչ
մատն

մասն ինդգակատմ, առ ձգելոյ զնա ի վիճակն կոյս կամ ի սակկզբն վիճակին, որով ուժգին և յուսան գործէ զարժանն։ Այսպիսի են այնք, որք լաւ յուսակ լինեն ի յաղագս և ի վնաս։

Յոգնակատն է պրկիլ ի նոյն ընդ ձգանաց, գոլ ծուլ և միայն ի նմանել տարերակաց, եւ որում ոչ է տաճկալ ի զգուշացուցանել զարժանսն, այլ յաւելս ի կատել զինդգակատ մասանսն ոչ, զոր կրկնս, որոց պրկիլ երեսից յոգնակատք, այնպիսիք կոչին

Անդրանիկքն են ի մէջ ի մասս մասանս ինչ ուժգնացուցանել զնս, և յատկացուցանել, և ի ինդգնատս շարժման, և ի կատարումն առաջադրելոյն, պահպանելի և արտաքսման։ Առաջին և բաժանին չորեքին, որոց գործ է առնկել ի ընթ, որոց գործ է պահել, և ի խոչընդոտ ինչ ընթ, որոց գործ է արտաքսել։

Առաջին առաջադրն են նմանական, լոյն, կոկ, և ամրանալի, հնգապատկեալ ոչ մերկ։ առնել մարմնոյ ի պատուել զայլ մասանս, կամ ի կազմել զընդունարանս, կամ ի լինել խոպովական են զի ի մարմնոյ ամենք պէտ ընդ արձակագոյնքն են, այլոց մասանց լինին պատուական։ ոչ փառի զգացն։ ամենք որպ ոգեաւորք ձևանան յանձն և յընդունարանս, իբր այնք յորոց խոսխոսացն քաղկանայ։ և ամենք երկայնին խոպովական նման նուագի, իբր այնք յորոց բաղկանան ոսկրն, և ազիք։

Նրանք առաջադրն, խոպովակ մարդկոյ միասնի ընդ ի ընդ։ բոլորակ և ոտնակաւոր կոչիցեն ի զառաջ ունել զարձնն, և ի բաշխել զնաւ մարմնին։ Զա նազանն ի ներգին։ զի առ և ընդ ընդ ընդ և ընդ ընդ ընդ

ատորակոչման որովայնին : Եւ ասաց ալեւոյնն որ
գնայ ի գաւիթն ազնուի : Ոչնհաս այր փառիբ՝ասեան
առաջ . որք բերին ի փառիփուշա , կամ ի քաղաք
լերազայ : Նոյն ևեսու ասի սրբանալ ի ջուր ընդ աջա-
կոյն խառնացոյցին ազնուի : Ոչնհաս արձակելոյ այոյ
շառաւիղոյ հասի բանին ի կերկուսն մեծաւն առաս ,
ի ֆոյնիկիան , և ի կիպրոս և ի Անտիոքիա : որոց առաքելն
գնայ ի փոյթ ազգն : և երկրորդն ի Մեսոպոտ : ի
Մեսոպոտամիան ունայ ծագին այ երկակ է . որոց
մեծն գնայ յաղկի ուղիղ , և անուանին արձա-
շուշ , և ծառայեալքն ցան և ցիր Հայոց լեռն է ա-
զիա : Իսկ փոյթ զանգնին յառաջ քան զբազմանա-
նալն Հիւսոյ ի փոյթ ազգն իջուլ արձակել յիւրմէ
բարեկամս ինչ , ի ի ձառատակուցն առաջ գայ ,
որ և վ այն կոչի արքանալ . երկուսքն վիճե-
լեն ընդ միմեանս ի ի տարայ ց , և առակ ի դո- նն ,
վն արձակելոյ բազմելոյ զերանալ ս առնելոյս
Ա րաքն Ծոցաւ ը յոյժ երևելի և Հռոմայեցոցն
Ծառայի ի բոլոր մեր Հինն երկու մեծաւն ծ
բն վ ի վերին մասանա պ ին , Ընդ ե ա-
ն և որ ի տարբեր՝ ազգէ : Հասնին առաջ ի յա
ազգ քան զժամանելն յառկը արբանեին . արձակէ
հինգ Հիւղս , կամ վեցը երկանա : Ոչ ե ղ ո ք
որ ի Հնդկաստանէ մարդ երկիւղածն ափ է : Ոչ ի ն
որ յերկիւղանա բանին : Ոչ ի ն , որ ի Հիւղ
ցառէլ ազնի Ծառայի : Ոչ ի ո ք որ ի ոչ ան ան
Հիւղայ և վերա կոչմանն արովայնի Հռոմայեցի : Ոչ ն
Հ ո ն որում Հիւղ ակերպան ասեն մասակարա
բել : Ոչ յ երբե գայ ի Ծագ ոսկեր արբանին անդ
բաժանի յերկուս խառնակա անուանեալս ա ն
փ ո որոց արձակեալ երկուսակ ոչ Հիւս զառա
բակոչմանէ արովայնի , և ի վերակոչմանէ , և ըզ-
արբանաս , և ասպա զ արուձա , և զ ասա Հռոմա
գնալ յանբաս վերջս երկակաց անօրինալ աւար-
ան :

Բ ուն Ծոցաւոր երկակն վերնէլոսակ ի կոյն Ծնոյ
լերդի Թափանց զ արտակրան պ ի մ յան-
բակա անդ ի Հնդոսպարին զ ակա կառնելոյ մա
Ծանի , և լայնատարած քերանաբացուն զ յաղ
կա

փորձ նի հնդու զարիւն : Յայնմ յառաջ խոտայ
ման բարու ակն չորք ՝ ինդանել առնիլոյ ՝ ի
զարտակրանո առաջ . և երկրորդն արտակարկ
զրոյի արանի արատ . յորմէ և գոյնն կոչի :
Երրորդն գնայ ի առարին կողս և յորկոր , և ա
նոնանել նշան , առ ՝ ի չգոյէ գուգականել զորրորդն
՝ ի վերին կողս ձգի . յորմէ և անուանել ի ջամոխ :
Ա՞յլ երրորդ վերկենական այն բան՝ յանդրակոյ հատա
նել , բաժանել երկուս մեծամեծ առանձ , որոց մին
դնոյ յաջմէ կողմանէ և միւսն ՝ ի ձախմէ կողմանէ
՝ ի տղանել շատաւելին բազատ ուղիշք . որոց ո
մանիք ՝ ի բազուկս խոտորին , և ունիք ՝ ի գլուխ ըն
ի ծանան և ՝ ի գնացս արձակել առանցնա յերեսս
՝ ի լերսուն և ՝ ի ծաղկեր , և յայլ տեղս ըստ ծակ
ան ականց ակաստատակին տղին մտանել յուզիչն
առ որ անել զնա յորդոմի :

Ներարդն առարտագրի , խոզուկ մանկնիչն եր
կայնաձիգ և բոլորակ , բազկացեալ ՝ ի ծ ձեռ և
՝ ի քառն ի երեք կրկնակաց , կարգել առ դառ
ունելոյ զոգեվեր արեանն , և բաշխելոյ ընդ
մարմինն : Ա՞րդ հարկ եղև նորին բազկանալ ՝ ի
կրկնակ ի երեք . և այն ՝ ի բանից , և ՝ ի ի ծան
ձունց . զի մի նուազ ոգիք փակեալք ՝ ինձոտ վայ
բառալոյ ընդ ոսկեր ՝ ի գուբս , և զի ընդգեմ քառնա
ի ե առաջոյ արեանն խուժելոյ դնելին իցէ
նմա առկալ : Ոչ այս ինչ ունին նմանագործ մանուածոց ,
զի բարեխնդն և առաչին ընդ որոյ , յորմէ ունին
զայն չարչուանն . ուստի և անուանին Երեք քեր
ծուն . և յայսմ զարկաճաղոյ Նանաչն արտին զն
արդն . որով և խօնի առնին և առ արջառի :

Յ՝ Ձախակոզմանն փորձ արանին է լանել բուն առ
նեղբայ , որ անդնի խակ կերկուս ուղիշս բաշխել ,
որոց մին ՝ ի վեր բերել , և միւսն ՝ ի խոտարհ գիմել :
Խակ վ՞ զի նեարգն է անբաժան ուղիկին ծոյս
ուր երակի , առ ուրեք ի բաշխոյս առանց նր զնոր
առան առարածանելոյ , մինչև ոչ ուրեք գտանել
նեարգ որոյ ոչ կայցէ երակն ինչ խոր համամատուց
երևելի ինչ երակ , ի որով ոչ ձգիցի նեարգ , յայս
առակս զբաժանմունս այր և զբաժանելոյն խնամով

ասելիք՝ ի գրելոյն վկայութիւն յայտագոյ ծայրագոյն
երակի։ Բայց կայծառ չէ պարտ զանցառանել, զի
յաջակողմեան փորձել պարսիւ ծնանիլ երակ ինչ՝
որ կոչի Ներքնաց։ Վասն զի երբեմն զնեարդ բազկանոյ
՝ի թանձր և՝ ի բառնն թերթիկ։ Իսկ՝ ի ձախակող
մեան փորձել պարսիւ ծնանիլ նեարդ ինչ մատնա
ւոր, որ անուանեալ է Հաղորդն երա
կաց բազկանոյ՝ ի միջիկ պարսիւ և նուրբ թերթիկ,

Ոչ ինչ երևելի է ի նեամեականն մատնաւոր, թէպէտ
ոչ այնպէս է նեամեական, մինչև ոչինչ պակաս
առնել՝ ի մատնաւոր նոր լինել։ և վասն այն մարմն էր
զան, ոչ և զերակաւոնս և զնեարդս, ըստ իւրում ինչ
գրել յատնեմեանականացս առիւծ։ Ապրդ ենթադրի,
Ո՛րպէս նեղբոյ փափուկ և ուղղակից։ և արտաքոյ
կարծր և մաշկակերպն, կարգեալ՝ ի բաշխառնն կենդ
դանական ոգւոյ ըստ բոլոր մարմնին։ Ըստ զոր օրի
նակ՝ ի սրտէ և՝ ի լեարդէ զարկանն և զկենդանական ա
գին սրտէն երակ ք և նեարդք ընդ բոլոր մարմնին
նորին։ յուղոյ գլխոյն, և յուղոյ միջնոցին, որ
ծառայեաց ինչ է նոր, բաշխեն ջիլք ընդ բոլոր
մարմինն զոգի կենդանական, և ընդ նմին զզար
ժառնն և զզգայուն ի, մանաւանդ թէ և զհնութիւն
ի ոմանց անուանեալ ջլոյն։ Թէպէտ այլք ոչ
ընդունին։ Բայց քանզի կենդանականն այն ոգի
ամենևին պարզելով, դիւրաւ առցուկի՝ ըստ ծակ
ոխ, վասն կամ ոչինչ և կամ անկարևոր համի ծո

ցառուցիչ գառանի՝ իմիկս։

Ապրդ բաժանի ջիլն՝ յայն՝ որ անընդմիջապէս ծա
գի յուղոյ գլխոյն, և յայն որ երևանէ յուղոյ միջ
նոցն։ Որ ծագի յուղոյ գլխոյն գառաջանի յերեսն
զկայս կամ ստնոյս։ առաջին զկայն ասի ֆերոյ
նէ, զի ձգի յառս՝ ի սիւս առ ստնոյն։ Երկրորդ
զկայն ձգապարզ բազմամանեամբ Հիւղովք իւ միա
նոցանս ազգ՝ ի կատարուածն չարժման նորն։ զի մի
օրինակ իցէ երկոցունց ազգ չարժուածն, այլ ոմն
Հիւղք՝ ի սակաւքն եթե անոց ծագովքն իրեն՝ ի մի լար
ը նշանակելոյ անդրնոյ քան անդամոցն։ Եր
բոր զկայն յիւս եթե առ՝ արձակեալ առ զանձն՝ ի
վանուածս դիմոյ ազգ՝ և Հակառակ, և յարմատ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ինչ։ Ասէ և անմիջականն պատասխանել կամեցեալն
Յովհաննէս. Ես մկրտեմ ջրով. այլ յանկարծ ի
մէջ ձեր եկեալ է, որում դուք ոչ գիտէք։ Նա է
որ յետ իմոյ գալոցն յառաջ քան զիս եղեալ է,
որում ես անարժան եմ կօշիկ կապել կամ քան
զարձակել՝ որպէս և յառաջ ի գետնատունջն ձեռնադ
ասիրեցին զնա։ Զոր ոչ գիտէին ասացեալ Յովհաննու
թէ ոչ ինքն Քրիստոս է, այլ ինչպէս ասացեալ
է ի Մատթէոսէ, թէ ոչ եմ արժան ես ես ինքն
կոխանակել, յանձնել, և այլն։ Զարմանալի բանս
և սքանչելի լինէին ծնունդք նորա, զոր ոչ
շահայր քննել ոչ ոք, թէ ոչ ինքն Աստուած
և սքանչելագործ լինէր։ Այժմ ըստ սոյն ղեր-
քան և ասէ՝

Ա՛խտ ընդ ի՛ւրում, զոր յայնմ կոչէն դարձեալ,
այն է յորժամ։ Թուի ինձ ասացեալ Յովհաննու
ի տաճարացեալ։ որպէսի՛ և միա՛ւ ի փարիսե-
ցեացն, ասէր, և այլոց ընդերացեալ յայտնի եղեալ
ցուս ընդերս։

Ա՛ստղիկ միան է, որ ըստ Յովհաննու մատչիս խոս-
նի։ վ՚ն կրնկէ և Յովհաննու մատչի ք, ուս
խոխացոյն, ասէր, և այլն։ ոչ ևս ամենեքեան ա-
նարիւն և ցամաք։ այլ ի մանրամասնէ եւ բազմանդ
ունին խառնեալ զիմս։

Ա՛սաւատ է միա՛ւ Յովհաննու և ասղեցեալն կոտ-
դեալ՝ ի հաստատել զիրացն անսխալ, և ի ծածկել զա-
հեղեղ փառաց։ և զառաքել ուրացն զնմին, և
յառաջել զնաւասեցեալ ինչ։ Ա՛սելի էր յայտնել՝ ի
սուտ և զայլ ամենայն ինչ մաղ։ զոր ինքն ի ընտ-
բացն, որ և ոչ սուտ մի՝ ի վերոգրելոցն ամենայնի
Յովհաննէս վկայեաց։ Այս ևս ընդունելոյ այլ այս-
պիսիք

Ո՛րպէս առաքեցան, պատասխան և խոստովան ա-
ռաքն տուան՝ Յովհաննու հետևակաց առ ոչ ըստ-
բանեալն ի ի-
բանեցաւսն Հերովդէ։ և Յովհաննէս ասէ ցնոսա
զնա՛ և առանձ զինուցն Հերովդեայ։ ասա
ցին երթալ ընդ ի՛ւրեանս ընդ յայտնելոյն ասա-
ցեալ զնա՛ և առանձ զինուցն Հերովդեայ։ ասա
ցին երթալ ընդ ի՛ւրեանս ընդ յայտնելոյն ասա-
ցեալ

Ո՛ւրախ եղեալ Հերովդէս ընդ յայտնելոյն ասա-
ցեալ՝ պատճառ վ՚ն Հարկաւոր Յովհաննուն
կրոյ։

Ո՛ւնչ՚ն տաճարի՝ յայտ է ընդհատ ըստ ի տաճա-
ռաս տոյ։

Ա՛ռիկն է փափկիկ գոյացութի՛ն ի ծոց ականջաց
փակեալ։ բաժանի երկուս ականս։ յառիզ ըն-

խոյ, որ բան զնամ մատանեան ի պատուհասական · և
յուզեղ հատապատկ, որ յոյլ ասիկրս ի փակեալ սա
ի անուանդ ձեր · ասէ հատապատկերն կատիճ : Ընդ
· փիլիսիա · · ի ե ե ա ի ի ա ա ա

ՀՀ ։ Իսկ կենդանական լինի՝ ի կենդանական ան-
աի՝ ի փորոտս ուղղին և ևս պատճենելոյ և յընդ-
խառն մեծոց զանելոյ , և ոչ ՀՀ կատարելապէս
հասուցելոյ ։

Այս փոխակերպութիւն կենդանական ոգւոյ՝ ի կեն-
դանական՝ լինի պատկառիւք · որք՝ ի վեր են քան
զանկեալս և զգայարանս ։ Բայց ՀՀ երեւս հնար էցէ
այսպէս անկնել · զի անդանդաղ շարժ մատղ ան-
գադար յափշտակիլ · երբ զի ծնանի՝ ի սրտի՝ որ
քան զնոսա անդամն է ջերմ, և հանապազորդ շարժ-
մամբ յերկրի ։ Բայց կենդանական ոգւոյ ձիրք
են , յաւակն և հանգարտ լուսափայլիւք · երբ զի
՝ի հաստատակաց հանգրուանիւ կենդանական ոգիքն են
բնութիւք լուսատիպ · և այնպէս պահանջին՝ ի
գործս իւրեանց զհանգարտութիւն. որ ՀՀ ի խառ-
նուցեալն բարկութիւ · կամ զնեռութ և կամ սխալուիլ
ինչ , յաւանդն այնուհետեւ ան զգայական գոր-
ծոցն ՀՀ ։ Այլ փոխակերպի կենդանական ոգին
՝ի կենդանական , ըստ սրտոյ յուզելոյն որ ի հով , և
անկնելն հանգարտ , ՀՀ ի փիլն նոր մեղձք , զի
այս բոլոր կենդանական՝ ի ծիրոյ իւրմէ՝ ի բուռ զեր-
ծնուած՝ յաւակագոյն փայլակոյժ · և խառն նոր խա-
զալ , զի անվհատ կայցէ , և վասն որ զիջանի , զի
ՀՀ երկնային մարմնոց անվհատ լուսափայլելոյն ։
Վասն երեխասարդաց՝ յաւանեալոց՝ և արդ վհատ-
վհատեալ ՀՀ խառնուած , կենդանական ոգիքն են լու-
սագոյնք , յորմէ և յարձակմունքն նոցա ահեղագոյք ։
այլ կենդանական ոգիքն են յոտն , յորմէ և նա-
ճատուածք ։ Իսկ ծերոց , հանգարտից , և արդ ա-
րիացեալ ՀՀ յոյժ հատանգալին , կենդանական ոգիքն
են ազնիւ , յորմէ և ճանաչմունքն · իսկ կենդա-
կան ոգիքն յոտն , ուստի և յարձակուածնոյ յոտն ։
Վասն զի յերեխասարդս և ի յաւանեալս , մերկեալ
վատուածն և մեղ՝ ի յարձակուածդ կենդանական ոգ-
ւոյ , ի տապագին արտ յաւելին եղէղոյ , ոչ ըստ
արժանեաց արբին , մինչև փոխել նոցա յընական ոգ ի
կենդանական հանգարտ և ՀՀ լուսափայլիւ ,
զոլորմնակ լինի՝ ի ծերս , ի խառնուածական անձինս

[illegible] զարթ
կոչէին բնաւ՝ ի լերկի ի երակս բերել [illegible]
ալէք յաւելուած զոգիսն՝ զոր անուանեն բնու[illegible],
այս և խթրաբանչիւր մասին մարմնոյ անկակից.
ոչ ինչպես առաւելքաց, և այլն։ Ընդ զորս՝ ի վե
րոյ յիշատակեցաք կոչին հոգիք, վ[illegible] հոսկոյն
նոյ ի սրտէ յայլ մասունս։ Ա[illegible]յլ երկրորդ տե
սանին այն, [illegible]ե իցէ, երևեի վերածիլ առ կենդա
կանս։ Իսկ չորրորդն ոչ այլ [illegible]է, բայց եթէ
ներքադոյն գոյացութիւն ի խթրաբանչիւր մասին։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յորմէ՞ անհնարին մասանց հաստ։

[illegible]Ա[illegible]յանէ ե բաժանութիւն մարմնոյ՝ ի դլուխ
ի լանջս յորովայն, և յանդամս։ [illegible]անդի
շարք դոլով դործողութիւք կենդանոյ, զգայուն.
բաղձանք, անկակած գործողութիւն է, և անզգայ
շարժուածն։ Դլուխն ե կացանք զգայութիւն. իսկ
սիրտն առ լանջիք հանդուցեալ, սկիզբն կրկնից կեր
բաղձանաց։ Կրծոյքն գործառուած անկակած
գործողութիւն։ Իսկ անդամք՝ անկակած գոր
ծառած առ ցաւագործուած։ Ա[illegible]յս մասանց՝ ի բնէն
մասիցուք սկիզբն ստորնոյ յաւելուածոյն։
Դլուխն բաժանի՝ ի մասն [illegible]ա[illegible] կամ՝ ի կտաւտ.
և՝ ի լերկ, կամ՝ ի գ[illegible]ա[illegible]։
Կտաւտի անուանեալ՝ որ և փլեղ, ի հինգ մա
սունս ստամոքս՝ ի յաւելուածոյն՝ էյնուայ կոչին
՝ի միջն, այն և փոփոչն, և յերկուս կոպտասա զոր
ասին ժոյռ, կամ ֆոլիէ։ Ի փորոգ կտաւտիս
կայ ուղիղ, որ սկիզբն զգայութեաց և բոլոնեզ ակ
մասունոյ էյնուայ։ զոր սղաւասն կոչէ անդամ գո
գոհան։ և գ[illegible]ոնկրատես, [illegible]ոյ գոհոգոն։ և հո
սիրտս էյնուն, վ[illegible] զարթուածն, և զոյգս ձանաչ
մասն յայլ մասունս հաստոյ։ Բազկանոյ յուզող
էյնոյ գոյացուէ, որ շարժական և կակուղ։ որում
նոյ ինչ նման՝ ի մարմնի, զի ոչ ի հոսք հայի.
երբեմն զուգիլ ոսկրացս։ և ոչ անուանալոյ[illegible]ե[illegible]

զկ՝ :

Ա՛ւելին մեծ է մասն այն ուղղակիցդ գոյացութեանէ, զոր զնկատեին մեծագոյ, որ կայ յաստուածականութիւնդ՝ ի վերոյ կոչմանէ կանաչդ և մեծութեացդ, և՝ ի խորհուրդ ի խաչելեացդ՝ (ի հրեա պի ընդ բնիկդ բանիդ բառն յարձակուածդ կենդանական ոգւոց հրեշտակ՝ ի որոշ և բազմամանուածդ նեղութեան յաճախալ յուշիկ՝ զի մի՝ ի տէրդ ուր կերպարանեալ ոչ պատրաստ է ընդ յոյն կենդանական, առաւելիկ զըր գառնութ՝ հասանել՝ և զարդեն կերպացեալը խոտ վնասին՝) խակ՝ ի առոյգ փոքր մի պինդ՝ քաջ տպաւորակ և խոտ՝ Յառաջոյ կոչմանէ այն առ ար տաւոյ ընդ ըզանին ի ջուր՝ ըզ թակդ անդ՝ ա նեալ պիտոյ՝ խակ՝ ի ներքին՝ ի խոտ գոյացութեն ՄՀԶ են երկու փոյթդ երկայնաձիգդ թուխակի՝ ի ներքոյ ակնդ ազդեցութեամբդ՝ ի ներքոյ ըզ ձգեմ՝ հաստատ կորնթեանդ Հակատիդ և փոքրիկ ցանգով գառուցեալդ մի ըզ աջմէ, և մի ըզ ահեակ՝ ընդ երիվդ տարածանեն և երկարդ փոխ՝ ի յետոյ կոչմանէ դէմոյդ՝ Ընդ յոյնոգդ կենդանական ոգւոյ Հատարին ընդունութիւնդ, և ի՝ գործառութիւնդ՝ Ընդ առաջ՝ ի տարբերացեալ ընդ՝ ընդ ներքն ծակաթոյ փոյթդ ներքոյ առ արմատով պնդեալ ի Հատուածելոյ տակն, կի՝ ըզ պնդակ՝ ոչ կան՝ ի կոկորդ քոյոյ՝ տանել ըզ ուժոյ տանն ընդ նդրին օդոյ՝ ի զովութի ուղղոյ, և կի՝ ի կենդանական ոգւոյ կոչմանէ՝ խակ Հաւ՝ ի ներքոյ կենդանական ոգւոյ անդրառութի ընդ տանուածն անդ՝ ուանալ ի ներքոյ՝ յատրուելոյ երակաց և ներգոյ Հիւսուածոյ՝ և այլոյ կենդանական ոգւոյ ներքի առնէ ընել ոգւոյն կենդանականաց, որք անդ կերպանան՝ Ընդ տանուած լաթիւրինեան ուներ կարծեն թէ այն իցէ, զոր պատճառս անուանեն ուռնչութիւն՝ խա՝ քայլ ալլ զայս անուն ընծայեն այնմ՝ որ առ ստորոտով ուղղոյ կոպտոյ ի կերտուածոյդ

և յաստուածպիսի նեղբդաց ։

Աղեղնփոքր է մասն այն ուղղակից գոյացութեան իմաստասիրին և պինդ՝ որ երբեմն առանցագանկ փորը է քան զառաջինն, փակեալ՝ ի խորշ յետոյ կողման գլխոյ ։ Աղեղ և սա իբր փորոք, որ շրջապատէ՝ ի կարգի, և հաղորդէ ընդ երրորդին ։ յորմէ կարծի ընդունել զկնդաձևական ոգիս, յե անցն անուանեալ ՀՈՒՐՈՒՆ առ որով երևին երևելք ինչ, որք և կոչին ԽՈՒՐՈՒՆՔ և ԽՈՒՐՈՒՆՔ ուղղոյ ։ Եւս և մասանն անուն անեալ ՆՈՒՆ, և ելքն անուանեալ ՆԵՍՈՒ ՀՐԱՆԻՆ՝ վասն նմանելոյ նմին որդանոյ որոյ դպրն է քանալ և փակել՝ ինդեակ ժամու զանցս շրջապատ փորոքոյ (Ա)յլ զի մի նեղելոցին ուղիքն երկոքին՝ ի յաւելուածոյ, հոգացաւ վասն երկոցունց բնութեանն խնամատուն անցս խոտորանել՝ ի վայելել արտաքս ։ և ձագատ են, որով զընկալեալ մատաղ սոսկ յաւելուածոյն յե մարդատարանն մասն, և յե ծակս անդիսոյ ականք՝ շիթս շիթս ելանել՝ ի չխեմորոյ և մեծ մասն եանձրագոյն յե խորսխեալ ծակ սկ արտաքս ։

Աղեղ պինդ երկաքնածիր մասն ուղղակիր գոյացեալ՝ որ ի սորկ ուղղոյն փորս ձինչև ՝ի ծագս երկատառեալ՝ և յոսկր որդանին գնալ յե ոչիս ոտին ։ և ՝ի յառաջագիտին լինել որդան՝ այն չափ խոտորեալ ։ որ և ոչինչ նեղել իմոք բնութ և ազնուացեալ քան զուղիղ գլխոյ ։ ուստի և հա մանուն է ընդ նմա ։ Ի սմանէ երանին ոսկրք ջլոյ՝ երբն երկասուն ։ զորս վերագոյն ՝ի խաչին գլխոյ՝ յիշատակեցաք ։ Իսկ ՝ի սորոցասս ուղղոյ գլխոյն երանին գոյդք երեքն, որպէս և անուանեալ զրկեցաք ։ Սոքա ոմանք ընդ սմ մարմին ոգին կենդանական ։ և ընդ նմին զգայութիւն ։

և շարժուն ։

Ի քանզի զպատճառական ուղղոյս գոյացութիւն վայելիք զգալոյ զգայարանիս ։ և պատուական ։ յայս գոյն կարգելոյ երկու պատասանք ։ Մերոց առաջինն է մասին երբեմն ուղեկցին գոյացութիւն Հասարակս ։ որոյ սակ պատճառաժողովն և երկրաչափական անցից զնեալ վարեալ ։ պատասխ զնալոյ

Ճամ առաքն, և անուանեալ ինքն նոցին ։ Ապա անդրա-
կրեալք և նեղեցեալ յետահարեալ ոչ միայն զառ-
ջին գոյացութիւն տացէ՛ և ամենայն ունեն, այլ և
արեամբ պատարել, և լինել կատար կենդանական ող-
ւոյ ՚ի նա գնալոյ ։ Այլն կրկնեալ յերկրորդ փո-
բոյս առաքեալսն կոչմամբ զանազ փաղփուեն, որով
զատանեն ։ և առ ինքն երկոքեան խոտով և նեղ-
դեալ զնոցունն անուանեալ մանաւանդ ՚ի գործ,
Երկրորդ պատասխանի ուղղէ և խոտագոյն և ի ան-
ծրագոյն մարդկէն այն, որ անկեալ զնոսա ըստ մարկոս,
զամենայն զուարճի պատճ ։ և անուանեալ զնո-
ցունն ։ Ըստ ինքեան զերկուսին արտաքոյ կոչեն
ծոյլ ։ զնոսա ըստ ղուկասայ, և զառաքեալսն նոցունն,
իբր զի ՚ի տագանել կարծեն ախոյեան մարկոսի
մարթեալ ։ Ա յս միջն առաքեալ, կամ խոստացեալ,
խուռն երամակք և նեղեցեալ հետահարել զգալոյ զառ-
ջին յորդումն է, և խորհրդ ևս ունի առաքեալ նեղ-
եան արեամբ յորդելոյ, և բազմախոտեան, յոր-
մէ չարժանեն մեծ երկի ՚ի նմա կծկանալոյ, և ի ա-
զանալոյ ։ Ըստ ծայրագոյն ինչ ևս գործէ, զորոց ոմն
բանիւքն վիճ ակաք լինել յետ զգամէ անընդոկանն
զուարճին փորձ, յորմէ մեծ և գիմեն ուղիղ յեր
կուս հաւատալ մտաւանս արուեին ։

Բայց յերկուց առաջ տղեցեալ, ամրագոյն ևս ապա
առաքեալն ուղղէ հոգալոյս զնոսին յոտկերպ։
Ըստ մեան երկրչեալոյ, որ ոչ կոչ ՚ի գոլ-
լոյն, յոտկրանելի գալոյ ևս յոյժ ամրանալոյ ։
Ա յլ մեկին անուանեալն ՚ի ոչ, որ կոչ ՚ի գոլ-
լոյն, պահպանի ՚ի առաջ ասկրանելի, զոր կոգ-
ին ասկերք կատարեալ, որք և բազում են յոյժ և
ամրակուռ ՚ի նահանջել գնացուածս, և ՚ի վա-
նել գիմաստակաս ։ Բայց և կարծեք արշալոյ և
ծագումն, զի գոյզվամբիզ շոգին գ խոտ. Ի ա-
ծափեացն ՚ի բաց ։ Ուստ ՚ի ակաւատակին մի այ
կանի մարդ առաքեալ յն Ամին և մարդ խոնատ հներ
բազում։ զի այս պատճառական մասին, մի պա-
կասեալ, և մի մի ազգ պատասխանութիւն ։

Ի գլուխ կի յերեսուն են բազում մատուցք ։ Ա ա
կաս ։ Ցանք ։ Ա բանաւոր ։ Ա ջ ։ Ա ինչ ։
Ա յլ ։

Ընտ. Կամք ։ Երկունք ։ Կրակ ։ Ներսէս ։ և Կերոն ։ Զաչաց՝ զընչաց ։ և զանձնաց. ոչ երեւ ելիր նրանեն, ասացաք՝ ի Նահապետէն ։ Ախ յաղագս Նահապետ ։ ասելոյ ։ երկունք, կրակ՝ և ներսէսն՝ ոչ ինչ ունայն ասէ ։ քանզի եթէ արանցելի համա- կրեսցեն զեղեալ՝ որոյ են բազկացուցիչք ։ զ՚ենէր քեն մնասեան մարդոյ՝ զոյոյ զարժանեն և ըզ ապառազդեսցեն այնոցիկ առանձն նկարել՝ մինչև կա- յել նման հաւնել հոգւոյ ։ և ոչ բովանդակեսցեն և եւթ համարել զնա մարմնոյ ։ այլ և ծայրեսնե ։ Օվ ոչ մինչն զանբան ։ զհասակ ։ զնասնամեծս ։ զառաջնեսցեն ։ կամ զեղեալ ասեն վերծանելոյ ՚ի նման ։ այլ և զամ չարժմանեան հոգւոյ և զկերս ։ Որոյ պատճառս բերի նախ այն ։ զի քան զայլ ամ արտաքին անդամս է զեղբարկոմս ։ ասաւ և այլոցկոյ ևեթ մարմնոյ զեղբընկալ յուցուցէ ։ զոր օրինակ ևեթ ևեթ ասելն՝ հնազանդ հոգոյ ։ Ընդեղարձ յանախասեսցեն հասանոյ ոչ ոյ յաղոյ և ՚ի պատճ ՚ի զեմն յորգեցոյ ։ Լոր զի՝ ոչ կեն- տանեան և կենդանական չարժմանոյ ոչ են զերս ոյ պատճառեսցոյ ։ նոյնպէս և առասել յայտա- նարար ։ Ընդեղարձ զի զեմք զեռնեսցոյ են ի ուղիղ և ընդ ակեսս ։ որով չ անցանել չարժմանոյ միոյն ՚ի միւսն փոփոխել զեմն ՚ի միոյն ։

Այնոյ ասել զկնաւն ։ որ և զորմէ հաշակելեսց և խասոյ՝ քան զոր ոչ ինչ ապնեսցոյ ։ Վոյ ի ձէջ կարգեսն ասնանեան մասանոյ ոչ զասարեն ասնի զանել ։ Բազկանոյ ՚ի փոփոխ մնոյ ոչ անցոյ՝ Թոյլ՝ ապնեցոյեն ։ զեղասցոյեսն ։ և չնոյ ասպազ չջնական ։ որոյ չեր նման ՚ի մարմնեն ։ Պատճ զնա Թոյլ ասնեն հեռանեսցոյ բազասն ասնեսցոյ չ ջոյ եր բարձ և չարթնեսցոյ ասնեսցոյ ։ Ընտանեան կրկնեն եր- կոր եղեսցոյ չ յաղասարեն ասնեսցոյ ։ և կրկնեն չ զոյ՝ ասնեսցոյ չ յանեսնանեսցոյ ներ-վոյ ։ Ես- զի քան զնոյ ասնեսցոյ և չարժասն ։ յօրինեսցոյ ասասն մնասնեսցոյ ։ ասոյ երկոյս ասնեսցոյ ։ նոյ զնա ։ և երկոյս ՚ի ցասնեսցոյ ։ և երկոյս չեր- կոյնեսցոյ և երկոյս ի կնեսցոյ ։ ՚ի ՚ի ևեթ չ յաղեսցոյ ։ և ՚ի ՚ի ասնեսցոյ ։ Ընտ զասն ցասնեսցոյ չ

ՀԱՑԻ

Ոչ ոք վերնակոչին խոչակին, անուն անեալ հոգւոյ, որ հագուցեալ զայնին և գործարան, առնելին և որանելին։ զի պարտ գոլով ամա բնութակերպ շար ձիլ և ձևանալ իւրեզկուսին ձայնին, որ ըստ սկիզբն ձևոյ գործնական ձայնահանութ սկիզբն առ ձայնի, կապելով հանգիպանելու չորիքարանան մըն կանոնիկը, որով ըստ նամ եղանակս երեքին, զի գոյ ձակուրդ ոգոյ, ի ծոցոյ սկսոյն ուսումնանալ, գրելով և հանելով սկսոյն ձայն արձակելիք։ Ա. յո քանզի՝ ոչ վերնոյ այն նշանակելոյն՝ հա պագն ամնատարան՝ ի կողմն սկսոյն ձևանալ ձայնի։ (Ա՛ն գ. երկրակոչ լինելոյ ամնատարն։ բայց ոչ երբեք հնար է ձայն առնելին խոցանել։ վասն որ ձեզ ասեմ, ի՝ ոչ գոյցէ լինել՝ ի կերակրոյ կի յիրենէ ոչ ոք ասիցէ ինձ։ Ոչ ոք ասիցէ ինձ։ Ոչ ոք ասիցէ ինձ։

ՀԵՂԻՍ Ժամկոչի որպէս ամենահոգ կափարիչ դրան նը, առնուանակ ՚ի՚ն՚ը՚ն՚ը՚ն՚, որ կոչ՚ի կան դուռն՝ ցոյցափ ոչ կլանելոյ ինչ. այլ իբրև լուսն լինի կլանելոյ, ձնչեալ նր՝ անվրէպ խոցանել զհագ դարձ. Միոջ և ոչ գոյզն մի կոչ՚ականն հիւթոյ ՚ի նա ապրիլ. այլ ը այն իբրև ը ձգեալ կաուչ՚ի հիւթակուռն ամ յորկորն վարի Ա՚պա ևի՚ն դնալ լեցի մահակաձեւն վերանալ, յառաջ քան զհիւթոյն լեալ մահակաձեւին վերանալ յորկոր. և մնան ինչ նորա ընդ ոտոյ ՚ի հագագ ձգելի. պատճառն հազ առաւիկ, որ ոչ գադարել. Միոջն վարիչն վերնակառ

ՀԻՆԳԵՐՈՐ, վանեալ ընկնելոյն արուարբ.

Լանջ չի և այն առհասն մարմնոյ, որ ձգի յուլա՚ձն ՚ի խաթր առնու՚ի վերս առաջապրելոյ անդր կոզ, ՚ի տարուս առաջանալ ՚ի գ ետից ոսկերք կրծոց, ՚ի ծ ինկանց ազնիւք միջնորին. և ՚ի կող՚մանց կողից. կցի ը դէպն պարանոցս. զոր՚մէ ոչ ինչ գոյ ասել մասնաւոր Երեսին ՚ի նոսա քաղաքմասունքորոց ամանք են գերանի՚ն. ոչ կողք հանդիպեալ իւրեանց միանամբք Վասն որ և մարկ ձգտեալ ընդ կողից. և մասանց լանջից պարուսակ ՚ի լիամբոյնն. որ և մարկիզին մարմին յերկիւղի փառ կազմեալ. ձգեալ յուլանձ՚ի առաջանալ ը երկայնուելն. և ը լայնուել յառաջ կերբ կրծոց յորկոր միջնորին. որով անջրպետին լանջք յոքն և ահեղակ յերկուս կիսա, զի ՚ի միա՚ձել միոյն անելեալ կոյզն երկորդին. և զի առ հասակաւ ը ոչ ՚ի նա հատասանելն Ուր և ոտ առաջանին. որ և մարմին երկիւղ երկի. տանել. և միանալոյ հիսա ձկան նմանելոյ. որոյ գործ է, նախ պղանջան ՚ի առաքակոյ պրովային անջրպետակ, յոր միջ և կոյզ առաջանի, ոչ ևի առաջ, և անջրպետիս Երկրորդ ծառայել առաքեալոյն ընդդի՚մի յընդարձակել առա քեալոյն ընդ ինքն. և ՚ի կծկելն փչուն. Երկրորդ ազնիւ ՚ի վայել իւն մկրտից Ընդդէմ զառարին պրովային ը երաց լինչ գոյա՚ցանել. Իսկ այլ մասունք լանջից, ասին գ՚ե՚ղ՚ե՚ն՚ո՚ւ՚ն, ոչ սիրան ևոչ ը զորոց առաջնորդ՚ք.

Սիրտն

Աիրան ազնուազգոյն գործարան հոգւոյ , առա-
ջին սկիզբն կենաց · գործատուն կենսական
ոգւոյ , բնական ջերմուեժն վառարան , և կեն-
սական շարժմանց նախասկիզբն , ենթագրե-
Ա՛ասն բազկացեալ ի մոյ , որ քան զքամ ըն-
դելացն պնդանալի , հեւաւալ և ամրացեալ
մանրամասնեալք ուղղորդեալ , խառնարնակք , և ի-
ջելովք , ուռդեալ վասկեր խազացելովք ի ներ
դն և ի ծոցաւոր երակն , որք անուանին գոա
կեն . վն զիշխանն կենաց առ բուժաւ նորա
պատկերով պատուոյ ։ պարտաքեալ բազմա-
պատիկ չառաւելեալք վեցերորդ ամսոյն Ջրոց ,
պարարեալ ճարպով առ ի առաջումն ջերմու-
թեն , պատեալ սեպհական թաղանթիւ , և ան
գադար շարժմամբ կծկանայ և թօզանայ ի-
րերեալ ։ իբրպտան և իրրև զկոնն , որոյ բոլո-
կ ի վերկոյս , և զմիջն ունի զլանջաց · իսկ ընդա-
ի խոռոչն ի սառժանին կոյս ձգի , փորր մի առ
կոյժեալ ի ձախակուղին ։ Աշն ի նմա երկու փո
ղոք ջրի ընդունգով հոսանալեալ · որ յաջակողմն
կոյ , մեծագոյն է , այլ միս նորա թոյլ , և ոչ
յոյժ թանձր ։ Իսկ որ ի ձախակողմն՝ անձուկ ,
այլ միս նորա խիտ և պնդանալի ։ Ջոյզ փորոք
ոգոյս երևելի երակն այն ծոցաւոր անուն՝ բա-
ցեալ ունի զբերան , և հասեալ ի նա արիւն
յոյժ ուժգնութեամբ ընդ լայնել սրտին շարժմամբ թօզա
նաց ։ Ա՛ յայ սրտեան զտեալ և երրորդին մասն ,
զազանի անցիւք և թօրմամբ՝ անցեալ ընդ միջ
նացանեգ , առնի ի ձախ փորոք , թ գաղնեռնին
կարծեաց , փոխել ի նմա յոգի կենսական , և
յարիւն ներգնման ։ Իսկ զմնացն թանձրագոյն
յինքն ընկալեալ՝ ներշնչեա անուն երակին , որ
կոչեալ կայ ի նոյն յաջ փորոք , հասանել ի
թոքս ։ Զոմն փորոքն , որ կենսական ոգւոյ գոր
ծատուն , և ներգնման արեանն ազբիւր , ի թո
քանա ընդունի ի թոքոյ հովկական ներգնաւ ու
միայն զարիւնն զայն հոսեալ անգադար ի ներ
գնման երակէ , այլև ամկատ մի օգոյ զոհէլոյ ընդ
թոքս հասանելոյ առ իւր՝ ի կենսական ոգ-

ւոյ

Բնաւ. Գ. Ջ. Ե. Ե. Ե

Յոբ. ծ. ե. ը. ե. ը. ե. ը

կան հովանաւոր սրտիւ, որ են [illegible]
լեալ կազմուածն անկայուն և խոտորուած, ի տուր-
կասու շնոյ ձգեն յորդումէ զոգ. [illegible]
բանն, և ի խաչակ ի զաւակէն սրտի։

ԱՅԼ ՎՆ սրտի խնդրի, նախ [illegible]
կանապէն քան զուշկն։

Պատահանիմ, արխատակել և սոչիկնանք, և
այլ եւս բազումք այնպէս վարկան. խակ քան [illegible]
զուշկն նախանձաւոր համարին, վն լինելոյ նի
գործարան նախապատուիւ գործոցումէ, այս և
զգացողումէ։ Բայց սոչիկնանց զոյն ձևանար
կումէ լեալ [illegible] զրուցակ, սրտի սոչին զգա-
յողումէն։ և ոչնչ խակ նշ հատարակաց խոսիչ
նշանակ զոր ոչ վայն վարկեցին հեղինակք անուշ
անէք, իբր համերաս, որ ի կուրծս ելոնդեան
այլ և այն պիլ սրտի ընդոչիկ զկոյպարանն լի-
նել հանճարոյ և խնամոսուէ, և խորհրդոյ։ Հայր
ձէ և զանձիան և զանդգան ի լաւին բարբառ կո-
չեն երբեմն [illegible]։

Բայց՝ ոչ և խակ, զնախապատուսումէն սրտի
այսպէս հնար է հատարակել։ Ան ի մանն է ի-
խան ձմի, որ է առաջին ծագումն կենդոց, և ամ
կենդանական գործոցումէց սկիզբն ունի և յայտ է։ Ան-
սերան է այսպիսի Ազատ է իշխան ամի։ Մ ևիկ
փոքրագոյնս։ Ոչ [illegible] առաջին ծագումն կի
նոց, յայտ անուն էզի զամ մասնաւոր կենագործէ
և զգալականն ի ձն զուժդնումէ կենդոց ձո-
րոգէ։ վն այնորիկ ի վերակէ նշ, այլ մասնաւոր
սկսպանան, այլ ոչ ի հակառակս։ Աւասի արիս
առակ [illegible]։ խակ [illegible] սկիզբն և արմատ ամ գոր
ծոցումէց կենդոց, հատանեցուցանի։ Ոչ ուժ-
գնումէն և կերմնումէն, սրտի վերագին, խոհեմ
ցոյն, և այլ մասնաւոր կատարին զանկական գոր
ծոցումէս, է ի նշ ի սրտէ։ խակ ոգիք՝ սրտի գ
լինի զգալումէ ի յուզելն սկիզբն ունին և նշ
ի սրտէ։ Ասկս զոյ ոչ սրտնան։ [illegible]
բերէ սրտոյ։ բայց ի պատարերումէ նախատա-
ռումէ ունի։ Նոյնպէս և սիրտն իբր պոռ-

չափանե անկարի, յինչեր անվճռականե եւ ե զգեցեալ
կան Նահատակութե, եւ յայս միտս ու դնել իմանալ մար-
Թի խիղճ զկարծիս առցկիւ անձց եւ զվկայութիւն գրոց:
Յայտ է եւ ի առգակատութի սրտին, զի զհատ
զհաւ կայ ի բնութի ի մէջ ուղղոյ եւ սրտի անդ,
ոչ արդեանն ի մէջ մոլորակաց զի գոյցի Թէ
ի նմանե հատ ուժ գնութի կենդանց ի մասունս նոր
կատարելոյ - եւ երկոցունց գործոցն նոր յայտնի

Իշխանե կենդանց են կախեալ

Մակ զի զիայտ է, Թէ սիրան հնարգործ չարժ մասն
փոփոխ կծկի եւ շարժի - եւ այն շարժականե կամ
Թ ոգանք լինին, յորժամ մատ գայ արուծայրն ի
բոյնի, որով փորոք սրտի լինին ընդունակա-
գոյն, զի առաւել մտանէցի յայնժամ ի ձեւ գրե
տակեան, որ քան զամեն ե ընդունազագոյն: Խակ
կծկանք լինին, յորժամ նայն արուծայրն ի բու-
Թոյ անուն ի բաց վարի, որով փորոք քիչ լինին
երկայնագնիգ, եւ անձկագոյն: Ապա Թնդրի եր-
կրորդ, որ իցէ պատճառ այսոր չարժմանն:

Ասանք Համարին զարեանն, որոյ ի ծոցաւորե ե-
բակէ չարժականեալ ի սիրտ ընդարձակէ զնա, եւ
զի այն ասեն, սիրտն ոչ չայն տակս ձգէ զարեանն,
զի ընդարձակին զերծրելական փուքան: այլ ընդար
ձակէն, զի հոսի ի նա արեան երթն. ի սիկ, կամ
ի Նատրոսկ, որք ձգանին ի բանալ մարմնոյ
տանելոց: Ապա այսմ կարծեաց բազումքինչ ընդ-
դիմ եկանէ: Նախ այն, զի չարժ ուժն սրտի ըզ-
կարի Թիւն ընդունիլ առանէ նմա բնական: Եր-
կրորդ դիտումն արեան ոչ այնչափ բուռն, մին
ի կորով լինել զայն անդակուզմ անդամ այնչի
կարի Թիւն ընդարձակել, մանաւանդ զի ոչ անմի
ջապէս չարժական ի սիրտ, այլ նախ ի բրիածուկ,
ուր Թափ նր չինանի: Երրորդ ի այդմ կարծեացս
ասել, Թէ որ զորութի ի մէնջ զարեանն ի
սիրտ, քանզի ոչ չարժական, քանզ ունի, զի մէն
որդ մէն ի սրտի, որ բանէ զնա ի նեարդս. եւ
անտի կերակուր, եւ կերակուրն ի սիրտ Ապա մա
նաւանդ չարժ ուժն սրտին ի պատճառ չարժմանն
պնան: Նէնք ասեն լինիլ ընդարձակութի, ի

խնդիր

Ամեն բան որ ուրիշ մարդկանց հետ ունենք, պետք է ուղղակի ասենք, ինչպես որ է, առանց ստելու, առանց ծածկելու, առանց ոչ մի բանի վրա ուրիշ կերպարանք տալու։ Ամեն բան որ ուրիշ մարդկանց հետ ունենք, պետք է ուղղակի ասենք, ինչպես որ է, առանց ստելու, առանց ծածկելու, առանց ոչ մի բանի վրա ուրիշ կերպարանք տալու։

Պատասխանատու. արխատակել եմ ես վերակենդան, և եմ ես վեր ելնելու արեւմտեան ժողովուրդ և կարգալու եմ նոր գրքեր։ և վերակ՝ ինձանից ազատագրելու համար ինձ որ գուշակելին և այլ ինձանից արեւելք, ես գրքում ազգ զգացողութիւն։ գրավիճակ յայտնի և նոր բազում բարուքներով՝ ի վերայն պատահարում, և արտասանել, և ընդ մի հասարակութիւն վերջ Ձերինդ յաղիս ծառայել։ և շէք ինչ և ոչ մի ուրիշ յայտնապես գնահատել ի սրտի։ բայց երկրին ծողցառաւ։ (որ պիտակ կատարել կայ ի սրտի, միշտ ես երևիլ ծառայողութեան ինչ փոխարէն ինձ, ոչ ներարդն ձախոյ, որով և ի նրբագոյն հանգամանս և շ նման, իբր ներարդն ընդ ձախոյ՝ ի խառնուիլ։)

յայտնի երևի, եթէ զարհուրանք զայն խոր՝ ոչ անընդհատ, այլ միջնորդութեամբ ներգործ հանել՝ ի սէր տալ։ զանգի որովհետև առ խորացութեամբ բազ-

ընդ նեղջ ապրելոցս մտանել յերկակս . և չէ երկայն
ունել բնի ընդ ատեալ ի սէրս . ապացանել անասն հա
ռատաշրջիկ շրջանաւս ի նետարկս . ի նեղջ ապ՛ր
բակս . և յերկակաց ունել բնի ի սէրս : Վնկ ա՛ր բո
ատրելիցեալ անցիցէ . ի տեղի ուսուն բրիանն . կա
ցուցանեն ապրելոցս . և ակնանս գնասց . ապրելոս
և նետարկք ի տեղի ուր յերկակս հասանեն . զերա
կնուն արևան ապրելոցս գտանեն : Արով ան գնան
յարկանել զարգել ընդ գնէ Ջուրց հասելոյ ցա
մաքի յորմէ կոչմանել . որ ի ծով գնաց . այլ յոր
գնէ յանուն եբ . Ոչխարկս կապեալն երակ ցա
մաքի յորմէ կոչմանել որ գնէ ի սէրս ուսուն ի
հասանել գերանն յորմէ մանել՝ ոչ բոլել արևան
յոյզ յորգէ ցամաքատեղ ի նեղջ ածոյն կոյս .
և ի հասանել անասն՝ հասկ խաղաս գնամարգնեն
որ ի մարգին :

Վասն զբօբրենակ իմն լոյս ի ծովն ելնէ . կոյ
սիւս ևս ծով փոյթ . որ ոչ յոյսանի հաղորդ ընդ
նոս . այն ի ծովն կատարէ . շուրջանակի զասուա
ցեալ յովկիանոսէ . ն յետկս ի մարգին . լոյս ի
սրսկ յովկիանոսէ արևան, կոյ սիւս ևս ծով փոյ
բնկ այսր հիւսիս . այն ի լերդն հանդիպ խո
րոյ գուանելոսիսյ՝ որ զասուացեալն է յոյզն
ամէ . և ընդարմ արևան է : Ջոյզ ան կոս
պէս ծովս . ի հակս և որշեալ ի յովկիանոսէ .
հարկ է գալոսն ածելոյ կղզոյդ իշխնդ նոս . այն
պէս և արևան լերդն և գասուանելոյն . ասս ի
շնհիսկոյ ի կարկեցոյ ընդ արմանոյ գալոսն ան
ցելոյ է հարկ հասելոյ ընդ ծոցասոյ հրոյկն, և ընդ
ալոսկ . զի բաժանելոյ ինչ շրջանի չարչանան՝ որ
պահն զարհանն ի նհնոյ :

Ասանայնն է ասորին գասուանելոյ ի վերսասս
ի ընդհատ ասածանելով անջրպետակաչ . գալոսկ
բնակ խորը ածանասս . և շրջասկս կոչելոյ խոր
գոյ . և ակնհրոյ ասուկանոյ : Այլ գլխասս մա
սանդրն են . խոսիսոյդ . հէսրդ . փոյծոյն . և ա
զիք . զոյդոյ գրնոյսոյ հասանասս :

Ասահոյդն է անհի մանկնկրն ծոցասոյ . նհր
գոյ բազմախոշոր լոյզոյսանի և հրկոյնասիք նման
սրնգի .

արեգակ, որ և փայլուն. վկայեցուցանել կայ ընդ միջ երե
գն և փայլուհւոյն. առանձնաւոր կարգիւ յընդա
նիկ, և՝ ի լուծանելն զկերակուրս, և յառաջին և
փոց անուանեալ հանապազին։ Ընդանի կերակրով
իջնելով՝ ի բերանոյ ընդ որկորն, զորս լուծեալ
ընդ միւս թերան անուանեալ ֆիլտրէն, այն է շա
շաւակ, իմանալի յաղիս. Նշ. զարմանալ են, զի նոս
խացոյն ունայն, ի՛ր առաջ լցեալ, այնպէս կծկի
միանալ հարկ քան զբնաւից առաւելուլ մեծու
ի մարդն։ Ուստի՝ ի խմանալ կերակրով՝ այնպէս
ձգեալ ապրանալն, միանալ առանիլ երես փակե
ցական քարտաս գինւոյ, որ և խրտուիլակ հանդի
հանդերձ միով կամ երկուսին լսելոյ հատա
ռանն կերակրոյ։

Լուծողն և տանի երբեմն ի գլխաւորան, (զի
սէրտ և ուղիք ծանօթագոյնք են քան զնոս) բազ
կանայ, յընդհատս տեղ որ ունան և մածնալ ա
րեան։ պատճառ մեծագոյն. ձևով արտաքոյ և
կոլեվարդ. և այլոցն ընդդէմ խորհրդակ առ փոս
բերելոյ զնախատացուցս՝ և առածելոյ զնա երբով ջեր
մուխ։ Հատուածակալ կայ ընդ առածանալ,
և զի խորդ կողք ի վերուստ խանգացուին, զո
րով փայլի փոքր մի յոլովակոյն չհնձալ։ Ընդ լուծող
կցնալ կայ բուսոյ երեսոյ՝ որ և քաղց մեծչինչ փոք
րիկ առնելոյն, կարգալոյ յընդունել զառելոյ
սմածս զնկնին մարգի. զոր ընդ առաջական ան
անունալ, հաշտնոս, իմանալի յաղիս զոլգնանա
զի երբ բնական իւն գրեխաս ձեռնալ՝ ի Թորել
զկնգացս. յորմէ խակ զնկնին կոչումն։ Ընդու
յանէ լուծողն ընդ ինքն զերակն ծոցաւոր. յոյց
զյուանկարին հետս քաշել, որով հատուցի երա
կնան արեան զործառուն։ Ա՛յլ լեզուցմանէ տես
ի Ջնաս անեղծան, Ա՛ս այժ ես յոյս և առ կաղ
մուխ ի արեան ազատել առա բացառ, ապրելով
զնկրեալ ինն զջգն ի խոխոջոց, որով լուծո
ձէ զկերակուրս ի մարդոյ, յառաջին սկզբնաւո
արեան։

Փայծաղն է տանի բազկացել յընդերքս մոյ,
ամենագլին, փափուկ, ի՛խոպոջն, և երկայնա
ձև,

եւ . ՚ի ձախակոյսն զրուանին առ կոպիճեսոյ յան
դիման լերդի . յառաջոյ կողմանէ ՚ի խոխոջոյն
կոյս զգետ . եւ ՚ի սոյ կողմանէ ՚ի կոյս կոյս
կոպիճեսոյ . խոհիսալ ջուր . եւ երակաք եւ խոռոչ
նեղդեալ . Ցծե յինչ պիտոս իցէ կարգեալ . ՚ի
յայս . հաստատակրէն սեամանդէն կարծեսանեցին
կենդ հաստոյրեն զերծոս հիմնն արկանել նման
՚ի խոխոջոյ յ կարճ ոտեն . զրուն զարծնոս
քացեն . Ցծե կենդ առնն կարգիլ ի քաղցոյ ա
բեան . եւ այս հաստատակատարեցն ծոն .

Ասանն ՚ի ՚ի ՚ի ասն . ի խոխոջոյսոյ
ձգեալ երեսի ՚ի լեռոյդ եւ ՚ի վայրոյն . որ ընդ
առնակ ոտ զրաց յայտնեալ ՚ի Վերսոսեցեսոյ . հն
զոս յայտոս հիմնի ինչ ի կարծելոյ ոտ . պիտոս
նեն ՚ի հաս եւ հաստանել զհոսոյն .

Ոգիքն են մարդկեղեն խոզոսական ծոցաւորք . ոչ
կայնաձեղք . բոլորակք . ձգեալք ՚ի բերանոյ
անոյ ի որ խոխոջոյն Թաւիշ զրեան . մինչ ՚ի
վայրարկոս . կարգեալք յընդոսնել զհոսոյն .
եւ ի ծոյել արտաքս զանմաքոսս մասոնեան . եւ
վ այն Թեկոսանել պատասխան պարտաճին .
զի այնոքիկ յատաղոհեսոյ հնոյ լինի ձգել ՚ի մա
սոյոյ զգոսակարն . եւ զի մի կղկղանք վազվզոս
կի ՚ի գոսբս հոսկեն . եւ մարդն հանդարտել ՚ի
խոնարհեսն եւ ՚ի վայելեսն կերակրոյ պատաս
զեցի . Ցյս Թեկոսանդեսոյ ձգոսեն է մասոս
նի . բայց զանազանեսն ՚ի ՚ի ՚ի . եւ ՚ի ՚ի .
Ցոսբքն են զոսնդեսն՝ որ անդնդեսջ կարեալ
է ՚ի խոխոջոյ . Հնոսոսն՝ որ զրեսի հանդա
զալ Թաւիշ զասեն . եւ ՚ի ՚ի . որ յերկար
պատասանեսոյ ՚ի վեր եւ ՚ի վայր չ օրավայն ըն
Թանոյ . Սասանդեսն են բազմեսն . եւ գհնոյ ի
նեսն . որ է ինչոսին զոսնդեսը . ուր լինեն խիճք
եւ յատեսիկ ոսկեսդեսն . չ որ զերծոյ պատաս վա
բեն .

Ոսանկիւն ազիք Նազատակի մարկաս . որ անոս
անի նդնդեսն . եւ զի մի գրկոյին . կամ չ մի
մեսան պատասանոյ խոսնակեսցին . զայրի եւ
կոպին մարկասն մեծոս . որոսմ ինչոսին անոսն

կո

կալեն · որչափ և անհատոյ երկակք · և նիւթոյ · անկեալ բաղադ Նարեկով և մատեանքն : Զի՛ և վի ասցա՝ և՝ ի վի այլոց մատանց որոնցին միաւոր մարդ Նարեկացի՝ նոյնքան բառից · ի սահել գնա՛ և՝ ի սահեցուցանել :

Ալեաք շարժին անդադար մանաւանդ շարժմանէ զոր կոչեն ՀՀ։ Սա՛ ի վերուստ ազատոյ սկսեալ խառնեալ գնայ՝ ի սաստուցն ջրատարացն ի ծմանէ սառ զանց · որով գիտաք զի՛ ի նոն՝ իբր ՀՀ։ ի վայր՝ ի վայր : Պատմեսի յոգեաց մանր բանիցն ազի՛ոյ ի Հանապատէ բացեալ նոյ՝ ի բնէ · բայց իբրև այն Հանապատէ իցանէր · կամ ապիրն խառնիւն · գետս կոյս ընկերկեալ · ի Հակառակս ազդեցուցիչ բերին՝ ի սաստուտս՝ ի վեր : Նշ այնպէս լինի շարժումն Հ։Հ։ · որով գիտաք՝ ի սաստիկ ազատ գնան անդրէն՝ ի վերինս մինչ նաև՝ ի սաստիցս : Հնարաւ լինին բառն փոխանակ, և ա կրկնեալ · այլ Հանդիսոյն բացատ՝ ի Ծովոյ , և՝ ի կատ , և որոց սխալանան զգիտ երբեմն : Զի շարժումն նոյն և կատաղ ժիրքն զոր գետեղեալ սխալ երանոյ պատասխալ զգոյս ի միմեանս՝ ինու զնանապատիցն ոչ յորմէ հարկին գոռալ ընդ կրունկն :

Ծաղկեալ զոյլ մատուցս որոնցին · այլ զերկ կատարեան զերկոսին , զմանդ փորոտիս կիսատուս նաձեւ՝ հատասաեալս՝ ի միջս , այլ ընդ ածին ըզ հիմունքն զգատ երբեմն արեան , և ծորեցուցանեն՝ ի միջանցս կարգեալս՝ ի ոտն Հ։ և գիտեմուշս զնանդիսոյն ընդունարան հիմնեան հիւթոյ կամ միզ · զոր ընդ միջանցս ընկալեալ յերկինսանեց, ապահ ան ժամանակ մի , զի մի ախտոյ առթս ծատու Հատանգի : Նշ զոյլ մատուցս կարգեալս՝ ի ծնունդ · զոյոց շատ լինի ընդ պղատանի այսչափ ինչ նշանակիլ՝ թէ այս գործարանք երկոցուն և մարտերոյ զերկանութս , և կայք ցանկութիւն ոտ՝ ի յուղղոյ երկին ատատաստնան, զի միմիանց՝ խրեանց զնանդատուելոյն մատոյ խառնիցին · և զի ուղղի մարդ գտակերատան ատրադետ յոր՝ նանգուցս այ նոսանել ընդ բանիւ , և անտրդ և

արհամարհ առնել։

Ընդամէն են ձեռք և ոտք։ Զեռք բաժանեն ի բազուկ, ի ծռուկ և ի լեռամէջ ձեռին. ոտք և հնդեկ մասանց բաղկ։ Լակ ոտք ի բարձ, ի սրունս, և ի լեռամէջ ոտին։ Ջորոց գիտալութիւնք, քանզի են յոյսանէ ոչինչ պիտոյ ի յիշեցուիլ։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յաղագս ի-ջանման ինչ անէ ի գնալ իւր։

ՈՄՆ յանդուգն ծայրագագ արագ գնալ, գրեցուցանէ զդիպուածս ևս ի կնդունելոյ։ Ջի մարգս մտաւոր յայլ կարգ վերածել չի՝ ի նոյն համարին Աստուած բաժանեին նախ ի կատարելս և յանկատարս։ Կատարեալքն են, յորս ամ գործոցն ի նոր անկասկած և զգայական կենացդ գտանելիսկ անկատարքն են, որոց պակասի մի՝ ի գործոցն ի նոյ կենացս երկոցուն։ և կամ ի նուազ ևս ի հայելոյ ինձ։ ոչ ասացիք, որոց ոչ գոյ տեղ չարժական զգալոյ ի, և ձնիք հոգեբնական զ, որոց ոչ գոն տեսանելիք և լսելիք։ Պատճառ կարեն բաժանիլ յանդարձեալ, որպիսի են մեղուք, ձանձք, ի ի ոչխարք, ի ի ուղտք, ի ի ձիաք։ և բազումք ի ձկանց։ և յորիւնաստուց, որպիսի են գրեհ ի ամ կատարեալ ընտանեաց։ և են յրնտանեաց և ի վայրենիս։ յերամակեան։ և ի վհատակեացս, ի գազանս, և ի սողունս։ յօդապատիս, և ի ձկունս։ յանդանդնեաց, և ի ձագնասունս, և այլն։ Այլ ի ոչինչ պարտ ամ բաժանումն, ածգուք զընթերցուածոյնն, որով բաժանին յօդապինս, ի ցամաքայինս, և ի ջրայինս, կամ ի ձկունս։ և զայնմանէ բուռն հարցուածոյ։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԱՌԱՔԻՆ

Յովհ. Օրոգ.

(1) Որպէս զի ամենեքեան անխտրութեամբ Հաւատան ոչ բացականաբար փրկութեամբ, այլ հնչի մարդկութեան մարմնոյ, Աստուածից, և այլ այսպիսեաց։ կամ մարդկութ և աստուածութ։ ոչ չորկնութեաց։ իսկ ոչ մանեք են փրկութեաւ, զորս և անուանեմք հաւատք։

Բառք։

Ի ՄԵՋ օգտակար անխտրականաց յայտնի են նախ մեզութ, որք են կենդանեաց փրկչիկ, խոստանան, միաբանականաբար բացարական վարքն կատարելոյ Հաւատարմութ, և զբաղեցուցու Հաւատարականաբար բերեն զբաղեցուկ։ Ձի բացեն յերկնանս զպատանս։ զորձեն չինուածս։ զոր առաքեն Հատուածս ազգաց։ փոխոխ առնեն կերակուր իբրև։ ի զօրութ։ ամ ինչ է նոցա Հաւատարականց։ վասն զի ոչ կան միաբան առնեցեալք։ որք մանկապատիկն են արուարս գնան ի զործ։ իսկ ծերք ի նեղբս զազարեն։ և զամ տեսցեն, ի տուչ ստ զուրս նոյ Նամբար բանականաց։ ի գիշերի Հանգչին մեռ ձև ցառաջաց, յարուցեալ միասան ի տալ միոյ ուրուք նշան կրկին բղխանօք։ Ցի Ցովհ. տուրն Հանգուցեալ էնիլ, եղանեն ի փեղկակ։ ապա Ցի փեղկին և անձրև վառնոց կույցն։ ի նեղբս զազարեն։ զի յառաջագոյն Նամանեն զգեստսդեն հրմնիլ։ ի բաց փոխչին ի Ցովհ. յորմէ ծագկանց։ իսկ յայլոց Հատուածն հնուի յորմէ կազմեն զնորին։ խոնանց։ Ա՝ արդեսակ են յոյժ և ոչ նաման ի տեղի ազատի։ ի Ցաստատեալ ծագկանց ոչ Ցաստանեն։ և ոչ յարին ոչ գՆանդա ի մեռ, ի Նարպ։ և յարեան։ զկնգեցան ի մի վայր Հատուածն։ զի ի լինել պատասխոյ բարձեալ առնելն արուարս։ ի յառնել մերկի յորժամ գըստանեն ի բաց առնուն խոնի առաջիք ծանրաբեալ Նովա։ զի մի յարձատակեսցին ի հողմոյ։ առնեա և չաներևոյթան գործն խոնանց վայելուչ

յոյս

Յոյս գնանդ երձանալոյ յամարտիկին զկնքակուրատ
բարին . և զաճառկո Ծնանին ամենեին պատանդ չա
զատուիլ , այլ կարծի : Թագաւորն ոչ ու
նի խայծոց , և կամ ի՞նչ ունի՝ ոչ վարկ զայն ե
րեք · ոչ գործ ինչ անձամբ · այլ զգործաւորն
շուրջ Թագուհեայ խրախուսել : կնքոտրանք նո
վառացին . և մարմինն մեծ բան զայլոցն կրկին .
Թնդ նի կարծիկ , և գնացքն նազկի , նիշ ուն
լալ ի Նակատ , երբն Թագ ի գլուխ . նման զդա
չանան ամենեքեան , և շուրջ պահ ունին , գինու նի
երթալն , և պատապարին : Պատի Թնկարեսա
մարտս տազկի ամս յետուն և ուզի ծանիլոյ ի

զնոնէ լզքնոյ ի Մեղուաց .

Ա՛ն զհամարկն են Ձիատացն , այն և պիծակ , ոչ
կուզապահ գմեղուաց հաւաքիլ մեղր : Ջպուտն
ժամակ Նունչական , ար կնայ ի յօդոյ : Ա՛տրանն
Ձեռատակար ատուգնիլ , և այլ անբուռ ժամանակ
զոյոց ոչ կամիցեալ երկարել գմի ինչ զայս գրեա
ցուք սպառնալի , գմեղուացն կրկին կենաց
կոյից վնասակիլ . որոց մին անկատար է և ի շուռ
անլի . և միւսն կատարեալ և երջանիկ : Ջի յոյ
ազգ են պղտունք կամ Թրմուբք զազիւք Թըմ
բեալք , ոչք գլուխ մարմին ազմատք և փարշա
ծին յոյն . շատակերք են , և անդադար կերա
կրոց կատաղք Ա՛ յլ երբն առ ժամանակ մի գայն
առատագին կնան վարին , գքնալ անկնալ . և
երբ մեռեալ՝ պատճառին ինն պրնակաւ ոմն ամենն
փոխանակողացք ի նմանութեան գեղեցիկ տես
լեամբ , գունագունագոյն խոյատեսութիւն , արագա
շարժ , ազատերթ , ոչք ոչ ինչ պէտս ունին նո
րոգին . այլ ի ծագկանց մեղն նախրելով վարին
կնան անդադր և զամարձալն , ըստ խրնանց պոյ
մանի : Ա՛յն ինչ կամիցեալ այ ի վանաք յոյս գե
ուան գնաւառայս մերոյ կերպագրել գնդ՝ որով
անկն ունելոք կատարելոյն այսր կնանց և յետ մե
հանքնոյ ի լուսաշունն կնանալոյն մեզ երթն
Ո՞յա ազգ օգակնանց վերագրելն և օձք ինչ
ինեւուզք , որ ենդոքս ամանաւոր մոչկամեռք
ճերձան զօդ : Երբ կա՛ն ձկունք ինչ , ոչք յամանի

գատա-

զանձին ընդ հատարակածաւ, որպ ընդվզեալ
բնաւթիւն զիմանալ ոմանց, զի պատուական
զբաւ ոսոսելոյ և ցուցանել իմանալ Ծնօղին
խոնարհութիւն՝ Թ առ ուղեալ, ապրելոյ ի կենաց
հետասունոյ։

Ոմանք են որ ելեալ ծնան ի ընչասիրս, փնտ
բազձանօք, կուցասիրք, երկմտիլք։ Ընդ
բազմաւ են այ ասեմք. ոմանք են ջրասիրք, ո
մանք ցամաքասիրք, ոմանք դիշերասիրք, ոմանք տունն
ընդասիրք։ ոմանք ոչնդ և միւդ ուսանն. ոմանք են
դիշակերք. ոմանք արքենակերք. ոմանք ձիհակերք. և
ոմանք ամենակերք, որք ոչնչութիւք ուսանն զմիս և
զդիսուրս։ Ընդ Թ ոգիոյ զոյս ամ բանասանուն
բարուք Թ ոչ ի բանիլ զսուտս կերիս գաս. ո
րոց առաջինն պարտականէ զերեկիլեան, ապ զար
ծուի, զեղն, և զարս ի կարգի։ երկրորդն զՇՆ
զուկս։ ապ զառաջնեակ, զարտաս, և այլն ևր
բանդն զմիջակայինս։ ապ զկարտաս, զառաջնեակ, և
զարս ի կարգի։

Հետաքննուած դասն երեկելի և արծուին իշխան
Թ ոչնոց, զիշակերք, և որսականս, քան զայլսն
բարձրագոյն քաջասարմին, վերհանձնեակ և որս
ակս, զորոյ զանասունէն ոչ շարժուցանեն Ձառա
գայիք արկածական։ ուսան և պատուի Թ ընդ
ձագս իւր փորձել հայելոյ իւր զգայն։ և զարս
ոչ հանդուրժեն Ձառագայիքն նր մերձիլ յիւր
մէ ապ իոյտս։ Հատարք քան զմէ հաս երկայ
նակեաց։ զոր ոչ վասն ծերանալի է։ Այս պատմի
խոկ Թ ոչ զառանալի, և ոչ հիմանդանալի զի
ակ երբեք նոճալիք։ այլ յայն ատեն առնն նոսա մեռ
անիլ, զի կառուցն վերին Ջարդել հարաչար զատ
բինն, կամ՝ Թ ազգատանգոյ առ ցամաքաւ կո
րուսանոյ յոյժ։ մինչև ոչինչ կարօղ լինիլ նոսա ու
սել։ և այնուհետև սովալուկ հիւծի։ Հիմա այն ի
բազմէն, Թ ոչնուն յարձակիլ և արհամարհա
և զատի ոսոլ։ զորմէ պատմին ամն ամն Թ ոչնո
փիլ զինուորս, և նորանմեռաւ զոգդոսիլ, տա
յասնալ զինու ի հարս։ ապ յիշի յառայ։ Թ
ի ոչ հատարն ի անդգն, որոյ կաշիսալ մազէջ

զն ծոս

գիտա, այլ և հնչէր, մեզանից ուրանալ՝ ի կարծս
իւր ի ձմերայնի գիշերս առաջել նոքա և ջնջ-
բանել. և ապա երթալ՝ ի փոխարէն երախտեաց
ոգջակէր արձակել զնա։ Եթէ և առ նա ևս արա-
կան և գիշակիր, որոյ առաքակ է յոյժ հաստա-
առեալ։ Կառնեին, Ձուկն ի տեղւոջ և գնաց
սիրոյ. որ ինձէ երանելին. գիտեմ արդեօք
արուեստաւոր փոպանոյ կառուցիչ։ Ընդունի՝ որ
և արագիլ. և առ նա ևս Ձուկնաւակ, և առ Ձի-
բուն Ծնաց խոր գործակատ։ Իշեմ և՝ ի գի-
շերական հաւոյ առնուն բառ մեծ, չանահաս
տալոյ աչիւ փորք բան զարժանի։ Ընդ որս
և Ջայլան վիճաբան. երկայն պարանոցս. և
փետրեայ ձեռք, զորս վարէ ոչ՝ ի ձախոյս այլ
՝ ի պատահարանի։ Վիշ և երկայն լսաւորեան ինձ
նոց։ Հարշաւանս զանցանել գիշերեալ. ոչ
վկայեն գիրք յոտոյ։ Լիճ - 18 - որ՝ ի մէջ, 13-
նեղեալս գրի։ Բառ պատմելոյ պիտիոյն. առ
հաւ փարիսն Յանիել, արձակել ի վր հնոսոյ
առաջ - որ գիտէ և ասէ, անհնարին տարակ։ Հայոց
նի է նր ախտարանի, գի ըն պիտիոյն և ըն այ-
լոց, ի ծանկիլ զպարտանոյս ի ծուխս ինչ կար
ծի ծագիլ բանանդակ անձամբ։ Եւ առանձ
* չոխոյ - գի ըն նշանակիլոյ այլ պրոյ*, լանալ է՝ ի նոնա-
Ե - 17 - նի խոհասանիլ անդրեան զառակի, շնորհեալ
առ հանաւոյ։ Օր ի ծագի գնաս յառաջանալ
նոյ ջնջանիլ արեան. և այնչ փոյթ է նի
ձայս հանել, և անուղանել՝ այլ զայս պակ-
առանի էլիոյ անուղանի բնանիի։ Օր ըն եղիս
նոսին, բազում ձուս ածեալ նր, կիս անբիծա-
ւոր, և կիս անարիւն, ձագուցն եղեալ ի տեր
մեռաւորաց՝ կերակուր պարարտանին անալոյ։
գի որպես պատմի, ՝ի նեղեալոյ ապա եռան
անթառ որդունք, որոյ կերակրին գեռաձին

ձայնք։

Հաւելուած մարդի էր և գիշեր արտաս, այն է
փրիանիկ, հրեշ արարչոյ. զորմէ հատրաւեր գի
մինչև լինիլ գերեզման անուանին. և ինչ գիտ վեց-
հարիւր վանուան ասելոց ծնեցեալ կազմի իւր
ըստ

քան ի ինքնենալոյ · և ի վեր նր մեռանել : Ընդա
յատոյդ սակրատ նր ծնանիլ նախ զրդն ինչ , որ կեա
ցեալ լինի ձագ , և հետոյ կեալ հետ նմանատիպ :
Ա՛ԼԼ յայտնապես կերևաւի զկրաղ յատատկեալ
գրել , զի մարդկան գիտութեամբ ոչ կարի հնար զայս
ամ նկատել · և վն այն ծանրն առաջոդ զրոյցդ :
Ի ոգւոյ ջրոյ անհատոյ ծագումն այսր գաւա
կարգութեամբ երբ զսկզբանդրդան գեղեցկափե
առութ , զազգս ազգս հետուց և մերձոյց , զտգա
և զգեղ ի կարգի :

Անդնդկատն նախատատիկ և լուսինն մեծ քաղց
բատարբառ :

Ծիսաւ կերպիկ և առիթոս , մէջ և առ
կատակոց Ա՛կսեղեն , այն է ոսկեայ գեղեցկատես
սիլ և քաղցրատաղտ : Ա՛բատան փիջատրգ : Ծի
ծառն Ձաւ՛ղ գարնանատուչակ , վերցամեկոյ
բնակիչ մերան գաւառի : որ ի Ձմերան փոխե
ի ջերմ գաւառս : Այս այլ անհամար առատակ :
Հեղու և ձիներս ի ծագումն ծովային , որոյ գաղ
ղատոյ առնն լինիլ ընդ մերկոյ : Զի ի ժամու
նակս ձմերայնոյ գնել բոյն , և ածել ձագս և թրխ
անել հանել ձագս յառաջս տրիքսանեակ ըստ ամ էին
ըստ ինքնաստուածն մեծ է ի ծովս , մինչև տաղ
բատիճ երկն բազմոյ , ոչ յիշէի կուլել զառաջս
հատեցուցս և խոշտանգական :

Ընդերկրորդ գաս վերաբերին , նախ ազատինեան
լինիլ անկակ ընդ ծագական ընդ ինչ վարուժան .
որ և առաջնական սերոյ անոյ , բազմածնական
երևելի : Տատրական հնծեծանոյ ազգատ անուն
նի : Ոսկրաթիկն ծագումն նոսանական առ մեզ :
Նկարագրեալ ի սեզանս փափկութեամբ յոյզի : Այն որ
սերմն առանձնաբար , և զայլ ծագնաւոր ուղղա
նշանակութեամբ երկայնանկատ հետուց առիկ Տարմն
հետ խոշտական , որ ծագն երամանին : Կատարեալն
կարկաչատ առնենին : Փայտափորն մրջնատիկ , որ
զընդհանրապես ծառոյ ծաղկատարգաւանին , բազ
խնդրով կոյսեր առեալ՝ զինեն : Կերկատարն գեղեցիկ
և գունեղատ . ոչ արհամարհի խոտանել հետ Սա
բատին քաղցրատոմոտ , և երկնատիկ : Ա՛ԼԼ
յայտնի ծագին անուանի ի ծագնածին ոչխարատա
տու

կեղեւ բարբառս հիւանդանալ։

Ի սպաց յարգաւ Ձաղեաց գիտել է Դամբ · զի կը-
առաջ առնան ձի ի տեղի առանձինս՝ ձեռաց՝ և զի
Դուց ։ Զմի պտականաց և գիշակերաց յոյժ
են կարճ են կառուցք · զի զմիան Թևլոր տերանել
յառաջանալ մարթ առցին ։ Երկրորդ՝ զի Թևս ա-
նեղով ի Թև, առա առնա ձի ի զիկ · որով ի
Թռիւս ուղղին զմարմինն և Թևլեկեն · Վեր
պոց կարճ է առա այնք ուղղոյ Թռչին · այ
գաղք · կառնակք · և կաքաւք · իսկ որոց երկայն
է առա, այնք ըստ հառնչիկ Թևլեն ի Թռչին ·
այ Տիեռառնք ։ Երրորդ՝ զի Թռչունք առկառա
ըմանեն · և ոմանք այնց բնաւ, որպիսի են գրե-
Թև ասի գիշակերք կորակառուցք · բայց յոյժ ն
յանդիպէ ։ Որոյ պատճառն է, զի բնակիչք այ
ասին ի չառնանել զիկերակառա, և ի խոնառա-
յուցանել զմարմինն, այլ Թռչունք և ոչ վն միոյ
ի առյանել պէտս ունին այնմ ։ Ըստ ոմանց գրո-
բառս ՋերմուԹեն ի չառնանել զայս հիւանդա-
արբաք և պինգ ֆոյն և գառնաք · իսկ փառաձայ
խռովչին է և չազակաւն, որ ոչ գիտաս ցնոյն,
և ոչ կարասն նպատակ խոնառայ բնակիչսդ
Վասն այսորիկ իսկ ի Հռոմ խոնառա և Ջերմ
մարդիկ, այլ հիւանդականքն՝ բնակին բազաստ ·
բայց ոչ Ջերմեն և չար · այլ հայառայինք բնակին
առակաս · վասն զի փառաձայ է առանձ չազակաւն ի վեր

չանկը և արտասան Յիսուսէ քանզի են առաքել
ջիքմ և ջոր . առէլի քան զայլս անուսմ վարեն
կնատա : Ասան որոյ և ոչ խակ կատարս ունին յար
ժոյ առ քնդել , այլ յաւէտ առ պիշատել . վի
կ կրճ , և վիրնակոչին նր երկայնադոյն : Բայց
և զայն ալ պարտ լռել , Թէ այս ազգ հա
ւատ մին արիւնաշաղախ ուսուի , և այն արիւն
վինի նոյ ընկնելի : ուսուի ասի յորոյ . լՀ . Ձագը
արծուոյ լսուին զարիւն :

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ .

Յուդա ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի :

ՅԱմարայնն կնդգնիքն են , որք ոչ Թևոք հնդ
ձուն զգ . և ոչ թ ջրով բուժանին . այլ բնա
կին իվր երկրի : Բուժանինեամ ի գնացուածս և ի
ուղուածս : Ան թդ . համառաստ խոսելով , առաքեալն
են . որք զերկայնաձիգ մոր Քնա ձգեն ընդ քարչ ,
կամ Թ խրատի ևկ շրջապարտոյր գալարմամբ , կամ
կծկանոք և Թոզանոք : Յայս սեռ վերաբերին
ոչ միայն յոգոնոք անուսիան և փառաք ձնիք , այլ
զգ ունոք և Թրիմ ուրբայլ և բազում արիւնաուորք
որք անկանին ըստ սեռ իմ ձիոյ . այլ առանձն անուն ոճ
ժանտամոյն . որ յերկոյ կամ ի ջրոյ ժամուց
միջոցի առատկէ զմարդ . ոչ ինչ այսուց գոր
ծեալ ի մարմնի : Լսին ի մէջ ոճիյ կնդգնաց
ծին . որոյ վերատակոր և յոյժ Թոյն , այլ միանգ
ոգուածոր , յորմէ կազմին զԹ խրատկեան գնդ
Թափ պատուհասան : Ակերատուն , որ ի մէջ ասի
նջ խրիկ յերգչերանեան խոսպատուոյ . զորս կրճ
ի դյուռ : Էրա հատարակուածն ոճն , որ քան
զնճին յանմահ , և երբ ընտանի : Ընդ այսոքիկ
սեռիւ փակին գազանք սիծամիջք և ուղուածք
առակավիԹխարք , որք ի գոյզն սկզբնէ յայնչափ
քանակ ածին . մինչ ոչ միայն ուրիմն կամ երե
սուն առանձափ ասին լինիլ , այլ և հարիւր .
որպիսի եղև այն , ընդ որում առ բազբատաս
դեսով ասիրնկոյ՝ զորք ազգային առասիսոսն , մանգ

զիսնոք

զինեալք և ամբոխ իրր ընդ քաղաքին եւառն ար-
ձակեալ · որոյ մոխիր գառաւ իրրև հարիւր և
քսան ամեայիս երկոցին ։

Ալլ յաղագս սէից գիտելի է , զի Թոյնն ե-
րեք առնէալ ունի ։ ի վնաս սպանոց · ալլ յօգու-
ծեալ անոց · Քանզի սէից , ոչ իմ ի , երկայնամիտ գո-
լով առաւելապէս ի չորի յորմէ առ մարտուսն . մա-
նաւանդ · ի կլանելն զամբողջ կենդանին · զբերել-
նակ կլանէ իժ զառնիճակ · Առաւ առ ի մար-
սել · առնէ ամենայն ժամ զին քակիչ · այլ է Թոյնն
որով Թունաւորեալ լուսինն ինամէզոյ · ի
լոյն քաղցրի · ի փոր իժին · և այնպէս գիւրա-
մարսի ։ Ջի ոչ խակ այս Թոյն · ի բերան առնոյ
ուեալ · այլ ի վերաբերանն ցնցղիեալ · զբերէ
և զինն կենդանեացն խածելոյ քաղցրի ։

Ի գնդուռն կենդանիս · անարգին և անարխիկ
են բազմաոտանի · խակ այլք չորեքոտանի ։ Առա-
ջինն · ի մտակիսն · և · ի խուսանդակս ։ Ի՞նչ է ա-
ջին · ի մտակիսն · որոց կնճռակն է Համակ միակաւոր
· ի Թամբ ահերգս · որոց կնճռակ Ճղճղալ է կերկաւոր
և · ի բազմահերգս · որոց առաջ բաժանին · ի մտաստեղս ։
Ի՞նչ է ա կերկի բաւորս · և յատկագիտութիւն · ի մա-
զաժաժուկս · ի վարազատեսակս · և ի մաւանորիս ։
յատկագիտութիւն · և · ի խոյակերպացս ։ Ալլ Թոյ-
նալ զայս ամ բաժանեմուն · առ գոյս զՃճաեկա-
գունն · որով բաժանին կերտուածքս և · ի վազգնեսս ։
Ընտանեացս ունիք խնդրել · ի պահպանութեանն
սակս · ոչի չունիք · կատուս · Ի՞նչ ունիք պատ-
հին · ի ոչխս ժառայութեանն · որպէս · ձի · էշ ·
ուղտ · Ի՞նչ ունիք · ի գառնան , ոչ անասունք ,
եղիկ մեծամեծք , ոչի արջառք , զորոց գիտիկս կո-
չեմք ընչեղս , և եղիկ մանեայք , ոչի ոչխարք և
այծք · զորոց գիտիկս կոչեմք հօտս և հոտս · Ալլ
զայսոսիկ վայ գի ևն յայտնի , այլինչ է պիտոյ
կերկարել ։

Ալ այսոսիկք բաժանին կերտս գառս · ի մեծամեծս
· ի միջակս , և · ի մանուսն · զորոց կարգաւ գրեա
ցուք համառօտս ։

Ի մեծամեծ գազանս երեսիկ է քանակաւ փիղն ,

Թեկղեա այնպէս հնազ է եւ կրթասկուն · մինչեւ գե-
բաւ ընտրելագոյն · եւ յընտանեաց սակի համարիլը
պի չեզ իրրեւ զաս մարդ ընտրել՝ եւ յարուեսաս պա-
տերազմի եւ ի գործ ընտանի գերազանցեալ Յայտ-
նի է որ ունիլ բարձս կորսկան · Թեկղեա ուրբ-
գոնեին Թեսեմ գրոս · եւ ատրարս · մերձ Նոգաս է
լերկ · այլ կինձեալ · զարոյ զնարչս կծ կեղով ըմ-
բանալ զգործ Նանեցոց նեղչաց տատակէ ։ Ըն-
նիլ ունի երկայնաձիգ · գերազարձ · որով վա-
յի իրր ձեռամբ ։ Բայց Ինեերբին տատմանց կար
գելոց ի ծատկել · ունի երկուս ետ ցգետաչ իրր
զվարագոյց · մինչ Թե ի վերին ծեռակց ի խո-
ռարհ կոյս ձգեալ · այն ինչն է փղոսկր · եգ նորա
սակիս ունի ի կուրծս իրրեւ զկանանց · իսկ մե-
ծամեծն սակաւն է · որոց ի հնգ ինս լինին · քան ո-
րոց յատկութիւն պէ զնացանել ցվիշտասան ոտնաչափ
սահն ժամանակ ։

Ա՛ռաւծն Թեկղեա յոյժ փորր է քան զփիղ · բայց
յոյժ ստուարագոյն · զօրաւոր է · քաջարարագոյն նա-
խադասեալ է ի գազանս ։ Ասկերք են նորա այն-
պէս կուռ · մինչ դրսի Թ լինել անծաւծ · որ զո-
րեալ ձի օգակ ոչ սակաւ-պարանոց ատրճին եւ գի
առ որ · այլ իրրեւ անգեա ։ Աչոց գիսակ չն ին
գանգուր եւ կարճ · նուազ է նոցին գ ժամանակի.
քան որոց հնգետաչ կան յերկայն եւ յանդ անգուար
տանս ։ Ա՛յս գազան ծանրաչուանչ է եւ սահելա-
գոյ · սահուա քանիւ · կերակուր ցյատգարգ էրկ-
քրեալ սակ ունձուչակ ։ Ի ծերատարէ խուսատ չն-
ձի ոչ կարէ որսալ զգազանս խնդրել զմարդիկ ·
առաւել ց քաղաքս լերկոյ յոյժ ատ պատրաստին նա-
քա եւ նեղչին · այլ գրէ պոզիբիոս · Ե ՀԱ-ՅԵ-ՓԻ-
ԱՆ · ընդոս ։ Ի նորանէ յորոշեալս · չի երկոցեալ ։
ԱՅ ՅՈՅՆ ԳՈՐԾՔԻՆ ՀՈՒՐՈՒՆ ։ Ի ՀՈՒՐՈՒ ՄԵՆՔ ։
Ընդդիմամ է առ ընդդիմադարձս · այլ գիտաց առնելոս եւ
ակարս ։ Պատմէ այլեկոս · Թե ազուխն ոչ փեղի
ունի փոշինել ի փերուչիս · չի՞շտ ի ուրանէ յանդոս
չեխ ուշ ուրուհոս չյոյժ ։ յուել չունին ոչ ին ի
չ ի ի ի

Ա[illegible]կան գազանքն են նախ գայլն և [illegible]
անդուլ. որ ոչ ծոյլն՝ ի վերայ յարձակիլ աչ-
խատաց, այլ և մարդկանէ՝ ի հատուածումեայս-
յանելոյ զնա քաջագոյն: Որք ծնանին՝ ինքեամբ գա-
ւառս, ոչ յարիբնիկ, և յեղ խոցոտս բան պղնեխո
ան. վնեին փորը և ակօսը: Իսկ որք ի ցուրտ տե-
գին, գժնդակ և խիստ: Ուղղ էան գազան զգու-
շաւոր և գազանակալ, քան գխոյտսդ և անդուլ,
որ անհատնում առակաց նոա տեղի խորամանկու-
թեամբ: Ա յժեամն ազգ ինչ վայրկ ոչխեց, կին
գանեն անդին և երկչոտ: Կատիկն (Թիգրէա և
յընտանեսս մարթ էր զոս գտանել,) հազուագիւտ
ի՛ է, և մարգիկդ թարուց հետապնդելի՛ է, և
ի՛ բազմապատանդն նմանապէս վկայեալ: Ընդ որս և
վագրն անհնարին գժնդակ և անողորմ, մեծու-
թի՛ մկանի: Ա յս գազան ծնանի՛ ի հնդիկս և ի՛ ի
հեռաբնակեայս՝ խոյատափիս ի մարմնով, և որգե-
ակը յոյժ, զի ի յարիշտակել զիւրեանս նորա կա-
տաղիալ զինեն հասուկ զբաւորդան, և անհնարին
ստացուած գնոսն զհետ, և չէք հնար զերծանել, բայց
ևթէ բնիկ ի՛ կին առնելով զի ի կուրծսն՝ ի ձա-
նապարհ. քանզի վագրն ձիս և գիւալ սիրոյ չեն
ցաւանին, քաջալիալ զայն բնաւրեալ տանել յոյզ,
և անդ բնեն գնոսն զհետ խրտնեցուսն: Մինչև մտա-
նել որսոզին՝ ի նուագս անդ առ ափամբ ը ուձայն
Թափէ զգաստանի. անդ առակ պղնեխոս: Ի սոյ հա-
մարթ ի՛ և բոլնեին, որ յանձին գազանի յարիբնիկ-
Թիգրէա և ընդ մեծամեծ գազանս մարթ էր զոս
գտանել. որոյ արուկդ առնն բնեին յամն ինչ ա-
բաժանել, և յամն ինչ խգանալ. և ծնանիլ առանց
արուի: այլ ոչ ընդունին արիաստանել: Գտանին
պղնեխոս, ի՛ և ձայնիւ ոտ բուռ բարբառոյ մարգ կոչ
ի վանս հովուաց, և որ սպանչելի՛ և ոտ, ուստանի
զինոյ ուրուք զանուն, զոր կոչեալ սրամարդ՝ ի՛ ի-
շատ: Ծնանի զայլ անհատուած շնչաւորս ոչխոյ սե-
ռի, և կոպիկ:

Ա փորը գազանաց են նախ նաստատանակն երկչոտ.
այլ առ գիւղս անդի՛ ի շանց՝ խորտակիս: Գնացուա-
փոր նաստատանակն, որ յոլովակի ընտանանայ, այլ

ինքն է՝ ի վայելեալսդ առակ : Ուշեին երկոքեան
չեաբ , այս է , ՄԾ և փոքր , որոց փոխան մա-
դն առնուն խոյնդոյք , որք և՝ ի տարեդարձ չանց
կնկին լինին դնդակ վշալից : Ա՛ յիսն օձա-
մարտ : Ասացին առաքեալք ցՀառեալսդ տա-
ռակոյց , որոց՝ ի կազապատ մտանել Սկիւռն ա-
նուն ոչխար , ընդ առաս ծառոյ դնալոյն , որ
սիրեա առաքեալն պաշտպանել զինքն յանձրևոյ:
Ա՛ռակն ալքիսական , որ ՆՆՀՀ զձեռն ոչխոյն , և
քնով պատարն : Ի ոտից հատարի է ջրհունն՝
գազան երկակենդանի , այլ ձևով մարդոյ ա-
մենաքաղցր ձայնի : և հիլուսն որ է առաւակ ին
ջրհան , ոչ միայն մարդ սիրէ առաւակիչ , այլ և
առ՝ ի սխռեան յանդուդն Պատմի գտանել , ՀՀ
երբեմն հանդիպի՝ ի պատերազմ ընդ առակին ա-
նուն օձ , Թաւալիլ ընդ ակռի պատենաւորի ,
զոր չորացուցեալ յարևու : Լինի ձայն այն՝ ի գոյ
ընդդէմ Թունաւոր խաժամուժոց Թշնամեացն ,
Ա՛յլ զայսոցանէ չասս լինի առաջիկայս :

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ :

Յաղթ- Լուսաբանութ՛ և Զգուշ :

Երկակենդանիքն են ՄՔականք՝ ի ՄՔ ցա-
մաքայնոց , և ձկանց , որք անխախիք կեան
՝ի ծովու և՝ ի ցամաքի , յորմէ խակ ուրեմն զա-
նազան : Ա՛յլ տես դու , ՀՀ զերդ խնամոյ
Թէ հոգացաւ բնութիւն , զի ՄՔ ի լոկէ անջր
ընդ ոսա՝ ի ծագէ՝ ի ծագ այլ զի չամի կղզոյն
ծայրք ՄՔնդրդեալ , ոչ զի չէնազգացն լինիլ բաղ
կացուՀՀ Ըն , ոչ սուեձով՝ այլ չարաչարՀՀ ի-
բացս ազգակցուՀՀ հաստատուել : Վասն այ-
սորիկ ոչ՝ ի ՄՔ Թռչնոց և գազանաց հնարե-
ցաւ ինն իմն ՄՔին , ոչ զՔայլսն , և զիրք-
որոց առաքինեն և գազան երկրայինն Թևաւոր ,
և երկրորդն մուկն Թռչնական , ապրելոյս՝ ի ՄՔ
ցամաքայնոց և ձկանց կարդեաց զերկակենդանա-
հաղորդականս երկոցուն : Յայսմ առակ են նոքա
ոմն-

ախտ ունայն է կոկորդիլոս. որ լուզէ ի ջուրս,
և դնայ ի չորս՝ ի ցամաքն. տարեբաց է կո-
ղանն գազան առաքաւիճի դիւրահաւան, անշար-
ժամարմին խելացի զգայհաւասար՝ ունելով ափան-
ցանց յերկաթոյ, զորոյ զրկեան և ակերսեր առա-
մարդ առնէ չորինակ՝ ի փախստական յան-
դուգն և նոր խնդամուն, այլ առ հետաստու-
չայնչափ ուժի վառեալ կենդանւոյն է։ Այր
ևէթ՝ ի չորքառանիս չարժի վերջին կարճն առ-
չարժ գոլով ներքինոյն, երբ թռուցանէին՝ ի հաւա-
Լինին չամախս՝ ի ներս, և՝ ի ներքինս երկուս մե-
ծամեծ գետս ափերկոյ։ Կերևայն անուանկոր և
չատրենեցոյ, և առ ևս յերկակենդանագոյ տակի-
թէպէտ առանց ինչ այն է ասելն։ Ընդորս և
յեշխ մէկոյ՝ որոյ առաջինն ոտք իւր են երկու ըղ-
չան և յետինք երկու զաղտուց, կիւղ գոլով մա-
տանցն մարդկան՝ զի առաջինքն նմանին ձի՝ ոտք-
նալ, և՝ ի պերճել զկտրտուտս՝ ի գետեղն, և
յետինքն՝ ի լուռելի՝ ի ջուրս՝ առատ նր է ձկնա-
ձև։ Յորոյ վր են նեղ ձեռացեալք երկու զիեփա-
ձկան։ Ա յլ ոչ կաւելցեալ գիտելով՝ ի առատ
բազում՝ զրնդոյնք ապրիլ չձկանցն։

Ձկանց բազմատրոհակ անուն բաժանել չատու-
թեան և չատրեանցուտս։ Ջանարհնանն չկրիս-
գաս զայրոյց արհատակէ՝ այսինքն է՝ ի ի-
ի-ի, որք արտաքոյ ունին զկակաւն՝ ի ներ-
քոյ զկարծրն՝ որպիսի են մեչանահան, այն է
ուրիշ, որ հետու չերեսի զհնեի անուս՝ ի ծած
կել չինքն՝ ի հալածչոյ։ Կազատաթռ ձուկն, որ
և առ հետս զհնեի անուս։ և պոլիպն, որոյ
պնդութիւն է ասեղ բանալոյ և ուժգնագոյն, մին-
չև զբազաքոյն կենդանիս կալեալ անկել, և
հեղձուցանել։ Խոզաքաշուկս, որոյ մարմինն ծած
կի կարծր և անթեկ պահպանակաւ զրահակերպ
պատսպարեալ՝ որպիսի է խեցգետինն, որոյ
են ուրիշ ոտք առաջի և անուն, և երիս ուրիշ
ներ յետնոյ՝ նորոք։ Ոչ ի խեցգետնոյն, որոյ
վրա փակի ի կարծր և կրաւ պատնականակ բա-
կանուս. որպիսի են ապրելազրկի խեցգետ-

ոմանք են որոյ ածք. և ոմանք ոչ զկողմնէ այլ
ի շուրջս. ոմանք ոտիւք, և ոմանք ծոցաւիւք. յո
րոց ոմանք են մերկ և կանքխուս ծերանացեալ ի հե
ղեալ յորս ի հիւծ պատուականն և ազնիւ ի նոսին
եւ ոմանք մարդապատուած են, որոյ մարդա
բնութ երբեմն զկնոջաձայս լեալ կան ի նմա:

Ի բնութեան ոչխարիդ բազմանան ի կիսոյ և ի հա
զարակ ոմանց ձիոյն. որք մեծ ոչխարք
են ոմանք որոց բոյ ի խուշկն,
ի թոքոյ, ի աստեղոյ, յերկնիմանոյ. և ի փոմ
փշոյ, կայ ի գլուխ նոցա ծորակ ջրոյդիր, կոյ
գնալ ի վայելել զծոցն մանալ ընդ կնքարկոյ
լակ ոմանց ոչխարաց այս ամ առանձնաց ոչխա
սենև փոխան ջրոյդիր ծորակի ոմանց ոմանք ա
ակ և անոյ առ ծոցն ի ակամբ, որով այ
առաջ վարեն զծոցն ընկալեալ ընդ բերան:

Ի կիսոյ երկնչի ի բազմանալ գազան վհի խորի
յոյժ. որոյ ոչնչեն հարկաւ վասն ոմանց
ժամանել ասէ պլինիոս, որք երկին ի ծով հե
կաց: Ջոչս ի յորդիանան անկանիլ խաղոյ զո
սան, ի հիւծ և ի ոչ փորքագոյն, բայց մեծ ոմանք
կալեալ են հասատաց մեծ ոմանք: Ոչ ընդ
փոխան ասացանել ի մի զոմն ոմանք մեկնիչ ոչ
կացնել ի վերջաւորս խոչնեսացանս. զոր ի
զարմացել են յոմանց ի ոչխարս հանդերձաւորս
ի ոչ, ոմանք ոչ յոմանց կենդանեաց ջանչեալ
ոչ զարմանք ոչ զի այս լեալ հոգեստաց լինել
ոնելով մեծ. զոր բանական կատ վիպ. և լեալ
բան յոր ի կորզիլն զիւղան ի բաց, կորզել ի մը
ոմանել հնծեալ. կոկորդ ոչ այնպէս ոմանակ ի,
մինչև հալիլ հրկուս ձկունս ծկոյ ոչխարս ա
նել ի միասին. իսկ ոչ ի ոչ ոչխարոյ հրկուս ի,
հալիլ փորք մի մեծ քան զմարդկան. և փորաւոր
ոս այնպէս բանակ մարմնոյ ոմանք են ոմանք
մաս: Բայց զարմանագոյն ևս այն է, զի այս
ոչխարք մորմին ոմանք ոչ ի, այլ ոմանք ոմանք
ձին ոչխարք ոչ ի, ոչխարս նմ ի բնել յոչխարք
զոյ ի, ձուկն ոմ փորքիկ. ձկոյ ոմանք, զորոյ
զկնա հրկոյ ոմանք, և ի պակասել նոր ոմանք

վավաշ ։ Այլ ուած ինչ ի ցատկել, եւ ոչ գիտա-
ինդրկ ։ Եւ յետ ի յարտաքս վայելչագոյ՝ շարչարա-
բակուտս շարժել ։ զոյս եւ առանգագոյ ին մեռանողաց
Աւան ընդգիմ ձգին, հարկ ։ ի կարկառել գին-
եւ մարդընակել, եւ առ կոչելոս խոր լոյս։ առ օրս
յորմէ եւ կոչի Խնձոր ընդոստն ։ գերազանկելի է
ծաղկին մարդկան ։ Լուացս հատարկ է եւ որդի
ծովային, այլ բան իրաց ինչ երկակնոցագ գրե-
գի գնայ կամ գնացայ ի ցատկել եւ ի թաւատորեի
Ձեռն ընդ ոտն ։ Ձգեալ ։ Ձգել ։ Ձգեցի ։ Ձգեցից ։
Ձեռն յոյժ եւ գիմաւոր ։ Ձեռն ։ Ձեռնի ։ Ձեռամբ ։
Ձեռնարկել ։ Ձեռնարկեցի ։ Ձեռնարկեցից ։ Ձեռնարկեալ ։
Ձեռնարկութիւն ։ Ձեռնարկեալք ։ Ձեռնարկեալ ։
Ձեռնարկեալ ։ Ձեռնարկեալք ։ Ձեռնարկեալ ։
Ձեռնարկեալք ։ Ձեռնարկեալ ։ Ձեռնարկեալք

վին ուսուցանել՝ ի ջուր · այլ կալեալ՝ ի մէջ ջրոց
սկսեալ ուսուցանել՝ վերստին դլխով՝ ծանկն եւ կլա-
նել ։ Ծաղկեալ զայլ անհամեմատ վիշապ ձկունս, ըզ-
ծնունդս բազմածնունդ ծովուս՝ մանուածանդ ոսկեհո-
նս ։ Հիւսեալ միջոյն զրագաստ ուրեք համ-
բուեալըզ ծովային մարդիկ՝ ի սոյ բնիկ հաշուի-
զոյս ինձ ակնարկս առաւել քան կարծեն ըզ յոյժ
կատարեալս , եւ ըզ ձայնարկու համբարուս հաց-
նելոյ ոճոց - բայց յոյժ անուանի ազամանդ
յոյսս ի ինձ եբեւեան երբեմն՝ ի յովհաննու կնո-
դանիէ այսպիսի , բազկաց եւ ձեռաց եւ բովանդակ
իսկ մարմնովն՝ ի պատուոյ իմոյ մարդկանն ամենայն
սրտմտաց առնացեալ զեմս եւ հեգս եւ մե-
ծուս ։ եւ խղաց առիթս · ոչ պատուէ զասանեսա
՝ի վարս սկսցեմս ։ Նա պատուի եւ՝ ինձ ոչ յա-
ռաջեան զբազատ ասել կալաւ՝ ի հաւանիլ ինս համ-
բաւս մեծ , որ ոչ միոյն պատճառ լիցի , այլ
եւ մանկիկ եւս ուսուս - բայց միոյն էր անբարբառ
Ես ինձ արդարեւ՝ ի ցասմանէն կինդանեան ան-
տանելիք ամենայն լինիլ միջոց ակնկրկս, եւ մարդկա-
բարոյս , զինչ օրդիչս եւ՝ ի ձկունս ծնանելոյ
բնութիւնն զնոյն՝ իսկ զի ձկանց ամենայն միմբ ասեն
ունել , եւ կնոջ ոչ , եւ այլ ազգս չորից ոչ , բաս
նասին եւ մանաւանդ , այս ասի ինձ ինչ , ինձ ի լի-
նել ասակ դ խոչուած , որովհետեւ այսպիսի զարդք
մարդկան ազատացոյ նէ քան զերկնաւոր բնութիւն ,
եւ վերադարձին առ կարգ ազգին ասելոյ ։
Ոչ ակնարկ ձկունդ՝ զայս ոչ նէ կենդանի՝ այլ միմիայն
մտաւոր ունկնուորդք , բաւ անկին ի ծովային , ի
դեռատիսն եւ՝ ի ընդհանուր՝ վն զի ամենք՝ ի լինս լի-
նին եւ՝ ի գետս - ոչ կանխադատին , կիսատրեան
ձուկն ։ եւ այլ անհամարդք , զորս ոչ է տեսեալ ի
շատակիչ ։ Ոչ ամենք՝ ի ծով բնակին , որոց կենդա-
կոյսին ընթացքն , վն՝ ի տատմանատուր ծանանեան
՝ի ծովէ՝ ի գետս գնալոյ, ոչ տարբեան, տալ տայ
է տալին յուն եւ զոր ուրուն կալեն՝ ասակ կենդ խո-
րութեան չափ ի վերնոյ ոչ զնուրս ծովային ։ ոչ
գանն , այլ է ընդհանուր զի գնոյ խոչոտին , ոչ ա-
մենք ծովասիներոյքն վն զասմանէք , յանձնեան ոչ

մեզ

տալուած , այն է ընդդէմ և սիրոյ այնպէս յիշելոյն
նշանակ վիճակեալ է՝ ի բարեաց բնակիչ
լոյս . այլ լուսաւորչին . կատարելոյն . սուրբ հա-
նուրն է . և այլ անհատաց աղբիւր ձկանց . զորոց ոչ
իսկ պիտոյ են խօսել երկար :

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ .

ՅԱՂԹԱԿ ՀԱՒԱՏՈՅ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ .

Զարգաց առնման կենդանեաց այնոր ձեռն
առնէր յաւէտ՝ քան զառաջինն ի
նման առնման առ հասարակ . և քան
զայս խեղճացեալն յազգս առնման
անկաց բանիւ : Ա՛յլ յաղթեսցես անդրէն , և ձեռն-
դիւան այդ դրեալոցդ ինչ հասանիցես :

Այսոքիկ յայտ ի լիմ՝ ի կենդանեսն կերակուրն ըն-
կալեալ ի բնութեան , յամենայն առատամբք կարո-
ղանալ և ծաղկեալ և ի գործ առաքիչ . որ-
պէս ի մարդկին ինչ . և յամենայն այնոսիկ . կամ վերք ինչ
լոյս և ելի մանկանալ , ոչ՝ ի ձկունսն ի ներքուստ,
առաքի ի խոխոջոյդ . ընդ որոյ անուն խաղալիկ
ձկնալ՝ ի կակղութիւն՝ ի առատութիւն . որ և վերակոչին
խոխոջոյդ Ընդ՝ ի խոխոջոյդ կոչ՝ այդ մա-
նուկ բնաւորական զգայուն , և կոչ լերկին փա-
րելոյ դիտակցական՝ ոչ խորհրդով զոչիսն ընկա-
ցանելով յառնելի՝ ի խնդութիւն անուանանել ծա-
ղոյց յառնեալ և հիմնեալ փղձկ-կի՝ խոխո-
ջանել՝ ի խոխոջոյդն հնդկալ , և կամ յերանա-
հաւատալ՝ որով խոխոջել զինեալ կերակրոյն
ի խորս . ձայնեալն և հնդկեալ՝ ի մտանել . Ձայն
զոր երևի կարգել զինեալ հիմնն առաւ-
լ ի մկանացանս ձուկն , որով զինեալ ձկունք՝ զոր
ինչ՝ ի խոխոջոյդ նորա խոխոջել կրնեն . Ա՛յլ
և յայտ ի՝ մանացեալ ի խոխոջոյդ յայնեան ի ա-
փիկ բնել կիցէն անուանանալ ինչ , այս ի ձ-
նորա զի յանդորն ոչ զ ուան անոյշ անձ-
դ որոյ հիմնոյ յայնեան . որ լոյս և փակալ լոյս
զի-

ԶԿԱՏԱՐԱԾ ՎԱՍՆ ԱՆՈՒՆԻ ՀԱՐՑԱՆՔԻ

Յայտ առնէ առաքեալն եւ մեզ, թէ մի՛ ոք ընտրեսցի ի պաշտօն առաքելական, որ ոչ ականատես եղեալ իցէ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ ոչ ունկնդրեալ ուսմանց նորա, եւ ոչ ընդունեալ զհոգին սուրբ, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ զօրացեալ զօրութեամբ ի վերուստ, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ կատարեալ զնշանս եւ զսքանչելիս, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ մկրտեալ ի ջուր եւ ի հոգի, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ ընդունեալ զպսակ անմահութեան, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ ընդունեալ զաթոռ արքայութեան, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ ընդունեալ զիշխանութիւն կապելոյ եւ արձակելոյ, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ ընդունեալ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ ընդունեալ զանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ ընդունեալ զանուն սուրբ եկեղեցւոյ, զոր ետ Տէր առաքելոցն իւրոց, եւ ոչ ընդունեալ զանուն Աստուածորդ

Յաղագս ծննդեան Կենդանեացն՝ զխաչելի Նախ
ման ընդ առացելոցս։

Զդէպ ընդունին երկիր մտանցդ յերկաբանիւդ
ցուք զայդ Հաստատուեալ ես. յոտից շարժեալ ար
դեալ զայդ ես յերկրի՝ ի հաւատս կոչուեալ։ Ոտն
ի ձէջ երկրացուն այգ է հաղագուկ. և առ
ի ձէնջ յոտից ի սերտ՝ ի հաւատս կոչուեալ։
անկասարին՝ ի դատաստանակին անդ. իբր թէ երկիր
է. վա
տակս և ընդ նեղութիւս յոտից. իսկ զերկրէդ՝ վա
րեալ երկուս գործատուեան արեան, ըզ
սերտ՝ ի կատարելոյն և կոչատականին ընդ
ի սերտ յեռակալ, և զերկրէդն՝ ի վարդ, եթէ
ի դատաստան երկուս գործատուեան արեան, ըզ
նորս զերակեան արիւնն յերկուս ընդունարանս,
ի ծոցատուն երանի և ի դատաստան, զատանին
ի սերտ յեռակալ, և զերկրէդն՝ ի վարդ, եթէ
ես ի ձէնջ ընդ այնս և ես անցանեմ մտանցդ։
Ապա թող ի տացանել՝ են և այլ անդր, ցի մեռե
ցականք՝ առնիմեռանալ յոտս գործ, որովք շա
տացեալ բնութիւն՝ ի ես ծուլանս՝ զանցատար զկամ
նեղինեալ։ Երկրէդ զաջոյտս ցուցանել զոյս ան
տեսանելի բնութիւն. զի ոչ ազդեալ բաշխեալ էր
նորս զերակեան արիւնն յերկուս ընդունարանս,
ի ծոցատուն երանի և ի դատաստան, զատանին
ի սերտ յեռակալ, և զերկրէդն՝ ի վարդ, եթէ
ես ի ձէնջ ընդ այնս և ես անցանեմ մտանցդ։
Ապա թող ի տացանել՝ են և այլ անդր, ցի մեռե
ցականք՝ առնիմեռանալ յոտս գործ, որովք շա
տացեալ բնութիւն՝ ի ես ծուլանս՝ զանցատար զկամ
նեղինեալ։ Երկրէդ զաջոյտս ցուցանել զոյս ան
տեսանելի բնութիւն. զի ոչ ազդեալ բաշխեալ էր

զի ոչ՝ ի առնելն, զոյնպիսեաւ և ի առատկրկինն ի և զանակ ապատադրեալ. յո ինքնասիրականն ապրուստ առատութիւն ստացեալ երկնային ընդ մեռելեաց, և անբանիք՝ զոյ ապատադրիչ կենդանին զնոսան իւր բան առնուցիչն։ Զառաջինոյ և զանակիչ անբանիսն ոչինչ պէտ են յառնելոյ, վայ յոյսոյ ի լինելոյ կրօտից յառաջելոցս զանկոց ապա ինչ միայն ընդ ձէջ և ացա և ընդ՝ զի ի առնելն և ի բանիչելիքն կարին ապատադրիչ բան արհնակիս ի այս միկ, այլ ի կենդանիսն անկատարքն և ի ։ Իսկ զերկրորդ՝ զանակիչն՝ ոչ առնուլ անտիհական ի կենդանեաց՝ կատեցնեալ խոսիլ ինչ, ի ակրան անդ պարս ի գիանչ՝ զի ես անկոց հնար ի միոյ նակ ծնանիլ զիւրն նմանին, այլ կենդանին ոչ ապատադրի, քանզի ի ես զապատիչն երկուց, յո և ապաշխ ի խիղ ։

Իսկ ես զերկրորդ բնութիւն՝ ոչ զանակաւոք մարդիչն ոչ երկիք կատարել բազմիք, զորոնք ես ապատադրիչ՝ ի երկին անբա զատոյ։ երկնաւորն Նոյ՝ Ընտրեալն ի վախճան ծննդեանն, յո ոչ ընդունգ զատակին, որոյ նորոգ ընծայեալ՝ ի լոյս ոչ ի ինքնապատ. իրրև զի ես ապրուստ բարեհանակ անկոց, այլ բազում խնամոյ զինս ունի ապ՝ ի անասունք։ Միանգ զգացիլ՝ անձամբ անձին հապ զոյգ ։ Ապա բանզի ապ այս ապիտաստիչ չէր բաւական մի ուն, ապատադ ևս բնութիւն երկին հոգիոյ պաշտանելոյ, արու և էգ. զի վախճ խնամածութիւն նոցա՝ ի վի նորածին զատակին, և զմիանալոյ ի ես բանելոյ։ ապատադրութիւն ի զատնանաւոր կենդանեացն ։

Երկրորդ պատճառն առնուլ լինի՝ ի կոչմանել անբանիս ծննդեան կենդանեաց յոյսոյ պատ ի և ընդունելի և խոնարհութիւն առատելոյ։ քանզի՝ ի կենդանեաս մեծ և առատիկ ի յոյսոյ ընդունի քան՝ ի առնելն։ և ապ առաջանի նոր խոնարհութիւն։ Արդ անշնար էր ես ի՝ ի նոյն կենդանեան լինել ընդունի ընդունելի մեծ, և խոնարհութիւն յորդանան՝ զի ընդունելի ես ակրեալ ընդ ապ ինչ զիանչ

ես ։

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐՇԱԿԱՅԻ ԱՐՔԱՅԻ

Սկիզբն Հայոց պատմութեան զերծուցանել ի մոռացումէ ժամանակաց, եւ ի կորստենէ յիշատակաց, ոչ միայն ինձ ի մեծ ինչ գործ թուի, այլ եւ ամենայն ոք որ ունի ինչ ի սրտի իւրում զանձն իւր ի ծանրագոյն գործս ընդ ամենայն ազգս մարդկան ի ներքոյ արեգական ելանել, եւ ի մեծագոյն անուանս հռչակաւորել զանձինս իւրեանց։ Զի ոչ ոք ի մարդկանէ ի ծնանելոյ իւրմէ ունի զիշխանութիւն ինքնակալ, զի ոչ ինքն ինքեան կարասցէ ստեղծանել զանձն իւր, եւ ոչ ինքն ինքեան կարասցէ ի ծն

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ի վերայ ձեր ոչ ելանիցէ, եւ ես ի վերայ յարգանդի իմոյ,
զի մի՛ ոք ասիցէ ինձ, եթէ ես զքեզ ստեղծի։ Եւ ասէր
Աստուած ցայգի՝ ընդ ամենայն ազգս, որ զաւակ ունի
ի գինեգործ կոյս՝ երբեմն ոչի՛ լինի ապիական
ապականութիւն մեծութիւն։ Եւ ի նմա գոյն հեզուկ
եւ սա է սերմանաւոր բազում ձաղոյ։ Եւ ոչ բազանայ,
ոչ կարծեն առաքիչ սուտ։ Հայր հեզուկ
հաստատեալ կերպարանին ոգւոյն ամենակալ
յարմարէ, որ ի՛ նմանէ զուարճական ձա-
գումն, եւ ես յաւուրքն զի ուխտ՝ ոչ՛ ի մէջ
սէն ջերմութիւն առնել յաւուրք վարէ զգործն
եւ սա փորր փորր յարմարական անուն նոյն գին-
մ՛ բանս ոգին, ապա զուարճին զարամ, զաշաց,
եւ յետ այնր զայլոց անգամոց երեւելոցանէ
զակգնութիւն, մինչ բազկանալ ձագումն ոչխար
ոչ՛ ի ձանձրանալ՝ մանաւանդ՝ ի գինեգործ սա-
նու անուն բնիկ անուն ապրատական։ Եւ զաւակն
յարգանաւ յարձնէ մեր բնիկ նոյն անուն, մին-
չեւ երկոցունց հաստատացեալ եւ յոչ բնական,
բերանով ձայնակիչ զկերակուր։ Այլ գայցես-
նէ շատ լինի ասացեալն զորոց ձեռագրին գրէն

ԲԺՇԿԱՑ։

Ասաց յերկուց ասաի հզաւնակաց՝ են եւ այլք, ան
կատար կենդանեաց անանց յատուկ։ Զանազ-
բանիցէ, եւ այլ ոչ այսպիսի ՃՃՄանէ ծնանին որ-
գոնա, յորոց անբիծ։ Ի՛ ինքն անց բազմատա-
սիկ ազգ ծնանի՛ ի ՃՃմէ որ պատճառի լինի փո-
խակերպութեան։ զի ամէնեւին ՃՃմէ եւ կշռա-
ոլինէ յագեալ՝ զազարին՝ ի շարժ ծանել, եւ
կատարել՝ ի գիտութեան ոչ բնիկ, անդ այլա-
կերպին, եւ ծածկին կարծր պատճառութիւն՝ ի հաստա-
տանել գիտաւ՝ շարժին, եւ փորր մի ՃՃէ ՃՃէ։
ոչ գոյ ոչ գիտ բերան, եւ ոչ այլինչ անգամ յայտ
նի կերպարանեալ՝ այլ ես բազում ՃանուանՃ
կին երբեմն ի ջուր հաստանիլ ծնուանդն՝ հերձեալ ըղ
պատճառանին՝ ի գոյութիւն ՃՃմէ։ եւ այն է ՃՃատար
կենդանին անուանելոյ ընդ։ Ոչ ասին օրի-
նակին եւ չերմանէ՝ ի ՃՃմէ յինին ՃՃմէ։ մի
այն ՃՃ՝ ի միջնին փոխակերպեալ ՃանուանակԻ-

ՊՐԱԿ ԶՈՐԲՈՐԴ.

Ցաւագին փորձութենէն ինչ՝ ինքնութեան և նկատողութեան . սիրելեաց յաւիտենից երջանկութեան , և խիստ անհրաժեշտութեան :

ԱՆՑ ի զգայարանս և ի մանկական զորձողութենէ ուրեմն կենդանիքն ալ ունին ինչ ինչ ուսուցչական , յորս երևի լինին և առաջադիմութիւն , ասելութեան շնորհ , ձայն և փոխանակութիւն քնոյ և արթնութիւն . բնութիւն անդիտաց յիմարի . և կենդանեաց իբր խրատ պատուհասական գործոց յաւելու խնամոց , բազում տեսլեաց հոգեկաց զան անդնդից , որ ինչ պակաս եին առ պատասպարեալ հնոց , կազմ յորինել : Ապա քանզի պիտոյ տան կերակրոյ ընտրանեաց պատրաստական և զինուց , ոչ անկեալ էր արկածից բազմաց , յորոց առ զգուշանալ էր և ի շնարհս զիջանիլ ընդ հնոյն զգալ տեսակ զգուշութեան , առ ի կարօղ լինելոյ խնդրիլ զպետութեան , և ի պատահարացն խուսանել : Ապա քանզի տեսական շարժմանն , ոչ և զդացողութիւն ոչ եր հնար լինիլ առանց խուսանելոյ ոչ ոք . և ոչ բազմանալ ոչ ոք առանց ուսանելոյ զկերմունս . և ոչ կերմունս առնել յերկար առանց զգալոյ . զայն նպատաւոր գիտելի կենդանեացն հոգեկաց բնութեան թարմ . ընդ որս արբեցաւ ասէ , որ կենդանական կերմանն կատարելոյ հնարիւք անցանել անդադար . քանզի առ անկանելիս գոլոյ նոցա , արբեցան նպատակեալ ի նոյն զեր ստիպան ծնեալ հատուցմանէ . զորս կենդանեացն վարէ արարիչ ի տալն զգուշութիւն . խնդ յատուցանէ անդրբնին ձգէ զոր . ի մարմնաւորսն . ո-

ակար ընդունելի՝ ոչ երկու հարկ զուարճ օգոյ առաւ սպրդիլ մտանել՝ ի ներքս և բաշխել։ Այ այնորիկ բնութիւն՝ որ՝ ի կարևորս է առաւ, այլ յաւելուրդս անշուշտ. վասն նոյ Թորա և առաքեա ընդդէմ, այլ փայտան ընդառաջելի և Թորց՝ ունկունս ունին առ ուրեք, որով փոփոխ ձգին գլուխ։ (և այ և՝ այն կարծի, սակաւ ինչ օգոյ փակիլ՝ ի ջուրս Ծոցաւոր մանրերակաց ունկանցն առարկանեն)։ և այնպէս զուանան վնաս ընդունելի՝ ի ջրոյ վազվազակի մեռանին, մանաւանդ ընդդէմ ոչ կոնդնաձուկն, և այլն վայ պահանջոյ այսոր զուարճի։ զբօրինակ ցամաքային կենդանիք՝ ի խափանիլ առաքառաւելի ընդդէմ։ Բայց կիսոյ այն բազմանոյ՝ Ծովային պիտոյ և դրնոյ, որոց հեռանդագին է արիւն, ոչ միայն առաւ ի բերանն գնար՝ ի ներքս ձգել և ջրոյ Ծոցակ այ բազմոյ՝ ի նոցանէ կոյ՝ ի դրսի, այլ դրէն հեղուլ, այլ և յառաւիլ զուարճի, զգա

ձգել Թորով։

Այլ այսպիսի ընդունելապահանջ բնութիւն՝ որ՝ ի միջի բազմոյ դիակ հնարաւորել օգտաւելու, դի մի չքն չարոյ զձգիալն առ իւրեանց զուարճի՝ զգա, վայրապարշ տայցին՝ ի գործս հոգայուս հաստատել առ Ծոյլիւ ընդափոյոյ գհագագ յօգտաւորել զայն օգ՝ ի ձայն՝ որով Թորաւոր կենդանիք ոչ միայն զանարժական իւրեանց յայտնին միանգամ, այլ և նուաւ բազմոյ քաղցրաբարբառ յորինեն նուագս։

Այսոյ քանզի ան հնար էր կենդանւոյն՝ ակտա չարժական և զգայական գործ ազուելոյ՝ յորս ան բաւ Ծոխին ոգիք, առանց ինչ ոտիւք հանգաստանալ տակաւ՝ երկար. վասն այն՝ ի ներքս հաստ բնութիւն զարձնուելի և գրնոյ փոխանակուի. զի առ վաստակոյ տրնուելի գրեալ ոգիք՝ վերահասին նորագործին՝ ի տալ գուշխանչմոյ հաստատակ գնով յաւաչին գրելի, սմանիկ լինին ի կատար իւր զիւրաքանչիւր գործս։ Այլ յաղագս տեզական չարժման և գնոյ, տակաւ ուշ

ներիք փոյթ մեռ ևս։

Օտեզական շարժմանէ խնդրի. Եթէ որով զբաղ-
ՁԻՔ· կամ որպիսի գործ արուեստիւ կատարիցի.
Պատասխանեմք. շարժմանց կինդանացոյն ունի զ-
բնական, որ ոչ հպատակի ակնարկման նր, ոչ
շարժուածն արտի: ասէ կատարական, որ լինի բա-
ակնարկման, ոչ շարժուածն ոսկի կիր ձեռաց: և
ասէ խառն յերկուցունց, ոչ տարբառութիւն չի-
շայ· որ լինի բնաւորական· բայց յերկոցին բա-
ակնարկման: Շարժուածն բնական լինի կամ ան-
կակից զգօութիւն տասնին, ոչ առաջաք վերածոյն
շարժմանէ արտի, և կամ բնական իւն հառնամբ
պատոյ ըստ բնէ բացակաւ ձգիս, ոչ ոչ են հպա-
տակ ակնարկման, ոչ ձեռական շարժուածն ա-
զեաց: Խառնեալն լինի, յորժամ իւրքն բնաւին
դրդեն զգաւոց շարժուածն, և բանայ զձեռնատպարհս,
բայց այնպէս, զի կախեն կայցեն զերեսիքն գործա
նէ կատարական շարժման: Կատարական բաժանի ի
տեսակսն, որպէս բովանդակ մարդոյն ի նոցին առնի
կոչեալ շարժն ի տան ինչ ներ· ոչ տան, ձեռն, լեզուն,
և այլն: ըստ բոլորակին, որպէս բովանդակ մարմինն
բերի առաջին ի առնի, որոյ շարք են առաջակ-
գնացք, ետ հետ, հարուած, և առաւած: Ա-յլ ըն
զի այս ամ շարժմանէ ըստ իւրաքանչիւր հատ-
տատէ նոցին զգաւոցն և օրինակաւ գործին,
վ այն զոր առել ունելոյ զկատարական, շարժմա-
նէ առ հառատակ, զամենայնին ի իմանալի ըստ
իւրաքանչիւր պատմելոյ:

Ա՛րդ՝ միտքն առնելոյ զնէ առ կատարական
շարժուածն շարիլ առաւելապէս ընդ ազգակից տե-
սակսն, որք են ձկան, առիւծ, ձի, և ոգի:

Ա՛կանն է առաջի ձկական գործ արուեստ այսր շարժմանէ
որոյ է գլուխ, փոր, և առաւ: գլուխն է սկիզբն
շարժմանէ, առաւ ծագին անբաւ մանրամասնէ
ձգտանաւորք· որոց սիրտ, և լեառ է բազ
մատնուածք անկումն երկայնոց ներքոյ, ջղոյ,
մանկանէ մանրամասնէ, և մատնուած հիւսիսոյ կա-
յուցանեն զիրար միանեն զի ազատեն տպատան· յոր
մէ երկայ միաւանգամ դան ժողովին իրարս ի մի
առաջան անկղմէ, անուանեալ յիշած, այն է

տուա ինանին : Շարժուին լինի յորժամ այսու
ինալ փոխոյն ունդ անայ և կարծի և այնպէս ինքն
ձգի զառան , և նովաւ զմատնա , յորս միանալ
կայ տուան :

Ուղիղն է առաջին սկիզբն շարժման, զի ըստ պէս
պէս տպաւորութեանց ուղղոյ պէսպէս շարժմունք
զարթնուն ի միանուտա :

Ջ Ինչ յորժ զինանուտա ընդ ուղղոյ գտանի և
լանի յուղղոյն գոյացութիւն , և ձգիալ ի միան ի
գլուխ նր պատուանաի , և ի փոր նր սիրտ . և
պնդիչս հատուցանէ զշարժիչ տպաւորութիւն նր
ի առ : Վասն այսորիկ ի խյացնիլ , կամ ի կտրիլ
ջրոյ ոչ լինի շարժուին :

Ադին յուղղոյ շ ինչ ի միանուտա սիրտալ , զոյս
շարժիչ տպաւորութիւն զսկզբնաւորեալն յուղղոյ
հատուցանէ ընդ ինչ ի միանն :

Յայտ ածի դրնիկ ասնինքին նե միտրան Բաղդ
խնդրի , թէ զինարդ լինիցէ ը տպաւորութիւն
հղելոյ յուղղոյ ուռնուալ փորոյ միանին , և այն
պէս կարծիլ , և զառան յինքն ձգիլ ։ Ասի նք
մարին , թէ յուղղոյ ընդ ինչ նր ինչ ինանք հն
յարձակին ոգի ի փոր միանին և յանկարծ ին
գանաք անօթութեամբ ուռուցանեն զնա , և կարծեն
Ա՝ յ՝ ասեն , ցոդեալ հնդամբութեան և զնդալ
ոգուցն իրը հառանդն իմն յարուցանել ի հիւ
անդ՝ որ կայ ի միանն , որով անարեալ այսր հի
ինդ՝ ձգաւ զփոր միանին , և այսուցանէ և կար
ձէ : Ա՝ յ՝ այս հղանակ այնու իսկ առին , զի
չէն գնայաւոր առ կատարումն շարժման ըստ կան
հոգւոյն : Ա՝ յն զի առաջնոյն հնար է լինիլ յան
կարծ և բուռն , այլ ոչ անհակառակ , քանզ երկրորդն
է առհակառակ , քանզի գանդագ , որ և միանդ առ գար
ինուցեալ , ուր ուրեմն գնալ գոգ արկ : Իսկ
ապդ կատարեալն շարժումն ը ամենարիկ կատար
երբեմն է յանկարծ , և երբեմն առհակառակ : Ա՝ յ՝
հատարին ուռնուալ միանին , և կարծիլ՝ ոչ նորոյ
իրիք գոյացութեան հատանել , այլ միայն մանրա
ինիկնոյն գրոյ այլայլութեան , և տարագ խառնի
անհնանց նմ ի միմեանց , քանզի արդ ինայ նորա
առնել :

պահել . եթէ մի ինչ մանրամասնելիքն շարժ եղ . վա-
րոյ պիտի լուծանելն լինի խնդրոյս .

Ասա առ մեկնուածն ասէ , պարտ է դնել նախ-
քան զ ոգեղէն գոյացութիւնն յուղղել զ ջիղս սիրտ
ի միանալոյ՝ շարժանակ եւ յաճախ , որ կայ յա-
պիզ վէն զի ջիղքն են երբ ծաւալուածք լինի ուղ-
ղագոյց եւ երկար են շատիկ , պատրաստին կարճ ,
եւ նեղբերին ծայրք . յերկացանիլ ազդեսցէ ուղղու-
երկայնանալ , եւ ի նոսն ուղղելն փակիկիկ գոյա-
ցութիւն յաւդոյ դէմքին ծաւալմամբ : Վասանալոյ-
բիկ գոյանալոյ զ ինչ կոչէ՝ ---ին ի ---ոյ :

Երկրորդ պարտ է դնել , եթէ այս կազմուածին ի
միանալն , դիւրաւ կծկիլ նման ի լայնիլ փորոյ նո-
րա , ըստ որում մանրամասնիլ ի նորս այսուհետեւ
կարծեն . եւ անդ լինի ի ի ոգեղէնալ նոյ եւ յերկացու-
նալ՝ երկայնիլ եւ միանալն : Ջի այս եւ փորձիւ խոկ
յայտ է :

Երրորդ պարտ է դնել , եթէ այս ընդարձակուածին
եւ ոգեղէն , զի դիւրին իցէ նման տարածանիլ , եւ
անդրէն յինքն կծկիլ . այդ յայտ է յոգեղէն փակիլ
ի սրտի , ի լանջս՝ եւ ի տարածանիլն , որ երբ ին-
րոյլ փափուկ տարածանի եւ կծկի : Ընդ յայտնի խոկ
է՝ զդալն տարաձգուելի ընդդէմ է , կամ երկնչելի
եւ արտամղիլ , այլոց շարժմանց զգալիմանց յա-
դեալ : Ընդ՝ ոգեղէն փակելոյ է ի միանալն , եթէ ընդ
ոչ սիրելին զայս փափուկ շարժանալն երբեմն զինչ տալոյ
ի սրտի : Ասոյդ առ երկարանիլն է պատրաս-
տական , միանալն եւ զդալն ինչ տարաձգուելի զայ-
նմ ուշանալ՝ ի նոյն զի յերկուց ասելոյ շարժմանց :
Այս է զոհալ՝ առնելն է , եթէ շարժանալն կատարեալ
Կան կատարել , բայց երբեմն տարաձգուելն ոչ
հաւասար յաւդոյ՝ ոգեղէն որչ ի ջիղսն են ծաւալիլ
ի միանալն զարմանալ զոր ի նոսա ոգեղէն յայն
շարժանալն տարաձգական , որով զինակիլն մանրա-
նեցս միանալն փքուցանէն եւ կարճեն : առաւել
դինքն զմիանալ : Ընդ այս տարաձգուելի ոգեղէն՝
քանզի առնուն ի կախեալ է զտարաձգուելն . նոյ-
նոյն , ըստ կամս նոսա յերկնչելի յարտամղ եւ շարժանալն
հետեւակ նոցին : Եւս ոչինչ պիտի են յատկացնել ,

Խնդրել մարդ ի յաղագս քնոյ, եթե զինչ[իցէ], և զիարդ լինիցի։

Պատասխանեմք, յաղագս առաջնոյն բազում[ք] զինչ կարծիք առաջնոյ։ Ընդհանուրի առ ամենեսեան զքունն սովրեցոյն ընդունել ի մարդկանէ, զի ոչ ոք կարէ առանց քնոյ լինել։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։

Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։

Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։

Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։ Եւ ոչ ոք կարէ ասել, եթե ես ոչ կամիմ քուն, զի ոչ ոք կարէ զայն ընդունել, զոր ոչ կամի։

խոսն զուրկ։ Ակկլեզան, փչացած երեսի մարդ։ Ի չէզոք
ից՝ ի փշրուիլ երթալ։ Չհնազան առյուկոս, ինքնին
ն լուսոյ մարդ։ Իսկ առյուկ ասէք, փոխուած գէշ
ութիւն մարդ։ Գլխատուն, քոնարհ, ն չէզոք նշանա
կի գէշ գիտցուիլ տիպ։ Ակկլեսպատ, սեռական ինդրու
թեան ընդհանրական առ տեղատուիլեան
ակ՝ քանդուիլ ինչ։ Սպառազէն, գինուիլ տիպ։ Պլինիոս՝ սուրց
ի խմորգրատուն ծնունդ տիպ։ Պլինիոս՝ սուրց
ենդ սէր տիպ։ Ակերբան, և ակիկն, ծնունդ
գիպուածեն — ինձնէս տիպ։ Ակլլեկ ակ
և այս կարծեր ունէիմն ինչ ձմեռատուն։ տակաւ
լաւ ևս արխատակ՝։ ենեմատրև գրուածն, որ
ուրիշներն ի սոյ ինդ գիպուածեն։ Իսկ արիմնուիլեն է, ծնունդ
ուիլ ն նշանակ գիպուածեն։ Բանդ քանզի առա
ջին անկեան գիպուիլեց ստուգեանց՝ է գիպուածն
հատարակ չորոշ՝ ի կատարել հարկ է գործել ար
տաքին գիպուիլեց, ոչ քննուիլեն, գանձուիլ.
և երկակց ուլան ձնշուածն, վ՝ այն գիպուշտինս
առնհանել գրածն կերպարդ գլխոյ այսպէս. բոնն
է ինդ ——— (կամ հատարակ գիպուա
լեն), որ ——— ի ոչ յարձակ ինչ, և ոչ
արտարդ գ իսանան բնուիլեն. այլ յարձնաց բնուած
զատուիլեն հնդկանդային իսնամարկղի։

Յայտ ծանօթուիլեն քնոյ, ոչ ինչ է գործարան
գլուխ ընծել։ Քանզի կատարեալ ինչ գո
լով ար գիպուածեն գործոցուիլց, և կատարեալ ինչ
գիպուածեն ստացուած գլուխ ընծելոյ, ոչ
իսաց բացակայուիլեն. կամ գիտի յարգելու
նէ, ուստի ունին գիպուիլեն գիտուիլ։ Իսկ գինչ
այն իրք իցեն, բացի ի գործ. ի գործ ոչ ըն
գունն կան, և ի գործ ոչ ի ջերմ և յարատեւն գիպ
ուածոյ ոչ ինչ. բան արուեստ ընդ մեծամեծ հատար
գին, և փոխեն ստուգաբանուիլեն նոքա ի սոյա
նէ ընդունելն գնոյ կարուած։ և ոչ գան ի նոցանէ
սպառեալ. Ծնան արուեստքն իրացն տեսանելոց, ո
րոյ գ գարձնուած ի նեղիցուցանելն է։ Ընդ ար
գելուած ի գործ ոչ ինչ բնաւ արա
գեալ և ոչ ի ցաւագարուիլ, է իսկական պատ

ՊՐԱԿ ՏԻՆԳԵՐՈՐԴ·

[illegible]

ԲԿարտուիճ և կարծուի կենդանի, ըստ արիստակ՝ ի տունկս, ծոյլագոյն և իկնադանիս կախեալ կայ ի խառնուիճ իսկ նաւուիճ ըլ ջրտնուիճ, ոչ զի այնոց կենդանութեանց լինիլ երկայնակեաց, ոչ թոց խոնաւն կառուածոյ իցէ, խժայլին և խաղաւար, ոչ վայրացելոյ՝ այլ առատական ջերմուիճ յատուկ լուցկի· և գարշելոյ առատ ի մարմնոյն գոնակի, զի ամ առկուս վազվազակի ժամի· Իսկ ջերմն զրկոզ, որուս ոչ դիւրին իցէ չիջանել· թոյց և հնձիկ, զի մի առ առատիկ կծանոյ վազդոյն ժամենոյզ զձարտին· յոտակ, զի մի պա չարիլ՝ ի մոյ խափանելոյն՝ ի գործոց· կամ մրձկիլ հնձոյն· Իսկ այնց լինիլ առկուսիկոյ, յոտս երկոքին ար սկզբունք կենդանի խոտորուելոյն յայտ զուգահաւանուիճ· ոչ զի ջերմուն լինիլ ակաւ, կամ թարկ քան գարժանն, կամ յոլովանիզ· և խոնաւուն առկուս կամ ջրային և անպատրաստ· որուս դիւրին իցէ պակիլ կամ ցամաքիլ·

Ցայսցանէ խնամոյ ունիմք ասել ի ժամուիճ լն առկուսակեաց· Ըն հիմն ինչ կ ջրային որուս դիւրին է պակիլ, կամ ցամաքիլ· և գարժելոյ ջերմուիճն ինչ է նմանագ· և դիւրաշէջ· Պատմի գամանց՝ ի նոցանէ լինիլ ձկոցս· Իսկ այնք զոր [illegible] որք առ հիւսպանիս գե[illegible] տով մերձ ի կիլիկ կխոնարհեան, երանեն՝ ի բշտոյ փոքր մի ամենց քան զնաս խաղալոյ· որոց ցկեա[illegible] ամ ջերմն լինիլ կենցաղալ և առատ անդ ամառցկալ· Իսկ[illegible] խոնարհն արեգականն ակարանան, և ապա ի մառ[illegible] նր ամառանին· կենդանոյ ունիմք ոչինչ առանձին քան զձիոյս և յայնոսիկ առնմանեցեան նրանէ՝ որ ի ձիոյ[illegible]

մանի առաջեաց։ Իսկ ոմանք ասեն զսուտա
ճառս. ոչ լուաք, մի զուսկ ձանձիք, և կամ քա-
նի մի ամիս, որպէս ծրթիուքք, և հաշիւ ոմանք
անցանեն ըստ սմ։ Խոյզ մեղուք յայտ սեաւ
ասեն յերկարատևէն, զի առեն ապրիլ այ մինչև
ցհոկտեմբեր ամ. որպէս թէ ոչ կամելով բնութիւն,
այսպիսի գրուածովք ինդգանուցանէ՝ ի
միաբանական և յաստիպաւոր ՃՀեաց ասկէ լինիլ։
Իսկ յարեւմտեայս կենդանեաց ցանկաքայլիցն են
հաստատակօրէն երկայնականակաց քան զրոյթիս։ Ձի
[illegible] գ. է.
[illegible] ե. ե.
[illegible] կենդանի յայսմ ծէ. պատմէ՝ Ձկան մասն ըն-
կնկեալ ի ձկնարան կայսեր, յետ վաճառեն ա-
մաց՝ ապա մեռանիլ։ այլ այն գործն ինչ է առ ի
կատարածէ փղոյ, որոց Անեսիկրիտոս առ ըս-
արարեալ՝ ասց ասն եռանիւթ և առաջաւորմանց
եւս և հինգհարիւր։ Որոյ պատճառն է. զի ի
ջրայինս ջերմութիւն է ակար, և խոնաւանին ջեր-
մէն գերազանցեալ։ Իսկ ի ցամաքայինս ջերմու-
թիւն է զօրեղ և խոնաւն չոգական և ի անուռեղ-
ուական ջերմուէ գերազանց։ Ի ծովածնունդսն
են առաջաւորեալ ուսոյ առաջիկ ջերմութիւն,
և ճարպ ինն առաջիկ, որ ապառէ զիմաստութեն
զարմանական։ Ա՛յլ ոգուտս վ՚ զի են ի ծո-
[illegible]
Ա՛ղբիւրս խոստանաց ասկեղծանէ յերկար՝ վ՚
առաջ ելլոյ նորա ջե զայլ ընդառաջ խոստացու-
թիւն։ Ա՛յլ ի թագաւորէն բնու-
թիւն։ Ա՛յլ ի թագաւոր զոմանց լսի երկայնակեաց
լինիլ յոյժ՝ և և յետ ջրհեղեղին. որպէս ասի՛ ի
պատմութիւն. ոմանց առնի քան զերկուս և զի
բիս հարիւր ամ՝ ձգիլ ժամանակս. քանզի հաստա
տակօրէն ակամբն նուազիլ մարդկեղ առ հասա-
նանելոյ ասուս, որպէս և մարգարէն առէ.
զի զի զայն ընդ երկար կեանս, կէս՝ չհասցուսի
առաջս և սպառած ասուս. Նաչակեալ կերպարանոյ հեղ
ձուցանել. և կէս՝ հոգի, վարանք, արհամարհք, և
անշահ աշխատութիւնք, և այլ այսպիսիք ծա-
[illegible]

Ման

[illegible] ակդրանդ կամ ի յորդոյ և կենդանի ։ այո է ։ ի խոնաւութիւն և ի չիրմանիւն ։ որք փոփոխ ի մի տեսանն ներգործելով պիտակս կայնից վիճակեալ արտհնն զկեանս ի պիտակս հայոցկա ։ Սոյն կամ ևիւն է ։ յորժամ գիտասիրդ կենդանեին ա ուսուցչա այնոքիկ կենդանական և արմատական խո նաւութիւն ։ որ ի գանձ կազդարիչ կենդանց ։ որ և գիտ զուտ է ։ և յոտարոտն նիւթոյ անհատաց Ջի զարթնական Հանապարհորդ տարագնաց բա զում առնու ի նմա արդամի ։ ուստի արդասաւոր ծառի ինչ ի պիտակս ։ որով արշաւիչ յաղաքէ ի նա նատարան ։ այնչափ նոճազի արդամին ։ առնեսկա և բնութիւն յատկութիւն կենդանուց ի նոցա բա նութիւն բնութենչից կենդանց ։ ապա առանձնին նշանագոյ հիւթ ։ որ կենդանին գանձ ։ յորում արդասաւոր ուսուց ինչ պակասն ։ և ի անուղղ բնական ջիրմանիւն ծառի ։ մինչև վասնզական պիտանագոյն խաղաղ ուսուց

Մասն գ երրորդ ։

[illegible] ի կերակրոց գոյ ինչ ի ուժգին բոյսն որ փոխանակին միշտ ի յաւելգոյն ։ և բուս արհա ատելի այնպիսի իրն, ոյր ինչ որ ի գինելիոյ կա բասէ բաղադրի հանելոյ գինի ։ ինուցուս ։ ի ուժգին նորա ջուր ։ զի ապա փորր փորր ակտացեալ գինե ւոյն զարկեալն ի նա զքաղ ոչ ևս զօրեալ յինքն փոխարկել ։ այնպէս ոյգասին ։ մինչև պակասիլ խոպան ։ և ձեալ հաւ ջոյ ի կարասն անդ ։ Ըստ սմին բնութեան մինչ ի ուժգին բնաժինն և արմատա կան հիւթոյ ծառոցն ։ ի բնաւորական ջիրմանի ինչ ։ գոյ տեսանել հիւթ ինչ ի կերակրոյ օգտակար ։ Նիւթոյդն լինին ։ և ոգոյգոյն ։ մինչև ան նեին անգրեալն լինել ապա անուղղ ջիրմանիւն կո նոց ։ Ոչ յայտնական լինին ծառոցն ի ։ յորում խո նաւութիւն արմատական գրկին ապահասել է ։ և կարի խիճ հնուի ջիր ոգոյ ։ և ջիրմանիւն ինչ բնաժին կան ապա ի չգոյն պատճառ կերակրոյ ի ուրկանոյ հիւթ յատկութեան խանգարեալ ի կերակրոյ հնոյնա նեն ։ և կան խանգարեալ ի բաղադրութեան ապահա գին ։ և այնպէս կարկ լինին ապա զջրանիւ մարմնոյ

խնդալ. և զդայարանաց առ պարծս խրնամոց
անպիտանանալ. կենդանական ոգւոց նուազիլ, և
ամ ուժգնանալ կենաց լքանիլ. մարմնոյ ինքնին
ծանրաբեռնիլ, և զվշտալից կենաս յաւէտ յոչ
կատարց ձգել՝ քան խնդասիրս վարել։

Ողջոյր հաւատկի զաւակս, և զաւակիկն իմ
մարգոյ՝ ի հաւանիլ ցայսմ կենաց՝ զեռնար-
հաւէն, և զվերջինն զանկումն, խնամածոյ գրեալ
առգուած։ · գնդեցիկ և յարմարնամանուէր այլա-
բանելոյ · առ · Ո՞ր ինչ ընդ ընդունն ու յոյսոյ հան
ինչ ոչ, ինչ հաւատալիցն առաջ ընդունի · և
ընդհանուցին ոչ ոչ առաջ, ինչ ոչ ինչ իմ ի հաս-
ցի և խորին ծերութեան։ Ո ինչ խաղալոյ ոչ
գոն և ընդ և առաջ · ցի ոչ մեկնի կայանաս ,
մինչև ոչ ոչ կրկնական հաստատ երկնից , որ աղ-
գի զկորուսեալ ի մարմնոյ , առ պահատեալ են
Յակայնի · լուծանել ինչ ոգւոյ ի ցիր հրաբաշխ,
պրոյ ի քոյ կոչնանել երեսի խաւարեալ · ոչ ոչ
ասպարէզ ծաղկեալ և ամպով ՝ նկատմամբ
երկրի ասէն խաւարիլ։ Ընդ ընդունն ոչ ոչ
ցի հանապատարդ յարբասոյ ցի գիտոյ զկնի ։ Յ-
ասէ յոչոյ ընդունն գասուածոյ ոչ , և ընդ-
ասէ զգուշն · ցի յիշատակեմ և , զդասուածի , և զգ-
պատասխանեմ և , ոչ են երբ պահապանք մարդ-
կեզնի ասէս , պահապանքն · և զօրութիւն ոչոյ
և քաւեն ինչ , նիւթ եզեցի ։ Ա՛ն ոչ ընդ
դեսբինն՝ զմեզմնան յիշատակութիւն զընդունէ
գոյնս ։ Ո՝ ինչ ասէ · Ի՞նչ ընդ ոչ ընդունի · ցի
մինչև արժանի ափոյլ ուզիլ մեզնոյն , որ կա-
խիլ ինչ գասուոյ գնացն ոչ ընդ ընդունել ,
և լարանիան ափոխ զինչ ոչ բոլոր մարմնին, ընդ
լացնել ինչ · պրոյ զնդունդն զոչ ի ձեզ և ի բասուն
հինել խորհուրդ ասուածոյ ի վեր ասնիք , երբ ընդ
հանուցով լարի ասս փոքր փոքր խոնարհիլ ի գի-
րեցման , և խորհրդոյն հոգւոյ ասնդ, ցի մարդկ
զպատասխ խոսոյ , կատ հիմն անուն · զորմէ
գրեցաք ի վերոյ , որ և ի ծանիլ խոնարհեալ ընդ
երկնացեալ կնկի ի ծերս , և հինգեակ զնահատ,
տպատարհալ ի նոսա զկատարեալ մարդոյ զնաս-

կո-

ֆարաւան. իբր ոչ կարէ ի նախանձոյն քնուլ. որ զգործս իւր ոչ սոյն մերոյ աղաւաղէ՝ այլ ոչ ամենեւին հնար է, որպէս մարդ զիաժ արարածոց առանձին եւ խնամով։) այլ ի բան խակ պատմանէ կենդանոյ, որոյ հաստատակամ ի բազում երեսս բարեշրջումն է, եւ ի միաբանութիւն, հարկ է նմա բնութենական խանդարիլ, եւ կորնչիլ։ Ա. յայսպիսի կենդանեաց շատ լինին ծովակաթաղ այս բանք։

ԽՆԴՈՒՐ ԶՈՐԲՈՒՆ։

Յաղագս բանական հոգւոյ։

Երիցս անուանէ կենդանի զոր հոգաբարձն բազմին, ասէ այսպէս մեկնիչք զհերքատաւարն, ըստ զբանաւորս կենդանիս. որ է կազմուածն ինչ ոգեղէն եւ անմահական կենդանի, որոյ մարդս միայն ի մէջ կենդանեաց լեալ բան անուանի. նա միայն առ բան պատկերի ոչ, եւ ըստ նմանութեան Ա. յոր կենդանի սկիզբն է հոգին բանական, հրաշալեպատ կերպ ածուածն է, ժառանգորդ երկնից, բանաւոր յաւիտենից կենդանի՝ ոչ երկրի եւ ամ երկայնի ծնեալ եւ հրամանատար։ Ումանք, եւ զկենդանի ոչխ է սկիզբն յայտ ինդրի երեսաց պրակաբ Նահ ունէր ուխտիք հաստատուն։ Ումն յաղագս բանականն հոգւոյ ըստ ինքեան։ Երկրորդ յաղագս մահու։ Երրորդ յաղագս կատուց. յաւելեալ միւս եւ յաղագս մարդոյ։

ՊԻԱԿ ԱՒՒԱԼԻՆ ·

Յ·ԼՅՓ· ԲՈՒՒՄՒ ՀՈՓՈՅ ԸՈՒ ՆՈՒԲԱՒ ·

ԸՆԱԿԱՆ հոգին առհասարակ · Ա ա ջ ի ն · կիզչն տրամաբանելոյ · կամ ա ա ջ ի ն ներքնատեսութեան մարմնոյ բնական կամիցն կոչեցեալ՝ կատարեալ է պատուական կենաց ունողն · Ջ ի ն իմիք տալու առաւել մեզ յոյժ վկայեցուցանէ · Ի նոյ քննել պիտի է նորա · նախ թէ ի՞նչ հոգի՞ն · երկրորդ թէ ի՞նչ առնէ ·

ԱՒՕՔՆ ԵՐԻՒՈՑՆԵՒՔ ·

ՊԵՒՆ բանական է հոգին · Ա յ ս ոչ հասարակ մարդկանց տեսութեանց՝ որ ընդ զայնոսիկ մարմնին տարած ակիզ այնր ի ծանեաւ · իբր պատանի · Բայց զհոգիսն ինչ լինիլ ոչ միայն հասատանին ուղղափառք · այլ և ՝ի հեթանոս փիլիսոփայից ճեղարտք · ոչ սակաւահաս · պղատոն · արիստոտէլ · և այլք ·

Յ ա ւ ե ա ն ի պատճառս · ակիզբն տրամաբանելոյ · կամ խոհեմութեան · (զի երկոցունց մի բառ այժմ առաջագրեմ ի ներքոյ ·) է հոգի՞ն · Ա յ ս հոգի բանական է ակիզբն խոհեմութեան · Ա պա ուրեմն է հոգի՞ն · փորձեսցուք ի հաւատոյ · զի մարդ հոգւով տրամաբանէ և խոհեմ · Իսկ ի ծագումն հաւատարմացուս ցանկ յոյժ եմք · զի ի մանկանէ է յատկական գործողութիւն և ուժգնացեալ է յատկութիւն և ի նմա մարմնական զգայութիւնք · ոչ տարածուիլն քանակական ինչիք հոգւոյն · ոչ տարածուիլն քանակական է յատկութիւն և ի նմա մարմնական գործողութիւնք · Ապա ակիզբն խոհեմութեան ոչ լինիլ հոգի՞ն ինչ ·

Հ ա ւ ա տ ա մ · Մի ոչ ի կախեալ զինեալ ի գործ ի ծիլ խոտոյ ոչ ի կախեալ զեռանդն և ի գործ խոտոյ · և այսպէս է հոգի՞ն · Խոհական հոգին բա-

ոսկան՝ ի գործել խաղաղ, այլ և յիշատակ ու-
խտի զինեցոյց Աղան և ոչ՝ ի գոլ խաղաղ. Մ՚ի՛ ա-
ծագոյնս յայտ է՝ ըմբ գործելն զնա և ելիցայ գո-
լոյ, և հաճեսցաւ նմա: Իսկ ի գրագոյնն գտ-
ցանեմ՝ Դասի՛ զի որպէս ձեռնտական ոմն ի մեծա-
ւորաց փոյթ ինչ ունիցի՝ այնպէս առաքել ինչ
նմանոյ, և նոյնպէս ընկերն՝ ի նա, և յոյժ զանգանէ զնա
նոցա գործոյն ինչ, իսկ զբազում՝ յայտ և ի մէ՛ վի-
ճակ առնել մատուցանել յայնու առ ջինն ևս գործ ունի՝ ոյր
յամ նման ի ոչ առաւ, և գործ անկանիցի:
Իսկապէս հոգին բանին՝ չիրքին յանուսն փոխոյ:
Աղան ըստ այնմ զբազում ինչ ուրուք ևս զինեցոյ մոր-
ն զինեցոյ զգամ ոմն զգերծ առնոյ ինչ ի՝ զգերծանիցի ոմն
ու ինչ իրք հատուցցէ նմա մարմանոյ, և այս զօր-
ութիւն առն միտք. և գործատուին ի նոր ինչ:
Աղբիւրդ՝ զի խնայուածն կարէ ծառայել զնմա մար-
մին, և զասահանել մարմնեակցեալն վիճակ:
Աղան ոչ է նման ոսկան, և մարմնեակցեալ՝ Աղա-
ջարկուածս յայտ է փորձիւ: Հայեցաւքն հետևու-
թիւն՝ ի մարմնեակցեալ իսկ՝ եղելոյն ի նմանութեան ար-
դելու զարտաքինն, ուստի բերայ առ՝ ի տեսա-
նել զդէպսն՝ հարկ է լինել անդպոյն. և լինելոյն
ի ծառայակցեալսն, հարկ է լինել անհամ, վա՛ այն
ևս ի գործ իցէ բերել կամ լինել անհամ՝ վա՛ այն
կամ զդպոյն: Աղան առ ի ծառայել խնայուածն
զնմա մարմնեակցեալ՝ և վիճակ զնոցանէ, պարտ է
նմա լինել անմահ ինն և անկախ ի նոցանէ: Ա՛յս
բան է ոչ ինն ի ոչ մեծոյն՝ [illegible]

Աղբիւրդ մերոյն Աստուածն զընդհանուրս, որպէս ևս ի
զինէ և մարդ ընդհանրապէս, զինէ երախտիս,
զնոսա՝ սէր, տառապանս, և այլն: Իսկ ևս Աստուա-
ծոյ զհոգևկինս, և խոսել զնոցանէ՝ որպէս զառա-
քինութիւն, զմտերմութիւն, զվճռակատարութիւն, զհրէշ-
տակսն, զնոյ, և այլն: Իսկ զի ըմբռնել զանտես
նորհեալական իրաց, վերացեալ՝ և զառաջս՝ ի նո-
ցանէ ոչ է մեզ, այլ՝ ի ծառայական բաժանեալ
նէ, ի տեղեաջիկ, ի ժամանակէ, և այլն: Աղա
պարտ Աստս լինել հոգևկին և անքնութեան:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

թան ներելական իշխանութեան. զորմէ իշխանութեան
վ՚ երկնքին գործողաբէ աննեղութեան՝ և հոգե-
ղէն գոյացութեց անպիտան, ոչ է հնար նոսա ներ-
թողութիւրիլ՝ ի մարմնեղէն գործարանս, և ոչ
կատարիլ նեղեալ կատարածք. ասկայն ըլ
մահկանացու այս կենացս, յորում հոգին զո-
գաւորի ընդ մարմնոյ, ունի զի իշխանութեն ինք,
սկսա ունին տեսութեց վերացելոց՝ ի գաւակներս
կերպարանեց երևակայութեն՝ ոչ և երևակայութեն սկսա
ունի տեսութեց մտածկարարել զոյ յարատութեն զոյ-
ութեց. Այսոյ հոգի՝ ոչ իշխանոյ զսահմանեալ, բայց
ևիմէ զոր յանգիխանն առնել երևակայութեն. և է
ոչ մարդ՝ որոյ աչք հարկիմ յառնալ իցեն յայ
բերեր ինչ. և ոչկարիցեն տեսանել այլ ինչ. քայց
և ևիմ զերևեալսն՝ ի ջուր նր երբ՝ ի հայելոջ:
վնաս ի պղտորել երևակայութեն՝ այլ ոչ զարի ի-
մանալ հոգին. ոչ և ոչ մարդն այն ի պղտորել
աղբերն կարէր այլ և սա տեսանել ինչ. երբ ոչ ե-
ևիմէ ակն նր ներեմակայաորիւր յայրերն, այլ
զի զերևակայական տեսութիւն. առանց որոց չի
հնար կատարիլ տեսութ. զայրերն յայրերէ:

Երեսուն եղբայրաբ:

Ոգին քանական է անմահ, ոչ և այլ իմա-
նալի գոյացութիւն: Այսպէս ուսուցանեն
հաւատք. և յայտնի ցուցանել բանն. և հաստա
ւեն հաւատքին ազանց մխաբանութիւն, և տամ գործոց
մշանջենաւոր սահմանութիւն:

Ցուցանել բանիւ: Գոյացութեն հոգւոյն է ա-
նապական: Ամ յոգին բանական է հոգւոյն
գոյացութիւն: Ամպա ուրեմն է անապական: Պնդ
բազդեցս յայտ է յաստակեցս: Ամ որպէս վե-
բազդեցս ցուցաք, հոգին ինքնին իմանայ. որ է
անպահական ինքը հոգւոյն գոյացութ. քայց զայս
և յաստաջիկայիդ քննել ունիմք զգուշացոյն իսկ
մեծագոյնս և իրր հաստատակ ծանօթութիւն հոգ-
ւոյ. զոր հաստատ յայտնի բանն: Քանզի անպ-
հական ևիմակայ ապականութիւն և ծննդական է

ծնողների և զավակների միջև ընտանեկան հարաբերությունները կարգավորվում են ընտանեկան օրենսգրքով, որը ուժի մեջ է մտել 1969 թ. հունվարի 1-ից։ Ընտանեկան օրենսգրքի համաձայն՝ ամուսնությունը կնքվում է քաղաքացիական կարգով։ Ամուսնանալու համար անհրաժեշտ է, որ երկու կողմերն էլ հասած լինեն տասնութ տարեկան։ Ամուսնանալու համար անհրաժեշտ է նաև երկու կողմերի համաձայնությունը։ Ամուսնությունը չի թույլատրվում, եթե ամուսնացողներից մեկը կամ երկուսն էլ ճանաչված են հոգեկան հիվանդ կամ թմրամոլ։ Ամուսնությունը չի թույլատրվում նաև մերձավոր ազգակցության դեպքում։

Ամուսնությունը դադարում է ամուսիններից մեկի մահվան կամ դատարանի կողմից մահացած ճանաչվելու դեպքում։ Ամուսնությունը լուծվում է նաև ամուսնալուծության միջոցով։ Ամուսնալուծությունը կատարվում է դատարանի միջոցով։ Ամուսնալուծության հարցը քննվում է ամուսիններից մեկի կամ երկուսի պահանջով։ Ամուսնալուծության դեպքում դատարանը պարտավոր է ձգտել հաշտեցնել ամուսիններին։ Եթե հաշտեցումը անհնարին է, ապա դատարանը լուծում է ամուսնությունը։ Ամուսնալուծության դեպքում դատարանը որոշում է, թե ամուսիններից ով պետք է ապրի անչափահաս երեխաների հետ։ Ամուսնալուծության դեպքում ամուսինները կարող են համաձայնության գալ երեխաների հետ ապրելու մասին։ Ամուսնալուծության դեպքում ամուսինները կարող են համաձայնության գալ նաև ունեցվածքի բաժանման մասին։ Եթե նրանք համաձայնության չեն գալիս, ապա դատարանը որոշում է, թե ամուսիններից ով ինչ ունեցվածք պետք է ստանա։ Ամուսնալուծության դեպքում ամուսինները կարող են համաձայնության գալ նաև ալիմենտների մասին։ Ալիմենտները կարող են գանձվել ինչպես դատական կարգով, այնպես էլ առանց դատարանի։ Ալիմենտների չափը սահմանվում է ամուսիններից մեկի եկամտի 1/4-ից մինչև 1/2-ը՝ կախված երեխաների թվից։ Ալիմենտները գանձվում են երեխաների տարեկան հասնելուց մինչև նրանց 18 տարեկան դառնալը։ Ալիմենտները կարող են գանձվել նաև ամուսնալուծությունից հետո։ Ալիմենտների չափը կարող է փոխվել կողմերից մեկի պահանջով։ Ալիմենտները կարող են դադարել վճարվել, եթե ալիմենտ ստացողը ամուսնանում է։ Ալիմենտները կարող են դադարել վճարվել նաև այն դեպքում, երբ ալիմենտ վճարողը հաշմանդամ է դառնում կամ մահանում է։ Ալիմենտները կարող են դադարել վճարվել նաև այն դեպքում, երբ ալիմենտ ստացողը հաշմանդամ է դառնում կամ մահանում է։

Ամուսնությունից ծնված երեխաները համարվում են ամուսինների ընդհանուր սեփականություն։ Ամուսինները հավասար իրավունքներ ունեն երեխաների նկատմամբ։ Ամուսինները պարտավոր են հոգալ երեխաների դաստիարակության, կրթության և առողջության մասին։ Ամուսինները պարտավոր են հոգալ նաև իրենց ծնողների մասին, եթե վերջիններս հաշմանդամ են կամ կարիքավոր։ Ամուսինները պարտավոր են հոգալ նաև իրենց քույրերի և եղբայրների մասին, եթե վերջիններս անչափահաս են կամ հաշմանդամ։ Ամուսինները պարտավոր են հոգալ նաև իրենց պապերի և տատերի մասին, եթե վերջիններս հաշմանդամ են կամ կարիքավոր։ Ամուսինները պարտավոր են հոգալ նաև իրենց թոռների մասին, եթե վերջիններս անչափահաս են կամ հաշմանդամ։

Ամուսինները կարող են ունենալ ընդհանուր սեփականություն։ Ամուսինների ընդհանուր սեփականությունը կարող է լինել բաժնային կամ համատեղ։ Բաժնային սեփականության դեպքում ամուսիններից յուրաքանչյուրը տիրապետում, օգտագործում և տնօրինում է իր բաժինը։ Համատեղ սեփականության դեպքում ամուսինները տիրապետում, օգտագործում և տնօրինում են ունեցվածքը միասին։ Ամուսինների ընդհանուր սեփականությունը կարող է բաժանվել ամուսիններից մեկի պահանջով։ Ամուսինների ընդհանուր սեփականությունը կարող է բաժանվել նաև ամուսնալուծության դեպքում։ Ամուսինների ընդհանուր սեփականությունը կարող է բաժանվել նաև ամուսիններից մեկի մահվան դեպքում։ Ամուսինների ընդհանուր սեփականությունը կարող է բաժանվել նաև այն դեպքում, երբ ամուսիններից մեկը հաշմանդամ է դառնում կամ մահանում է։

Յով. ՚ ՚ ՚

ի ոչխարն։

Հատուած ևս։ Ա՛րդեն բնաւորապէս բազ-
մոյ անհանգստութեան առիթ կանգնի անհարթ ի ցան-
կութիւն բնութեան լինել վայրապար, հարկ է ևս
իւրաքանչիւր ոչխարի, դէթ քան կարողութեանն
որով ըմբռնել զնա, և ցանկալոյ ներին։ այս է քան
խնամական մասին։ Երկրորդ անասնասէր միջոց
մարդոյ ի մէջ հանդանակոյ յատկացեալ լինել
և հոգալ, եթէ զինչ ի բնչիցն զնասակ մարդկան
յետս մատիցէ, և փոյթ առնել զբոց՝ որք հան-
ք բանալ են լինել յետ վախճանի (սրբոյ Ա-
ղան ի՝ եթէ ունայ ինչ նոքա, ջ հոգին։ որոյ յետ
մահուան մարմնոյ կենցաղ, զոյ զրարին և զար-
զի բնութեան յամ կենդանի քա զոյնոյ հան-
առաքեալ խնամոյ, որք յանդին նման ցոդքարի է։
Երրորդ հատուած բարոյական բանիւք։ Հարկ է
առաքինութեան ունել վարձս, և չարութեան զգա
ահիճ։ Քանզի հատուցակութիւնն Ա՛ն ոչ բար
ազ լինելոյ կատարեալ, եթէ ի կատարեալ
Ա՛ն ոչ ընդունելին չարիք զգաստիճ, և բարիք ըզ-
վարձս։ ուր վայել է լինել յամ բարեկարգ հա-
ատուցութեան։ Ապա քանզի յատուկ կեանս յա-
ջողակալ է չարաց։ և բազում անգամ ոչ լուծա-
նեն զվճիռ ապիրատութեան խրատուց։ խոկ բա-
րիք յաղագաւ վշտացեալ, հարկ է ոչ բաւականագոյ
կոչնչել մարդոյ մահուամբ։ այլ քան գլխաւոր
մասին, այս է քան հոգւոյ՝ ասել, ասա՝ ի կարող
լինելոյ ընդունել յմի զվարձս կամ զպատիժ։
Եւ յայտնեալ է այն անհնարին ստգնագոյ, որով
առնիցէ չարէ՝ ի հատանել մահու։ և ուրախա-
լեն և հանդարտութեամբ որով մեռանիցեն բարիք,
յորժամ վկայէ խղճ նոցա անմեղ վարս ունել։
վնա զի հոգին անդէն խոկ յանդամանէն ի մար-
մնոյ զնանգիրձեալ հինաց ատեան զնաչակ, և
զկայ, զնոր անմահութեան, յորում ակն ունի երա-
նելի լինել։ եթէ արժանի գործոյ արժանա-
ցեալ իցէ արարչէն բնութեան։ և ի՛շտահաս, և-
լեալ անքան մեզք ցատուցան նմ պատասխանի։ Ա՛ղ-
ցուք զայլ բազում զբաւոյ վիճաս, զորս ի դէպ
էք

զանազանելով. եւ է ատառիւեցի եւ կախեալ
Պատասխանեմ ուրուննալով զմեծագոյնդ, եւ կիմ
եւ ըլ նմին դատաստե։

Հոգին բանական սկսանի ընդ մարմնոյ. ապա
հարկ է նմա կոչնչել եւ վախճան առնուլ։ Այլ
Առաքելական երկրորդ։ Որ ծագի եւ սկսանի, գ. ի.
պատասխանի։ Ա յտպէս սկիզբն ունի Թովմաս, ա.ն.ա.ն.
նմին լուծանել զնեռածաւալն յերրորդ գլխոյ երկ-
ն հոգին գոյնի առ աչ, ու էր վնա. որով ինք-
գոյնի հոգի (այս է մարմինն) սկսանէր, ոչ ե էրն.
սկսով, 'ի գլ. ժբ. առե. 'ի մանուկ մարդոյ,
նի։ Ւյա վի այն ասացանն ըլ իւրոց մտոգ իս-
նեաց։ Հանդէ երկիր գոյնէ ինդանի։ Ցայդ յայտագոյ
դոյ յիմ։ Աստի ծննդոց. իս. ասի զկենդա-
ասագրին մարմնական զօրութիւք, այլ հոգի մարդ
այլ ոչ ըստ հոգւոյ. զի հոգիք անբանից ար-
ըլ մարմնոյ և մահկանացու կենացս կացուցեն,
Հաւատոյ է անանուց և մարդկան վիճակ,
իանուեմ, Թէ ասացանն ոչ ըլ իւրոց, այլ ըլ աս
Նման 'ի շէք գտանել։ Ա.ս երկրորդն պատաս
Ծառայոյ պատշաճի. վի զի գանէ յոյն հնար է
անզգակատելի գոլոյ. զի այս ոչ ուսիք առել
զանմահութիւն. ըստ հուլիք, և ըստ սմ իրաց
ասքինն պատասխանեմ, Թէ առաքեալն խօսի
կատարն յուացանէն առաջնդակալդ։ Վոյ ա.ս ա
յայտ է լինիլ հոգւոյն անմահ. և ոչ իսկ պէտ
Պատասխանեմ. յանհամար տեղեաց այլ գրոց
և զտոնել անանոյ, Էջէ իջանէն 'ի խոնարհ։
Ի վերոյ պնդիս ուրեմն մարդիկ, էրն էլանէն 'ի վեր
ցա-ս մարդ տան զանասուն, ու ոչինչ։ Եւ գալստեամ տան-
ոյ, ոչինչ ե մահնոցաս հոգի է յաչինչութիւն գնալ ասուած
ունել զանմահութիւ։ և ասղանուն, ասէ. 'ի շիւղսնի ըն-ս. ը
է մարդիկ ե անասունք, հասասար էրկուսն վիճակ ունի մահ։ ը.ղ.
Ա.ռաքելական նախ. Առաքեալն, նման զնոյ, զոյն ա.ս.ի.
Հեռանա։

Ջաղ բանական հոգ. ա ը 547
ջէր յատաւ ըսիրել 'ի հասասարութիւն ճշմարտու

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Սա ասէր ցնո՛ւ [Ձեզ] յիւրում ամենայն զոր գործեցի. (զոյս և պատմեսցէ խակ և [Ձեզ] ի գործել [տեառն] ինչ՝ զոր չէր արժան, Ձեզ-դէց զգալի. և մեզադրելի առնէին. այլ յոյժ-մոյ յափշտակելի բանեալք, զոր ոչ էր կար գնո-ղել բանին. Այլեւայլ [Ձեզ] բիւրանգիւ և ցասու-ցի-լոց յերեսաց[Ձ]ոցն ապրելոյ. միաբն զգայ զմե-ռանել զգայուն[Ձ]եկ, և որով գՁեզ[Ձ]ուալ յոյժա-կերպասն երկիւղ. ոչ զգալ գնա ուզղել և այն-պէս յափշտակի յանկանոյ. որով ոչ գոյգն Ձեռ-նարկութիւ ուռանեմք, ուրոյն լինել մեռց ի մարդկանց և ի գործոցՁեկ, և վերստին գան գնասա, և բարձրագոյն [Ձ]ոչ քան [Ձ]եզ-[Ձ]ակայացեալ և նեղգործել. [Ձ]ոչ զաչշուխս մեռց, գյափշտակութիւն, և գնծայնի լուսա-ւորութիւն, յոյս միաբ միայն նեղգործէն, և ամ զգոյատեսնէք բազում անգամ կան անգործ։

(9) Խոհանձիցեա. Հոգին է մասն մարդկանցն գոյ-ցուն, և վն այն գոյացութիւ անլքացեալ։ Ա-պա յանձասել խորամանկութիւն զայլ ան-ասկս։

Պատասխանեմ գանազանելով. է մասն, բայց ինձ ակայացեալ յինքեան, ընդունիմ. ոչ ինձ ա կայացեալ յինքեան, այլ միայն ի բանբասա, ու-բասեմ։ Ձի որպէս բազում անգամ առացաք, է միջին ի միջ ակառակաց սուկ ինձ ակայացա-զաց, և սուկ կերպացուցչաց, և իրր չարկասք հրկոցուն։ Նա այս յոյժ է յորինաց բնութիւ, ար ամ ուրիք գնայրան լծորդել միջնորդաբ։ Ա-յլ և փորձիւ. զի եակատիս ակառակութիւն զմար-միւն. իրրև զնեւ ձակառակ ակառակ. բայց և ա-նի գգործողութիւ ինչ ակնհայտն անհաղորդ ի նեւ ոց, իրրև զսակ հոգեղէն ակառակ ի զի-մանալ և կամիլ. և վն այն Ձնար է նման լի-նել միայն առանց նեւ ոց։ Ձի եգանակ գոլ-ցո-

և ի եգանակին գործելոյ։

Ա՛տեցեա անձասակ հոգւոյն վայրապար է լինել Քանզի ոչ կարէ գործել, զարմհնան. Ճանաչուին նի կախեալ է զգայուն ոչ և յոյժ է։ Ես ոչ կա-

ցուցանէ զմարդ, որ է անպէտական վախճան նա-
րին։

Պատասխանեմ՝ ուրանալով զառաջարկութիւնդ։
Ա՛ռ առաքինեն՝ զանազանեմ։ Ճանաչուածն հոգւոյ
կանխ զգայութիւնէ, միջնորդեալ ընդ մարմնոյ,
ընդունիմ, յետ անջատելոյ՝ ուրանամ։ Քանզի
յայնժամ իմանայ ածառուբ անատակը, իբրև
զայլ անջատեալ միտս։ Ա՛յլ զայսմանէ տես
ի համաբնագանութիւնէ։ Ա՛ս երկրորդն զանազա-
նեմ։ անպէտական վախճան հոգւոյ է կացուցանել
զմարդ, վախճան մասնական, ընդունիմ։ բայց
բանական՝ ուրանամ։ զի ներձակայացեալ գոլով՝ է
և վն իւր իրրև զայլ գոյացութիւնս։ և վն անպէ-
տական գործառութիւնէ իւրոյ, ի ճանաչել զձգ,
և՝ ի սիրել, զոր կարօղ է առնել և յետ անջատ-
ման։ Այլ առարկեսցէ ոք վն խառնելոյ։ բայց յան-
ջատիլ իւրմէնոյ ոչ լինին վտրատուք։ զի գնալ է
նոյ իմպնին ներձակայացեալ և գործել։ և այսպէս
երկուս ունին կացուցիչս առ Ա՛ն օգուտս։ Ընդունի
է առնել և յաղագս հոգւոյ։

Ասդ բիցս։ արդեօք բանական հոգի էցեն գոյա-
գեալ մի քան զմի կառարելագոյն։

Պատասխանեմ։ երևի թէ այո՛, թէ էակից բա-
զումք առնեն ոչ։ Յուցանել բանիւ այնը թէ ոմանց
հոգի է կառարելագոյն, որ է առանձ կառա-
րելագոյն մարմնոյ։ Ա՛յլ բանական հոգւոյ ոմանք
են առանձ կառարելագոյն մարմնոյ։ Ա՛պա ու-
րեմն են ազնուագոյն քան զայլս։ Փաղագոյնս
է առանձ։ Ո՛չ ոմանք ջանիցեն զմարմնոյ այնը թէ ոմ-
մանցն, կի այլոց ուրուք զնացանց առն, առնել
գործարանս մարմնի զնա կառարելագոյն ար-
մատրեալս առ իմանալ, քան զնատարակ մարդ-
կան։ Ա՛յս ևս մեծագոյնն։ Ներգործեալ են
և առանձն բնակելոյ լինել ի նիւթ քան ընդա-
նակելն նիւթոյն։ Իսկապէս հոգի են բանական
է ներգործեալ և առանձ մարմնոյ։ Ա՛պա մար
մնոյն լուսագոյն արտաքոյ բնութ ապահանջել զկատա-
րեալ հոգւոյն արտաքոյ բնութ

առ

Ը ՆԴՀԱՆՈՒՐ

Ի ՀԱՐԿԱՆԱՒՈՐԱՑ ՈՒ ԱՆԴՀԱՏԻՑ

Ես , ևս իմ զանազանեցայն ուսուցչէ ի անդհատից
եղեալ , զի ոչ ի ընդդիմէ բանիւ ուսուցչապետ միւսոյ
եղեալ . զի ոչ ի ընդդիմէ բանիւ ուսուցչապետ միւսոյ
գոյացեալ արարածոց բնութեան՝ ի նոյն ուսուցիչն , ուրա-
նոյն ի ոչինչէ ի գոյացութիւն ոչ կարէ ածել . այլ ուսուցչի զայն կատարելագործել ի
զոր ընկալաւ յաստուծոյ արուեստագործել ի բանիւ
ի նմին ուսումն գոյացութիւն ի դասուն ընդարձա-
կութիւն ի կատարելագործել . և վասն այն միոյ այն-
հասն հնարէ լինել կատարելագոյն քան զմիւսան ,
ուսումնարարութիւն ի ուսումնարարութիւն ի ուսումնարարութիւն ի

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յոյժ հաճոյ։

Ախտաւոր կարծուածի բանական հոգւոյ, և ամ հոգևնդին գործուածի, և միայն։ Ըղձալի ինդրելի, նախ ի զինչ իցէ։ Երկրորդ՝ զանձրագանկ իցէ։ Երրորդ՝ որ իցէ առաւելեալ մարդկեղէն տառապ։ Ընդդէմ՝ զիարդ լինելիք խնդացումն, ի ում անձանցէ, և որովք անձանցէ։

Ախտն ոտնձգեալ, կարծուածի ըմբռնեալ Հնդամասանեայ - կամ էակն իւ բանիւք Հնդամասի։ Ընդ որում կարծուածի ըմբռնեալ միայնեալ ընդ այլ Նմանաշարժական կարծուածիւքն։ Ախտ ասելիւք ի նոցանէ այսմ իսկ - զի նորա առ մտանելոյ առաքեալ, և ի նոսին յայտ ինչ կամ յայտ ինչ արտաքսական ևեթ ձգիւն - անասնի ի գոյն, լսելիք ի ձայն - երեսակցանի ի պատկեր մտքանոց։ Նոյն միայն զինչ ինչն զգալին, կամ զէակն և զՀնդամասանեայ զոմանն ըմբռնել։ Որոկա ասելն առնուտ զիարդ, որպ-քննելոյ մասն, ի իցէ ինչ, և ի զինչ իցէ, և զերկուս իա կուռի իա ի մի վայր բերեալ զասելին, այդ նոր մեն իցէ միասն - կամ ի զասուածն մեր բան երեսացն իցէ, և Հնդամասիա։ Հնդամն յայտ է, ի ոչ բացայայտ իմն բան էակի - այլ ինչն էակն բանդով ընդարձակուի, իբրև ի առարկայ մեասց։ Իբր զի հնար է նոցա ըմբռնել զէակն, և զրուն էակին։ Իւ արդ հայեաց, և ոչ անեղծ ցկեր ի հոգւոյս բանաւորի արժանաւորաւորն ի, և ընդ լաւնատարած ուի, և ի քանի երեսաւորք ասի լինել ի պատկեր ոչ, և ածել զինչ ինչ - որոյ զբանի ընդարձակ էրկն զէակն, և այնպէս ի երեսց ինչ անհան - որպէս բանզամ ուրիք առնացանել այն ի ժամանս։ Իւ ի ոլա անձն ի զգայուէ պարարտել մասցն դժուարին և ծանուցիլ զայսպէս զնա բանա-

առաքեալն ի, բայց սակայն երեխայ ինչպիսի
պիտի ծնանի զայս յայտնացանէ մարդ ինչ յի-
նանա, և այնչափ յուզին, յայտագո կակի, հա-
լիմ, գոյացուիմ, ձևանալուիմ, քարուիմ,
յաւիտենականանալ, անհնոյ, և յայտագո ա-
ռաքեալ պատճառաւ ամ իրաց յայտագո ինչ, և ըս-
տորագրեալ նր, և այլն. զի այս ձգանք իմ
սիմա և բազում անգամ տիպ. յիշեցուցանեն
մեզ իմ քանիսն իցեն լսելիսն տարբե-
կնդրէն մասց, որ որպէս զամ ձիսի բոլան
գոկել, և իմ ոչ այլ ինչ ի նորին առաքելոյ,
բայց ելիմ հանն բոլորով իրով ընդարձա-
կուիմ։

Նայց քանզի միտք, և ներքնդրձուիմ նր պա-
րունակին ընդ հակառ. զի այն ոչ միայն զայլս,
այլև զինքն և զներքնդրձուած իւր ճանաչէ. ուսուի
և սուի ի իմ ինչ ընթանալ. որ ոչ իմիք մտաւորական
կատարուիմ պատշաճի. զի ոչ այն զինքն, կամ
զներքնդրձուիմ իւր առանձին. և ոչ երկակայա-
իմ են զինքն երևակայէ. և այս ի պատճառս կոչե-
լոյ զմիտս անբրդուիմ ինչ։ Ոչ ոչ միայն ճա-
նաչէ միտս մեր զինքն և զայլս, այլ և զանձս
մեր իցս առ միանալոս բազդատելոյ կայանէ կամ
հնարիմ ի նոսա զմերսն երևելոս և զհակառակս
կարգս, զկցորդուիմ, և զհամեմատուիմ։
Ուստ յայտնի են այն կարծեաց խորհրդոց, ա-
րուեստական գործոց, և գեղոյ այնչափ բազ-
մազնեղ և անուսում յղացմուիմ։

Նայ անդէ միտքն ի կազմանել առարկայիցեալ-
լուիմ գործոց, և ի գործոց. և ի գործոց. ինչպէս,
և ի գրոց ի գրոց, ի բան ինչ, և ի բան ոչինչ։
Ուստ են այնպիսի կարգադրուիմք, այլ նոյն կար-
գադրուիմ զնահատ բազդատեալ առ իրս առար-
կայ։ քանզի միտքն ըստ որում հայի ի ձևանալու-
իմս, զորս ոչ կարէ վերածել ի գործ, այլ
միտքն ճանաչէ, որպէս զինքն ոչ իրինից. ըս-
կարգ ուսուցին. զներակառ յատկուիմս իրաց
և այլն. առի ի բան ոչինչ։ Իսկ գործոցն ի
բան որում նկատ, զձևանալուիմն կամ տեսա-

ւանդ զաւգաւելի յայնպիսին ներգործուելիս, և
՝ի գործս, որք առաքինագործելով նր լինին՝ ի կա-
տուց, և՝ ի գործառական կարողութենէ: Ընտ ո-
րում նկատէ զնծայինս, և նորոք գաւառ զմարդ-
կայնոյ՝ առ իւր էնէրն: Իսկ իւր ուրոյն՝ ըստ որում
անկաւառ զմարդկայինս, և յայնոց վերանայ առանձ-
այինս: Յորժամ հայի՝ ի յայսմէն Ջնարատուելիք,
առ իմաստասիրն: Իսկ իւր կամ ուրոյնն՝ յոր-
ժամ՝ ի Ջնարատուելիք՝ որ բացայայտ է նոտա-
կարելիք զանձանելիս:

Յայտնագոյն ևս է բառանուանն մարդկային մր-
տաց չիմացողիք առնել, և՝ ի լրոյ, որ և ասի խոհե-
լի, կամ իրաւարար: Իմացութիւնն առնել է լայ-
նին բնաւորեալ՝ ի միտս, որ զպատակերական պատ-
կեր, կի՛ զիրն որք յանգիման լինին յերկն ակա-
ռելիք, լուսաւորեալ՝ և լուսաւորել՝ ի նոցանէ զիմ-
պեղին աւանակս, որով՝ կի բպատշարելոյ մտաց կա-
րող լինիցի զդաչլի երից Ծանաթուելն առնել, կամ
հրաւարական իմացութենն է, որ այնպիսին առ-
ատակ ըմբռնել զդաչլի առարկայս: Բայց ևն ո-
մանք՝ որք ոչ ընդունին Թէ կայ այն առանձին իմա-
ցութիւն: Վայ ասելի է:

Ա---ին էրմոյցուէ:

Ոչ կայ իմացութիւն առանձին: Ա յսպէս հաստա-
տել արիստոտել, այն Թոմասն, և ամենայն
Ջնմտակիցք:

Յուցանել բանիւ այլոյն Թոմասի: Հոգին միա-
ւորեալ ընդ մարմնոյդ՝ այնիւ իմանայ, բայց
և իւրաքանչիւր ոմանցունց՝ որպէս զանձինս
նոան՝ ի զգայից: Այս այսպէս ինամ փորձիւ.
որով զդամբ զդաչլեացս զարթուցանել զմեզ առ
իմանալ, և՝ ի խոհականս կի՛ կապել զդայեացդ՝
լռել կի՛ Թէ խրթիլ իմացման, այդ՝ ի բանէ, յար-
ուցանել, և՝ ի խնդալուելն: Ընկերագիտ բանիւ.
զանկն հոգին վ՝ այն միաւորի ի մարմնոյ, և ըզ-
գայեալիցդ, զի նորոք առաւելի գործանելիս ի-
րաց, և յայն առնա՝ ի զուր եր նման միաւորիլ,

եթէ յիւրմէ ուներ զառաքեա առ խնդրող զգա-
ցիս : Խակարդ զգալիք երևեցուցեալք յիւրեա
կայուԹիւն , որ հաւասդ է մտացդ ։ն կարի ինձ նո-
Ժական , և ոչ զբաղն զհոգևղէն առաքեա առա-
քել ի միտս ։ Ասացա պիտոյ է ի միջի կատարուԹի
հոգևղէն ելուչանել յայնց իւրաց զհոգևղէն ա-
ռաքեա պատշաճական մտացդ ըստ զորութենակ գոյից
քանզի ոչ զբաղն ինքնին շարժել զաշա , պէտս
ունին հնչման լսուցդ ։ որով ազդեալ առաքեն
զառաքեա յաշա ։ և այսպէս շարժին զնա լսու-
ցումն ։ այլ դերագոյն որակուԹիւ ։ և այն-
պէս երևին Աղինգէս և ի միտս մեր կոչելոյս ինչ
հոգևղէն , որոյ ձառագայԹեալ ի պատկերա-
կերպուԹիւս ։ կամ ի զգալի իրս երևեցուցեալս
յերևակայուԹիւն , առնել զնոսա խնդալի , երգե-
լիս ։ ի նոցանէ զհոգևղէն առեալս , որովք կոչ
պատրաստ մտացդ ընդունել զնոս ։ Ըստ այս երգս և
զկարդացուԹիւն , կոչեմք խնդուԹիւն առնել ։

Ա՝արդ է զայս եթէ բազադարել ընտանի օրի-
նակաւ կենդանեաց ասելոց , որք առասանին դի-
շերի ։ որպէսի են կատուք ։ վասն զի յա-
շաց այ փայլատակեալ նշոյլ լուսաւորել զառա-
կայս ։ և այնպէս դործէ երևելի ։ Ասասի յայս
նոցա կրկին է զործուԹիւն ։ Ա՝ի՝ որով դիտեն լու-
սաւորել զառակայս առ առաքելոյ նոցա գոհ
ասնակա , և այնպէս երևելի լինելոյ ։ Եւ միւս և՝
որ ընդունի զառասնակա , և նոքօք առասնել ։ Ըստ-
լա սմին օրինակի մարդկային միտքն՝ որ կոչ ի միջի սո
մարմնոյ , ասնի լոյս բնաւորեալ , որով լուսաւո-
րեալ զպատկերակերպուԹիւն իս , առաքեցուցանէ
ի նոցանէ զառասնակա առ կրօղ իմացուԹիւն , առ
ի կարող լինելոյ նմա իմանալ նոցօք զգալի իրս ։
Եւ վ այն կրկին զործուԹիւն դանազանի ի նմ ։ մի՝
որ զառասնակն գործէ , և առ իմացուԹիւն առնէ զ-
և միւս և՝ որ առասնակք զառակայսն ընդունել ։ և
առ իմացուԹիւն կրօղ ։ Դիտել լինի երբեմն պատ-
կերակերպուԹիւ այնպէս յոմն պատանդիլ ի-
րեղակայուԹիւն , միշտ հարիւր կամ ոչ բնաւ լու-
սաւորիլ նշ յայսմ լուսոյ ։ որպէս ի քուն , և ի
խո-

խելառանալ : Եւ յայնժամ կամ լուծ . և կամ
թէ խելք յառաջանայ խնացուածն առ՝ ի չդոյէ անտա-
կաց :

Առարկեցեալ նախ . ոչ գոյ զգայութիւն առանց
ապա և ոչ խելացութիւն առանց : Երկրորդ խել-
ցութիւն առնու զանուն իմաստից , այլ խել-
ցութիւն առանց ունիլ խնդրոյ . ապա ակայ ինչ
այդպիսի : Երդ . Հնարէ խնդրոյ մասոյ անտակաց
առնելով ընդ ի բինել զարհուրելով և բացո-
րոշելով ի զգայութենէ : Ապա ունիլ պէտս ուսո-
առնոյ խնդրոյ : Զերդ լոյսն այն որ լուսաւորէ
առնէ զգայական բանականացուածս հնարս է , թէ էակ
անջատեալ ինչ ի մասոյ , ոչ ի ունելոյս պիտ-
առնէ . զորօրինակ և լոյսն լուսաւորիչ երևելոյ
ի անջատեալ ինչ յակասել : Ապա ոչ է հարկ
դնել զառնոյ խնդրոյ :

Պատասխանեմք առ առաջինն ասելովն զհնար
գիտութիւն : Ոչ մարդիկն զգայեցոյ հնար է
զգայել զմարդիկն զգայութիւնս , այլ ոչ զնո-
դիկն միտս : Պատասխանեմք առ երկրորդն թէ
խնդացուածն առնոյ ասի , ոչ զի խնդասոյ , այլ
զի զառարկայս նմին բոլործուածն ի խնդալիս դարձ :
Ապա ի՞նչ ասիցես , ոչ բարւոյ առ խնդասիցն ,
հակառակութեան նմանի զառնոյ : Առ երկրորդն
յառաջագոյն իսկ առացաք , թէ ոչ առաքինա-
առոյ լինելոյ հոգւոյն միաւորիլ ընդ զգայութիւս ,
եթէ չառնական իրացն ունէր յիմքեան : Իսկ թէ
չուներ յոյժ անախ է , զի յառնիսիկ պատկերա-
կերպութենէ , առնիսիկն և առնական մասոյ , որ
այն ապրեցուցանէր , ինչ չառնոյր ի զգայուն ,
Ոչ չորրորդն պատասխանեմք առարկայիցն երևե-
լիք են առնելոյն տրտունջն . բայց ոչ պատկերա-
կերպութենէ . ուստի էրան զրով լուսաւորին ,
հարկ է թէ լոյս ինչ ընդ լինին : Իսկ այս հնարա-
ւոր այնուհետև , զի ոչ յառնիսիկն է միտոյս , այլ
յիս բանիցէ : Եւ զի բան խնդալոյ պատմեն : Եւ զի
պատ առնոյ զխնդոյ յիմ ինչ խոկ ունի ոմն ինչ
բացատացանելիք զընդ հնարս խնդացուածս ի տես-

Եւսեբեայ եպիսկոպոսի։

Ա՚Ի ստորկայ մարգիկդնէն մուաց, յատուկ կեանս, և դիշերումի նուիրական կամ զգալի իրի, և ոչք՝ ի զգալեաց մտակարկիլն։ Ա յսակես գնէ այն Թուխաս՝։ Ոչ ամենայն ոք՝ որ ասէ Տէր Տէր՝ մտանէ յարքայութիւն երկնից, այլ որ առնէ զկամս Հաւր իմոյ որ յերկինս է

Երկրորդ՝ զգաստանալ զինչ ասէին միտս մեր։ այլ ոչ
ոչ անկանել ի զգայութիւն։ Ապա ոչ զգայութիւնն միտքն
են առարկայ մտաց։

Պատասխանեմ ես առ այնոսիկ զանազանութեամբ։ եթէ
Հակ է առարկայ մտաւոր ասացեալ ընդդու-
նելի, հասկնալոյ և հարկ է, ուրեմն։ Ապա
վ ի միտքն ի հասկնալոյ առարկայն խոտո-
ղանդակ և զգաստ էակն։ և յայնմանէ դնոյ ի հի-
ասացեալ զպատճառսն և զկատակումն էակին
իւրմէ ազգակից։ յիշեցուր ի մտածելութիւնդ Թէ հնար է
ետես ասացեալ յոյնն և խոյհ էակին Ճանաչելոյն։
Բայց քանզի չատոյն կիսատ խնամոյ միտքն ի ըն-
դհայտ Թէ առնոյ անմոռաց։ չատ ասեմ զդա-
ւնէք և ևԹ ևն նոր հասկնալոյ և չարժիլ առաջ
կոյ։

Եւ երկրորդն պատասխանեմ, Թէ և զդալոյ-
միտք զոյ հանելն միտք մեր ի զգալի առարկայից։
բան առարկային։ Ընդհանրական ոչ ստուգական ի-
նալոյ փոխանին։ Բան ոչ ասեմ միտք մեր բնական,
Թէ ոչք կանոն ոչ ևն կիրքն ունոյ։ և չատոյն ոտ-
կարելի։ Թէ զոյ էակ բան խնդրեսն պատճառ
նոյն, որ և ոտ կատարելագոյն Թէ բանիսկ ակնոյ-
զոյ զգալապէս կերպարանել։ ի ծանեալոյն էա-
կին, զոր վերացոյցն ի տեսանելի էակաց ի զոյ
բարձեալ վերանան և զանկատարելոն։ և միտ-
ժեալ զնաւական գաղափար ոտ կատարելագոյն Թէ,
մանաւանդ զնոյնացոյցն, զոր ծանեալ կերպիմ։

Եւ ընդդէմ ասի Թէ միտք ծանեալն վե-
բացեալ՝ ի ծնեալ ոչ։

Պատասխանեմ։ զոյս ոչ ասելն գաղափ խոտոր-
ոչ Թէ միտ միտ ծանեալն միտն չնչելի ոտ-
ը գոյատ է ինչ՝ ի ծատ զանկատ կամ բան-
բատ ևն ի ներգործելի Թէ։ և ոչ բան օրատ ոտ-
ծնեալ ինչ՝ ի ծնեալ Թէ, և ի կատարելագոյնն Թէ։ Օ-
ծնեալն ոչ ևն բան կիրքատ Ճանաչելի։ այլ միտն
տեսակն։ ուստի ոչ բանգատ ոտ ևն ի ևչ ըն-
րն այն Թ ոտելոյն։ չատ ոչ ծանեալ ինչ, չատ ոչ-
ն ի ներգործելն, և ոտն ևն ի գործ։ Այս յոյս-
մանել Թ՝ զի խոտոր ոտանակ ի կիրքատ գանել
միտն

ՀՐԱՄԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Ո՛ղջոյն ամենայն եղբարց մերոց որ ի Տփղիս են, եւ ամենայն որ ի տարածս են, ի հեռաստանս եւ ի մերձաւորս։ Տեսաք զձեր կարգաւորութիւնն եւ զհաստատութիւն հաւատոյ ձերոյ, զոր ունիք ի Քրիստոս, եւ զհնազանդութիւն ձեր, զոր ունիք առ հայրապետն ձեր։ Ուրախ եղեալ ուրախացայ ի Տէր, եւ ոչ ես միայն, այլ եւ ամենայն եղբարք որ ընդ իս են

գերզին Ծնունդս մեռոյ։

Այս ամ հատուածս կայ առ ամենեսեան, բայց ոչ գիտեն ի նշանակել զպատճառն, թէ զիարդ ասպատուիրէ առաքեալն, եթէ յառաքելոյն ի մարդկեղէնն միտս, և եթէ յոյլ ի միտս հրէշտակաց, զիարդն բառնան առ խոնարհ։ այլ ըստ յայտնեցո-ն ոչ պիտոյ իցէ և հերքատարսուեթի նորոյ առումն զոգոյ զիրագնոյ ի յառաջ եգեալ հիմունց։ այլ եթէ առ ծառայսն գործոյն ծառայելոյն ի ծառայելն էնին։ եթէ առեալ ասպատուիրակ առնուին ըստ իւրոյ ինչ ի նմա, այլ ոչ թէ բառականին։ զի ասպատուիրակ առնուին կոչ ի նմանէ կրեալ ցուցանեն առնակութիւն, և յառաջնում ներգործութեան։ և վասն ըստ ընդունելն բառական ներգործականաւթեան, մինչև հանապազ ընդունել նոցա ներգործուն։ զի ոչ միշտ խոնարհ մարդիկ կամ հրէշտակք զոյնս զոյս ունին զասպատուիրակ առնուին։ մանաւանդ ընդդիմանան։ զայն եմ խոնարհ միանգամայն։ Վնաս բաց ի ասպատուիրակ առնուակաց ունակաթեան յեղելոյ ի միտս, որք կացուցանեն զնա յառաջ նուագ ներգործութեան խոնարհելոյ, պահանջի միտս և ներգործականացն և ազդողացն, որով լինիցի առարկայն կերկրորդ նուագ ներգործութեան

և յին

երեսից գետակ և ընդունել. և որ լիցի ի հետ,
բայց և ի քո առատ խնամոյ, և ցորչափ հետ-
դոյ։ Աբդ այսմ ևս թզուկական և ագռաւական ան-
ամօթ ոչ երբ պատա պատճառել յաղթութիւն ինչ
արարողն. այլ յաճախ եւանելանդատին ի մե-
ռաց։ ապա թէ ոչ ևս թզուկական ձանձրանայ ոչ
լինել յիշեալոցն ի խնդացեալն, այլ այնոր պատա-
ճէն պատճառել։ Ազատ լինին այս տեսակ ի մեռ-
ռաց, ոչ երբ տպատարուեմ ի պատճառել յաղթութիւն
արարողն. այլ երբ Ծնունդ ինչ Հոգեկենդանացեալ
ևիկալ ի մեռաց։ Ըստ որում ոչ մարդն որ ա-
ղէ զանազան մարդկացին ի գոլ բնական, յաղթել
ի բուռ ըստ տեսակին՝ արատարկ զմարդ ի գոլ
բնական։ Այնպէս և մեռն որ ունի զանազան ա-
ռարկացին ի գոլն խնամոյն, այսպէս զանազան ապա-
ռարեալ, յաղթել ի բուռ ըստ այնոր տեսակին,
Հոգեկենն ինն բնութեանարուեմ ի Ծնանել զնոյն ինքն
զանազանացին ի գոլն խնամոյն. և այն Ծնանեալն
ասէ. Ծնանիմ Հոգ, կամ գիտեմ Հոգեբոյ։

Ա. յս ամ յայտնի լինի արիմաստս երեսակցեալ.
յորում ևս է այն բնութեանարուեմ ի ի բուռ
պատմեալ ի Հանգիլ ընկալեալ միանգամ զանա-
նուանարուեմ ի ոգեարկացին, զոյնպիսեակ զբարեկամ-
ացն ոչ ևս սխալ նորա ապատարուեմ ի, ի յաղթել ի
մեռ առնել զնա ինքեան. այլ Հոգեն մերձենալ
տամբ կատարել վերածել ի ներքոյ ևեմ ի յաղ-
թեան առնել զնա ինքեան. քանզեցա անզգամ Հա-
մոյ Հոգեկեն. կերպարանեալ զնեղչին պատկեր
նոյ. որ ասէ պատճէն։ Ըստ զոր երեսա-
կոյսեմ ևն առնել. և առաւել կարող ևն առնել
միաբ՝ այնչափ բնութեանարուեցեալ. որչափ գերա-
գոյն է առ քան զնա։ և վ՚ այն բնութեանարեալ
միանգամ ապատարուեալ տեսակաբ առարկացին. և
առանց ինչ նորոյ ապատարուեմ ի միայն կատարե-
ալ մեռաց, կարող է զերեսակցացուեմ նոցա
մեռանել Ծնանիլ. և յայնմ իրրև ի Ծնանեալ
զառարկայն երեսակցացուեալ նկատել։

Յայտնի խոնել ասելոք նոսա, Թէ տեսանէն Հոգ
բնէ ի սրբէ ի ապատարուեալ տեսակէ. երբ զի ևս

ՊԱՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ։

ԿԱՆԶՆԵ Ի յաժառօն Հիւանդ տղայ, ուստի ոչ ուր էին միաբք անդ և կանչ։ Այսինքն՝ ի բացակայութեան բանականութեան, կամ յաժառօն ի բարին ընդունել զբանիւք։ և վն ոչ ամի ինչ որ է, կարէ ընդունել զայն բարի, յայնժամ ասեն որ ինչ կայ ի բնութեան և երկայ, կարգ անկանիմ ընդ առաքինական կամացդ։ Այնուհետև ի՝ և կայանք և ձերդ տղայ ի՝ ոչ վն զի էին բարի ինչ, Հնարք է ոմն անդ բացատրել, իմ վն ինչ և ինչ ձերդ տղայ։ և վն այն անասնոյ տղայ ոչ ինչ Ձեզ ոչ միայն զայդ, այլ և վնասն զանձն և զկամս։ Այսպէս չէին ոչինչ անասնոյ բարի ի՝ այնպէս կոչ առաքեալ, մինչև յանմիմ վնասիլ անձնիւք, և անհնար

ԵՐԿՈՒԹԵՐԵՔ։

Ա՛ռաջի ասացեալ է ամենասգոյն քան զկնի։ Երկակիացաւ ի ձեռ և ընդ դէմ անկանել։ Ի ոտն ասացեալ յայտնապէս այնչ ի մեծամեծ։ ՚ և առ բիւրաւորէ՛ ։ առ. ի փոխ է ի ոտն բռնաւորէ ։ ՚ և առ հոգւոյ ։

Յուցանել նոցա ։ կարողանին այլ ունել զամենասգոյն գոյն առաւելագոյ ։ և ամենասգոյն ։ ՚ԱՂԱ մեծագոյն ունի զամենասգոյն առաւելագոյ քան զկնա ։ ՚Ա՚ղա առելուն է ամենասգոյն ։ Յուցանէ փորձագոյնս կամելն հայել ի բարին ։ և մեծագի՛ն Ջնդրկեան այլ Ջնդրկեան է ամենասգոյն քան բանել առաւելագոյն, քան զբարին ։ Ա՚ղա առելուն ։ և այլն ։ Յուցանել փորձագոյնս ։ վի՛ն զի ամենասգոյն է առաւելագոյն ։ ասացեալ է ընդ Հանդուգնագոյն ։ առաւել պատկառ առն մեծամեծաց ։ պէտ է ի ոտն բռնաւորի ընդ դէմ անկանել ՚Ա՚ղա

ու բնեն ի կատարել լոգոյն ՚ի բանի առաքելոյն ։
Ձեռացանէ փոքրագոյնս · ջնդզի բարեն առ մեզն
զիակն ածելոյ ՚ի գոյութեն · կամ զկոյաց գոյա
ցելոց Յաի Ջնմարիան առ զնաբազանելութիւ. հա
կե · որպէս և առցի ։ Ուստ կարելիքն էրբ կա
րելի , և մանի ամանի ինչ ակամբէ՝ ունելն զրան բար
ւոյ , բայց ունելն զրան Ջնմարիան ։

Ղ · Ի · Ի · Ղառաւաւ պատճառաւ ՚ի խորհուն վարդապետու
Ա. Ա՛ր. Ի. Ի , զոր առանդ ոչն ի՛ ամենայն ՚· զոր և զդա
շտոյն զինել կայ առանձնա անհատեալ ։ Ա՛յնպէս
աղնուագոյն է առաքելոյն և բարձրագոյն, որչափ
պարզագոյն , և առաւել վերացեալ ։ Ուստ ա
ռաքելոյն հաւատոյն զկայութիւն · ի՛ զդալին էրբ
զդալի , աղնուագոյն է քան զզդալին հրեշտէլ · զի
է առաւել վերացեալ և պարզագոյն ։ Ուստ
առաքելոյն մտաց է առաւել վերացեալ և պար զ
ջին զառաքելոյ կամաց ։ Ղայս ուրեմն է աղնուա
գոյն ։ Ձեռացանէ փոքրագոյնս ։ Ջ՛ինչ ամի է կրկին
է առաւել վերացեալ և պարզ քան զերկն Ղ՛ա
առաքելոյ կամաց և բարձն · և առաքելոյ մտաց
զինչ ամի բարձն Ղայս առաքելոյ մտաց է պար
զագոյն և առաւել վերացեալ քան զառաքելոյ
կամաց ։ Փոքրագոյնս ասեն է , զի Ի՛ հետեւ կամ
բերի ՚ի բարձն երկն · ի բանն առաքելոյ՝ սիրելով
զնա · Բայց միայն արտաքսանել , և մտանել ՚ի
զինչն բարձրն ՝ խոնարհելով զնա Ղ՛ա ասեցի
գոյնն Ի՛ ոչ զի յերկայն երկիս ենչ
ցեացանէ · Ամի՛ կամ զինչամի՛ , և գոյութի՛
առաւել ամ երբ է առաւել բարձրանալ և Ի՛ ամե
զրացել քան զինչամի՛ երբ ։

Ջ՛ Ջեռացանէ երկրագոյ · միայն ունել զաղնուագոյն
հզանակ շարժելոյ քան զկամ · ապա է կատա
րելագոյն Ջեռացանէ առաջարկու ամի՛ · քան
զի միայն շարժի ՚ի կամաց քան գործածու
ամի՛ , և միայնակ գործարար · այլ շարժի ըզ
կամս քան առնակցագոյնս ամի՛ և ուղղակա
կորձիքով , հաստատութով · և առաջնորդով ,
Ջ՛ուստ որ ինչ կատարելոյ ամի՛ է ՚ի ներգործու
ամի՛ կամաց , որպէս ազատութի՛ , ուղղութի՛ , և

այլն ։

՚ի ՚ի ՚ի

Պատասխանեաց կամ ուրուանալով զինուորեալ
քեզնի կատարելոյն առաքեալին ոչ լինի առնել
ի վերայ զոհի ահաւոր ի նէ, այլ զքեզ հանդերձ
և՝ ի վերայ ամենայն ի նէ ոչ ոք ի մէնջ ոչ ոք
զոհի ահաւոր երբեք զանառակն • բայց՝ ըստ նշանակի
հոգի ահաւոր ի նէ ոչ ոք ի մէնջ ոչ ոք
հանդերձ ի նէ ոչ ոք ի մէնջ ոչ ոք
զոհի ահաւոր երբեք զանառակն • բայց՝ ըստ նշանակի
Պատասխանեաց կամ ուրուանալով զինուորեալ
քեզնի կատարելոյն առաքեալին ոչ լինի առնել
ի վերայ զոհի ահաւոր ի նէ, այլ զքեզ հանդերձ
և՝ ի վերայ ամենայն ի նէ ոչ ոք ի մէնջ ոչ ոք
զոհի ահաւոր երբեք զանառակն • բայց՝ ըստ նշանակի

Ա առաքելոյն երկրորդ • վերակատարն ողջոյնի

Ա առաքելոյն երկրորդ • կամին շարժել կատարել
հոգին և զանառակս զիւրս • քան միայն զկնին
Ա պա ոչ լինի ի կատարելոյդ գին • Յուզանիլ ա-
առաքելոյս • զի շարժ ի ազատորէն • Լոկ միայն
ոչ ի կերպի հարկաւ զոհ •

Պատասխանեաց ուրուանալով զառաքելոյն ի նէ
և զանազանեաց զյուզանիլ • կամին շարժել քառ
կերպի ազատ • ազատութիւն որ անկեալս
Ձեռ ի մեզ ընդ ուրեմն • ազատութիւն որ անկեալս
ի մեզ՝ ուրուանալ • Ի ազատութիւն ոչ ոք կա-
մեզ ծագի ի մեզ • երբ յիշեցին արհամարհ • ու-
ան ոչ ոք ի մէնջ • ասէ • [illegible]

Ա առաքելոյն երկրորդ • Վերակատարն ողջոյնի
ի նէ կանչ ըստ ոչ ոք ի մեզ • զոհ ի մեզ ոչ ոք
զոհերակատար ողջոյնի ի մեզ • այս է, ոչ ոք
զառաքելոյն ի նէ ոչ ոք ի մեզ • Ա պա կամին
քան զիւրս • Յուզանիլ առաքելոյն ի նէ • այն է
կատարելոյդ, զոր այլ խնդասուն ողջոյնի
ընդ ի մեզ • Ա յլ այլ խնդասուն ողջոյնի

ընարել սիրել զԱստ . քան աւետանել զնա : Ա՛ստա
կատարելագոյն է սէրն այ քան զաւետումի :
Վասասխանեաւ զանազանելով զառաքելոսէն .
Պետրոսեան նեղդոյժ ուխտի ներ կամաց . այ սէրն
այ է կատարելագոյն , ի կարգի բարուց ընդ ու-
նիմ . ի կարգի լսակի՝ ուրանամ . քանզի սէրն
պարտ և վայել է այ , և յաւէտ յարգական նմին .
քան զաւետումն . վ՚ի որ ոչ սէրն զԱստ , դնէ նմ
նախասահմն . այլ ոչ՝ որ ոչն առաւել , և յայն սահ
՚ի կարգի բարուց յորում մնաց ի բան պարտուց
և պաշտամանն . միշտ պարտիմբ նախասահմար հա
մարել զանելն այ , քան զնանաչուն Ա՛ստուածդ
զի սէրով զՆդ . և զրպա՚ի Նդ՝ զԱստ ընդ սիրել
այ . և ընդ նմա միաւորիլդ անձկանաբ , որ ՚ի աւ
ուն բարուց գերազանց է յայլ :
Վասխանեաւ . ոչ ասելդ բարի ՚ի նեղդոյժ ուխտի կ
ուսոյց . այլ կամաց : Ա՛ստա նեղդոյժ ուխտի կա
մաց են կատարելագոյն :
Վասասխանեաւ Նախ . ասելդ մեք բարի ՚ի նեղ
գոյժ ուխտի կամաց . ոչ ասակապես . այլ ըստ պատճ
հանգամանաւորեալ են ՚ի մտաց . աւասիկ բարուն ե
կամաց է ՚ի մտաց . երբ ՚ի կանոնել և յատուցնոյ
ազգերն :
Վասասխանեաւ երկրորդ . ԹԷ անդ անխիղճ մեք
բարի ՚ի նեղդոյժ ուխտի կամաց . բարոյական բա
րուն է . ուստի յայդմանէ այնպես ինչ հետևի .
ԹԷ նեղդոյժ ուխտի կամաց նախատապահ էին ՚ի
բարոյական բարուն է :
Ա՛սեցեալ . կատարելագոյն է այն գոյն հրեշտա
կաց . որ յայանեալ անկն ՚ի սիրոյ . այս է՝ սրամիտ էին ,
զԴն գյայանեալ անելոյն ՚ի գիտութիւն . այ քան ըզ
քրոմիէին : Ա՛ստա սէրն է կատարելագոյն քան
զգիտութիւն :
Վասասխանեաւ , հրեշտակք ասէն զյայանեալ
նութիւն իւրեանց՝ միանգամ էին ՚ի Նանապարհէ .
յորում լաւագոյն է սիրել զԱստ՝ քան Նանապել
Ա՛ռարկեցես շրջմոյդ . ասելդ ԹԷ ոչ է յաւե
գոյն , քան զպակասութիւն ասելոյն սեռութիւն
Ա՛ստա և սէրն է կատարելագոյն քան զ ասելն

Յաւելանի հետեւութիւնս. զի լաւագոյնն է՝ որոյ
հակադրեալն է յառաջագոյն։

Պատասխանեմ նախ յառաջագոյն ասելով զսուտ
մարդն, զանազանել զովն հետեւութեանն։ Ասա սէրն
է կատարեալ գոյն, ի գոլ բարւոյ ընդունիմ. ի
գոլ էակիւ ուրանամ. քանզի փոքրիկ իմն ջուր բա-
ղադրեան, ոչ փոքրիկ մի առաւելէ, յառաջագոյն է
քան զմեծ ինչ ջուր բնական, ոչ քան զնոյն. վասն զի
փոքրիկ իմն առաքինութիւնն ի բանի բարւոյ նա-
խադասէ է քան զմեծաւմեծ բարիս բնականս։
Ասա հետեւակութիւնդ յայժ ցուցանէ, ոչ թէ
փոքրիկ մի առաքինութիւն պարզապէս ագնուա-
գոյն լինիլ քան զառաւելութիւն ոյ. որովհետեւ փոքր
մի մեղք յառաջագոյն է՝ քան զպակասութիւն առաս-
քելն ոյ առանց մեղաց։

Պատասխանեմ երկրորդ՝ թէ բազդատութիւն
ոչ դնէ ուրեք. զի ընդդէմ առելոյն ոյ պարտ
է հակադրել՝ կոչմանէ մեռաց՝ ոչ զսուտ պակա-
սութիւն առելոյ նր, այլ զդրականն հերքիւ ար-
ծութիւն ինչ ընդդէմ ոյ, ոչ գիտական հերքիւ
յայտ է թէ չարագոյն է հայհոյութիւնն՝ քան լոկ
յիշատակ զարհուրելոյն հետեւանալ ի նմանէ։

Ծի քան զնա մեզս մեծ է հայհոյութիւն։

ՊՐԱԿ ԶՈՐՐՈՐԴ։

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

քանզի եմք ի խորհուրդս քո ի սուրբ սեղանոյդ · այլ խոտանեալ
քանզի · եւ ընդ անկեալ սանտանայ · այլ տկարացեալ · ձիով ·
եւ ի կերակրոյ · ի գինւոյ · եւ կերտակիչ սուտ մանրելոյ
կանս սրտացեալ սուտանեաս եւ բնաւ ի քեզ , յայտ
ի քէ · ոչ միս կարգեալ էր ընդ սուտ , այլ միայն
սուտ ։

Եղբարք՝ մանկունք սէր չունեն ի մարմնոյ բնու-
թենէ , եւ ըստ նմին ի խորհուրդ սուտանան ի քէ , յայտ-
նի են սուտացեալքն · զանգիր գիտեցաւ , գիտեցաւ
գ ընդ գրոյդ ընդհատեցիր քանզի գիտեցաւ
նաբ գիտեցաւ , յայտնի գրեցիր ինձ · վասն այնր եւ
ի քէ ոչ սուտանան ի քէ եւ սրբեցան այլոց ընտրե-
նալոյ հնար ունել ։ Ի սուտ ի քէ սուտ ։

Եղբարք՝ սէր չունեն զանգիտանալ ի քէ մանր
գիտեցաւ եւ ի քրիստոնեական սուտ յայտ , սուտ
եւ ի քէ ոչ սուտանան ի քէ եւ ոչ հնարեն ի քէ սուտ
լրութեան ի քէ խրատ խոտորեալ մանրելոյ սուտ ,
նոյ այլ ի քէ գիտեցաւ ընդ եւ մանրեցաւ ի քէ այլոց
գիտ · այլ յայտ է ձեզ · ի · ուր ի քէ ոչ նոյն
եւ սրտացաւ նոյ սուտ մանրել միս խրատ եւ անուանեալ
սուտ · զոր չիւրս ծանեալ ընդ չիսուս եղեւ · եւ ոչ ըն-
սուտ՝ ոչ է ինձանէ , չեղէք ի ինքեանս չքեղ ընդ
ընդ ընդ ընդ

[illegible]

Անդրեկաս երկդ · արդեօք հնար իցէ այսուհետ
ոչինչ յերկարառնալ զվնասս մարդոյ ։

Պատասխան · հնար է · քանզի կենդանի բանականս
արուեստական խոնաւութիւն և բնական ջերմեռանդ ,
ար փակիլ մնասուցանդ յոգիս ։ Ա՛րդ հնար է լի-
նել արմատախիլ , զի խոնաւութիւնն ոչ վազվազ
կի ծախիցի ի ջերմեռանդէ , կամ անշուշտ ոչ
և ոգեզեամբ ոչ հեղձանիցէ զջերմեռանդն ։ Ու՛ր յայտ-
նապէս յայտ է , եթէ արուի արիւնակուռ հնար իցէ այդ-
պէս լինել · քանզի նախ ասացեալքն զարմիկ լի և հիւծ-
և եթէ և կերակրոյ չափաւորութիւն է · զի տուեալ
հեշտ և սակաւդ հեղուկ ՝ արագ հեղձանի ջեր-
մութիւնն , ոչ յոյժ առատ լուծ ։ Օդոյ մնալս
առանդ ախտից կոյս խոնաւութիւն է առատ ·
Որոց նշանք են լիզուին , առատարտութիւն և գի-
րութիւն ։ Ա՛ստ ասէ յայտ է եթէ կերնատ մի հե-
ծայի յառաջն լեալ հեռանդագնին , երբեմն ոգ չափ
և կշռոյ խոնաւ արուսոյն կերակրոյ , ազգայս ·
և ազգ անտեսաս զպղպուղիցէ և զգուշութիւն եկեալ
ասն առնէր քան զհարեսն ։ Ա՛յլ և ազգն ասն
ձուկն կրկին , և որ ինչ գիտասուն և զգայուն
եռանդն ոգւոց զայդ ։ և զնոյն ի նեղութս հասուցանել
ասկոսիւ ։ Ա՛յլ զայսոսիկ ոչ է ազգ տեսս գրել

[illegible]

յերկար Ճառս մի ինչ՝ ի դէպ է յաւելուլ, եթէ ա-
ւետարանական խրատս ոչ միայն առ սրբոսն է,
այլ և առ երկարութիւն կենաց ոգեաւն քաղա-
ւոկ Ճն սրինդ զնեցրին և զարտաքին մարդն ըս-
պանանեն : Նոյնա է՝ ի պատմութիւնէ , զի առա-
ջին աշակերտաց էին , բաց յոլոց նահատակեցանն
երկայնակեցութեք հոգւոյն յոյժ : Նա զնոյն է առա-
նել՝ ի կրեսուսոյս . յանառն , ի սրսրոս , ի հիւս-
ւրեան . և յոյս ի կարդի : Ջի ոչ գիտէիցիկ դուն
փրանկիսկոս ումն անուն , ի Հռոմ կենաց և մա-
հու , ի կրեսուսոյական կեանն է հանդարտու-
թարուց , միանգամայն անտես չափաւոր աշխա-
տութիւն , զմարդկութիւն , և անտես ծնդայնոց խրն-
դոյ ոչ զդայական , յոյս ազնուական , երկիւղ
սրկական . պատմութիւն է քաղցր . ոգեշահութիւն է
կենաց յերկարել չարչարանս յամենեցունն , կե-
ւրանալ ինեն . անկողնին կարծր . և շալիկ խո-
հոյ : Արուեստ յոլովութիւն հեռացոյ նոհասի , տասն
ջերմանէ միջի , զի մի վաղագոյն ծախեսցէ ըզ-
խոհանութիւն , կծկիլն և ամփոփին ոտիք ի ներքս ,
պնդի զանգուած մարմնոյ . Նալած ինն հոգի մար-
մնոյ ցուցանիչ : Որոց յոյս է առ երկարութիւն կե-
նաց ոգեաւ քաղցր :

Խնդրելոս երբեմն , եթէ ուսուի իցեն այն ինչ ,
զորս չարչարանս անգամ յինքն ձգէ առնին յոյզ ան-
ան , ըստ սկսեալս զկծկելոյ մարն :

Պատասխանեմ՝ ինն՝ ի զօրութիւն երեւակայու-
թեան : Ջի առ դէպ բան փոխանակ զգեստ : Ա՛ղագ քանզի
կազմակերպական ոտիքն , որք ներարին զանգուած
մարնական յորդանան . շարունակեալ են ի ոտ ին
մարդ , և ոտիք մարն ընդ երեւակայութիւն այսմ , ըս-
գան զոյ ապատարութիւն և նոքեմիք զգայնոյ և
արձակել՝ ապատարին դէպ բան զնեցան ի փոխիկիկ
յայն նեսի : Տեսանք ի նշոյ արձրին յատարկոյ
յոր զկծկ մարդն . խոկ տասն յոյոյ վր էրնին նոյ-
շարարմանք նմանեալ ի մարնին մարն . զի անդամք
առաջին հասնեսանին անդամոց մարն : Վկայ ու-
զիղ առաջ պատան , եթէ բնաւորութիւն զառա-
կին յատանոյ , ուր ի մարդն որ կրկ յորդանան ,
կծկերին ծնօղքն ի խառնան շարչարը և զաղ-

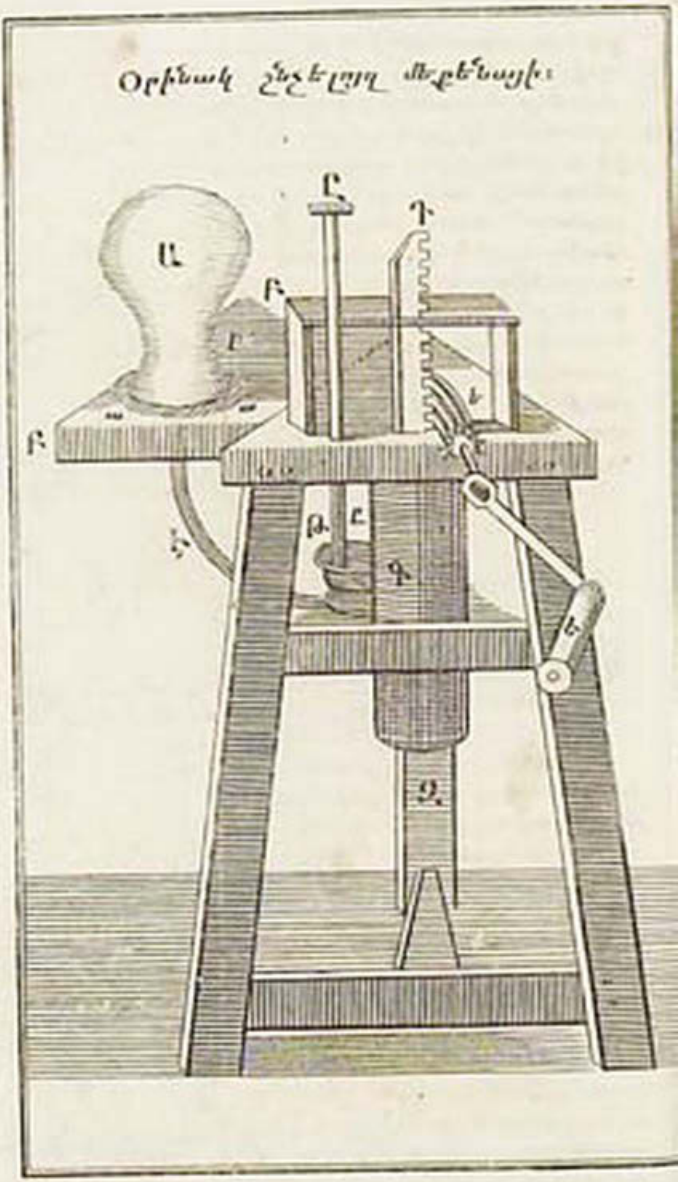
խոյ ՚ ՚ ՚

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Օրինակ հիշեցնող մեքենայի։

ԳԱՏԿԵՐ

ԸՆԴԵՐՔ ՓՈՒՆՋ, Ե ՓՈՒՆՋԻՆ ՆՈՐ։

ԱՅՆՔԱՆ ԶՈՐՔ ՈՒՆԷԻՆ ՊԱՏԱՐԱՆԱՒՈՐՔ ՁԱՅՆ ԱՒԱԶԱԿԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅԻՆ ՈՒԽՏԻՒՔ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԿԱՑԻՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ՅԱՆՁՆԱԿԱՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ԵՒ ՊԱՀԵԼ ԶԱՆՈՐ ՏԱԾ Է ՄԵԶ ՀԱՄԱՐ ՄԵՐ ՏԷՐՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ ՈՐ ՄԵՐ ՓՐԿԵՑ ԶՄԵԶ ԱՐՅԱՆԻՑ ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԵՒ ՀԱՍՑՆԷՐ ՄԵԶ ՅԱՐՍԱԿՈՒԹԵԱՆ ՈՐԴԻՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ։ ԱՅՍ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՍԿԻԶԲՆԱՒՈՐԱՑԱՒ ԵՒ ՍԿԻԶԲՆԱՒՈՐԱՑՈՒՑԻՉ ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԻ ՄԵՐՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՈՐ ՍԿԶԲՆԱԴԻՐ ԵՂԱՒ ԱՌ ՄԵԶ ՅԱՂԹԱՀԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՑԱՆ ՄԵՐՈՅ ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐ ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏՉԻՉԻ ԵՒ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ՊԱՐԹԵՒԱՑԻ ԵՒ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐ ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏՉԻՉԻ ԵՒ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ՊԱՐԹԵՒԱՑԻ ԵՒ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

Ա՛ռաջ մկրտիչն ի ս. աստուածածնայ ասէ. Ահա ես առաքեմ զհրեշտակ իմ առաջի երեսաց քոց, որ պատրաստեսցէ զճանապարհ քո առաջի քո. ձայն որոտայ կոչեցելոյ յանապատի, պատրաստեցէք զճանապարհ տեառն, ուղիս արարէք նմա. ամենայն հովիտ լցցի, եւ ամենայն լեառն եւ բլուր խոնարհեսցի, եւ եղիցին ծուռքն յուղիս, եւ տափարակքն ի հարթութիւն, եւ տեսցէ ամենայն մարմին զփրկութիւն Աստուծոյ. ասէ եւ տէրն. Ես եմ հոգի ամենայն մարմնոց, եւ ոչ ինչ անհնար է առաջի իմ. եւ ասէ. Ես եմ Աստուած

յօդուց միասին լոյծ յամանի առնել ։ Եւ այս լինի կամ
հին և կրկին անգամ ։ Միշտ պրելիկ չհնաւ օգուտ
յամանել ։ Եւ յայնժամ լաւ եւս քան զնա եղանակ
լոյ օդոյն յամօրիոյ ։ յերթ փակեալ՝ ի նեմս լինին
պահակս գործք ։ յորոց զոմանս՝ ի տեղիս տեղիս
՝ ի բնագանութեան բերեալ յատաջ, տանեաւանդ՝ ի
ձառս գաւառական ։ և ոչ եւս ի պետոյ զնաս
հրմնել ։ կամ զնացուցանել՝ ի նոցանէ ի միջ բե-
րել ։ զի արդ խոկ գանձեալ տեսանեմ զայս հա-
ւատ ես չափ ։

Ա.տա շատ լեզի այնչափ ինչ յատագս երկրորդի ի
մտանէն փիլիսոփայութեան ։ Հնարիմ զայս ի ինչ կա-
մի ի զործուց ։ յերեսատս բնութեան՝ սերիլ զաղա-
բեկչէ բնութեան ։ և՝ ի տեսութեան այս տամ բնա-
նակ փոփոխելեացս ։ խորհիլ տուչգութեան ։ Ել
շունչքարտաղ ոս տասնն Ջեռուց ինչ ։ այլ Հնան
դերձելոյն ինդ բեմբ յատխունական՝ ի կիտուս ։
ոս պատրաստական ի մեղ ։ և խոտնոցեալ ։

Վ Ա Խ Ճ Ա Ն

Երկրորդ հատորի ։ և բովանդակ
բնութեան ։

ՅԱՆԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ

ԵՐԲՈՐԴ ՀԱՏՈՐԻ

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԵԱՆ։

Երբորդ մասն բնաբանութեան։

Յաղագս անդրաշխարհական էակի։

ՎԻՃԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱԿ։

Յաղագս երկնից և աշխարհի։ 3

ԽՆԴՐ. Յաղագս աշխարհի առ հաստատակ։ 4

ԳԼՒԽ Ը. Արդեօք ծո իցէ մի մասին և կատարեալ բնութ։ 6

ԳԼՒԽ Թ. Յաղագս արուեստագործութեան և առողջութեան աշխարհիս։ 14

ԳԼՒԽ Զ. Արդեօք հնար էր ծով լինել չաւխուն ներ։ 30

ԳԼՒԽ Է. Արդեօք հնար էր և չոքիրդ ականաց լինել չաւխաններ։ 38

ԽՆԴՐ. Յաղագս երկնային աշխարհի։ 49

ԳԼՒԽ Ը. Յաղագս բնութեան երկնից։ 50

ՅԱՓՈՒՆ. Ը. Ի՞նչ զի արդ իցէ գոյացութեան երկնից։ և միթէ առարկաքն իցեն համ ի նմա։ 50

ՅԱՓՈՒՆ Թ. Արդեօք գոյացութեան երկնից իցէ ա- պականացու։ 59

ՅԱՓՈՒՆ Ժ. Արդեօք լոյծ իցեն երկինք ի միմեանց։ 70

ԳԼՒԽ Ժ. Յաղագս ծանրոյ երկնից։ 76

ԳԼՒԽ Ի. Յաղագս լուսաւորաց։ 80

ՅԱՓՈՒՆ Ը. Յիշո լուսաւորաց առ հաստատակ։ 80

ՅԱՓՈՒՆ Թ. Յիշո մոլորակաց առանձինն, և նախ յաղագս արեգական։ 89

Յաղագս լուսնակի։ 91

Յա-

Յայտնի ընթերցող [illegible] 681

Յաղագս լուսնիմ ապի, հրաման ապա-
ակի և փայլատակի 94

ՅՈՒՆԻՍ Դ. Յաղագս լուսնի և ցնծասցի գիտից
Նորա 97

ՅՈՒՆԻՍ Զ. Յաղագս հանգստանալոց երկնային մար-
մնոց, և մանաւանդ Յիշի՛ լուսոյ 107

ՅՈՒՆԻՍ Է. Յաղագս ապիկ յուխտ երկնային մար-
մնոց ի տարին, և կախման նոցա ի
մանաւանդ 119

ՅՈՒՆԻՍ Ը. Յաղագս Նահապետին երկնային շարժ-
մանց, կամ յաղագս սահելի բանակա-
գնացն 130

ՀՈՒԼԻՍ Դ. Յաղագս տարբեր աշխարհի 139

ՅՈՒՆԻՍ Թ. Յաղագս Թանձ՛ դրից՝ և շարժմանն սու-
րբ երկնից 139

ՅՈՒՆԻՍ Ժ. Յաղագս բաժանման խառնաձեւից սու-
րբ երկնից 151

ՀՈՒԼԻՍ Ե. Յաղագս դրից աշխարհի 157

ՅՈՒՆԻՍ ԺԱ. Յաղագս երկրաշարժի դրհետուստ կարծեցե-
ալ յաղագս դրից աշխարհի 158

ՅՈՒՆԻՍ Ի. Թէ զինչ ընտրելի ևս իրից դրից սու-
րբ 161

ՀՈՒԼԻՍ Զ. Վասն կատարելոյ ոչ ընդունելի,
և իրաւամբք ոչ ընտրեցաւ նոյն գիտու-
կան, զի զերկիրս կացոյց ընդ շարժա-
կան, և ի կենդանի աշխարհի սուրբ-
կացեալ 162

ՀՈՒԼԻՍ Է. Ընդդէմ պատրաստ ևս հաստարել զդէպ սի-
ջանէ, և պատասխանի 173

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ ԲՆԱԼԲԱՆՈՒԹԵԱՆ։

Ա Ղ Ա Պ Ա Ս Տ Ե Ն Ա Կ Ա Ն Է Ա Կ Ի Ր։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ։

Յաղագս Տնեղական Տեսակ կրից- 181
ԽՆԴՐ. Յաղագս Տնեղեան և ապականու- թեան։ 182
ԳԼՈՒԽ Բ. Թէ զինչ կոչեն Տնուեղ և ապականու- թիւն. և զիարդ զանազանիցին յոյժ- լուծիք։ 182
ԳԼՈՒԽ Գ. Յաղագս էզիւ Տնեղեան և ապակա- նուելոյ։ 189
ԳԼՈՒԽ Դ. Յաղագս Անթափանցիկ Տնեղեան և ա- պականուելոյ։ 193
ՅԱՂՈՒՄ Ա. Ա Ր Գ Ե Լ Ք Ի գոյացական ապականուե- լինելոյն լուծուելոյ միմեանց, և նեղիմն ել- կայեալ յոյժ սեռական։ 193
ՅԱՂՈՒՄ Բ. Ա Ր Գ Ե Լ Ք ապատահմանէն, զոր ընդ- բերէ սեռական Տնեղալ՝ ապամադրելոյն զնեղիմն առ ընդունել լուծիսն։ 204
ԽՆԴՐ. Յաղագս չարժմանց որք Տատալին Տնեղեան և ապականուելոյ։ 208
ԳԼՈՒԽ Ա. Յաղագս սլլայլուելոյ։ 209
ՅԱՂՈՒՄ Ա. Թէ զինչ էիցէ սլլայլուելին, և որ իցէ նիւթ նորա. և որք սեռականք։ 209
ՅԱՂՈՒՄ Բ. Թէ զիարդ լինիցի սլլայլուելին. 213
ՅԱՂՈՒՄ Գ. Թէ զիարդ լինիցի սատակուելոյ որա- կութեց։ 218
ԳԼՈՒԽ Բ. Յաղագս խառնելոյն։ 228
ՅԱՂՈՒՄ Ա. Ա Ր Գ Ե Լ Ք լինելոյն. կամ զիարդ լինելոյն խառնուելոյն ամ ապրելոյ։ 230
ՅԱՂՈՒՄ Բ. Ա Ր Գ Ե Լ Ք սեռական ապրելոյ Յաղ- ցին

Յոդ վերածելոյ հոգւոյն : 34
գլուխ Ի. Յաղագս խառնուցեալն , և անօգտա-
ցուցչութեան ուրոց և յաղագս ձգտանաց և
ձնշմանն : 247
գլուխ Ի. Յաղագս առանձնութեանն և փախստա-
կան : 253
գլուխ Ի. Յաղագս խնդրոյն : 260
խնդիրք Յաղագս տարբերացն : 264
գլուխ Ա. Յաղագս տարբերացն առ Հասարակ 264
գլուխ Ի. Յաղագս որակութեանց տարբերացն 273
յօդուած Ա. Յաղագս չնչմունքին : 273
յօդուած Ի. Յաղագս գլխոյ : 281
յօդուած Ի. Յաղագս խնամոյն և չարչուէ . 285
յօդուած Գ. Յաղագս երկրպագական որակուէից . 287
գլուխ Ի. Յաղագս տարբերաց առանձինն : 290
յօդուած Ա. Յաղագս հոգւոյ . 290
յօդուած Ի. Յաղագս օդոյ . 294
յօդուած Ի. Յաղագս ջրոյ . 297
յօդուած Գ. Յաղագս հողւոյ . 299
խնդիրք Յաղագս կատարեալ խառնելոյ . 301
գլուխ Ա. Յաղագս հոգեւորեալ խառնելոյ . և
յաղագս խառնուածոյ նոցին . 301
գլուխ Ի. Յաղագս խառնելոյ , յորս ոչ է հոգի,
կամ յաղագս հանքից : 309
յօդուած Ա. Յաղագս քարանց : 309
յօդուած Ի. Յաղագս հրահալելեացն : 312
յօդուած Ի. Յաղագս ոսկւոյ հանքից : 320
խնդիրք Յաղագս անկատար խառնելոյ , կամ
յաղագս մետաղոյից : 323
գլուխ Ա. Յաղագս մետաղոյից հրեղինաց յոգ-
նելոյ : 324
գլուխ Ի. Յիշս մետաղոյից օգակնանց և ջրայ-
նոց , որք կերպաւորին յօդս : 340
գլուխ Ի. Յաղագս մետաղոյից հրեղինացն ոսկ-
ացելոյ : 346
գլուխ Ի. Յաղագս մետաղոյից կերպացելոյն ի
ջուր և ի հող : 356
յօդուած Ա. Յիշս սկզբան ազգելոյ և գետաց. 361
յօդուած Ի. Յաղագս առանձնութեանն երկրի , այն է
գետ

634 ՅՈՒՅ ԸՆԴՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
դէմ առաքելոց եւ յաղագս առաքելական
հրամանացն : 368
ՑԱՒԻՒ . Յաղագս չըշտանի ծննդոց եւ ծնելոց : 372

ՀՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ ԲՆԱԲԱ-ՆԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏՈՑ :

Յաղագս չորեքականն հաւատոց
առաքելական չորեքմատեան : 379

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ՄԻԱԿ :

Յաղագս հոգւոյ : 381
ԽՆԴԻՐ . Յաղագս հոգւոյ ընդհանրապէս . 382
ԳԼՈՒԽ Ա . Յաղագս բնութեան հոգւոյ . 383
ԳԼՈՒԽ Բ . Թէ քանի իրն ասեմք զհոգին , և
քանի հղանակք կիրոյ . 385
ԳԼՈՒԽ Գ . Ա րդեօք ի մի կէտ իրոյ իրն միայն հա
դի , և յիւրաքանչիւր բաղադրեալս միայն
միայն ասեամք գոյացեալն . 388
ԳԼՈՒԽ Դ . Ա րդեօք հոգին իրոյ բաժանելի : 404
ԳԼՈՒԽ Ե . Թէ որ մասունք ասեամք զոր
ոյն : 409
ԳԼՈՒԽ Զ . Յաղագս կարողութեանց հոգւոյ : 423
ԽՆԴԻՐ . Յաղագս անկեալն հոգւոյ եւ կենդանւոյ . 430
ԳԼՈՒԽ Է . Յաղագս անկեալն կարողութեանց առ
հասարակ . 431
ԳԼՈՒԽ Ը . Յաղագս անդրանկան կարողութեանն եւ անդր
դեան . 436
ԳԼՈՒԽ Թ . Յաղագս երկոցն անդրդեան . եւ յաղագս
հնարեցական գոյացութեանն . Թէ արդեօք
իրոյն նոր մասունք , և Թէ իւ քանակու
թիւն , և Թէ արտաքոյ քանակութեան . 443
ԳԼՈՒԽ Ժ . Յաղագս առնելական կարողութեանն և առն
մանն . 456
ԳԼՈՒԽ ԺԱ . Յաղագս ծննդեան կենդանւոյ . 459
ՑԱՒԻՒ . Յաղագս անկոց .
ԳԼՈՒԽ Ա . Թէ զինչ իցէ առնելն . 467

Յ-ին Կիրակէն յաջորդ . 685
գլուխ Զ . Յաղագս բաժանման անկոց . 476
յօդուած ա . Ընդհանրապէս ի մանկոց . կամ բա-
ժանութեան նորա յատկութեանց մա-
սանց . 476
յօդուած բ . Յաղագս բաժանման անկոցն ի տեսակս
խմբ . 485
գլուխ է . Յաղագս սնկական գործողութեանց սրբո-
կոց . 493
յօդուած ա . Յաղագս սննդեան և աճմանն սրբո-
կոց . 494
յօդուած բ . Յաղագս սերնդեան անկոց . 501
յօդուած գ . Յաղագս երկարութեանէ և կարճութեանէ
կենաց անկոց , և յատկագոյն աճեցուածո-
ցըն ի մանկունս . 512
գլուխ Է . Յաղագս զգայի անկոց , և յղիոց յատ-
կութեանց նոցին . 519
Խնդիր ը . Յաղագս զգայական հոտոյ . 529
գլուխ ա . Յաղագս զգայութեանց առ հասարակ . 530
գլուխ բ . Յաղագս սրատեսին զգայութեանց առ
հասարակ . 540
գլուխ գ . Յաղագս ականջիւոց . 546
գլուխ դ . Յաղագս ոչ միայն հոտոյ սրատեսին զգա-
լեացն . 559
գլուխ ե . Յաղագս նեղբիւն զգայութեանց . 562
գլուխ զ . Յաղագս զգայական բաշխմանց . 565
ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ . Յաղագս կենդանեաց . 567
գլուխ ա . Յաղագս կազմուած և մասանց մարմ-
նոյ կենդանեաց . 568
յօդուած ա . Յաղագս նմանական մասանց մարմ-
կենդանի մարմնոյ . 569
յօդուած բ . Յաղագս անհոմանական մասանց մարմ-
նոյ . 582
գլուխ բ . Յաղագս բաժանման կենդանեաց ի տե-
սակս խմբակս . 600
յօդուած ա . Յաղագս օդականաց . 601
յօդուած բ . Յղիոց ցամաքային կենդանեաց . 607
յօդուած գ . Յղիոց երկակենցաղաց և ձկանց . 612
գլուխ Գ . Յաղագս սնկական գործողութեան կեն-
դանեաց . 617

ՈՒՐԻ Զ. Յաղագս զգայութեանց ինչ կենդա-
նեաց ևեթ պատշաճէին. Ի յաղագս
անզգայութեան, ընչաւութեան, ծոյ-
նի, և փոխանակութեան քնոյ և արթ-
նութեան. 625
ՈՒՐԻ Է. Յաղագս երկարութեան և կարճու-
թեան կենաց. յաղագս մանկութեան և ծերու-
թեան, և յաղագս կենաց, և մահու կենդա-
նեաց. 634
ԻՆՆԴ. Զ. Յաղագս բանական հոգւոյ. 639
ՈՒՐԻ Ը. Յաղագս բանական հոգւոյ ըստ ին-
քեան. 640
ՈՒՐԻ Թ. Յաղագս մահու. 640
ՈՒՐԻ Ժ. Յաղագս կամաց. 652
ՈՒՐԻ ԺԱ. Խնդիրք ինչ յաղագս մարդկան. 670
Գտակիր Ընդհանրական. և բացա-
յայտիչք. 677